A Incunabula P3K4 1500

Stillwell G15

307 **Early Printing.** — Gaguini (Roberti) Compendium super Francorum Gestis; ab recognitum et auctum, folio, *fine woodcut title containing full-length figures of St. Denis and St. Remy, arms of the French Provinces, &c.*, original calf, RARE, *bookplate of the Duke of Sussex*, £3 3s

J. Badius Ascencius, 1499

At the end is bound up 14 leaves of valuable early MS. additional matter. From the Phillips MS. collection.

Date B.l. page
Printer, last "

Phillipps MS
11580

Aguerta ditta a car. 7º. 133 hj Mon... ...5. B

Obnoxi... 13...

obnoxius regi subiectione & fide 131. b.

et illius causa obnoxiores domum suam fili. ar 149. a.

Aurelia Orelance
Abrinca the citty Avrench.
Burdegala. Burdeaux in Gascoine
Burgundia Dutchy of Burgdy – prov-w.
Bituriges people of Aquitania./

Carnoti Charrires in Lyons.

Rothomagus Rhoane in Narbon by ye river Sequana./

Turonum. Tours iuxta flumen Ligurem.

Pictavia poictors

Suessiones populi Belgici./

Tornacu Tornay in france.

A Incunabula P3K4 1500

Stillwell 6

Loys le Roy called Regius ſemeth to diſcomend Gaguinus & paulus Emilius for writing ye french story in a strange language vſed onely now a days in ye schooles, whereas froiſsard, Monstrellet phil· Commenes are found large & convenient · for he condemneth al y^t^ write histories in another language then y^t^ of ye same Country · Loys le Roy · als Regius in variety of things · li · 2 · cap · 2 · fol · 20

Phillipps MS 11580

Compendium Roberti Gaguini ſuper Francorum geſtis: ab ipſo recognitum & auctum.

A Incunabula P3K4 1500

Robertus Gaguinus ad diuam virginem.

Virgo concubitu nullo contacta virili
Quam puro veniens grauidam dedit ęthere numen.
Prę muliere omni prole & virtute beata:
Per gnati mortem vitę regina precamur:
Da totiens paſſis humana pericula/tuto
In portu fragilem remis appellere cymbam.
Littore q̃ primum ſiſtemus membra fideli:
Sacris muneribus ſoluemus vota canentes.

Robertus Gaguinus librum ſuum alloquitur.

Vade liber verus francorum ſtématis index
  Fer longe in populos nomen & acta ducum.
Proderis exemplis & certa indagine rerum:
  Gratior & ſerie temporis aduenies.
In te ſi mordax garribit murmura liuor
  Neglige quod fuit blattero vaniloquus.

Liber loquitur.

Ecce recente toga venio liber vndiq; mundus
  Promere quos reges francia celſa tulit.
Tempora/geſta/locos/fortem/pręludia/famam:
  Ex multis lecta codice claudo breui.
Mille tibi annorum reſerabo ex ordine ſoles.
  Et ſupra:ſi te gentis origo iuuat.
Quam priamo peperit factus de troe ſycamber.
  Condidit & francum latius imperium.
Ne rugis frontem/nec ſanna ſurrige naſum:
  Sed bonus ac ęquus lector amice lege.

¶In ordine litterario geſtorum in hoc cōpendio memoratu digniſſimorum.

ABidyramus rex gothꝰ hiſpanus in franciam venit.fo.xxiiii.pagi.i.
Abdoriti qui ſint.fo.xxvii.pagi.i.
Abrincę capiuntur.fo.cxxxiii.
Acies igneæ & cruentę in aere viſæ fo.xxvi.pag.ii. Concurrrētes fo.xxxi.pagi.i.
Acon ciuitas paleſtinę fo.liii.pa.i.
Adulterii vindicta fo.ci.pag.ii.
Ager mendaciorū fo.xxxi.pag.ii.
Agnetis bellę fit mētio fo.cxxxiii.
Aymarus anglus fo.lxxii.pag.ii.
Alani ab romanis deciſcunt frācis adiuti fo.i.pagina.ii.
Alarici gothi dolꝰ & mors.f.vi.p.i
Albigeſſoꝝ meminit fo.lvi.pag.i.
Alcuinus doctor fo.xxviii.pag.ii.
Aldenardū illicit̄ grex porcorū cū aſtu magno fo.xcvii.pagina.i.
Alea ludēs brachiū ſtatuę diuę virginis abrupit vnde cruor profluxit fo.lii.
Almaricꝰ hereticꝰ notat̄ f.lv.pa.ii.
Alenconii ducis ſententia fo.cli.
Alēconii dux liberat̄ fo.cxvi.pa.i.
Allobroges fo.iii.pagina.i.
Alpes fol.iii.pagina.i.
Amādi ſancti fit mētio.fol.iiii.pa.ii.cui infans reſpondet amen fo.xxi.pagina prima.
Amorreꝰ mōtforteñ f.xlvii.pa.ii.
Ampulla ſacra apportat̄ fo.v.pa.i.
Anaſtaſius imperator fol.vi.pa.ii.
Ancilla prodit dn̄m fo.c.xiii.
Andegaui ducis ignauia fo.ci.
Andegauia capit̄ fo.lv.pa.i. inſtauratur ab anglis fol.lvi.pagina.ii.
Angli fidem chriſtianam a francis primum ſuſceperūt fo.ix.pag.ii.
Angli ludouicum groſſum debellant fol.xlv.&.xlvi.
Anglorum ad rupellam claſſis.fo.lv.pagina prima.
Anglorum regina cum filio in frāciam profugit fo.lxxiii.pag.i.
Angli iterū bellū inferūt.fol.lxxv.
Anglorū excurſiōes fo.xci.&.xciii & iterū de bello cōſultāt fo.xcix.
Angli diſſentiūt & regem ſuū produnt fol.cvii.
Angli ſub henrico dominant̄ francis fo.cxv.obſident aurelianū fo.cxvii. Cędūtur.fo.cxviii.&.cxx.&.cxxi. Sunt perfidi.fol.eodem.
Angoliſma ad philippuꝫ pulchrū peruenit.fo.lxix.pagina.i.
Annonę caritas.fo.xxii.et.lxix.
Antonius melduneñ.folio cxlvii.
Aquitaniæ & eius fluminū meminit.fol.iii.pag.i.vrbium eius.fo.iii.pagina ſecunda.
Aquitanię meminit.folio.cxxxv.
Arelatenſis ara.folio.xc.pagina.i.
Aribertus.vii.rex.fo.x.vſqꝫ ad.xvi
Aribertus morit̄ cum filio.fo.xxi.
Armenię regis fit mentio.folio.ci.
Armygniacoꝝ ab italia reditꝰ f.cvi
Arriana perfidia notat̄.fo.vi.pa.i.
Arturus richemōtus.fo.cxvi.pa.i.
Arnulphꝰ flādrię comes.f.xl.& xli
Aruernię bellū infert̄.fol.l.pagi.ii.
Aſtulphus a pepino vincitur.folio.xxv.pagina prima.
Attila qdā fidelis ſeruꝰ.fo.xx.pa.i.
Atrebatiū ſeditio.fol.lxxx.pag.ii.
Atrebatum obſidetur.fo.cxi.
Atrebati agitur pax cū burgundo.folio.cxxiii.
Atrebates vincunt̄.fo.clii.Sunt obſtinati.fo.clvi.dāt pœnas.f.clvii.
Aue inſtituitur dici.folio.cxlix.
Auguſtinꝰ in angliā mittit̄.fo.xvii
Auinionis deſcriptio.fo.xxiiii.pa.i.Auinio circūſidet̄.fo.lviii.pa.ii
Auitꝰ nouiomēſis p̄ſul fo.vii.pa.i.
Auraicenſis princeps.folio.cxiii.
Aurelianum.folio.iii.pagina.i.
Aurelianus dux parriſ̄ occiditur.folio.cviii.
Aurelanū ab anglis obſeſſum.fol.cxvi.&.cxvii.
Aurelianeñ dux ab anglorū captiuitate redit.fo.cxxvii.
Auriflāmę meminit.fo.v.pa.ii.Sumitur a ludouico groſſo in prælium.folio.xlvii.
Auſtraſię regni limites.fo.xlii.p.i.
Auſtrigildis maligna regina.folio xii.pagina ſecunda.

BAlduinus primꝰ comes flandrię.fo.xxxvi.pa.ii. vulnere perit.fol.xlvii.pagina prima. Anglo confœderat̄ fol.liiii.pag.i.
Balduinus pſeudo comes flandrię folio.lviii.
Ballueę cardinalis īiqtas.fo.cxlviii.
Baiocenſiuꝫ meminit.fol.cxxxiii.
Barrenſis ducis aduerſitas.fo.cxx.
Baſina thuringa ad childericū venit & ab eo ducit̄.fol.iiii.pagi.ii.
Baſtilda cōſtruit̄ parriſ̄.fo.lxxxix.
Bauarorū meminit.fo.xxvii.pa.i.
Belgicę ciuitates.fol.ii.pag.ii. Belgici fluuii.fo.iii.pagina prima.
Bellouacoꝝ ſeditio fo.lxix.Iacquę folio.lxxxiiii.pagina prima.
Benedictus ſanctus apparens contra normānos bella gerenda monuit.folio.xxxix.
Bernardus dauus.fo.xli.pagina.i.
Bethfortꝰ latiniacū obſidet.f.cxxi
Blāchę reginę egregiū facinꝰ.f.lix.
Blayę meminit.fol.cxxxv.pagi.ii.
Blangiana clades & pugna.fo.cxi.
Bituriges ad frācos accedūt.f.xliiii
Bochardꝰ et bertropus comitis flādrię iterfectores puniunt̄ fo.xlvii
Bōbarda multos ſternit.fo.clviii.
Bonifaciꝰ ad philip.pulc.fo.lxvii.
Bonauallis diruit̄.fo.xlviii.pag.i.
Borbonii ducatus īitiū.fol.lxxiiii.
Boſapreſtus meticuloſus.fo.cxxi.
Britonibꝰ infert̄ bellū.fo.xi.&.xii.
Britonū rex fidē præſtat dagoberto.fo.xxi.origo.fo.xxviii.pag.i.
Britānię ducatus initiū.fo.lxxviii
Britonis ducis fallacia.fo.ci.Rebellio.ciii.Quō p̄ſtet fidē.fo.cxxxv.
Ordinē francoꝝ refugit.fo.cxlviii.
Briſſonetum caſtellum diruit̄.fol.xlviii.pagina prima.
Brunechildis crudelitas et pricidia fo.xviii.Suppliciū & laus.fo.xix
Brunulphus occidit̄.fo.xxi.pag.i.
Brugę in flandria.fol.ii.pagina.ii.
Brugēſes occidunt̄.fo.xciiii.pa.ii.
Burgūdoꝝ rex gōdebaldus.fo.v.pagina.i.Regina clotildis ſeu crotildis ibidem.
Burgundorū origo & nomē.fo.v.pagina ſecunda.
Burgūdię bellū.fo.vii.pa.i.& fol.xxiiii.pag.i.& fo.lii.pagina.i.
Burgūdię ducatꝰ ad regē venit.fo.xiiii.Iterum ad Ioannem regē venit.folio.lxxxvi.
Burgundorum claſſis.fol.cxlviii.

Free Library.
530677

A Incunab P3K4 150

Burgũdꝰ flãdriã obtinet.f.lxxxvii
Burgũdoꝝ duoꝝ cõtẽtio. fo.xxii.
Burgi & Burdegaleñ.fo.cxxxvi.
Burdegaloꝝ defectio.fol.cxxxvii.
CAbillon incenditur a lothario.folio.xxxiiii.
Cadomẽſium meminit folio.cxxxiii.
Caliſiũ ab edouardo capit̃.f.lxxix. A burgũdo philippo obſidetur. folio.cxxiiii.
Cameracẽſes oppugnant̃.fo.clvii.
Cameraci meminit.fo.iii.pagi.i.
Caroli martelli meminit.fo.xxiiii. &.xxv.
Carolus magnus imperator & rex fo.xxvi.& multis ſequẽtibꝰ. Cur ĩperio donatꝰ ſit habet̃. fo.xxviii pagina.i. Eius epitaphiuꝫ habet̃ fo.xxix.& ſanctitas ibidem.
Carolus caluus.fol.xxxiiii.& duobus ſequẽtibus: qui regnũ auſtraſię vſurpat.fo.xxxvi.in italiã pergit & imperator fit.fol.xxxvi. Exhumatur.folio.xxxvi.vbi eiꝰ viſum habetur.pagina.ii.
Carolus ludouici balbi nothꝰ rex xxvii.deſcribitur.fo.xxxvii.
Carolꝰ ſimplex.xxix.rex.f.xxxviii &.xxxix.incarceratur ab heberto ibidem.
Carolus pulcher.fo.lxxii.&.lxxiii
Carolus.v.fol.lxxxiii.& deinceps ꝑcipuæ tñ.fol.lxxxviii.vſqꝫ.xcii.
Caroli ſexti geſta a fol.xci.vſqꝫ ad xcv.de quo cõſecrãdo cõſultatur fo.xcii.Eius cũ fratre diſſenſio.folio eodem.Eiuſdẽ inſania.fo.ciii. Mors folio.cxiiii.
Carolus.vii.naſcitur.fo.cviii.Eius geſta ſcribũt̃ a f.cxv.vſqꝫ.cxxxix. Conſecratur.fo.cxviii.fidẽ ſeruat ibidẽ.pa.ii.languet.fo.cxxxviii.
Carolus.viii.margaretam auſtriæ deſpõſat.folio.clx.Eius victoria. mors ſepultura.fol.clxiiii. Geſta omnia a folio.clxi..vſqꝫ clxv.
Caroli octaui fit mẽtio.f.xxix.p.i.
Carolus ĩperator ĩ frãciã venit.f.xc
Caroli andegauenſis & ſicilię regis fit mẽtio.fo.lxiiii. pagina prima.
Carolꝰ flãdrus brugis necat̃ f.xlvii
Carolus beſenſes ſanctꝰ. f.lxxxvii.
Carolus ſauoſus a ſcholaſticis perſecutus.folio.cviii.
Caroli burgũdi crudelitas. f.cxlix. in normãniã expeditio. fo.cl.Bellouacorum obſidio: ibidem.
Carolus burgundus funditur.fol. cliii.& cliiii.
Carlota a marito necatur.fol.cliii.
Carlo diaconꝰ fit apoſtata.f.xxxv.
Carnotũ obſidet̃.fo.xxxix. Carnutẽſiũ comes vincit̃. xli.pagina.ii.
Carthuſieñ ordo ĩcipit.f.xliiii.p.ii
Carlomanꝰ fit monachꝰ.f.24.p.ii
Cardinalibꝰ ĩſigne dat̃.fo.lx.pa.ii.
Cardinaliũ ambitio notat̃. f.xciii.
Carmelitę in frãciã veniũt. fo.lxii.
Capucia gandenſiũ. fo.xcv.pag.i.
Capucia parrhiſiorum. fo.lxxxiii.
Caritas annonę.folio.xxii.&.lxix. & folio.lxxviii.
Caſtellę regni cõtẽtio. fo.lxv.pa.i.
Caſtillionis meminit. fo.cxxxvii.
Cathedra peſtilẽtię honoris ſedes. folio.xxxi.
Cæſaraugusta obſidet̃. f.viii.pa.ii.
Cęſarea philippi.folio.l.
Celticæ ciuitates & fluuii. f.iii.p.i.
Ceruus clodoueo ĩdex itineris. folio.lii.pa.i. profugit ad ſepulcrũ ſancti dionyſii.folio.xix.
Ceruꝰ cũ torq̃ iuuẽtꝰ. f.xciii.pa.ii.
Cherilphus gontrani iuſſu occiditur.folio.xv.
Childebertus vna cũ vxore interiit folio.xvii.
Childericꝰ merouei filiꝰ.f.iiii.pa.i. eius viſum cum baſina vxore. fo. eodem pagina.ii.
Childericus.xiiii.rex.fol.xxiii.
Childebertus.v.rex. fo.vii.&.viii.
Childeberti & theodeberti copiæ tẽpeſtatibꝰ atterũtur. f.viii.pa.i.
Chilpericus primꝰ ſueſſionũ rex et fratres eius deſcribunt̃. fo.ix.vſqꝫ xiiii.eiꝰ crudelitas et infortuniũ. folio.xii.
Chriſtianiſſimi cur ſint frãcorũ reges merito cẽſendi. fol.xxix.p.ii.
Ciuitates inſubriũ a frãcis olim cõditę.folio.clxvii.pagina.ii.
Claſſis frãcoꝝ apud ſcluſã.f.lxxvi.
Clemens.v.ad philip.pul.fo.lxix.
Cleri faſtꝰ reprimit̃.fol.xxx. pag.i.
Cleri reformatio.fo.lxxiiii.pag.ii.
Clodio capillatus.fo.ii.pag.ii.qui ſecundus fuit francorum regum.
Clotildis ſeu crotildis regina burgũdię.fol.v.pa.i.eiꝰ ad filios orõ fo.vii.pa.i. Eiꝰ obitꝰ.f.viii.pa.ii.
Clodomyrus burgundus baptizatur.folio.v.pagina.i.
Clodoueus primꝰ frãcoꝝ rex q̃rtꝰ fo.iiii.pa.ii.& fo.v.pa.i.baptiſat̃. fo.iiii.pa.i.Eiꝰ dolꝰ ĩ ꝑfidos fo.vi pa.ii.Eius epitaphiũ.fo.vi.pa.ii.
Clodoueꝰ ĩfans occidit̃. f.xiii.p.ii.
Clodoueꝰ.ii.regũ. xi. quẽ nõnulli ludouicum vocant a. folio. xxi. vſqꝫ ad.xxii.
Clotariꝰ patrueles occidit. f.7.p.i.
Clotariꝰ primꝰ regũ francoꝝ ſextꝰ fo.viii.& nono.cuius immane facinus habetur.fol.ix.pagina.ii.
Clotarius ſecũdus naſcit̃.fol.xiiii. pagi.i.Eius geſta habentur.folio xvi.vſqꝫ ad.xx.
Comes quid ſit.fo.xiii.pag.i.
Comitatꝰ flãdrię initiũ.fo.xxxvi.
Comitis flandrię rebellio. fo.lxxi.
Comites flãdrię vſqꝫ ad philippũ auſtriæ a ꝑmo deducti. fol. cliiii.
Comitatꝰ flãdrię cõtentionẽ parit cui cedat.fo.lxxii.pagina.ii.
Comes flãdrię a ſuis vincit̃. f.xciiii fugit.folio.xcvi.pagina.ii.
Comitatus haricurię initium. fol. lxxv.pagina ſecunda.
Comes bleſenſis capitur. fol.lxxx.
Cometa atqꝫ alia ꝓdigia.f.xiiii.p.i
Cometa viſus eſt.fo.lxxv.&. cviii./lx
Compendii capit̃ ioanna: q̃ capta mox recuperatur.fol.cxx.pagi.i.
Cõplex cõſocios necat in perniciẽ ſuã qa & ipſe necat̃. fol.c.pagi.ii.
Conceptio marie a prædicatoribꝰ impugnatur.fol.cii.pagina.i.
Conciliũ aqſgrani fit.fo.xxx.pa.i.
Coneſtabilis frãcię qs ſit.fo.xxxiii. pa.ii.ducit̃ qdã in ãgliã.fo.lxxix.
Coneſtabilis ĩſtituẽdi ꝯtẽtio.f.xci.
Coneſtabilis.temeritas.dolꝰ.neqtia & mors.fol.cli.&.clii.
Cõiurati in ludouicũ.xi.fol. cxlii.
Conobaldi exuſtio.fo.ix.pagi.i.
Cõrardi imperatoris meminit. folio.xlix.&.l.
Cõſecrãdi regis locus. fo.xlv.pa.i.
Conſtãtinopolis capit̃.f.cxxxviii.
Cõuerſi vallis ſarnarii viſuꝫ.f.lxix.

Corona chriſti a diuo ludouico redimiť cũ ſpõgia et crucis pte.f.lx.
Coruorũ grex viſus. f.lxxviii.p.ii.
Crãni rebellio.f.8.ſuppliciũ.fo.ix.
Creciaci pugna.fo.lxxix.pag.i.
Cruce ſignanť in turcũ.fo.lii.pa.ii.
Crucis chriſti pars ad franciam per diuum ludouicũ peruenit.fo.lx.
Crux cãdida in cęlo viſa .f.cxxxvi.
Curtraci cędunť frãci. f.lxvii.pa.ii.
Curtraci victoria frãcoꝝ.fo.xcviii.
DAgobertus naſciť & p̃ceptorem virgis cędit.fo.xix.regnat.f.xxi.& xxii vbi & teſtamẽtum & viſum eius.
Dalphinatꝰ ad frãcos ꝑuenit.f.78
Dãmaſcus obſidetur.fo.xlix.pa.i.
Dãmus portꝰ in flãdria.f.lvi.pa.i.
Damyata quę & heliopolis.fo.lxi.
Daniel ſacerdos rex efficiť fo.xxiii.
Danorum rex ludouicũ capit.fol.xli.pagina prima.
Decima ſalhardini. fol.lii.pagi.ii.
Decima & ſemis vnius anni exigiť.fo.lxxxi.pag.ii. Pro neapoli recuperanda decima.fo.cv.pagina.i.
Dieppa a frãcis capiť.fo.cxxi.pa.i. Iterum obſidetur.fol.cxxvii.
Dionyſianũ tẽplũ a dagoberto extruitur & argento tegitur.fo.xxi.
Dionyſianũ edictũ iſtituiť.fol.xxi.
Dionyſianũ tẽplũ a chriſto dedicatur.fo.eodẽ pa.ii.& ad ipſũ cõfugiunt legati vaſconum.fol.xxii.
Dionyſii & ſociorum relatio dagoberto facta.fol.xx.pa.i. Eius brachium temere auferre volentis caſus.fo.xxii.Eius libri trãſlati ſunt folio.xxix.pagina.ii.
Dionyſiani cœnobitę ĩ obſeſſos beneſeci oſtenduňt.fo.cxxxiii.pa.i.
Diuerium ad francos peruenit.fo.xlvii.pagina prima.
Dolus dolo ſuperať.fo.ciii.pag.ii.
Dominicus p̃dicator.fo.liiii.pa.ii.
Doruallus comes.fol.cxxxv.pa.i.
Dunẽſis lacus ebullit atq; feruet vt piſces in eo coquantur.fo.xvii.
Ducatꝰ burgũdię fit regi.f.xliii.p.i.
Ducatus borbonii ĩitiũ.fo.lxxiiii.
Dux nemorſus capiť.fol.cliii.pa.i.
EBroini geſta.folio.xxiii.pagina prima.
Ebritus ãglus.fo.xxviii
Ebroica capiťa lothario.f.xlii.p.i.
Eccleſiaſtica officia.fol.xxviii.p.ii.
Edictũ ſeu lenditũ iſtituiť.fol.xxi.
Edouardi angli ꝑfidia.fo.lxvi.pa.ii.fidem philippo valeſio pręſtat folio.lxxiiii.
Edouardi de regno frãcię diſceptãdi cauſa.fol.lxxvii.pagi.i.Eiuſdẽ in remos motio.fo.lxxxvii.
Edouardꝰ apud caliſiũ.fo.clii.pa.ii.in fratrẽ crudelis eſt.fol.clviii.
Egidius de raya.fol.cxxvii.
Enguerrãnus.fol.lxi.et.lxxi.
Epitaphiũ caroli magni.fol.xxix.
Eques quis ſit apud frãcos.fol.135.
Eſſarus necatur.fo.cxi.pagina.i.
Eudo caroli nothi tutor.f.xxxviii.
Eudo carnuteñ meldunum capit.folio.xliii.
Eudo corberi comes necatur.folio xlv.pagina ſecunda.
Excõicatio quid ſit.fo.xxxv.pa.ii.
Exercitꝰ quinq; vno tẽpore ĩ frãcia fuiſſe narranť.fol.lxxxix.pagi.ii.
Expeditio in ſyriam.fo.liii.&.lxii.
Expeditio in hõgariã.fol.cvi.p.ii.
Exuperii ſancti fit mẽtio.f.iiii.p.ii.
FAmes dira.clix.pag.ii. Faſtus cleri reprimitur fo.xxx.pagina prima.
Ferrãdus flãdrus captꝰ.fol.lvi.p.i. ꝓ diademate ĩcarcerať.f.lvii.p.ii.
Fœlix papa ſabaudus.f.cxxix.p.i.
Fœminę ĩſignes punitę.f.lxx.pa.i.
Fiacrius in franciã venit.fo.xix.
Filiorũ in regnũ ſucceſſio a carolo quinto inſtituta.fo.lxxxix.pa.ii.
Flãdrię comitatꝰ ĩitiũ.f.xxxvi.pa.ii. Omnes comites folio.cliiii.
Flãdroꝝ in comitẽ motꝰ.fo.xlvii. vbi de eius interfectoribus habeť
Flãdrię comes cũ filia capiť.f.lxvi.
Flandria a philip.pulc. oppugnať fo.lxvii.pa.i. Flãdri cędũt frãcos fo.lxvii.cęduňt ab eis.f.lxviii.p.i.& iterũ pa.ii.& iterũ bellũ mouẽt ac ſuperanť.foliis.lxix.& lxx.
Flãdrię cõmunis rebellio.fo.lxxi. & cõtra philippum valleſiũ pugna.folio.lxxiii.
Flãdri cõiurãt in comitẽ.fol.lxxv. Edouardum regem frãcorũ nuncupant.folio.lxxvi.
Flãdroꝝ a comite defectio.fo.xci.pa.i.eorũdẽ ſeditio.fo.xciiii.p.i.&.ii. Flandrus comes fugit.folio xcvi.pagina ſecunda.
Flãdri a frãcis debellãť.f.xcvii.p.i. vicũť apď roſebequã.f.xcviii.p.i.
Flandrię comites.fo.cliiii.
Flãdroꝝ apď tornacũ cędes f.clviii
Flãma parriſ.viſa.fol.cxliii.pa.ii.
Florẽtinis fuit Carolus magnꝰ beneficus/ vt oſtẽdiť.fol.xxix.pa.i.
Florẽtini auxiliũ petũt.fo.ciii.p.i.
Frãcorũ origo & appellatio vñ deducta ſit.fo.i.pa.ii. Eoꝝ duces habenť ibidẽ. Eoꝝ ĩ galliã aduẽtꝰ.f.ii.p.i.Induſtria & laudes.f.3.p.ii.
Frãcoꝝ ĩ belgas irruptio.fo.4.p.i.
Frãcoꝝ ſeditio fo.xxiii..diſſipatio fo.38.a normãnis occiſio.fol.39.
Francorũ reges cur chriſtianiſſimi appellẽtur.fo.xxix.pagina.ii.
Frãci apď curtracũ cęduňt.f.lxvii.p.ii.& eoꝝ temeritas.f.lxviii.p.i.
Frãcus inſolẽs & fidefragus.fo.cvi pag.ii.a turcis cędiť.fo.cvii.pa.i.
Frãcoꝝ prĩcipũ ſimultas f.108.p.i.
Frãcoꝝ militũ ĩhũanitas.fol.124.
Francoꝝ ſagittariorum inſtitutio.fo.cxxx.pag.ii. Vide gallos.
Fredegõdę ꝑfidia fraus.ſcelera.a.f.x.vſq; ad.xvi.mors aũt.fol.xvii.
Fredericus imperator.fol.lv.pa.ii.
Friſones debellãtur.fol.xxiiii. Qui ſint oſtenditur fo.eodem.
Formigniana pugna.fo.34.pa.ii.
GAlliarũ diuiſiões.regiones.& oppida.fo.2.vſq; ad fo.4.tã belgicę q̃ aquitanię.celticę & lugduneñ. Oſtẽditurq; gallia triplex.comata.togata bracchata.fo.iii.pa.ii. Galliaꝝ xviii.prouincię & earũ archiꝑſules habentur.fo.iiii.pagina.i.
Gallorũ ĩduſtria & laudes.f.3.p.ii. ab imperio defectio.fol.iiii.pa.i.
Galloꝝ ĩdumẽta.fol.lxxix.pag.ii.
Gaudeñ capucia alba.fo.xcv.pa.i.
Gayfirꝰ a ſuis necať.fo.xxv.pag.ii.
Ganelon proditor.fol.xxvii.pa.i.
Gauuirus proditor.fol.lxxix.p.2.
Gaufridus de billone in hieruſalẽ expeditionẽ parat.fo.xlv.pag.i.
Gaufridꝰ ãdegauię comes.f.l.p.ii.
Genouefę templũ a clodoueo par rhiſiis extruitur.fo.v.pagina.i.

Genuenſes . fol.xxix.&.ciii.&.cvi.
Gerōna dediṫ philip . fo.lxvi.p.ii.
Gertrudis virgo claruit.fol.xxii.
Gheldrēſis dux capiṫ.fo.clviii.p.i.
Gillo romanus pro childerico re-
gnat ad tempus.fo.iiii.pagi.i.
Gillonis ad gōtranū legatio. f.xv.
Gilbertꝰ phūs magnꝰ.fo.xlii.p.ii.
Gladius ioānę puellę. cxvii.pag.i.
Gratię expectatiuę . fol.cvii.pag.i.
Grauelīgę ſtat claſſis regia.f.lvi.p.i
Grauelinga in flādria.fol.xcix.p.i.
Gregorius turoneñ accuſaṫ. fo.xiii
Gregoriꝰ papa ad ludouicū pium
in franciā venit . fol.xxxi.pagi.ii.
Gigas. 28.
Giraudus ſęuus.fol.lvi. pagina.ii.
Griffo ꝑfidus necaṫ. fol.xxiiii.p.ii.
Godinꝰ ab vxore criminaṫ.fo.xix.
Godefridꝰ dalmata. fo.xxix.pa.ii.
Gōdobaldꝰ burgūdię rex. f.v.p.i.
capitur & liberatur.fo.eodē.p.ii.
Gondoaldus ſe filiū regis appellat
folio.xv.&.xvi.
Gōtranꝰ aurelianoꝝ rex multa ge-
rit a fol.ix. vſq; ad.xvi. fit clotarii
ſecundi tutor.fol.14. Oppugna-
tur ibidem deſeritur a ſuis.fo.xv.
eius mortis ſignum fo.xvi.
Gothoꝝ in frāciā irruptio.f.vi.p.i
Gothi fuſi.fo.xxiiii.pagina.i.
Gorneiū ī materna flumīe . f.xliiii.
Gueſcluinꝰ āglus capiṫ. fo.lxxxvii
Gueſcluini mors.fo.xci.pagi.i.
Guido flādrus cū filia capiṫ.f.lxvi.
Guido thouardꝰ capiṫ.fo.liiii.p.i.
Guillermꝰ normānus occidiṫ . f.xl
Guillermꝰ nothus caroli flādri ne-
cis auctor.fo.xlvii. Aqtanꝰ ibidē
Guillermus edellinꝰ idolatra. 137.
HAymarus occidiṫ.fo.xix
Haymo borbonius.fol.
xlvi.pagina ſecunda.
Hallę parrhiſieñ cōſtruunṫ . fol.li.
Harfleum angli obſidēt & capiūt.
folio.xxvii.pagina prima.
Haricurię comitatꝰ ītiū.f.lxxv.p.
2.comitis pœnitētia fo.lxix.p.2.
Haricurtꝰ āglos vincit.fo.cxv.p.i.
Hebertꝰ viromādus regē capit.fo.
xxxix . Suſpēditur.folio.xl.
Heluetii q̲ & ſuitēſes . fo.ii.pagi.ii.
Heluetii oppugnanṫ.fo.128.pa.ii.
Hēricus rex & eiꝰ geſta.f.xliii.pa.i.
Henricus anglus fol.xlvi.&.xlvii.
Hermaphroditus parturit 138.
alterius mors.fo.liii.pagina.i.
Henricus quartꝰ īperator. fo.xlvi.
Henricus anglus victus caſtellā pe
tit.folio.lxxxviii.pagina.i.
Henricus anglus catharinā caroli
vi.filiā ducit . fol.cxiiii.pa.i.Mo-
ritur autē fo.eodē pagina prima.
Hēricus anglus pſeudo rex fo.cxv
Hēricus hērici filius ex anglia par-
rhiſium venit. fol.cxx.pag.ii.
Heryo normānꝰ baptiſaṫ.fol.xxx.
Hermofredus fratruꝫ interfector.
folio.vii.&.viii.
Heretici varii notanṫ.fo.lv.pag.ii.
Hyems horrida.fo.cix.pagi.i.
Hieroſolymitana expeditio. folio
xlv.&.xlix.
Hyrus vir ſtrēnuus. fo.cxiii.pa.ii.
capitur.fol.cxxi.pagina.i.
Hiſpanīeſe bellū.fol.vii.&.xii.
Homis inuiſa proceritas.fo.xvi.
Honoris ſedes cathedra peſtilētiæ
folio.xxxi.
Horologiū carolo magno miſſuꝫ
folio.xxix.pagina ſecunda.
Hoſpitalariorū ordo. f.xlvii.pa.i.
Hugo abbas.fol.xxxviii.pagi.i.
Hugo capetꝰ regnū īuadit.42.p.i.
Hugo de ſancto victore.fo.l.pa.ii.
Hugoni burgūdo īferṫ bellū . f.lii.
Hugo creſſiacꝰ puniṫ.fo.lxxv.p.i.
Hugo ambriotꝰ baſtildā cōſtruit
f.cxxxix. Eiuſdē hereſis.fo.xciiii.
Hungarica expeditio cū frācis cō-
tra turcos.fol.cvi.pag.ii.
Huni ſeu auares franciā deſerūt. fo
lio.xvii.atteruntur.fo.xxvii.
IAcobus arteuella flādrꝰ
folio.lxxv.
Iacobꝰ cuerꝰ.f.136.pa.ii.
Iaquę beluacēſes. fol.lxxxiiii.pa.i.
Ignis pepcit chriſticolis . f.lvi.p.ii.
Imperio deſciuerūt galli.fo.4.p.i.
Imperatorii legati ad pepinū. f.25
Impatoris in frāciā aduētus.fo.xc.
Impiū caroli magni & q̲d fit. f.28.
Innocētis ſancti cimiteriū.f.lii.p.i.
Innocentius tertius . fo.liiii.pag.i.
Innocētius ſecundus.fo.xlviii.
Indiciū magni animi in carolo.vi.
folio.xcii.pagina prima.
Ingeberga philip. aug. vxor. f.liii.
Interdictū in francia.fol.liiii.pa.ii.
Inueſtiturę priuilegiū.fo.xxvi.
Ioānes viii.ad caluū venit. f.36.&
ad ludouicū balbum. fo.xxxvii.
Ioānes ſcotꝰ grecę peritꝰ. fo.xxxvi
Ioannes mareſius.fo.xcii.pag.i.
Ioānes de mōte forti priuatur du-
catu britannię.fo.xc.pag.ii.
Ioānes brito a carolo.deficit fo.89
Ioānes anglus excōicaṫ.fo.lv.p.ii.
Andegauiā inſtaurat. fo.lvi.p.ii.
Ioannes de temporibus . fo.xlviii.
Ioānes.xxii.nō recte ſentit. f.lxxx.
Ioannes rex a fol . lxxx. vſq;.88.ab
āglis:liberatꝰ burgūdiā obtinuit
Ioānes de tācaruilla. fo.lxxix.pa.i.
Ioānes de pollyaco hereticꝰ.f.lxxii
Ioānes burgundię dux:ducis aure
lianeñ mortē ꝓcuraſſe diciṫ . fol.
cviii.pa.ii.Cuiꝰ malicia notaṫ fo.
cx.pa.ii. mors fol.cxiii.
Ioānes paruꝰ doctor theologꝰ ſuꝑ
īterfectiōe aurelianeñ. fo.cix.p.i.
Ioānis villerii crudelitas.f.cxiii.p.i
Ioāna nauarrę regina caſta ꝓhibeṫ
de q̃ multi male ſentiūt.f.lxx.p.2
Ioanna puella ad carolū. vii. venit
fol.cxvii.pa.i. Cuiꝰ egregia virtꝰ
oſtēdiṫ ibidē cōtinue.Infortuniū
aūt apud compēdium vbi capta
& anglis vendita rothomagi cō-
buritur.fo.cxx.pagina prima.
Iordani ſuſpēdiū . fol.lxxii.pag.ii.
Iſabella hānonieñ dña artheſii.f.li.
Iſabella ſeptēnis puella deſpōſatur
anglorum regi. fol.cvi.pagina.i.
Iſabella caroli mater moritur & mi
ſere ſepelitur.fo.cxxiii.pagina.ii.
Italoꝝ ī frācos animꝰ. fo.29.& cix.
Iudith regina prudēs.fol.34.pa.i.
Iudei in franciā reducunṫ. fol.lxxi.
Et ꝑtinaces inueniūtur . fo.lxxii.
Iudeoꝝ execrabile facinꝰ.f.liii.p.2.
in frāciā reditꝰ.f.liiii.pa.i.&.f.lv.
Iudei puniūtur & expellunṫ. fo.li.
Iulliaci ducis aduentus & eius cau-
ſa folio vltimo.
Iuuenellus falſo accuſatꝰ liberatur
folio.cv.pagina prima.
LAmbertus a leodiis oc-
ciditur.folio.xxii.
Landaſcus fit comes &
occiditur.folio.xiii.
Laodiſlaus moriṫ . f.cxxxviii. p.ii.
Leges a diuo ludouico latę . fo.lxi.
Lemouices q̃ſtorē interimūt.f.xii.

Lenditũ iſtituit. fo.xxi.par.ii.
Leodieñ.ſtrages.fo.Cix.pagi.ii.
Leodii bellũ mouẽt fol.cxliiii.p.i. &.fol.cxlv.pagi.ii.Eorũdeȝ calamitas.fo.cxlvii.pagi.ii.
Leproſorũ perfidia.fo. lxxii.pa.i.
Lętanię inſtituũtur.fo.v.pagi.ii.
Lilia cœlitꝰ demittunt.fo.v.pa.ii.
Lõgobardorũ pfidia.fo.cix.pa.ii.
Longobardi ĩ italiã veniũt.fol.xii. Eoꝝ origo ponit.fo.xxvi.pag.i.
Lothariꝰ auguſtꝰ dicit.fol.30.p.2.
Lothariꝰ monachꝰ fit poſtq̃ ſimul duas duxerat vxores.fol.35.pa.i.
Lathariꝰ aliꝰ itẽ rex.fo.xli. othonẽ inuadit.folio.xlii.pag.i.Ebroicã capit.Ibidem.
Ludouicꝰ ſeu clodoueꝰ ſcďs naſcit dagoberto.fo.21.qui qa duodeci alii ſũt nõ videt ludouicꝰ cẽſendꝰ
Ludouicꝰ piꝰ.fo.xxix.&.vi.ſeq̃nti bus ĩ quẽ fit piuratio.fo.31.Capit & capti deploratio.fol.32.&.33. Eius ĩ eccleſiã pietas.fo.xxxiiii.
Ludouicꝰ balbꝰ ĩpator.fo.37.p.i.
Ludouicꝰ & carolꝰ ludouici balbi ex ſcorto filii.fo. xxxvii.pag.ii.
Ludouicꝰ nihil faciẽs.fo.38.pag.i.
Ludouicꝰ Caroli ſimplicis filiꝰ cũ matre in ãgliã fugit: vñ reuocatꝰ guilhelmũ normãnnũ adit & he bertũ punit.fo.39. Eius ĩgratitudo.fo.xl.pa.i.Captiuitas.fol.xli.
Ludouicꝰ groſſꝰ cũ pr̃e regnat.fo. xliii.qui dimiſſa vxore pellice ab utitur.Ibidem.
Ludouicus iunior viuo patre coronatur. folio.xlviii.pag.i.
Ludouicus philippi auguſti filius eiuſq; geſta ſub pr̃e. fo.56.&.57. & cętera eiꝰ geſta vſq; ad fo.lix.
Ludouici ſcti geſta a fol.lix. vſq; ad fo.lxiiii. In qbꝰ eiꝰ vitę auſteritas expeditio ĩ hiĺrm: & documẽta q́ filio dereliqt ãnotata ſuis locꝭ ſũt
Ludouicus hutinꝰ. fo.lxx.&. lxxi.
Ludouicꝰ.xi.ĩ patrẽ piurat. fo.126 pa.ii. A pr̃e rurſuȝ deficit. fo.138. pa.i. Cuiꝰ geſta cũ rex eẽt habent fo.139. vſq; ad.141.Eiꝰ vero mors fo.cxli.pa.i. & ĩ parrhiſios bñuolẽtia.fo.cxliiii.pa.i. Eiꝰ apud leodiũ geſta.fo.146.p.i.Eiꝰ metꝰ fo. eodẽ.p.ii. & leuitas fol.147.p.ii.
In agnetẽ bellã pietas fo.149.p.i. Ad filiũ or̃o fol. clx.pagi.i. vbi & mors eius atq; vitę auiditas.
Ludouici.xii. q̃dã geſta a fo. clxv.ĩ finẽ vſq; operis.quõ mores reformauit fol.eodẽ pa.i. Mediolanũ aſſecutus ſit ibidẽ cõſequẽter.
Ludouicus biturix. fol.xciii.pa.ii.
Ludouicus flandriæ comes morit folio.xcix.pagi.ii.
Ludouicꝰ niuerneñ de ducatu burgũdię cõtẽdit.fo.xliii.pag.i.
Lugdunũ a burgũdis ſubiugat. folio.ii.pagina.ii.
Lugduneñ.ãtiſtitꝭ temeritas.f.70.
Lutecia parrhiſioꝝ ãnotat. fo.ii.& iii.p.i.ſternit pauim̃to.fo.lii.p.i.
MAchina extruitur folio lxv.pagina.ii.
Mahumetꝰ.fo.xx.p.i.
Mamertꝰ viẽnẽſis poſt terręmotũ lętanias ĩſtituit.fo. vi.pag.ii.
Manta capit. fo.lxxxvii.pagina.i.
Marcomyrus: Simon: & Genebaudus frãcoꝝ duces: fo.i.pag.ii.Idẽ marcomyrus primꝰ frãcorũ princeps.fo.ii.pagina.ii.
Margareta auſtrię deſpõſat carolo viii.fo.clx.p.i.dimittit.f.162.p.i.
Maria bohema regꝭ vxor fuit f.54
Martini de cãpiſ prioratꝰ f.43.p.2
Martini ſacellũ incẽditur cũ conobaldo.fo.ix.pagi.ix.
Marcellarii parrhiſieñ. fo.cx. pa.i.
Marchię comes ad ãglos. f.lix.p.2
Matheus de roya.fol.lxvi.pagi.i
Mauricii ĩpatoris meminit.fo.xii.
Maximilianꝰ auſtriꝰ mariã burgũdã deſpõſat.fo.clvii.p.i.Eiꝰ aſtus habet.fo.148.pa.i.q morinos petit ibidem pagi.ii.
Mediolanũ quõ ad ludouicũ. xii. ptineat: & quõ ab eo diſponit ad finem operis.
Medici perfidi hoc eſt pſeudomedici notãtur.fo.Cvii.pagi.ii.
Meldunũ & meldis capiuntur.folio.cxiiii.pagina.ii.
Merouęus tertiꝰ rex. fol.4.pagi.i.
Merouęus paterni mãdati ſpretor a ſeruo occidit.fo.xi.pag.i..
Mettenſiũ libertas vñ ſit. fo. xlv.
Mettẽſes a carolo. vii. oppugnant folio.cxxviii.pagi.ii.
Maleficium insigne lxxi.
Milites ſine ſtipendiis oĩa populabũdi diſcurrũt.fo.xcii.p.i. Eis aſſignat ſtipẽdiũ.fo.cxxxvii.pa.ii.
miranda quedam. 28.
Miles meticuloſus riſuȝ excitat fo. cxxi.pa.ii. q ĩ dumis latitabat.
Miles frãcus ĩſolẽs.fol.cxiii.pag.i.
Militũ diſceſſio. fol. lxxxvi.pa.ii.
Mõmoli ĩ dñm ſuũ pfidia. fo.xvi.
Mõmoleꝰ magnã ſtragẽ pficit.f.ii.
Monetę reformatio.fol.lxix. pa.i.
Monetę valor auget.fol.78.pa.ii.
Moneta parit diſcordiã fo.82.p.i. Iterũ mutat.fo.lxxxiii. &.clii.
Monſtrũ viſu mirabile ãnotatum eſt.fo.xcvi.pagi.ii.
Montlerici pugna.fo.cxl. pa.ii.
Moncotorũ caſtellũ.fol.lvi.pa.ii.
Mõtiſpeſſulaneñ cędeſ.fo.xci.p.i.
Morborũ miſerãda illuuies.fo.12.
Mulieres veneficæ occidũt. fo.14.
Mulieris ĩ ſigilli acq̃ſitione callidatas & aſtuta ſolertia fol.74.pa.i.
NAmurci comes capitur folio.liiii. pag.ii.
Nantii pugna. fo.cliiii.
Nanthildis morit.fo.xxii.pagi.ii.
Narbonenſiũ in regẽ captũ pietas. folio.lxxxii. pagina.i.
Nauarrꝰ rex ĩpiꝰ.fol.80.82.&.85. Cuiꝰ nequicia habet.fol.C.mors crudeliſſima.fo.ci.
Nauarrę regia caſta. vide Ioãnam.
Nicolaus lotharingꝰ ad burgũdũ deficit.fo.cxlix.pagi.i.
Nidichail brito fidẽ præſtat dagoberto.fo.xxi.pagi.ii.
Neapolis meminit.fo.C.pag.i.
Neapolitana decima. fo.cv. pag.i.
Nemorſum fit ducatꝰ.fol.cvii.p.i.
Nemorſus dãnat.fo.clvii.pag.ii.
Neapolitana expeditio per carolũ viii.folio.Clxii.pagi.i.
Normannia vñ dicta: & q ſint normãni. fo.xxxix.pag.i.
Normãni piratę ſũt.fo.xxx.Rebelles.fol.34.Obſeſſi.fo.35.Perfidi. fo.38.Vincũt.fo.37. Vincũt.fo. 39. Normãnię & normãnorũ deſcriptio.fol.135.pa.i. Sũt ĩſolẽtes fol.143.p.i.Recupat normãnia a ludouico.xi.Recipiẽdi a normãnis ducis mos. fol.144.
OMen ex pſalterio ſumit. folio. vi.pagina.i.

A Incunab P3K4 150

Ordo ſanctę trinitatis & p̄dicatoꝝ inſtituitur.folio.liiii.pagina.ii.
Ordo ſedendi inter pricipes litem mouet.folio.xcii.pagi.ii.
Oratores hieroſolymitãi.fo.li.p.2
Origo normãnorũ & cęterorũ videnda eſt in ĩporũ vocabulis.
Organa miſſa ludouico pio.fo.30
Otho ĩpator cũ Ludouico rege rothomagũ ĩgreditur. fol. xli.pa.i.
PAlealogꝰ.fol.lxiiii.p.2.
Papę auaricia notat̃.folio.xciiii.pagina.2.
Parlameti ĩſtitutio. fo.xxv.pagi.i.
Pares frãciæ & eoꝝ origo.fo.xxvi.
Parrhiſieñ.ſcholę ĩſtitutio. fol.28.
Parriſii oppugnatõ a puella . f.119.
Parrhiſii noui muri.fol.lv.pagi.ii.
Parrhiſieñ.ſcholaſticorũ cũ ciuibꝰ diſſenſio.fo.lix.capuciola.fo.83. & ſeditiones ibidẽ cũ ſequentibꝰ
Parrhiſiorũ ſeditio.fo.lxix.&.lxx.
Parrhiſieñ. ſcholaſticorum tumultus.folio.xci.
Parrhiſiorũ ſeditio ꝓpter vectigal fol.xcvi. eoꝝ prępoſitura ſupprimitur.folio.xcviii.
Parrhiſii frãcos recipiũt.f.124.p.i.
Parrhiſioꝝ mulcta.fol.xcix.pag.i. eorũ p̄turę meminit. fo.cii.pa.ii.
Parrhiſieñ. vniuerſitas.fo.108.p.i.
Parrhiſioꝝ miſera cõditio.fo.124.
Parrhiſieñ. ſcholã aut ſcholaſticos vide in ĩpis vocabulis.
Paſchalis papę purgatõ.fo.30.p.2
Paſcatis diuerſa celebratio. fo.ix.
Paſtorelli.folio.lxi.pagina.i.
Paſtores in ſyriã ꝓfecturi. fo.lxxii.
Pegaſini ſcti meminit. fo.iiii.pa.ii.
Pepinus puſillus & eiꝰ geſta.fo.23.
Pepinꝰ zachariã cõſulit & ab eo regno pręficit̃.fo.xxiiii.pa.ii.Cui a ſtephano papa bñdicit̃. fol. xxv. pagi.i.Clerũ ꝓtegit.fo.xxv. Alia eius geſta habẽtur.fo.ſequenti.
Petrarchæ ĩiqua de gallis & galliis exiſtimatio.fo.iii.pagi.ii.
Petrus brochius veneficus.fo.lxv.
Petrus arago.fo.lxv.
Pharamũdus primus francoꝝ rex folio.ii.pagina.ii.
Phara virgo.folio.xx.pagi.i.
Philippus groſſus q̃ dimiſſa vxore pellicem duxit. fo.xliiii.pag.i.
Eius religioſitas. fo.xliiii.pagi.i.
Philipphus ſpuriꝰ.fo.xlvi.pagi.i.
Philippus groſſi filius equo deturbatus moritur.fol.xlviii.pa.i.
Philippi auguſti geſta a fol.li. vſqȝ 58.Cuiꝰ egregiũ facinꝰ hẽt̃.fo.53.
Philippo diui ludouici filio nubit arragonũ filia.fol.lxii.Cuiꝰ geſta ponunt̃ vſqȝ fo.lxvi.q̃ cõſecratur
Philippus lõgus.fol.lxxi.&.lxxii.
Philippus pulcher.fo.lxxii.
Philippus valeſiꝰ.fol.73. vſqȝ.80.
Philippꝰ burgũdus margaretã flãdreñ. vxorẽ ducit.fol.88. mouet cõtra ducẽ cloceſtriæ ibidẽ. Dicit̃ audax.fo.xcii.cũ carolo.vii.pacificitur.folio.cxxiii.pagi.i.
Philippꝰ auſtriæ fidẽ p̄ſtat ludouico.xii.ob comitatum flãdrię. folio.clxv.pagina.ii.
Picus mirãdula morit̃.fo.clx.pa.i.
Pictauorũ rebellio.fo.lviii.pagi.i.
Piramydes ĩ via dionyſiana.fo.63.
Pipinus vide paulo ante pepinus.
Põpa funebris calori.viii. fo.164.
Põs maior prhiſieñ.diſſoluit̃.f.65
Põtis magni prhiſieñ.ruiua. f.168
Pons audomarus capit̃.fo.cxxx.
Põtiſara ab anglis capit̃.fo.cxxiiii. Obſidetur rurſus.cxxvii.
Porci aldenardũ illecti.f.xcvii.p.i.
Portus ſancti ſymeonis.fo.xlix.
Pragmaticę ſãctiõis capita.fo.125. Eius tollẽdę cõſiliũ.fo.146.pa.i.
Pręcepta diui ludouici.fo.lxiii.
Pręmõſtrateñ.ordo.fol.xlviii.p.i.
Prępoſitura parrhiſieñ. fo.xcviii.
Pretextatꝰ circũuenit̃.fo.xi. Necat̃ fo.19. vbi de brunechildis morte
Pricipũ auaricia notat̃.fo.xcvi.pa..ii. Et iniquitas.fo.C.pa.i.
Prodigia.fo.xxvi.&.xxix. &.cvi.
Prothadius italus cũ brunechilde cõſuetudinẽ habẽs.fo.xvii.pa.2.
Prouocatio armigniaci ad regem. folio. lxxxvii.
Puella frãcię liberatrix ad carolũ regẽ venit Ioãna noĩe.fo.cxvii.p.i.
Puyſſiaceñ pugna.fo.xlvi. pag.i.
Pugna p̄tinax cũ ãglis fo.xciii.p.i.
RAdegundis religioſa regina.folio.ix.
Radulphus eligitur rex folio.xxxix.pagina.ii.
Raymũdus occidit̃.fol.l.pagi.ii.
Reformatio cleri.fo lxxiiii.pag.ii.
Reges frãcorũ cur ſint chriſtianiſſimi primũ dicti.fo.xxix. pagi.i.
Regis ĩſtituẽdi diſſenſio.fo.xxxvii conſiliũ.fo.xxxix.pagina.ii.
Regalię meminit.fol.lxvii.pagi.i.
Regalis montis mentio fit.fol.lix. pagina ſecunda.
Reginaldus bolonieñ.fol.liiii.p.i.
Regnacarus cameraceñ.fo.vi.p.ii.
Remorũ ciuitatis meminit.fol.ii. pagina ſecunda.
Remigii meminit.fo.v.pag.i.
Renatus lotharingus Carolũ burgundum ſuperat apud Nantium folio.cliiii.pagina.i.
Rhamburus ad cõiuratos legatur folio.cxlii.
Richardus normãniæ dux captus opera p̄ceptoris liberat̃.folio.xl. pa.ii. Amicã ducit. fol.xliii.pa.i.
Richardus anglus.fol.liii. &.lxii.
Riona obſidetur.fo.cxl.pag.ii.
Robertus diabolus. fo.xxv. pa.ii.
Roberti artheſii mors. fo.lxi.pa.i.
Roberti artheſii mẽtio fit.lxxxiiii. pagina.i.cuius bona publicãtur. folio eodẽ.pagina.ii.& mors.folio.lxxviii.pagina.i.
Robertus rex litteratꝰ & eiꝰ ſcripta & mors.folio.xliii.pagina.i.
Rochellę meminit. fo.lviii.pag.i.
Rollo normãnꝰ baptiſat̃.fo.xxxix
Romilda.fo.xxvi.pagi.ii.
Roritus normãnꝰ. fo.xxxv. pa.ii.
Roſebekẽſis pugna. folio . xcviii. pagina prima.
Rothomageñ.tumultꝰ. fo.xl.p.i.
Rothomageñ.ſtultitia. fol.xcvi. pagina ſecunda.
Rothomageñ.ad ludouicũ.xi.folio.cxlv.
Rothomagũ. obſidet Carolꝰ. vii. folio.cxxxi. pagina.ii. Ingredit̃. folio .cxxxiii. pagina.i.
Rupes guidonis vbi crudeliſſimũ facinꝰ ꝑpetrat̃.fo.xlv.pagi.ii.
Ruſtici ſancti meminit.folio.iiii. pagina ſecunda.
SAcerdos efficitur rex. folio.xxiii.
Sacerdos ſacrilegus. folio.cxix.

Sacrilegii pęnā dāt milites.f.7.p.2
Salhardini decima.fo.lii.pagi.ii.
Salaſardi facin⁹.fo.cl.pagi.i
Salberiēſis apđ iſulā fūdiť.fo.76.
Salis vectigal oriť.fol.lxxviii.pa.i.
Saliqua lex.fol.ii. Terra.fo.lxxvii.
Salicū eiectio. fo.cxli.pagina.ii.
Sctūs audomar⁹ fit flādri.f.54.p.i
Sāctus machar⁹.folio.lviii.pag.2.
Sctūs qntin⁹ recipiť.fo.cxlviii.p.2
Sācti ſelerini obſeſſio.fo.cxx.pa.2.
Sāguis riu⁹ tholoſę viſus.fo.4.p.2
Sarracenoꝝ ī cāpaniā irruptō.f.36
Satilia vrbs.fo.xlix.pagina.ii.
Sauaricus.fol.lviii.pagina.i.
Saxones a clotario vīcūtur.fo.xix. Eis remittiť tributū. fo.xxi.pa.2.
Sedana ab āglis capiť. fo.cxv.pa.i.
Seditiones parrhiſiorum. fo. lxix. &.lxx.
Seditio ī frācia. fol.xxiii.pagina.i.
Sequanę exundatio.fol.lxv. pa.ii.
Scacarii ī parlamētū mutatio apđ rothomageñ.fo.clxviii.pagi.i.
Sciſma in ecclīa.fo.cv.pagi.ii.
Scluſę ſternūť frāci.fol.lxxvi.pa.2.
Scluſa olim frācoꝝ fuit.fol.c.pa.ii.
Scholaſticoruꝫ parrhiſieñ.tumultus.folio.xci.pagina.ii.
Scholaſticoꝝ parrhiſieñ.meminit folio.ciiii. Duoruꝫ ſuſpenſorum meminit.fo.cix.pagina.ii.
Scholæ parrhiſieñ.reformatio.folio.cxxxvi.
Scholę parrhiſieñ.īſtitutio.fo.27. Vide vocabulū parrhiſieñ.
Sforcię fuga & metus.folio.clxvii.
Sicambria ꝓximę alanos extructa folio.i.pagina.ii. Sicābri ibidem
Sicilię regni mētio fit.fo.lxv.pa.2.
Sigiberti geſta.fo.ix.vſqꝫ.xvi.tumultus in caſtris eius. fol.x. Item fol.xix. vincitur.
Sigibert⁹ naſciť q̄ dū baptiſareť ab amando reſpōdet Amen.fo.xxi.
Sidonii ſcti meminit.fol.iiii.pa.ii.
Simon de mōte forti. fol.lvi.pa.ii.
Simplicii ſcti meminit. fo.iiii.p.ii.
Syriæ expeditio.fo.liii.pa.ii.Syrorū perfidia in francos.Ibidem.
Soracte mōs in tuſcia. fo.xxiiii.
Sortes ex litteris ſacris.fol.xi.
Spongia chriſti.folio.lx.
Stephan⁹ papa pepino & ei⁹ poſteritati benedixit.fo.xxv.pag.i.
Stephan⁹ boyleus ꝑpoſit⁹ parrhiſiorum.folio.lxi.
Stephanus barbetus. fo.lxix.
Strategema bellicū. fol.cxxi.pa.ii.
Suitēſes q̄ & heluetii.fo.ii.pa.ii.Eorū bellū.fo.clxv.pagi.i.
Sueſſio diripiť.fo.cxi.pag.i.
TAbulæ Caroli magni. folio.xxix.pagina.i.
Talebotus anglus capitur. folio.cxvii.pagina.i. Eius facin⁹.fol.132. Mors.fo.cxxxvii.
Tartas oppidū. fol.cxxvii. pagi.i.
Thaſſillo bauarus.fol.xxv.pagi.i.
Telū funi alligatū & ī ſcutū militis ꝓiectū detraxit eū ī foueā.fo.lvi.
Tempeſtas ſęua.folio. viii.&.xii. &.cvi.&.cviii.
Templariorū error.fo.lxx.pagi.i.
Terręmot⁹ apud viēnā. fo.vi.p.ii.
Terra ſaliqua. fo.lxxvii.pagina.ii.
Terraconēſe bellū.fol. viii.pagi.ii.
Theobaldus cāpan⁹. fol.lix. &.lx.
Theobald⁹ cāpan⁹ viciť.f.46.p.2.
Theodebertus normāniā incurſat fo.x. Fit eius dñs. fol.xvii.pag.ii.
Theodeberto mettenſi indicitur bellum.folio.xviii.
Theodebertus fugit: cuius caput amputatum ad theodericum fratrem defertur. folio.xviii.
Theodericus mettenſibus īfert bellum.folio.xviii.
Theoderici iudiciū. fol. vi. pagi.i.
Theoderici regis dol⁹.fol.vii.p.ii.
Theodericus ignauus rex monachus efficitur. folio.xxiii. pagi.i. Fugatur & moritur ibidem.
Theodorus maſſilieñ.antiſtes exulat.folio.xiii.pagina.ii.
Theodoſii meminit.fo.ii.pagi.i.
Theſaurum regiū andegauus ſumpſit.folio.xcii.
Tolletū a frācis capiť.fol.vii.pa.ii.
Thomas virac⁹ āglus.fo.lxxxviii.
Thomę de marla ſacrilegia.fo.46
Thorgorus. folio.ii.pagina.i.
Tornaci meminit.fo.iiii.pag.i.Recipitur ab hoſte.fol.lvii.pagi.i.
Touqua arx ab āglis capiť. fo.cxii.
Treuerorū meminit.fo.ii.pagi.i.
Tribulatō reſipiſcere monet.fo.12.
Tributū remiſſuꝫ ſaxōib⁹.fol.xxi.
Trimolus capitur.fol.cxxi.pagi.i.
Tumichii diuus Ludouicus moritur.folio.lxiii.
Turci debellantur.fol.cv.pagi.ii.
Turci vincūtur.fo.xlix.pagina.i.
Turci debellātur. fol.lii.pagina.ii.
Turlupinoꝝ ſupſtitio.fo.89.pa.i.
Thuringos ſibi clodio adiecit. folio.ii.pagina ſecunda.
VAllis ſamarii conuerſo facta terribilis apparitio.fol.lxix.pagina.i.
Vallis ruelli caſtꝝ diruiť.f.liii.p.ii.
Valdo & valdēſiū hereſis.fo.li.p.i.
Vaſtiniū frācię addiť. fo.xliiii. p.i.
Vantadorū capiť. fo.ciii.pagi.ii.
Vbii q̄ & coloniēſes. fo.i.pagi.ii.
Vectigaliū exactio. fo.xciii.pag.i. Eorū tollēdorū per heremitā admonitio.folio.cii.
Vedaſtus.fo.v.pa.i.&.fo. vii.pa.i.
Venetorū fit mētio.fo.xxix.pa.i.
Venerādi ſcti meminit.fo.iiii.p.ii.
Veneficii procuratio a burgundo folio.cli.pagina prima.
Vernoliū frācꝫ aduenit.fo.47.p.i.
Vernolieñ pugna.fo.cxv. pagi.ii.
Vernoliū captum per mulierem. folio.cxxix.pagina.ii.
Vicēnarū ſalt⁹. fol.li. pagi.ii.
Victoria egregia.fo.lvi.pag.ii.
Victorię monaſteriū.fo.lvii.pa.2.
Viēna obſideť. fo.xxxvii. pag.ii.
Vino īponiť vectigal.fo.89.pa.i.
Vincētii ſcti reliq̄æ recipiūť & monaſteriū extruiť in ſctō germano de prato extra parrhiſiū. f.8.p.2.
Viromandia philippo reſtituitur folio.li.pagina.i.
Virus capiť.fo.cxxxiiii.pagina.i.
Viſum ī morte dagoberti.f.21.p.2.
Viſum caroli calui.fo.xxxvi.pa.2.
Viſum de philippo auguſto naſcituro.folio.li.pagina.i.
Vvandali & eorū origo.fol.xxiiii. Vincuntur. fol.xxxv.pagina.ii.
Vvarmacia ad rhenū. fo.xxxi.p.i.
yuetoti regni initiū. folio.ix.
Zacharias pontifex pepinū ꝑficit regno frācorū. fol.xxiiii.pagi.ii.
Zeelādię meminit.fol.c.pagi.ii.

¶ Finis repertorii alphabetici.

¶ Tabula regum francorũ quorũ geſta in hoc cõpendio deſcribunť.

In primo libro contenta.

Francorũ origo: & quare franci dicti ſunt: & qui eorũ fuerũt duces priuſꝗ galliã appeterẽt. Folio.i.

¶ Primus francorũ rex.
Pharamondus: q autor fertur extitiſſe eiꝰ legis quã frãci ſaliquã appellãt: vt narrať folio.2.pagia.2.

¶ Secundus rex.
Clodio capillatus. fol.2.& pagina .ii. Vbi habeť galliarũ diuiſiones regiões & oppida vſqꝫ ad fol. iiii.

¶ Tertius rex.
Meroueus: & childericus cuiꝰ tpe gillo romanus francorũ rex loco eiꝰ cõſtituitur. folio.4. pagina.i.

¶ Quartus rex.
Clodoueus primꝰ rex chriſtianus vbi de gõdobaldo burgundię rege & de crotilde ſeu clotilde mentio fit. deqꝫ ſanctis vedaſto & remigio: de ãpulla ſacra: de liliis cœlo delatis: & de auriflãma: de viẽnę obſidiõe: de ceruo iter ĩdicãte: de qbuſdã oſtẽtis: de alarico gotho: de anaſtaſio impatore: de regnacaro cameraci dño & de eiꝰ pfidis ſubiectis dolo a clodoueo illuſis de ꝓdigiis tpe mamerti viẽnẽſis epi viſis. Deqꝫ aliis multis cõpẽdioſe narrať. foliis.iiii.v.&.vi.

¶ Quintus rex.
Childebertus: cuiꝰ tpe frãci tolletũ in hyſpania gothos pſequẽtes ceperũt: vt habeť fol.vii.pagina.2. Et de reliquiis S. Vincẽtii.fo.viii.

In ſecũdo libro contenta.

¶ Sextus rex.
Clotarius primꝰ: vbi de paſchatis cõtrouerſia: de tẽpli diui martini cũ conobaldo exuſtione: de cranni rebelliõe & ſupplicio: & de prĩcipio regni yuetoti mentio fit foliis.viii.&.ix.

¶ Septimus rex.
Aribertus qui & Therebertus. foľ. x. vſqꝫ ad.xvi.

¶ Octauus rex.
Chilpericus primus ſueſſionũ rex vbi de gõtrano aurelianorũ rege & de fredegõda multa dicũtur a foľ.ix.ad.xiiii. Folio aũt.xiiii.ꝗd comes ſit oſtenditur.

¶ Nonus rex.
Clotariꝰ ſcďs: vbi iteꝝ de gõtrano & fredegõda.foľ.xvi.vſqꝫ.xvii.

In tertio libro contenta.

Clotarii ſecũdi reliqua geſta.foliis xviii.xix.&.xx.
Et ibi de Brunechilde multa. Et de dagoberti regꝫ filii natiuitate: De qꝫ ſcti dionyſii ſociorũqꝫ eiꝰ reuelatiõe. De attilę ſerui fidelitate. Et de ſancti Fiacrii ſcoti ĩ frãciã aduẽtu vſqꝫ in finem folii.xx.

¶ Decimus rex.
Dagobertꝰ: vbi de fundatõe ſancti dionyſii: & reſpõſo ĩfantis dũ ab amãdo baptiſať. Et de lẽdito ſeu edicto: hoc eſt de nũdinis ſcti dionyſii quõ ĩſtitutæ ſunt. Et quõ tẽplũ ſãcti dionyſii a xp̄o dedicatũ ſit. Et q̃le viſum ĩ morte dagoberti anſoaldo pictauenſi ep̄o reuelatum.foliis.xxi.&.xxii.

¶ Vndecimus rex.
Clodoueꝰ ſecũdus quẽ nõnulli ludouicũ vocãt naſcitur.fol.xxi.regnat fo.xxii.pa.ii. vbi de caritate ãnonę ĩ frãcia: de regꝫ caſu dũ brachiũ ſancti dionyſii auferre conať

¶ Duodecimus rex.
Clotariꝰ cuiꝰ meminit in prĩcipio folio.xvii.& de ebroyno.foľ.xv.

¶ Decimuſtertius rex.
Theodericus rex ignauꝰ: & reliqua de ebroyno.folio.xxiii.pagi.i.

¶ Decimuſquartus rex.
Childericꝰ & eiꝰ mors.fol.23.pa.i.

¶ Decimuſquintus rex.
Theodericus q decimuſtertius rex poſitꝰ eſt: iterũ ex monacho rex factus.folio eodem pagina.ii.

¶ Decimuſſextus rex.
Clodoueus tertius.folio.xxii.

¶ Decimuſſeptimus rex.
Childebertꝰ.folio eodẽ.&.xxiii.

¶ Decimuſoctauus rex.
Dagobertus ſecundus.ibidem.

¶ Decimuſnonus rex.
Chilpericꝰ ex ſacerdote rex factꝰ q daniel añ dicebať.fol.eodẽ.pa.ii.

¶ Vigeſimus rex.
Theodericus.folio.xxiii.
Et de carolo martello. De Wãdalis & eoꝝ origine. Et de carlomano q religionẽ ꝓfiteť. Et de mõte ſoracte in tuſcia.folio.xxiii.

¶ Vigeſimuſprimus rex.
Pipinus ex maiore domꝰ rex factꝰ fol.xxiiii.pagi.2. Vbi paulo poſt id eſt folio.xxv. de ĩſtitutõe parlamẽti: & de bello aꝗtanico habeť.

In quarto libro contenta.

De filiis pipini & de priuilegio ĩueſtiturę eccleſiaꝝ & ĩſtituẽdi romanũ põtificẽ frãcorũ regi cõceſſo. folio.xxvi.pagina.i.

¶ Vigeſimuſſecundus rex.
Carolus magnꝰ ĩperator & rex. folio.xxvi. Vbi etiã de pariũ frãcorũ origine: & ganelonis ꝓditiõe mẽtio fit. Folio aũt ſequẽti de ĩſtitutione ſcholę Pariſiẽſis. Et de eccleſiaſticis officiis q̃dã notatu digna. De ꝓdigiis exceſſum Caroli magni p̄cedẽtibꝰ. de theſauro. de epytaphio: & de dignitate eiꝰ: vñ qꝫ meruerit frãcorũ reges chriſtianiſſimi vocari mẽtio fit vſqꝫ ad folium.xxx.

¶ Vigeſimuſtertius rex.
Ludouicus pius impator & rex. folio.xxix. ſꝫ fo.xxx. cõtra faſtũ p̄latorũ nõnulla dicũť. Deqꝫ normãnis & eorũ prĩcipe. Folio autẽ.31. & pagina ſecũda oſtẽdiť vt honoris ſedes peſtilẽtiæ cathedra recte dicať. Et de agro mendaciorũ: & aliis pl̄imis vſqꝫ ad foliũ. xxxiiii.

In quinto libro contenta.

¶ Vigeſimuſquartus rex.
Calorꝰ caluꝰ impator & rex. folio xxxv. Et ibi mirabile bellũ ĩter fratres. Folio aũt.xxxvi. pag.2. narratur viſum Caroli calui. & comitatus flandrenſis initium.

¶ Vigeſimuſquintus rex.
Ludouicus balbus ĩperator & rex. folio.xxxvii.pag.i. Vbi de aduẽtu Iohãnis papę ĩ frãciã mẽtio fit

¶ Vigeſimuſſextus &.xxvii.
Ludouicꝰ & Carolꝰ reges ludouici balbi ex ſcorto filii. fol.37.&.38.

¶ Vigeſimuſoctauus rex.
Ludouicꝰ nihil faciẽs. fol.38.pa.2.

¶ Vigeſimuſnonus rex.
Carolus ſimplex. fol. xxxviii. vbi de eudone andegauẽſi cacoli ſimplicis tutore: folio aũt ſequẽti de

normánoꝝ appellatōe: & origīe.

¶Trigeſimus rex.
Radulphꝰ: quē Carolus ī regē aſſumi ꝑmiſit. folio. xxxix. pagina. 2.

¶Trigeſimuſprimus rex.
Ludouicꝰ Caroli ſimplicis filiꝰ. folio. xxxix. pag. 2. Vbi mirabile ꝓdigiū narrat̄. & heberti viromandorū comitꝫ ſuſpēdiū fo. xl. pa. i.

Trigeſimuſſecundus rex.
Lotharius ludouici filiꝰ. folio. xli.

¶Trigeſimuſtertius rex.
Ludouicꝰ ꝗ nulla re clarus cōpēdii ſepultꝰ ē: vt habet̄ fol̄. xlii. pag. ii.

¶Trigeſimuſquartus rex.
Carolus. quē hugo capetus regno expulit: quocirca ī regū cathalogo a ꝗbuſdā nō ponit̄. folio eodē

¶Trigeſimuſquintus rex.
Hugo capetus ꝗ regnū vſurpauit. fol. eodē. Et ibi de gelberto philoſopho: quē magię ſciētē dicebāt.

¶Trigeſimuſſextus rex.
Robertus vir litteratus & apprime religioſus. folio eodem.

¶Trigeſimuſſeptimus rex.
Henricus huiꝰ noīs primꝰ ꝗ & burgūdię ducatū tenuit. vt recitat̄ folio. xliii. pagina. i.

In ſexto libro contenta.

¶Trigeſimuſoctauus rex.
Philippus eius noīs primus. folio xliiii. Vbi bituriges & vaſtinii ad regnū francię accedunt.

¶Trigeſimuſnonus rex.
Ludouicꝰ groſſus: de cuiꝰ coronatione quo loco debeat fieri cōtenditur. fol. xlv. pagīa. i. ſed pagi. ii. Bellū ab āglia mouet̄. Et crudele facinꝰ ī rupe guidonis narrat̄. Sequēti folio Balduinꝰ flādrus male curato vulnere diē obit. & auriflamma panditur. Motus fit contra comitē in flandria. Quorū dā quoqꝫ ordinū origines & īcremēta recitantur. fol. xlviii. pagina. i.

¶Quadrageſimus rex.
Ludouicus iunior. fol. xlviii. pa. i. Vbi de Iohāne de tꝑibꝰ mētio fit pagina. ii. Itē de expeditiōe ī hieruſalē: ſequēti folio & egregiū imperatoris ꝓrardi factū memorat̄. fol. l. vbi etiā docet̄ quare henricꝰ anglus normāniā: andegauiā: cenomāniā: & turoniā obtinuerit.

¶Quadrageſimuſprimꝰ rex.
Philippus auguſtꝰ: & de oſtēto ā̄n eius natalē viſo. Deqꝫ iudeorū ꝑfidia & expulſione. Et hallarū pariſienſiū cōſtructiōe. fol. li. Sequēti aūt lutecia pariſioꝝ lapidibꝰ ſternitur. fol. vero. liiii. Sāctus audomarus comiti flādrēſi aduenit. Et ordo ſanctę trinitatis ꝑ reuelatione īſtituit̄. Heretici vincūtur: īter quos almaricus: vt habet̄. fol. lv.

In ſeptimo libro contenta.

¶Quadrageſimuſſecūdus rex.
Ludouicꝰ ſcti ludouici pr̄. fo. lviii.

¶Quadrageſimuſtertius rex.
Diuꝰ ludouicus ꝗ Tunicii mortuꝰ eſt: de quo foliis. lix. lx. lxi. lxii. & lxiii. vbi de paſtorellis: de legibꝰ bonis a ludouico latis: de carmelitis eius pręceptis: & aliis multis.

¶Quadrageſimuſquartꝰ rex.
Philippus diui ludouici filiꝰ ꝗ parpiginiaci mortuus eſt. fol. lxiiii.

¶Quadrageſimuſquintꝰ rex.
Philippus pulcher. fo. lxiiii. & fol. lxvi. pag. ii. de flādrię comite a rege cū filia capto. fo. ſequēti: de frācorū apud curtracū īteritu. folio aūt. lxviii. de flāmingorū clade. & folio. lxx. de tēplariorū errore & de lugdunēſis archiꝑſulis pena

¶Quadrageſimuſſextꝰ rex.
Ludouicus hutinꝰ. folio. lxx.

¶Quadrageſimuſſeptimꝰ rex.
Iohānes octo dierū rex: cuiꝰ parua mentio fit. folio eodem.

¶Quadrageſimuſoctauꝰ rex.
Philippus lōgus. fol. lxxi. & lxxii. vbi de flādrēſiū rebellione: de paſtorū latrociniis. deqꝫ leproſorū & iudeoꝝ maleficiis & pertinacia multa diſſeruntur.

In octauo libro contenta.

¶Quadrageſimuſnonus rex.
Carolus pulcher. folio. lxxii.

¶Quinquageſimus rex.
Philippus valeſius. fol. lxxiii. vſqꝫ lxxx. ꝗ bellū ī flamingos mouit. Vbi etiā de Edouardo āglorū rege qui regnū petebat: & de caliſio ab eo capto mentio fit. folio autē lxxiiii. pag. ii. de comite artheſio ſꝫ fol. lxxv. de arteuilla: de haricurię comitatꝰ origine meminit: & ſequēti de francoꝝ apud ſcluſam interitu. folio. lxxvii. de cauſa regni ab edouardo vendicandi.

In nono libro contenta.

¶Quinquageſimuſprimꝰ rex.
Iohānes quē richardus in pictauia ſuperatum cepit. fo. lxxx. vſqꝫ ad lxxxviii. vbi cōtinue habet̄ de pariſiorū ſeditiōe: malleis: capuciolis: & nauarri regis factionibus.

¶Quinquageſimuſſecūdus rex.
Carolus quintꝰ a folio. lxxxviii. vſqꝫ. xci. Cuiꝰ cōſtituōes de filiorū in regnū ſucceſſione habētur. folio. lxxxix. pagina. ii.

¶Quinquageſimuſtertius rex.
Carolus ſextꝰ. folio. xci. vſqꝫ. Cxv. vbi de ceruo cū torque aureo īuēto. folio. xciii. pagi. ii. de flamīgorū aūt cęde apud roſebequā & de mercatorū pariſienſiū ꝑ̄poſiturę ſuppreſſione: & nauarri regis terribili: ſed digna morte ſuis locis notatū eſt. deqꝫ regis furia.

In decimo libro contenta.

¶Quinquageſimuſquartꝰ rex.
Carolus ſeptimꝰ ꝗ āglos frācia exturbauit. folio. cxv. vſqꝫ ad foliū cxxxix. Vbi de Iohannę puellæ. egregiis facinoribꝰ: de normānię ſubactiōe: deqꝫ aliis multis ī marginibus notatum eſt.

¶Quinquageſimuſquintꝰ rex.
Ludouicus vndecimꝰ. fol. cxxxix. & xxii. ſequentibꝰ. vbi de carolo Burgūdo apud nantiū occiſo & de oībꝰ comitibꝰ flādrię mētio fit

In vndecimo libro cōtēta.

¶Quinquageſimuſſextus rex.
Carolꝰ octauꝰ. Qui remiſſa ad maximilianū patrem Margareta auſtrię: Annā frāciſci britonū ducis filiā vxorē cū britonū ducatu accepit: Et expeditionē Neapolitanam ꝑegit: eius mors & pōpa funebris: a fol. clxi. vſqꝫ. clxv.

¶Quinquageſimuſſeptimꝰ rex.
Ludouicus duodecimꝰ ꝗ demiſſa Iohāna ludouici. xi. filia Annam Caroli derelictā duxit: cuiꝰ geſta & Mediolaneñ. expeditio habētur a fo. clxv. vſqꝫ in finē cōpēdii.

¶Finis tabulę. Deo grās.

A
Incunab.
P3K4
150

In gallorum annales a reuerendo patre Roberto gaguino ſtatim edendos bene dicti montenati prȩludium.

NOn potuiſſe queq̄ ſuperioribus ſȩculis gallorum inclytæ gētis fortia facta digne ſatis recenſere ſemper ipſe putaui : quādoquidem res quȩdam ſacra religioſȩ nationis geſta retexere:& quȩ virum ſingulari arte virtute & reli-gione prȩſtantiſſimum deſideraret. Verum de induſtria ad hoc vſqꝫ ȩuum ipſa hȩc noſtra gallia difficilem hanc prouinciam ſuperis volentibus in Roberti humeros reiiciendam ſapienter curauit:quem ingenti ſpiritu/tuba vehementer inſonantem. populum ſȩpe victorem(francum dico) prȩſtanti corpore & armis militem canta-tum ire expectamus.Decuit enim Roberto facundiſſimo viro rerum francię archa-narum cōſcio ordinis quoqꝫ ſacratiſſimi maximo antiſtiti:hoc ingēs opus:& quod ſacrum dixerim reſeruatum iri. Profecto ſacrati francorum reges cȩleſti oleo delibu ti:hunc multis ſȩculis poſtulabant : quem deorum dono noſtra hac tempeſtate tā-dem nacti ſunt . Ergo auſpiciis tuis vir omnium præſtantiſſime gallia ſuo marte fe-rox ornataqꝫ torque decoro in gentibus & nationibus efferetur . Animoſum quo qꝫ eius pectus & vox terribilis vbiqꝫ audietur : nec ſinet longius clariſſima ſua geſta in nubis obſcuro latere.ipſum martialis populi prȩclarum facinus:iamiam indigna bundum nube diſcuſſa erumpet:& quo diutius deorum iuſſu in obſcuro delituerit tanto vehementiore ſono & fulmineo igne exteras nationes attonitas reddet ho-minumqꝫ adacto fulgore perſtringet oculos . Fabulatur præclarus romanȩ hiſto-rię ſcriptor martem cum rhea virgine veſtali conueniſſe.Hoc quoqꝫ adiiciēdum fo ret romanȩ gēti ꝓpter mulierē libidinoſam & turpia obſtinata mente rogantē nu-mȩ affuiſſe. Verū ſecus hic martialis fauor frācis ſemper affuiſſe creditur. Quippe q animoſo pectore menteqꝫ generoſa deus delectatus: totum ferocis audaciſqꝫ franci animum inhabitat:pectus quoqꝫ generoſum ad bella edocet. Familiaritatem idcir-co romanam quam ſtupro inceſtu & muliere contaminata effecerat ipſe mars iam-pridem damnauit. Quo factum eſt vt nullus olim exercitus cuiuſuis imperator cuꝫ alieno rege conflictare ſine gallica ſtrēnuitate auderet . Sed iam virum eximio quo-dam genere & ſingula dignitate prȩſtantē video . Qui(vt cū marone loquar) Aere ciere viros marteṁqꝫ accendere cantu:prȩſto eſt. Hic eſt ȩneator ille tubicen cuius deſiderio tātopere gallia flagrabat:quemqꝫ fortiſſimus quiſqꝫ miles gallus obteſtā-do imprecatur:non ſinat longius ſuam gloriam atra nube latere . Eya ergo belli gal lici fragorem:francorum fulmen & ignes quiſquis es audito:pari quoqꝫ ſpiritu a vi-ro antiſtite præclara gallorum facinora te auditurum ſperes quantus animus gallis ſemper ineſt.Expectate diu tandem veniſti roberte qui virorum pugnas e ſuggeſto altiſſimo & quod neminem antea aſcendere licuit nobis in pulpito ſedentibus pro nunciaturus es.Ipſe ſane fœlix qui nec vocis ſono neqꝫ materię fœlicitate liuio infe-rior in populo effereris.Sed iam operȩprecium eſſe exiſtimo:ſonoram Roberti tu-bam & qui acies ſplendentes ad pugnam inſtructurus eſt:audire.

Roberti Gaguini oꝛdinis ſctē tri nitatis generalis Miniſtri in nouam cõpendii de francorũ geſtis editionē præfatio.

q

Vanquã minimũ eſt qđ uel
agẽdo/uel ſcribẽdo/mea humilitas poteſt:inuenit nihilominus
in me liuor qđ mordere tẽtauerit: dũ inter francorũ res multipha
rie præclareq; geſtas ipſe uerſatus/ſumpſi compẽdio cõpræhẽde
re quodcũq; de his eximiũ lectitaſſem.atq; ſic egit æmulator:qua-
ſi tam late patentia regum & gentis facinora (quæ ꝑpetua oratione illuſtrãda erãt)
breui curriculo/& per anguſtiſſimum tramitem/pertranſiſſe me arbitrarer/eo præ
ſertim ſtilo & dicendi genere cui & elegantia/& latina deeſſet uenuſtas:quas in ſcri
bendis hiſtoriis uirtutes gallus ſcilicet auctor uix ullo tempore cõpræhendat. Sed
his maleloquentium ſuſurris & ſi impetitum me intelligerem:laboris tamem neq;
operis pœnituit. Quin illud non temere me ſperem aſſecutum: ut francorum hiſto
riam in apertum prodiderim.quæ ſub uno aſpectu tota a nemine ſcriptorum hacte
nus fuiſſet oculis exhibita legentium. Quo fit: ut ſi iis qui quorũdam acta: uel prin-
cipantium uitas uno uel altero tempore ſinguli ſingulas tradiderunt laus tribuitur
non inferiorem demeruiſſe me gratiam/ſine arrogantia contendero: qui ab initio
franſci principatus ad hanc uſq; ætatem diſſipatarum rerum annales in unum pro-
pe manipulum cohibui. Qui nec preſſus (ut ſuſurro ait) nec anguſtus eſt ita: ut in-
troſpicientibus/quibus mediocris eſt notitia litterarum/lumen deſit. Sed ignaris
& ingenio lippientibus ſua ignorantia:non ſuccincta narratio ſcriptoris officit. Eſt
enim his idem quod ſtomacho defectis:quos ſolidus & uirilis cibus torquet/& te-
nui iure uix alũtur. Illi uero ꝗbus mens torpet & ignoratiõe caligat/ad quodq; mi-
nus uſitatũ uocabulũ cõmentariorũ faces deſiderãt. Cæterũ latinæ locutionis ſplẽ-
dorẽ(ꝗ̃tũ italis auctoribus uerboſus aliqs dat)tametſi mihi nõ arrogo:ſinat uel gal
lus habere ſe cõterraneũ & ciuẽ:ꝗ abſterſa paululũ barbarie res ſuæ gẽtis nulla prin
cipis munificẽtia ꝓuocatus/tolerabili orõne ꝑſcripſit. Ab hac eni nr̃a(qualiſcunq;
eſt)lucubratione audaculus quipiã exurget laxare quæ anguſta ſunt/& quę rudio
ra cẽſebit abſtergere. ꝗ̃ꝗ̃(abeũte e terris carolo octauo)ad priorẽ nr̃i cõpẽdii editio
nẽ ꝑmulta adieci.quorũ cognitio ſicut rerũ narrationẽ ſuis locis ampliauit:ita beni
gnũ poterit oblectare lectorẽ. Porro illud facile diluerim: quod exterus calũniator
falſo affert:me in francorũ/ꝗ̃ in hoſtiũ aut alienigenarũ ptẽ ꝓpenſiorẽ eſſe. Quo er
rore me ꝓtenus abſoluet/qui ſincera fronte hæc luſtrabit. Sic eni ſecundũ hiſtoriæ
leges ueritati ſtudui/ut auctoribꝰ:quorũ traditiones ſũ ſecutꝰ/fides magis ꝗ̃ nobis
haberẽt. Et mẽdacio dari impiũ eſt: ꝙ (paucis ad noſtrũ inſtitutũ nõ cõducẽtibus
de induſtria præteritis)capita rerũ fideli tranſcurſu atq; ordine excerpta in unũ cor-
pus ſicut cõpẽdii natura fert cõtraxi. Qui eni coronas floribus cõtexit nõ oĩs gene
ris floſculos cogit: ſed eos tantũ ꝗ colorũ uarietate ſpeciẽ & decorẽ oſtẽtãt. Aequꝰ
ergo lector non uniuerſam hiſtorię francorũ magnitudinẽ conſcripſiſſe me exiſti-
met:ſed per immẽſa rerum geſtarũ ſpacia conducibiliora ſelegiſſe:quę compendio
& ueritati quadrent.

A Incunabula P3K4 150

Roberti Gaguini ordinis Sanctæ trinitatis de redemptione captiuorũ generalis Miniſtri de origine & geſtis francorum Compendiũ ab eo nouiſſime ampliatũ & diligenter emendatum.

Francorum origo.

f

Ranci(ut plęræq; aliæ nationes) a troianis prodiiſſe gloriantur
Quibus ob raptã a paride helenam in exiliũ actis/ pars ad meo-
tydem lacum quem tanais influit proxime alanos/francione du
ce conſedit. ubi ex nomine ducis appellatione ſuſcepta: ſycãbriã

Sycambria.

ſibi nõ mediocrem urbem pãnoniis finitimã extruxerunt. Quã
longo poſt tempore cum euerſam gothi reliquiſſent: alteram in
proximo colle a ſe conditam uſq; ad ualentiniani iunioris qui cum gratiano fratre
in occidente imperauit ætatem incoluerunt. unde & ipſi quoq; a ualentiniano/ob

Alani.

hanc quam ſubiicimus rationem exacti ſunt. Deſciſcentibus ab imperio Alanis/
cum propter paludis altitudinem aduerſus inuadentem romanũ facile ſe tuerentur
alani: accitis ad auxiliũ francis/ualentinianus annui quem romanis pendebant cen
ſus in decem annos remiſſionem proponit: ſi rebellantes alanos in eius ditionẽ ade
giſſent. Qua ſpe erecti franci(cum paludis eſſent frequenti traiectu aſſueti) negociũ
receperunt: ductiſq; in alanos copiis lacũ ſuperant: & feroci ſtrage alanos reddunt

Frãcorũ appellatio.

imperatori audientes. Qua uictoria francos/ id eſt feroces/a ualentiniano appella-
tos nonnulli tradunt: aliis contendentibus a remiſſione tributi/& libertate accepta
francos/hoc eſt liberos dictos eſſe. Ipſe magis his accedo qui a frãcione nomen ſor-
titos autumãt. Nam poſterior hæc appellatio gentis antiquitati non cõuenit. quã
ante conſtantini primi imperium bellaciſſimã fuiſſe non dubium eſt. Et Aurelianũ
imperatorem qui conſtantinum præceſſit/francos in triumpho duxiſſe flauius uo
piſcus memoriæ reliquit. Quin ualentinianus ſuperior ſaxones in francorũ finibus
auctore paulo dyacono debellauit. Quæ omnia antiquioris ſunt originis argumẽ-
ta: q̃ ut a iuniore ualẽtiniano francos primũ dictos eſſe putemus. Nemo tamen mi-
hi certus auctor lectus eſt qui tempus eius nominis conſtanter tradat. Nec ipſe gre-
gorius turoneñ. gentis initium ſatis nouit: cum ſulpitium alexandrum teſtem citet/
a quo francorum regum uera origo ignorata uideatur. Et ciceronis ad atticum ex-
tat epiſtola ubi franconũ nomen inducitur. Quod ad francos pertinere non pauci
contendunt. Quãobrẽ non temere credi poteſt/ gentis appellationem longo ante
ualentinianum tempore extitiſſe. Leuati tributo franci cum urbem ſuam: tum ui
res animũq; firmauerunt. ita ut exacto decennio/dum ab illis cenſum repetit impe-
rator/exactori penſionem detrectarent. Hinc bello exorto/ quum pauci plurimis
ægre reſiſtunt/ualida ualentinianus manu francos expugnat. Neq; hoc diſpendio
libertatem gens animoſa neglexit. Sed coacta raptim ciuiũ multitudine: traiecto hy

Marcomirꝰ Symõ et Genebaudus

ſtro/ducibus marcomiro/Symone/atq; genebaudo/multis per germaniã habitis
uictoriis/ad rhenum fluuiũ ſe contulerũt. ubi etiãnum francfordia non contemnẽ-

Francfordia

dum oppidum uiſitur: francorũ opus atq; ad tempus ſedes. Verum cum hæc de ſy
cambris & francorum exortu conſtanter narrantur: ſuboritur mihi/ ex cæſaris ſen-

Sycambri. Vbii.

tentia non ſine ratione dubitatio. qui geſta in galliis a ſe bella litteris mandans/ſycã
bros ait ad ulteriorẽ rheni orã/proxime ubios/id eſt coloniẽſes/ea tẽpeſtate incole
re: eoſq; aliqñ auſos gallias enauigato rheno incurriſſe: ſuppetiaſq; aduerſus cęſarẽ

gallis miſiſſe. In illos propterea mouiſſe: ut terrore nominis romani quietos germa
nos redderet. ſed mox ad primum nuncium ſycambros in ſiluas penitus abiiſſe.
Atqꝫ ita incenſis eorũ agris ad ubios ſe iterũ retuliſſe. Deinde cum ariouiſtũ fugien-
tem quęri diligenter iubet/atqꝫ eburonũ res depopulari cuiuis liberũ eſſe præconis
uoce permittit: prædę occaſione ſuſcepta: ſycambros flumine tranſmiſſo incredibi-
li celeritate duobus equitũ millibus coactis ingentẽ ex eburonib⁹ prædã ſuſtuliſſe
Tradit item ſtrabo ſycambros rheni accolas fuiſſe. eoſqꝫ initia belli factitaſſe quod a — **Sycambri.**
plærisqꝫ germaniæ populis aduerſus druſum/duce molone ſycambro geſtũ eſt/de
quibus triumphũ duxiſſe druſum/& inde germanici cognomen accepiſſe in roma
nis hiſtoriis lectũ eſt. Igitur cõſtat ſycambros iampridẽ ante ualentiniani tẽpora in
germania proxime rhenũ cõſediſſe. & non ab eo primũ ſedibus eſſe eiectos. niſi for
te quis putat: hos ab illis diuerſos eſſe quos ſycambriã urbem ad meotydẽ ſtruxiſſe
ſupra memoraui. Quod & annonius tradit in ea hyſtoria/ quã ſuo abbati dicauit.
ſcribens torgorum una cum francione troia abeuntẽ thraciã petiiſſe. & ab eo thor — **Thorgorus**
gorum gentẽ nomen eſſe ſortitã. ſubqꝫ philippo atqꝫ alexandro poſteros illorum
militaſſe. Vtcũqꝫ res ſe habet: neminẽ tamen noſtratiũ ſcriptorũ hæc animaduertiſ-
ſe miror. Sed propoſitã nobis breuitatẽ perſequamur: de rerũ ſerie utiliſſima quęqꝫ
excerpẽtes. Graſſantibus in germania francis & caſtellis aliquot in ſuam poteſta
tem receptis: theoſodius qui imperio præerat eius rei certior factus nãmæ & quin- — **Theodoſi⁹.**
tino militũ præfectis mandat francos adoriant/data illis forti militũ manu. Qui cõ
miſſo acerrime prælio fuſi: eraclium & iouinianũ ex theodoſii ducibus ſibi accerſũt
Quorũ aduentu redingrantes pugnã cum ad frãcos uictoria inclinaret: eraclius &
iouinianus fuga ſalutem quæſiuerunt. Tantã in eo prælio ſtragem romanos acce-
piſſe traditur: ut poſtea frãci formidini finitimis eſſe cœperint: om̃is tributi exactio-
ne liberati. q̄q̄ bocatius quidã locorum ubi ſycambri cõſederant adminiſtrator ad
romanos ſe recipiens/renouato bello francos partim fuderit/ cum reliquis pacem
firmans. Eſt treueris ciſrhenana potens ciuitas: cui præerat Lucius patritius ro- — **Treueris.**
manus. cuius uxorem quia lucius galliæ belgicæ præſes proſtituerat: conſiliũ capit
transferendæ ad francos ciuitatis: remqꝫ fœlici euentu exequitur. Potiti urbe franci: — **Franci in gal-**
cum anguſtati ſedibus proferre terminos percuperent: pars ſe alio conferre ſtatuit. — **liam irrum-**
triũqꝫ & uiginti milium manum ybro duce educentes: relicta germania in penitiorẽ — **pentes.**
galliam irruperunt. ad ſequanam uſqꝫ fluuiũ omnia percurrentes. ubi agrorum & — **Sequana.**
fluenti amœnitate oblectati ſtationem habuere. Pudet me hoc loco ignorantiæ hy
ſtorici (ut ita dicam) chronicarii/ qui impreſſam iamdudum hyſtoriam carolo octa
uo dicauit. Scribit enim ille rerum & temporũ non ſatis gnarus. Francos cum ad ſe — **Error cuiuſ-**
quanæ ripam cõſtitiſſent: luteciam pariſiorum exædificaſſe ante chriſti natalem ter- — **dam.** **Lutecia pa-**
centum nonaginta quinqꝫ annos. eamqꝫ habitaſſe anno a derelicta ſycambria du- — **riſiorũ.**
centeſimo ſeptuageſimo ſupra mille. In qua re bis erratum eſſe perſpicuum eſt tem-
porum ſupputationẽ non ignoranti. Itaqꝫ ſi pulſi a ualentiniano ſycambria franci
luteciam condiderunt: qui fieri potuit: ut rebellantem luteciam cęſar in deditionem
acceperit? quem minime dubium eſt quadingentos & decem fere annos Valẽtinia-
num præceſſiſſe? Aut quomodo uerum eſt: ante chriſti aduentum tercentum nona
gintaquinqꝫ annos luteciam condi a francis potuiſſe: qui nondum ſycambria exclu
ſi galliam nondũ ſomniauerant? quiqꝫ poſt amiſſas ſedes diu per germaniam uagi/
poſt multa tandem ſæcula ad rheni ripas ſe contulere? Sed uiderit Chronicarius q̄

a uero diſtãtia turpiter ediderit. Mihi qdẽ uera francorũ origo minime cõperta eſt.
Seſſionis ad ſequanã tempore nemo in francis regium nomen aſſumpſerat. Pri-
Marcomir⁹ mus omniũ marcomirus dominationẽ in francos accepit. quem a priamo troiano
rege longa generis ſerie prognatũ ſumma ueneratiõe franci obſeruabant. Hic præ
Pharamundus. terq̃ muro uallo[q;] munire urbes nihil illuſtre geſſit. Sed erat illi filius pharamũdus
corpis & animi p̄ſtãtia inſignis. Hũc ex patris cõſilio primũ ſibi regẽ cõſtituũt. regẽ
Primus francorum rex di pmiſſa ſibi poteſtate anno ſalutis. ccccxx. Qua modeſtiſſime adminiſtrata undeci
mo poſt acceptũ regnũ anno morte abſumptus ẽ: relicto clodione filio regni here-
Clodio capillatus. de. Hic pharamũdus auctor ferr̃ extitiſſe legis q̃ ſaliqua a francis appellar̃. Nã cũ ad
Lex ſaliqua. rhenũ uſq; peruniſſent: feriſq; morib⁹ uiuerẽt: q̃tuor ex ſycãbris ſpectatos pceres ſe
legit qui populo legẽ ferrent: uſugaſtum: loſogaſtũ: ſologaſtũ: & uiſogaſtũ. qui cõ
muni gentis & procerũ auctoritate freti legem conſcripſere/ quã pharamundus p-
mulgauit: ad noſtrã uſq; ætatem nominatiſſimã. a loco ubi condita eſt dictam qui-
dam aſſeuerant. Nec deſunt qui a ſale deriuatam eſſe tradunt. Nam ſicut cibi condi
mentũ cuſtoſq; ſal eſt: ita ſaliqua lex francorũ moribus condimentũ extitit uitæ me
lioris. cum ante editã legem incõpoſite uiuerent/ nihil ſatis temperanter operantes

Hic clodio a promiſſo capillo capillatus dictus: augendi regni deſiderio cum
Thuryngi. adhuc in germania anguſtis finibus arctaretur: thuryngos ſibi finitimos ſuæ ditio-
Diſhargũ. ni adiecit/ occupato diſhargo oppido. ubi regni ſede conſtituta/ cum iam per galli-
as romana uis laberetur: ſoliq; belgæ imperiũ ſequerenr̃: in galliam belgicã explora
Lugdunum tores mittit. Nam illa tempeſtate Lugdunum burgundi: aquitaniã gothi ſubiuga-
Aquitania rant. Eſt enim gallia triplex. Belgica. Celtica. Aquitanica. q̃ oĩs rheno amne: al
Galliæ diuiſio. pibus: pirene: oceanoq; britannico ſepta eſt. Prima a fluminibus ſequana atq; ma-
trona incipiens: ad rhenũ ſeptentrionẽ uerſus & partim orientẽ terminatur. Ab oc
Belgicæ ciuitates. cidẽte clauditur occeano. In qua hæ ſunt primariæ ciuitates. Aggrippina colonia.
Traiectũ. Moguntia. Treueris. Confluentia. Argentina quę & ſtraburgus. Baſilea
Conſtantia. quæ uitudura quondã nuncupata: a conſtantio cõſtantini patre con-
Heluetii. ſtantię nomen habet. Heluetiorũ pagi quos hæc ætas ſuitenſes uocat: non procul
Suitenſes a monte iura/ ubi diui claudii monaſteriũ apprime uenerabile eſt. quorũ opa fran-
ci reges in bello etiãnũ utuntur. Iuliaci ducatus & comitatus Cliuienſis. In quo inſi-
gnia oppida ſũt Embrica. Rees. Vueſalia. Calcar. Et ducatus gheldriæ cuius prima
rium oppidũ eſt Nouimagiũ. cætera ſunt Arnem. & Vualaf. Diuiditurq; ab hol-
landia æſtuario maris. Leodiũ. Haſtalum. Hoyũ. Dinantũ. Bouina. Bruxellæ. Ni
uella. Antuerpia. ubi emporium eſt belgis nõ ignobile. Berga. Machlinia. Louani
um litterarũ gymnaſiũ. Boſcuſducis. Mons in hanonia. Valencinę. Auẽna a ludo
Brugæ. uico undecimo deſolata. Quẽneyum comitis. Gandauũ. Aldenardũ. Brugę: quas
geſoriacum nauale ptholomeus appellat. Scluſa. Curtracum. Teneremonda. yprę
Tornacum. Inſula. Orchiæ. Duacum. Sanctus audomarus. Grauelinga. Oſtenda:
Nouus portus. Morinum. quæ & terrauana. Aeria. Perna. Hyſdinum. Bethunia
Sanctus paulus. Dorlenum. Caliſia. Icius portus/ nunc dirutus. Bolonia. Monſte
riolum. Atrebatum. Bapalmæ. Cameracum. Sanctus quintinus. Perona. Corbia.
Ambianis. Abbauilla. Anguſ. Sanctus Richardus. Croteyum. Claruſmons. Cre-
lium. Bellouacum. Siluanectum. Compendium. Mondiderium. Roya. Pontiza-
ra. Rothomagus. Sanctus dyoniſius francorum regum ſepulchrum. Nouiomus.
Remi. Sueſſio. Meldis. Caſtrum thericum. Remorum ciuitas: ubi initiantur franci reges.

Aſpnaycū.Cathalaunū. Sādigeriū.Lingo.Barrū. Ligniacū.Marchia. Caluuſmōs
Mettis.Namurcū.Luxēburgus.Nanciū:Caroli burgūdionis morte inſigne.Mōs
rolādus.Sāmiellū.Nouus mercat⁹. Virdunū.Tullū. Mōbeliardus nō tam ſui cla-
ritate q̄ ſpeculorū quę illic fiunt diffamatiōe nobilitat⁹. Biſuntiū. Dola ſcholaſtico
rum cōuentus.Salinę ubi fons emicat.unde candidiſſimus ſal conficit/grandi pro-
uentu ſi ad unū tantū principem emolumentū ptineret. Loſana Gebēna Chambe-
riacū præter ualidiſſimas arces & caſtella/aliaq₃ minutiora oppida. Celebres fluuii Belgici flu-
& ipſi nauigationib⁹ accōmodati: ſunt Sequana.Sōma. yſara.Lyſa.Scaldis.Enna. uii.
Moſa.Moſella.Dubis.Arar:q et ſogona:quē germāię bocati⁹ falſo attribuit.Rhe
nus autē belgis germaniſq₃ cōis eſt. a quo cōplures inſulæ hollādia atq₃ ʒelādia dū
occeano appropinquat circū ferme alluūtur. In eo tractu inſignes uici & ſacrę ædes
maris ſtagnatione ruptis littoribus periiſſe narrant. Et qui periti ſunt eius regionis
dicunt adhuc extare in pelagi fundo ueſtigia ſacrarū ædium et quorūdā locorū inſi
gniū.Non eni illic ęquor altū eſt:nec turbidū.In reliqua cōtinēte ſunt uici frequen-
tes & mercatoribus affatim habitati.qui terra mariq₃ mercaturā late exercent. Inſi-
gnia autē oppida in hollandia ſunt Leydis.Harlē. Auſterdāmus. Dordracum. In holandie oppida.
ʒelandia uero Middelburgus & Ʒiericʒee & Briellis peninſula. Vtriuſq₃ & præci zelandie oppida.
pue hollandiæ incolæ piſce plurimo abundant: & telas ordiunt tenues & candiſſi
mas:quæ ad exteros exportatæ magni ęſtimant.Eſt item regio anſerum & marina-
rum uolucrū frequētiſſima.Quorū maximā copiā ad finitimos:& procul habitan-
tes populos pecuniæ gratia incolæ tranſmittūt. Celtica a ſequana oritur ad lige- Celticæ ciui
rim uſq₃ protenſa.a materna uero amne ad rhodanū excurrit. cōpręhēditq₃ narbo tates.
nenſis puinciæ partē.terminat partim mari liguſtico/& alpibus quæ ſabaudiæ mō Alpes.
tes uulgo appellant.Illuſtrat urbibus infra deſignatis.Lutecia pariſeorū.quæ chri- Lutecia pari
ſtiani orbis celeberrima academia eſt:& francorū regū primaria ſedes.Senone.Ne ſiorum.
moraco. Moreto. Trecis. Altiſſiodoro. Heduo:q̄ & auguſtudunū.Diuione.Bel
na.Germola.Argili.Matiſcone.Cabilone.Anſa.Lugduno.Ebreduno.Sācto ſym
phoriano. Vienna allobrogū id eſt delphinatiū metropoli. Graſſa.Grationopoli Allobroges
Valētia.Mōtelimarto.Diena.Viuario.Auraſio.Sāctoſpū.Auinione. Villanoua
Carpētraco. Taraſcone.Arelate.Maſſilia. Aqs ſextiis. Aptea. Regena. Vapincea
ſeu uapino. Siſtarica. Foroiullio. Tollona. Nicea quā ad italiā ptinere qdā aſſeue-
rāt.Eſt eni gallię q̄ genuā ſpectat:limes.Caualico. Vaſione.Tricaſtino. Biterris.Lu
nello.Montepeſſulano.& aliis q̄ ad narbonē ſpectāt/exceptis caſtellis quibus hæc
pars maxime frequēs ē.Peſigniano. Ad ligerim uero. Nyuerno. Molino. Clugnia
co.Sācto gēdulpho.Mōte argi.Caſtillione.Aureliano q̄ & genabū olim dicta eſt. Aurelianū.
Ieuilla uel Iereuilla.Stāpis.Carnuto.Bonaualle.Ebroica.Sagio.Lexouio.Argēto-
no.Faleſia.Arefloro ſequanæ oſtio.Cadomo.Baioca.Pōtorſone. Abrica. Cōſtā
tia.& britonū urbibus q̄ infra ligerim ad oceanū uergūt/& ueteri noīe armoricę nū
cupant. Cenomania. Alēconio. Mauritania. Medonta quā mātam appellamus.
Vernone.Melāno. Alluit his fluminib⁹.Sequana quo a belgis celtæ ſeparat.Ly Fluuii celti
geri. Viēna.yona.Oba.Rhodano.Sorda.Durātia: abſq₃ minorib⁹ fluētis q̄ uel ex cæ.
alpibus in rhodanū excurrunt:uel ex aruernorū montib⁹ in mare ad narbonē defe
rūtur. Aquitanię tractus principiū eſt lygeris & ad pyrenem ptendit quo diſcer- Aquitania
nitur ab hyſpanis.Irrigat nomiatiſſimis fluminib⁹.Lygeri.Lalerio.Caro.Chalēto. Flumina aq
Dordona. Garunna.quibus admiſcent cōplures fluuioli lembis & ſcaphis nauiga taniæ.

Aquitaniȩ vrbes

biles. Celebriũ locorũ hec noia ſũt. Biturix. Magdunũ. Dunũ regis. Clarus mõs.
Vſon. natura & arte munitiſſima arx. Noneta in edito iugo caſtellũ. Beyonda Po
dium quod & aniciũ. ubi templũ eſt diuæ mariȩ gallis religioſiſſimũ. Sãctus florus.
Lemouica. Tutela. Caturcũ. Rocamadorꝰ. Ruthenũ. Vabra. Albia. Mymatũ. Mõ
talbanũ. Caſtrũ Corduȩ. Carcaſſona. Galliacũ. Tholoſa: nobile pontificii Ciuiliſqꝫ
iuris gymnaſiũ. Appamara. Riuena. Sãctus paulus. Lõbaria. Monlionus. Mirapi
ſcȩ. Fuxus. Vaurena. Cõuenæ. Miranda. Leitoriũ. Cõdonũ. Auſcus. Bagnera. Co
ſerana. Tarba. Olera. Vaſata. Laſcurra. Mõmarſanꝰ. Morlanũ. Horteſiũ. Baiona
Lebretũ. Rigena. Adura. Agata. Vtica. Electa. Limoſum. Sctũs põtiꝰ. Caſtellũ dar-
ri. Elna. Lodeua. Turonꝰ. Chyno. Vidocinũ. Bleſa. Caſtrũ lerũ. Lomela. Pictauis
Parrenayũ. Maleaca. Ruppella. Ludũ. Tuarſus. Luxiona. Xãtona. Engoliſma. Co
nacũ. Petragoricũ. Petrabuſſiera. Bergeratũ. Sarlata. Agena. Cõdona. Leſigniacũ
Burgus. Bioya. Villa regalis. Liburna. Burdegala. Sctũs ioãnes angeliacꝰ. Talibur
gus. Laguierſa. Nanetũ. Redona. & q̃ ultra ligerim britones attigũt. Fõgera. Sctũs
paulus. Lãbala. Sctũs macllouiꝰ. Dola. Dinantũ. Sãctus briocus. Prȩtereo caſtella q̃
tam ad tutamen q̃ ad ornamentũ regio affatim habet. Et hȩc ꝑfecto galliȩ loca oia
frumento/uite/cõſitis arboribus/fontibus/fluminibꝰ/pratis/paſcuis/lacubus/ſal
tibus/ſiluis/pecore/feris: pro cuiuſqꝫ loci cõditione culta ſunt. Nam ex paludibus
& fere aridis uiburnis atqꝫ fruticibus nonnichil incolis cõmodi prouenit. Adeo in

Gallorũ induſtria & cȩterȩ laudes

duſtria atqꝫ laboris patiẽs gens eſt: ſuis principibus ad ſeruitutẽ uſqꝫ fere obediens.
cõuictu facilis. amicitiȩ cuſtos. Alioquin ſuarũ iniuriarũ præſens ultrix: & ad arma
ꝓpenſior. Sacrorũ reuerẽs & xp̃ianȩ fidei p̃ter alias nationes deuotiſſima: cuiꝰ tutã
dȩ ſollicitudinẽ quaſi ex ꝓfeſſo franci principes nullo non tẽpore ſuſceperũt. Extãt
eius rei in omni quẽ adierunt loco nõ uana trophea: ſed extructæ ab illis ſacrȩ ædes
& illic ad rem diuinã inſtituti ſacerdotes: lõge ꝑfecto glorioſius rei bene geſtæ mo-
numẽtũ: q̃ erectȩ ſyderũ tenus piramides & obeliſci. q̃q̃ a petrarcha in epiſtolis ſcri

Petrarchæ iniqua æſtimatio.

ptum ſit/cũ belgas peragraſſet: & arduennã tantæ magnitudinis ſiluã lugdunũ pe
tens pertrãſiſſet: nihil toto illo tractu ſe uidiſſe: præter ſupſtitioſa quædã agrippinẽ
ſiũ fœminarũ: & turpẽ de carolo magno fabellã accepiſſe: quã prætermiſiſſe dignũ
erat: ne tanti imperatoris claritati fuliginẽ induceret. Sed nec apud pariſios q̃cq̃ eſſe
quod laudaret. niſi ꝙ ipſiꝰ auctorẽ fuiſſe Iuliũ cæſarẽ accepiſſet. quod plane falſum
eſt. Erat enĩ ante cæſaris in galliã aduentũ ſupra q̃ngentos annos lutecia extructa.
Quãobrẽ picheȩ ſimilẽ petrarchã recte dixerim. qui (ut polybius auctore ſtrabone
ait) cũ a ſcipione rogaret̃ q̃d celebre & memoria dignũ inter aquitanos cõſpexiſſet:
nihil referre potuit. q̃q̃ narbonẽ illuſtrẽ olim urbẽ: corbilonẽqꝫ nobiliſſimũ illo tẽ-
pore aquitaniæ emporiũ nõ ignoraret. Tam placet quibuſdã de rebꝰ exteris ſine ru
bore mentiri: ne ſuæ gẽtis aut natalis terræ tytulis derogaſſe uideant̃. Et hæc eſt
quidẽ galliȩ a priſcis auctoribꝰ tradita partitio. Quã octauiꝰ auguſtus quaternã

Lugdunum Gallia comata. Togata. Braccata.

fecit: lugdunẽſem ꝓuinciã ab aliis diſpartitus. Iuniores uero lugdunũ a ꝓmiſſis co-
mis appellauerũt. Narbonẽſem aũt (ſicut & illã tranſalpinã) togatã. quia togis ro-
mano more (cuius erat ꝓuincia) prouinciales eius regionis utebant̃. Braccatã tamẽ
eandẽ ſicut cæterã galliã dictã fuiſſe non ignoro. a braccis quod ueſtimẽti genus eſt
gallis. Cȩterũ nos geographiã/id eſt terræ deſcriptionẽ nõ ſequimur: ſed tẽpori ob
ſequimur: locos uſitato & trito nomine appellantes. Nam ſi quis priſcã illorũ inſti
tutionẽ/iis quibus ætas noſtra utitur conferet: nihil relinquet non confuſum. Itaqꝫ

Ab imperio defectiones. Xviii. galliarū ꝓuinciȩ. Archipręſules gallię.

poſt romani imperii inclinationē ſingulæ prope gentes imperii nomen exoſæ: no-
uis aduenientibus principatibꝰ alia atqꝫ alia locis noīa poſuerūt. Porro ut oīs gal-
lia diſtinctior haberi poſſit: ſciat lector: galliā omnē octodecim ꝓuinciis contineri.
quibus totidē pręſunt archipręſules: ſedibus & terminis diſcreti. Treuerēſis. Remē-
ſis. Senoneñ. Rothomagus. Lugduneñ. Biſuntinꝰ. Viennēſis. Tarātaſianus. Ebre-
duneñ. Aquenſis. Arelatenſis. Narboneñ. Bituricenſis. Turoneñ. Burdegaleñ. Au
xitanus. Maguntinū autē & coloniēſem ideo poſtremos facio: ꝙ ſubiectæ illis ciui
tates ultra rhenū ſunt. præter conſtantiā & argētinā quæ maguntino parent. Colo
nienſi traiectū inferius tantū atqꝫ leodiū. Tholoſanus eni poſt hos longo tempore
ſupra noſtrā memoriā: Auinioneñ. dudū noſtra ætate archipręſulatus eminētiā ꝑ
ſixtum quartū pōtificē romanū accepit. Ille narbonę: hic arelati ſubdebaī. Per om-
nem eni galliā hi archiflamines ſecundū hodiernā ſupputationē centū & ſex ciuita
tibus principanī. In hac tam populoſa feraciqꝫ regiōe ſuas ſedes & regnū fœlici pe
detentim ſucceſſu franci dilatauere. ita ut nunc in maiore galliarū parte ſeruēt eorū
reges principatū. Igitur in belgas prima fit a francis irruptio. Clodionis nūcii (re-
gionis ſtatu perſpecto) renūciant terrā modicis præſidiis teneri. Vnde nihil mora-
tus rex / in belgas traiicit. atqꝫ agris latæ excurſis: cameracū urbē a ſe obſeſſam capit.
Inde per ſiluā cui carbonaria nomen erat / tornacū petit. quæ romano præſidio te-
nebatur. Sed egreſſos urbe milites prælio fudit & potitur ciuitate. Paucis autē poſt
diebus / nullis relictis liberis uigeſimo poſt ſuſceptū anno Clodio uita exceſſit. Qui
autē illi ſanguine ꝓpior erat meroueus regno præfectus eſt. a quo uſqꝫ ad pipinum
Caroli magni patrē ſeries generis regum ſine diſcidio perſeuerat. Fuit meroueus re
gno cōmodiſſimus. q̄q̄ ab hunis / tūgros / mettēſeſqꝫ & reliquā galliā incurſantibꝰ
multa perpeſſus ſit. Nam in campis cathalaunicis cū Ecio patricio romano aduer-
ſus attilā hunorū regem egregie depugnauit / ubi centum & octoginta milia occu-
buiſſe tradūtur. in quibus theodoricus uiſigothorū rex eciū ſecutus atqꝫ merouēū
interiit. Huius merouei filiꝰ childericus cum regnum accepiſſet: libidine & adul-
teriis apud ſuos uiluit. Nam ſtupratis multorū uxoribus: proceres cōmunicato cō
ſilio deſtituere eū regno ſtatuunt. Qua re ad Childericū perlata: guynomaldū ex re
gni primoribus amicum orat: præſenti fortunę opituletur. Guynomaldus abire re
gem monet. Abeunti ſpem proponit reconciliationis. Cuius ut certior in tempore
foret: aureum nūmum partitur. datqꝫ childerico partem: ſibi alteram ſeruat. admo-
nens ſi conciliare illum proceribus poſſit: id ſignum illi fore recipiēdi regni: dum nū
mi partem reliquam recipiat. Nec cunctatus childericus ad biſſinum thuringiæ re-
gem ſibi amicum conceſſit. Eo exacto: primores regni gillonem romanū qui ſueſſio
nibus præerat accerſunt: ducemqꝫ ſibi pręficiunt. Cui guynomaldus childerici non
immemor / ſe q̄ maximo aſtu poteſt beniuolū exhibet: ita ut ſuo auſpicatu gillo ge-
reret omnia. Firmata beniuolentia: conſcius animi guynomaldus quam aduerſus
gallos propter ereptam romanis ditionem gillo gerebat: ſuadet benignitatē ſimu-
let. amicitias comparet. quo petiti in annos tributi mitior exactio eſſet. Docet fran-
cos contumaces eſſe / & ſuperiorem difficile ferre. propterea bene conſulturum / ſi
francorum potentiores tollat / quorum ſupplicio cęteri terrerentur. Credit gillo cō
ſultori eiqꝫ in primis hoc negocium mādat. Guynomaldus nō ignarus eorum qui
Childerici eiectionem procuraſſent / primarium quēdam læſæ maieſtatis inſimulat
quē Gillo ad ſe miſſum necat / & cōplures præterea alios perſequiī. Qua crudelita-

Francorū in belgas irruptio. Cameracū Tornacum. Meroueus. Childericus Gillo romanus.

A Incunab. P3K4 150

te excitati proceres/guynomadũ cõueniũt/gillonis immanitatẽ accuſantes. Quibꝰ guynomadus: miror (inquit) ueſtrã o ꝓceres inconſtantiã/ qui electũ a uobis regẽ protenus execramini. An Childericũ deſideratis: qui a uobis ob uoluptariã uitã deſtitutus apud thuryngos exulat: Tolerabilius mulieroſum q̃ ſanguinariũ regẽ tuliſſetis. Ille ꝑ adoleſcentiã illecebris illectus paulopoſt reſipuiſſet: hic romanꝰ uobis natura infeſtus eatenus cruore ueſtro lętabitur: donec recuperatã armis libertatem amittatis. At grauior nimis eſt morbus cui medela non ſuccurrit. Benignus eſt quẽ abieciſtis/ reuocatus facile iniuriarũ non recordabit̃. His uerbis ꝑſuaſi franci auctore guynomado childericũ clam reuocant. Qui parte nũmi cuiꝰ ſupra fecimus mentionẽ accepta: ad francos ſecurus reuertit. Cui occurrens guynomadus eũ hortatur ad barrũ caſtellũ quod cãpanię imminet demoret̃. Vbi auctis copiis aduerſus gillonem bellum parat. Verũ admonitus cõſpirationis gillo/ aduenientẽ childericũ prę

Gillo fugat̃.

lio adorit̃. Quo ſuperatus poſt q̃ annos octo regnaſſet ſueſſionẽ ſe recipiens: quod ſupererat uitę mœſtus illic abſumpſit. Cuiꝰ filius Siagrius ſucceſſor habitꝰ eſt.

Odoager ſaxo.
Andegaui.
Baſina thuryngię ducis vxor ad childericũ venit

R Ecepto regno/ Childericus magno animo iuuenis: odoagrũ ſaxonem ſibi aduerſantẽ aureliã uſq; infeſtat. Vrbẽq; obſidione cinctã ſuperat: capto q in ea erat paulo pręfecto romano. Deinde lygerim flumen trãſgreſſus: Andegauos in fidem recepit. Huiꝰ childerici ꝓſperitate cognita: baſina turyngię regis uxor ad regẽ francũ: oblita uiri: ſe confert illecta ꝓfecto iuuenis cõſuetudine. Quę a Childerico rogata q̃obrẽ deſerto uiro aliũ ſequeret̃: quia inquit cõmuniõe tua uſa ſum: modeſtiãq; et uirtutẽ tuã ſum experta. Quod ſi meliorẽ te quẽpiã uſq̃ terrarũ eſſe mihi ꝑſuaſum haberẽ: illũ terra mariq; indefeſſa ꝑſequerer. Hac libertate ſermonis delectatus Childericus baſinã uxorẽ nondũ chriſto initiatus accepit: biſſini hoſpitalitatis beneficentiã minime recordatus. Primo itaq; nuptiarũ cõcubitu baſina Childericũ admonet: noctẽ ſine re uoluptaria pręetereat: foreſq; palatii obſeruet: &

Viſuʒ quod childericus vidit.

quæ uiderit ad ſe perferat. Credulus mulieri uir tertio fores ędiũ aſſeruans/ ad baſinã quę uiſa uiderit defert/ uiſos a ſe in atrio palatii primũ quidẽ rhynocerõtas quæ unicornes appellant̃. leones itẽ & leopardos. Secũdo urſos lupoſq; furẽtes non ſecus acſi in ſemet ſæuire feſtinarẽt. Poſtremo exiguos canes alternis ſe morſibus impetẽtes. Quæ omnia ueluti futuri præſcia uates referenti marito explanat: ꝓditurã ſcilicet ex eorũ cõcubitu uariis moribus ſobolẽ. primã quæ generoſa natura foret: rhynocerontas imitaturã/ urſis lupiſq; haud diſſimilẽ. alterã/ quæ rapinis animũ intendat. tertiã: quæ infeſto ſe dente cõmordẽs: canũ rabiẽ aſſumat. His baſinę pręſagiis gauiſus rex/ in maximã ſpem rapitur uẽturę ex præſentibus nuptiis nobilioris familię. Deinde aliquot præliis uictos alemãnos in poteſtatẽ accepit. multis tandẽ

Prodigium.
Sacerdotes optimi.

geſtis ꝑ annos quattuor & uiginti clarus: moriens filio Clodoueo regnũ reliq̃t. Per eos dies ſanguinis riuus tholoſę quã gothi occuparãt die toto fluxiſſe uiſus ẽ. Inſigne fuit hoc ſęculũ optimis ſacerdotibꝰ. Nam apud tholoʒates Exuperius: apud uiennã Simplicius ſãctitate enituit. Amãdus burdegallã illuſtrauit. Albigeſios docuit damianꝰ. Venerãdũ aruerni. Ruſticum cadurci: Pegaſinũ petragorii coluerũt Nec ſilẽtio pręetereũdus eſt ſydoniꝰ. Qui ſacerdos auernorũ ex ſenatore factꝰ cũ graui fame burgundi laborarent quattuor egenorũ milia ſuis opibus pauit.

C Lodoueus ipſe ut erat egregia forma/ ita magnanimitate pręclariſq; moribus gratiã ſibi facile cõparabat. Siagriũ in primis quẽ Sueſſionis principẽ pater Gillo reliquerat: loco exturbat/ ciuitate recepta. Inde incurſionibus

ad remos uſqꝫ prędas ex templis chriſtianis faciẽs/ uas aquariũ cui urceolo nomen
franci dicunt: ad remigii remorũ antiſtitis ius pertinens exportat. Quẽ urceolum ut
recuperet pontifex oratũ regem mittit. Sueſſionẽ regreſſus Clodoueus iubet prędã
omnẽ/ eius in milites partiendæ cauſa: in unũ locũ cõferri. Quę poſtq̃ cõgeſta ſunt
petiit a proceribus pręter eã quę ſibi iure belli pertinebat portionẽ urceolũ dimitti.
Quod cũ primores nõ abnuerent/ quidã ex iis qui aderãt indignatus ꝙ plus reliq̃s
ex pręda rex deſumpturus uidereť: in urceolũ enſem adigens neqꝫ tu inq̃t rex ſupra
cęteros niſi quod tuũ eſt ex hac omni præda recipies. At nihilominus rex iniuriã ad
tẽpus ferens urceolũ remigii legato reſtituit. Nec multo poſt Clodoueus cũ exerci-
tum recenſeret/ uiſo eo qui urceoli temerator fuerat: occaſione ſumpta (ꝙ ille uideli
cet nõ ſatis cõmode armatus eſſet) apprehẽſum militẽ & ſolo ꝓſtratũ gladio cõfo-
diẽs: ad hũc inquit modũ urceolũ ꝑcuſſeras. Erat ꝑ id tẽpus Gondobaldo bur-
Gõdobald⁹ burgũdiæ rex.
gundorũ regi: neptis ex fratre crotildis. Cuius ſpeciẽ prudentiãqꝫ cũ per legatos oc-
Crotildis
culte exploraſſet Clodoueus ad Gondabaldũ ex ſuis aureliũ mittit qui ſibi uxorem
cõciliet: ratus una cũ puella burgundia quoqꝫ potiri poſſe. Gondobaldo q̃q̃ hę nu
ptiæ nõ ſatis ad ſtomachũ eſſent: ꝙ illas in ſuã perniciẽ fore intelligeret. (Nam inter
ceptis dolo Crotildis parẽtibus regnũ uſurpauerat) ex cõſilio ſuorũ aulicorũ matri
moniũ nõ detrectat. Sunt qui Crotildẽ raptã a Clodoueo fuiſſe dicunt. dũ gondo-
baldus ſuperatis alpibus in nouarienſes & uicinas illis gentes copias duxiſſet mul-
tis cladibus eos afficiẽs. In qua ſententia eſt iacobus bergomẽſis. Conuẽtu apud
ſueſſionẽ habito: rex Crotildẽ regio apparatu ſuſcepit. Amauitqꝫ tametſi xp̃i docu
mẽta mulier ſeq̃reť. Quãobrẽ illa ſedulo admonebat uirũ deos nõ colere ſed eũ cui
ſe ipſa addixiſſet dominũ xp̃m. Sed ille ueteris obſeruantia inſuetus: ſe maiorũ tradi
tiones relicturũ negat. Interim Crotildis filiũ enixa eſt/ cui uocabulũ Clodomiro fu
Clodomir⁹.
it. Qui chriſtiano more baptiſmo ablutus/ intra paucos dies moriť. Huius interitũ
rex in religionẽ uxoris transfert: infantẽ ab iratis diis abſũptũ/ ꝙ illũ chriſto ſuo re-
gina dedicaſſet. Grauida iterũ Crotilde effecta/ editũ itẽ infantẽ ſacris chriſtianis ini
tiat. Moxqꝫ ut eum morbo laborantẽ rex accepit: uxori religionẽ improperat: deo
rum ſuorũ maieſtati ſcilicet inimicã. Regina aduerſus regis q̃relas patientiã ſpemqꝫ
adhibens/ ęgrotanti filio ſalutẽ dei benignitate impetrauit. Pertinaci autẽ in errore
clodoueo bellũ in alemãnos inſtaurať. Conſtitutis in cõſpectu utrinqꝫ exercitibus/
manus cõſerunt. Pugnatũ cũ diu eſſet: frãcis cedẽtibus timet ſibi Clodoueus: cęlũqꝫ
ſuſpectans. Deus inq̃t quẽ Crotildis religioſe uenerať/ audi. Si uicero/ fide te perpe
Victor Clodoueus chriſto credit.
tua colam. Vix preces finierat rex: ecce alacres francos prælium redintegrare cõſpica-
tur. Quibus animũ ipſe quoqꝫ adiiciẽs/ rege alemãno perẽpto uictoria potitus eſt/
& alemãnis lex poſita. Victorẽ etiã credulũ xp̃o regẽ uedaſtus qui tullii aderat &
Vedaſtus.
qui poſtea atrebati põtificatũ adminiſtrauit ſecutus eſt. cui rex credulitatis & fidei
ſuę rationẽ enarrauit. Crotildis credenti clodoueo gratulata remigiũ põtificẽ nihil
Remigius
morata cõuenit: atqꝫ ad Clodoueũ introducit. quẽ ad ſe admiſſum rex diligẽter au-
dit de fide & xp̃i religione diſſerentẽ. Dies abluendo regi indiciť: parato ingenti or-
natu lauacro/ cũ ſacroſanctũ oleũ quo liniri ritu chriſtiano qui abluunť ſolent: ſiue
miniſtrorũ incuria ſiue hoc agente deo allatũ non eſſet: ecce de ſuperis delapſa colũ
ba phialã quã ampullã uocãt odoratiſſimi liquoris oppletã ad manus Remigii de
Ampulla ſacra.
tulit. Creditũ eſt ſpiritus dei miniſterio id perpetratũ eſſe. Eo liquore hic Clodoue-
us primũ: poſteri deinceps francorũ reges hactenus regnũ adminiſtraturi ſacrãtur.

Miniſterio ablutionis expleto:clodoueus ad circũſtantẽ nobilitatẽ populũqꝫ bre-
ui oratione habita ſuadet aſpernari falſam deorum religionẽ & eius fidẽ ꝓfiteri qui
chriſtus appellabat̃:& dei filius eſſet/quo auctore hoſtẽ alemãnũ inqt ſuperauimꝰ
Regis oratione ꝑculſis francorũ animis/xp̃m ꝓfeſſi abluti ſunt. Clodoueus ut ꝓ
feſſam fidẽ inſigni aliquo ope illuſtraret:tẽplũ in colle lecuticio ꝗ nũc genoueſæ ap-
Templum a Clodoueo pariſii factũ
pellatur Pariſii a fundamẽtis extructum diuis apoſtolis Petro & Paulo dicat. Non
præteribo huic loco adiicere quod nullo certo auctore ſed ꝑſeuerante ad hanc meã
ætatẽ fama uulgatũ accepi. Fuiſſe regibꝰ francis buffones tris nobilitatis quidẽ inſi
Lilia cælo demiſſa.
gne:ſed Clodoueo chriſtianis ſacris initiato demiſſum cœlo eſſe id quod nũc reges
geſtant/lilia aurea quibꝰ ſubeſt cœli ſereni color/quẽ aſurũ franci dicunt. Ad hanc
rem mihi aſtipulat̃ diui Bartholomei monaſteriũ quod gaudiũballis appellat̃.ubi
Auriflãma
fons huius miraculi teſtis ab incolis oſtendit̃. Traditũ quoqꝫ eſt pannũ ſericeum ru
brum inſtar ſigni militaris quadratũ miro fulgore ſplẽdentẽ diuinitus eſſe exceptũ.
quo in expeditionibꝰ cõtra fidei chriſtianę hoſtes pro ſigno franci reges uterentur
huicqꝫ uexillo nomen auriflammã hactenus ꝑmãſiſſe.diuqꝫ a dionyſianis cœnobi-
tis aſſeruatã eſſe.Sed abutentibus ſigno aduerſus chriſticolas regibꝰ illud euanuiſſe
Alterum tamen nõ diſſimili forma inſtauratũ eſſe quod ab epiſcopis et loci abbate
cõſecratũ inter ſacra aſſeruatur.Sunt qui hoc cæleſte beneficiũ Carolo magno col-
latũ fuiſſe cõtendũt.Sed ad Clodoueũ reuertamur. Geſtũ eſſe inuenio a Clodoueo
bellũ aduerſus ſigebertũ quẽpiã. quã rem ab hiſtoricis nõ explanatã prætermitto.
Occiſum tamen eum a francis & fortunis oĩbus ſpoliatũ cõſtat. Paternã deinde
necem animo frequẽter uoluẽs Crotildis/ultionis ꝑcupida mulier Clodoueũ adit.
queriturqꝫ paternũ ſibi regnũ fraude Gondobaldi burgundionis ereptum:necato
eius patre/matre uero in profluẽtũ abiecta. Id inhumanũ facinus cauſam maximã
regi eſſe debere:belli aduerſus Gondobaldũ gerẽdi/quo & indignã parentũ eiꝰ ne
Burgũdorũ origo.
cem ulciſceret̃.& burgundorũ regnũ reciperet. Iam quia in burgũdorũ nomen de-
uenimus originẽ eorũ breuiter aperiemus. Auguſto imperante cũ uandalorũ gens
in extremis germaniæ locis ubi conſederant tumultuarent̃ tyberius & druſus octa
uii iuſſu in eos expeditionẽ duxerũt.quos uictos partim ultra rheni rippas in galliis
per uicos quos galli burgos uocant diſtributos habitare fecerũt.Inde a burgis bur-
gundiones primo appellatos fuiſſe cõperio.Qui ſequẽti tẽpore ſequanos allobro
ges prouinciãqꝫ partim narbonẽſem/& lugdunũ occupauere. Arelate ſiquidẽ atqꝫ
aureliæ regni ſui ſedem aliqñ poſuerũt.Nã otho q̃rtus germanus imperator ſe are-
latẽſem regẽ appellauit & poſſedit. Adductus rex cõiugis querimoniis in burgũ
Gondobaldus capitur.
dos mouet.agros incendit.& fugatũ gondobaldũ obſidet:obſeſſum capit. Sed di-
ues auro gondobaldus/opera aredis arelatæ urbis præpotẽtis municipis/ magnis
muneribus Clodoueo oblatis/ſe liberat:annuũ tributũ regi pollicitus. Relicto qui
qꝫ miliũ armatorũ in burgundia præſidio:cui gondeſillũ gondobaldi fratrẽ præfe-
cerat:Clodoueus in franciã reuertitur. Egreſſo burgundia rege/Gondobaldus gõ
Vienna.
deſillũ uiennę obſidet:fratrẽ in ea depræhẽſum nõ ſine multorũ ſtrage trucidauit.
prodidit urbẽ gondobaldo plebeius quidã qui aquæ ductibus præfuerat/indigna
tus ſcilicet ꝙ iminente cõmeatus pœnuria fuiſſet cũ multis egenis ciuitate dimiſſus.
Eam ob rem gondobaldũ docet/per eũ ductum uiennã capi poſſe. Reſerato igitur
meatu immiſſo milite urbs capit̃: franci uero milites quos gondeſillo clodoueꝰ tra-
diderat/ad alaricũ tholoſam relegati ſunt. Per idem tp̃s irrumpentibus in galliã

gothis:bona franciæ parte occupata:arriana impietate plurimi tenebant̃. Aſſũpta
in eos expeditione/Clodoueus priuſꝗ moueret:Paternũ uirũ ex ſuis prudẽtem ad
alaricũ gothorũ principẽ in aquitaniã oratorẽ de rebus quæ ex uſu utriuſqꝫ regum
eſſent mittit. Cõuenit diem locũqꝫ regum colloquio dicere. Cõſtituto tẽpore quo
inermis quiſqꝫ accederet/Clodoueus iter in aquitaniã parat. Interim Paterno nego
ciũ dat/exploret quibus gothi indumentis utãtur. Qui ad alaricũ reuerſus offendit
hominẽ & ſuorũ quẽqꝫ ferreã uirgã nõ minimę craſſitudinis manu geſtare:quę uel
ad percutiẽdũ uel iaculandũ idonea uideret̃. Quẽ dolum prudẽter animaduertens
paternus:appræhẽſa regis manu promiſſi eũ admonuit. Ille dolũ quatenus potuit
diſſimulans/perfidiã abſcondit. Tandẽ paterno in ſuſpitione perſiſtente/placere ſi
bi alaricus ait cõtrouerſiã quæ inter reges agitabat̃ ad Theodoricũ Italię regẽ refer
ri/ab eo definiri. Cum ad Theodoricũ uentũ eſt/ille cauſa cognita litigatores in
aquitaniã remittens/iubet paterno ut in ſummã turrẽ quã ipſe deſignabat aſcende
ret/haſtãqꝫ erectã teneret:gothi uero tãdiu nũmos ad haſtam cõiicerent: donec ad
eius mucronẽ coaceruatis nũmis haſta tota tegeretur. Quod iudiciũ nõ acceptaue-
re gothi. Sed indignabũdi: paternũ ludibrio habuerũt. Nam cubiculi eius effractis
quibuſdã tignis/& deſuper cõiectis tapetibꝰ cũ periculũ occultaſſent: paternus dũ
noctu curandi corpis gratia exurgit:per effractũ tabulatũ deorſum p̄ceps delapſus
brachium effregit:reliquo corpore grauiter cõcuſſo. Hac iniuria affectus paternus
gothorũ perfidos mores Clodoueo renũciat. Quãobrẽ irritatus rex/oratiõe ad ſu
os de uiolato oratore habita: exercitũ ingredi ad hoſtes imperat: prius tamen ꝗ in
aciem ꝓdiret ad diui Martini ſepulchrũ donaria mittit:tanꝗ de futura uictoria ora
culũ expectaret. ueniẽtes qui miſſi erant dum ad fores tẽpli accedunt audiũt pſallen
tes ſacerdotes dauidis hymnũ. Protexiſti me dñe uirtute ad bellũ. Quod ominis lo
co ſuſcipiẽtes/oblatis muneribus: ad regẽ perniciter ſe cõferunt. Oraculo accepto
rex erectior factus ad hoſtẽ feſtinat. Dũ procedit agmẽ Viẽna amnis obſtitit/ꝗ cre-
bris imbribus intumuerat:ita ut uado tranſiri non poſſet. Impeditum dolens exer-
citũ Clodoueus/deus inquit optime in tribulationibꝰ adiutor:attẽde ꝙ in hoſtes
tuos ꝓficiſcor. Faue religioni tuæ quã tueor:& ne differ de heretico gotho ſumere
ultionẽ:& qui nos præpedit da fluuiũ uadabilẽ. Hoc precantẽ Clodoueũ non eſt
aſpernatus deus. Ad primã eni inſequẽtis diei lucẽ ceruus e ſilua (nemine inclaman
te) in cõſpectũ ſe ꝓrupit/qui magnis inde militum uocibus excitus:fluuiũ enatans:
quaſi itineris explorator uadũ monſtrauit. Hunc ſecuti milites in ulteriorẽ fluenti
ripam qua ceruus traiecerat euadũt. Vltra ꝓgreſſus exercitus/ad diui Hylarii picta
ueñ. ędem cõſiſtit. Vbi intẽpeſta nocte quieſcente Clodoueo ignis in tentoriũ deci
dere uiſus eſt. quod ꝓdigiũ plęriqꝫ bonã in partẽ interp̄tabant̃. Cũ nõ ꝓcul abeſſet
hoſtis milites in aciẽ rex educit moxqꝫ atrox utrinqꝫ præliũ cõmittitur iuxta fluuiũ
clanũ. in cãpo uoglodinẽſi qui ab urbe pictauorũ decimo miliario abeſt. Rex inter
prælìantes alaricũ cõſpicatus eũ inuadit:& ſolus ſoli cõgrediẽs ſolo deiectũ gothũ
necat. Hæc finis alarico fuit/cũ annos duodecim tyrannidẽ aſſumpſiſſet. Hanc
uictoriã Clodoueus mox inſigniorẽ reddit. theodoro filio cũ exercitu in narbonẽ-
ſem ꝓuinciã miſſo. quo duce ea pars quã nunc occitanã linguã uocant: ipſos præ-
terea aruernos patri audiẽtes fecit. Burdegalæ tunc Clodoueus hyemabat unde in
eunte ꝓximo uere tholoſates petit:ubi alarici theſauri aſſeruabant̃. Quibus expila-
tis:reliquas urbes quas gothi præſidio tenebant adorit̃. Hiſqꝫ (hoſte undiqꝫ detur

Gothorũ irruptio.
Arriana perfidia.
Alarici.
Dolus.
Theodorici Iudiciũ.
Omen.
Ceruus index itineris.
Oſtentũ.
Alaricus gothus a Clodoueo occiditur.

bato)francorū præſidiū ponit. Rebus ad hunc modū quietis: turonū ſe cōtulit. ubi

Anaſtaſius imperator

anaſtaſii biʒātini īperatoris legatos audiuit/ imperatorio noīe amicitiā ei offerētes romanūq cōſulatū. Quo honore affectus rex inſcenſo equo in patentē cāpū qui inter diui Martini ædem turonūq per id tēpus erat ꝓficiſcitur. ubi populo uaria munera ꝓfudit: cūctis acclamātibus. Bene ſit regi cōſuliq romano. Equi deinde memor quo in bellis libenter utebatur: quēq diuo Martino uoti reus dicauerat: equū ingenti pecunia redimi cū fruſtra iuſſiſſet: nec moueri loco equus ſcopuli inſtar potuiſſet: aureos centū quos illa ætas ſolidos appellabat priori precio adiici iubet. atq ita equo recepto: bonus inquit in negociis adiutor Martinus eſt: ſed mercede carus.

Regnacarus camaraci dominus.

Pacatis paululū rebus: regnacarus cameracus princeps inſequētis cauſa belli fuit. Erat eni petulans & multa libidine famoſus. Quibus uiciis (ut principibus fere cōtingit) pharo quidā aſſentator morē blandiſſime gerebat/ ita ut nihil non illi crederet regnacarus. Hanc rem ꝓceribus ægre ferētibus ad Clodoueū mittunt/ ſuam pollicentes operā ſi effœminatū hominē principatu amoueret. Addūtq cū pugna

Clodouei dolus.

malū consiliū consultori pessimū

iniretur ſe ſimulata fuga dn̄m pugnę tēpore deſerturos. Clodoueus ut ꝓceres conuēta ſeruarēt: ęrea fabricatus arma eaq inaurata ita ut credi aurea poſſent ꝓditoribus dono dat. Adulterina munera mox cū exercitu ſequitur Clodoueus: inſtructa utrinq acie cōſertaq fortiter manu: ꝓditores ſimulant fugam duce deſerto: quē captū occidi rex mandat una cū eius fratre qui duci auxiliū nō tuliſſet. Necauit item & ꝓpinquos oēs: ne ſucceſſionis iure adducti principatū regnacari uendicarēt. Proditoribus autē (cū ſe falſis donis a rege circūuentos quererētur) reſpondit. Quib⁹ pręmiis eſſe dignos eos putarent qui ſuū ducē prodidiſſent: Satis illis ſuperq eſſe: ꝙ uita donati eſſent. atq ita illos domū dimiſit. Clodoueus rebus geſtis plurimis clarus poſt acceptā xp̄i fidem cū annos. xxx. regnū adminiſtraſſet: quattuor ſupſtitibus liberis uita deceſſit.

Prodigia

Regis mortē præceſſerat ingēs apud uiennā urbem terræ motus quo cōcuſſę palatinę ædes una cum priuatorū domiciliis/ tēpliſq corruerūt.

Mamertus uiēnēſis ep̄s

Letaniæ.

Hæc Mamerto qui pontifex urbis erat cauſa fuit inſtituēdę ſupplicationis quæ ante dominicę aſcēſionis diē feſtum quotānis ꝑ quaſq eccleſias letaniæ nomine celebratur.

Conditus eſt ſepulchro Clodoueus quod etiam nunc Pariſii uiſitur in ędе Petri a ſe ædificata. Additumq tumulo inſequens carmen autore remigio: anno chriſtiano quingenteſimo decimoquarto.

Diues opum: uirtute potens: claruſq triumpho:
Condidit hanc ſedem rex clodoueus. & idem
Patricius magno ſublimis fulſit honore.
Plenus amore dei contempſit credere nullo
Lumina qui uariis horrent portenta figuris.
Mox purgatus aquis & chriſti fonte renatus
Fragrantem geſſit infuſo chriſmate crinem.
Exemplūq dedit ſequitur quod plurima turba
Gentilis populi: ſpretoq errore ſuorum
Doctorem cultura deum uerūq parentem
His fœlix meritis ſuperauit geſta priorum.
Semper conſilio caſtris belliſq tremendus
Hortatu dux ipſe bonus ac pectore fortis
Conſtructas acies firmauit in agmine primus.

Eo regnante precibus beati Remigii frater ſueſſionũ pontifex: vedaſtus atrebatium & Auitus nouiomenſiũ eccleſiis præerant: arrianis magnopere contrarii.

SVccedentes Clodoueo filii quos quattuor ex clotilde ſuſceperat: regnum quadrifariã cõcordibus animis (quod de imperio agitãtibus raro euenit) partiti ſunt. Theodoricus mediomatricos q & mettenſes: Clodomirus genabũ quæ aurelianus: Clotarius ſueſſionẽ: Childebertus pariſios obtinuit. Hi omnes cũ ſeſe mutua amicitia colerent: regio noie ſeorſum aſſumpto: dani mettenſem agrũ inuadũt prædas faciẽtes: in quos theobertũ filiũ cũ iuſtis copiis Theodoricus mittit. Fuſis danis: ad patrẽ cũ bono captiuorũ numero triũphans Theodebertus ſe recepit. Interea clotildis filios ad ſe pariſiũ cõuenire mãdat. Atqꝫ (vt erat appetens vindictę fœmina) iniuriã illis aperit paternę necis. Ad ſe quidẽ burgundi regni portionẽ pertinere: ſed gondobaldi potẽtia atqꝫ crudelitate vtroqꝫ parente orbatã ſe & hæreditate priuatã eſſe. Quãobrẽ precari: vltionẽ parricidæ Gondobaldi pariter aſſumant. Moti maternis ꝓcibus filii: cõtractis copiis burgundis bellũ indicunt. Quos per idẽ tẽpus (Gondebaldo patre vita functo) ſigiſmũdus moderabaṯ. Qui delectu militũ habito: aduerſus frãcos ſe obiicit. Dimicatũ eſt acerrimis viribus. Sed inclinante ad clodomirũ fortuna ſigiſmũdus in fuga capiṯ. vinctuſqꝫ aureliã miſſus eſt. quẽ nõ multo poſt clodomirus pariter cũ liberis interemptũ in altiſſimũ puteũ deiici iubet. Sed inde tandẽ exemptos ad diui mauricii monaſteriũ quod nõ longe ab octodoro ſabaudię vico ſymon ſigiſmũdi frater extruxerat efferri: ibiqꝫ ſepeliri ꝑmiſit. Huic clodomiri fortunæ aduerſa ſucceſſit. Nãqꝫ cognito ꝙ gondeuallus burgundionũ imperiũ vẽdicaret: bellũ redintegrat. Sed dũ longe a ſuis clodomirus hoſtẽ ꝑſequiṯ a multis circũuẽtus (q̃q̃ furentibꝰ oculis & minaci vultu terrori eſſet) inimicis cõiectis vndiqꝫ telis appetitꝰ: pugnaciſſimus rex temeritatis ſuæ pœnas luit. Amiſſo rege franci nihil pauẽtes dñi ſui mortẽ vlciſci ꝑſeuerant. Verſo in fugã burgundione multis interẽptis: vicos agroſqꝫ depopulanṯ atqꝫ incendũt. Erant clodomiro liberi mares tres: Theodoaldus/ Gontherus/ & Clodoaldus. Quos a patris morte educandos apud ſe clotildis recepit. Clodomiri morte nũciata Clotarius atqꝫ childebertus fraternę necis vltores coacto exercitu in burgundiã pergunt. Fugato gondomaro/ eiuſqꝫ vxore in captiuitatẽ abducta: vniuerſa burgundia potiuntur. Hoc bellũ mox hyſpanienſe ſecutũ eſt. Cui amalricus cauſam dedit. Hic in extrema gallia quæ ad pyrheneũ ſpectat incolis: hyſpaniam cum gothis tenebat. Mortuo vero clodoueo intactã antea regionis partem amalricus ocupauit. Vnde animos tollens: ad reges francos de ea re nunciũ mittit. petitqꝫ eorum amicitia frui liceat: atqꝫ ex eorum familia ducere vxorem. Non indigna petitio regibus viſa eſt. Sororem virginẽ illi dant. Quam regio faſtu ſuſceptã amalricus liberaliter primũ: mox contẽtiſſime habuit. Quippe qui arriano veneno imbutus rectę fidei mulierem deſpuebat. adeuntẽqꝫ ex more chriſtiano eccleſias contumeliis perſequebaṯ. Lutoqꝫ ꝑviam a pueris mandabat contaminari. Hoc diu paſſa mulier regibus per litteras ſignificat quæ a viro inſideli tolleraret: laturaqꝫ eſſet: niſi amalrici petulantiam temeritatẽqꝫ compeſcerent. Crebro mulieris queſtu parciti reges cogunt exercitũ. At childebertus ſublimi vir animo: nõ expectato clotario: militem in amalricũ educit. Cognito quid in eũ a childeberto parabatur: magnam quoad poteſt manũ amalricus terra mariqꝫ cogit: tueri ſe feſtinãs. Aduenientibus frãcis hoſtiliter occurrit. & q̃q̃ militũ nũero inferior eſſet: in fortitudine tñ ſpem omnẽ firmauerat: qua ꝓma eximiaqꝫ

Clotildis ad filios ſuos.

Bellũ in burgundos.

Amalricus

A Incunab. P3K4 15

virtute victoria ſępenumero viſa eſt cõparari. Pugnatũ eſt ęqs viribus diu acriterqꝫ
Sed gothis cedẽtibꝰ / victoria penes childebertũ fuit. Fugientẽ amalricũ dũ aiaduer
Tolletũ capitur. Tagus. tit miles qdã frãcꝰ: excitato calcaribꝰ equo: tyrãnũ lãcea cõfodit. Qua re cognita / rex
frãcꝰ mediã petẽs hyſpaniã gothos incredibili diligẽtia pſeqť: donec tolletũ ad am-
nis tagi ripas munitiſſimã vrbẽ acceſſiſſet: quã obſeſſam: & a ciuibꝰ nõ ſegniter defẽ
ſam capit: captã oibꝰ exactiſſime coaceruatis bonis ſpoliat. Atqꝫ ita ſorore recepta:
& mox morbo dũ reuertit abſũpta ad pris ſepulchrũ pariſii collocat defũctã. Quos
vero calices & vaſa ſacra tolleto exportauerat religioſis regni ſui locis diſtribuit.

His vt memorauimꝰ a childeberto geſtis nũciať theodoricũ frem mõtẽclarũ
haruernię ꝓmariã ciuitatẽ: quã ab eo childebertꝰ abſtuliſſet recepiſſe pſidio i
terfecto. dũ ciuitas a theodorico obſideť miles q in obſidione erat accepto
ꝙ in diui iuliani tẽplo plæriqꝫ ciues fortunas ſuas ꝯtuliſſent: in tẽplũ refractis foribꝰ
irrũpit: & cũcta diripiẽs exportat. Sed ꝓtenꝰ vindex ſacrilegii deꝰ pdatores corripit
inſania: horrẽda voce clamãtes. Cur o beate martyr tã dire nos crucias? Hoc exẽplo
doctꝰ q militiã ſequiť / tẽperet a rapinis ne ſacris locis iniurius ſit. Appħẽdit interdũ
Sacrilegii pœna. pœna ſacrilegos / & ſuas deꝰ iniurias grauiter vlciſciť. Qđ ſiginaldꝰ aruernorũ pfectꝰ
nõ ignorauit. Itaqꝫ licẽtia dominãdi elatꝰ: poſtq̃ multa ab icolis ſurripuit: villã bul-
gratẽſem quã tetradiꝰ eccľię diui iuliani donauerat occupauit. moxqꝫ mẽte captꝰ nõ
prius ſui cõpos factꝰ eſt q̃ villã reliqſſet: cõpẽſatiõe exhibita rerũ q̃s temere abſtule-
rat. Sed re itra paucos dies cõpoſita ꝯcordibꝰ ais reges i hermofredũ thoringiæ pn-
Bellũ aduerſus Hermofredum qui ſuos fratres necauerat. cipẽ bellũ mouent. ꝓpterea ꝙ ſuaſu amalbergę vxoris duos quos habebat fres ber
cariũ & baldricũ necauerat: delatos ꝙ regnũ affectaſſent. Thoringus re cognita: col
lecta magno numero manu: dolo intercipe frãcos iſtituit. Foſſã altã qua frãcus iter
facturꝰ erat lõgitudine magna ꝑduxit ceſpitibꝰ deſup cõiectis: vt ſpecie virẽtis herbę
miles illuſus fraudẽ nõ ꝑciperet. Detecto ꝑ exploratores dolo: reges irritatiores fa-
cti hoſtẽ ferociꝰ pſequunť donec effuſa fuga thoringi ad flumẽ qđ eorũ lingua one
ſtrut vocãt ſe recipiũt. vbi ad fluminis ripã reuocato ex fuga milite bellũ inſtaurãt.
Sed cedere coacti in ꝓfluẽtũ ſe ꝓmiſcue cõmittũt. Factaqꝫ ẽ eorũ tãta ſtrages: vt oc-
ciſorũ cadaueribꝰ põtis loco frãcꝰ vtereť. Hermofredus tñ cũ paucis i vrbẽ quãdã
q̃ regio theodorico poſtea fuit ſe recepit. Ad quẽ dimiſſo nũcio theodoricus ſalutẽ
polliceť / ſi ad caſtellũ tulbiacũ qđ nõ ꝓcul erat ſe cõferre nõ pigritareť. Nũcianti fi-
Dolus regis theodorici. dem adhibẽs hermofredus ad theodoricũ ſe cõfert. Dum vna ad pinnas caſtelli in-
ambulãt & fabulanť: theodoricus hermofredũ cubito impellẽs eũ e muro pcipitat
quo lapſu interiit. Deinde liberis eiꝰ necatis: omnẽ regionẽ in poteſtatẽ rex accepit:
ibiqꝫ ad tps moratꝰ: lothariũ fratrẽ licet auxiliaris illi i hoc bello fuiſſet: clã ſuſpectũ
habuit. ſiue ꝙ bñ geſti belli ptẽ ad ſe verteret: ſiue quia (vt ẽ humanꝰ animus) cauſas
q̃reret vſurpãdi fraterni regni q finitimꝰ eſſet: & ideo iuidiæ theodorico eſſet. Diſſi-
mulato odio theodoricus pcať ꝑ nũcios fratrẽ ad ſe in thoringiã veniat: habere qđ
ex vtriuſqꝫ cõmodo ſit. Ad quẽ nihil a fratre doli metuẽs Clotariꝰ accedit. Occultos
poſt tapetẽ in cęnaculo milites theodoricꝰ in armis locauerat. Qđ cũ paulo altiꝰ pẽ
deret velũ: Clotariꝰ cęnaculũ ingreſſus: armatorũ pedes cõſpicatꝰ: fraude depræhẽ
ſa reſtitit. admonitiſqꝫ quos ſecũ habebat cliẽtibꝰ: clã armari eos iubet. Theodoricꝰ
animaduerſum a fratre dolum intelligens: ioco ſuſpitionẽ purgauit: habito deinde
cum fratre colloquio argenteo vaſe quod peluim vocant lotharium donat. atqꝫ ita
diſceſſum eſt. Verum ſollicitatus ira theodoricus peluim a fatre per filium repetit:

b elli occaſioné meditans ſi vas nõ redderet. Impetrat a patrueli theodebertus ado
leſcens:& vas ad patré refert. Sed tãdem in apertũ ſe theodorici ira ꝑdidit. Crebris
incurſionibꝰ in alterutrũ factis pax inter eos paucis poſt diebꝰ ꝯuenit.ꝗ tñ ſuſurro
nũ delatióibꝰ violata ẽ:obſidibꝰ q apud theodoricũ erãt interfectis. Nihil eni apud
dominãdi cupidos ꝓbitatis aut fidei ẽ.libidine eni habendi reges ferunť nec amicis
nec generi idulgẽt ſuo. Interim dũ ſe fratres odiis agitãt Clotildis mater ex clodo
miro nepotes diligẽter nõ ſecꝰ ac ex ſe natos apud pariſios ꝓcurabat. Hac ſuſpitio
ne ductꝰ childebertꝰ:ꝗſi illos regia ad regnãdũ educaret:accerſito fratre clotario pd
de matre nepotibuſ ꝗ pẽſitet aperit. Placuit viſẽdi eos cauſa:atq cognoſcẽdi ſi illo-
rũ ætas diuiſa inter illos hæreditate ad p̄ncipãdũ idonea eſſet:ad ſe ꝑ archadiũ quẽ-
dã mitti. Lęta nũcio clotildis dimiſſos nepotes patruelibꝰ cõmẽdat. Quibꝰ in cõſpe A patrueli-
ctũ adductis maioré natu clotarꝰ mox terræ allidit:enſe ꝑ ilia adoleſcẽtis ꝓſtrati tra bus nepotes
iecto. Hic ꝑterritꝰ alter ad childebertũ ſe ꝓripuit:orãs vt ſe ꝓtegeret. Qui ſiue miſeri occiduntur.
cordiã ſimulãs:ſiue reuera pueri miſereret:clotariũ placare ꝑgit. In quẽ idignabũdꝰ
rex:tu inqt huiꝰ auctor facinoris es:& nũc pœnitet cõſilii: aut ergo illũ ꝓiice abs te:
aut morté meis manibꝰ obito. Ad hæc verba dimiſſũ puerũ clotarꝰ obtrũcat. Inte-
rim dũ in nepotũ nece itẽtos reges clodoaldus videt:auxilio ꝓcerũ dilapſus: clerica
tũ ꝓfeſſus ẽ & ſacerdos effectꝰ vitã religioſiſſimã vixit. Scribũt qdã vna cũ pueris nu
trices quoq eſſe necatas. Huiꝰ ſceleris imanitaté aliud nõ minꝰ inhumanũ p̄ceſſiſſe
tradũt ad prioré nũciũ archadiũ de pueris ad regeſ deducẽdis vridanũ quẽdã aulicũ
ꝓtinꝰ clotildé regio iuſſu adiuiſſe: eiq gladiũ & forpicé obtuliſſe:ad anceps oblatũ
clotildé muſitaſſe:mox ex vridano ꝗſiuiſſe qd hoc oblatũ ꝓtẽderet:illũq reſpõdiſſe
gladiũ necẽ: forpicé ſacerdotiũ i nepotibꝰ ominari:expectare ſe vtrũ regina eligeret
Demũ hęſitãtem reginã negaſſe nepotes ſacerdotes fore:ſcilicet de filiis regibꝰ ſecu-
rã ꝙ innocentibꝰ nullã vim inferendã formidaret. Sed regnũ ambiẽtibꝰ odioſa mi-
ſeratio eſt. Tã crudelé nepotũ necem & ſi modeſtiſſime ferret clotildis:eã quoq inſe
quens belli motꝰ miſera ſollicitudine cõfecit. Theodorico quẽ mettẽſibus impe-
raſſe ſcripſi vita ſublato:theodebertꝰ paternũ regnũ ſuſcepit. Qui aduerſus clotariũ
in ſocietaté belli qđ iã diu childebertꝰ pariſiorũ rex aio agitabat accitꝰ vocãti childe
berto auxilio fuit. Iunctis ergo pari fide exercitibꝰ in clotariũ ꝓficiſci cõſtituũt. Ea re
clotildis cognita: relictis pariſiis turonũ abiit: diui martini ædé lachrymãs ingrediť.
Orat religioſa mulier beatiſſimũ cõfeſſoré p̄ces eiꝰ exaudiat:neq ſinat fratres reges:
filios ſuos inter ſe cõflictari:q tametſi cõpluribus eſſent ingnati flagitiis:occurrat tñ
furẽtibꝰ ne inſania efferati fraternitatis quoq obliuiſcanť. Clotildis oĩone & bñ de
deo meriti põtificis interuẽtu credi poteſt in beniuolẽtiã fratres rediiſſe. Nã cũ acies
nõ ꝓcul cõſtitiſſent:ortis imbribꝰ:tonãte ſupra modũ cœlo:atq validiſſimo inſuf-
flãte vẽto: tãta tẽpeſtate childeberti theodebertiq copiæ atritæ ſũt: vt nihil illis ſibi
armorum p̄ter clipeũ reliquũ habuerint. Procũbẽtes humi milites laceris veſtibꝰ &
ſagis diem illum vltimũ ſibi certo eſſe credebãt:equis inſuꝑ per multa miliaria diffu-
gientibꝰ rari recepti ſunt:quin ipſis regibꝰ cæleſtis ignis q crebro fulgure cõtinenter
micabat:timoré incuſſit:ne cũ tẽtoriis incẽdio vna flagrarent: cũ huiꝰ tẽpeſtatis nul
la ꝓcella neq vllius pluuiæ gutta clotarii milité attigit. Hoc terribili admodũ ꝓdi- Mirum.
gio haud dubie intellexerũt reges recte in illos dei irã exerceri ꝙ inocẽté fratré bello
ꝑdere cogitaſſẽt. Miſſis ergo ad clotariũ legatis:pacẽ vltro pollicenť:ꝗ vtrinq data
diſceſſum ẽ. Hęc in agro aurelianẽſi apud cõbrũ vicũ geſta fuiſſe cõperio. Poſt hęc
childebertꝰ velut ad bellũ natꝰ eẽt:breui rege militibꝰ ꝯceſſa comitãte frẽ clotario in

Bellũ ĩ terra- cones a chil- deberto ge ſtum. Cæſaraugu- ſta obſeſſa ẽ.

terracones mouet. Cuiꝰ belli cauſã ab auctoribꝰ traditã nõ ĩuenio. Credo eũ ꝑdæ &
regnãdi ſolũ cupiditate affectũ huic bello incubuiſſe. Prima huiꝰ expeditiõis caſtra
ad cęſaraugustã urbẽ childebertꝰ ſiſtit. Quã circũuallatã oppugnare iubet. Ciuibꝰ
fortiſſime ſeſe ꝑmũ tuẽtibꝰ: cũ altera inſup oppugnatiõe ꝑmi expectarẽt ad dei opẽ
cõuerſi ſupplicationẽ decernũt. circũeunt ꝑ pomeriũ ciuitatẽ reſonãte diuinis hym
nis clero. Quẽ cõcẽtũ ubi aĩaduertit childebertꝰ cognoſcit ꝑ ruricolã quẽdã suppli-
cationẽ ritu xp̃iano a pp̃ſo fieri: vt miſerto ciuitatis deo ĩ hoſtiũ ꝑtãtẽ nõ veniãt. Ea
re cognita & ꝙ xp̃iani eſſẽt: childebertꝰ ruſtico ĩperat loci põtificẽ adeat: moneatq̃
ad ſe ĩ caſtra venire. Edoctꝰ a ruſtico põtifex ad regẽ nihil veritꝰ accedit. Quẽ affatꝰ
childebertꝰ: quia ĩqt: o p̃ſul cõptũ nobis ẽ vos xp̃i ſacris initiatos eſſe: eiq̃ religioſe
famulari: decretũ nobis ẽ ꝑcere ciuitati: obſidionẽq̃ ſoluere: ſi modo de diui marty-

Reliquiæ diui vincentii.

ris vincẽtii ſupſtitibꝰ apud vos monumẽtis aliq̃d nobis ĩpartiemini. Regis volũtate
ad clerũ relata: ſepulchrũ martyris põtifex adit: indeq̃ ſuſceptã ſtolã & tunicã regi
dono cõtulit. Quæ religioſiſſime ſuſcepta rex ꝑſancte aſſeruauit. Obſidione igit̃ li-

Monaſteriũ beati vincentii extructũ.

berata ciuitate cũ de ꝓuincia cũ põtifice nihil interueniſſet digrediẽs exercitus agrũ
cæſaraugustanũ vaſtauit: atq̃ ita Pariſiũ adueniẽs ædem diuo Vincentio dicat mo
nachis ibidem inſtitutis q̃bus eas quas de martyre induuias habebat attribuit. Hu-
ic monaſterio diui Germani de pratis appellatio in hodiernũ diem manet.

Rebus in hyſpania vt ꝑmiſſũ eſt geſtis: theodorici mors regi nũciata ẽ. huic
filiꝰ theodebertꝰ quia regno ſucceſſiſſet: iniquo aĩo childebertꝰ tulit. Cõica
to igit̃ cũ fratre Clotario cõſilio a theodeberto regnũ ſurripere meditant̃.
Quorũ cœptis rex prudẽs occurrẽs priuſq̃ in aptũ ꝓdiret dolꝰ: ĩſurgẽtẽ in eũ debita
erga auũculos reges obſeruãtia retardauit. Eã ob rẽ alios ſibi vultꝰ effingens childe
bertꝰ ſatius eſſe cẽſet beniuolẽtia vti q̃ nepotẽ regẽ eũdẽq̃ potẽtẽ laceſſere quẽ faci-
le ſupare nõ poſſet. vocatũ igit̃ ad ſe theodebertũ blãde excepit: ꝑcioſiſq̃ muneribꝰ
donatũ a ſe dimittit. Adeo rara ẽ inter ꝑncipes amicitia. aut eni liuore ꝑculſi: aut ĩpe

Clotildis moritur.

rii maieſtate feroces: aut (q̃d plærũq̃ accidit) aliorũ potẽtiã ſuſpectã habẽtes: occul-
tis inter ſe dolis agere ſolẽt. Interea ſenio morboq̃ cõfecta clotildis mater moritur.
Quã turono vrbe regia põpa elatã filii reges ad clodouei tumulũ apponũt. Eodẽ
ferme tp̃e theodebertũ vltima fata aſſũpſerũt: relicto filio theodebaldo regni pater

Crannire- bellio.

ni hęrede. Clotario aũt iniq̃ iterũ fortuna aduerſata eſt. Nam maribꝰ liberis ſeptẽ &
fœminis duabꝰ cũ beatꝰ hoĩm opiniõe haberet̃ crãnꝰ patri cõtumax extitit. A quo
in aq̃taniã miſſus ꝑmere populũ vectigalibꝰ cœpit. Ea re cognita clotariꝰ crãnũ do-
mũ reuocat. Qui ꝯtẽpto patris ĩperio ad childebertũ quẽ nõ bono ſatis ĩ patrẽ aĩo
eſſe arbitrabat̃ ſe ꝯtulit. Addit ad exulceratũ childeberti aĩm nouas indignatiões. iu
req̃ iurãdo ſe ꝑſancte aſtrigit oppugnaturũ ꝑpetuo patrẽ. Securꝰ igit̃ acceptę fidei
a crãno childebertꝰ bello ꝑſequi clotariũ cõſtituit. Eo q̃dẽ tp̃e dũ clotariꝰ expeditio
nẽ ĩ ſaxones haberet. Quos cũ ſemel ꝓſpere ſupaſſet/ſecũdo ĩ eos mouẽs ꝙ ꝓmiſſũ
tributũ nõ ſoluiſſẽt/ q̃uis ꝑliũ deꝑcarent̃/ & ĩperata ſe facturos pollicerent̃: pugna
nõ abſtinuit in q̃ multis frãcis occũbẽtibꝰ clotariꝰ cũ paucis ad ſueſſiões regreſſus ẽ
aduerſus crãnũ gõtrano atq̃ ariberto ĩ aq̃taniã clotarii iuſſu mouẽtibꝰ: Childeber-
tus cãpaniã infeſto exercitu incurrit. Inde vaſtatis agris cum ꝑda multa reuertẽtem
poſt nonũ & q̃dragesimũ regnãdi ãnũ mors occupat. anno ſalutis q̃ngẽteſimo q̃n
q̃geſimo nono. Mortuo apud ędẽ vincẽtii martyris ꝓxime pariſios ſepulchrũ fuit
Childeberti morte quia liberis careret omnia ad clotariũ peruenerunt. Quo acceſſu
francorũ regnũ magnũ incrementũ accepit. Sed aucto regno: auaricia clotariũ inua

ſit. Excogitauit enĩ tertiã eccleſiaſticorũ prouẽtuũ partẽ accipere. Cuiꝰ cõcupiſcẽtię
aſſentiẽtibꝰ ipſis: unus tm̃ turonorũ antiſtes iniurioſus reſiſtit: dicens. Si quæ deo di
cata ſunt auferes: & de pauperũ horreis tua perges explere: regnũ a te auferet deus.
Qua increpatiõe territus Clotariꝰ incœpto abſtinuit. Eadẽ tempeſtate inter frãcos — Cõtrouerſia
erat atqꝫ hiſpanos de celebrãdo paſchate cõtẽtio. Illi enĩ .xviii. Cal̃. Maii. hi .xii. Cal̃. — de paſchate.
aprilis feſtũ diẽ obſeruabãt. Sed hec ꝑtinax uarietas finẽ diuinitꝰ accepit. Nã ſabba-
to ſancto dũ cathecumini ad regenerationis lauacrũ accedũt: ſalutaris apud hyſpa-
nos aqua perarúit: cum eadẽ apud frãcos redundaret. Gregorius turoñ. chilperici
ætate hoc eueniſſe tradit.

Eiuſdẽ cõpendii liber ſecũdus.

Lotarius regno aſſumpto crãni alias cramiris (utrũqꝫ enĩ ſcriptũ in-
uenio) temeritatẽ ulciſci ꝑſeuerat: ratus plus audere in eũ cæteros: ſi
repugnantẽ filiũ nõ flecteret. habito igiĩ delectu militũ: in rebellẽ ꝓ
grediĩ. Quẽ uenientẽ audiẽs crãnus ad conobaldũ ſibi finitimũ aq-
taniæ regẽ pergit: quo adiutore patrẽ ꝓlio exciperet. Sed conobal-
dus cũ in ſacellũ diui Martini clotariũ fugiẽs ſe recepiſſet: neqꝫ ide ullis pollicitatio- — Sacelli diui
nibꝰ educi poſſet: imiſſo igni pariter cũ ſacello cremaĩ: quod nõ multo poſt tpe rex — martini exu
iuſſit inſtaurari. Mox crãnus nihil moratus ad britonũ comitẽ ſenabutũ ſe cõtulit: — ſtio.
ubi receptis ex fuga militibꝰ quũ terra mariqꝫ iuſtũ exercitũ coegiſſet pio patri filius
nocẽs & armatꝰ occurrit. Ordinatis ad ꝓliũ alterutris copiis de pace ꝑ legatos tẽta-
tũ eſt. Negãte cõditiões pacis clotario: armis decertare cõuenit. Sed nõ ignarus pa
ter q̃ dubius ſit belli exitus: dei ante oĩa opẽ implorãs. Iuſte deꝰ inqt aſpice: & quod
dauidi regi de filio abſalone iudiciũ feciſti mihi ipartito. Atqꝫ ita in ꝓliũ utraqꝫ acies
cõcurrit. Diu ſtetit dubia uictoriæ ſpes: demũ ad clotariũ inclinauit. Fugati ꝓfliga-
tiqꝫ ſũt hoſtes. Inter quos bona britonũ ꝑs cęſa eſt: crãno cũ uxore & liberis interce — Cranni ſup.
pto. Quẽ in ſcãno ꝑ lictorẽ alligatũ cremari cũ uxore & liberis duobꝰ rex iubet: hu- — plicium.
iuſcemodi ſupplicio crãnꝰ pœnas ſoluit cõceptę aduerſus patrẽ rebellionis. Crã
no merita pœna affecto pater accepti a deo bñficii memor in franciã reuertẽs ad di-
ui martini ſepulchrũ ſe cõtulit ibi de bñficiis deo gr̃as exhibẽs largiſſimiſqꝫ mũeribꝰ
tẽplo ditato petit p̃teritę ætatis ſibi offenſas remitti. Nec mora ſueſſionem repetit.
Moxqꝫ (ut eſt gallicæ nobilitatis uana cõſuetudo) ad feras uenatu depręhẽdendas
ſe cõuertit. ubi dũ curſu clamoreqꝫ ſupra q̃ rege dignũ eſt curioſus oblectaĩ morbũ
cõtrahit: quo lãguore cũ annos unũ & quinquaginta imperaſſet abſumptꝰ eſt: aſſi — Clotarii obi
ſtẽtibus q̃ttuor ſupſtitibus ſibi liberis ariberto: gontrano childerico atqꝫ ſigiberto. — tus.
Fuit enĩ clotarius libidini obnoxius. & ex tribꝰ uxoribꝰ iugũde. aregũde. atqꝫ cõſo-
na mares ſeptẽ & fœminas duas ſuſcepit. Aregũdẽ q̃ primę uxoris ſoror erat ex hac
cauſa ſibi aſſũpſit. Rogatꝰ ab uxore ut aregũdẽ uiro illuſtri collocaret: ad eã ꝓfectꝰ
eſt: ſibiqꝫ copulauit. Atqꝫ paulopoſt ad iugũdẽ reuertẽs: feci inqt mea cõiunx de ſo
rore tua qđ me hortabaris. Illã enĩ mihi accepi q p̃ter cæteros regni mei ꝓceres ſũ il-
luſtrior. Quod factũ modeſta mulier æquo animo ferre ſimulauit. Patris funus filii
ſueſſionẽ uſqꝫ ornatiſſimo comitatu ꝑſecuti digno patre tumulo regem ſepelierũt.
Sed priuſq̃ a clotario diſcedo: illud nõ p̃termittendũ reor quod cũ maxime cognitu
dignũ eſt mirari licet a nullo frãco ſcriptore litteris fuiſſe cõmẽdatũ. Fuit inter fami- — Regni yue
liariſſimos clotarii aulicos galterus yuetotus caletꝰ agri rothomagẽſis apprime no — toti princi-
bilis & q regii cubiculi p̃marius cultor eſſet. Huic ꝓ ſua itegritate de clotario cũ me — pium.
liꝰ meliuſqꝫ in dies ꝓmereret̃. reliq aulici iuidẽt deprauantes quodlibet ab eo geſtũ.

nec deſiſtunt donec irritatũ illi clotariũ peſſimis ſuſurris efficiũt. Quãobrẽ iurat rex ſe hominẽ necaturũ: percepta clotarii indignatiõe: galterus pugnator illuſtris cedere regi irato cõſtituit. Igitur derelicta francia: in militiã aduerſus religionis catholicę inimicos pergit. ubi decem annos multis proſpere geſtis rebus: ratus clotariũ ſimul cũ tẽpore mitiorẽ effectũ: romã in primis ad agapitũ pontificẽ ſe cõtulit. A quo ad clotariũ litteris impetratis ad eũ ſueſſione agentẽ ſe protenus confert: ueneris die q̃ paraſceue dicit̃: cogitans religioſam chriſtianis diẽ ad pietatẽ ſibi profuturã. Verũ litteris pontificis exceptis: cũ galterũ clotarius agnouit: uetere ira tanq̃ recenti liuore percitus rapto a proximo ſibi equite gladio hominẽ ſtatim interimit. Tam indignam inſignis atqꝫ innocẽtis hominis necẽ religioſo loco & die ad chriſti paſſionẽ recolendã celebri pontifex inęquanimiter ferẽs: cõfeſtim clotariũ reprᴂhendit: monetqꝫ iniquiſſimi facinoris rationẽ habere: ſe alioquin excõicationis ſentẽtiã ſubiturum. Agapiti monita reueritus rex: capto cũ prudẽtibus conſilio galteri hęredes & qui yuetotũ deinceps poſſiderent ab omni francorũ regũ ditione atqꝫ fide liberauit liberoſqꝫ prorſus fore ſuo ſyngrapho & regiis ſcriptis cõfirmat. Ex quo factum eſt: ut eius pagi & terrę poſſeſſor regẽ ſe yuetoti hactenus ſine controuerſia noiauerit. Id autẽ anno chriſtianę gratię quingẽteſimo trigeſimo ſexto geſtũ eſſe indubia fide inuenio. Nam dominãtibus longo poſt tẽpore in normãnia anglis: ortaqꝫ inter iohannẽ hollandũ anglũ & yuetoti dominũ quęſtione quaſi ꝓuẽtuũ eius terrᴂ pars fiſco regis anglorum quotãnis obnoxia eſſet: calleti ꝓprętor anno ſalutis. M.cccc. xxviii. de ratiõe litis iudiciario ordine ſe inſtruẽs: id ſicut annotatũ a me eſt comperiſſe iudicauit. Huiꝰ clotarii uxor fuit radegundis quᴂ ꝑ uiri aſſenſum religionẽ ꝓfeſſa cęlitibus meruit aſcribi. Patre eni berẽgario rege nata cũ a francis capta eſſet in clotarii ſortẽ ueniẽs ab eo in uxorẽ ducta eſt. Sed caſta mulier deo magis q̃ uiro cõplacuit. Eius regis decreto diui Medardi monaſteriũ ſueſſione inchoatũ eſt: ſed a ſigiberto filio tãdẽ abſolutũ. Eſt i anglorũ geſtis: egilbertũ regẽ cũ ab inimicis ꝓpter eius deſidiã riſui haberet̃/ filiã regis francorũ cuius nomen ſilentio prętерit̃ uxorem aſſumpſiſſe: & cum ea letardũ uirũ admodũ ſanctũ in angliã nauigaſſe. Quo cõnubio egilbertus genſqꝫ anglorũ didicit modeſtiã/ & cognitionẽ quãdã accepit uniꝰ dei & fidei xp̃ianę. ita ut ad anglos ꝓficiſcẽte auguſtino gens tota facilius xp̃m confeſſa ſit: pelagii reiectis erroribꝰ. Porro quia nec filię nec regis nomen ab autoribꝰ traditur: ego tẽporũ annotationẽ ſecutus/ hũc fuiſſe chilpericũ cõiicio/ aut primũ clotariũ. Nam ꝑ clotarii ſecũdi tẽpora diuus Gregoriꝰ põtifex romanus auguſtinũ ex monaſterio qđ romę inſtituerat in angliã p̃dicatiõis cauſa miſit. Id aũt ſcriptũ a me ideo eſt: ut itelligãt angli exordiũ rectę credulitatis in xp̃m a frãca muliere accepiſſe.

Clotarii immanefacinus.

Rex yuetoti

Radegũdis

Letardus.

Anglorum fides.

Chilpericꝰ

CLotario ſepulto. fratribus de partiẽdo inter ſe regno cõſulentibus: cũ qſqꝫ ſibi partẽ accipere merito ſperaret: chilpericus cui plus ingenii atqꝫ aſtutiᴂ inerat prᴂter ᴂtatis legẽ pariſiũ occupare cõtẽdit. Paterniſqꝫ theſauris potitus mox francorũ nobilitatẽ q̃uelociſſime poteſt ad ſe uocat. Quos partim in ſe ꝑ cliues beniuolẽtia amiciores reddit. Alios quibus aduerſam in partem pendere animũ cõmodi expectatione cognouit: magnis admodũ donis muneribuſqꝫ cõciliat. Sed ut eſt in gallico ꝓuerbio: ſollicitꝰ ſui eſt: nec dormitat inimicus. Cognita chilperici perfidia: amicorũ opera quos pariſii habebant fratres: inſcio chilperico in urbẽ clam admittunt̃. Inde fratre deturbato ne bello res ageret̃ chilperico renunciãt: ſi ꝑ lege patria diuidi inter ſe regnũ uolet liberũ ſibi ad eos patere regreſſum. Hac cõdi-

tione ꝓpoſita chilpericus pariſiū reuertit. Ariberto ꝙ prior natu eſſet pariſiorū re-
gnū.gontrāno aureliorū.mettēſiū ſigiberto obuenit.Chilpericus ſueſſionē adeptꝰ
eſt.Suſcepto ſecundū ſeriem cognationis pariſiorū gubernaculo Therebertus qui
aribertus dictus eſt nulla re inſignior fuit q̄ marcanoſę & merofidis ſtupro: quas ni
gebrida eius uxor ſeruitio habebat. Quarum conſuetudine rex ita deperiit:ut nige-
brida dimiſſa eas in uxorū loco habuerit.Nec deſeruit:licet a pontifice germano ad
monitus eſſet. uerū paucis interiectis diebus utraqꝫ una cū filio quē altera ediderat
repētino obitu perierunt.Sed nec diu ſuperſtes aribertus fuit. Gontrānus q̄q̄ beni-
gnior natura fuerit:petulātia tamen atqꝫ libidine nō diſſimilis erat. Nam præter ꝓ-
ſtitutas a ſe uirgines:alienas quoqꝫ nuptias ſpretis legitimis uxoribus inq̄nauit.Ab
huiuſmodi fœdis amoribꝰ abhorrēs ſigibertus mettēſiū rex ad athanahildū hiſpa-
nū regē miſſo legato gogone:brunechildē regis filiā uxorē accepit. Chilpericus ue-
ro fratris exemplo adductus alterā athanahildi filiā galſondā coniugē expetit. Cui
cū fredegōdis q̄dā forma inſigni puella inſeruiret inſolēs tn̄ mulier in chilperici ſe in
ſinuauit amorē regēqꝫ ita blāditiis deprauauit: ut odio habitā galſondā nō uxorię
dignitatis:non fœderis nuptiarū memor laqueo ꝑ noctis ſilentiū ſtrangularet.Sup
inducta andouera nihilomagis cōtinens fuit. quippe qui fredegondę uoluptatis il
licebrarū amator cōſuetudine illectus tenebatur. Nō poſſum q̄uis breuitatē initio
ſim ꝓfeſſus huiꝰ pellicis maliciā tacitus præterire. In ſueſſionibꝰ loco & plebe humi
li nata eſt in uico balēcurto ſpecie quidē egregia atqꝫ ingenio ſupra fœminę modū
excellenti.Igiť cū ſueuorū infeſta ſigiberto gens bellū aduerſus eum ſuſcepiſſet: chil
pericus fratri auxiliū tulit.Egredienti domo cura fuit andouerā coniugē grauidam
fideli ſibi cuipiā cōmendare.Huic negocio idonea uiſa eſt fredegonda: atqꝫ ita ꝓfe
ctus eſt.Pariendi cū tēpus adueniſſet fœminā regina parit:quę priuſq̄ baptiſmo ab
lueretur:cōſilio ex fredegonda capto:quænā idonea ſatis mulier ad hoc ſacramen-
tū teſtis(hoc eſt cōmater)adhibereť. Nulla inquit fredegōda nobilior te eſt quam
huic myſterio anteponas:ut quā carne puellā extuliſti:eam præterea ad ſpiritalē ui
tam regeneres.Sciebat eni ex chriſtiano inſtituto nephas eſſe uirū mulieris concubi
tu potiri:quæ baptizando filio cōmater extitiſſet:eo pacto chilpericū a reginę con-
tubernio diſcluſum iri callidiſſima pellex ſperabat. Abluitur ex ſentētia fredegōdæ
filia:atqꝫ ei cui mater andouera erat:cōmater ſpiritali regeneratione efficitur: childe
hindā ei nomen imponēs Regi domū bello exacto reuertēdi gratulabunda pellex
occurrit.Narrat quæ de nata ſibi filia cōtigerant.Sed dolere ſe ait: ꝙ regina teſtis &
cōmater ablutionis filię eſſe uoluerit.Hæc loquēti fredegōdæ rex ſancte iurat ſi ita
cōpertum haberet:ſe eam uxoris dignitate donaturū. Ingrediēti palatiū chilperico
andouera filiā cōplexa ſalutē impartiri:deqꝫ nata ſibi filia gratificari feſtinat. At rex
exulceratus animo:abi inquit in malā partē imprudens mulier quæ tua me inſipien
tia a tuis nuptiis excluſiſti.Nec multo poſt tēpore rex pontificē qui ſacrū peregiſſet
ire in exiliū iubet.Andouerā uero una cū filia intra eccleſię ſepta uitā apud cenoma
nos agere cōpellit:deſignatis q̄tum ad annuū alimentū ſatis eſſet ꝓuentibus. Pelli-
cem mox fredegōdā in ſuis ambitioſus malis chilpericus uxorem accepit. Adeo ni-
hil uidentē hominē reddit cęca libido:& petulans uiuēdi licentia. Nec uno crimine
irretit eū quē deprauauit.Eniuero chilpericus legitimi cōtēptor thori:alieni quoqꝫ
appetētiſſimus fuit.Sigibertum fratrem ſuum ꝑſecutus eſt(& ut perfidiorem dicas)
graſſante in eū fortuna.Nam irruētibus in regnum eius infeſtis ſignis Cacano duce

Gotrādꝰ rex aurelianorū

Chilpericus ſueſſionum rex.

Fredegōde fraus.

Chilpericus in ſigibertū fratrē bellū mouet.

A Incunab P3K 15

hunis:occupatiſſimoq; in eo bello ſigiberto chilpericus fraternę charitatis deſertor
in remos ad ſigebertū ꝑtinētes incurrit quos præſidio per fratris abſentiam deſtitu-
tos in poteſtatē recepit. Verum fugatis hunis ſigebertus victor reuertens copias in
ſueſſionenſiū agrū dimittit:quē dedente ſe pupulo facile cepit. Theodebertū chilpe
rici filiū in vrbe depræhēſum abducit. Sed nō multis poſt diebꝰ interceſſione patris
liberatus eſt:chilperici fide interpoſita:ꝙ in ſigebertū nullo vnꝗ tempore bellū mo

Bellū in ſigibertum.

ueret. Sed fidifragus rex nihil moratus bellū redintegrat. Cuius illico pœnituit. Nā

ſupatur clodoueus.

inferior factus cōpulſus eſt cōditiones pacis quas ſigebertus voluiſſet accipere. Sed
nec ſic quies facta. Clodoueꝰ ex chilperici liberis burdegalā ſigiberti ditiōis vrbē ca
pit. Sed a ſingulſo quē ꝓuinciæ ſigibertus ꝑfecerat mox exturbatus Clodoueus in-

Neuſtriam theodebertus incurſat.

ſequēte præfecto pariſiū ex fuga ſe recepit. Qua iniuria ꝓuocatus chilpericus theo-
deberto(quē diximus a ſigiberto liberatū)mandat: neuſtriā (quæ poſtea norman-
nia appellata eſt)adoriatur. Eam quia ſigiberto parebat(receptis in ea plæriſq; inſi-
gnibus locis)incurſionibus vaſtant. Eodē quoq; furore turonos pictauos lemoui

Theodebertus occidit chilpericꝰ cāpaniā vaſtat

cas:& cadurcos:nō clero:nō monachis:nō ſacris virginibus parcēs perdit. Eius pe
tulentiā cum gondoaldus pictauus qui ſigiberti partium erat nō parua iactura affe
ciſſet:& demū mouēte in eum ſigiberto fugatus interēptuſq; fuiſſet:chilpericus ini-
quo animo filii mortē ferens: campaniā furibundo exercitu excurrit: remoſq; iterū
ſpoliat. in quē reductis copiis ſigibertus hominis temeritatē corripere cōſtituit. Ve
rū intercedētibus vltro citroq; legatis pax icta eſt. Rebus inter chilpericū ſigiber-
tūq; mature cōpoſitis in gontranni fratris burgūdionibus imperātis exitiū: coniu-
rant. Belli cauſa a ſcriptoribus nō traditur. Inuidiſſe illi fratres crediderim: ꝙ ad au-
relianū gontranni regnū:burgundionū quoq; principatus acceſſiſſet. Vtcunq; res
ſe habet:leuis exiſtimari poteſt quæ facilē habuit exitū. Cōſtitutis itaq; ad pugnam
apud viriacū:archiacūq; copiis:breui momēto ꝑ legatos conuentū eſt:trecas cāpa-
niæ ciuitatē proficiſci reges:atq; illic pacis cōditiones dicturos. Quā in diui lupi tem

Tumultus i caſtris ſigiberti.

plo reges interpoſito iureiurando poſtea firmauerūt. Abeuntibus inde regibus mi
lites auſtraſii qui ſigiberto parebāt querūtur ꝙ nihil ad ſe neq; gratiæ neq; honoris

Bellū in chilpericum.

ſed neq; prædarū deferretur. eos omnibus pæliis primos adeſſe: vltimos eſſe quibꝰ
aliquid mercedis a rege cōtingeret. Placere quidē cū gontranno pacē:ſed chilpericū

Chilpericus tornacū petit.

exoſū habere ꝙ præter regiā dignitatē ſpurce viueret:hac militū tumultuatione tra
dunt ſigibertū copias in fratrē nihil belli ab eo timētem imo etiā exercitu nudatū cō
uertiſſe. Hac re ꝑ nunciū accepta chilpericus ſuis rebus deſperās ꝗ feſtinātiſſimis iti-
neribus poteſt:tornacū vna cū fredegonda & liberis ſe recepit. Huic repētino chil-
perici malo incōmodū aliud fortuna inuexit. Procedēti cū copiis ſigiberto magnꝰ
procerū atq; equitum numerus qui a chilperico defecerant:ad vitoriacum occurrit
quos iuramēto obſtrictos in exercitū admittit: præter anſelmū qui integra in ſuum

Anſelmꝰ in dn̄m fidelis.

regem fide negat ſe ſigiberto auditurū: atq; ita dimiſſus anſelmus ad chilpericū mi-

Fredegōda ſigiberti necē procurat.

grat. Cognita fratris fuga ſigibertus fugientē inſequi pergit. Ciuitatē milite circū
dat. Eo metu fractū animo regē quū intellexit fredegōda audax facinꝰ cogitat. Vo-
catos ad ſe clam duos quos ad negocium prōptiſſimos iudicabat: magnis pollicita
tionibus allicit in caſtra ſigiberti ſe conferāt: regēq; interimant. Si ſalui ſe receperint
fore vt pręclaris fortunis abundent. Sin illuſtri facto oppetāt mortē: collaturā ſe tē
plis atq; ſacerdotibus donaria quibus ſaluti animarū ſuarū bene conſulat deus. Re
cepto a fredegonda negocio ſecuri ſui ſatellites in familiā regis ſigiberti ſe inſinuāt.

Sigibertũ mox(cõuenĩẽti eorũ cœptis tẽpore)confodiũt.Ad reges necẽ tumultu ꝑ
caſtra exorto:ſiccarii interficiunt.Cum clamor & ſtrepitus in vrbẽ delatus eſſet:nec
cauſam ſciret chilpericus:fredegonda feſtinãs regem ſecuro animo eſſe orat: dicens
tumultuari & lamẽtari in caſtris milites:ꝓpterea ꝙ ſigibertꝰ morte eſſet abſumptꝰ.
Vix hæc nunciãti vxori chilpericus credit.Sed multorũ nũcio firmatus in caſtra cõ-
tendit.Cui obuii primores exercitus regem cõſalutant iurantqꝫ in verba chilperici.
Quos liberaliter regieqꝫ primo habitos hortatur beniuolẽtiã in ſe fidemqꝫ ſeruent.
Non nullos tamen de ſe bene meritos minore q̃ ſperauerãt ęſtimatiõe & gratia tra
ctauit.Fraternũ deinde funus more regio curauit.Extructo ſueſſione in diui medar
di æde ſepulchro vbi iuxta clotarii tumulũ appoſitus eſt poſt q̃ annos tredecim re-
gnaſſet.Fratris exequiis debita religione abſolutis:chilpericus brunechildẽ ſigiber-
ti vxorem quæ filiũ childebertũ pariſii habebat rothomagũ exulare cogit recepta in
genti pecunia quæ penes eam erat.Cauſa exilii fuit:ꝙ childebertũ filiũ ne in chilperi
ci poteſtatẽ veniret gõdebaldi ducis miniſterio fune per feneſtrã demiſſum ad met
tenſes deferri mandauerat. Mox ad bituriges:& eas vrbes quæ ad ligerim fluuiũ
ſitę ſunt ne quid turbę molirentur merouẽũ filium mittit:qui eas recipiat.Sed negle
cto patris imperio merouęus cenomanũ vbi dolo fredegõdę mater eius andouera
exulabat:diuertit. Deinde brunechildis viduę recordatus: rothomagũ contendit:
ibiqꝫ mulieris ingenio delectatus eam duxit vxorẽ. Qua re indignatus chilpericus:
veritus ne aſtu brunechildis ĩ patrẽ filius armaret:rothomagũ citus proficiſcit. Co
gnito eius aduẽtu noui cõiuges in templũ diui martini: quod pone vrbis muros li-
gneis tabulis cõſtructũ erat: ſe cõmittunt. Ex quo cũ illos educi inuitos per legẽ nõ
liceret: ſolita perfidia rex vſus ſancte illis iurat ſi ad ſe veniãt nunq̃ illos a thoro ſepa
rare. Egreſſi tẽplo poſt q̃ vno alteroqꝫ die apparatiſſimis cõuiuiis accepti a rege fuiſ
ſent:filiũ renitentẽ a brunechilde pariſiũ abducit.Quem paulopoſt eccleſię ſacris ad
dixit.Sed ſuaſu gontrandi reiecto clericatu:ad ſecularẽ vitam reuerſus eſt.Latuit in-
de metu patris in beati martini turonẽſis tẽplo. Inde cũ eruere eum chilpericus quę-
reret:ſortibus merouęus egit quibus illa ætas ad inſequentẽ modũ impune vtebat.
Dies tris apertis corã ſe ſacris codicibus:pernoctãs merouęus diuinũ oraculũ expe-
ctat:reuoluto codice:in librum regũ oculos intẽdens:ita legit.Quia reliquiſtis dñm
deũ veſtrũ tradidit vos in manus inimicorũ veſtrorũ. Secũdo dauid pſalmos ſcru-
tanti mox illud occurrit.Deieciſti eos dũ alleuarẽtur. Tertio ex chriſti euãgelio offẽ
dit.Scitis quia poſt biduũ paſcha fiet.His tanq̃ ad ſe diuinitus pertinẽtibꝰ oraculis:
confirmatus merouęus: tẽplo egreditur comite gontrãdo.Inde ſex ex omni nume-
ro ſeruis(gregorius ſcribit quingẽtis)ſecum deſumptis:per altiſiodorum atqꝫ diuio
nem in cãpaniã migrat:vbi ab incolis depræhenſus in deſperationẽ venit:patrẽ ma
xime formidans.In eo mentis agone conſtitutus ſeruũ orat gayldũ: vt eũ perimat.a
quo mox percuſſus interiit. Interim dum hæc aguntur: nũciatur chilperico cam-
panos ſueſſionẽ occupaſſe.quã mox paruo negocio recepit: interfectis ciuitatis pri
moribus qui cũ cãpanis ſenſerant.Eodẽ fere tẽpore ad turonos petragorioſqꝫ atqꝫ
aginẽſes clodouẽũ filiũ cum exercitu legat: cui Deſideriũ nobili ortum loco cõſilia-
rium attribuit. Per id tẽpus mommoleus a gontrando regioni præpoſitus:acce-
pto francorũ aduentu:contractis copiis in eos mouet.Cõmiſſo prælio mõmoleus
non ſine ſuorũ cęde victoria potitus eſt.Nam ex ſuis quos in aciẽ mommoleus edu
xerat milia quinqꝫ deſiderata ſunt: cum ex clodouei exercitu viginti quattuor milia

Chilpericus a militibꝰ ſigiberti rex ſalutatur.

Merouęus paterni mãdati ſpretor.

Sortes.

Merouęus a ſeruo occiditur.

Mõmoleus Magna ſtrages.

Bellũ aduerſus britones

tecidiſſent. Tam graui chilpericus incõmodo affectus bello tamen nõ abſtinuit. nũc hinc nũc illinc arma circũferens. Abſtulerat chilpericus Varroco britonũ regi vrbes quaſdã. Quas ne repeteret veritus aduerſus eum (ſi forte incautũ intercipere poſſet) pictauis atq; andegauenſibus mãdat copias cogãt & varrocũ inſidiis fallere tẽtent. Cuius rei gnarus factus Varrocus exercitum parat. intẽpeſta nocte hoſtem inuadit. funditq; multis occiſis. Sed tertio poſt die chilpericus cum britone paciſcit̃. miſſo ad eum obſide filio reſtitutiſq; quos occupauerat locis. quibus etiã addidit & uãnas maritimã vrbẽ cõditione annuę penſionis appoſita. Tot bellorũ turbinibꝰ impeditũ regem fredegonda nihilominus ſollicitat: mulier ad diſcordiã nata. Erat prætexatus rothomagorũ archiflamẽ: hunc detulit regina conſiliatorẽ nuptiarum

Fredegõda prætexatũ accuſat.

brunechildis cum meroueo extitiſſe. eiq; aduerſus chilpericũ cõſenſiſſe. Brunechildis quoq; cum p̃cioſiora bona apud ſe habuiſſet. ea mulieri (neſciẽte rege) reſtituiſſe Muneribus pręterea apud populũ egiſſe vt chilpericũ occiderent. quibus irritatus iam in p̃texatũ regius animꝰ: odio indies magis torquebat̃. At quia p̃ſuli manus in ferre non temere audebat: cõtrahit in petri apoſtoli tẽplũ epiſcoporum conſilium in eo præſentẽ prætexatum inſimulat eorum quæ ſupra a fredegõda ſuggeſta fuiſſe rettulimus. Quæ nullo teſte cum a rege tãtum dicerent̃: ſanctior põtificum ſentẽtia (quã ſequebatur gregorius turonẽſis) propitiari p̃texato videbat̃. Plæriq; in diuerſam partẽ adducti chilperico ſcilicet aſſentabant̃. Inter repugnãtes igitur ſententias quãdoquidẽ chilperico non pateret via prętexatum dãnandi: pauci qui partes eius tuebant̃ epiſcopis negocium chilpericus dat: p̃texatum cõueniant. regis benignitatẽ patefaciant. qui in humiles etiã crimine cõuictos indulgentiſſimus ſit. Si culpam cõfeſſus ad miſericordiã cõfugerit: aſſerant ſe p̃texato liberaliſſime oĩa remiſſurum. Suaſus ab epiſcopis prętexatus in conſilium venit. aduolutuſq; ad pedes chilperici: maieſtatẽ ſe regis quidẽ offendiſſe cõfitetur: ſed pientiſſimũ regem eſſe qui lapſis miſereri non neget. Ad hæc prætexati verba ſella regia exurgens rex: mox in genua demiſſus: quaſi humilitate ſimul & regia manſuetudine contionẽ flexurus eſſet Vos inquit reuerendiſſimi præſules cõfitentẽ reum audiuiſtis. Rubore moti pontifices ꝙ regem humi demiſſum intuerent̃: eum erigunt. Quo vno tm̃ rex aſſentiri ſibi patres interpretatus: ad palatiũ redit. inde miſſis ad cõſilium quibuſdã pontificii iuris canonibꝰ quibus iudicatos maioribꝰ criminibus ſacerdotes dignitate exui mãdabatur: Bertrandus in primis burdegalẽſium antiſtes ad prætexatum conuerſus: dudum inquit epiſcope frater cõmercium tuũ non erubuimus. Nũc abſq; regis beniuolẽtia cõmunionẽ tuã admittere nõ poſſumus: atq; ita prętexatus cõſilio extru

Prætexatus põtifex ĩ exilium.

ſus eſt. Quẽ appræhẽſum rex ergaſtulo ſeruari mãdat. Inde cum liberatus ferme nocte euaderet: cõtumelia vulneribuſq; affectus tandẽ in inſulam cõſtãtianę dioceſis relegatur. Ad hunc modũ chilperico ſęuiẽte: cum nec ſuis parceret nec alieno abſtineret. Gõtranus aurelię rex childebertũ nepotẽ qui mettenſiũ regno præerat accerſit. Eo apud pontẽ petreũ corã poſito: orbus inquit amantiſſime nepos ſum liberis nec ſobolis mihi ſpes per hanc ætatẽ vlla relicta eſt. Te liberorũ loco habere ꝯſtitui: ita vt filius adoptione meus ſis. Regni bonorũq; hæres eſto: nec me ſecus ac patrẽ colito. Gontrano hæc dicenti quia puer erat childebertus cũ ample ſatis reſpõdere non poſſet vnus ex proceribus aulicis gratias copioſiſſime egit. Deinde muneribus vltro citroq; datis atq; acceptis de chilperico habita ſunt verba. qui ambitiõe & armis terras ad gontranũ ꝑtinentes occuparet. Eam ob rem ad chilpericũ mittũt qui

ablata recuperent:alioquin bellũ denunciẽt. Quo nũcio indignatus rex ſupra q̃ ſo-
litus erat ira incanduit. Ad hanc quocꝫ regis ꝑturbationẽ alia a britonibꝰ orta nun
ciant̃. Hi infeſto agmine in agros redonicorũ ingreſſi ad cornutũ vſcꝫ vicũ omnia

Bellũ in bri-
tones.

populabãtur. Quos vt ab incurſionibꝰ reuocaret domũ bibolenũ bello aſſuetũ ho
minẽ chilpericus cũ multis copiis in britones mittit. Quorũ terrę duce regio nauetũ
vſcꝫ vaſtatę ſunt:atcꝫ ita repetẽtes domũ britones qui in redones graſſabant̃: non
multo poſt frãcis britãnia exeũtibus:hoſtis brito iterũ cõuertitur. Interea inqui-
es chilpericus pictauos qui theodeberto parebãt in poteſtatẽ accepit: fugato theo-
deberti pręfecto. Et quo magis regis huiꝰ efferatiſſimos mores ſtupeas. Cum dacus

crudelis chil
pericus.

quidã falſo ne an vero crimine delatꝰ a ſouſtrio duce in carcere chilperici iuſſu tene-
retur: quia ſcilicet admiſſo ad ſe i carcerẽ ſacerdote: peccatorũ pœnitẽtiã (incõſulto
rege) feciſſet necari,ꝓtenus iubet. Nec finis erat malorũ chilperici. Legem fert:ſingu-
los q̃ vineas vel poſſiderent vel colerẽt pendere quotãnis in vſum regis vini vrceo

Chilperici q̃
ſtor a lemo-
uicibꝰ necat̃

lum.i.amphorã. Cui tributo legendo marcus quidã apud aquitanos quæſtor po-
ſitus dum pẽſionẽ ſuperbe cõtumelioſecꝫ exigit a lemouicibus occiditur. Inter hæc

Inũdatiões
& ſæuitię cę
li.

cõtinuis imbribus aruernia menſe ſeptẽbri inundauit ita vt melior eius pars quam
alemaniã vocant ſtagnaret:& lacus eſſe putaret̃. Quã ob rẽ ſementẽ facere agricola
non potuit. Amnes quocꝫ liger & melacris ſuperatis ripis confuſi: in agros ſe diffu
derunt/pecora cũ ſegetibus rapientes. Rhodanus præterea præter morẽ excreſcẽs:
ſe arari permiſcuit. Quo diluuio plurimę ædes/& muri burdegalę vrbis partim cor
ruere. Defluẽtibꝰ tandẽ aquis:cũ ſolũ apparuit:gratiſſimus florũ decor arbores ve-
ſtiuit:nullo inde fructu ſuſcepto. Viſum item eſt per turoniã frequens & ſtupendũ
fulgur:cum fragore arborũ. Apud burdegalẽ terræ motu perterriti ciues in alias ci-
uitates ſe receperũt. Nec pyrhenus mõs hũc tremorẽ ignorauit:ruẽtibꝰ inde grãdi-
bus ſaxis ad hominũ pecorũcꝫ perniciẽ. Ignis etiã cæleſtis in burdegalẽ demiſſus cõ
plures vrbis domos vna cũ areis cõſumpſit. Simile incendiũ aurelia perpeſſa eſt. In
agro carnutiũ ex effracto pane ſanguis ꝓfluxit. Et denſiſſima grando grauẽ bituri-

Morborũ
illuuies.

gibus calamitatẽ importauit. Quæ mala ſecutũ eſt alui profluuiũ & æſtuans febris
quibus morbis comes erat vomitus & renũ dolor/cũ capitis & ceruicis grauedine.

Chilperici
domꝰ infor-
tunium.
Vexatio dat
intellectum

Interim chilpericus feruenti febre maceratus eſt. Cõualuit tamen mox ſanato patre
vnũ ex liberis recentius natũ morbus occupat: qui lauacro ſacro poſtq̃ ablutus eſt:
dolore leuatur. Sed nec infantis ſalus fredegondæ diu iucũda extitit. Maior natu q̃
erat ei filius ea profluuii peſtilentia intabuit. qua om̃is ferme chilperici cognatio ve
lut aliquo deſuper immiſſo cõtagio cõſumpta eſt. Tot igit̃ malis crebriſcꝫ doloribꝰ
admonita ſui fredegonda regẽ adiit. Memorat dei beneficia quibus cũ ampliſſime
donati eſſent: ingratiſſimi tamen plurimis ſceleribus ſe cõmaculauerũt. Nunc eorũ
quæ flagitioſe perpetraſſent vindicẽ adeſſe deũ:qui liberis inquit noſtris vno tẽpo-
re ęgrotãtibus. cognationis quocꝫ noſtræ bona parte fato vltimo ſublata:nos vlci
ſcitur. Dum proſpera nobis fortuna blandiret̃:ferebamur elati ad omnẽ iniuriã. ra-
puimus aliena. ſubditis legũ iniq̃tate grauatis nihil pepcimus. nec a genere noſtro
tẽperantes:alios opprobriis:alios carcere atcꝫ alios exilio: nõnullos parte bonorũ
mulctauimus:plurimos vindice ira morte ſuſtulimus. iam igitur ſua nos deus iracũ-
dia vt reſipiſcamus pulſat: cuius patiẽtiam longitudine peccãdi habuimus irritam.
Execremur oro chilperice priorẽ illã vitæ conſuetudinẽ:& tẽtemus vera pœnitudi
ne placare/quẽ tam multis flagitiis offendimꝰ. Chilpericus ac fredegõdæ cõplora-

tione permotus.ſimul ꝙ tris ſibi filios breui tẽporis interuallo mors eripuiſſet beni
gnior deinceps fuit.atqꝫ quã de vinearũ cultoribꝰ legem tulerat abrogauit.dei tem=
pla magnis donariis cumulauit.inopes frequẽti liberalitate cõſolatus. Filiũ clodo=
ueum altera vxore ſuſceptũ quẽ impellente fredegonda vinctũ in caſtello brẽnę ha
bebat cum occidi imperaſſet cuſtodia eduxit. Adeo maxime potens eſt reuocare ad
bonam mentẽ inſanientiũ animos virtutũ ſtimulus aduerſitas. Erat gontrano regi
Auſtrigildis vxor auſtrigildis maligna mulier & ſęua. Quæ eadẽ peſte laborans: cũ ſentiret nul=
la ſibi medicorũ ope poſſe ſubueniri:ad virũ cõuerſa:ecce inquit mi vir in mortẽ eri
pior ꝑpter potiones quas medici cõfecerunt. Te per cõiugii fidem obteſtor: cum e
vita exceſſero:cura ne pereã inulta. Iube medicos duos quorã dolo morior capite
dãnari:vt par dolor ſit eorũ beneuolis: qualẽ meis coniector amicis affuturũ. Hac
vxoris querela motus rex:funere ſtatim expleto innocẽtes medicos necat.Per id tẽ=
Mauricius imperator. pus longobardi partẽ italiæ occupãtes mauricio imperatori nõ parebãt. Eos quia
id nec modeſte fere nec exturbare hoſtẽ cõmode mauricius poſſet. tentat chilperi=
Lõgobardi in italia. cũ pecunia.ſi forte aduerſus illos cõparato exercitu italia expellat.Chilpericus mille
Chilperici auaritia. auri pondo ab imperatore miſſa accepit:ſtatimqꝫ in longobardos mouet.At illi cũ
in aciem prodire munitis locis defenſi non auderent:chilpericus grandi pecunia ab
illis donatus:pace data in franciã reuertit.Ea re cognita mauricius ꝑ legatos chilpe=
ricum monet aut pecuniã reſtituat: aut veluti conuenerat hoſtẽ longobardũ italia
deturbet.Chilpericus qui parui(vt fere oẽs)imperatorẽ haberet: nullo illũ reſpõſo
Nigegonda gothorũ cõtumeliis afficitur. dignatus eſt.Quẽ nihilominus res quã mox narrabimus:mitiorẽ fecit.Nigegonda
chilperici ſoror hermegildo gotho nupta(qui hyſpaniæ cũ patre hengildo impera
bat)virũ arriana impietate deceptũ tum ſua tum leardi ſanctiſſimi viri opera ad re=
ctam fidei regulã reuocauit.Qua re per gonſaldã ad regẽ hengildũ delata virũ ſuũ
hermegildũ pater dñicę reſurrectionis feſto die in ergaſtulo ſecuri trucidauit. Pro=
greſſuſqꝫ ad maliciã multis perſecutionibꝰ affecit chriſtianos. Cuius vt ſæuitiã fuge
ret Nigegonda:hyſpania excedere & ad francos ꝓficiſci tẽtauit. In itinere a militibꝰ
biſantinis quos aduerſus gothos Mauricius imperator in armis habebat cum filio
depræhendit̃.Illa dum ad mauriciũ ducit̃:merore cõfecta mulier interiit:filiꝰ conſtã
Bellum i hyſpania. tinopolim ad mauriciũ ductus eſt.Chilpericus & filii & ſororis acceptis iniuriis:grã
di exercitu coacto in hengildũ perſecutionis autorẽ mouet.Fiunt vtrinqꝫ & prælia
& cædes.Sed gothorũ longe plures.Quibus abunde ſatiatus & ingẽti præda onu=
ſtus chilpericꝰ domũ ſe cõtulit.Reuerſũ mauricius ꝑ legatos hortat̃ lõgobardos ſi=
cuti data fide ꝯuenerat italia expellat. Negociũ chilpericus eo libẽtius ſuſcepit: quo
ſororẽ filiũqꝫ facilius ad ſe remitti ſperabat.Nam de ſororis morte nondũ cognoue
rat.Ea expeditio irita fuit.Orta eñi ab alemanis qui chilperico auxiliares venerãt in
Chilperici ipietas i deũ. francos ſeditione regẽ arma ꝓmouere nõ permiſit.Nec multo poſt chilpericus cu=
ius militia in homines multis fraudibus perſpicua eſſet:in deũ quoqꝫ impietatẽ me=
ditatus eſt.de diuina ſiquidẽ trinitate ita credi voluit:vt non tres in illa diſcretas per
ſonas:ſed vnã cõfiteret̃ quã patris interdũ noĩe:interdũ filii:nõnunq̃ ſpiritus ſancti
ſacræ litterę deſignarẽt.De qua etiã pernicioſiſſima hereſi ad põtificẽ atqꝫ in primis
gregoriũ turonenſem litteras dedit. Vtqꝫ idoneos ſuo errori teſtes adhiberet: hyla
riũ auguſtinũqꝫ primę inter xp̃ianos auctoritatis doctores in hac parte eſſe ꝯfirmat
At gregorius homo in primis ſanctitate ſpectatus: regem admonet:caueat dei indi
gnationẽ tanta impietate ꝓuocare:impium maxime eſſe quod diceret:nec religioni

catholicæ cõuenire.quinentiã eos quos in teſtimoniũ citabat tam religioſo dogma
ti repugnare.eoſqꝫ longe ſecus ſcripſiſſe & docuiſſe. Aegerrime tulit chilpericus gre
gorii reſpõſum:atqꝫ ira feruẽs: a põtifice igitᷣ inquit cõſiliũ de hac re capiemꝰ. Mox
ad regem veniẽti ſaluio albigeñ.quodã ex aulicis epõ hereſim patefacit.ꝓducta eti=
am charta impietatẽ continẽte:eãqꝫ ad aures põtificis ſecreto recitauit. Sed tametſi
ſaluius animũ in re pręſenti cõtinuit:vultus tamen indicio intellexit rex ſacerdotẽ ei
non aſtipulari. Et cum reliquos omnes idẽ facturos: repugnaturos quoqꝫ ſibi dubi
taret:in ſentẽtia nõ perſtitit. Tradunt auctores chilpericũ:cum gręce latineqꝫ erudi=
tus mediocriter eſſet ad litteras noſtras tres inſup gręcas α θ ω intuliſſe.q̃ & in diplo
matibus atqꝫ chirographis eius de donatis eccleſiæ ꝓuentibus exſcriptis plurimo
poſt tẽpore permãſerunt. Interea lendaſcus turonis a rege prępoſitus comes:ꝙ po
pulũ durius infeſtaret:gregorioqꝫ antiſtiti ciuitatis irreuerens atqꝫ infeſtus eſſet:ma
giſtratu remouetur. Nam per id tẽpus regẽdis ꝓuinciis comites p̃ficiebantᷣ non ſe=
cus ac magiſtratus quos balliuos ſeneſcalloſqꝫ nũc rex inſtituit. Hiqꝫ pro regis libi=
dine dimouebantᷣ. Qua inſignis ignominia lendaſcus gregorium ꝓditionis inſimu
lat:ꝙ ſcilicet turonũ vrbem gontrano ꝓdere cogitaret:auſuſqꝫ eſſet reginam ſtupri
cum bertrando burdegalę pontifice cõſuetudine cõtaminare. Cuius laſciuiæ aſſer=
torem lendaſcus effecerat quẽdam riculphũ gregorio aliquãdo familiarẽ qui ſacer=
doti obtrectans eum quatenus poterat maledictis perſequebatᷣ. Ea re grauiter ꝑmo
tus rex conciliũ epiſcoporũ ad brẽnacũ oppidũ cõtrahit. In eo gregorius cũ nulliꝰ
in regem offenſę conſciũ ſe diceret:ſimul ꝑſancte more maiorũ tertio iuraſſet: nichil
eorũ quæ ad regem de eo delata eſſent cõmiſiſſe:Ea aſſertiõe purgatũ eſſe gregoriũ
conciliũ iudicat. Tunc corã introduci lendaſcũ rex mandat. Sed cognito patrum iu
dicio ſibi timens lendaſcus perfugerat. In contumacẽ lata excõmunicationis ſenten
tia eſt. Qui diu ꝓfugus amicorũ ope chilperico reconciliatus:cũ reginam pacare ſpe
raret ad eam in ſacello orantẽ acceſſit: petitqꝫ humi ꝓnus remitti ſibi quæ peccaſſet
proſtratũ ſacello excedens regina deſpexit. Sed nec ſic deſperans lendaſcus auaritiæ
recordatus muliebris:muneribꝰ reginã manſueſcere poſſe ſibi perſuadet. Ipſe ad nũ
mularios veniens dũ precioſiora quæqꝫ venalia perquirit: a reginę ſatellitibus cum
depræhẽſus eſſet:vno illorũ grauiter vulnerato elapſus:dum ad ſublitiũ pontẽ qui
ſequanã iungit:altero pede inter duo male cõmiſſa tigna prolapſo crus fregit. quẽ
vrbe exportatũ q̃q̃ rex curari mandaret:reginæ tamen iuſſu gulam eius ſatellites in=
fregerũt. Riculfo vita interceſſore gregorio donatᷣ. Sed tormenta non euaſit donec
dolos omẽs detexit. Non facile obliuiſcitur ſui ſcelerũ inſueta malicia. Fredegõ=
da quæ filiis oĩbus orbata pœnitẽtiã profiteri videbatᷣ:Clodoueũ quẽ diximus cu=
ſtodia a patre emiſſum perſequi rurſus perſeuerat:ea maxime cauſa ꝙ illum chilperi
co ſucceſſurũ hæredẽ formidabat. Et ne hoc ſibi dolere mõſtraret:fingit cauſas quã
obrem patri merito foret odioſus. Erat clodoueo cũ ſcorto quodã voluptatis con
tuberniũ. Eiqꝫ ſcorto mater erat vetus. Vtraqꝫ ad reginã delata eſt:illa ꝙ multorum
cauſa malorũ eſſet. Hæc ꝙ maga:& per maleficia demoniacę artis fredegondæ libe
ros ſuſtuliſſet. Depræhẽſam igitur pellicẽ fredegonda palo transfigi ante clodouei
ædes mandat. Matrẽ longo cruciatu per tormẽta examinatã crimen confiteri coe=
git & confeſſam cremari. Nec ceſſat cædis appetẽs mulier: donec clodoueũ extermi
net. Orat igitur regem pœnã de filio ſumere: cuius aſſenſu tris filios amiſiſſet.quiqꝫ
regnũ patre ſuperſtite affectaret. Chilpericus nihil mulieri negare aſſuetus: venatũ

Lendaſcus comes.

Quid comes.

Accuſatᷣ grego.turonẽ.

Lendaſcus necatus.

Fredegõdæ ꝑtinax i malicia animus

proficiſcēs clodoueū vna venire iubet. Dum ad ſiluā vētum eſt: ligatū filiū ad fredegondā mittit pater. Illa corā poſitum rogat qui ſint ꝓceres qui partes eius aduerſus chilpericū tueanf. Clodoueus vt fœminæ timorē ſuſpitionēq; incuteret plæroſq; ex fredegōdæ ſeruitio noiat. Mox cuſtodiēdū militibꝰ clodoueū tradit. imperās vt in coſtas eius traiecto gladio necēt: relicto in vulnere mucrone quaſi mortē ſibi ipſe ꝯſciuiſſet. Eius necē perfacile chilpericus tulit. Sepulchri tamen honore dignatꝰ eſt: & ad matris tumulū humari. Hinc ad exhibēdos populo vetuſtiſſimo romanorū more ludos ſe cōuertit. inſtituto ſueſſione circo intra quē equites in girū curſitarent

Clodoueus fredegondę iuſſu occiditur.

Cauſa belli ī chilpericū

Cauſa interea belli chilperico incidit. theodoro maſſilienſi antiſtite de ſede eiecto fortuniſq; eius oibus autore dynāno direptis qui terræ ꝓuinciȩ ſub rege gōtrano imperitabat. Hūc theodorū ad childebertū fugientē gontranus depræhēdit. Ea re cognita childebertus cui ex dono gōtrani dimidiū vrbis maſſiliȩ attinebat. gontranū legatis miſſis petit debitā ſibi partē reſtituat. Negat ſe gontranus regis iuſſa facturū Quinimo oibus aditis p̃ſidiū imponi iubet. ne aduenienti childeberto pateant viȩ. Erat regi gōdeſillus ſummo genere natus ꝑfamiliaris. Hunc ducē copiis prȩfectum maſſiliā childebertus mittit qui ciuitatē recipiat reſtituto theodoro. Accedēti gōdeſillo maſſiliā ingredi dynānus ꝓhibuit. Qui non multo poſt verbis ſuaſus gōdeſilli ad beati ſtephani tēplū qđ extra vrbē non ꝓcul a muro eſt venit. quē vnicū ad ſe ad miſſum gondeſillus de theodoro expulſo. deq; rebus male ab eo peractis arguit. Et nihilominus mādat vocari ad ſe primores ciuitatis apud quos erat illi a childeberto mādatū negociū. Dynānus hac re territus ſupplex orat id ne faciat. paratū ſe eſſe patefacere illis vrbē. Et deinceps iurare in verba childeberti theodoroq; pariturū. Dimiſſus dynānꝰ ꝓmiſſa implet. Maſſilia igif recepta & theodoro reſtituto ad childebertū reductis copiis gondeſillus reuertif. At dynānus abeūte gondeſillo ad gōtranū mittit q maſſiliā recuperet. Cui tñ cœpto theodorus obſtitit. Ex hac cauſa quæcūq; ſupioribus annis inter childebertū gōtranūq; pacta cōuentaq; erant irrita habita. Erat childebertus chilperici ex fratre nepos. q gōtrano cū infenſus eſſet gillonē remorū antiſtitē quibuſdā ſibi ꝓceribꝰ attributis ad chilpericū mittit occaſione hinc ſumpta vt ſuperioris anni fœdus inter reges cōſtitutū fide ſcriptiſq; firmaref. ſed primaria legationis mittēdȩ cauſa fuit vt de gōtrano quereref / cum quo nec fidem nec amicitiā conſeruare potuiſſet. quā obrē inquit gillo childebertus tuꝰ o chilperice nepos te petit liceat iunctis copiis veſtris in gontranū arma ſumere. vt quȩ tibi atq; illi perfidus princeps abſtulit recipiamus. Lȩtus autē oratione chilpericus cōuenta oia grata habuit. Bellū inſup quod iādudū agitabat ab vtroq; rege geri placere reſpondit. Nec mora exercitus paranf. qui partitis agminibus incedētes bituriges inuadūt partē copiarū deſiderius vir ſtrēnuus ducebat. Huic ad mediolanū caſtellū cui nomen nūc eſt magdunū bituriges cū qndecim milibus armatorū occurrūt. Pugnatū eſt ȩquo marte & ex vtraq; acie ſeptē hominū millia cecidiſſe referuntur. Dū vtrinq; pugnaf: reliqui duces berulſus andegauorū prȩfectus: & bladaſcus obſidione vrbē cingūt. Gōtrano ſubſidiū ſuis ferre feſtināti nunciatū eſt partē hoſtium e caſtris prȩdatū abiiſſe: eoſq; nō ꝓcul abeſſe. Quo cognito gōtranus militē in armis paratum eſſe iubet. Inuētos mox prædones nō magno labore fudit. Poſtq̃ oēs regum copiæ quaſi ad pugnā inſtructæ mutuo ſe cōſpectu intueri poſſent ſpectatiſſimi hoies vt quiſq; ſuo regi aſſiſtebat: metiētes animo quid incōmodi ſi ꝑlio decertaref cōtingeret: vltro citroq; cōmigrāt: ſi forte irritatos regū animos reducere ad beniuolētiam

Bellum ī biturigibꝰ aduerſus gontranum.

poſſent. Nec inanis fuit labor. Ita conſtituta eſt res vt ablata reſtituerent̃. Diſcedẽti-
bus copiis chilpericus ſuis imperat cõtinere a præda & rapinis manus. Cuiꝰ rei præ
uaricatorẽ qui rothomagorũ comes erat incandeſcẽs chilpericus gladio tranſfixit.
Hoc exẽplo reliq̃ abſterriti continẽtiores ibãt. Per hos dies cometa viſus eſt fuſca
nube circũdatus radio vno fulgẽs. Sueſſione cęlũ ardere ꝯſpectũ eſt. Pariſii ſanguis
a nube in multorũ veſtimẽta ſtillauit. Siluanecti interior cuiuſdã agricolę domꝰ ſan
guinolẽta iuenta eſt. Poſt huiuſmodi ꝓdigia inguinaria peſtis multos abſumpſit.
Dũ hec geruntur theodorũ quẽ fredegonda pepererat infantẽ mors rapuit. Eiꝰ in-
teritũ mater quorũdaꝫ ſuaſu in momoleũ cuius ſupra feci mentionẽ atqꝫ in quaſdã
mulieres magas trãſfert. Mulieribus depræhẽſis cognoſcit eas quidẽ complures in
teremiſſe. quorũ cruor ad momolei ſalutẽ ꝓfuiſſet. Deinde theodorũ quoqꝫ in ſimi
lem vſum fuiſſe necatũ ꝯfitent̃. Sumptũ eſt de illis ſuppliciũ. Alię viuæ crematæ: alię
circũactę. Momoleũ cum chilpericus morte affecturus eſſet a fredegonda rogatus
dimiſit. Sed cũ eſſet variis tormẽtis toto corpore maceratꝰ paulo poſt interiit. Hũc
fredegondę maternũ dolorẽ Clotarius qui ex ea non multo poſt natus eſt infans
oblitterauit. Cuius exortũ tanta letitia chilpericus excepit: vt recludi ergaſtula & cu
ſtodias laxari emiſſis indevinctis mãdauerit. Sed (vt ſunt res humanę) lętitiaꝫ mœ
ror intercepit formidante chilperico gõtrani aduerſum ſe atqꝫ childeberti ꝯfœdera
tionem. Eã ob rem theſaurũ ſuum omnẽ & precioſiſſima quæqꝫ exportari camera
cum iubet. Quã vrbem ſcilicet munitiſſimã incolere & in ea ſe tueri ſtatuerat. Tantꝰ
illi metꝰ a fratre nepoteqꝫ fuit: vt in agris tẽtoria nõ ſecus ac in bello haberet in eiſqꝫ
pernoctaret: militibus ad excubias vigilãtibus. Adeo meticuloſa eſt maloruꝫ teſtis
cõſcientia. Ad oĩa pauet dũ nemini cõfidit. Interea tamen ad vicũ callam qui a ma-
terna flumine non ꝓcul abeſt poſitus venationibus ſe oblectabat. Ad quas cuꝫ die
quodã ſe paraſſet: in cubiculũ fredegondę ingreſſus cũ eam quietis cauſa decuban-
tem vidit: tenui admodũ quem gerebat baculo fredegondã a tergo ludens ꝑcuſſit.
Quo ictu in partẽ alteram vt ludentẽ cognoſceret ſe regina nõ conuertit: ſed ſuſpi-
cata lãdericũ eſſe qui palatio præerat. landerice inquit vt quid me ferire audes. Huiꝰ
landerici vxorẽ chilpericus ſtuprabat: q̃re fregdeondę reſponſo ꝑculſus ſuſpectaꝫ
de adulterio fredegondã habuit atqꝫ ita leuandi mœroris cauſa venatum ꝑgit. Fre
degonda rege a ſe abeunte ſenſit verbo offenſum eſſe chilpericũ quare verita id qđ
vero ſimile erat ne regis aĩo ſuſpitio ſtupri altius inſideret: mulier multis homicidiis
inſignis auſa eſt memorabile facinus tẽtare. Landericũ clã ad ſevocat: quæ ſibi conti
gerant meminit. Monet non cubiculũ ſed ſepulchrũ cogitet. Haud dubiũ ſibi eſſe:
regẽ pro confeſſo habere: landericũ cum ea conſuetudinẽ feciſſe illiciti amoris. Tur-
batus aĩo landericus præſentẽ adeſſe ſibi mortẽ arbitrat̃. ſeqꝫ veluti iam captuꝫ rapi
ad ſuppliciũ putat. Quem ſupra q̃ virilẽ animũ decet cũ videret fredegonda intabe
ſcere: vna inquit landerice res eſt quę nos a periculo eximat. Solet a venationibꝰ chil
pericꝰ nocte plurima domũ reuerti. Age igit̃ impigre & facinoroſos quoſuis hoĩes
& ſanguinarios pecunia muneribuſqꝫ ſollicita q̃ per noctis caliginẽ chilpericum ex
equo deſcendentẽ citis vulneribus necent. Hoc pacto & mortẽ ſuperauimus & re-
gno potiemur. Reginę ꝯſiliũ ſecutus landericus ſicarios in inſidiis locat. Hi vt con-
uenerant regeꝫ inter tenebras adoriũtur atqꝫ interimũt: atqꝫ noctis beneficio defen
ſi ꝑpetrato homicidio exclamãt chilpericũ interfectũ eſſe: & quaſi homicidii exper-
tes ipſi eẽnt childebertũ auctoreꝫ paricidii vociferant̃. Aulici aſcenſis equis huc atqꝫ

Prodigia va ria.

Vindex chil pericus.

Clotarius ſe cũdꝰ naſcit̃.

Fredegõdæ in regẽ ſcelꝰ.

A Incunab. P3K 15

illuc depræhenſuri fugiētes homicidas fruſtra diſcurrunt. Madulphus ſiluanectenſis prȩſul eo tempore aliquid negocii ī curia habebat. Is rege cȩſo ſepeliendi officiuȝ exhibuit. atq; naui impoſitū ſecundo flumine ad diui germani de pratis quā rex extruxerat ȩdē extulit. vbi etiā nunc eius ſepulchrū viſitur. Tam miſero vitȩ exitu chilpericus regnū reliquit homo īpudens arrogansq; qui cū amicum nemineȝ obſeruaret: nemo illi amicus fuit. Exſcripſerat neſcio quot libros incōdito verſu. aliosq; nō paucos. quos impiam ſcilicet rem continentes viri ſapientia probati deletos prorſus exterminauerūt. Sed iuuat me chilpericū a tergo relinquere. pauperum quidem abiectorē. ſacrarūq; ȩdium oſorē. irriſorē inſuper eccleſiaſtici ordinis qui pluris ſemper exiſtimauerit recenter ad fidem conuerſos: q̄ eos quos diuturna religio commēdabat: illis eccleſias attribuens: his praro miniſtrans: vni tm̄ germano pariſiorū antiſtiti obſeruātiſſim⁹ fuit. Cuius ſepulchrū hoc a ſe edito epigrāmate dignatus eſt.

Eccleſiȩ ſpeculum: patriȩ vigor: ara reorum.
  Et pater & medicus paſtor amorq; gregis.
Germanus virtute/fide/corde/ore beatus:
  Carne tenet tumulum: mentis honore polum.
Vir cui dura nihil nocuerunt fata ſepulchri:
  Viuit enim. nam mors quam tulit ipſa timet.
Creuit adhuc potius iuſtus poſt funera. Nam qui.
  Fictile vas fuerat gemma ſuperba micat
Huius opē ac meritum mutis data verba loquuntur
  Redditus & cȩcis prȩdicat ore dies.
Hunc vir apoſtolicus rapiens de carne tropheum
  Iure triumphali conſidet arce throni.

Chilperici igitur ingenium & mores execrari debebit quiſquis ad gerendā rempublicam optimus accedet.

Nunc fredegōdȩ reliquias perſequamur. Interempto chilperico fredegonda ſuis fortunis timēs: ſe cum oībus opibus ad beatȩ mariȩ pariſienſis ȩdē tanq̄ ad aſyllū iranſfert. Quā liberaliter accepit loci antiſtes. Theſaurū qui penes chilpericū erat dum apud callam ageret quidā aulici auferētes ad childebertū pertulerunt. At fredegonda rebus ſuis filioq; tutius ꝯſultum iri cupiēs: gōtranū aureliȩ regem per nūcios orat: ſibi clotarioq; tutor aſſit. Nec tardat gontranus: veniēti vrbe egreſſa fredegōda obuia ꝓgreditur. Suſcepta nepotis tutela per regni inſigniores vrbes circūferri clotarium infantem iubet. Qui clotarium circunferebant ꝓceres vrbes gontrani nomine in fidē recipiunt. At gontranus popularis incōſtātiȩ non ignarus cum in ȩde diuȩ mariȩ eſſet: ingensq; populi turba aſtaret: facto ſilētio. Viri inquit pariſienſes qui huc conueniſtis vos oro: ſeruate ſtabilius in me fidē q̄ in fratrem habuiſtis: vt & meum nepotem in pace educare & vos iuſticia moderari poſſim. ne (qd̓ nolit de⁹) aut ille ſine tutore: aut vos ſine adminiſtratore periclitemini. Gōtrani oratione lȩtus populus: principis humanitatem fidemq; collaudat: deum precatus: vt illum ſaluū fauſtumq; ſeruet. Fuere per id tempus motus quidam belli repetente gōtrano loca quȩ childebertus occupabat. Sed ganeſcus pictauorum comes qui childeberti partes tuebatur lemouicēſes ipſosq; pictauos in fide continuit: turonos prȩterea tentauit. ſed repugnante vrbis antiſtite ciuitas in fide gontrani perſtitit. At non multo poſt childebertus quē poſt chilperici necē pariſiū

Gontranus Clotarii tutor.

a duenientẽ ciues nõ admiſerant:gillonem remenſem quibuſdã adiunctis ei illuſtri-
bus viris:ad gõtranum ire iubet. Admiſſis legatis/ gillo aſſentatiõe vſus principio
gratias deo egit:qui gõtrano tam clemẽti & potentiſſimo regi pacẽ ſincerã tribuiſ-
ſet. Nec vltra tulit gontranus uerba põtificis:ſed dicere uolentẽ intercipiẽs:non in-
quit peſſime pręſul blanditiis iſtis libens(te maxime orãte)auditũ exhibeo. Omniũ
enim ꝗ ſunt cũ ſis perfidiſſimus:tu prętextu lineę huius veſtis religionẽ prę te ferẽs:
fraude ꝑditioneqꝫ oẽs fallis. Te eñ cõſultore vrbes quæ ad me pertinẽt cõplures i-
cendio abſumptę ſũt. Sic loquẽti regi gillo nihil reſpondit. Sed alter legatoruꝫ quæ
a childeberto mãdata erant paucis ad inſequentẽ modũ elocutus. Glorioſus inquit
rex noſter childebertus nobis pręcepit repetere abs te paterni regni partẽ:quã tu il-
li gontrane ademiſti. Reſpõdit gõtranus. iãpridem ad hęc reſpõdiſſe. ſe nichil a chil
deberto pręter conuentorũ formã vſurpaſſe. Eapropter ꝙ legitime poſſideret ſe re
tenturũ. Niſi tñ ea quæ vel gratia forte vel liberalitate donare decreuiſſet. Ergo cũ
intelligeret legatus fruſtra aduerſus regẽ cõtẽdere:quandoquidẽ inquit legatio no
ſtra non procedit. Reliquum eſt quod ad extremum pro tua iuſticia impetremus.
Eſt apud te fredegonda chilperici relicta quæ ſigibertum principis noſtri parẽtẽ &
ſupra paucos dies chilpericũ iteremit:mulier digna affici multis ſuppliciis. Propter
ea petit childebertus hanc ad ſe dimitti. Cui ob ſceleruꝫ immanitatẽ pœnas vt par ẽ
irroget. Legato gõtranus reſpõdit:iniquũ ſibi videri ad pœnas rapi mulierẽ regio
nuptu inſignẽ:& quã non putaret culpam cõtraxiſſe eorũ ꝙ illi obiicerent. Atqꝫ ita
irrita legatione abeũtibus legatis/primarius ille locutor:gõtrane inquit magne rex
poſtꝙ pacẽ abnuis:ſcito iam ſecurim qua tuus frater interẽptus eſt capiti quoqꝫ tuo
imminere. Ad hęc verba cõmotuꝰ rex extrudi palatio legatos iubet:eoſqꝫ luto cœ-
noqꝫ ꝑ viam eũtes ꝯtaminari. Hinc graues inter reges inimicicię ꝯflatę ſunt. Gõtra
nus poſt hęc fredegondã in neuſtriã emittit:vbi non ꝓcul Rothomago incoleret.
Ad quã ex francorũ nobilitate nõnulli ꝓfecti tanꝙ fortunę eius miſerent operam il
li ſuam pollicitent.   At cognito ꝙ prętextatꝰ quẽ in cuſtodia Chilpericus habue
rat a Gontrano liber factus eſſet:indoluit vehemẽter fredegonda:ꝙ ex faſtigio re-
giæ dignitatis delapſa/ tã parui haberet. Accedebat ad dolorẽ brũechildis pręſens
fœlicitas. quã ſe potẽtiorẽ & magis honoratã iri ꝯſpiceret. Quo liuore cruciata mu

Fredegõda iterũ necem cogitat.

lier:audacẽ quẽdã & cędibus aſſuetũ hominẽ holdericũ ſeorſuꝫ vocat:magnis pol
licitationibus ſatellitẽ onerat:ſi brunechildẽ reginã necet. Cõuentione cędis facta/
holdericus cũ multis iã diebus ꝯſuetudinẽ familiaritatis apud reginã brunechildeꝫ
aſſentatiunculis blanditiiſqꝫ cõparaſſet:blandior tñ indies viſus in ſuſpitionem ve-
nit. Deꝓhenſuſqꝫ & tormẽtis affectus:crimẽ confitet. Fuſtigatus deinde & ludibrio
habitꝰ ad Fredegondã dimiſſus eſt. Quẽ paulo poſt ſanguinaria mulier pedibꝰ ma
nibuſqꝫ trũcatum dimiſit:vel ꝙ deſidię eũ argueret:quia videlicet necãdę brunechil
dis occaſionẽ vecors ꝑteriſſet:vel ꝙ ſignificare volebat ſe nihil de homicidio ſatelli
ti mãdaſſe.   Cura de hinc gõtrano fuit chilperici necis autores ꝓſequi: inter quos
delatus eſt cherulphus:ꝗ primarius chilperico cubicularius fuerat:ad martini ſepul
chrum effugit:vbi tandẽ Gontrani iuſſu a quodã claudio multis vulneribꝰ interfe-

Cherulphꝰ occiditur.

ctus eſt:publicatis eius bonis quorũ ditiſſimus erat.   Eadẽ tẽpeſtate gondoaldus

Gõdoaldus filium regis ſe appellat.

ꝗ ſe Clotarii filiũ diu ꝑdicauerat:quãobrem ꝯciliato ſibi procerũ fauore cũ bonã in
aquitania populi atqꝫ vrbiũ partẽ in ditionem ſuã recepiſſet:petragorios: tholoſa-
tes: burdęgalloſqꝫ non difficile conciliauit. Auctus imperii amplitudine Gondoal-

dus:litteras ad francos proceres dat:quas ligneę tabellæ mandatas & cęra deſuper
oblitas:duobꝰ cadurcis ſacerdotibus proferẽdas cõmittit.Quibus in itinere a gon-
trani aulicis depręhenſis ex litteris & ſacerdotum confeſſione cognituʒ eſt quid gõ
doaldus animo concepiſſet.Nec moram interponit gondoaldus ad gontranuʒ le
gatos mittere:quibus oliuę ramos in manu geſtare iubet:quo ſigno quaſi pacis nũ-
cii tuti ad regem peruenirent.Cum ad regem ventum eſſet:rogati nomen & gentẽ.
A gondoaldo inquiunt venimus ad te qui cum Clotarii patris tui filius ſit debitam
ſibi paternę poſſeſſionis portionẽ petit.Quod ſi neges/armis hęreditatem repete-
re decertabit.ex aquitania numeroſum exercitum iam habere.acceſſuruʒ inſup ſuis
viribus a childeberto magnum delectum militum.Gontranus legatos opprobrio
habitos:in equorum dorſa diſtendi atq; fuſtigari:præter ius legationis imperat.Le
gati etẽm nomen violare apud etiam barbaros nephas.

PEr ſuperiores dies conſtitutũ inter Gontranum atq; childebertuʒ erat de
conuentu habendo.ad quem Gontrani edicto Childebertus magno ſuo
rum procerum comitatu venit.Ibi ante omnia gondoaldi nunciis intro-
ductis Gontranus dicere imperat quæ ſuperioribus paucis diebꝰ apud eum habuiſ
ſent.Poſtq̃ cuncta ordine enarraſſent:addunt gondoaldum rebus omnibus ſpoli-
aſſe rigondam chilperici filiam dum eam ad hyſpaniam nuptiarum cauſa pater de-
ſtinaret.Eius rei gnaros eſſe Childeberti proceres.Dum hęc nuncii peroraſſent:ſuſ
ſpicio mox incidit regibus:eaʒ cauſam eſſe quare aliquot ex nobilitate Childeberti
concilio abeſſent.Nec propterea deſtitit gontranus rem animo conceptam patefa
cere.Accepta lancea extremum eius ad childebertum intendens:hoc inquit indiciũ
tibi eſto chare nepos:regni te mei heredem fore.Et nunc quideʒ totius gẽtis atq; vr
bium tibi poteſtatem imperiumq; cõmitto.Tu enim & alter meus nepos clotarius
tm̃ ſupeſtis quibus hęc optimo iure cõueniant.Hæc cum in cõſpectu multitudinis
dixiſſet:appręhenſum dextera childebertum ſeorſum non longe a contione dedu-
xit.Primo illum monet:tacitus quę dicturus ſit ſeruet.deinde docet quos ad gerẽda
regni negocia admittat:quibuſve conſultoribus vtatur:quos item reiiciat:quibus
etiam ſui cuſtodiam atq; ſalutem credat.Caueat a brunechilde matre:a gillone præ
terea remenſi:qui eſſet perfidus maxime.His ita inter ſe ꝓlocutis:ad rem communẽ
tractandã conſidunt.Quibus omnibus quę ad reipublicę cõmodum attinere vide
bantur & quorum gratia contio habebatur abſolutis:conſiliũ dimittunt.Ad con-
uiuium deinde itur.Inter comeſſanduʒ gontranus circũſtantes ita proceres affatur.
Viri franci & apprime nobiles quos mihi ſemper & primores & caros habui.Hic
eſt meus ille nepos quem hęredem inſtitui.Colite illũ oro:& fide integra parete ve-
ſtro regi.De magnitudine etenim eius futura ſpem capio maximam:cum iam impe
rio auctus ſit & virtute commendatus.Hec dicens ſimul reſtituit Childeberto ciui-
tates quas chilpericus abſtuliſſet.

REbus ex regum vſu conſtitutis:Childebertus ad ſuos profectus eſt.Dum
hæc agerentur principum vnanimitate cognita:hi qui Gondoaldo faue-
bant deſiderius mommolus landaſcus atq; ſagittarius ab eo defecerunt.

Defectio a gòtrano Cõuenę ciuitas

Eſt trans dordoniam flumen loco edito vrbs quæ cõuenę appellatur:ad quam
gondoaldus ſe recepit.primo quidem ciuibus beniuolus:mox ſimulato hoſtiũ ad-
uentu bonum fore ait ſi in arcem fortunas ſuas ciues contrahant.Deinde cum pro-
pe adeſſe hoſtem diceret:omnes in armis eſſe mandat:& in hoſteʒ portis patefactis

erumpere. Procedente ergo agmine cum in planiciem veniſſent: exturbato vrbe an
tiſtite portas obſtruit. Ipſe cum pręſidio ſuorum ciuitate potitus fortunam quęcū-
qꝫ futura eſſet illic expectare conſtituit. Hic gondoaldus clotarii filium & gontrani
fratrem ſe eſſe iactabat. Militaueratqꝫ in italia apud naſertem contra gothos. Poſt
cuius interitum conſtantinopolim ſe conferēs/cum per gontranū boſonē accepiſ-
ſet chilpericum eſſe necatum gallias repetens a maſſilienſi præſule primo receptꝰ eſt
inde auinionē/mox aruernos atqꝫ burdegalā & tandē cōuenas ſe recepit/ comitā-
tibus illū ſagittario ep̄o mōmolo landaſco & valdone quorū conſiliis maxime age
batur. At gontranus loci munitione cognita/cū inde gōdoaldus erui facile nō poſ
ſet: litteras brunechildis nomine ad eum perferri iubet. quibus hortabatur eū opes
omnes ſuas burdegalam conferat: ibiqꝫ hiberna habeat. Paruit fraudulentis moni
tis gondoaldus/reſqꝫ omnes & ingentem auri ſummam burdegalā pręmittit. Co-
gnito gondoaldi diſceſſu milites gontrani qui iter eius explorabant: gerondam flu
men enatant: deprętendūtqꝫ iumenta quę ſarcinas gondoaldi veherēt. Quibꝰ ſpo
liatis ad locum vbi gondoaldus ſe receperat contendunt. Lendegeſillus copiis pręe-
fectus carros ad vrbis obſidionem ad hunc modum excogitauerat. Intecti enim vn
diqꝫ cratibus atqꝫ tabulatis carri munimento erant his qui intra carros deliteſcebāt.
quorum negociū erat cuniculis patefacere viam in vrbem. Comparata inde frequē
ti ex vicinis ſiluis materia: faſcium ingentē numerū in vallē coniiciunt. Oppidani cō
tra non vecordes pręacutis ſudibus & lapidum molibus igni quoqꝫ ac pice deſup
iactis cum materiam tum milites incendebant. Hac oppugnatione incaſſum ſuſce-
pta: lendegeſillus alia via obſeſſos incercipere ſtatuit. Mōmolum igitur ad colloq-
um clam vocat: quē primo increpitū ꝙ a gontrano defeciſſet: ſecutuſqꝫ eſſet gōdo-
aldum ſi operam nauet: vt ſuo aliquo facto ciuitas dedatur: ſe ſperare Gontranum
qui benigniſſimus eſſet facile illi dimiſſurū quicquid in eū cōmiſiſſet. Mōmolꝰ de ea
re ſe conſideraturū reſpōdit. Igiť mōmolus ſagittariū lādaſcūqꝫ & valdonem ſibi ar
cta amicitia deuinctos conuenit. docet quid illis periculi ſi ciuitas expugnetur impē
deat. Vtile fore illi ſaluti ſuę conſulant. Mōmolo cū omēs acquieuiſſent: cōuenit ī
aliquod inſigne ciuitatis templū ignē ſummittere: ad quod incendiū reſtringuendū
omnibus concurrentibus facile factu lendegeſillū in vrbem admittere. Ad hoc ne-
gocium accerſito carulfo ditiſſimo hoīe apud quē & ipſi diuerſabantur: conſilii cō
potem facit. Poſtq̄ de incendēdo templo tradendaqꝫ hoſti ciuitate cōpoſitū inter
eos eſt. Ad Lendegeſillū mommolus occultiſſime venit: monſtrat qua via ciuitas ī
poteſtatem gontrani dedi poſſit: ſi modo id quod de reconciliando ſibi rege lende
geſillus pollicebatur re ipſa efficeret. Lendegeſillus ſpe recuperandę vrbis lętus: iuſ
iurandū mōmolo dat nihil de cōuentis detractaturum. Q̄ꝫ ſi animū regis ſe ad id
deducturū nō poſſe intelligeret: daturū illis tamē firmū aliquod templū in quo tu-
to dū rex placari poſſet ꝯſiſterēt Re ita ꝯdita. Mōmolꝰ ꝯſilio incēdendi tēpli omiſ-
ſo gondoaldū adit: memorat q̄ integra in eū fide ſemp viſus ſit q̄qꝫ itē deinceps eſſe
velit. Verū eā eſſe rerū ꝯditionē vt multū ꝯfidere nō debeat. Propterea tētaſſe ſe lē
degeſilli animū quē in ſe & ad ꝯcordiā procliuē inueniat: lendegeſillū hoc vnū non
probare ꝙ tu de gontrano male exiſtimans conſpectum eius aufugis: nec de cogna
tionis attinentia (cuius forte dubius eſt) ullā rationē cum fratre ponis. Hoc tm̄ ſi fa
cias regēqꝫ cōuenias oīa lendegeſillus ait ex vſu tuo fauſte ꝓceſſura. Sentio igiť his
tot curis atqꝫ ꝑturbationibus te explices: & nos vna tecū ad gōtranū ꝓficiſcamur.

Gondoaldꝰ

Perfidia mō molii ī domi num ſuum.

Ad hunc modum ſuadente mōmolo:ſenſit dolum gondoaldus/ nec tamen cauit.
Non eñ facile eſſe videbat eorū malicię occurrere quorū & fidei & tutelę ſe tāto tē
pore crediđiſſet. Hortat̃ tm̄:ſe nō derelinquāt eūtē quo eū ducerēt. Dū hęc tractā-
tur landaſcus igne in ꝓximā eccleſiā iniecto cū multi ad reſtringuendū incendiū cō
currunt ſenſim ex turba lapſus aufugit. Stabant ꝓ portis hoſtes bolo & boſo bitu-
rigū comites ꝗ gondoaldū a mōmolo exciperēt. Foribus patefactis gondoaldū in
lendegeſilli poteſtatē mōmolus tradit:regreſſuſqꝫ inde in vrbē mommolus portas
claudit. Erat inter ciuitatē & hoſtiū caſtra tumulꝰ terrenus mediocriter editꝰ. Ad hu
ius ſummū cū gondoaldus succeſſiſſet:bolo eū pręcipitē deiecit. ꝗ in caput pedeſqꝫ
rotę inſtar circūactus illiſo in caput eius a boſone ſaxo trucidatus eſt. Mōmolꝰ aūt
quē in vrbē reuertiſſe diximus gondoaldi opibus direptis:in reliquā multitudinem
graſſatꝰ eſt. Miles vero vrbē ingreſſus nemini hominū pepercit mœnibꝰ ſolo ęqua
tis. Igit̃ mōmolus incēſa reliqua vrbe in lendegeſilli caſtra ſe cōtulit. Lendegeſillꝰ iaꝫ
de regis in ꝓditores ſentētia certior factus:mōmolum ad ſe venientē excedere tēto
rio tantiſper iubet:donec tumultuantes in eū milites ſedet. Egredięti pręſens mors
licet ante oculos(irruētibus in ſe militibus)verſaret̃ fortiter quidē reſtitit:nōnullis
ex hoſtibus vulneratis. ſed ſigno a lendegeſillo clā ſuis dato:circūuētus vndiqꝫ mō
molꝰ:ꝓditionis pœnas pēdit. Sagittario epiſcopo fuga ſalutē quęrēti caput vnico
gladii ictu a milite quodā amputat̃. His rebus cognitis gontranus mommoli opes
ad ſe deferri iperat. Erāt nūmi aurei mille pondo(beſantiū franci vocāt)argenti du
centa quinquaginta. id oē ęquabiliter gōtranus childebertuſqꝫ ſibi diſpartiti ſunt.

Inſueta hominis procęritas.

Acceptā inde partē gontranus rex in pauperes diſtribui mādat. Inter mōmoli ſpo-
lia ad gontranū deductus homo eſt terno pede cęteris hominibꝰ maior. Inciderunt
per id tempꝰ nunc in italia inde in hyſpania occaſiones nōnullę belli:qđ quia paruꝫ
momēti vel ꝓpter nimios imbres:vel ꝙ rebus mox cōpoſitis reditū eſt domum vo
lens pręteręo:vnū fuit aduerſus gothos duce boſſo:cui attributis a gontrano ma-
gnis copiis:ducis incuria male pugnatū eſt:fuſis cęſiſqꝫ ad magnū numeruꝫ francis.

Signuꝫ ante Gontrani regis mortem

Cōmiſſum prӕterea aduerſus britones nō incruentū pręlium. vbi pepolinus dux
catharri dolo occiſus. Inter hęc gōtrano cęlū aduerſitatis nōnihil cōminaret̃:anno
priore mortis eius luna ſupra q̄ in eclipſi ſolet obſcurior viſa. Ipſe vero poſt annum
trigeſimum adepti regni moritur. & cabilonem burgundię ciuitatem elatus in mo-
naſterio diui marci qđ extructum magnis prouentibus cumulauerat ſepultus eſt.
Cuius ſi ſpectentur mores:dignus ꝓfecto qui principantibus annumeretur bonis.
In pauperes benigniſſimus:erga ſacerdotes & dei miniſtros obſeruantiſſimus.

ADepto gontrani regno childebertus animo reputans fredegondę in pa
trem & patrulem crudelitatem pœna afficere mulierē meditatur. Quā-
obrem Godoadum ad ſe vocat:huicqꝫ exercitus curam imponit: man-
dans incurſionibus perdere ſueſſionenſium regnum quod fredegonda tanq̄ ad fili

Bellum aduerſus fredegondam.

um Clotarium pertinens moderabatur. Cognito hoſtium aduentu fredegonda re
gni proceres in armis ad ſe proficiſci q̄ velociſſime iubet. Quibus in conſilium ad-
miſſis fredegōda filium adhuc lactentem amplexa: viri inquit regni huius francię
primores non parui vobis ęſtimari debet rex & dominus veſter q̄q̄ ętate paruu-
lus eſt:vt in conſpectu pene veſtro regnum vaſtari perdiqꝫ patiamini. Et reminiſci
quidem vos decet fidei ueſtrę quam Rothomagi cum eſſem pręſtitiſtis: non deſer-
turos vllo tempore filium hunc meum regem veſtrum:ſed euꝫ obſeruaturos vt pa

terni regni hęredē.Per eā ipſam fidem vos oro ꝓceres:tueamini poſſeſſiones vr̄as:quas hoſtis tam crudeliter infeſtat.Facile eterñ factu eſt:q̄q̄ pauciores ſum⁹ aduerſarios vincere.Neqꝫ aio fracta neqꝫ conſilii inops rebus deero:ſi modo adiutores ſueritis:neqꝫ bene rem gerentibus laus & pręmiū negabitur. Cedentes vero ignominia notabunt̄ ęterna.Aſſentientibus q aderant:landericū fredegonda pręficit. Cui & belli gerendi omnē poteſtatē ꝑmittit:iubetqꝫ id faciant qđ a lāderico fuerit eis imperatum.Ipſa vero animo erecta mulier:ab vberibus pendenteꝫ clotarium geſtans agmen anteibat.Ad ſiluam quę haud ꝓcul a via erat(Cum iā ſol occidiſſet) landericus exercitum ſecedere iubet:ipſe cæſum ex arbore frondoſum ramū:in eoqꝫ ſuſpenſam nolam(vt fieri animātibus q̄ nemora paſcunt̄ ſolet)equi iubę alligat.Cęteris vt idē faciant iuſſis.His ita ad landerici votū compoſitis noctu e ſilua mouens: ad caſtra hoſtiū ſub lucē peruenit.Quos ex heſterno labore dormitantes adorit̄:atqꝫ cō pluribus interfectis cęteri in fugā cōuertuntur.Direptis mox hoſtiū caſtris in cāpaniam quæ Remis adiacet ingreſſi:vicos incolaſqꝫ igni ꝑdunt.Hanc inſignē victoriam ſuo aſtu fredegonda apud truecū adepta eſt. Succeſſit alia in britones ducēdi cauſa q̄ a prioribus nō tradita ſcriptoribus neqꝫ a me ſcribi poteſt.In eo pręlio grādem ſtragē factam eē traditum eſt.

Fredegōdę aſtu victoria franci potiti ſunt.

Mox inſurgenti belli gerendi occaſione: childebertus in longobardos expeditionem parat:qui inſubres mediolanūqꝫ vexabāt Deliguntur ad id bellū duo & viginti ductores qui negociū gerant. Quorū omniū principes cōſtituuntur andoaldus:oloqꝫ & codiueus.Superatis alpibus cū in agrū hoſtiū ventum eſt:olo ad caſtellū ꝓximū accedens ſagitta traiectus interiit. Mediolanum inde ꝓgreſſi vrbem obſident.Ad quos mauritius biſantinus impator miſſis legatis pollicetur ſuppetias francis ante ſeptimū diem ſe deſtinaturū:eius aduentus ſignū fore ſi oppidū in colle poſitū ardere intuerent̄.in irritū cecidit impatoris ꝓmiſſio:q̄obrē ſoluta obſidione franci caſtellis quibuſdā in poteſtateꝫ receptis:prędiſqꝫ actis: cū ęſtiuo ęſtu & alui ꝓfluuio toto exercitu laboraretur ad ſuos reuerterunt.

Childebertus in lōgobardos.

His paucis poſt aſſecutū burgūdionum regnum geſtis:childebertus qui iunior appellatus eſt:vna cū vxore non ſine veneni ſuſpitione morit̄.Fuere childeberto iuniori liberi duo. Theodebertus maior natu mettēſe imperium cui auſtraſię appellatio fuit adeptus eſt.Quod campanię ſuperioris partē cōtinens ad alemanos vſqꝫ ꝓtendebat̄:ſic quidē vocitata ꝙ auſtrac⁹ rex:vel vt aliis placet auſter eā icoluiſſet. Theoderico burgūdia obuenit.Hi ſunt reges duo ad quos & ad brunechildē eorū auiam gregoriū romanū pōtificē dum auguſtinū ad āglos fidei chriſtianæ doctrina imbuēdos mittit ſcripſiſſe legim⁹:legatū apoſtolicū cōmēdantem.Eodē tp̄e auares id eſt huni ſedibus ſuis egreſſi:editis aduerſus francos aliquot pręliis:ingentibus tandē muneribus donati quietam franciam reliquerūt.At fredegonda regū hoſtis collecto grandi exercitu:clotariū filiū in bellū cōtra illos excitat.Qua re cognita nō ſegniores facti theodebertus & theodericus q̄q̄ tutela brunechildis agerent̄:magnis copiis occurrunt.pugna atrox lōgaqꝫ cōmittit̄. Fuſis deniqꝫ fugatiſqꝫ hoſtib⁹:clotari⁹ victor a a matre magnis plauſib⁹ except⁹ eſt.Quæ tñ nō multo poſt cū iā cōſenuiſſet:obiit mortē & chilperici regis viri ſui ſepulchro illata ē: fœmina necis multorū autor & cui nemo ſine ſui ꝑnicie hoſtis fuit. Nā irę ita ꝑtinax fuit vt ſupplicio ſatiari nō potuerit eorū quos odio pſeq̄ret̄. Prętextatū q̄uis carcere atqꝫ verberibus moxqꝫ relegatione violaſſet:reuocatum tamen a gontrano & ſuo pontificatui reſtitutum apud rotomagū dū rem diuinā facit ꝑcuti iubet.quo

Childebertus vna cum vxore interiit

Gregori⁹ romanus pontifex

Huni.

Fredegōda moritur.

vulnere paulo poſt interiit. Fuit & aliorum innocentū ſęua perſecutrix. Nam cum
timeret filiū clotarium credi non ex chilperico ſed ex landerico adulterino concubi
tu eſſe conceptū: metui ſtuduit. quod tyrānis proprium eſt. Per id tempus lacus
Lacus dunē ſis.
dunenſis tanto feruore ebulliuit: vt cocti in eo piſces ad ripas in eſum venirēt acco-
larum. At vero reges iniuriarū quas a clotario acceperāt non obliti: ad arma brune
childis hortatu cōſurgunt. in quos clotarius mouēs: poſitis apud fluuiū aruennaꝫ
caſtris: infœlici prælio dimicauit. Nā profligato exercitu: tanta occumbentiū ſtrage
fluentū oppletum eſt: vt fluere velut obiecta mole deſierit. Eſt enim in annalibꝰ frā
cis tria in eo conflictu millia hominū occubuiſſe. Clotarius autem citus per meldu-
num ad pariſios ſe recepit. Quē inſecuti reges pacis cōditiones quas ipſi voluiſſent
clotarium recipere coegerunt. Formula pacis hec fuit: vt quę inter ſequanā ligerim
qꝫ atqꝫ yſaram loca ad occeanū vſqꝫ continentur ea theodebertus poſſideret. Duo-
decim vero regiones quæ ſequanę yſaręqꝫ fluentis alluuntur clotarius haberet.

Rebus ad hanc formulā cōfectis: cū Theodeberti iuſſu bertoaldus magnę apud
regem autoritatis bonaꝫ militū manū tuēdę neuſtrię cauſa accepiſſet. (Parebat em̄
his diebus theodeberto neuſtria) Clotarius merouēū filiū landericūqꝫ palatio præ
fectum in bertoaldū cum exercitu mittit. Ea re bertoaldo nunciata cum imparem ſe
militum numero intelligeret aurelianū ſe contulit. Quē landericus inſecutus: homi
nis fugam cum hoſtiliter exprobrat: bertoaldus ex ciuitatis muro non inquit lande
rice quia militum multitudine me ſuperas virtute quoqꝫ ſuperiorē te eſſe putes. Sed
ſi compertuꝫ habere vis quæ vtriqꝫ noſtrū animi fortitudo ſit: ad ſingulare certamē
te ꝓuoco. Quod cū non admitteret landericus: Si ergo (inquit bertoaldus) tuꝰ for-
te clotarius manus cū theodeberto conſeret: vis ne in ipſo conflictu quid vter vtri
Iuna fluuiꝰ ꝓpe ſtāpas.
pręſtet experiamur? Excepta eſt a landerico cōditio. Nec multo poſt duo reges ad
iunam amnē ꝗ ſtampas alluit caſtra ponūt. At dū clotharianus miles āmem traiicit
theodebertus ne totis copiis clotarius pugnare poſſet: ſigno dato prælium init: in
quo multi vtrinqꝫ ceciderunt. ſed ex clotarii exercitu multo plurimi. Inter prælian-
dum bertoaldus qui landericum ad ſingulare certamen prouocauerat cum landeri
cum ſępius fruſtra inclamaſſet nō ignarus quid in eum doli machinaret̄ brunechil-
dis: in cōfertiſſimos hoſtes irrūpens vitam maluit fortiter pugnando amittere q̄ a
magiſtratu (id qđ brunechildis maxime petebat: vt eiꝰ loco proth adiū quēdaꝫ ꝓ-
Merouęꝰ capitur.
moueret) turpiter dimoueri. In eo pręlio meroueus in hoſtiū poteſtatem venit. Idē
clotarius cum landerico ſeſe fuga eripuit. Nec deſiſtit theodebertꝰ perſequi hoſtes
donec pariſium vſqꝫ infeſto agmine ęſtu & cęde madens perueniſſet: Nulla tamen
alia re egregie geſta: domū reuerſus eſt. Erat inter aulicos theoderici prothadiꝰ qui
Prothadius italus brunechildis familiaris.
dam italus qui cum brunichilde ſtupri ɔſuetudinem (vt credebatur) habebat. Quā
ob cauſam brunechildis illum apud theodericum & dignitate & auctoritate pluri-
mum poſſe omni ſtudio adnitebatur. Et poterat quidē. Nam italus cum eſſet inge-
nio aſtuqꝫ præditus: regi gratus habebatur: ſed ꝓceribus omnibꝰ propter ſingula-
rem pecunię auariciā exoſus. Hoc ergo ꝓthadio freta brunechildis & quæ nōduꝫ
bono aīo in theodebertū mettenſiū regē: ꝗ eam ab ſe relegauerat eſſet: theoderico
ſuadet illū theſauros patris ad ſe ſuſtuliſſe: quorū partiꝫ hęres ipſe eſſe debeat: ſimul
qꝫ theodebertū ait ex alieō ɔcubitu fuiſſe ſuſceptū atqꝫ ex hortolano ꝓgnatū. Quā
obrē mitteret ad theodebertū legatos ꝗ ſuā & patris pecuniā ſupellectilēqꝫ repetāt

Talibꝰ freq̄nter aīatus ɔſiliis theodericus: cū fruſtra theodebertum admonuiſſet

cōtracto plurimo exercitu: aduerſus theodebertū ꝓfectus ad cariſiū caſtrametatus
eſt. A quo quia nō ꝓcul abeſſet: theobertꝰ aciē inſtruit: poſtera die dimicaturus. At
primores exercitus aīo volutantes q̃ turpe erat fratres inter ſe digladiari: nec minus
ignari rerū bellicarū q̄bus & imperia atteri & nōnunq̃ peſſundari ſolēt: regē adeūt.
orant ne fraternā pietatē temere violet: ne ve cōmittat quo ſua dignitas: fortunæq;
ſuæ deteriores ſint. At ꝓthadius in cōtrariā ſententiā regē inclinaturus. Minime in
quit decet ex leui cauſa de pace repēte agere. Sed tētare oportere hoſtis animū: ſi for
te petitis acquieſcat. Quo verbo irritati ꝓceres: in cædē ꝓthadii cōſpirāt: protenꝰ tu
multus exorit̃. Quē adhuc nō in apertū ꝓdeuntē cū theodoricus ad tētorii veſtibu
lum ſtans cōiectura aliqua ꝑcepiſſet: regē a ꝓthadio omnē iniuriā ꝓhibentē q̄dā ex
cōſpiratoribꝰ (ne vltra ꝓgrederet̃) diſtinuerūt. Qui in ſentētia nihilominus perſeue
rans: vocato ad ſe vſelino imperat indicere militibus ne ꝓthadio noceāt. Vſelinus
vero cōſcius q̃to cunctis eſſet odio ꝓthadius: vbi ad cōiuratos venit rex inquit mā
dat ꝓthadiū occidi. Cōcurrūt igit̃ alacres milites: & hominē alea cum petro quodā
medico ludentē interimūt. Qua re perpetrata: oēs ad regis tentoriū cōuolant. orāt
ne iniquo aīo ferat peſſimi hoīs necē: quē ſcirent omēs amicitię & pacis inimicū. Ad
hæc theodericus recenti homicidio turbatus: cū aduerſus q̃plurimos furēdi via nō
eſſet: animos ponit: & paci ſe accōmodat. Qua priuſq̃ armis decertaret̃ ex ꝓcerū cō
ſilio conceſſa: diſceſſum eſt. Inde theodericus qui nullis ad id tēpus legitimis nupti-
is vſus eſſet: ſed duos ex cōcubina filios excepiſſet animū ad matrimonii fœdus con
uertit. Erat hyſpano regi deterico filia nubilis. Hanc ſibi a patre coniugē dari ꝑ lega
tos poſtulat: fide prę̄ſtita illā perpetuo & vxorē & reginam fore. Detericus mēber-
gę pater (id eni erat filię nomen) genero lętus: filiā theoderico deſpōſat. Acceptā
theodericus vnice diligit. Sed huius tam arctę charitatis inuidia brunechildis: ita re
gis peruertit animum: vt deſpreto vxoris thoro: eam cum iis quæ paterno dono ex
portauerat muneribus ad patrē remiſerit. Qua a theoderico ignominia affectus de
tericus: Clotarius per nūcios ſollicitat recordari quid in eum priore bello theoderi-
cus cōmiſerit: ſi ad vltionē exurgat: ſe qui inſignē a theoderico iniuriā accepiſſet illi
auxilio fore. Excepit periocūde legatos clotarius eoſq; ad theodebertū mittit tenta
turos ſi forte ab belli ſocietatē iungeret ſeſe. Qui idē quoq; ſe facturū legatis reſpon
dit. Inde ad lombardos ꝓfecti legati agonē regē adeūt. Memorāt reges tris in theo
dericū cōiuraſſe: ſi ad eos quartus accedere velit adeſſe tēpus: cū ipſi omnes ob ſupe
riores eis illatas moleſtias theodericū vlciſci facile poſſint. Agon ſeſe regibus coniū
cturum ſpondet. His reſponſis exhylarati legati ad detericū reuertuntur. Coniura-
tione regum ad theodericū perlata rem grauiſſime tulit. At theodebertꝰ ſperans ad
bellum cōuenturos coniuratos reges primus copias eduxit. Veniētibus in mutuū
conſpectū regibus: nihil armis tentatum eſt. Sed vltro citroq; euntibus legatis: dies
apud ſaleſiam caſtellū de cōcordia cōponenda dictus eſt. Quo theodericus cū decē
hominū milibus ſe contulit. Theodebertus longe maiore procerū numero profe-
ctus eſt: animo omnia diſperdendi ſi frater a cōuentis reſiliret. Territus numero fra-
ternæ gētis theodericus: nihil repugnat pacem recipere quācūq; theodebertus vo-
luiſſet. Conuentū inter reges extitit: vt comitatus duos turoniæ atq; cāpaniæ quaſi
ad ſe hæreditario iure pertinētes ꝑpetuo theodebertus reciperet. Rebus ad huiuſ-
modi formā confirmatis: vale ſibi dixerunt reges. Verum non ita pacato animo
theodericus muſſitabundus ſæpe cogitabat qua ratione fratrē bello vexaret: a quo

Bellū a theo dorico in theodebertum metten ſium regem

Prothadius ꝓhibēte theodeberto a militibꝰ occiditur.

Nubit theoderico filia regis hyſpanię quā poſt ea dimiſit.

Bellum īter fratres.

Pax cōponitur.

& bello fuiſſet impetitus & bona parte regni mulctatus. Cōſilio cū prudētioribus aulicis accepto:ſibi conducere ratus ſi Clotariū amicū faceret ne theodeberto iūgeretur:ad eū legatos ire iubet:quib⁹ mandat regi dicere quibus ſe calamitatib⁹ theodebertus preſſiſſet: adempta ſibi grandi terræ poſſeſſione. Ideo cōſtituiſſe repetere ab eo quæ iniquiſſime rapuiſſet:ſi clotarius fidē det ſe nō ſuppetiaturū fratri. Audiuit per ſummā beniuolentiā legatos clotarius. Et quæ regis ſui noie petebāt ꝓceſſit Erat eni colūbanus eo tēpore ſanctitatis noie præclarus.hic clotariū admonuerat: ne fratrū bello ſe inſereret:fore poſt aliquot dies:vt illorū hæres eſſet. Cognito clotarii reſponſo: theodericus ad lingonas copias cogit:inde verdunū q̄ ciuitas per id tp̄s primū ædificabat᷑ præteriēs tullum petit: quo & ipſe theodebertus ex auſtraſia educto milite caſtra poſuerat in eo loco acerrime pugnatū eſt: cadētibus ex vtroq; exercitu ꝑmultis.Sed inclinante in theodericū fortuna theodebertus ꝑ mettēſes fugiens tandē coloniā ſe recepit.Ibiq; reparatis viribus:nō multo poſt theodericū infeſto agmine nō tamen meliore fortuna/aggredit᷑.Nā tametſi nō ignauiter pugnaret:tamen poſtq̄ videt ſuos ſuparari:deſerto prælio:fugę ſe mandat:inſequētib⁹ eū auſtraſiis:quorū magna pars fugiens occiditur.

Theodebertus fugit.

Traditū eſt tam cōfertos milites in ſeſe eo prælio cōcurriſſe: vt qui in equis ſedentes vulnerib⁹ confecti erant delabi ab equis turba digladiātiū impediēte nō poſſent. Theodericus cognita fratris fuga:cū illū hoſtiliter inſequeret᷑:oia qua iter agebat ꝑdens:regionis incolę illū cōuenientes orāt ne ob vnius hois culpā innocētē populū exterminet:eos quidē cū omni ꝓuincia quā armis cōparaſſet ſuos eſſe:nec imperata vnq̄ negaturos.Quib⁹ rex reſpōdit ſe quidē illis veniā daturū ſi fratris caput ad illū ꝑferant.Igit᷑ qui venerant reſponſo accepto coloniā ſine mora ꝓficiſcunt᷑:theodebertū his verbis alloquunt᷑. Frater tuus theodericus bello abſtinebit ſi partē theſaurorū quos ex patris ſucceſſione poſſides illi diſtributā eſſe voles.Propterea tibi nobiſq; cōſule:& tuū fratrē patere cōſortem eſſe paternę ſupellectilis.Credidit loquētibus theodebertus ſtatimq; in recōditoriū vbi theſaurus aſſeruabatur vna ſecum turbā admittit.Interim vero dum ſecū reputat quid fratri impartiat:vn⁹ ex populo diſtricto in theodebertū gladio caput illius amputauit:nec cūctat᷑ per ciuitatis muros ad theodericū caput ꝓiicere. Morte fratris cognita:theodericus coloniā ingredit᷑. Regnūq; auſtraſię quod theodeberti fuerat ſuſcepit. Mox rebus ex ſua ſentētia cōpoſitis:duos theodeberti filios cum ſorore formoſiſſima puella mettim repetens duxit.Cui occurrens brunechildis cōſpectis nepotibus furens mulier innocētes ꝓtenus interemit.

Theodeberti amputatū ab vno de turba caput ad theodericum fratrē defertur.

Theodoricus aūt parta victoria ducatū ſicuti conuenerat clotario reſtituit. deinde cum ſpecie illectus neptis quā colonia abduxerat eam ſibi deſponſare & vxorē accipere oino contēderet brunechildis impediuit:dicēs nefariū eſſe ducere vxorē quæ ꝓximo ſibi generis gradu attineret. Cui theodoricus reſpondēs. O inquit ꝑfida & odioſa multis fœmina nunqd mihi ꝑſuaſeras:theodebertū adulterino ꝯcubitu ꝓgnatū meū fratrē nō eſſe quare me & fratrē & ꝓximū meū ꝑſequi atq; perimere cōpuliſti? Hec loquens theodoricus brunechildem occidere tentauit. ſed ope aulicorū protecta cænaculo ſe ꝓripuit.

Brunechildis crudelitas.

Nec differt crudelis mulier vltionē. potionem letiferā conficit:quē theodorico per miniſtros quos ad id idoneos inſtructoſq; reddiderat bibendā dum balneo egrederetur offert. Veneno epoto rex balnei calore æſtuans:repente interiit. Sūt tamen qui ſcribāt profluuio alui interiiſſe poſtq̄ annos decem & octo regnauerat:anno dominicæ ſalutis ſexcenteſimo decimo octauo.

Aliud brunechildis parricidiū

Eiuſdem compendii liber tertius.

r Egibus vt p̃miſſum eſt interẽptis vnus ex clodouei cognatiõe
tm̃ clotarius ſuperat: ad quẽ regnũ ꝑtineret ſeptimo & q̃nqua
geſimo anno poſtq̃ clodoueus eẽt vita defunctus. Sed brune-
childis plurimorũ cęde audax: ſigibertũ theoderici nothũ au-
ſtraſię regno pręficere ꝯtẽdebat. Cuiꝰ cœptis repugnãt auſtra
ſii ꝓceres: q̃a crudelis fœminę mores execrarent̃. Igit̃ ad clotari
um duos ex nũero eorũ longe nobiliſſimos arnoldũ pipinũq̃
mittũt oratum venire ad eos feſtinet ad caſtellũ cui capthomarũ nomẽ erat. Audi-
ta legatione clotariꝰ ea q̃ ꝓceres velle itelligit ipigre cõplet. Caſtello qđ ꝓxime dixi
mus agẽti clotario: brunechildis cũ nõ lõge abeſſet (nã vuarmacię q̃ vangionũ ca
put eſt ad vlteriorẽ rheni ripã agebat) mãdat finibus regni auſtraſię abeat: qđ ſigi-
berto filio theodebertus pater reliquiſſet. Ad hęc clotarius brunechildi nũciare iu-
bet. Moris eſſe fœminã leges viris nõ ponere: neq̃ de diſtribuẽdis regnis: iuitis ꝓce
ribus agere. Quos ſi in cõtionẽ vocatos velit: nõ repugnare ſe: q̃n ipſis diffiniẽtibꝰ:
vel ſigiberto vel ſibi auſtraſia cedat. Accepto clotarii rñſo: brunechildi germanos
ad belli ſocietatẽ accerſit. Nec ſegnius ex omi auſtraſia q̃ maximas copias põt cogit.
Erat inter legatos a brunechilde in germaniã miſſos garneriꝰ: quẽ ſecus ac iuſſus eſ-
ſet rẽ geſturũ ſuſpicata: ad albonẽ garnerii in legatiõe collegã litteras de occidendo
garnerio dat. Litteras cũ legiſſet albõ laceras a ſe abiicit. Quarũ fragmẽta vnꝰ ex gar
nerii amicis cogẽs: excerptã inde diligẽter ſententiã garnerio patefecit. Re diſſimula
ta: garnerius clã ſuadet germanis: brunechildis partes ne ſequant̃. deinde ad brune-
childẽ reuerſus in burgũdiã: vna cũ brunechilde iter facit. Vbi ſeorſum quoſq̃ ꝓce
res cõueniẽs: eos in ſententiã ſuã eo facilius vertit ꝙ brunechildis tyrãnidẽ horrori
haberẽt. His igit̃ ſic ſe habẽtibus garnerius clotario nũciat: ſi ſe ad eũ tuto conferre
poſſit: velle ad ipʒ ꝓficiſci. Nõ difficile fore vt mettenſiũ burgũdionũq̃ regno ad-
iutore ſeſe potiat̃. Garnerii cognita volũtate clotariꝰ cũ certior factus eẽt: q̃s ad rem
cõficiendã modꝰ garnerio ſatis ꝓſpectus haberet̃: ꝯtracto rapti exercitu: in cãpaniã
cathalaunẽſem mouet quo ſigibertũ iã caſtra poſuiſſe ꝯſtabat. Defecerãt ꝑ id tp̃s a
ſigiberto ad clotariũ nõnulli ex auſtraſia apprime nobiles Arturꝰ. Rucco. Sigoldꝰ.
& Euulanꝰ. Inſtructis ad pugnã copiis priuſq̃ manꝰ cõſerant: cõmilitonibꝰ ſignum
dat garneriꝰ de quo inter illos cõuenerat. Ipſe ſenſim acie excedẽs: cęteros ſui cõſilii
cõſcios comites educit. Quos lẽto agmie ad flumẽ vſq̃ ſagonã (quẽ veteres ararim
nominabãt) ꝓſequẽte clotario: cũ ſigibertus infeſtis copiis ad eũ locuʒ veniſſet: ipſe
cũ duobus fratribꝰ corbo & meroueo in poteſtatẽ clotarii venit. Sigibertꝰ aũt equi
ꝑnicitate ſaluꝰ: nullo poſtea tp̃e cõparuit. Victori mox clotario brunechildis capti
ua offert̃ vna cũ eudelina theodorici ſorore quas in caſtris hoſtiũ garneriꝰ depręhẽ
derat. Nec tardat rex corbũ necare: ſeruato meroueo quẽ ex lauachro chriſtiani ba-
ptiſmatis filiolũ habebat cuius & ipſe diligentẽ curã deinceps habuit. Exultans
tãta rerũ fœlicitate clotarius: accitis ad cõtionẽ diuerſę gentis qui cũ eo militauerãt
ꝓceribus de brunechilde caſtigãda conſiliũ capit. Recẽſitiſq̃ mulieris flagitiis: & ꝙ
eſſet decẽ regum: aliorumq̃ multorum cędibus rea: rogat quo ſupplicio digne ple-
cti poſſet. Acclamantibus cunctis crudelem fœminã viliſſima aliqua morte affici de
bere: priuſq̃ in conſpectum contionis rex eam introducere mandaret: quarto fuſti-
gatam: tandẽ deduci ad ſe iubet. in quã poſtq̃ diu aſpereq̃ inuectus: eſſet inſidenteʒ

Sigibertꝰ vicitur.

Brunechildis vltimuʒ ſupplicium

equo mulierē ꝑ totũ exercitũ circũferri imperat. Inde a capillis & lacertis: ferocientis
ꝗ caudę alligatã: reliquo corpore humi ꝓſtrato lictor diſtrahit. De cuius nece vati
ciniũ ſibyllinũ eſſe nõnulli aſſeuerant. id ꝗa minime cõpertum habeo aſſeuerare nõ
auſim. vatũ ſiquidem enigmatibus atqꝫ obſcuritatibus interpretationē adhibere di

Brunechildis laus.

uinantiũ eſt. Ne tñ ſua laude brunechildē fraudemꝰ: cõplura ſacerdotũ collegia
& monachorũ apud burgũdos auſtraſioſqꝫ extruxit) inter q̃ apud lugdunũ ꝓ mu
ris adhuc viſitur diui vincẽti i cœnobiũ. Apud heduos quoqꝫ alterũ. vbi aſſentiẽte
clotario ſepulta eſt. & alia diuerſis locis tẽpla diuo martino cui deuotiſſima erat di
cauit. Ita vt ſi impẽſam cũ brunechildis fortunis cõferas: mireris ſane tot vno ſęculo
tẽpla: aſſignatis cuiqꝫ ꝓuentibus: mulierē exędificaſſe potuiſſe. Eius ętate Etherius
lugduni: apud heduos ſiagrius: viẽnę deſid erius: antiſiodori annariꝰ: auſteriꝰ aure
lię: lupus & colũbanus apud ſenonas mira ſanctitate claruerunt.

Clotariꝰ ꝓuicias diſtribuit.

REductis ad vnius regis imperiũ quattuor regnis: clotarius palatio pręfectũ
garnerium (cuius opera vſus maxime fuiſſet) conſtituit. burgundiam har
poni cõmendat. Auſtraſiis rado prępoſitus ē. Et ne liberalitatis quicq̃ clo
tarius prætermitteret: garneriũ imprimis ſui palatii pręfectũ: cõplurimos deide bur
gundię ditionis ꝓceres: antiſtiteſqꝫ: & ꝗ aliquid pẽli haberent ciues ad ſe vocat. Vo
catos ampliſſimis quēqꝫ muneribus ad cõciliandũ eorum ſibi beniuolentiã impar
tit. Nã pręter ſummã humanitatē atqꝫ modeſtiam quibus illũ natura inſtituerat: re
ligionē quoqꝫ venerabaẽ & qđ rarũ eſt pietatē colenti: bello optimus atqꝫ ſtrennu

Lõgobardi tributo liberati.

us erat. Longobardis ꝗ annuũ francis a gontranno ad ipm vſqꝫ clotarium penſum
duodeciꝫ auri põdo quotãnis ſoluebant tributũ abrogauit. acceptiſqꝫ prius ſex &
xxx. milibus nũmũ auguſtã ſuꝫamqꝫ in alpibus ciuitates liberas illis dimiſit. Duꝫ

Dagobertꝰ naſcit. & haibertus.

hęc agerent natus eſt clotario ex bergedruda vxore dagobertus: quem litteris eru
diendum arnulpho mettenſiũ pſuli cõmiſit. Bergedruda vero nõ multis poſt ãnis
moritur in cuiꝰ loco ſichildē clotarius accepit q̃ haibertum enixa eſt. Dagobertꝰ

Miraculum de ceruo.

aũt poſtq̃ ſibi ꝑ ętatē licuit feras indagare & venari vt gallis mox eſt ꝑgit. Excitato
ceruo cũ longo iam curſu laſſus ꝗetis locũ q̃rit: vicũ quē catulianum vocant ꝓfugit
In eo vico ſacellũ erat vbi condita humo & lapide inſtrata corpora beatorũ dyoni
ſii ruſtici & eleutherii a ſuſcepo ꝓ fide xpi martyrio ꝑ annos triginta ſupra quingen
tos religioſe colebant. Eo (cũ patens ſacellum eſſet) ſe ceruus ꝓripit: ſoloqꝫ decum
bens ꝗeti ſe mandat. inſequentibus crebris latratibus ceruũ canibus cũ ad ſacellũ ve
niſſent: ceruo cõſpecto frequẽtiore latratu pſtrepentes: nulla eis ſed nec ipſis vena
toribus in ſacellum irrumpendi facultas fuit: ſuã ędē tuentibus viris ſanctitate ſpe
ctatiſſimis. Ea re ꝑ vicina loca plata locum veneratiorē fecit & dagoberto admirati
onem ſimul & pietatē cumulauit. Mortua ꝑ id tẽpus bergedruda clotariꝰ ſichil
dem accepit vnde ꝓceſſit vt proxime ſcripſi haibertus. At dagobertus cum præce
ptorem qui eum ſęcularibus ornatum redderet inſtitutis a patre accepiſſet quem aq
tanię ducatu pater donauerat: intellexit non rudis adoleſcẽs quantũ ſadrageſillus

Dagobertuſ pedagoguꝫ ſuum virgis cœdere iubꝫ

(id enim nomen erat pedagogo) ꝓpter acceptam a patre dignitatem ſuperbiret:
ita vt eum neqꝫ ſatis reuereretur neqꝫ obſeruaret: vocatum ad conuiuium ſadrage
ſillũ: cũ e regione dagoberti velut par illi aſſediſſet: poculũqꝫ tanq̃ ex ęq̃lis manu de
ſumpſiſſet: iubet eum virgis cędi & barbam quã ꝓmiſſam habebat amputari. Qua
accepta iniuria: ad clotarium ſadrageſillus fere lachrymãs procurrit. Eam reꝫ pater
furente animo excepit. Dagobertũqꝫ protinus ad ſe venire iubet. Exaſperatum pa

trem quia adoleſcẽs ꝑtimeſceret non aliũ fugę locũ q̃ ſacellum quo a canibus tutus
fuerat ceruus ſecũ reputãs eo ſe cõfert:nõ minus ꝑſidii ſibi a ſanctis cõferri arbitratꝰ
q̃ beluę cõtuliſſent.Cognito filii ꝑfugio:clotarius dagobertũ inde extrudi: & ad ſe
deduci ferociter imperat.Id vt facerẽt abeũtibus ſeruis:cũ ꝓpe ad ſacellũ minus mi-
liari cõſtitiſſent:tã fixi ſtupẽteſq; hęſerunt:vt vltra ꝓcedere minime poſſent:q̃q̃ ꝓ-
gredi maxime conarenť.Igitur reuerſi q̃d illis obtigiſſet patri renũciãt.Credidit clo-
tarius fabulamentũ eſſe q̃d narrarẽt ſerui:veriti ne dagobertũ offenderẽt.Secũdis q̃
ꝑceptũ exequerenť miſſis par accidit.Nec ſic ab ira tẽꝑari potuit ferox pr̃: niſi & ipſe
miraculũ experireť.In ſacello dũ ſopori ſe mãdaſſet dagobertꝰ:vidit ꝑ quietem tris
reuerẽdiſſimos viros ſeſe affari.Adoleſcẽs inquiũt hi martyres ſumꝰ quos multo ſu- Reuelatio ſã-
pra tpe ꝓ fidei veritate mactatos hoc loco catula ſepeliuit. Qui locus q̃nquidẽ nõ ctorũ dyoni-
ſatis cultus decoratuſq; eſt:minore nos dignatione populus colit.Quare ſi ad te re- ſii ſociorũq;
ceperis digniore apparatu tumulos nobis extruere:cũ tibi ſecuritatẽ tũ placatũ prẽz eiꝰ dagober-
reſtituemꝰ.Et ne ſomnio te illuſũ exiſtimes:ſi terrã vbi deliteſcimꝰ effodies:optimis to facta.
caracteribus ſuo quẽq; noĩe ꝯperies eſſe ſignatũ.Huiuſmodi viſione cõfidentior fa-
ctus adoleſcẽs:ſe q̃ diui martyres petiiſſent impleturũ religioſe ꝓmittit.Ad filiũ pa-
ter cũ indignabũdus cõtenderet:eodez quo ſerui ſtupore & miraculo ꝑculſus:filio
parcit.Eũq; nõ multo poſt regni cõſortio donatũ auſtraſię pręfecit:ꝑter ea q̃ citra
arduennã ſiluam ad remos ſpectãt.Surrexit ꝑ eoſdẽ annos ex mœcha arabię loco Arduẽna ſil-
xp̃ianę puritatis ſpurcus hoſtis mahumetus heraclio imꝑante anno xp̃ianę pietatiſ ua.
ſexcẽteſimo.xx.A quo tempore ad hunc vſq; diẽ xp̃i religio turbata plurimum eſt Mahumetꝰ aº dñi. 620
atq; labefacta.Eadẽ tempeſtate phara virgo agarici meldenſiũ comitis filia eccleſiã
q̃ pharonis monaſteriuz appellatur extruxit quã multis ꝓuentibus auxit.Huiꝰ vir- Phara.
ginis frater pharo cũ meldẽſem comitatũ patre defuncto poſſediſſet/ex comite cle-
ricus factus pontifex tandẽ ciuitatis effectus eſt. Auſtraſiorũ ſuſcepto guberna-
culo dagobertus conſobrine chicildis apud chippiacũ pariſiorũ vicũ nubit.vixq; a
nuptiis dies tertius agebať:cũ patrẽ ꝯueniens dagobertus petit ea ſibi oĩa dimitti:q̃
auſtraſiorũ regni eſſent:nec inde ſibi pater quicq̃ vſurparet. De qua re vbi inter pa- Cõtentio de
trem filiũq; diu diſceptatur placuit tãdem ad arbitros de cõtrouerſia referre. Hi fue- regno inter
re ſelecti prudẽtes duodecim in quibus fuit arnulphus mettenſiũ pręſul magna vir patrẽ & filiũ
ſanctitatis opinione clarus.Ex eorum ſententia clotarius filio dat quęcunq; ad au-
ſtraſię potentatum veteri iure ꝑtinebãt:hoc adiecto ne arduennã ꝑtergredereť:vbi
limitem dagoberto dudũ poſuiſſet.Repetenti auſtraſiã dagoberto ſaxones q̃ vltra
rhenum incolunt(quia potentiã vicini ſibi regis ſuſpectã haberẽt)bellum duce ber-
thauldo inferunt.In quos & ipſe dagobertus traiecto rheno non ĩpigre copias du-
cit. Dum vtraq; acies magnis animis atq; viribus pugnat:dagobertus caſſide ictu
gladii diuulſa graue vulnus capite excepit:ita vt a vertice pars oſſis vna cum multo
crine conſciſſa deciderit.Quo vulnere humo delapſus in hoſtium poteſtatem faci-
le veniſſet:niſi mox opem tuliſſet ex regis ſeruis vnus attila. Quem protinus ad pa-
trem clotariuz mittit.Is tũ non procul arduenna agebat.Cognito filii periculo feſti- Attila fideliſ
nat pater magnis itineribus ſuppetias filio ferre.vbi ad flumen cui vuiſera nomẽ eſt ſeruus.
conuenerunt:reciproca militum ſalutatione clamor ſublatus ad hoſtium caſtra de-
fertur.Quod miratꝰ berthauldus rogat quid id letitię q̃d in caſtris francorum audi-
ret.Reſpõdenti cuidã clotarium cũ ingenti exercitu adueniſſe:mentiris inquit.Naz
& clotarium iãpridem mortem obiiſſe accepiſti. Cum non procul a ſe caſtra diſta-

rent:loquentis berthauldi vocem clotarius exaudiuit:q & ſui aduentus fideꝫ hoſti
faceret galea nudauit caput canicie iã candidũ. Quo ſigno agnitũ regẽ berthauldus
barbara voce inclamans. O peruetus inquit & canũ iumẽtũ huc ne ades? Eo verbo
idignatus rex nõ expectato exercitu flumen tranat:nec berthauldũ mox fugientem
pſequi deſtitit:donec obtrũcatũ hoſti caput ad ſuos ipſe defert. Nec finẽ belli geren
di facit. In ſaxones vſqꝫ penetrat. Vbi memorabilẽ edidit strageꝫ:nemini maſculini

Victoria de ſaxonibus.

generis parcẽs q gladii ſui longitudinẽ excederet: inde vaſtatis agris & vicis incẽſis:
victor clotarius in franciã demigrauit. Reuerſo cura fuit godini nobilis burgun
di temeritatẽ vlciſci:ꝙ deſpretis maiorũ inſtitutis:patris relictã vxorẽ coniugẽ ſibi
deſumpſiſſet. Sed interueniẽte dagoberto dimiſſa nouerca godinus clotario ꝯcilia

Accuſat̃ godinus a relicta vxore.

tus eſt. Sed ꝯtempta a godino mulier:regẽ adit. & conceptę in regẽ necis hoieꝫ inſi
mulat. Ille iuſſu regis apud ſanctũ medardũ:deinde apud ſanctũ vincentiũ de pratis
tactis ſacroſanctis altaribꝰ accuſationẽ iureiurãdo cũ diluiſſet:deniqꝫ vt idem apud
diuũ martinũ turonẽſeꝫ faceret:dũ carnuti diuerſatus cœnat:miſſis ſatellitibꝰ iperio
clotarii (vt pleriqꝫ putãt) necat̃. Regibus eñ qñquidẽ licẽtia vt volũt viuẽdi ꝑmiſſa
eſt:vitę quoqꝫ & necis poteſtate ad ſe traducta:nũc hos nec illos ꝓ ſuo arbitrio oc
cidere:fas eſſe videtur. Bellis iã plurimis fœliciter geſtis:clotarius poſteritati ſuę
conſulẽs:ꝯſiliũ procerũ ex burgũdia trecas cõtrahit. Rogat eos quẽ ſibi maxime ꝓn
cipem poſt ſe optẽt. Reſpondent aliũ præter ſe neminẽ cupere. eũ eſſe q & pace fo
uere:& bello eos tueri poſſit. Procerũ reſponſo lętꝰ rex eos monet fide in eũ ſeruẽt:
ſeqꝫ & regni iura tueant̃ atqꝫ eos ita domũ dimittit. Mox pręlatorũ quoqꝫ cõuen
tum apud cypiacũ habuit. Vbi dũ de his q̃ ad regni cõmoditates eſſent:cõſulit̃:hay

Haimarꝰ occiditur.

marus inter nobiles primarius:q ariberto datus fuerat a rege inſtitutor:iuſſu agnia
ni ſaxonis occiſus nunciat̃. Quãobrem ſeditio fere inter aulicos ſtudio diuerſarum
partiũ orta eſt. Sed regis modeſtia ab armis tẽperatũ. Atqꝫ interea clotarius ãno re
gni ſui. xliiii. ſalutis vero xp̃ianę ſexcẽteſimo. xxxi. morit̃: rex nõ mediocriter littera
tus:patiẽs admodũ:erga deũ timoratus:ad iopes liberalis:clero populoqꝫ acceptꝰ.
Cui apud ſanctũ germanũ de pratis ſepulto:quia alter clotarius pręceſſerat: ſecũdi
appellatio fuit. Huius clotarii ętate fiacrius venit ſcotꝰ in briã:q dũ ſolitariũ ſibi lo

Sanctus fiacrius ſcotus.

cũ q̃rit:a ſctõ pharone meldẽſiũ pontifice ſuſceptus:& loco vbi nunc ob ſanctitatis
merita religioſe colitur donatus eſt. In cuius ſacellũ fœmina non igreditur: quę eñ
aliqñ ingredi temere tentauit in rabieꝫ verſa eſt. De hoc ſancto heremita quidã hoc
diſticon compoſuit. Fœmina quæ lęſit blaſphemo murmure ſanctum: Fecit ꝙ ſan
cti non intrat fœmina templum.

D Agobertus in auſtraſia agẽs:de morte patris nũcio accepto:ne qs a noua
rũ rerũ ſtudioſis tumultꝰ oriret̃:& in burgũdiã & i frãcia exercitũ diſptĩt
mox in franciã ꝓfecturus. Sed cũ apud remos agit: veniũt ad eũ ex francia
atqꝫ burgundia legati:qui nouo regi debitũ honorẽ fidẽqꝫ pręſtarẽt. Erat dagober

Dagobertus portionẽ regni ariberto fratri diſtribuit.

to ex patre frater aribertus:cui cũ regni pars iure optimo deberetur:auũculi ſui bru
nulphi ſtudio nixuqꝫ patris regnũ habere cõtendebat. Sed cõuenit inter fratres vt i
aquitania tholoſam & alias vrbes q̃ infra pyreneos montes & ligerim continẽtur:
aribertus reciperet:neqꝫ poſt hac in reliquis regnis quicq̃ vendicaret:aut ad ius ſuũ
ſpectare vllo pacto arbitraretur. Aribertꝰ parte hęreditatis ſibi attributa:regni ſui ꝓ
mariam ſedẽ tholoſę inſtituit. Quarto deinde anno belli occaſione captata: vaſco
nes in deditionem accepit. Pacatis vndiqꝫ rebus:dagobertus voti non imemor

quo diuis martyribus dyoniſio eiuſqꝫ collegis obnoxiũ ſe fecerat catulicũ vicum pe
tit:& ſacroſãcta corpora inde exhumari iubet.Inſcripti erãt tituli cuiqꝫ mauſoleo q
bus alter ab altero ſine ꝯtrouerſia erat deſignat⁹.Ea in ꝯditorio qđ fabrefieri rex mã
dauerat reponi ad tp̃s iperat.Tandẽ magno ſumptu cũ tẽplũ exędificaſſet(qđ & ſo
lido argẽto tectũ erat)eo trãſferri corpora inſtituit:cõdito ad eũ vſuꝫ aureo feretro
additiſqꝫ ad decorẽ multis variiſqꝫ gẽmis. Annuis inſup ꝓuentib⁹ ad ſacerdotuꝫ &
miniſtrorũ tẽpli alimoniã deſignatis.Et ne min⁹ ornamẽti interi⁹ loc⁹ haberet: tape
tes quoqꝫ vnionib⁹ & gẽmis variis intextos:qbus interior paries tegeret̃ attribuit.
Adeo gratiſſim⁹ diuis martyrib⁹ patronis ſuis dagobertus fuit.Inopũ p̃terea curaꝫ
nõ omittẽs recõditoriũ ꝓxime arã maiorẽ templi argẽteũ apponit.vbi q̃ diuis do-
naria martyrib⁹ offerrent̃ repoſita ſacerdotes egenis ipartirent. Hec duꝫ religio
ſus princeps diligẽter curat:nõ minus ipigre cętera q̃ regię ſollicitudini impẽdebãt
exequebat̃.Nã & auſtraſiã atqꝫ burgũdiam vbi gertrudis regina agebat reuiſit: ius
cuiqꝫ poſtulanti dicẽs:ita vt cibo interdũ parceret:ne qd a ſe p̃termiſſum eſſe videre
tur.Pergẽti ex lingonibus cabilonẽ:apud daterrã cum balneas peteret: brunulphi
memoria illi incidit quẽ ſupradixim⁹ ariberto dũ regni partẽ peteret:fauiſſe. Quam
obreꝫ accitis quos ad id idoneos nouerat amalgarũ arnobertũqꝫ & vuillebaldum
his iperat brunulphũ tollãt necentqꝫ.Qui mox impata ꝑficiũt. Cum heduos an
tiſſiodoroſqꝫ inuiſiſſet ꝑ ſenonũ vrbẽ pariſiũ ſe cõtulit.Iã eñ dagobertus gertrudẽ
ꝙ ſterilis eẽt reliq̃rat. Altera ſupinducta virgine cui nãthildi nomẽ fuit: vſus eſt po-
tiſſimũ arnulphi mettẽſis atqꝫ pipini ꝯſilio. Arnulpho fato abſumpto cõbertũ co-
lonienſem põtificẽ in demortui locũ ſuffecit his ꝯſultoribus ad p̃ſentes regis mores
ꝯgruẽtibus iuſtitię illius atqꝫ ęqtatis tãta fama etiã apud exteros ꝑcrebuit: vt ex ea
gẽte q̃ thurcis ſclauonibuſqꝫ finitima eſt nõnulli dagoberti examẽ ad ſuas ꝯtrouer
ſias depoſcerẽt. Aſſeuerãtib⁹ iſup ſclauonib⁹ ſi ad eos aliqñ cõmearet ſe illi vt ſuo re
gi parituros. Regi cũ deeſſent ꝓpter vxorũ ſterilitatẽ liberi:cõcubitu virginis ra-
guetrũdę filiũ marẽ ſuſcepit Cui aribert⁹ dagoberti frater q ꝑ id tp̃s aurelię erat no-
mẽ dedit appellatuſqꝫ eſt ſigibert⁹.Hic inter ſacroſancti lauacri quas ſacerdos amã-
dus enũciat oratiões dũ nemo de more chriſtiano amẽ reſpõderet:infans ipſe q tm̃
dies quadraginta natus eſſet:cũctis tacẽtibus amen expedito ſermone ꝑſonuit. Qđ
diuinitus factũ eſſe qs non credat. Iam de hominũ inſtabili conditione q̃ri poſſe
mus ſi lex hyſtorię ꝑmitteret.Dagobertus quẽ initio principat⁹ p̃clariſſimę virtutes
cõmendabãt trãſuerſo aio eſſe cœpit. Quippe q miniſtrãdi iuris ſpecie frãcię regni
vrbes ꝓuinciaſqꝫ cũ viſitaret:quoſqꝫ vi adhibita ſpoliabat.Et tanq̃ diui dyoniſii ob
ſequiis oia deberent̃ ęneas ingẽti põdere valuas:Lauachruꝫ inſup vbi baptiſmatis
myſteriũ ſacerdotes explebãt vna cũ diui hylarii corpore:nulla cõpẽſatione ſacrile
gii facta ad diuũ dyoniſiũ mari ex pictauis trãſtulit.Nec tñ tota p̃da potitus eſt. Al-
tera eñ portarũ duꝫ naui ꝑ oceanũ exportanda cõmittitur in fluctus delapſa ꝑpe-
tuo latuit. Verũ qa male agẽtibus occaſio aliqua peccãdi in prõptu ſuffragat̃:cauſã
ſacrilegii eſſe dicũt:pictauorũ rebellionẽ:quos vt cõpeſceret dagobert⁹ oia ad ſe bel
li iure ꝑtinere ratus:poſtq̃ agros ꝑuaſiſſet vrbẽ quoqꝫ depopulatus eſſet:mœnibus
oibus dirutis ſolũ arare & in eo ſalẽ diſſeminare ad inducendã ſterilitatẽ iubet:Sacri
legio comes libido non defuit. Amandus aũt per id tempus vita vir ſpectatiſſi-
mus & doctrina cũ peccanti dagoberto verbũ ſalutis p̃dicat regno extruditur. Sed
tandẽ reſipiſcente dagoberto:amandus gratus regi factus eſt.Comitabantur dago

Eccleſia ſan-
cti dyoniſii
ędificat̃:& ar
gento tegit̃.

Brunulph⁹
iuſſu dago-
berti occidit̃

Dagoberti
fama.

Sigibert⁹ na
ſcitur.

Miraculum

Dagobertuſ
pictauos
ſpoliat.

Libidinoſuſ
dagobertus

A Incunab P3K4 151

Aribertus tholoſę rex morit̃: & eiꝰ filiꝰ chilpericus.
Tributũ ſaxonibus remittitur.

bertum quocunq̃ ꝑgeret pellicu ȝ caterueq̃: ꝑter eas quas cõpluribus locis cõptas & reginarũ inſtar ornatas alebat. Obnitebat̃ tñ regis turpibus factis pipinꝰ de laudis q palatio pręerat. fueratq̃ a clotario brabantino ducatu donatus. Nec vſq̃quaq̃ ſinebat regẽ ꝑ tot vicia libere defluere. Cuius etiã optimis conſiliis adiutor accedebat egnauus hõ nobilis & nõ mediocriter prudẽs. Quorũ perſeueranti cohortatione tandẽ dagobertus ſanior effectus eſt. Interea aribertꝰ tholoȝates dagoberti frater relicto filio chilperico: uita defungitur. Quẽ filius non multo poſt ſecutꝰ ẽ. Quãobrẽ tholoȝatiũ regnũ dagobertus recepit. Sed omni fere humanę fœlicitati pediſſequa eſt aduerſitas. Sclauones in thoringiã irrumpere nunciant̃. Selectis copiis cũ ad rhenũ dagobertus uenit ſaxones ad eũ mittunt oratũ vt tributo qd̃ patri filioq̃ hactenus pepẽdiſſent leuarẽtur (id em̃ tñ qngentorũ boũ erat) Si id ab rege ipetrarent ſuis ſe impẽſis atq̃ armis ſclauones debellaturos ſpondent. Cõditione admiſſa pẽſum ſaxonibꝰ remiſſu ȝ eſt. Sed alio vſus aĩo Dagobertus ſadrageſillo qui pedagogꝰ eius fuerat mortẽ procurauit. Quã cũ vlciſci liberi eius minarent̃ ex procerũ ſentẽtia paterna poſſeſſione ꝓuant̃ rebus oĩbus ad fiſcũ traductis.. Interi dũ

Ludouicus ſeu clodoueus naſcit̃ dagoberto.

hec gerunt̃ dagobertus ſigiberto filio auſtraſiã dimittit: dyademate illi ĩpoſito attributoq̃ cõberto colonię põtifice: & comite palatino adalgiſo quorũ moderatione regnũ adminiſtraret̃. Eodẽ tp̃e natꝰ eſt dagoberto clodoueus quẽ pleriq̃ ludouicum appellãt ex nãthilde vxore. Quo adulto: diſſidii cauſa ȝ fratribus auferre dagobertus ſtuduit diſtributa cuiq̃ portione hęreditatis. Sigiberto em̃ oĩs auſtraſia: ludouico burgũdia neuſtriaq̃ ceſſit. Dehic ad diuos martyres cõuerſus inter multas quas illis donationes largitioneſq̃ attribuit: emporiũ annuũ mẽſe iunio in campo nõ ꝓcul a baſilica ſanctorũ inſtituit. trãſlata ad miniſtros eccleſię oĩ ditione. Id

Nũdinę ſcti dyoniſii q̃s lenditu ȝ vocant.

lenditũ vulgus appellat: corrupto vt ipſe iudico vocabulo. Nã edictũ dici crediderim. Propterea q̄ ad eas nũdinas mercatores ſuas vndiq̃ merces edicto regio tanq̃ ad cõe ȝ regni mercatũ ꝓferre deberent. Vaſcones ariberto mortuo a dagoberto

Vaſcones rebellant.

deficiunt. Qui primũ francorũ cõgreſſũ ęgre ferẽtes: multis cęſis: fugatiſq̃ alii ĩ mõtes alii in ſiluas ſeſe abdiderũt. Sed cũ ex fuga ſe recepiſſent: miſſis ad doĩnu ȝ nunciis quo duce bellũ gerebat̃: imperata facturo ſe eſſe pollicent̃. Ita ſaluus exercitꝰ in franciã reuertit: ꝑter aribertũ & paucos quos negligẽter agẽtes iter anguſtias rõcheuallis vaſcones interemerũt. Vaſconibus in poteſtatẽ redactis: dagobertus ĩiuriarũ nõ oblitus quas in francos ſupiore anno britones cõmiſiſſẽt: Legatis apud nidicahilem britonũ principẽ agens: bellũ (niſi offenſa ȝ purget) cõminat̃. Quo metu ꝑculſus nidicahil ad dagobertũ venit. Quẽ cypiaci agentẽ magnis muneribꝰ placauit: ſe cũ oĩ gẽte ſua & regno dagoberto dedens: nõ alio aĩo: q̃ illa om̃ia ſub dagoberti francorũq̃ ꝑpetua ditione tenere cõfeſſus. Cũ in verba regis iuraſſet: nidicahil a rege dimiſſus eſt. Per id tp̃s ep̃is apud diuũ dyoniſiũ dedicãdę eccleſię gr̃a a dagoberto cõuocatis: dũ. vi. Calen. martii myſteriũ abſoluere ſtatuiſſent: pridie ipſarum Ca lẽdarũ hõ lepra admodũ deformis ab ęditúis ĩpetrat in ęde ꝑnoctare. Vbi dũ vigil in oratione ꝑſeuerat: videt ꝑſpicue xp̃m comitãtibus eũ petro pauloq̃ vna cum diuis martyribus dyoniſio ruſtico & eleutherio ꝑ feneſtrã in baſilicã aduẽtare. Qui candida veſte amictus dedicationis ſacrũ munus abſoluit. Indeq̃ ad lepra contaminatum ꝓgreſſus xp̃s. Tu inquit hõ: dicito põtificibus cũ craſtina luce ad hãc ędem ſe ꝓferẽt: eam a me cõſecratã eſſe. Cuius rei fidẽ fecit infirmi hoĩs cura. Nam cõtacta hoĩs facie lepram oẽm xp̃s auferẽs eã ꝓximo lapidi glutinauit. q̃ ad hunc vſq̃ diem

Nidicahil britonũ rex fide ȝ pręſtat dagoberto.

Eccleſia ſancti dyoniſii a xp̃o dedicat̃

Vulgo credit (inqt Durantus homo Gallus de ritibus Ecclia Cathca lib.1.c.24.n.4.) Ecclesiam sancti Dionysii prope Parisios ab ipso Christo, regnante Dagoberto, consecratam fuisse. Et citat post hunc locum Authoris, Chronica Saxonica. lib.1.c.2.

per ſummā admirationē viſitur. Quo miraculo attoniti pręſules dedicatione abſti
nuerunt. hęc cā eſt quāobrē frequens admodū populus ad eccleſiaꝫ ipam. vi. Calē.
martii cōueniat: firmiſſime credēs id a xp̄o deo fuiſſe ꝑpetratum. Tā multis rebꝰ
a dagoberto p̄clare geſtis: rerū p̄ſentiū ſollicitus: nec minus ꝓuidus futurarū ex re-
gno francorū pōtifices ꝓcereſqꝫ bigargiū ad cōſiliū vocat. Vbi throno inſidens au
reo: duobus ſibi aſſidentibus regibus filiis: inter multa q̄ de breui & miſera hoīꝫ vi-
ta locutus eſt: filios ad mutuā charitatē cohortatus: teſtamentū cōdidit. Quo in pri
mis q̄ xp̄i ſacerdotibus donaſſet rata eſſe mādat: ꝯfectis inde quattuor vno tenore
ſyngraphis: vnū lugduni: alterū mettis: tertiū pariſii: quartū apud ſe in archiuis ꝑpe
tuo reponi imperat. Sacerdotes vero id eſt pontifices ꝗ regis beneficiis donati eēnt
aſtrictos facit dū de ipſius morte nunciū acceperit: tribꝰ cōtinuis a morte annis rē di
uinā quiſqꝫ i ſuis locis ter ꝑ ſingulas hebdomadas faciāt. Eiꝰ teſtamēti curatores ſigi
bertum ludouicūqꝫ filios inſtituit. Hęc rex cū dixiſſet: oēs ꝗ aderāt teſtamentū ſub-
ſcriptione & ſigillis firmāt. Tū dimiſſa cōtione: domū quiqꝫ diſceſſerūt. Eodē ferme
tp̄e vaſcones duce hermāno ipleturi q̄ a doīno cōuēta erāt cū ꝓxime cypiacū aduē
taſſēt: cōmiſſę in regē rebellionis ꝯſciētia admoniti: ad diui dyoniſii cœnobiū velut
ad aſillū ſalutis ꝯfugerūt. Quę illis cā fuit a dagoberto miam ꝯſequēdi. Itaqꝫ in fideꝫ
recepti abierūt. Paucis deinde exactis diebus rex alui ꝓ fluuio afflictus: apud ſpi-
nogillū in agro pariſienſi cū decubuiſſet: ad diui dyoniſii ędem ſe trāſferri iubet. Illic
ꝗa morbo nō leuaref ſpe ſalutis deſtitutus: againū cuius fides ꝓbitaſqꝫ ſpectata ſibi
eſſet accerſit. Vxorē nāthildē illi filiūqꝫ clodoueū cōmendat: vt eiꝰ ꝓuidētia regnuꝫ
admiſtraref. Proceres quoqꝫ palatinos ꝗ aderāt adiurat: reginę filioqꝫ obſecūdent
Morbo tādē extenuatꝰ rex āno regni ſui. xiiii. dn̄i aūt xp̄i. dc. xlv. Calē. fe. vitā mor-
te cōmutauit. Elatūqꝫ cadauer eius ē vniuerſis cōlachrymātibꝰ: & in tēplo martyrū
regio apparatu ſepultū. De cuiꝰ vltimo exitu anſoaldū pictauenſiū antiſtitē (qui
paulo an̄ dagoberti mortē ad ſiciliā legatus fuerat) hec retuliſſe litteris tradif Iohan
nes erat inſulanus anachorita vitę ſcitate famatiſſimus. Ad hūc ex itinere diuertens
anſoaldus: ſalutaribus vitę ſp̄ualis cōfabulationibꝰ vltro citroqꝫ habitis: cognito
ꝙ francus eſſet: iohānes hoieꝫ rogat qſnā eſſet dagobertꝰ rex: & quibus aliquando
moribꝰ vixiſſet. Cui anſoaldo vitā regis ꝑ ordinē enarrante: referā inquit anachori-
ta ſanctitati tuę quęnā mihi ꝑ quietē de ipſo dagoberto viſa accepi: ꝓcumbēti mihi
quietis cauſa ꝗdā multa canicie reuerēdus me excitauit atqꝫ admonuit orare ꝓ ani-
mę dagoberti ſalute ꝗ eadē ferme hora vita erat defunctꝰ. dū expergiſcor iuſſa ſenis
ipleturus: ecce in medio mari turbā demonū cōſpicio: ꝗ animā regis cymba deuehē
tes ad pœnas rapiebāt. Sed dagobertꝰ aduerſus ięuiētes in ſe demones frequēter tri
um beatorū hominū opem inclamabat: martini dico mauricii & dyoniſii martyris.
Ad cuius preces mox procella cum fulgure atqꝫ crebris imbribus exorta viri quos a
dagoberto imploratos dixi candidis ornati veſtimētis ad me ſe cōferentes: ſe eos eē
ꝓfitentur qui opitulaturi dagoberto aduenirent. Nec mora ſupplicis animā regis
tormentis eximentes ſecuꝫ in cœlū rettulerunt: ſine intermiſſione hoc dauidicuꝫ re
petētes. Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti in atriis tuis. Replebimur in bonis do-
mus tuę: ſanctuꝫ eſt templū tuū mirabile in ęquitate. Hęc diligenter ex iohanne co
gnita anſoaldus in franciā reuerſus multis cū fideliter enarraſſet: audoenus rotho-
magenſis antiſtes & dagoberti cancellarius ꝗ propter ſanctitatem & vitę merita in
numerū ſanctorum poſtea relatus eſt: litteris aſcripſit.

Dagobarti teſtamentū.

Legati vaſconū metu regis ad eccleſiam ſācti dyoniſii cōfugiunt.

Viſuꝫ ī morte dagoberti

CLodoueus a gaino tutore francorum atq̧ burgũdionũ regna ſuſcipiens: tertia paternę ſupellectilis parte nanthildi matri attributa reliqua cũ fratre ſigiberto ex ęquo diuidit. Inde duce matre aureliã ꝓfectus eſt. Vbi ad ſe ex burgũdia uenientes ꝓceres in ſua verba iurare fecit: conſtituto illis principe palatino flaucato qui & burgundus erat. Cui vxorem ei deſponſat ranobertam nãthildis neptem quæ ſcilicet virum in officio & fide erga regẽ contineret. Sed inuidẽs flaucato vuilebaldus magnę apud burgũdos ptãtis: hoĩs deſpiciebat imperiũ. Qđ poſtq̃ regi innotuit vuildebaldum ad ſe auguſtudunũ vocat. Quo cum aduenire collecta iuuenum manu non detrectaret: pręmittit agelulfum valentinũ pontificẽ: & vuiſconem comitem explorare quę eſſet de illo apud aulicos ſentẽtia. At ingreſſis heduuꝫ nunciis: flaucatus portas claudit: & copias in vuilebaldum ociſſime mouet. Inito ꝓ̄lio vuilebaldus occiditur: & flaucatus graui vulnere ſauciatus eſt. Cuius filius aubedo patris periculo ex citus multam hoſtium cędem fecit. Nãthilde non multo poſt mortem obeunte (quę eodem quo dagobertus ſepulchro condita eſt) Clodoueus moderari rempublicaꝫ ſolus cœpit. Cuius quarto regni anno tanta annonę caritas fuit: vt fame atq̧ inedia populus abſq̧ modo deperiret. Cui malo rex occurrens: tectum quod argenteum erat a templo martyrũ auferri & per loci abbatem agulphũ indigentibus & peregrinis ſine vlla precii diminutione diſtribuere iubet. Mox a lãderico pariſiorum antiſtite impetrat: liberos ab eius poteſtate dimitti miniſtros qui monaſterio deputati erant: vt omni libertate donati ſine moleſtia deo inſeruirent.

Nota cõtẽtionẽ inter duos burgundos. — *Regina nanthildis moritur.* — *Caritas ãnonę ꝑ franciã.*

Huiuſmodi religioſis operibus cũ maxime operã daret clodoueus: neq̧ vllis agitaretur bellis: aperto diui dyoniſii feretro brachii parteꝫ inde abſtulit. Quod tametſi reuerẽter haberet ꝓten⁹ tñ mente ꝯſternatus humi cõcidit: ſecutęq̧ ſũt ꝑ dyoniſianum templũ tenebrę: & rerũ omniũ obſcuritas: vt qui illic aderãt pauitantes citiſſime inde aufugerẽt. Rex & ſi inſano nõ diſſimilis eſſet: brachii partẽ ablatã auro circũdatam & gẽmis multis decoratã beato corpori reſtituit. ſimulq̧ donaria monaſterio attribuit: quibus meliorẽ ſibi mentẽ recipere poſſet. Qui & ſi paulo meliuſculus extiterit: prę ſe tñ tulit inſanię veſtigiũ. Quo annos duos afflictus tandeꝫ interiit expleto regni ſui anno decimoſexto: xp̄i ſexcẽteſimo ſexageſimo ſecũdo. Appoſituſq̧ eſt ad patris monumẽtũ. Cui nulla ſane virtus aſſignari poteſt. Nã inter gulam libidineſq̧ & ſummã auariciã (q̇bus clodoue⁹ culpabaẗ) nemo recte ęſtimauerit virtutem diuerſari. Reliquit ex batilde ſaxonũ genere illuſtri liberos tres: clotariũ: childericũ: atq̧ theodericũ. Hęc eſt batildis q̃ calenſe monaſteriũ a clotilde regina diuo georgio dicatũ: quia anguſtũ erat dirutũ ampliauit. vbi cũ uirginibus ſacris monialis facta religioſe cõuerſata eſt. Cuius itẽ opus eſt corbiẽſe cœnobiũ. Per hęc tp̄a leonardus eremita cęnomãnus enituit. Paſſus multa vt diſſidentes francos in pace cõtineret. Clotario paterna poſſeſſio obtigit: q̧ autore matre duꝫ adoleſceret regno prę̨fuit: conſtituto primario palatii ebroyno. Hic ille eſt ebroynus qui diuo leodegario ſancto heduorũ antiſtiti oculos euulſit. Et lambertũ leodiorum ꝓ̄ſulem ſua eccleſia extruſit. His temporib⁹ traditur extitiſſe virgo illuſtris gertrudis. Et apud latiniacum a fortino monaſterium inſtitutum. & a felone viro ſancto cœnobium ſancti mauri quod de foſſis nomen habet. Diuus quoq̧ eligius nouiomi Audoenus rotomagi / Richarius in pontiuiaco / Germerus apud flayum in agro beluacẽſi clari virtute habiti ſunt. Clotario poſt quartum imperii annum defuncto: franci Theodericum minorem natu in regem aſſumpſerunt: miſſo in auſtraſiam ad

Nota regis caſum. — *a° do' 662* — *Leonardus.* — *Gertrudis.*

vulphanum childerico qui eũ animo leuem inſtitueret. Per theoderici incuriã atqꝫ
ſecordiã res francorũ deterior facta eſt. quippe cũ reſpublica cubiculariis regiis & ꝑ
fecto palatii libere crederetur: regi vero per inertiã mos inoleuit: palatio niſi ad Ca-
lendas maii nõ ingredi moderationẽ omnẽ aliis ꝑmittere. oſtẽdere ſe populo vno
dũtaxat die. A quo ſalutatus & muneribꝰ donatꝰ: cuꝫ & ipſe reciproca populo do
na exhibuiſſet domũ abire: ibiqꝫ toto anno incolere. In hoc taꝫ inerti ocio ebroynꝰ
occaſionẽ nactus: opprimere & vexare cõplures cœpit: rem omnẽ in theodericum
transferens. Vnde indignati ꝓceres theodericũ monaſterio includũt: & ebroynuꝫ
malorũ omniũ principẽ cõprehenſum ad luxouiũ cœnobiũ mittunt. Inde childeri
cum ex auſtraſia cũ vulphano reuocatũ regem appellant. Cuius facti ſtatim eos pœ
nituit. Nam childericus malis moribus iuuenis: cũ plurimos peſſundaret: quendaꝫ
bolidũ ſupremę nobilitatis hoiem innocentẽ deligatum palo crudeliſſime verberi-
bus affici iubet. Quo dimiſſo: reliqui ꝓceres cum eo ꝯiurãt. Cuius cõiurationis pri-
marii fuerũt nigebertus & amãbertus. Hi igitur childericũ in ſilua venantẽ circunſi
ſtunt atqꝫ occidũt. vna cũ vlcide regina pręgnante. Vulphano aũt (rege interfecto)
cura fuit auſtraſiã repetẽdi. At franci autore leodegario heduo lendeſillũ palatio ꝑ
ficientes: theodericũ acciſcũt. In quem ebroynus ꝯtempto cœnobio egreſſus: colle-
cta ꝑditorũ hoim manu bellũ mouet. Fugatqꝫ baccauillam vſqꝫ. vbi direptis theo
derici theſauris: cũ creciacũ rex ſe recepiſſet: rebꝰ ꝯpoſitis: ebroyno palatii magiſtra-
tum reſtituit. Qui ebroynus veniente ad ſe poſt fidẽ interpoſitam lendeſillũ occidit
Complures prætera ꝓſules relegauit: theoderico illic oia ꝑmittente. Cognito quid
apud frãcos ꝑ ebroynũ ꝯmitteret: martinꝰ & pepinꝰ exercitũ cogũt. Apud bicopha
lum pręliũ atrox cõmiſſum eſt: ita vt multis vtrinqꝫ cadentibus. Theoderico tandẽ
hoſtis ceſſit: pepino in auſtraſiã: martino vero Laudunũ fugiente. Sed martinũ ad
ſe per inducias ſecũdo accerſitũ ebroynus necat. At cũ finẽ ebroynꝰ ꝑſequendi ꝗplu
rimos non faceret: inſidiis hermefredi tandem interfectus eſt. Mortuo ebroyno
franci garaconem palatio pręfecerunt quem non multo poſt gillemarus eius filius
a magiſtratu deiecit. Hic poſt bella aduerſus pepinũ geſta cum repentina morte in
teriiſſet: garacon pater dignitatẽ pręfecturę recepit. Sed eo nõ multo poſt defuncto
anceps inter francos ꝗſtio fuit quem in demortui locũ ordinarent: in bechariũ tan-
dem cõuenerũt parui penſi hoiem nec tanto magiſtratu dignũ. Francorũ diſſi-
dio cognito pepinus arma capere inſtituit: caſtraqꝫ apud textricium locat. Ibi theo-
dericus fuſo exercitu fuga ſalutem petit: bercharíꝰ aũt inſidiis ſuorũ occiſus eſt. Pace
tandẽ cũ theoderico cõpoſita pepinus magiſtratũ palatii ſuſcepit. Qui ꝓpterea ꝙ i
auſtraſiam ꝓfecturus erat nordobertũ in magiſtratu ſibi ſubſtituit. Per id ferme
tp̃s theodericus cũ annos decem & nouem regnaſſet morte interceptus periit. reli-
ctis ex clotilde vxore liberis duobus clodoueo & childeberto. Sed clodoueꝰ anno
regni ſui tertio mortuus eſt: childeberto ei ſuccedente. De cuius rebus geſtis nõ ſecꝰ
acti nihil pręclarum edidiſſet quicꝗ̃ ſcriptũ non extat. Sepultus eſt apud diuum ſte-
phanum in oppido cauciaco. Filio quem reliquerat Dagoberto qui ſecundus ap-
pellatus eſt regni gubernaculum permiſſum eſt ſub tutela plentrudę pepini vxoris
& theudoaldi pręfecti palatii. Erat pepino carolus martellus filius quẽ groſſum
appellatũ accepi: & cui harſtalluꝫ non longe a leodiis cum agro adiacenti ꝑtinebat
quem plentruda nouerca perſecuta cõpręhenſuꝫ in cuſtodia colonię habuit. Orta
deinde inter proceres ꝓpter theudoaldi violentiam ſeditione: cuꝫ diu digladiatum

Theodericꝰ ignauus rex.

Ebroynus.

Theodericꝰ rex torpens monachꝰ efficitur.

Bolidꝰ a childerico iniuriis afficitur.

Childericus a coniuratis dũ venat̃ occiditur cum vlcide vxore

Ebroynꝰ bellum mouet.

Pepinus pu ſillus.

A filio pater magiſtratu deiicitur.

Theodericꝰ fugatur.

Pepinꝰ palatio ꝓ̃fectus.

Mors theoderici regis.

Seditio i frãcis.

eſſet:dagoberti fortuna deterior facta eſt. Vnde pulſo magiſtratu theudoaldo frã-
ci rangafredũ principẽ palatii noiauerũt. Qui mox excitato ad rẽ fortiter gerendaꝫ
Dagoberto per carbonariã ſiluã ad moſam flumen vſqꝫ copias ꝓmouit vaſtatis vn
diqꝫ atqꝫ incẽſis agris. Quo tp̃e martellus cuſtodia elapſus eſt: & dagobertuꝫ mors
occupauit. Eodẽ ꝓpe tp̃e Ambertus abricẽſis põtifex in colle altiſſimo ſancti mi
chaelis cœnobiũ exędificauit cũ agereť annus ſalutis ſeptingenteſimus nonus. Erat

Daniel ſacerdos rex effi-cit & chilperic⁹ appellat̃

ſacerdos qui daniel appellabatur ꝗ cum bonę ęſtimationis eſſet hũc aſſumptũ pala
tio p̃ponunt:ꝑmiſſo imprimis vt cęſaries illi barbaqꝫ adoleſceret quã per ſacerdotii
legem tondere ſępius oportebat. Capillo adulto regẽ proceres conſalutant: appel
lantqꝫ pro daniele chilpericum. Martellus libertate adepta:pipini patris magiſtra-
tum hoc eſt palatii pręfecturam recuperare omni ſtudio contendit:clotariũqꝫ in da
goberti locũ conſtituit. Qui cũ militũ delectum iam haberet:chilperic⁹ accito ranga
fredo & friſonũ duce qui amicitiã cum chilperico inierat ad moſam fluentuꝫ caſtra
promouit. Poſt atrociſſimũ conflictũ martellus in fugaꝫ ſe vertit. Sed receptis ex fu
ga copiis pręliũ cum ſępe redintegraſſet pugnatũqꝫ varia vtrinqꝫ fortuna diu fuiſſꝫ
tandem apud ablauũ chilpericus ſuperatur. Verum cum ex fuga ſe recepiſſet: bellũ
iterũ mouet. Cui auxilio fuit vaſconũ princeps eudo. Sed benigniore fortuna vſus
martellus:hoſtẽ fudit in agro cameracenſi in loco qui vinoſus appellatur. At eudo
aſſumpto fugę comite chilperico:ſublatiſqꝫ regis theſauris aureliã inde in vaſconiã
profectus eſt. Fugientẽ vero martellus aſſequi non potuit. Sed rangafredum ande
gauiã petentẽ vna cum ciuitate in poteſtatem recepit. Clementia tñ vſus martellus
hoſtẽ libertate & ciuitate donauit. Anno mox inſequenti miſſis ad eudonem lega-
tis: receptoqꝫ chilperico: vaſconi pepcit. Interea clotarius obiit mortẽ. Reſtitutuſqꝫ
in regnũ chilpericus nõ diu ſupuixit. Cui ſucceſſorẽ fecere franci ex martelli conſilio
theodoricũ dagoberti filiũ:quẽ calle apud moniales virgines educatuꝫ autores tra
dunt. Ad hũc modũ martellus recepta palatii p̃fectura:grandem exercitũ contrahit
Inde rheno traiecto per deuictos ſueuos ad baugarenſes vſqꝫ qui vltra danubiũ in-
colunt ducit. quibus fuſis ſuperatiſqꝫ poſtq̃ maximã germanię partem in ditionem
recepit:præda ſpoliiſqꝫ impeditus in franciã victor regrediť. Vbi cũ de eudonis va-
ſconis defectione nunciũ accepiſſet: ꝓtinus in eũ expeditionẽ parat. Sed martelli ad
uentũ eudo nõ ſuſtinens in penitiores regionis locos ſe abdidit: quẽ anxie quęſitũ
neqꝫ inuentũ martellus reducto in franciã exercitu dimiſit. Eodẽ tempore deficienti
bus a fide ſueuis:martellus leufredũ alemãnię ducem fudit:eãqꝫ regionem cum ipſis
ſueuis ſubiugauit. His tot victoriis clar⁹ domũ ſe recepit. Tali ꝓfecto principe op⁹
eo tp̃e erat:cũ inſurgentibus vndiqꝫ bellis francia quatereť. Edulo nãqꝫ perfidus

Abidiramus rex gothus hyſpanus in galliã venit.

vaſco vindictę appetẽs ad hyſpanos ꝓfectus:abidiramuꝫ regẽ religioni xp̄ianę in-
feſtiſſimũ hoſtem magna victorię ſpe allicit:francos petat. Ille non magno labore ꝑ
ſuaſus adeo grandẽ exercitum cogit: vt nõ vincere modo galliã:ſed in ea perpetu-
as ſedes habere ſtatuiſſet. Nã cum innumerabili militũ manu vxores una & cũ vni-
uerſis fortunis liberos eduxit. Poſitis apud burdegalã caſtris ciuitatẽ expugnat: tẽ
plis direptis incẽſiſqꝫ. Parib⁹ deinde calamitatibus pictauos ꝑſecutus:cõcremata di
ui hylarii ęde:turonũ adoriť. Sed hoſti occurrens martellus magnam ſtragem edi-
dit:ferũt eñ in eo pręlio trecenta octogintaquinqꝫ milia hoſtium occubuiſſe: cũ ta
men ex martelli exercitu mille tantũ quingẽti cecidiſſent. Eius victorię cauſa cogno
mentum martello fuiſſe quidã autores tradũt. Nam carolo nomẽ illi erat ex pellice

nato qué pipinus in deliciis habuerat. Quéadmodű enim ferrum martello obtűdi-
tur ita hoſtiű ferocia martelli egregia virtute contrita eſt. Re bene geſta: coniectis in
vnű locum ſpoliis: martellus militi prędá diſtribuit. Ipſe vero ꝑ tot bella céſu pe-
cuniaqꝫ extenuatus: cű cópertű haberet ꝓceres egregiá operam reipublicę nauauiſ-
ſe: fortuniſqꝫ ſuis deſtitutos eſſe: decimas quæ cleri erát nó diſſentientibꝰ epis: ꝓceri-
bus dum bellum aduerſus xpianę religionis hoſtes gererét ꝑcipiédas attribuit: per-
ſancte iurans ſi vitá diu viueret ſe omnia & multo maiora ſacerdotibus repenſurű.
Eius ſacrilegii pœnas luere apud inferos martellű eutherius arelateñ. pontifex ſe ꝑ
quieté vidiſſe diuulgauit. Poſt hec eudo: quo auctore abidiramus in franciá de-
migraſſet: in gratiá martelli reſtitutus: magná cladé ex his ꝗ ſuperant hoſtibus fecit.
Ego illud ſęculű fato aliquo infœlix putauerim: in quo vix quietis momentű fráco
militi cóceſſum eſt. Deinceps abidiramo ſuperato: noui a burgűdia motꝰ nunci-
antur. Quo ſe ꝯferés martellꝰ: burgűdiones nó difficillime cópeſcuit. pręſidiis oibꝰ
locis impoſitis. Mox aűt eudonis morte cognita: in vaſconiá magnis itineribꝰ ꝓfi-
ciſcitur. Quá oém ꝓuinciá cű recepiſſet: in franciá cóuerſus eſt. A vaſconibus ad-
uerſus friſones dimicandű fuit. Id bellű claſſe cóparata ꝯfectű eſt. Sűt eñ friſones ad
ſeptétrioné maritimi rhenű qua parte oceanű influit attingétes. Cű radbodo gétis
eius duce ad flumé burdoná pugna ꝯgreſſus martellus hoſté falſa deorű religione
deceptű fudit: & occidit anno ſalutis ſeptingéteſimo trigeſimo quinto. Per id tꝑus
Vuandali ſedibus ſuis relictis: cű finitimos ſibi populos vexaſſent: in franciá crude-
li agmine ad ſenones vſqꝫ irruperűt. Sed ipetu in eos facto vrbis antiſtes obbo obſi-
ſidione liberata ciuitate hoſté in fugá vertit. Huius gétis Vuandaloruꝫ origo ſicut
& gothorű atqꝫ hunorű a ſcithis eſſe tradiẜ. Qui patria a gothis pulſi: indeqꝫ ad da-
nubiű fugiétes cű illic ſedes lógo ſatis tꝑe habuiſſent: gimerith gothorű rex eos a da-
nubio exturbat. Coacti igiẜ romanorű legibꝰ audire: a cóſtantino ipetrant locű ad
incolendű ſibi dari. Pánoniáqꝫ annos ſexaginta obtinuerunt. Donec ſtilico aduer-
ſus archadiű honoriűqꝫ imperiű affectantes: Vuandalos ad belli ſocietateꝫ acciuit.
Qua occaſione excitati barbari: ꝑ gallias primű diu graſſantes: & inde a gothis de-
pulſi in hyſpaniá tráſgreſſi yſpalim ciuitaté obtinuere. Cuius oém late regioné vuá-
daluſiá a noie gétis appellauerűt. ſed cű honorio doleret gothos italiá vaſtare: hyſ-
paniam illis ꝑmittit. Vnde nó multo poſt Vuandalos deiectos affricá petere cópu-
lerunt. Vbi ad beliſarii tꝑa incolétes iuſtiniani edicto ꝑ beliſariű: regnű & gété ami-
ſerűt. Sed ré cœptá repetamꝰ. Orta deinde in burgűdia ſeditione lugdunum ire
martellꝰ feſtinat: cuiꝰ aliquot ciues defectionis auctores pœna afficit. Inde ꝓtergreſ-
ſus: arelatę aliiſqꝫ munitioribꝰ locis ipoſitis ꝓſidiis: domű rediit: Nec ꝗes feſſo princi-
pi. Rheni accolas frácorű ꝯtinuos hoſtes armis iterű ꝑdomuit. Nec defuit tot incó-
modis auinio: ꝓuincię munitiſſima ad rhodanű ciuitas. Eá gothi ex hyſpania/ du-
ce maranco irruétes occupauerát. Quá mox martellꝰ obſidione cinctá ꝑ childeber-
tű fratré oppugnat. Qua re cognita/ reguli gothi ſuppetias maranco ferűt: opé ꝓ-
terea ꝯferéte amero rege: nó ignobili gotho. Aduerſuꝫ quos mari delatos martellꝰ
cű exercitű duxiſſet: regſos fudit: reliqs fugá capiétibꝰ. Rurſꝰ repetétibꝰ bellű gothis
cű narbonéſeꝫ agrű icurſióibꝰ arelatéſéqꝫ vaſtarét accito luprádo lógobardorű re-
ge graſſáté hoſté martellꝰ exturbauit. Redeűté ide martellű morbꝰ iuaſit. Qua re ad-
monitꝰ filiis hęreditaté diſtribuit. Carlomano auſtraſiá: ſueuiá alemániáqꝫ & thori-
giá: pipino fráciá reliqués: griffone derelicto: ꝗ oiꝫ ifimꝰ natu erat Quę cá fuit iſurgé

Decias mar-
tellus ꝓceri-
bus frácis aſ-
ſignat.

Motꝰ belli i
burgundia.
Bellum i fri-
ſones.

Friſones.

Vuandali i
ſenones.

Vuandalo-
rum origo.

Auinio ciui-
tas.

Fuſi gothi.

tis poſtea belli. Inter hec childericus velut belua nihil cogitans:tp̃s ocio & volu-
ptatibus exigebat. At pipinꝰ brabancię princeps futuris ꝓuidẽs in burgundiã quæ
ſibi a martello relicta eſſet irrũpẽs:eã cũ feſtinatione occupat. Interim ingraueſcente
morbo martellꝰ morte extinguit̃ annis admiſtrationis eiꝰ.xxv.exactis. Cuius ſepul-
chrum ex alabaſtro apud diuũ dyoniſiũ ꝓxime maiorẽ tẽpli arã ad hoc vſqꝫ tp̃s vi-
ſit̃. Griffoni quẽ minimũ natu diximꝰ erat mater ſunahildis odonis baioarię du-
cis neptis:mulier cordata. Quę iniquo aĩo ferẽs griffonẽ a patre teſtamẽto p̃teritũ:
filiũ excitat hęreditatis portionẽ ex fratribꝰ repetere. Nec mora laudunũ plenꝰ ſpei
iuuenis occupat:bellũqꝫ fratribꝰ ſeorſuꝫ indicit. Quẽ lauduni obſeſſuꝫ fratres vltro
ad ſe venientẽ capiũt. Carlomanꝰ ne interim dũ melioribꝰ regni rebꝰ aĩuꝫ intẽdit:re-
bus nouis griffo ſtuderet:in nouo caſtello qđ non ꝓcul ab arduenna ſilua erat ĩ cu-
ſtodia aſſeruari iubet. Inde aduerſus aq̃tanos expeditionẽ carlomanꝰ pipinuſqꝫ ꝓ-
mouentes(duce hunauldo ſupato)ꝓuinciã ſubiugarũt. Cũ aũt pictauię caſtra ha-
berẽt:regnũ qđ antea cõi ꝯſortio poſſederãt inter ſe partiti ſũt. Sed redeũti carloma
no cognita alemãnorũ defectione:ducto ĩ eos exercitu:agros ĩcẽdit:atqꝫ ita dirutis
ad ſolũ ꝯpluribꝰ locis:cũ frãcos repeteret:odilonẽ boiarię ducẽ armą agitare & bel
lum aduerſus reges parare nũciat̃. Cuiꝰ temeritatẽ facile reges cõpreſſerũt. Nec mo-
ra:ĩ ſaxones bellũ inſurgit. Quos carlomanꝰ ſe ſolo(ductis aduerſus rebellẽ copiis)

Carlomanꝰ religionẽ ꝓfitetur.

ꝑdomuit. Hic carlomanꝰ cui ſecũdorũ negociorũ turba odioſa maxime eſſet pipi-
no regni admiſtratione attributa romã ꝓficiſcit̃. Atqꝫ a ʒacharia tũc romano põti

Mons ſoracte in tuſcia.

fice religionis habitũ ꝓfeſſionẽqꝫ recipiẽs:deo militauit ĩ cœnobio qđ ſuis ĩpenſis ĩ
mõte ſoracte extruxerat. Eo cũ ſe cõplures ex nobilitate francorũ eius viſitandi gra
tia crebro cõuenirẽt:ad montẽ caſſinũ demigrauit. At lõge alio aĩo griffo ꝑmo-
leſte ferebat pipino ſubiici. Libertatẽ igit̃ nactꝰ ad ſaxones ſe recipit. ibi collecto(vt
ipſe arbitrabat̃)iuſto exercitu:aduenięti pipino occurrere ad onacrã amnem: loco
quẽ orhemũ incolę vocant nõ formidat. Pipinꝰ aũt ad fluuiũ muſſahã in vico ſtra-
hũgo caſtra fecit. Nullo tñ p̃lio cõmiſſo:in colloquiũ ventũ eſt:atqꝫ ita re infecta diſ

Griffo hoſpitẽ ſuũ taſſillonẽ poſſeſſione exturbat.

ceſſum. Griffo q̃dẽ cognitã ſaxonũ ꝑfidiã hñs in baioariã cõtẽdit. Vbi allectis ĩ ſuã
beniuolẽtiã ꝑmultis ꝓceribꝰ frãcis:ducẽ taſſillonẽ hoſpitem ducatu exturbat. Ea re
cognita pipinꝰ cũ magnis copiis in griffonẽ ꝓgreſſus:dep̃henſo griffone taſſillonẽ
reſtituit. Griffonẽ aũt ſex vel vt a nõnullis ſcribit̃ duodecim comitatibꝰ apud frãcos

Pipinus ʒachariã pontificẽ romanũ cõſulit.

donauit. Quibꝰ nõ cõtẽtus eo ip̃o ãno quo hęc geſta ſũt ad gayfirũ aq̃tanię ducem
defecit. Pipinꝰ regũ francię inertia ꝑſpecta:cũ domi deliteſcerẽt nec reipublicę ꝓcura
tionem vllã ſuſciperẽt ʒachariã romanũ antiſtitẽ p archiep̃m bituriceñ.rurcharduꝫ
& furadũ ipſius pipini domeſticũ ſacerdotẽ ꝯſulit:vter ad rẽpublicã gerẽdã potiſſi
mũ idoneus ex regibꝰ eẽt:is ne ꝗ ocio domi tp̃s cõtereret nihil agẽs:nihilqꝫ oĩno cu-
rans:an ꝗ induſtria virtuteqꝫ publica negocia moderaret̃ intẽtus atqꝫ ſollicitus. Ad
pipini ꝯſulta reſpõdit ʒacharias:eũ regni gubernaculo dignũ eẽ ꝗ prudentia ſpecta
tus rẽpublicã diligẽter curioſeqꝫ cõponeret. Quo rñſo adducti ꝓceres:pipinuꝫ ſibi
deligũt regẽ & ex ʒacharię ſentẽtia atqꝫ auctoritate illũ cõfirmãt: quẽ bonifacius(ꝗ
cathalogo ſanctorũ aſcribit̃)ſueſſione more regio vnxit. At childericus hõ vecors
detonſo capillo monaſterio deputatur. anno dñi ſeptingẽteſimo quinquageſimo.
Eodeꝫ anno quo regni diadema pipinus ſuſcepit:ſaxones bellũ mouent. Quos ad

Griffo necatur.

vuiſuram flumen pręlio iterũ victos rex in ſuã poteſtatem accepit. Franciam in-
de repetenti:griffonẽ quẽ ad gayfirum aquitanię ducem defeciſſe cõmemorauimus

interemptũ fuiſſe nunciaꝛ̃.Curauit pręterea religioſus princeps auctore remigio ro
thomagorũ antiſtite:emẽdatiora facere q̃ antea rudia & inculta in eccleſiaſticis offi
ciis cantabanꝛ̃.Per id tp̃s ſtephanus ſecũdus pontifex romanus vrbe egreſſus cariſi
acum ad pipinũ ſe cõtulit.Pipinũq; in regẽ francorum ſacrauit.Cã ꝓfectionis fuit.
Alſtulphus lõgobardorũ rex grauiore tributo romanos p̃mebat:indicto cuiq; ro
mano capitali cenſu atq; annuo.Pontifici ꝓpterea ſuppetias ferre pipinꝰ pollicet̃.
Interim dũ ad expeditionẽ ſe pipinus parat põtifex apud ſanctũ dyoniſiũ diuerſatꝰ
eſt.Stephanus aũt vt regi gratificaret̃ pipino benedixit:& poſteritati eius atq; q te-
meritate aliqua aduerſus francos bella mouerent cõione xp̃iana interdixit.. Alſtul- Stephanꝰ ſecũdus papa pipino & eiꝰ poſteritati benedixit.
phus aũt ſpem capiẽs pipinũ i frãcia retinẽdi Carlomanũ quẽ in caſſinẽſi cœnobio
monachũ factũ eſſe ſcripſimꝰ ad pipinũ ire iubet.Cuius aduẽtu pipinꝰ nihil a ſenten
tia motꝰ carlomanũ in viẽnenſi monaſterio ꝯtinuit vbi ęgritudine ꝯtracta defũctꝰ ẽ

Primo inſequẽti vere pipinus in lõgobardos exercitũ ducit.Cui ad alpiũ angu-
ſtias occurrens alſtulphus:trãſitu francos ꝓhibere ꝯtendit.Sed irruentiũ in ſe fran-
corum ipetũ nõ ſuſtinẽs papiã ſe recepit.Ibi milite frãco circũuallatus:obſides qua-
draginta pipino dat.Iuratq; romano põtifici q̃cunq; abſtuliſſet reſtituere.Atq; ita
attributis ſtephano militũ firmiſſimis copiis põtificẽ in ſedẽ pipinꝰ reſtituit. Co-
gnito pipini in franciã abſeſſu:Alſtulphus neq; obſidũ neq; iuriſiurãdi curã habẽs Alſtulphꝰ a pipino vicit̃
nullis ſe ꝓmiſſis abſoluit.Eã ob rẽ pipinus ſupatis iterũ alpibꝰ:alſtulphũ papię ob-
ſidet.Obſidione p̃ſſus alſtulpus rauẽnã pipino cũ aliis quas põtifici abſtulerat ali-
quot vrbibus q̃ in exarcatu erãt reſtituit.Receptas pipinus ſtephano aſſignat.Ipſe
vero alſtulphꝰ nõ multo poſt equo forte delapſus ceruicẽ fregit. Eodem tempo
re pipino apud cõpẽdiũ agẽte venere ad eũ ex ꝯſtantinopoli legati ꝯſtãtini impato Legati ipatoris ad Pipinum.
ris leonis filii ꝗ ſacras ad ſanctorũ reuerẽtiã imagines fieri ꝓhibebat.Eiq; impatorio
noie miri opis organa dono dedere.Eius legatiõis nulla cã lr̃is mãdata eſt.Credo
pipini fama imperatorẽ adductũ fuiſſe.Ideoq; nouo pricipi gratulari voluiſſe ami-
citiãq; eius expetiuiſſe.Venit p̃terea magna ꝓcerũ ſuorũ nobilitate comitatus dux Taſſillo baiarię dux.
baioarię taſſillo ꝗ in verba regis iurans illi ſe & gentẽ fortunaſq; oẽs ſuas ꝑpetuo ſũ
miſit.Saxones vero ꝗbus odio ſemp fuerat francorũ nomẽ: ꝓficiſcentẽ in ſaxoniã
Pipinũ aditu intercludere conati ſũt.Sed irruptione facta pipinus hoſtẽ retro abire Saxonibus tributũ iponitur.
cõpellit.Victos deniq; annua trecentorũ validiſſimorũ equorũ penſione pipinus
mulctauit.quos ad ſe quotãnis in frãciã parlamẽti tp̃e deducerẽt.Sic eñ publicũ ad
iuſticiã miniſtrandã ꝯuẽtũ franci vocãt.Cuiꝰ inſtituẽdi autor ab hyſtoricis non tra
ditur.Id eñ cuiuſq; ãni definito tp̃e loco quẽ rex deſignaſſet habebaꝛ̃.Verũ q̃nqui-
dem hęc gñalis ex toto regno coitio ipẽſis & laboribꝰ ꝯueniẽtes afficiebat:obſerua
tũ poſtea ẽ vt ex maioribꝰ ciuitatibꝰ & ꝓuinciis periti iudiciorũ & ꝯſuetudis hoies
ad id munꝰ delecti ius cuiq; ꝑ ꝓuocationẽ litigãti dicerẽt.Quę inſtitutio cũ vaga in Inſtitutio parlamẽti.
terdũ incertaq; ꝯmutatis ſedibꝰ eẽt:decreta eſt parlamẽto apud pariſios curia & ſe-
des in qua iudices deſignati ſe iugiter ſiſterẽt ꝑpetui ꝓuocationum definitores.Qui
octoginta ſunt ãnua ex regis fiſco ſtipẽdia capiẽtes.Et hi ꝗdẽ ꝑ quattuor curias diſ
tributi ſeorſuȝ cõſidunt:ſuoſq; p̃ſidẽtes habẽt.In p̃ma quã franci camerã vocãt p̃ſi-
dentes quattuor:& ꝯſiliarii triginta cauſas & lites audiũt.dilationes & q̃ ad iuris co
gnitionẽ attinẽt cõſtituũt.Leuiora q̃daȝ & tẽporanea finientes.In reliquis ſingulis
duabꝰ cameris decẽ & octo inꝗſitionibus p̃ſunt:ꝗ enquęſtarũ.i.inquiſitionũ ꝯſilia-
rii dicũtur ꝗbus p̃ſidentes quattuor p̃ficiuntur.Horum oim pars ex clero:parſq; ex

laycis ꝯſtituiť. Sentẽtias dictãt. Quã ſtatutis diebus alter ꝑſidentiũ in ꝑma curia pa-
lã enũciat. Idqꝫ arreſtũ .i. fixũ & firmatũ vocãt: a quo videlicet nemo ꝓuocare poſ-
ſit. Qui vero reꝰ ſentẽtiã i ſe excipit ſexaginta librarũ turoneñ. mulcta afficiť. Si qs tñ
i iudicio error admiſſus reo eẽ videbiť: errorẽ ꝓponẽdi & i iudiciũ eiuſdẽ curię dedu
cendi ptãtẽ habꝫ: nec priꝰ audiť: q̃ duplicatã mulctã depoſuerit. Quarta curia eſt eo
rũ quos req̃ſtarũ .i. ſupplicationũ palatii magiſtros vocãt. Apud quos cã eorũ tm̃
agiť q regis obſequiis deputati: vel priuilegio donati ſunt. Et ab his quidẽ iudicibuſ
q ſex ſũt ꝓuocare ad parlamẽtũ licet. At cũ i decidẽdis iudiciis nodꝰ aliqs & anceps
in cã difficultas ſurgit: oĩm curiarũ & camerarũ ꝯſiliariis ꝯueniẽtibꝰ ſentẽtia ferť. Eiꝰ
parlamẽti tãta fuit ſemꝑ apud francos autoritas: vt q̃ rex ipẽ de republica deqꝫ iure
& ꝓuentibꝰ regni ſtatuerit ea ſine huiꝰ ſenatꝰ decreto nõ ꝓcedãt. Sunt ꝑterea ipſius
parlamẽti cõiudices dũ adeſſe volunt franci pares: de qbus poſtea ſcribendũ nobis
eſt. Atqꝫ vt huius ſacroſanctę cõtionis regẽ autorẽ eſſe certũ ſit: regia ſinguliſ qbuſ-
qꝫ annis reſcripta eduní: qbus ad diui martini diẽ feſtũ .i. ſecũdo idus nouẽbris par-
lamentũ incoãdi iudicibus a rege autoritas dať. Ad hoc ꝑterea parlamẽtũ ſpectant
octo alii ſupplicationũ magiſtri: q regii hoſpitii peculiari noĩe appellanť: q regi fre-
quentius aſſiſtũt cancellariã ſectãtes. Et hi poſt primę curię ꝑſidẽtes oĩꝫ primi ſedẽt
His ergo cũ frãcię paribꝰ cõprę̃hẽſis: centũ oĩno ſunt: qbus appellationũ cognitio
regaliarũ quoqꝫ & pariũ cauſę cõmittunť incõmutabili ſentẽtia terminãdę. Iã ad pi
pinũ redeamus. Vix hac in ſaxones expeditione liberato pipino: gayfirus aqta-

Pipinus ꝓ cleri libertate gayfiro aqtanorũ duci bellum indicit.

nus deferť: ſacerdotũ ꝓuẽtus ſibi vſurpare. Quãobrẽ miſſis ad euꝫ legatis: rex iubet
ab hac temeritate tẽperet: ablataqꝫ ſacerdotibꝰ reſtituat. Sꝫ cũ imꝑata facere negaret
pipinꝰ apud childoacũ caſtra habuit. Cognito regis aduẽtu gayfirꝰ beniuolẽtiam ſi
mulãs: miſſis ad pipinũ algario atqꝫ ytharo obſidibꝰ reſarciturũ ſe oĩa ꝓmittit. Exce
ptis obſidibꝰ rex in franciã reuertiť. At gayfirꝰ incõmodorũ q̃ a pipino ꝑtuliſſet me
mor cabillonẽ burgũdię vrbẽ copias mittit: quę & vrbẽ & late circũpoſitũ agrum
populenť. Agebat tũ in publico cõuentu apud duriã pipinꝰ. Perfidia gayfiri cogni
ta: vlciſci iuriſiurãdi cõtẽptorẽ pergit. Caſtellis cõpluribus ſolo tenus dirutis: bor-
boniũ chantellã atqꝫ claromõtẽ recepit. Inde cũ lemouicas ꝑueniſſet oĩbus igne fer
roqꝫ cõſumptis exercitũ in franciã hybernatũ mittit. Eiꝰ belli aduerſus gayfirũ fineꝫ
cũ pipinus maxime optaret: crebras expeditiones in aquitaniã duxit: quã infeſtiſſi-
mis incurſionibus vexat. Et q̃uis hoſtiliter ꝑ omnẽ regionẽ frequẽter miles francus
graſſareť gayfirus tñ nec in aciẽ ꝓdire: nec apto ꝑlio decertare auſus eſt. Excurſa aq-

Gayfirus a ſuis necať.

tania: deficiẽtibuſqꝫ ad pipinũ plurimis vrbibus: gayfirus a ſuis necatur. Erant in ſu
pellectili gayfiri manuũ integumenta: q̃ nũc chirothecę appellanť: quę ꝗ vnionibꝰ
aliiſqꝫ ꝑcioſioribus gẽmis intexta erãt ad ornamẽtũ feſtis diebus gayfiro erãt. Hęc
recepta pipinus in templo diui dyoniſii appẽdi iubet. Quę cruci aureę q̃ ſupra araꝫ
maiorẽ extat appenſa diu viſa ſunt. Bello aquitanico exacto & gayfiro apud pe
tragoricos necato: xantonas pipinus petit. Ibi contracta infirmitate cui intercus no
men eſt mox turonum: deinde pariſiũ ſe contulit: vbi paucos poſt dies vita deceſſit
elatuſqꝫ eſt funebri pompa: & cõi oĩm luctu in monumentũ qđ in diui dyoniſii ęde
illi extructũ erat ſepultus. Anno xp̃ianę gratię ſeptingenteſimo ſexageſimo octauo
Duꝫ hic pipinus regno francorum prę̃eſt dux aubertus ex Ida burgũdorũ ducis ſo
rore robertũ filiũ excepit qui ob uitę turpitudineꝫ & flagitia dyabolus cognoĩatus

Robertꝰ diabolus

eſt. ſed tandẽ reſipiſcẽs moribus fuit optimis & gratiam obtinuit ſanctitatis

Eiuſdē compendii Liber quartus.

p

Ipino puſillo duo fuere ex Bertha liberi ſuperſtites carol⁹ & car
lomanus. Qui ambo ex ſentētia ꝓcerū reges appellati: partito
inter ſe ęquabili portione paterno regno. Carloman⁹ ſueſſio-
ne: Vuarmācię carol⁹ dyadema ſuſcepit. Sed carlomano breui
or vita fuit. Hinc auctior factus carol⁹: toti ſine interciſione re-
gno dn̄ari cœpit. Moxqꝫ hermenaldo ſibi familiari ātiſſiodo-
rū dono dedit: eūqꝫ comitē appellauit. Nec mora iterpoſita: cū
accepiſſet hunuldū aqtanię vrbes quas pipin⁹ ſubegerat ad defectionē ſollicitare:
cōparato exercitu aduerſus rebellē ꝓgredit̄. Quē in fugā verſuꝫ: & ad lupū vaſconū
ducē ſe recipiētē mira celeritate carolus ꝑſequit̄. Sed priuſq̄ in lupū moueret: ad euꝫ
legatos mittit: q dedi ſibi hoſtē petāt. alioqn belli oēꝫ molē in ſeſe excepturū. Lupo
cōſiliū fuit nō hunuldū modo ſed ſe quoqꝫ cū oi vaſconia caroli ꝑtāti committēdi.
Recepta utraqꝫ ꝓuincia carol⁹ cum in franciā veniſſet adriani primi romani pōtifi-
cis legatos audiuit. His mandatū erat petere a carolo auxiliū aduerſus deſideriū lō
bardię regē quo oppreſſore multa oppida vi: multa ſpōtanea deditione a romana
eccleſia defecerant. Legatis carolus reſpōdet ſe id curaturū: ſubuenturūqꝫ beato pō
tifici. Igitur miſſis ad deſideriū nunciis: petit ab iniuriis deſiſtat. Reſtituatqꝫ ſummo
ſacerdoti q̄ abſtuliſſet. Atqꝫ vt impata recuſanti deſiderio carol⁹ paratiſſim⁹ occur-
reret: collecto celeriter exercitu interim dū legati mādata peragūt oia q̄ ad bellū cō-
ueniebant cōparat. Redeuntibus legatis: cognoſcit carolus deſideriū oia hoſtiliter
agere: paratū eſſe diſcrimen experiri. Non cunctatus igit̄ copias ad alpes ꝓgredi iu- Carol⁹ ī deſiderium mouet.
bet. Occupauerat deſiderius anguſtias montiū fortiſſimis pręſidiis. Sed cognito re
gis aduentu: in plana mox hoſtis ſe recepit. Superatis iugis poſtq̄ taurinū carolus ꝑ
uenit: certior factus deſideriū verſellas cū grandi exercitu ꝓfectū eſſe: conuerſo in il-
lum agmine: carolus vercel las petit. Vbi dimicandi poteſtate facta: fuſos ſuos cū vi
deret deſiderius: papiā fuga ſe ꝓripuit. Locum vbi pugnatuꝫ eſt propter interfecto
rum ſtragē mortariā incolę appellauerūt: vbi ſacella duo: vnū beato petro: alteruꝫ Mortaria in lombardia.
diuo euſebio dicata ſunt: in illo amili⁹: in hoc amicus ſepultus eſt. Qui tanta formę Amilius & Amicus.
ſimilitudine ęquales fuiſſe tradunt̄: vt alter ab altero haud facile diſcerni poſſet. Et
hi quidē in caroli exercitu militantes apud mortariā occubuerunt. Fugientē de-
ſiderium celeriter ꝑſecutus carolus: cū vrbē prima oppugnatione capere non potu
iſſet: eā circunſiſtit: ne qua pateret deſiderio effugiendi via. Sed vbi cognouit deſide Rex deſiderius papię obſeſſus.
rium plurima tentaturū priuſq̄ ſe dederet: carolus relictis quibuſdā ad cōtinuandū
obſidionē fortiſſimis & belli nō ignaris ꝓceribus romā viſendi adriani cauſa ꝓfe-
ctus eſt. Inde papiam conuerſus ciuitatem deſideriūqꝫ vna cum vxore & liberis ī po
teſtatem accepit & leodium vt bibliothecarius autor eſt relegauit. Hic eſt deſideri⁹
regum longobardorū vltimus. Quorū longobardoruꝫ in italiam irruptionis hęc Lōgobardorū origo.
cauſa fuit. Cū eni ex ſcandinania inſula q̄ in occeano germanico eſt nouas ſedes q̄rē
tes duobus & quadraginta annis in pānonia ſe collocaſſent: narſes eunuchus quē
iuſtinus biꝫantinus imperator aduerſus gothos italię p̄fecerat offēſus ſophię iuſti-
ni vxoris verbo longobardos in italiam accerſiuit. Sophia em̄ credula mulier dum
narſetis ęmulos criminatoreſqꝫ auſcultat: illum ad ſe vocare cōtēdit ſcribēs ei ad la-
nam & pēſa eunuchū reuerti oportere. Quo obprobrio irritat⁹ narſes: At ego inqt
telā ordiar nō facile ęmulis extricabilē. Itaqꝫ legatos ad alboinum q vndecim⁹ lon-

gobardorum rex eodē tempore erat mittit. Legati quo facilius hoiem narſeti ꝯcilia-
rent ſuauiſſimos terrę italię fructus deferētes: narſes inqunt ad ſocietatē belli italici
te vocat/ vbi nō rapis pānonicis ſed huiuſmodi fructibus abunde fruaris. Auditis
oratoribꝰ: nō pigritat̃ rex vocanti ſe parere. Sed cōtracta longobardorum poten-
ti manu in italiā ad narſetē ꝑ ſinū adriaticuꝫ ire feſtinat ſpe futurę ſocietatis allectus.

Prodigia

Pręceſſere alboini aduentū prodigia. Peſtis totā italiam occupauit. Igneę & cruētę
acies ꝑ cœlū apparuerūt. Et nix frequēs p̄ter ſolitū terrā operuit. Ingreſſus italiā al-
boinus giſulphū quē nepotē habebat foroiulianis p̄fecit. Hoc initiū fuit lōgobar-
dis italiā iuadendi vbi plus ducētis annis ad hūc quē carolꝰ ſuꝑauit deſiderium graſ-
ſati ſunt. Cęterū giſulpho male accidit. Cacanꝰ em̄ ex norica q̄ terra venetiis finitima
eſt in italiā irrūpēs/ giſulphū cū copiis ſibi occurrētē occidit. Quā rē geſtā huic com
pēdio ideo inſertā eē volui ꝓpter deteſtabile facinus qd̓ inde ſecutū ē. Giſulpho ꝓ

Romilda.

ſtrato: romilda eiꝰ vxor foroiuliū diligēter a ſe cōmunitū defenſare ꝓponit. Sꝫ incō
ſtās & libidinoſa mulier dū muris obeqtātē hoiem ſpecie & viribꝰ validū cōſpicit:
colloquiū eius poſtulat. Igit̃ ex muro cacanū vocās oppidū dedere offert ſi ſe ducat
vxorē. Qua oblatione lętꝰ hoſtis per nunciū iurat ſe fœminę pariturū. hac tm̄ fide
cacanꝰ oppidū recipit. Sed perfidus barbarꝰ cōtinuo emiſſa ex foroiulio turba op-
pidū cremat: fœminas infra pubertatē in campū ad hoc ꝯſtitutū abductas trucida-
re iubet. Moxꝗ iuriſiurandi quod romildę p̄ſtiterat memor eā vna nocte tm̄ in cō
iugē accipit. Quā poſtridie validiſſimis duodeci militibus ꝓſtituendā vſꝗ ad laſſi-
tudinē exhibet. deinde palo eam affigi mandat/ tali dignā dicens ignominia fœmi-
nam q̄ ob libidinē patriā hoſti ꝓdidiſſet. Fuit ergo deſiderio quem diximꝰ finis. A
quo recupatas quas romano p̄uli abſtulerat vrbes eccleſię carolus reſtituit. Addi-
dit his ſpoletū atꝗ beneuentū. Quibus beneficiis vt pōtifex gratię aliqd rependeret
carolum multis ornauit priuilegiis. Quorū illud maximū fuit donare eccleſias ydo-
neis ſacerdotibus poſſe: id a ſacerdotibus inueſtitura vulgo appellat̃: qua ſine eccle
ſiā vel vt nūc loqmur bn̄ficiū nemo poſſidebat. Recipiebat em̄ a rege q bn̄ficiū ade-
pturus eſſet annulū vel ſimile quippiā: argumentū ſcilicꝫ regię in eū gratitudinis. In

Priuilegiuꝫ iueſtiturę eccleſiarū & inſtituendi romanū pontificem.

tereſt em̄ regū noſſe: qui maiores maxime eccleſias admiſtrent: quarū ipi tutores ſūt
Adiectū priuilegio eſt Romanū quoꝗ pontificē ſine caroli iuſſu eligi nō debere: id
ꝗ in ſinodo aſſidentibus romę centū quinquagintatribꝰ ep̄is atꝗ abbatibꝰ firma-
tum eſt. Rebus in italia ex caroli ſentētia pręclare cōfectis: in franciā reuerti rex ma-
turat. Nā rebellātibus iterū ſaxonibus bellū indicere iādiu aio cōceperat: ꝓpterea
ꝙ ſępenumero victi nec acceptas leges nec cōuenta ſeruarēt. Sed cū falſis deorū reli-
gionibus inſeruirēt: francos xp̄i cultores maxime oderāt qbus erāt finitimi. Aduer-
ſus illos ducto exercitu: variis p̄liis vt oportune carolꝰ poterat certatū eſt. Duobꝰ
tm̄ locis: apud onacrū ſemel: iterū apud heſaꝫ fluuiū totis copiis pugna fuit. Poſteri
ore attriti ſaxones: in deditionē venere. His mandatū eſt xp̄i religioneꝫ inſtitutaꝗ
ꝓfiteri. Ex omni ſaxonū turba multis obſidibus acceptis milia decē carolus in fran-
ciam tranſlata variis aſſignari locis iubet. Ex his ꝓgnatos brabantinos flamingoſ-

Belluꝫ in hyſpania.

ꝗ ſatis cōſtat: quorū etiam nūc ferociam & ſeditioſos mores prę ſe ferūt. Saxonibꝰ
tandē poſt eius belli initiū trigeſimo anno ſuperatis: cū ex hyſpania belli motus fie-
ri nunciarentur ab iis q aduerſę religionis erant: Carolus fidei xp̄ianę caritate addu

Pariuꝫ francię origo.

ctus exercitū in hyſpaniā ducit. Prius tn̄ q̄ expeditionē ꝓduceret: rē tanto principe
dignam ordinat. Ex omni p̄cipua francorum nobilitate duodeciꝫ ſelegit: quos ſecū

in militia ꝓduceret:eos pares appellãs:qa ſcilicet ęquali inter ſe dignitate regi ꝯſtan
tes ꝑpetuo eſſent:neqꝫ cuiuſq̃ niſi parlamẽti tm̃ ſenatus iudicio obnoxii tenerentur
q ꝯſeruãdis itẽ coronãdiſqꝫ frãcorũ regibꝰ adeſſent.Hi etiã nunc inſequẽtibꝰ nomi
nibus deſignant̃.Remenſis archieps Laudunẽſis atqꝫ lingonẽſis pontifices duces.
Bellouacus:Nouionẽſis:atqꝫ Cathalaunẽſis epi comites ſũt appellati. Ex ſęculi ꝓn
cipibus:Burgundus:Normãnus:& Aquitanus ducatus dignitatẽ:Flandrẽſis aũt:
Tholoſanus:& Cãpanus comitatus ꝓrogatiuam obtinuere.Geruaſius tileſberius Geruaſius
qui ad othonẽ quartũ imꝑatorem germanũ de ociis imꝑialibus ſcripſit autor ẽ:hãc
pariũ inſtitutionẽ ab arturo rege anglo ꝓceſſiſſe.A quo franciã ſubactam fuiſſe di-
cit circiter annos dñicę gratię quingẽtos quadraginta.Quod & ipi angli tradũt.ni-
chil tamẽ in francorum hyſtoriis inuenio qđ huic rei concordet.quare illud fabulę
aſcripſerim.Carolus aũt inde ꝓfectus pampilonã in ſaltu pyreneo vrbem : deinde
ibnalarchi opera qui eo loci imperitabat cęſarauguſtam carolus capit . Inde poſtq̃
magnã agri hyſpaniẽſis partẽ ferro igneqꝫ vaſtaſſet i frãciã maturãs pãpilonę mu-
ros ſolo ęquauit.At cũ ad anguſtias pyrenei iugi q̃ ad vaſconiã ſpectant peruentũ
eſt:vaſcones ex inſidiis in poſtremã francorũ aciem tela coiiciũt. Atqꝫ ita arctiſſimis
faucibus incluſus miles cũ nec retrocedere nec in iuguꝫ euadere poſſet magna clade
affectus eſt.Interemptis anſelino atqꝫ egeſibardo egregiis belli ducibus. Rolanduꝫ
quoqꝫ caroli ex ſorore nepotẽ fortiſſimũ virum illic periiſſe autores tradũt.Cuius il
luſtria plurima geſta poſteritas celebrauit.Occubuit quoqꝫ oliuerꝰ paris nobilita-
tis ſtrenuus comes.Sed huiꝰ ꝑfidię pœnas interfectis paulopoſt eorũ regulis incen- Proditio in
ſiſqꝫ late agris vaſcones exſoluerunt.Hęc a ganelone qui marſillo infideli regi extre castris fran-
mam francorũ aciẽ pecunia corruptꝰ ꝓdidit:clades illata eſt . Sed proditorẽ pœna corũ a gane-
non deſeruit.Carolus enim ganelonem appręhenſum aquiſgranũ duci:ibiqꝫ equis lone.
ferociſſimuis quattuor:pedibus manibuſqꝫ diſtractũ mẽbratim diſſipari iubet. A
ſaxonibus in britones caroli arma conuerſa ſunt qui a francis defecerant. Venere tã Britones
dem in caroli poteſtatẽ. Per idem tp̃s beneuentum duce araiſo Caroli imperata
abiurant:atqꝫ grauiſſimos motus belli excitaſſent:niſi caroli diligẽtia ꝓueniſſet. Ad
moto enim ad capuã incredibili celeritate exercitu:vix caſtris locatis de pace conue
nit.perterrito hoſte q tantã in rege celeritatẽ admiraret̃. Re confecta franciã carolꝰ
repetit.Ibi nunciũ accepit Taſſilonẽ baioarię ducem quẽ ad pipinum veniſſe ſupra
memorauimus:vxoriis q̃relis agitatũ arma parare:finitimoſqꝫ populos ſibi ad ſoci Bauari.
etateꝫ belli acciſcere:vt frãcis incõmodaret.Erat taſſilloni vxor deſiderii filia:cui do
lebat maxime patris fortuna:quẽ franci & regno & vita priuauerant:vxore liberiſ-
qꝫ abductis.Ea re cognita:carolus nulla mora interpoſita:in taſſillonẽ ꝓgredit̃.Cũ
non ꝓcul baioaria ꝑueniſſet:legatis mandat taſſillonẽ adeant:atqꝫ admoneãt:plu-
ris habeat francorũ manſuetudinem:q̃ arma experiri.Quibus mãdatis ꝑterritus taſ
ſillo nihil cunctatꝰ carolo ſe dedit.Datqꝫ theonẽ filiũ cũ aliis cõpluribus ſumma eiꝰ
gentis nobilitate obſidem. Interea cũ hęc agerent̃:Abdoriti vetuſtiſſima amici-
tia francis iũcti:qa a finitimis ppl'is bello ipeterent̃ auxiliũ petitũ ad carolum mittũt Abdoriti
Ab oceano ſinus eſt q orientẽ verſus centũ (vt fama eſt) milibꝰ paſſuũ excurrit.Hũc
ad vtranqꝫ ripã abdoriti velatabi atqꝫ normãni incolebãt.Abdoritorũ legatis caro Huni victi
lus opẽ pollicet̃.Nec cunctat̃ copias illo ꝓmouere.hoſtẽ ex ſociorũ finibus pellere &mirũ i mo
pulſos adigere iuramẽto:ne vltra abdoritis.ſed nec aliis populis bellũ ſe incõſulto dũ attenua-
inferant.Supererant huni:q a ſcithis atqꝫ inde a meotide palude olim mouentes in ti ſuis fortu-
nis.

Abdoriti cõtra normannos.

pannoniam demigrarant. Hi & opibus & populi multitudine ſociiſq; potẽtes: atq; aduerſus ſaxones de regionum limitibus contendẽtes: francos parui habere cœperunt. Igitur aduerſus validiſſimam gentem: delectiſſimum & numero & viribus exercitum carolus comparauit. Octauo tandẽ anno multis variiſq; p̄liis belluʒ confectum eſt. Victoria de hunis habita: franci quicquid apud hoſtẽ diuitiarum inuentum fuit in franciã exportauerunt. Eo bello adeo attrita gens hunorũ eſt vt de ſummis opibus & beata quadã fœlicitate delapſi nullum fere prioris fortunę ſplendorem retinuerint. Sunt qui memorię prodiderint Adelgiſum deſiderii regis filium ꝗ biſantium ad iperatorem profugerat eodem tempore coacto exercitu in italiam veniſſe recuperandi paterni regni cauſa Cuius inanes conatus miſſis pręfectis carolus facile fregit adelgiſo ſupplicio affecto. Bohemicũ deinde atq; lemouicũ belluʒ ꝑ carolum filiũ iuniorem confectũ eſſe: quo egregio facto filius indicium paternę virtutis a qua non degeneraret dedit. Neq; diu poſt de normãnis abdoriti quęſtionem carolo afferũt. A quibus affecti maximis iniuriis duce gothofrido eſſent. Indignatus igitur carolus ꝙ victi ſemel normanni bellum redintegraſſent: claſſe inſtructa illo militem mittit: ipſe terreſtri itinere proficiſcitur. Iam enim tam elato animo gothofridus ſuperbiebat: vt aquiſgrani vbi caroli regia erat ſe caſtra poſituruʒ iactitaret. Sed non longus labor carolo fuit. Gothofridus enim a ſuo quodam ſatellite necatur. Mortuo duce normanni imperata facturos ſe eſſe promittunt. Ad hęc tam crebro ingruẽtia carolo bella addere quoſdã autores non ignoro expeditiõeʒ quam religionis cauſa: atq; biſantini imꝑatoris ſuaſu hieroſolymã carolus duxerit. Cuius rei fidẽ non facile admiſerim: ob id maxime ꝙ hic conſtantinus graui lepra eo tempore laborabat. Illa vero quę de hyſpania ferũtur diſſimilia vero ſunt. Nam cum vel in italia: vel in hyſpania: in germania item aduerſus ſaxones plurimis locis: in vaſconia rurſus atq; aquitania continenter bella nulla quiete data geſta ſint nullum fuiſſe tp̃s videtur quo tam longinquum aſſumere bellum potuit. Nec illud afferri poteſt. Poſt acceptum a leone tertio pontifice romano imperii nomen hieroſolymaʒ mouiſſe: tum propter cõſtantinopolitanũ imperatorem qui emulum imperii ſuſpectum haberet. Nec conſtat carolum italię aut germanię fines a ſuſcepto imperio pręteriiſſe. Is quoq; qui vitam & geſta diui ſeruatii memorię prodidit: negat carolum vllam in ſarracenos expeditionem duxiſſe. Itaq; qui de hieroſolymitana expeditione ſcribunt: Nullum tempus: aut locum tam longi itineris ſignant. niſi quãdam ſine nomine & regionis appellatione ſiluam feris tantuʒ cognitam. qua iter faciens carolus: cum exercitu perpetua nocte deerrauit. donec ab incerta volucre quaſi voce humana admonit⁹: in viam militarẽ reuerſus eſt. Sed quis putet tantum imꝑatorẽ abſq; viarũ conſciis ductoribus ſe atq; copias oẽs noctu/ſiluarũ opacitati per dumos & vepres crediđiſſe. Hec delyramenta ſunt magis vetularum: q̃ hoĩm ſcite & diligẽter rerũ narrationẽ texentiũ. Et qui ita memorant: tacent cõſtantini qui tunc bizantinus imꝑator erat elephantię morbum quo grauiſſime laborabat cũ quo cõuerſatũ fuiſſe carolum (quẽadmodũ nonnulli tradunt) haud vero ſimile eſt. Ego vero cũ tolleti eſſem: carolũq; magnũ magnis laudibus efferrem: ꝙ hyſpanię bonam partem ad ip̃m vſq; tolletum ſubiugaſſet: ꝑlatus eſt ad me liber qui p̃conia hyſpanię inſcribit̃: vbi hęc q̃ de carolo memorabaʒ eius libri autoris maximo ſtudio & nixu refelluntur. Quãobrẽ inter tot repugnantes ſententias: quam maxime ſequi oporteat non diffinio. Platina autor eſt carolum ad granatam vſq; pene-

traſſe. Et adelphonſi gabitię regis ope vlyxbonam recepiſſe. Tantum illis aſſentior
qui hieroſolymitanā expeditionem non admittunt. Quibus aūt cauſis ad impe-
rium carolus ſit prouectus nunc enarrabo. Orta apud romanos ſeditione: qdā ma
gna auctoritate ꝓceres in leonē pontificem coniuratione facta: vrbe eum expellūt.
Qua iniuria ꝑ legatos ad carolum relata: vltū ſe ire pontificis iniuriam rex reſpōdit:
ratus ad dignitatē ſuam ꝑtinere romanā ſedem tueri. Leonem aūt magno honore
apud parbrunē ſaxonię oppidū carolus excepit. Datoq; illi plurimo inſignium vi-
rorum comitatu romā remiſit. Igitur breui dum ſaxonię res componit mora inter-
iecta ia italiā ꝯtendit. Eius aduētu ꝯpoſita res eſt: cōiuratis ſupplicio affectis atq; ita
carol⁹ pōtificē reſtituit. Reſtitutori gratificaturus leo terti⁹: ſacerdotū habito ꝯſilio
carolū. viii. Calē. ianuarias cū frācorū regnū tris & .xxx. ānos admiſtraſſet: auguſtū
appellat/ gratū nomē romanis: nec min⁹ italis oib⁹ acceptum. Supra em̄ trecētos. &
xxx. annos cū iperii nomē (gothis oīa fere occupantib⁹) inſuetū pene eſſet: ad Caro
lū delatū eē nemo nō lętabat: q & virtute & reb⁹ geſtis iperio ydoneus oim iudicio
erat. Imperii aūt appellatio tametſi diu militare officiū in bello fuiſſet: cōſuetudine
tū inductū eſt: vt ii q reipublicę gubernacula ſoli inibāt: imperatoriū nomen ad di-
gnitatē trāſtulerit. regio noīe reiecto: qd̄ poſt exactos reges odio romanis habebat
Pręterea ꝯſtātinopolitanorū impatorū ſocordia effecerat vt illis nō ferentib⁹ cōtra
tyrānos opē romanis pōtifex leonem impio priuarit. Impatoria dignitate deco
ratus carolus in franciā reuertens: oibus qua iter habebat locis magna oium letitia
excipit. Geſta ſunt a carolo pleraq; alia bella: q̄ per pfectos vel filios ꝓſpere admini
ſtrauit. Sicut illud qd̄ aduerſus britones ꝑ andulfum geſſit. dū vuarmacię contra ſa-
xones ageret. Hi eni britones a britānis orti cū aliqn̄ a ſaxonibus britannia occupa
retur in venetorū atq; coroſolitorū terras vbi nunc incolunt cōmigrauerant fran-
cis exinde tributū quotannis exoluētes. Qd̄ cum per id tēpus detrectarent: andul-
phus caroli iuſſu ſubiugauit acceptis obſidibus quos vuarmaciā ad regē adduxit.
Quę uero a turpino remēſi plurima ꝓdunt: ea permultū audacię grecanicę habere
mihi uident. Figmētis em̄ ſimilia ꝑ poeſim excogitata eſſe crediderim. Cuiuſmodi il
lud eſt: pampilonę muros tubarum concentu corruiſſe. haſtas militum iam diu ari
das terrę noctu affixas nō longe a tolleto: altera die uiruiſſe. Carolū tam ualido la
certo eſſe. ut equi complures ſoleas ferreas ſimul ſoluere poſſet. Inſidentem equo
armatum militem uno gladii ictu medium diuidere: mucrone in tergū equi adacto.
Nec illud facile receperim quod de fernago gygante dyoniſian⁹ chronographus ꝑ
ter hyſtoricę fidei reuerētiā ꝓdit. Ait em̄ robore tāto fuiſſe q̄tū quadraginta electiſ-
ſimi hoies vnq̄ habuerūt. Eiuſq; brachiū cubitis quattuor: crura totidē extare. facie
cubitali. naſo dimidio min⁹ totius corporis ſtatura cubitis duodecim. idq; homis
mōſtrū a golia quē fūdę iactu dauid ꝓſtrauit gen⁹ duxiſſe. & a babilonio amirante
auxiliarē hyſpanis cū duob⁹ & .xx. pugnatorū millib⁹ eē miſſū. Aduerſū quē cum
oger⁹ egregi⁹ miles carolo iubēte ꝓceſſiſſet: illū a fernago dextra apphēſū tā raptim
i caſtra deportatū: q̄ ouiculā ſuſtuliſſet. Alterū deinde ſuccedentē brachio ſublatū
rapuiſſe. Poſt hęc fortitudis exēpla: viginti in gygantē emiſſos: binos viciſſim raptos
eē. hęc idigna creditu cum ſint: ſimilia gygantum fabulis nō temere videntur quos
montem monti aduerſus iouem ſuperpoſuiſſe poetę finxerunt. Qui hoc admiſerit
eū quoq; credere non impedio antei cuiuſdam cadauer apud tingenam a ſertorio
effoſſum ſeptuaginta cubitorum longitudine vt quidam romani ſcriptores ferunt

Quare ipe- rii dignitate Carolus do natus eſt.

Imperium.

Britones

miranda de muris pampilonę. & de hastis virescentib⁹.

fernagus Gigas.

A Incunable P3K4 150

fuiſſe repertum. Fuit nihilominus carolo cum ſpecie corporis valitudo & robur ingenium inſuper excellens:grauitas atqꝫ inceſſus dignitati regię non diſcors. Liberalibus diſciplinis animũ excoluit ꝓceptore primũ petro piſano deinde alcuino anglo viro apprime diuinis humaniſqꝫ artibus erudito quem gloſę in bibliã quam ordinariam vocãt autorẽ antonius florentinus ꝓdit. Q̃uis enim alcuinus a regibus anglis ad caroluꝫ miſſus eſſet orator:ſoli tamen gallici benignitate delectatus apud carolum manſit. Quo autore pariſienſis ſchola (quam vniuerſitatem vocãt) hac occaſione cœpit. Delati naue ex ſcotia claudius & iohãnes:rabanus quoqꝫ & alcuinꝰ ex venerabilis bedę diſcipulis. In galliam cũ veniſſent:nec quicq̃ ꝑter bonas diſciplinas patria exportaſſent:ſe ſapientiã profiteri:eamqꝫ venalem habere conclamant: qua re ad carolũ perlata illos ad ſe vocat:vocati libere profitent̃ ſapientiam illis eſſe quam adipiſci cupientes gratis edocerent ſi vita locuſqꝫ tantũ eis pręberetur. Intellexit imperator ingenuã hominuꝫ mentem eoſqꝫ cum aliquot dies apud ſe tenuiſſet. Claudium cui nomen erat clemens pariſii conuerſari:& generoſos adoleſcentes bonis diſciplinis inſtituere iubet. Iohannem vero papiam miſit. Hoc initium habuit pariſienſis ſchola celebre mox philoſophis atqꝫ theologis gymnaſiuꝫ. vnde prodiere inſigni doctrina & eruditione viri:qui non ſecus atqꝫ illuminatiſſimę faces mirũ chriſtianę religioni fulgorem diffuderunt. Ita vt non ab re bonorum ſtudioruꝫ parens (non quideꝫ annis:ſed liberalibus religioſiſqꝫ diſciplinis) antiqua a pleriſqꝫ nominetur. Bononienſis etenim ſchola quę theodoſio imperante initium cepit : eſt ętate ſuperior:collegiorum vero & doctorũ hominuꝫ numero longe inferior. Eloquentię pręterea ſtudioſiſſimus carolus fuit cui addidit etiam litterarum gręcarum non paruam cognitionẽ. Neqꝫ vernacula modo lingua:ſed peregrinis inſuper eloqui ſtuduit. Tabellis cęratis carolus vtebat̃ vt quę vel excogitaret per ſe agens:aut inter occurrentes curas ſe agenda pręſentarent ea ſcriptis mandaret. Erat his diebus ebritus anglus qui propter morum elegantiam/briſtico anglorũ regi ſuſpectus habebatur. Quare regis inſidias timens ad francos ſe conſtulit. vbi liberaliter per tempus acceptus:Cum briſticum mortẽ obiiſſe accepit in angliaꝫ reuerſus anglis imperauit. Id autem dei prouidentia factũ ſcriptor quidam anglus malmeſberię monachus aſſeuerat his verbis. Qď dei conſilio factum inquit intelligo:vt vir ille ad tantũ regnum electus regnandi diſciplinã a francis acciperet. Eſt enim gens illa & exercitatione virium & comitate morum cunctorũ occidentalium facile princeps. Hec ille.

Alcuinus.

v. infra. 59. b.

Inſtitutio ſcholę pariſienſis.

Ebritus.

Venientes ad ſe legatos veſte : aurea indutus & gladio precioſis gemmis decoro cinctus ſedens audiebat. Frequentiſſimis venationibus gallorũ more delectabatur:exercebaturqꝫ. Balneas crebro petebat admiſſis dicaciſſimis quibuſqꝫ quorum confabulationibus recreabatur. Matre bertha heraclii biꝫãtini imperatoris filia natus eſt. quam mira pietate coluit. Sed & omnem familiã incredibili charitate diligebat. Manſuetuſſimus ad omnia in iure dicendo ęquitatem:in gerẽda republica moderantiam obſeruauit. Religionis in primis reuerentiſſimus cultor ſacerdotes & clerum omnem venerabatur. Quod in primis teſtantur ſynodi quinqꝫ per galliam eiꝰ pręcepto habitę:maguntię vna. Remis altera:tertia turonis. Cabilone q̃rta. Quita arelate. In qbꝰ clero leges:& debiti ritꝰ ordinati fuere. Cum vero de rebus diuinis & vario canendi genere ſacerdotes diſceptare audiret:propterea ꝙ ambroſianuꝫ illo tẽpore atqꝫ gregorianũ morẽ promiſcue clerꝰ obſeruabat:obtinuit vt gregoriano reliquus orbis:ambroſiano mediolanenſis eccleſia vteretur. Plurima tẽpla extruxit

Nota de officiis eccleſiaſticis.

& ditauit & quę diruta cognouiſſet ea mādauit per locorū ſacerdotes reſtitui atqꝫ i
ſtaurari. Aedes & palatia cōplura magno ſumptu iactis fundamētis cōdidit: quę te
ſtimonio ſunt regiis quibus ornatus erat virtutibꝰ. Et cuꝫ in omnes tū in pauperes
liberaliſſimus habebatur. fuitqꝫ in florentinos piiſſimus. Itaqꝫ eorū vrbē diu deſer- Florentini
tam inſtaurauit reductis in eam ciuibus. Genuā pręterea a longobardis preſſam in Genuenſes.
ſuam ꝓtectionem accepit duce impoſito q eam multa humanitate moderatus eſt.
Venetos quoqꝫ propriis legibus viuere ꝑmiſit nec minus fuit in alias italię ciuitates
beneficus. Fuerunt carolo multę vxores quę illū prole fœlicem reddiderūt. Prima q̄ Veneti.
deſiderii filia erat dimiſſa. Hildegardam nobiliſſimā ex ſueuorum gente virginem Caroli vxores & filię.
accepit. Ex ea nati ſunt carolus: pipinus: ludouicus: & totidem filię. Pipino italiam:
carolo citeriorē galliā: pater adhuc viuēs attribuerat. Pipinus venetias inuaſit par-
temqꝫ inſularū quibus venetiarū ciuitas conſtat vſqꝫ ad riuum altuꝫ occupauit quē
cuꝫ ex coniunctis doliis ponte facto oppugnare cœpiſſet: aduerſa tempeſtate & ve
netorū eruptione pons diſſipatus eſt. Cauſa in venetos belli fuit: qa ꝯtra cōcordię
prius cū nicephoro habitas leges gręco imperatori fauebāt. Ita eniꝫ fere ſemper cō
pertum eſt: vt nulla italię pars fideꝫ gallico nomini conſtanter ſeruet: quod cū ſępe Itali ī frācos
tum hac ętate maxime expertū eſt: Cū carolus octauus francorū rex neapolitanum
regnū recuperaſſet veneti & ludouicus mediolaneñ. magnis ad hoc copiis inſtructi
Carolū franciā repetentē intercipere conati ſūt. Quod nō ſine ſuoruꝫ ſtrage tētaue Caroli octaui mentio.
runt. Pipino aūt caroloqꝫ prius patre mortem obeuntibus ludouicum quē vnicuꝫ
habebat auguſtum coadiutorem aſſumpſit. Circa liberos educandos eam curam
adhibuit vt mares bonis diſciplinis: fœminas lanificio erudiendas ſummopere ſtu-
duerit. Cum autem quies illi a bellis conceſſa eſt: triēnio priuſq̄ moreretur. teſtamē-
tum condidit duabus partibus totius precioſę ſuę ſupellectilis ciuitatum maioruꝫ
pręſulibus relictis ad reſarcienda templa: & inopes leuandos. Tertiam liberis nepo-
tibuſqꝫ & familię pro vniuſcuiuſqꝫ ratione attribuit. Ipſe deinde cum laxandi animi
cauſa venatum pergit: Carolus qui per omnem vitam inter tot bella reiqꝫ publicę
ſollicitudines proſpera ſemper valitudine vſus eſſet: febre corripitur: qua quinto
Calendas februarias abſumptus eſt: anno chriſtianę ſalutis octingenteſimo quin-
todecimo. vixit annos ſeptuagintaduos. regnauit quadragintaſeptem. & quattu-
ordecim imperauit. Eius exceſſum pręceſſere quędam prodigia. Pila quę in in tem- Prodigia.
pli faſtigio apud aquiſgranum erat fulmine deiecta eſt. Pons item quem apud ma-
guntiam ſupra rhenum extruxerat conflagrauit. Et aquiſgrani porticus qua ab ędi
bus palatinis ad templum via erat corruit. Erant in theſauris precioſioribus regis
menſę quattuor: argenteę tres: alia aurea. Ex argenteis vnam quę ſimulachrum vr- Quattuor tabulę ꝑcioſę.
bis conſtantinopoleos continebat templo diui apoſtoli petri romę. Alterā in qua
vrbis romę effigies exculpta erat rauennati eccleſię dicauit. Tertia quę totius orbis
imaginem pręferebat cum aurea ad filios peruenit. Sepultus eſt magnifico mo-
numento aquiſgrani. cui additus ex firmo lapide arcus cum huiuſmodi inſcriptio- Epitaphiū Caroli magni.
ne. Caroli magni chriſtianiſſimi imperatoris romanorum corpꝰ ſub hoc ſepulchro
conditum eſt. Hunc exceſſum habuit carolus qui ob geſtorum magnitudinem
magnus appellatus eſt. Ipſe nanqꝫ tametſi a patre pipino regnum grande accepiſſꝫ
multis tamen per italiā atqꝫ germaniam galliam pręterea angliam atqꝫ hyſpaniam
prouinciis ampliatum reliquit. Caroli magnitudini aſtipulatur maxime legatio
ad eum a perſarū rege miſſa. Cuius opes in oriente per id tꝑs florentiſſimę erant qui

A
Incunab.
P3K4
150

Horologiũ Carolo miſſum.

ingentibus donis caroli amicitiã petiit.In donis fuit horologiuꝫ ex auricalco miro
artificio fabricatũ. Vnde excidentibus horatim in ſubiectã campanulaꝫ duodecies
ſingulis globulis ęreis tempꝰ ſignabatur.Erant quoqꝫ pari numero equites qui ad
quãqꝫ horã ſinguli ex feneſtra ꝓdibant:quã in horologiũ regreſſi ipſi claudebant.
Fuit ꝑterea amplę ad modũ magnitudinis tentoriũ biſſinũ cum aromatibus & bal
ſamo atqꝫ elephanto.Idem fecere cõſtantinopolitani iperatores: quos in amicitia
coniunctiſſimos carolus excepit:q̃q̃ non ſatis ęquo animo ferrent imperatoria illũ
dignitate fuiſſe a leone donatum.Sed illud oim maximũ eſt:ꝙ nihil antiquiꝰ duxit

Non mirandũ ꝙ francorũ reges appellanť xp̃ianiſſimi.

q̃ xp̃i fidem dilatare:& terminos ꝓferre xp̃ianorũ.Cuius exemplũ imitati omẽs fere
q ſecuti ſunt francorũ reges magnis atqꝫ excellẽtibus factis cũ religioni & fidei chri⸗
ſtianę dignitatẽ cõſeruarẽt atqꝫ ampliarẽt:nihil mirũ inuidis atqꝫ detractoribus vi⸗
deri debet:ſi xp̃ianiſſimi appellati ſunt.Itaqꝫ cõſtat nullius gentis tãto labore roma
nis põtificibus & aliis ꝑterea per orbem dei miniſtris paſſim fuiſſe ſubuentum.

GLorioſiſſimo imperatori ſucceſſor ludouicus extitit:qui pii cognomẽ ob
morũ manſuetudinẽ eſt cõſecutus.Hic puer adhuc aq̃tanię principatum
q̃a ibi natus eſſet:iuſſu patris obtinuit:ꝑclaros labores aduerſus hyſpanię
tyrannos excepit:ciuitatibus multis in aragonia maxime viuẽte patre in ſuaꝫ pote⸗
ſtatem receptis.in quibus barchiona fuit diues plurimuꝫ. quam cõtinuis ſeptẽ heb
domadis obſeſſam expugnauit.Nuntio de patris exceſſu accepto:ipſe poſt trigeſi⸗
mum diẽ quo aquitania digreſſus eſt aquiſgranum venit. Vbi a proceribus francis

Carolus ſanctus habeť.

qui illo viſendi noui regis atqꝫ imperatoris gratia conuenerant conſalutatus impe
rator:ad patris monumentum deo preces ritu xp̃iano ſupplex habuit.Carolus enĩ
ob vitę merita in numeruꝫ ſanctorũ relatus eſſe a pleriſqꝫ creditur.Cui etiam loci in
colę diem feſtum agũt.Idqꝫ ab eccleſia romana permitti hoſtienſis iuriſconſultꝰ tra⸗
dit.Quo exemplo ludouicus vndecimus carolum a pariſienſibus coli noſtra ętate
imperauit:miſſis vicatim nuntiis qui diem feſtum celebrari populo indicerẽt pœna
capitis repugnantibus indicta.Aquiſgrani agens ludouicus recenſito patris teſta⸗
mento:legata quęqꝫ diſtribuit:quin ſi quos ex familia minoris a patre habitos vel ꝑ
teritos animaduertit:eos aucto legato compenſat. Eodem loco legatos ad pa⸗
trem miſſos audiuit & ante omnes michaelis conſtantinopolitani imperatoris ora

Libri dyoniſii.

tores amicitiam eius petentes delatoſqꝫ a ſe diui dyoniſii libros qui de cęleſti hierar⸗
chia inſcribuntur eos ludouico dono dederunt anno ſalutis octingenteſimo.xxiii.
Venere quoqꝫ a grymoaldo principe beneuentano nuntii qui in verba imperato⸗
ris iurati imperata facturos promittunt.Indicta eſt grimoaldo annua penſio ſex mi

Godefridus dalmacię rex.

lium aureorum.Eodem tempore dalmacię rex qui godefridi filium regno ſpoliaue
rat ad imperatorem ſe contulit:ſeqꝫ & dalmaciam omneꝫ ludouici poteſtati permi
ſit.Quem non multopoſt in ſaxoniam legat.Nam & ſaxonibus & friſiis terras a pa
tre ablatas ludouicus reſtituit:ratus illos ad parenduꝫ clemẽtia & libertate q̃ armo
rum & belli ſeueritate propenſiores fore.Sed hanc regis facilitatem pleriqꝫ repręhẽ
derunt:cum huiuſmodi gens pugnax atqꝫ inhumana duris ſemper legibus cõtine⸗

Paſchalis papa inconſulto ludouico eligitur.

ri debuiſſet. Deficientibus per id tempus ab imperio ſclauonibus & mox iteꝫ va
ſconibus:motus omnis facile compreſſus eſt.Non tulit quoqꝫ ſatis ęquo animo lu
douicꝰ ꝙ paſchalis ꝑmus ſe(leone mortuo)electũ ſine ſuo aſſenſu põtificẽ apellauit
Miſſis tamẽ a paſchale ad eũ nuntiis primuꝫ deinde ipſo paſchale ad imperatorem
veniente:Ludouicus per bernardum lombardię regẽ & pręterea ꝑ arelatẽſem anti⸗

ſtitem:mox per ſemet obuiá pontifici factus:prodeunté reueréter excepit. Exceptū donis honorauit:romáqꝫ dimiſit. Breui poſt mora interiecta ludouicus aquiſgrani conuentū habuit ſacerdotū atqꝫ ꝓcerū. In eo codiceꝫ de ordine & ritu eccleſiaſtico

Concilium aquiſgrani.

cōdi iubet qué p ciuitates & ſuę ditionis loca inſigniora circūlatū ab vniuerſo clero exſcribi & ſeruari mādauit. Eius codicis autor fuit amalarius dyaconꝰ florés illa ęta

Amalarius.

te ſacris inſtitutis & ſtudio litterarū. Pontifices vero atqꝫ inferioris dignitatis ſacerdotes quos ꝑclaris veſtibus per faſtū vti & gemmis cōpluribus digitos ornare cognouit:eam pompá deponere humilibuſqꝫ indumētis veſtiri:& gemma vna tm̄ ad dignitatis indiciuꝫ contentos eſſe imperat.

Contra faſtum cleri.

De liberis aūt quos tres habebat hęc fuit ludouici inſtitutio:lotharium imperii conſortiū ſecum habere voluit. Pipinuꝫ aquitanię pręfecit. Ludouicum in baioariaꝫ legat. Ipſe militū pręfectis negociū dat abdoritas petere quos ab eo defeciſſe acceperat. Qui primo fere aduētu ſe pręfectis ſummiſere. Interea dū venationi indulget nunciatur bernardum ex pipino italię rege qui mediolani ſepultus fuerat nepoté lombardię regem:conſilio egedonis (quo amico carolus aliqñ vſus fuerat & regneri qui palatii pręfecturā ſub carolo magno geſſerat) bello ſe parare & ad apertam defectionem copias cogere.

Belluꝫ a bernardo lūbardo in carolū

Iam quoqꝫ anguſtias alpium occupaſſe & firmo tenere pręſidio. Eam ob reꝫ ludouicus celerrime exercitum ex francis alemāniſqꝫ confectum educit. Cum aūt cabillonem caſtra admouiſſet:bernardus de imperatoris expeditione certior factus:cum eos quorū auxiliis nitebatur perterritos videt:ipſe ad Carolum quem benignum atqꝫ ſibi indulgenté fore ſperabat venit:atqꝫ ad pedes imperatoris procumbens culpamqꝫ cōfeſſus:auctores quoſqꝫ nomine deſignat. Bernardi exemplo reliqui conſultores idé faciunt. Inter quos erant epiſcopi tres. Aſſelinus mediolanenſis:vuolphonſus cremonéſis: & theodulphus aurelianenſis. Hos oés in cuſtodia vinctos aqſgrani haberi ludouicus iubet. Quo & ipſe hybernaturus erat. Primo vere dñicę reſurrectionis die exacto:bernarduꝫ cū ſuis participibus ſibi pręſentari iuſſit. Qui tametſi romanis legibꝰ capite dānari debebant:pius tamé rex ſatis habuit oculis malefactores priuare. Sed huius leuioris pœnę tanq̃ ſcelere careret ipatiés bernardus:capite cęſus eſt. ginaluꝫ

Pœna reorū

ité ꝗ regiꝰ cubiculariꝰ extitiſſet par pœna ſecuta eſt. Antiſtites aūt dignitate amotos monaſterio addixit:reliquos relegauit. Dum hęc aguntur britones duce normāno a frācorū fide deciſcūt. Ea re cognita ꝓgreſſus aduerſus illos venetis.i.vannę ꝯciliū indixit. Inde in britones mouet:nec deſtitit donec normānꝰ a carolo quodam ſuo aulico iterfectus nūtiat̄. Rege amiſſo britones i poteſtaté ludouici deuenere. Vaſcones inde rebellarūt. Sꝫ pipinꝰ ludouici filius inſtabilis populi ferociaꝫ ita cōpeſcuit: vt nō temere qſpiam poſtea aduerſus impatoré arma ſumpſerit. Lindeuintū ꝑterea pannoniorū tyrannū ꝗ aquilegiā bello ꝑmebat copiis ad bornā pręfectū equitum miſſis fugat.

Lindeuitus

Per id ferme tp̄s piratę ex dacia occeano delati cū neqꝫ in flandriā neqꝫ i neuſtriā (portubꝰ firmo pręſidio occupatis) appellare poſſent: in aquitaniā exercitu vacuā irrūpunt:quā repētinis incurſionibus vaſtatā relinquētes ad ſuos ſe rettulerunt diruto ſancti philiberti cœnobio qđ ludouicus in herio inſula agri pictaueñ. conſtruxerat.

Normanni piratę

Mox vero abeuntibus danis beati philiberti corpꝰ exhumatū in burgundiā tranſfertur. Lindeuintū varia diu fortuna ſeruauit. Nā ꝓcedētibꝰ aduerſus eum francis munitiſſimo atqꝫ edito caſtello ſe continebat. Interdū ab aquilegiéſi comite vandra fugatꝰ ad dalmatas ſe recipiés occaſioné in pannoniā remeandi explorabat. Sed verſipellis hō tandem clā interceptus occiditur.

Inter hęc ludouicꝰ cuꝫ

Lothariꝰ au-
guſtꝰ a paſca
le appellat.

lotharium in lombardiam dimiſiſſet:lotharius rebus inter longobardos compoſi-
tis a paſchale pontifice romano accerſitur.Quem dominicę reſurrectionis feſto in
vrbe excepto paſchalis inſignibus imperii donat auguſtũqꝫ appellat.Inde vero pa
piam adueniens aliquot illic dies propter impendētia negocia moratus eſt . Quibꝰ
partim non abſolutis ad patrem ea quę geſſiſſet:rettulit.Qui lombardię rebus be-
ne conſultum eſſe volens:moringum ex aulicis nobilem & alardum palatii comitē
ad longobardos legat qui cętera pro viribus curent.

Romani tu-
multuant.

Dum hęc in francia geruni
romę tumultus exoritur:interfectis in ędibus pōtificis theodorico eccleſię romanę
ſcriba & leone donairo:quibus priuſq̄ morte afficerentur oculi eruti fuerant ob id
maxime ꝙ lothario fidi haberentur:cuius immanitatis culpam in paſchalem pleri-
qꝫ transferebant.Ea re ad ludouicum per nuncios delata:adelugo diui vedaſti atre
batis abbati:& huffrido comiti negocium dat criminis autores inquirendi. Sed nō
dum curia abierant:ecce pontificis paſchalis oratores ludouicum conueniunt qui
paſchalem omni ſuſpitione liberent. Verum hac purgatione non contentus impe
rator:nuntios quos paulo ſupra nominauimus mandata abſoluere p̄cipit . Illi ro-
mam profecti perquiſita diligenter veritate pontificis iureiurando comperiũt nul-
lam huius mortis labem ad paſchalem pertinere.Interea ludouicus regni curā non

paſchalis pa
pę apud lu-
douicũ pur
gatio.

omittens:vrbes & populum viſere:& quid paſſim gereretur cognoſcere pergit: vt
oppreſſis leuamen:iniquis pœnam inferret.Quibus pro tempore quantuꝫ ad ſe ꝑ-
tinere arbitrabatur peractis:compendium quo procerum conuentum indixerat re
uertitur.Ibi redeuntibus roma legatis accepit paſchalem innocentem eſſe. Eam ob
rem pontificis oratoribus liberum diſceſſum permittit.Inde aquiſgranum progreſ
ſus imperator bulgaros amicitiam eius petentes audit.Britonum pręterea legatos
in quibus yuo vinemadius erat homo inter ſuos apprime nobilis & potens libera-
liter habuit.Hi ſe regionēqꝫ cum uxoribus & liberis ludouico ꝑmiſere.Donati ma-
gnis muneribus britones abſceſſerunt.Mox autem yuone duce finitimos bello im
petunt & eos potiſſimum qui imperatori erant audientes.Sed paucis interiectis die
bus domi a ſuis interfectus perfidię ſuę pœnam yuo luit.Per idem tempꝰ pax quaꝫ
petebant normānis conceſſa eſt.Cum bulgaris item res compoſita.

Bulgari.
Britones ꝑfi
di.

Heryo prin-
ceps normā
nus baptiſat.

Agenti poſt
hęc in germania ludouico:heryo princeps normannus cum vxore & multitudine
bona ſuę gentis ad ludouicum religionis plenus acceſſit & ſacroſancto chriſtianę fi
dei lauacro ablutus eſt.Cui formidanti ne a ſuis ꝙ chriſtianus eſſꝫ patria pelleretur
Ludouicus locũ illi apud friſones munitum attribuit in quem periculo imminente
ſe tuto reciperet. Tradunt nonnulli auctores quendam georgium ſacerdotem grę
cum eodem tempore a bauduyno pannonię pręfecto deductum fuiſſe ad ludoui-
cum:qui concinādorum organorum cum admirandus opifex eſſet:gratiſſimꝰ ideo
imperatori fuit.Nam quia id muſici genus inſtrumenti franci nondũ cognouerant
georgium adulpho quęſtori palatino ludouicus aſſignat qui & ſtipendio & iis q̄
ad artem conuenirent ſacerdotem iuuet.Hinc organorum vſus in franciam primi
tus emanauit.

Organa miſ
ſa ludouico

Inuenio pręterea multa de aſonte quodam ſaraceno ſcripta eſſe q
ex affrica in hyſpaniam traiiciens brachinonam vſqꝫ:atqꝫ cęſarauguſtam copias ad
mouit imperatorem quoqꝫ per p̄fectos primo aduerſus illum bellum geſſiſſe.Sꝫ du
cum incuria atqꝫ inertia rem infœliciter ſucceſſiſſe.Quibus officiis amotis pipinum
aquitanię regem & hugonem principem palatinum:maufredum pręterea in hoſtē
miſiſſe.Cęterum his pigerrime & lento agmine incedentibus priuſq̄ pyreneum ſu-

peraſſent:omia ꝑdendi ſpacium hoſti reliquiſſe ita vt ad hanc calamitatē pertinuiſ⸗
ſe pleriqꝫ dicerēt ꝓdigiũ qđ paruo ſupra tp̄e viſum eēt. Acies em̄ concurrentiũ in ſe
Prodigium
militũ cruore madētes in cęlo apparuiſſe nunciabat̄. Nec mora interpoſita ꝑ nunti
os ludouicus cognoſcit nouas copias azonti aduenisſe. Quare lothario cōmittit ex
auſtraſia militē deligere:& infeſto exercitu petere hoſtē. Mouit igit̄ lotharius & dũ
lugduni cōſtitiſſet:pipinus eius frater magnis itineribus ad eũ venit. Fratribꝰ vero
de rōe inſtātis belli ꝯſiliũ capiētibus nũtiꝰ quē exploratũ qd apud hoſtē ageretur lo
tharius miſerat:ab hiſpania reuertit̄. Refert mauros qdem in hiſpaniā penetraſſe:ſz
tandem inde ſe recepiſſe:nec bellũ vltra moturos eſſe. Ea re cognita pipinꝰ aquitani
am:franciā repetit lothariꝰ. ꝑ hos dies cuz anglis mos eēt reges ſuos necādi:ipſiqꝫ e⸗
delrodũ trucidaſſent:angliā regibus deſtitutā dani occupauerũt anno xp̄ianę gra⸗
tię octingētesimo.xxvii. Dũ hec agunt̄ cauſa icidit ludouico vuarmaciā:haſbur⸗
gũqꝫ ꝓficiſcēdi. Nuntiabat̄ em̄ normānos baioarioſqꝫ cōparatis armis in germani
am ꝑuenturos. Ea res & ſi caruit fide:maius tñ crimen ab iis quos officio admotos
Vuarmacia vāgionũ nō ꝓcul a rheno in germania ciuitas.
memorauimꝰ in ſe moliri cōperit. Quāobrē berardũ ad ſe ex hyſpania accerſituz cu
biculari honore & palatii p̄fectura donat credita illi ſui corporis cuſtodia. Sz ea res
q̄q̄ cōiuratis cōcepti in regē facinoris paululũ morę obiecerit:claz tñ quos poſſunt
ſollicitāt & blanditiis demerent̄. Neqꝫ verent̄ pipinũ in patrē aiare:memorātes be⸗
rardũ aulicis oibus dñari:eoqꝫ ſuꝑbię euaſiſſe:vt aſpnaret̄ vniuerſos. Sed nec ludo⸗
uicũ hois magnitudini etiā ſi cupiat obſiſtere poſſe:ꝙ potionibꝰ atqꝫ magicis ſorti⸗
bus regis mētē ob reginę iudith ꝯcubitũ ſibi berardus deuinxiſſet. Niſi tāto dedeco
ri prudēs filius occurrat:cōtaminationē in dies ſordidiorē fore:& vires demũ in per
Cōiuratio i egem.
niciē impatorię celſitudis adepturā. Hęc ita obloquētibus cōiuratis:pipinꝰ fidē ad
hibet:& armatorũ nō parua multitudine collecta aureliā petit. Odonez vrbi a p̄re
p̄fectũ officio exturbat:ſubſtituto in eiꝰ locũ manfredo. Ab aurelia verberiā ad ripā
Verberia.
iſarę vicũ contendit. Eorũ aduētu citiſſime(quia cōpendii agebat)cognito: ludoui
cus iudith reginā laudunũ ꝓficiſci:& in tēplo virginis marię morari iubet. Berardũ
itē abire a ſe:& ſalutē ꝓcurare admonet. Petentē laudunũ reginā cōiurati ꝑſequun
tur miſſis ad eā reuocandā garino lābertoqꝫ cōiurationis ſociis:cũ iperio: reginam
aduerſus eos quicq̄ molientē a tēplo depellēdi dep̄henſaz ad ſe ꝑducēdi. Miſſi ipe⸗
rata exequunt̄ reginā ad ſe ꝑductā cōiurati religionē ꝓfiteri cōpellunt. Et pręterea
iureiurādo aſtringũt impatori ſuadere vt ſe iperatoria dignitate abdicet:& in mo⸗
naſterii ſolitudie cōuerſet̄. Atqꝫ ita ad regē ſub cōiuratorũ cuſtodia regina accedēs
poſtq̄ loquēdi copia facta ē virũ orat:vt ꝑ eius aſſenſum ſibi liceat velũ moniale re⸗
cipere. Ipſum vero ludouicũ nō pudeat:tranſeũtis ſęculi momētaneā dignitatē de⸗
ſerere:& eccleſiaſticis rebꝰ obſeq:qua vna rōne ipendentē ſibi mortē euadat. Vxori
vir reſpōdet de re quā p̄caret̄ ſe conſiliũ capturũ. Nec pluribus verbis vſus rex regi⸗
nam a ſe dimittit. Quā reſpōſo impatoris cognito cōiurati in diuę radegōdę cœno
bium qđ pictauię eſt relegāt. Per idē tp̄s ex lōgobardia lotharius ad patrez reuer
titur. Cui tametſi q̄ a ꝓditoribꝰ geſta erāt nō ingrata eſſent:patri tñ nequicq̄ aduer⸗
ſatus eſt. At cōiurati cũ intelligerēt abſqꝫ ꝓcerũ cōuentu regē deiicere nō poſſe: ma
gnis viribꝰ enitunt̄ cōſiliũ in francia haberi. Repugnabat tñ ludouicus ꝙ ſciret fran
Cōuētꝰ apđ magōtiam.
cos ab inimicis aduerſuz ſe perſuaſos eſſe. Maguntię ꝓpterea conuentũ indixit mā
datqꝫ neminē in conciliũ cũ armis admitti. Cōuenere ex alemānia q̄plurimi ludoui⸗
co fauentes. Hildonē vero abbatē:q eo cũ armatis acceſſerat conclaui egredi iubet.

A Incunab. P3K4 150

valaſco quoqꝫ corbienſi abbati armis inſtructo mandat cœnobium repetere atqꝫ i
eo ꝓ legibus monachatus conuerſari. Quo cōſternati facto cōiurati lothariuꝫ ade
unt & multis precibus orant: ne bene rei gerēdę occaſionē omittat. Opus eſſe acie
pugnare: aut cōcilio rege inuito abire. Sꝫ cognito q̄d ab inimicis agerēt ludouicꝰ ad
ſe venire lothariū iubet. Modeſte admonet filiū pater: caueat credere cōiuratorum
mēdaciis. decere filiū patri obſequi. Cōuenerat ingēs populi turba in atrio palatii q̃
filiis cū p̄re cōgreſſū iniquo aīo ferēs tumultuabat̄ ita vt iam ad pugnā furens ꝓce
deret niſi e feneſtris palatii ludouicus vna cū lothario ſeſe cōmōſtrantes populi ſe-
ditionem ſedaſſent. Quiete a tumultuantibus data: cōiurati oēs ergaſtulis dedūtur
Quibus tn̄ pius imperator nihil irrogari vltra paſſus eſt q̃ laicos locis ſpūalibus: cle
ricos vero monaſteriis ꝑpetuo adigi imperauit. Theodulphuꝫ aūt qui diui benedi
cti ſigerienſis abbas primū deinde aurelianēſis epiſcopus fuit: inter coniuratos dela
tum andegauiam relegauit. Vbi cum ludouicus die ſupplicationis q̃ dominica pal

Honoris ſedes peſtilentię cathedra eſt.

marū ſolennitate habet̄ eſſet: audiſſetqꝫ theodulphuꝫ carmina recitantē quę ob fe-
ſtuꝫ diem ipſe ediderat viri religione motus epiſcopum liberauit. Hęc paulo latiꝰ a
me narrata ſunt vt facile intelligat lector: honoris ſedes peſtilentię cathedras a daui
de rege pulchre appellari: quas nemo fere ꝯſcendit cui a laboribus quies a periculis
ſecuritas cōcedatur. Illis maxime quibus inuiſa eſt alterius poteſtas: quoniam plus
dignitatis atqꝫ diuitiarū accipiunt putātes alieno fulgore ſuā obſcurari. Patris eniꝫ
longior vita filio ſeruitus videtur: odit patris cōpoſitos mores. quaſi illi obſtēt: qui
ꝑ omnem licentiā laſciuire & bacchari conſtituit. Rebus ita vt dictū eſt cōſtitutis
ludouicus aquiſgranū regreſſus vxorē ex monaſterio vbi in aquitania exulabat re-
uocari iubet quam nullo honore habuit: donec ab ſtupri ignominia ſe purgaſſet:
purgatā coniugali thoro dignatus eſt. Dimiſſis a ſe poſtea filiis: lotharius in italiam
ꝓficiſcitur: pipinus aquitaniā: ludouicus baioariā petit. Interea miſſis ad ludoui
cum theodorici in germania agentē nuntiis mauri pacē impetrant. Pipinꝰ vero nō
multo poſt in ſuſpitionē rebellionis venit ꝙ ad patrē vocatꝰ non veniſſet. Comp-
henſus ꝓpterea treuerim in cuſtodia miſſus eſt. Sed ſiue iniq̄tate ſiue negligentia cu
ſtodum noctu aufugit. Nec quieſcere delatores & oſores pacis potuerūt. Fratribꝰ
ſuadent vnū in locū conuenire: vbi de regni ſtatu & cōditione ſimul agant. Inſuſur
rant patrē in filios malo animo eſſe. Opus illis eſſe tutela aduerſus malignantium i-
ſidias. Nec tardāt creduli fratres copias cōpellere. Et vt cœptis patronū adhiberēt:
gregoriū quartum pontificem romanū in franciam aſciſcunt: quo mediatore per ſi-
mulatā pietatē apud patrem (ſi neceſſe eſſet) vterentur. Conſilio filiorū perfecto: lu-
douicus cū expeditiſſimo exercitu paratꝰ adeſt. prius tn̄ q̃ prelio quicq̃ tentaret: ber

Gregoriꝰ q̄rtus papa ad ludouicū venit.

nardum epiſcopū ad filios mittit. Per eum diſſidentes filios hortat̄ ad ſe piū patrem
cōuertant: eum eē qui paterno illos affectu diligat: cupiatqꝫ ſecū vna viuere atqꝫ im
perio potiri. Cum his mandatis ꝓfectus bernardus irritam habuit legationē: obſti
natis aduerſus patrē filiis. Affirmātibus etiā pleriſqꝫ romanū pontificem ideo adue

Ager mēdaciorum.

niſſe vt filiorū conſilio ſi nō cōgrueret pater: ludouicū excōmunicatione feriret. Id-
qꝫ vero eſſe ſimile videbat̄. Sed obſtitere pontifici franci antiſtites. Igitur cum de cō-
cordia non cōueniret: vterqꝫ exercitus in campo cui poſtea mendaciorum agro ap
pellatio fuit: diſpoſitas acies inſtruxit: ita vt nihil p̄ter ſignū congrediendi pugnę de
eſſet: cū ad imperatorē venire romanū pontificē nuntiatur. Quē non admodū be-
niuolo & reuerenti animo ludouicus admiſit. In regiū tn̄ tabernaculum ꝑductꝰ pō-

tifex iureiurando firmat ſe ea tantū ratione veniſſe: vt ꝯciliationis auctor ſit: qn̄quidem intelligeret patrē filiorū cauſaꝫ audire nō velle: ſuę dignitatis atqꝫ officii eē belli cauſas quoad ꝑ ſe fieri poſſet tollere: & nō ſinere armis digladiari quos tam arcto generationis vinculo natura cōiunxiſſet. Ad hęc pontificis verba ludouicus reſpōdit. Nulla ſe re filios exaſperaſſe: neqꝫ in eos tuliſſe arma. Adductos illos eſſe ꝑditorum quorundā hominū mendaciis: vt in ſe patrē cōcurrerent. Qđ cū ita ſit: non tn̄ ita ſe ira aut odio teneri: quin pœnitētes filios paterna pietate recipiat. Placere qdē ſibi ſi diſcordātes ad charitatē reducere pōtifex elaboret. His inter pontificeꝫ ludouicūqꝫ cōdictis: gregorius ad filiorū caſtra reuertit. Vbi multa imutata cōperit. Nā dum pōtifex apud ludouicū agit: magna plebeiorū militū ꝗ cū ludouico militauerant ad filios deficiunt. Et pontifex ad imperatorē vt cōuenerat non rediit: filiis eiꝰ regreſſuꝫ ipedientibꝰ. Ludouicꝰ bona parte ſuorū deſtitutus: metuens quoqꝫ in furentis multitudis poteſtatē tradi: ad filios mittit. Orat ne patrē in perditorū manus venire ſinant. Illi renuntiare patri iubent. ſi caſtris egrediat̄ ſe illi obuiā profecturos Progreditur igitur pater cui filii occurrētes ex equis deſiliūt: excipiuntqꝫ digna reuerentia parētē. ille cōtra oſculo filios dignatꝰ: in caſtra filiorū venit. Mox ablataꝫ illi iudith vxorē tortonā relegāt. Imperiū inter ſe partiunt̄. Quę dū fieri gregoriꝰ videt illachrymatꝰ romā ſe recepit. Hoc gregorio autore pars illa q̄ eſt a mole adriani ad vaticanū vſqꝫ muro claudi atqꝫ muniri cœpit Ludouici huiꝰ ipenſa. At leo quartꝰ ꝗ gregorio poſt ſergiū. ii. ſuffectꝰ eſt ope abſoluto eā a ſuo nomie leoninā appellauit Ludouicus in baioariā abiit: in aquitaniā pipinꝰ reuertit̄. Lothariꝰ patrē i monaſterio diui medardi arctiſſima cuſtodia: & carolū iuniorē filiū aſſeruari mādat. Huius rei indignitatē ſi qs diligēter putet: malit mea ſentētia cęlebs priuatuſqꝫ viuere q̄ filiorū fœcūdiſſima ſobole eē parentē: a qbus per ſummā ingratitudinē e ſupremo honoris culmine ſe deiectum aliqn̄ queratur. Ludouicus tāta calamitate accepta de ſua flebili conditione epiſtolā edidit: qua poſteros admoneret etiā ſummis qbuſqꝫ principibus a domeſticis atqꝫ ab ipis liberis impēdere pericula. Quod em̄ conſeruādis regibus firmius pręſidium q̄ pietas q̄ manſuetudo q̄ clementia & liberalitas eſſe poteſt. In has tamen virtutum tam firmas munitiones irrupit filiorum aduerſus pium & beneficum patrem iniquitas: & ſęua ambitio dominandi.

Ludouici pii de acceptis a liberis ſuis iniuriis dū ſueſſione apud ſcm̄ medardum in cuſtodia eſſet querela & comploratio.

ERactus robuſti olim brachii viribus: ego ludouicus cęſar iperator auguſtus dei diſpēſante gratia orbi romano iperans: cuꝫ late in populos iuris habenas imoderatiꝰ relaxauiſſeꝫ: indulgētia nr̄a qdā diſſoluti ipugnādo pietatē: in infideliū ꝓrupere crudelitatē. Qđ malū eo vſqꝫ incanduit: vt ipos quoqꝫ ꝑdulces natos meos in me ſęuire cōpulerint. Ad locū ſic forte venit̄ qui ex euētu ruptę fidei pacis & ſacramentorū: mentitus cāpus extūc appellat̄. Hic me omis pene meorū militū mauꝰ deſerēs: eo vt rettuli ꝑduellio filios meos (horrendū facinꝰ) iuoluit & ꝑfices ſceleris eſſe delegit: inſonti mihi multa morti obnoxia iputantes. A nūq̄ leſis multipliciter leſus & deluſus: nefandorū actuū meorū nō imemor: ęquiſſimo dei iudicio hęc me digne perpeti cōminiſcēs: caſus ęquanimiter ferebā. Sueſſionis ciuitate deinde inimica cohorte vallatus ad ſanctorū dominorū meoruꝫ medardi & ſebaſtiani cœnobiū ꝑductus ſum. Et quia ſciebant me illū locū diligere plurimū: cōciliabantur inibi me fortuitu poſt deſperationē ſpōte arma poſiturū. Quo cum me

publica cuſtodia arctauiſſent:quatenꝰ qđ callide tractauerāt ope ꝯſummarēt:quoſ
dā ſubmiſere:ꝗ vxorem meā in monaſteriū̄ virginū ſanctimonialē factā:vel qđ veri
us audiſſent mortuā mihi nūciarent.filiū quoqꝫ meū paruulū & innocentē carolū
bonę indolis puerulū:quē nouerāt prę oibus mihi amatiſſimū attonſum:& mona
chorū affirmarent cœtui adnixū.Qđ ego audiēs & me cōtinere nō ualēs:quippe ꝗ
regni decore ſpoliatꝰ:cōiuge priuatus:filioqꝫ eſſem orbatꝰ:diebꝰ non paucis eiulās
nullo ꝯſolatore fruitꝰ:languoris violētiſſimi paulatim me ꝑſentiebā ex triſtitię ma
gnitudine ęſtibus aduri.Et ꝗa ꝑ̄ter deū cōſolatorē neminē habere poterā(qm̄qui
dez aditus & colloquiū negabat oibus)ad eccleſiā tantū & ad fratres rara via:& ip
ſa cū ſumma ꝓſpectione cuſtodū patebat:inſedit aio illuc ire. Quo cuz deueniſſem
oim veſtigiis ꝓuolutꝰ:morbi quo afficiebar plagā medicis ſapientibus retuli.Qui
bus vt aliquāti leuaminis apud ꝓpitios dn̄os obtinerēt ſupplicaui ut & ꝓ reꝗe con
iugis quā exemptā uita arbitrabar miſſas celebrarent & attentius orarent venerabi
lem religioſitatē eorū obnixe efflagitaui.Qui afflictionibus & miſeriis meis pruden
ter compaſſi:ꝑ merita & interuentū ſanctorū quibus deſeruiebant: veluti futurorū
pręſcii ꝓximā pollicitati ſunt ab oipotente mihi affuturā medelā.ſi tn̄ fidei ſacramē
tis animū accōmodarē.Sic ab eis bene cōfortatꝰ poſt orationē ab illis deductus no
ctis ergaſtuli antris ita demū ſum reſtitutus.Sequente noctis vmbra:cogitatu ſedu
lo lucicomū deſiderabā cernere ſydus:ingreſſuſqꝫ ſanctę trinitatis vicinū carceris o
ratorium poſt matutinalē expletionē ſolus inibi ꝑnoctatus:cum ꝑ feneſtrā intuitū
extra dirigerē quēdam cuſtodū vltra vires imerito tn̄ mihi infenſuz:ſub imbrice co
minus uideo iacentē & ne vel ꝑmodico maceriei foramine elaberer ipo ſtatu ſerua
re cupientē.Quē ſomno & mero ſopitū depręhēdens:inter alta cordis ſuſpiria ridi
culum mihi omen melius aſpectans oboritur.Enimuero cū ita diffuſum ſolotenus
& eius eſſez frequēti ceruicalis quo ſuperfuerat expoſitus repulſu viderēqꝫ eū penes
fundamina baſilicę impexuz ſcalaz concite q̄ ad accēdendos faros angulo fuerat re
poſita ſubiens funiculū ocio torpentē ſuper a laquearibus ſolui.Cominuſqꝫ haſtas
quibus vexilla tp̄e letaniarū aptantur conſpiciens:uni earū funiculum cum laqueo
ſubnexui:ꝑqꝫ eandē feneſtrā ieci.Hac cōpręhenſuz arte mucronē ſuſtuli: inqꝫ altas
& ſqualentes feci iactare latrinas:uocatoqꝫ eiꝰ noie.aio ad eū . O cuſtos ꝑuigil:tuo
rū ſpes fidiſſima:vigilas ne? At hęc ille. Vigilo & bene uigilo.Cui iterū ego: & quid
ſtruis? & ille.Quid de his inqͭt tibi? Rurſus ego.Si forte repētina neceſſitas cogeret:
forſitan gladius manu abeſſet.Illo ad caput brachia cōuertente:& cū huc illucqꝫ q̄
ritanti:ſi me dixi ſic cuſtodiſſes:hodie me nequaꝗ̄ hic habuiſſes.Quicquid inqͭt illud
ē qđ de mucrone actū ē:ſatis ſuꝑqꝫ te ut iuſſus ſuz ſeruaui:& ſeruare curabo.Et ego
Vade ergo & i munere fidelitatis huiꝰ & uigiliarū tuarū:illo in loco competenti ar
mamētario quē turpiter amiſiſti recollige mucronē.Eadē ipa die:ꝗdā fratrū explo
rātes totiꝰ cauſę meę ueritatis tenorē:ꝑ harduinū ꝗ quotidiano miſterio añ me miſ
ſas pſallere ꝯſuerat ſcripto miſere.Cūqꝫ de more ei oblationes deo mactādas:maxie
ꝓ ꝯiugis meę abſolutione quā humanis exēptā rebꝰ credebā offerrē:ille meā cautiꝰ
ſtrigēs manū:ſecꝰ altare eſto dixit.Poſt ꝯſūmatā hoſtiā:oēs cū foras egreſſi fuiſſent:
ſubſtiti ſolus:& ſacello ꝓiectā colligens rotulam uiuere vxorē:& nil in filiū meū ſi
niſtri operatū cognoui:& cōplures iā pœnitere ꝙ taliter fidē ruperit:& a me diſceſ
ſerint:ferocibuſqꝫ animis certatim reſtitutionē regni moliri.Qđ deo fauente: reſqꝫ i
melius ꝑ obtentum ſanctorū ſuorum tranſfundente:ad perfectum deduxere.

Alia eiuſdem Ludouici comploratio.

VEruꝫ q̃q̃ auguſtius regni recuperato faſtigio priſtinę dignitatis ꝑfruerer
gloria:meorũ attamen nõ imemor votorũ ac ꝓcationũ ꝗbus excelẽtiſſi-
mum martyrẽ ſebaſtianũ rogaueram:& me incũctãter accepturũ credebaꝫ
inſurgẽte rurſus ꝑduellione cũ paſſim regni ꝗetudo ꝓpugnaret.& pacis tranquilli
tas ꝯfunderet.ꝓ his ſanctũ ſupplicatur⁹ ad ꝓdictũ acceſſi locũ.Et ꝗa ſępenumero in
huiuſmodi priuatis ſeu publicis ei⁹ ꝓpotens auxiliũ fueram exꝑtus:ſuꝑ his quoqꝫ ſoli
tum quo ipartiri dignaret ꝓcabar enixius. Proxima ruẽte nocte illud qđ ante dies
rogaueram nocturno viſu accipio euidentiſſimis indiciis:ab eo cęlitus vt reor michi
ꝯdonatis.Sed vt ingruentiũ cladiũ ruina nulla pateret ratione oblatas mihi dupli-
care moras.Hinc digreſſus:diſcrimini me ꝓ cõmiſſis a deo ppl'is tentabã ipendere:
& certamini ſi res exegiſſet:viriliter exhibere.Hinc me ꝓficiſcentẽ ꝓpoſit⁹ hui⁹ almi
collegii thenterus noĩe ꝓſecutus noſtri comes efficiebat itineris. Cũqꝫ penes me eq
taret & ꝓcul a ſancto loco diuelleremur caput retorquens:& in eũdẽ prodolor vl
timũ aſpectũ ꝯuertẽs:itimi cordis mœrore turbat⁹:ſuꝑexcreſcẽtes ꝓfũdę mœſtitię
fluctus:inhibere vltra non valui. Triſtis & mœrens:amaras fundere lachrymas leta
liter ꝯcluſus cœpi.quid agendũ mihi poti⁹ foret valde ſuſpẽſus. Votũ ſancto deuo
ueram:cuius opandi diẽ ꝓfixũ videbã. Vitę ab eo finẽ ꝑceperam:cui⁹ me tranſgredi me-
tas nõ licere ſciebã.Deniqꝫ cõmiſſuꝫ mihi ad regendũ xp̃ianũ a deo imperiuꝫ:haud
ignorabã. Cuius vſqꝫ adeo cũ oẽm labefactari orbẽ ꝯſiderarẽ:& vicinã deſolatiõeꝫ
quã ꝓſcieram formidarẽ:reum me ſuꝑ hoc iueniri proqꝫ hoc ęternis ſuppliciis dãnari
ab illo metuebã:qui vniuerſorũ auctor extaret & dñs:iudexqꝫ ventur⁹ vnicuiqꝫ ſe-
cundũ opera eſſet redditur⁹.Ille taliter me triſtari ꝯſpiciẽs:diutius ꝗdẽ cõſultum te-
nuit.Erat eñ vir in oĩbus fideliſſimus.Et cũ iam vberrimũ meorũ fletuũ imbrẽ fer-
re nequiret.Iꝑe quoqꝫ ex hoc ꝑmot⁹ in lachrymas ruit.Quid inꝗt optime cęſar tibi
& tuis grauiter deſtitutis hęc ꝓdeſſe poterũt.Per te ꝯſolabant vniuerſi:hilaritas tua
ſi mœſtis patebat: dolorẽ oẽm euacuabat.Noli dñe & glorioſiſſime impator: noli
hoc ſeruis tuis lętalis triſtitię vulnus:in re cui ſũma ſemꝑ iocũditas: vultus ſereniſſi-
mi obnubilationẽ talẽ oſtẽtare.Hoc tuorũ militũ corda brachiaqꝫ diſſoluent.ho-
ſtiũ vires robora cõcipiẽt.Singulare id dũtaxat tuis eẽ debet ſecretũ:qđ ita tui pecto
ris turbare potuit lętiſſimũ ſemꝑqꝫ quietiſſimũ ſtatũ.His fortaſſe ſi fideliter tibi cõ-
paſſi fuerint:dabitur vt cõſolationis remedia valeant reperire.Et ſi ſecus fieri nequi
bit:leui⁹ deinceps cũ hui⁹ rei plures cœperint effici participes feres. Tũ ego quę fide
li noueram ꝑſuaſione edita:ꝯſolatoris mei verba ſuſcipiẽs:ei cauſaꝫ reddidi:ei ꝗd late
ret corde detexi ꝓtinus ore.Sanctũ illũ locũ me amauiſſe plurimũ dixi : quem vltra
me nõ videre:ſancti martyris agnoueram reuelatione. Votũ inſuꝑ vouiſſe cui⁹ effectũ
ꝓhibuiſſet fluctuatio collati iperii.Et niſi formidini ab hoſtibus imputaret : aut ei⁹
qđ ſupra modũ ꝑtimeſcendũ erat:ab oĩpotente ruina exigeret: arma purpuram &
ſtemmata q̃libentiſſime ibidẽ deponere voluiſſe.Inde ab eo cũ ſalubri⁹ cõſiliũ expe
to dari:tale ꝑcepi.Bonũ inquit votum tuũ glorioſiſſime cęſar.ſed ſicut docet beat⁹
gregorius:deo nihil bona volũtate dilectius.Magnũ quidẽ eſt qđ optas renũciari
ſęculo & oĩbus q̃ poſſides:ſiquidem per hoc chriſti imitator eſſe potes. Veruꝫ mul
torum ſalus a quibus ꝑficitur multiplicia i ſingulis pręmia pollicet. Ill ud tibi: iſtud
omnibus conſulit.Magnũ illud:ſed maximũ eſt iſtud.Hoc ſi nõ poteſt operari vo
lũtas:in iſto p oterit remunerari.Deniqꝫ in deo fuit id magis mirabile:ꝙ dignat⁹ eſt

mori pro ſeruis. Caritatis augmentũ: maius idem ipſe cõmendauit eſſe: ſi quis ꝓ fra-
tre non dubitaſſet aiam ponere. Fecit quod docuit: pro nobis aiam poſuit. Pertu-
lit dominus morté vt ſeruus reciperet dignitatem: nõ neceſſitati ſuccumbẽs: ſꝫ plaſ
mati ſuo ineffabiliter ſubueniens. Quod ſequamur exemplũ in ſeſe oſtendit: & dan
ti operam: palmã victorię ꝓmiſit: & permanens pręmiũ repoſuit. Quia ergo gregẽ
ſuum regimini veſtro cõmiſit ꝓ eo ſi neceſſe ſit: vſqꝫ ad mortẽ decertandũ eſt vobis
& hoc erit inſigne atqꝫ laudabile. His luculenter a ꝑdicto viro iſtructus: & fortiter
in agendũ animatus: me iterũ iterumqꝫ ſanctitati illius & fratrũ attentius cõmẽdãs:
tametſi non vt ante triſtis: nõ tñ adeo diſcedere hinc pręualui lętus: quippe ꝗ quos
dilexeram vnice: ſupremum me ſciebam tranſmittere vale.

Hęc quidem deſcripſit ludouicus pius.

AT ne publico auctoramento coniurati aduerſus patrẽ filii deſtituerent:
coacto apud cõpendium ex toto regno epiſcoporũ ꝓcerũqꝫ concilio: lo
Conuentio apud cõpendium — tharius eductũ de cuſtodia patrẽ compendiũ perduxit: vbi cũ pleriqꝫ Lu
douici aduerſitati ꝯdolerent: cõiurati formidãtes ne tanta miſeratio in eorũ perni-
ciem verteret: decere dicũt vt quẽadmodũ apud populũ ſe Ludouic⁹ purgauerat:
ita ipſe ſatis eccleſię faceret quã leſerat. Ipſi aũt hec dicẽtes plane mentiebantur. Sed
ex pontificiis legibus teſtimoniũ ſumentes: aſſerebant ſatiſfactionẽ digne fieri non
poſſe niſi balteũ militare: atqꝫ arma a ſe ſine vlla ſpe repetẽdę dignitatis reiiceret. In
cõiuratorũ ſententiã ꝑmulti venere: inter quos ſibi timẽtes pontifices ꝗ coniuratio
nis conſcii erant pleriqꝫ fuerũt. Itaqꝫ in ludouicũ ſentẽtia fertur. Ille imperatoria di-
gnitate ſe abdicat: & cucullã monachalẽ ſibi ſumit. Nec nihilo ſecius cuſtodiendus
in monaſterio remittitur. His ita vt ꝑmiſſum eſt in cõuentu compendiẽſi confectis
lotharius aquiſgranũ cõtendit. Sed curę deo eſt hoĩm virtus: Ludouico ex francia
abducto: fiunt ꝑ totius regni prouincias hominũ ꝯuentus: & plurimo paſſim mur-
mure filiis detrahitur: cunctis miſerabilẽ regis fortunã complorantibus. Erat eo
Cõneſtabiſ. — tempore Guilhelmus francię cõneſtabilis: ꝗ magiſtratus ad res bellicas ſecũd⁹ poſt
regem eſt: & eggardus comes genere clarus. Hi ſummo ſtudio imperatorẽ reſtitue
re adnitebant: quibus frequẽtes ex germana/atqꝫ burgunda nobilitate viri quorũ
par animus erat: adiungebant. Bernard⁹ ꝑterea & guerinus ex veteri ludouici fami
lia potentes: contiones in burgundia habebant: & quoſdã ꝓmiſſis: alios ęquis ra-
tionibus ſibi demerebant. Et iam vulgabatur ludouicũ imperatoris filium ad pr̃ẽ
in alemanniã cõceſſiſſe. Quibus rebus ab aduerſariis cognitis: ad pipinũ in aquita
nia agentẽ ꝗ̃ celerrime brionẽ ex ſuis mittunt: qui de his quę de reſtituendo ludoui-
co agerentur pipinũ certũ reddat. Cũ aquiſgrani hybernaſſet lotharius: Pariſiũ ire
conſtituit. Cui ꝑ albarnẽſẽ vicũ iter agenti occurrunt non cõtemnẽda manu terrę
illius primores. Petunt dñm ſibi imperatorẽ liberũ reddi. Alioquin ſe vim facturos
Sed ꝑ ludouici beniuolos re cognita: imperator ꝗ̃ occultiſſime poteſt procerib⁹ mã
dat id ne conent. Nam ſi cœpta non procedant in ſuam perniciem omnia reditura
Deſiſtũt ergo proceres. Lotharius vero iam ad ſancti dyoniſii monaſterium perue-
nerat: cũ ex burgundia aubericus comes. & berardus magnis contractis copiis ꝓpe
rantes rembaldũ & gautelinũ ad lothariũ legant: quibus mandatũ eſt imperatorẽ
ex ſeruitute repetere. Si id faciat: nihil ſibi de fortunis neqꝫ de dignitate detractũ iri.
Sin minus conſtituiſſe ſe vi atqꝫ armis innocentem ludouicum educere. Legatis Lo
tharius reſpondit: nõ ſua culpa ſed pontificũ & ſeniorũ iudicio ludouicũ condẽna

tum eſſe. Neminem eſſe qui de patris ignominia plus ſe ſuccenſeat. uel de eius hono
re ꝯgaudeat. Quę poſtq̃ locutus fuiſſet diſcedentibus legatis iubet ad ſe paulo poſt
reuertanť. ſcrutaturus qua ratione id quod petebāt abſolui poſſet. Hec q̃uis ita di-
ceret: protenus tñ abeūtibus legatis patrē in dyoniſiano cœnobio liberuʒ dimittit.
Quo ſalutandi regis gratia cōplures epī proceresq; ſe cōtulere: cohortatiq; ſunt ut
balteo militari reſumpto in priſtinā ſe dignitateʒ reſtituat. Qđ facere diſtulit donec
epiſcoporū conſilio atq; auctoritate purgareť: veluti fuerat quorūdam ſentētia cō
dēnatus. Recōciliatione ꝑcepta: accingiť balteo & imperiali dyademate coronať.
Nec multo poſt carſiacū petit. Illuc venere pipinus & ludouicus cū multo amicorū
numero: quibuſcum familiariter cōfabulatus: rex tandē eos dimiſit: atq; aquiſgra-
num profectus eſt. Vbi iudith vxorē ab exilio ex italia redeūtē excepit. Patrē interiʒ
aſpernatus lotharius in burgūdiā abierat: cabilonēq; vrbē diripuerat tēplis oibus
ſpoliatis atq; exuſtis occaſione a guarino comite ſumpta: q locū muniuerat. Nec cū
ctatus ad cœnomānos vbi lambertū & maufredū belli duces ex neuſtria recipe ſpe-
rabat: cōtendit. Quē vna cū ludouico filio inſecutꝰ impator: poſitis utriſq; ad tiʒuʒ
fluuiū caſtris cū pipinū inſup cum copiis ad patrē veniſſe lotharius cognouiſſet: vi-
ctoriam deſperās ſupplex ad imperatorē venit. Quē cū oī ſua nobilitate in verba im
peratoris iuratū pater in italiā dimittit: alpiū clauſtris pręſidio occupatis. Ne qs ex
italia inuito milite in franciā demigraret. Curauit deinde ſummopē impator op-
preſſas ꝑ ſupiores cōtentiones eccleſias inſtaurare: debitoq; ritu atq; cerimoniis ve
nerari. Neq; omittit graſſatores & viarū obſeſſores pœna afficere. Inter cōdemna-
tos fuere ebo cōiuratorū cōſcius: & agobertus lugdunenſis ṗmas q tertio ab impa
tore vocatus imperata non fecerat. Dū hęc geruntur iudith ꝓuida mulier ex regis
ętate admonita ṗmores aulicos adit: conſulit de caroli filii futura cōditione ſi vita
forte defungereť impator. Tris filios regi ſupeſſe grādeuos memorat: hunc vnū ca-
rolum adoleſcentē eſſe cui nihil terrę pater hactenus cōtuliſſet. Niſi ſupſtite impato
re alter ex filiis caroli eius curā receperit ſe vna cū filio peſſum iri. Orare igiť illos: ma
tri filioq; boni conſulāt. Proceres iuſtis reginę p̄cibus adducti reſpōdent: vnum ex
regiis liberis lothariū qui ad hanc tutelā idoneus eſſe videatur. Ludouicꝰ de hac re
a regina ꝓceribuſq; admonitus cū interim a lothario: nūcii ad eū veniſſent: re quaʒ
petebāt ꝑfecta: impator nunciis imperat: lothariū horteť ad eū venire ſui commo
di cauſa. Sed patri parere morbo occupatꝰ lothariꝰ nō potuit. Recepta ſanitate cuʒ
venire differret: nunciať imperatori lothariū eccleſię libertates & ꝓuentuū iura uio
lare: ſibiq; rapere q̃ ad romanā ſedem ptinerent. Eā ob rem ſupra q̃ credi poteſt idi-
gnatus imperator ad lotharium pergere nūcios nulla mora interpoſita compellit.
Per eos filio mandat: meminerit iuramenti quo ſe (cū regnum italię adipiſcereť) ob
ſtrinxit. tueri ſcilicet atq; conſeruare eccleſię romanę ditionē. Idcirco dedecere illum
oppreſſorem eius eſſe cuiꝰ tutelam in ſe recepiſſet. Reſtituat igiť q̃ vel ipe vel ſui ab-
ſtulerint. Patris mandata quę de reſtituendis eccleſiis erant ſe impleturum lothariꝰ
promittit. Interim rebellantes normānos id eſt danos imperator bello domuerat:
q̃ cauſa fuit q̃obrē italiā atq; urbē ut conſtituerat adire non potuit. Per id tps cū
aquiſgrani ageret: vocatis ad ſe aulicorū primoribus carolo iuniori filio portioneʒ
imperii dat. moxq; in concilio apud cariſium agens p̄ſente filio ludouico: carolū mi
litari cingulo & regiis ueſtibus ornat: data illi neuſtria. Quibus inſignibꝰ donis tam
etſi Iudith regina exultaret: nihil tamen firmuʒ rata niſi filii cura lothario commiſſa

Lotharius cabilonē incēdit.

Iudith regia prudens.

Sollicitꝰ ludouicꝰ de rebus eccleſię.

Normāni rebelles

Carolus qui poſtea caluꝰ

A Incunabula P3K4 1500

a patre eſſet:ip̄a cū aulicis regem orat:id vnū potiſſimum curet. Nec multis ſe orare
paſſus impator:lothario mādat. Si caroli fratris ſui ꝓcurationē tutelamq̧ nō recu-
ſet:ad ſe ꝓpere veniat. Neq̧ formidet ꝓpter ea q̄ ip̄e male cōmiſiſſet:pacato ſe aio i
eū eſſe ita vt dimidiatū illi imperiū dare ſtatuerit:baioaria tm̄ excepta. Hoc nūcio lę-
tus lotharius ad patrē vuarmaciā q̄ vangionū ciuitas eſt ꝓficiſcit̄. Cōſtitutis in con-
ſpectu patris fratribus lothario dico & carolo adoleſcente(iā em̄ pipin⁹ mortē obie-

Ludouicus Lothario & carolo caluo hęreditatez diſtribuit.

rat:& ludouicus baioariā poſſidebat)iperiū ad hūc modū diſpartit̄. Totum auſtra-
ſię regnū a moſa flumine ad hungaros vſq̧ ptingens lothario attribuit. Reliquum
qđ ad occidentē ſpectat carolo aſſignat. Hęc partitio aſſenſu ꝓcerū & populi mul-
ti aſſiſtētis facta & cōprobata eſt. Deinde lothariū monet iperator:caroli curā reci-
piat:adoleſcentiq̧ aſſit vt pater:& ad carolū cōuerſus:tu inqt carole lothariū vt pa-
trē colito & diligito vt fratrē. Re ꝯfecta liberū lothario in italiā reditū ꝑmittit. At
ludouicus baioarorū rex imperii diſtributionē moleſto aio ferens icurſare cœpit fi-
nitimas ſibi germanię regiones. Sed in eū mouere vbi patrē intellexit:pron⁹ ad ipe-
ratorē dodonā ſe contulit. A quo ipetrata venia ad bauaros reuertit̄. Defuncto

Aquitani de cōſtituendo rege diſſentiunt.

pipino:aqtani audiētes carolū iuniorē ludouici filiū ex patris decreto ꝯſtitutū fran-
cię regē/qdā pipinū quē pipinus reliqrat ex ſe prognatū/regem ſibi habere ſtudēt:
pleriq̧ ꝯtra ſentiētes cēſebant imperatoris expectare ſententiā. Qua controuerſia p
ebroynū pictauorū antiſtitē impatori relata:primorib⁹ aqtanię mādat ad ſe cabilo-
nem ꝓficiſcant̄:vbi ꝯuentū habere ſtatuerat. Cōuenientib⁹ eodē loco aqtanis ma-
gnaq̧ ꝓcerū multitudine:de ſtatu eccleſię primo:deinde de his q̄ ad rēpublicā ꝑti-
nebant:poſtremo de aqtanię ꝯditione actū eſt:ita diſſoluta cōtione:ludouic⁹ claro-
montē aruernię ciuitatē petit. Vbi dū de aquitanię reb⁹ conſultat:ecce ex alemānia
nūcius defert ludouicū ex baioaria mouiſſe:adiūctiſq̧ ſibi ſaxonib⁹ & thorigis ger-
manos inuaſiſſe. Quo nūcio ludouicus adeo turbat⁹ eſt. vt inde grauē p̄ter ſenium
quo ip̄e ꝯfectus erat valitudinē ꝯtraxerit. Nihilomin⁹ forti aio impator copiis edu-
ctis aduerſus ludouicū ꝯtendit. Traiecto rheno poſtq̄ ludouic⁹ patrē cū ingēti exer-
citu adeſſe cognouit:p ſclauones i baioariā ſe recepit. Impator vero quem p̄mebat

Ludouic⁹ pius ęgrotat.

ęgritudo maguntiā veniens tētoria ſibi explicari in inſula ciuitati ꝓxima iubet. Tā-
ta fuit morbi vis:vt mēbris ꝓpe oīb⁹ defect⁹:p dies q̄draginta nullū neq̧ cibuz neq̧
potū p̄ter ſp̄ūale corporis & ſanguinis dn̄ici viaticū ad alimētum acceperit. Aderat
ęgrotanti patri lothari⁹:q ex italia vocatus paucis an̄ diebus venerat. Eo corā poſi-
to ſupellectilez ſuā oēm afferri ſibi rex imperat:ea quidē rōne vt recēſitis opib⁹ quid
filiis relinquere:quid ve cęteris ſiue eccleſiis ſeu inopib⁹ & palatinis diſpartiri poſſet
intelligeret. Lothariuz corona aurea & enſe quo in p̄liis vtebatur donat:pręcipitq̧
vt iudith reginā venerec̄:caroli amicitiam ſeruet:ne derelicta ſibi regni francorū hę-
reditate quicq̄ detractet. Ludouico aūt baioaro tametſi mediocriter ſuccēſeret offē-
ſam tn̄ pius pater remiſit. Fuerūt imperatoris extrema omia religionis atq̧ fidei ple-
na. Tandē ſub ip̄m ꝓpe animę exitū:ad feneſtram conuerſus abite inqt abite. Hanc
vocem pleriq̧ eorum qui aderant interpretati ſunt dictam eſſe demonio quod cui-
q̧ morienti apparere chriſtiana fides tradit. Mox in alteram ſe partem uerſans:ridē-
ti ſimilis vitam efflauit duodecimo kalendas iunii. anno chriſtianę pietatis octingē-
teſimo quadrageſimo. Cadauer in monumentum hildegardę matris quod mettis
erat lugubri pompa illatum eſt poſtq̄ annos lxxiiii. vixiſſet. Eius mortem cometa p̄-
ceſſerat. Et ſol paſſus eſt eclypſim generalem.

Eiuſdem cõpendii Liber quintus incipit.

Einceps quę ſit imperii & regnorum participibus fides ſequẽs
narratio monſtrabit. Sublato e vita ludouico pio lotharius &
ludouicus baioarus in carolum inſurgunt quẽ nobiliori pater
d nę poſſeſſionis parte inſtitutũ hęredẽ eſſe dolebant. Augebat
indignationẽ ꝙ carolus poſteriore patris vxore natus par illis
in capienda hęreditate factus eſſet. Itaqꝫ exercitũ q̃ maximũ qſ-
qꝫ poteſt cõparat. Ea re cognita carolus conſilio a francis pro-
ceribus capto. cum eos ad id bellum paratiſſimos fore cognouiſſet: numeroſo exer
citu collecto aduerſus hoſtes (qui iam apud fontanetum altiſſiodorenſis agri vicuꝫ
caſtra habebant) nõ fracto animo progreditur. In conſpectu hoſtium cum veniſſet
quia pridie eſſet dominicę aſcenſionis carolus ratus hoſtem feſto die quieturuꝫ: ne-
gligentius ſuos agere ꝑmiſit. Sed inſtructi ad pugnam fratres: acies ꝓducunt. Caro
lus inopinato licet congreſſu paululum cõmotus: ſuos tamen viriliter hortaẽ. Nec
territus miles irruentem in ſe hoſteꝫ ferociter excepit: fit pugna atrox atqꝫ diuturna
In ea longe plures ex vtroqꝫ exercitu ceciderunt: q̃ apud francos vno prȩlio occu-
buiſſe vſq̃ lectum ſit. Nam tanta ad hoc bellum ex orbe chriſtiano diuerſarũ partiũ
ſtudio copia confluxerat: q̃tam magna pars europę vix cogere in vnam aciem po-
tuiſſet. Cędes proculdubio ea fuit: vt a victo non longe diſſimilis victor eſſe putare
tur. Carolus tamen fugientibꝰ fratribus ſuperior euaſit. Qui ne ſe colligendi ſpaciũ
hoſti eſſet: ipſe victorẽ exercitum aduerſus lothariuꝫ q aquiſgranũ ſe receperat pau
cis caſtris educit. Accepto caroli aduentu lotharius recepta uxore lugdunũ cuꝫ ſuis
ſe liberis confert. Quẽ mox ludouicus cõſequitur. Inde viẽnã cõmigrant. Eſt in flu
mine rhodano non ꝓcul a ciuitate inſula. In ea conſilium de rebus ad ſe ꝑtinentibꝰ
capiunt. Eunt vltro citroqꝫ ad reges legati de concordia ꝑcepta ferentes. Eius ꝯcor
dię formula hęc fuit. Lothario auſtraſia oĩs: atqꝫ ꝓuincia cum portione terrę quaꝫ
ab eo poſtea lotharingiã appellatã eſſe quidã putant: cũ imperii dyademate i partẽ
venit ludouico germania in qua baioarii ſũt: Carolo regnũ francię ab oceano bri-
tannico ad moſaꝫ vſqꝫ relinquiẽ. His ad hunc modũ cõuentis: lotharius ſiue pœni
tudine peccatoruꝫ: ſiue tedio ꝑſentis vitę ꝑmotꝰ diſtributa filiis: quos tres habebat
hęreditate: religionẽ apud pruliacum ꝓfitetur. Ludouicus grandior natu italiã ade
ptus eſt: lotharius auſtraſiã accepit. Carolo ceſſit ꝓuincia cũ parte terrę burgundię
Quo poſt octauũ inde annũ defuncto: lotharius burgundiã: ludouicus ꝓuinciam
obtinuit. Hic lotharius eſt q cõtra eccleſiaſticas leges duas pariter vxores galdradã
& tebergã altera dimiſſa ꝑtinaciter habere nitebaẽ. Cuius errori duo pontifices teu
galdus treuereñ. & gũtarius colonieñ. patrocinabanẽ quos ꝓpterea graues pœnaſ
luiſſe & dignitate priuatos certum eſt. Lothario aũt eam ob rẽ ad põtificẽ romanũ
ꝓfecto dira ſors accidit. Nã inde cũ domũ repetit apud placentiã lombardię vrbeꝫ
ęgrotans amentiã incurrit mutuſqꝫ effectꝰ eſt nec diu poſtea vixit. Sepelitur a ſuis &
i tẽplo diui antonini qđ ciuitati ꝓximũ erat humaẽ. Nunc vero aucta ciuitate tẽplũ
muro vrbis cõtineẽ & religioſis ꝑuilegiis multaqꝫ veneratiõe celebre ẽ. Inter hęc
ſiluanecti agẽs carolꝰ q caluꝰ poſtea dictꝰ ẽ nũcio de lotharii nepotis ſui morte audi-
to mettiꝫ citꝰ ꝯtẽdit: vbi i diui ſtephani tẽplo more regũ vnctꝰ rex auſtraſię appellaẽ
Quę res ludouico indigniſſima viſa eſt: ꝙ ſe videlꝫ poſthabito: lotharii oẽm ſucceſ-
ſionem carolus accepiſſet. Ea ꝓpter per legatos romani pontificis: auſtraſię regni

Belluꝫ inter fratres: ludouici pii hęredes.

Carolus caluus victor

Lotharigia.

Lotharius monachꝰ efficitur

Lotharius

Carolus regnũ auſtraſię vſurpat

Excõicatio.
incolis inhibet carolo obedire:aut de lotharii regno qcq̃ ſibi detrahere:alioqn iter-
dictũ illi iri cõmunione chriſtiana.Quę pœna ſicuti grauis ita ignominioſa chriſtia
no eſt:hanc põtifices excõicationẽ appellant:ꝙ is cui irrogatur e cõione & contu-
bernio hoim eiectus ſit.Id poſtq̃ minus ꝓcedere ludouicꝰ intelligit vi atq; armis age
re tentat.   Interim carolus cũ nouiomi eſſet:richẽtem quã prius pellicẽ habuerat:

Roritꝰ normãnorũ princeps.
vxorẽ ſecũdũ ritũ eccleſię accepit.   Per id tp̃s roritꝰ normãnorũ princeps i amiciti
am regis venit.Cũ antea ſeguinus burdegalę/ & xãtonũ comes a normãnis fuiſſet
occiſi/& magna aquitanię pars vaſtata.Quo fere tp̃e apud lemouicas Canonici di-
ui martialis relicto ſecularis habitu ſe ad monaſticã vitã ꝯuerterũt. Cęterũ diui mar

Cœnobitę ſci martini.
tini cœnobitę q multis opibus apud turonos elati viuebãt reiecta monachali indu
mento ſeſe in ritũ cleri ſecularis deformarũt.Cuius temeritatis mox pœnas luerunt
miſſa in eos cęlitus peſtilentia qua per noctẽ extincti ſunt oẽs p̃ter vnũ vedaſtum q
in numerũ ſanctorũ relatus eſt & noi eiꝰ ſacellũ dicatũ.Ex nouiomo aquiſgranũ ca
rolo repetenti ludouicus ꝑ nũtios mãdat niſi regno qđ lotharii fuerat egrediat̃:illũ
ſe inde ꝓpe diẽ eiecturũ.In re ancipiti legati vtrinq; cõueniũt:iurant ꝓ ſuo quiq; p̃n

Victoria de vuandalis
cipe ea firma ꝑmanſura de qbus ad pacem inter eos cõueniret.Sed paulo poſt cum
de vuãdalis ludouicus victoriã habuiſſet:duce eorũ capto:legatorũ pacta atq; iuſ-
iurandum neglexit. Id enĩ pleriſq; principibus vſu venit:dũ iuis rebus timent:iure
iurando multa polliceri:mox vero tergiuerſari ſi arridentiore fortuna iuuent̃. Tan
dem crebris legationibus pactum extitit:vtrunq; regem ad arbitros contentionem
referre:& quod illi definirent ſtabile manſurum.Poſtq̃ de contionis loco compoſi

Concordia de regno auſtraſię
tum eſt:dum apud flametũ ludouicus diuerſatur cęnaculi tabulatũ carie & vetuſta
te detritum in regem atq; aulicos quoſdam decidit.quo lapſu ludouicus vulneratꝰ
eſt.Solidato vulnere aquiſgranũ ſe contulit.Inde coeuntibus ad.xv.kalẽdas augu-

Altera de regno cõtẽtio
ſti regibus de partiendo auſtraſię regno cõuenit.Diſcretaq; eſt certis limitibus por
tio quę ſingulos contingebat.Hunc exitum habuit orta de regno inter fratres con
tentio.Sed non vno ſe impetu fortuna continet.Ecce aduerſus inſtauratam carita-
tem belli motus ab italia nunciatur.Repetente auſtraſiam ludouico : cui lotharius
pater italiam tradiderat.& iam eſſet a ſergio ſecundo pontifice imperator appella-
tus.Miſſi de re ipſa a pontifice adriano atq; ab imperatore nuntii ad ludouicũ ger
manię regẽ:ad carolum caluum ludouici iuſſu remittunt̃.Quibus auditis:etſi man-
datorum ſeueritate carolus moueret̃:ꝙ ſe inaudito partem auſtraſię relinquere iu-
beretur:ad pontificis tñ legatos ſuos nuncios adiungit:qui pontificẽ conueniãt.In
uenio ludouicum germanię regẽ veniente in gallias engeberga:id reſtituiſſe impe-
ratori qđ de lotharii regno receperat.Carolum vero ab engeberga vocatũ nõ obe
diuiſſe.Sed ſũmopere curaſſe:vt carlo quem ex priore vxore hermecota ſuſceptũ

Carlo dyaconꝰ factꝰ apoſtata carcere cuſtoditur.
eccleſię ſacris addixerat puniretur.Hic em̃ carlo hominũ perditorũ ſuaſu peſſimis
facinoribus ſe inquinabat:omia quoquouerſum iret:p̃datus.Quẽ in vinculis emẽ-
dationis ſpe diu habitũ:atq; inde relaxatũ cũ non reſipiſceret dyaconii gradu amo-
tũ oculis p̃uauit atq; in monaſterio corbienſi cuſtodiẽdũ mãdauit.Qui poſtea du-
orũ pſeudo monachorũ nixu(hortãte ludouico germanię rege)eductꝰ:ad ip̃m lu-
douicũ pfugit.Hęc ꝯtigerũt agẽte carolo in expeditiõe quã aduerſus normãnos q

Normãni apud andegauiã obſeſſi.
andegauiã vrbẽ circũſederant habebat.Nec tñ rẽ a ſe ſuſceptã omiſit. Normãnos
qui iam ciuitate potiti eſſent circũuallat:adiutore ſalomone britonũ duce q ſuppe-
tias carolo ferebat.Preſſi dura obſidione normãni eas conditiones pacis quas caro-

lus dixit (datis obſidibus) acceperunt. Relicta libera ciuitate: petũt normãni liceat il⸗
lis inſulã ꝗ proxime erat ad paucos dies incolere: ibiqꝫ cõmeatu iuuari. Interim ꝙ in
ter illos chriſtiani erant poſſe ad regem reuerti: qui vero paganiſmo relicto fidẽ xpi
profiteri vellent: eos quoqꝫ nõ reſpuendos. Cęteri quibus induratum cor eſſet: ſu⸗
as ſedes nulla mora repeterẽt. Rebus ad hanc formã compoſitis cũ in ſiluam ar⸗
duennam venatũ abiiſſet de ludouici imperatoris ſui ex fratre nepotis morte nũtiũ
accepit. Quare richentẽ vxorem ſiluanectum mittit ludouicum filium in eaꝫ auſtra⸗
ſię partem quę a lotharii deceſſu ſibi obuenerat proficiſci mandat. Ipſe ſuperatis fe⸗
ſtinatione multa alpibus in lombardiã contendit. Inter eundum carlꝰ ludouici ger — *Caluus ĩ italiaꝫ cõtẽdit.*
manici filius iuſſus a patre tranſitu ꝓhibere regem: cum ſe fruſtra niti intelligeret ad
carolum ꝓficiſcitur. Ea re cognita indignatus pater alterũ filium cũ copiis mittit. Sꝫ
& numero & virtute militũ inferior: caroli potentiam nõ ſuſtinẽs: pace data ad pa⸗
trem exercitum reduxit. Quem receptum ludouicus per caroli abſentiaꝫ in francos
ducit: diriſqꝫ incurſionibus franciã vexat. Audito in italiam caroli aduentu: Iohan⸗
nes octauus romanus pontifex miſſis ad eũ nunciis romam propere vocat venien
tem auguſtũ appellat: afficitqꝫ imperiali dignitate. Digrediẽs inde carolus roſymõ — *Carolus caluus ĩpator.*
richentis vxoris fratrem italię pręponit: conſiliariis viris atqꝫ copiis quas voluit illi
attributis. Cui neptem quoqꝫ ſuã ludouici regis germani filiã deſpondet. In franciã
reuerſo carolo Ludouicus germanię rex vita deceſſit: relicto filio ludouico. Cuiꝰ de
ceſſus cauſa fuit carolo infœlicis belli. Nam patre mortuo ludouicus magna ſaxo⸗ — *Ludouicꝰ imperator moritur.*
num thoringorũqꝫ delecta manu: nũtios ad carolum patruelem mittit eius amiciti⸗
am oratũ. Qua nõ impetrata ad rhenũ caſtra ponit. Nec cunctatus carolus ad alte⸗ — *Bellũ cõtra carolum caluũ in alemãnia.*
ram rheni ripã ducto exercitu animũ ludouici explorat: ſi legatis vtrinqꝫ miſſis rem
agere velit: placuit vtiqꝫ conditio. Sed dolo malo illectus imperator dum viam pa⸗
cis ſimulat: agmen occulto & anguſto itinere ſeorſum a caſtri ludouicis noctu feſti
nare iubet: ratus occultis inſidiis intercipere poſſe improuiſum hoſteꝫ. Fuerunt ea — *Dolo caluꝰ agit.*
nocte cõtinui imbres: quibus & nocturno labore grauatus miles ꝑlio minus idone
us fuit. Fraude detecta: ludouicus inſtructa acie diuerſus ab itinere quo hoſtis veni
ebat ꝯſiſtit. Irruentẽ in ſe francũ tanta vi excipit: vt ad aciẽ in qua carolus erat cedere
francos cõpulerit. Atqꝫ ita fugę ſe cõmittentibus francis: imperator quoqꝫ comes
fuit. Qui uero regias ſarcinas ferebãt anguſtia viarũ & ſepibus ĩtercepti occiſi ſunt:
& inter eos cõplures illuſtres viri ceciderunt. Reliq in manꝰ agreſtiũ hoiꝫ incidẽtes — *Carolus caluus fugit*
ad nudũ ſpoliati: ita vt ex thoris herbarũ atqꝫ arẽtis fœni manipul' tegumẽta ſibi cõ
ſuerent. Eius infortunii tp̃e nomanni ſequanę oſtiũ claſſe irrũpere tentabãt. Ad
uerſum quos miſſo cũ exercitu comardo: carolus mãdat cũ normãnis: qualẽcunqꝫ — *Normanni.*
poſſet pacẽ habere: nihilominꝰ terrã oẽm diligẽter tueaẽ: p̃ſidiis ꝑ munitiſſima quę⸗
qꝫ loca impoſitis. Incidit p̃ter has turbas alia carolo nõ parua ſollicitudo. Graſſabã
tur in cãpania ſaraceni: quorũ aduẽtu territus iohãnes põtifex romanus: carolũ ad
monet eccleſię opẽ ferat: paret carolus & contractis copiis: vbi lombardię fines atti
git: adelgarus a pontifice ueniens refert iohannẽ papiam aduenire imperatori ob⸗ — *Saraceni in campania*
uium. Papię dũ pontifex imperatorqꝫ de rebus gerendis conſultant: certiores facti
de carli ludouici filii cũ ingẽtibus copiis aduẽtu papia abſceſſerunt moxqꝫ ĩperator — *Iohannes octauus ad carolũ caluuꝫ papiã venit.*
romam ꝓfectus eſt. Rẽ hoc loco ridiculã narrabimꝰ. Carolus duꝫ a carlo fugit: leui — *Ridiculum.*
rumore carlus perterritus (ꝙ imperator pontificem comitatus aduerſus ſe mouere
dicebaẽ) eadẽ qua uenerat via in germaniã imperatorẽ fugiẽs ꝯtẽdit. Rebꝰ quarũ

Carolꝰ caluꝰ veneno a iudeo necatus

gratia carolus romam petierat abſolutis:febre afficitur. Erat iudeus medicꝰ ſedechi
as nomine imperatori propter eius peritiam perfamiliaris:qui vel religionis chriſti
anę odio(cui maxime infenſi iudei ſunt)motus:vel corruptus forte pecunia potio-
nem carolo propinandam miſcet. Qua epota carolus omnibus membris ita defe-
ctus eſt:vt aulicorũ miniſterio in cubiculum delatus duodecimo poſt die mantuę i
tetiit. Cuius dũ corpus exenteratum & multis aromatibus conditum ſui in franciaꝫ
efferre cupiunt:cadaueris putredinem ferre non valentes:verſellis inhumauerunt i
diui euſebii martyris ęde anno octingẽteſimo ſeptuageſimooctauo. Vnde poſt an
Archẽgerus num ſeptimũ exemptũ in diui dyoniſii templũ delatum eſt. Eius exhumandi cauſaꝫ
attulit archẽgerus quidam apud diuum dyoniſium cœnobita:& alphonſus eccle-
ſię diui Quintini viromandenſis ędituus:qui ſibi dum in ſuis eccleſiis pernoctant ca
rolum per quietem viſum eſſe affirmauerunt. eoſqꝫ admonuiſſe vt de tollendo eius
corpore & in templo martyrum inhumando regem filium facerent ſollicituꝫ. Hac
reuelatione filius rex excitus patris corpus ex verſellis ad ſanctum dyoniſium tranſ-
ferendum curauit. Nihil ad rem pertinere arbitror id quod a pleriſqꝫ ſcriptoribꝰ
Viſuꝫ quod carolꝰ caluꝰ vidit. memorię mandatum eſt. Carolum duce angelo paulo anteq̃ moreretur ad inferos
deductum:ſupplicia vidiſſe miſerarum animarum. Ardere valles:& altiſſimos pu-
teos pice & ſulphure immixto plumbo efferueſcere:ibiqꝫ pleroſqꝫ ex ſuis p̃deceſſo-
ribus reges inſpexiſſe:epiſcopos quoqꝫ qui vel ad bella gerenda conſultores vel ad
opprimendum iniquis vectigalibus populum auctores extitiſſent. Eius rei viſum
litteris ipſe mandauit/ poſteros admonens iuſtę moderationis ne aut male impe
rarent: ne ve vſurparent dominandi poteſtatem. Eius certe Caroli calui ex-
tant pręclara & religioſa monimenta. Nam diui cornelii cœnobium apud com-
pendium extruxit vbi xp̃i ſudarium quod ex conſtantinopoli ad ſe aduectum erat
repoſuit. Compendium enim maxime amabat:ita vt a ſuo nomine caroloponiꝫ ap
pellare cogitauerit. Sancti dyoniſii templum magnis auxit prouentibus & precioſiſ
ſimis donariis adornauit quę ad hoc vſqꝫ tempus diligenter aſſeruata viſunt. Nec
ignoro quoſdam ſcribere nundinas quę in campo dyoniſiano ante Calendas iuni-
as fiunt ab hoc rege eſſe inſtitutas:de qua re quid ſentiam in dagoberti geſtis anno-
Flandrię comitatus initium. taui. Eius regis ętate flandria quę paucis tunc vicis atqꝫ ędificiis ornata erat: & feris
magis q̃ hominibus incolebatur:eiqꝫ pręficiebatur a rege cuſtos qui francorum lin
gua foreſtarius dicebatur:comitatus dignitatem hac occaſione accepit. Erat baldui
nus andaqueri filius qui patre defuncto cum in magiſtratu fuiſſet a carolo inſtitutꝰ
iudith regis filiam dum ex anglia reuertitur ſibi rapere temerarius iuuenis auſus eſt.
Nupſerat enim adolafo anglorum regi. Qui cum abſqꝫ liberis deceſſiſſet: Iudith vi
ro deſtituta in franciam ad patrem rediens depręhenſa eſt cuius rei gratia caroli iuſ
ſu coeuntes epiſcopi balduinum excommunicatione percellunt. At cum nihilomi
nus facti nõ pœniteret:conſilio procerum perſuaſus carolus ꝑmittit filiam baldui-
Balduinꝰ p̃mus comes flandrię. no in matrimonio copulari. Et de cuſtode flandrię comitem balduinum inſtituit.
Pleruncqꝫ ſiquidem id euenit vt quę peccata atqꝫ iniurias facile vlciſci non poſſumꝰ
eas alicuius dignitatis ratione aſſumpta ad gloriam perducamus. Ad hunc caroluꝫ
Ioãnes ſcotꝰ caluum ortis in anglia bellis iohannes ſcotus venit homo gręce eruditus. Vnde a
caluo rogatus diui dioniſii aryopagitę de cęleſti hierarchia libros ad verbum lati-
nos fecit. Reuerſus in angliam & ab elfredo rege liberaliter acceptꝰ ad melmeſberię
monaſteriũ ſe ꝓferens dũ docẽdi officiũ gerit a diſcipulꝰ correptꝰ graphiis occiſus eſt

NVncio de caroli deceſſu accepto ludouicus balbus eius filius apud ender-
uillam agens regni proceres ad ſe ꝑpropere vocat:quorum beniuolentiã
& fidem regia munificentia demereri ſtuduit. Richentem vero reginaꝫ ex
italia redeuntem cũ apud moymerum campanię caſtellum cum multa nobilitate re
ſtitiſſe accepiſſet:aio conuentũ quod parlamentũ franci vocant habendi:miſſis vtri
ꝗ legatis compendium regina ſe contulit. Ibi ludouico patris teſtamentuꝫ exhibet
proferens regia ornamenta gladium dyadema ſceptrum aureum quibus carolum
inſtitutum hęredem pater moriens declarauerat. His igitur regiis inſignibus exce-
ptis:ſuſcipiendę vnctionis gratia remorum vrbem petit:quem haymardus eius lo-
ci archiflamen coronauit. Anno ſalutis octingenteſimo ſeptuageſimooctauo. Exa
ctis inde paucis menſibus ſequanã traiecit:vbi godefridi filii hedonem comitem ca-
ſtello quodam mulctauerant:& haymo bernardi comitis filius prędas agebat & lo
ca quedam ſibi ſubegerat:Turonum vſꝗ rege profecto:godefridus amicorum cõ-
ſilio filios ad caroluꝫ ducit:& eas quas occupauerat terras reſtituit:ita vt illas ſibi ex
regio dono retinere liceret. Qui regio munere donatus gratiam compenſat. Naꝫ re
bellantes britones ad caroli obedientiã ſua opera reuocauit. Erant per id tempꝰ
in italia comites duo Lambertus & helbardus qui de eccleſię romanę ditione plera
ꝗ ſibi loca rapuerant:in quos excommunicatione promulgata iohãnes pontifex
lugdunum venit. Quo regem accedere ꝑ nuncios orat. Sed valitudine nondum le-
uatus rex quam turoni inciderat:morem pontifici gerere vſꝗ ad kalendas ſeptem-
bris diſtulit. Per ep̄os tamen obſequi pontifici curat. Interea curatus morbo trecas
ꝓfectus illo venire iohannem obtinuit. fit in eo loco magnus ex belgis ep̄orum cõ-
uentus. Narrantur a pontifice quę in memoratos raptores per eum geſta eſſent:pe
tit a pontificibus qui aderant verbo & ſubſcriptis eorũ nominibus omnia compro
bari. Comprobantur. In eo conuẽtu cognito ꝙ frotarius ex burdegala pictauiã &
inde ad bituriges incõſulto põtifice tranſiſſet iohannes ꝓferri iubet ſanctiones ſar-
dinenſis & affricani concilii:q̄bus ep̄i ad alias eccleſias ſua relicta tranſire ꝓhibẽtur.
Recitatis vtriuſꝗ ſynodi capitibus:pontifex diffinit ſacerdotes ꝗ ſuis ſedibꝰ abiiſſẽt
ad eas reuerterentur. Ip̄e mox ludouicũ imperii dyademate coronat auguſtũꝗ ap-
pellat. Reginã richentẽ q̄uis obnixe a ludouico rogatꝰ coronare recuſauit. Cõuen-
tione treceñ. diſſoluta:põtifex in vrbẽ regreſſus eſt. Impator aũt cõponendę diſ
cordię: q̄ illi cũ ludouico nepote erat cupidus:ita ꝑ legatos egit vt cõuentu furõnę
indicto pax ad ſequentẽ modũ dicta ſit. De auſtraſię regno ſicuti defuncto lothario
inter carolũ caluũ & ludouicũ bauarum ꝯuenerat ita ꝑmaneret. Italię vero imperi-
um q̃nquidẽ tũc cõmode diſtribui nõ poterat qſꝗ vt partẽ obtinebat ita illam ha-
beat donec de partitione in alio ꝓxime habendo conſilio agi ſtabilius poſſet. Inte-
rim ſi ab ſaracenis alter regum impeteret alter ſuppetias ferret:huic formulę ſi q̄s de-
tractũ iret eũ a neutro regũ recipi aut defendi poſſe. Pace ad hãc formã cõpoſita
ludouicus germanię rex ad ſuos remeauit. Imperator cõpendiuꝫ acceſſit. Nec data
q̄ete bernardus marchio bellũ renouat icti dudum fœderis oblitus. In hũc mouẽs i
perator cun trecis veniſſet morbo decubuit. Hinc omni ſpe ſalutis deſtiturꝰ carolũ
filium ꝗ ſimplex dictus eſt bernardo aruernorũ comiti committit. Augeſcente mor
bo cõpendium ſe deferri iubet. protenuſꝗ imperii inſignibꝰ ad filium miſſis: coro-
nari illum imperat:atꝗ ita paucis interiectis diebus morte abſumitur idibus aprilis
ibiꝗ in diuę marię ęde ſepelitur. Anno dñi octingenteſimo octogeſimo.

Motꝰ belli i italia. Iohannes papa in frãciã venit.

Ludouicus balbus ip̄erator.

Concordia i tes reges.

Ludouicus balbꝰ morit̄

LVdouici interitum ſecuta eſt varia rerū francorū mutatiõ:tumultuātibus
hinc atq illinc diuerſarū partium ſtudioſis. Nā qui tutelam noui regis i ſe
receperant bernardus hugo abbas theodericus & roſymus audito patris
deceſſu:regni ꝓceres meldē vocant: vbi de his quę ex vſu reipublicę erant: cõſilium
caperēt. Erat goſſelinus ex prima nobilitate homo potens ꝗ tempus adueniſſe rat⁹
quo aduerſus theodericum & roſymū alteri⁹ factionis ſectatores ſuas iniurias vlciſci
potuiſſet:ad conrardū pariſiorū comitem veniēs hoiem nōdū bono in nouū regem
animo exiſtentē in ſuas partes ducit affirmans fore vt a germanorum rege de
quo ipſe bene meritus eſſet plurimos honores adipiſceretur. His blanditiis aſſentiens
conrardus ipeq goſſelinus ſuarum partiū conſcios meldē legant:ꝗ cõſilio adeſſent.
Cõuentu coacto pleriq ſententiam rogati dicūt vnū eſſe ludouicu germanię
regem ꝗ regni negocia recte moderari poſſit:hūc accerſere oportere:a quo ſalus rebus
cõibus cõferatur:& qui ſuis deſtitutos poſſeſſionibus reſtituat. Cū hęc locuti
fuiſſent ꝗ nouello regi aduerſabant adoleſcentis tutores ſpe retributionis adducti:
germanię regē in franciā ꝓperare ꝑ nuncios orāt. Qui nūtio accepto mettim veniens
a ꝓceribus iterū admonitus: verdunū quo & ipi ꝓceres cõuenerant ipigre ſe cõtulit.

Varię inter francos ſnię de rege inſtituendo.

At hugo & theodericus reliq ꝑterea ſuę factionis nobiles cognito qd inimici
machinarent:galterū aurelię antiſtitē ad germanię regē ire cū his mādatis iubent.
Si rex eā regni partem quā ex lotharii hereditate carolus caluus obtinuerat ſibi aſſumendam
diceret:licere adire eam atq poſſidere:modo franciam liberā dimittat. Ea
oblatione rex optime ſibi factū eſſe arbitratus:goſſelino cõrardoq paulatim cõteptui
habitis franciā relinquēs ad ſuos reuerſus eſt: Amoto hoſte hugo & theodericus
ferrariā adoleſcētes ludouicū & carlomanū ꝑducūt. Atq in diui petri tēplo reges
appellatos coronāt. Eodē ferme tpe boſo regine frater ꝑ quoſdā ſibi vel ꝓmiſſis
allectos vel metu ꝑterritos epos in regē aqtanię aſſumit. Et normāni pręterea
ad flumen ligeri infeſtis incurſionib⁹ graſſantes ꝑdas agere ad reges fratres deferuntur.
Qui magna militū ꝯtracta manu in hoſtē ꝓdeuntes:normānos magna ſtrage
afficiūt nouē milib⁹ occiſis cõplurib⁹ itē i viēna flumie abſorptis.

Normanni iterū incurſiones faciūt: ſ vicuntur.

Ea victoria potiti fratres alio mox triſti nūtio turbant. Ludouic⁹ eni germanię rex grandē exercitū
ad duciū vſq ꝑmouerat ſeq goſſelin⁹ & cõrard⁹ pariſiorū comes ad eū cū bona cõiuratorū
parte ꝯtulerāt. Quib⁹ ductorib⁹ ad ribemōtē quoq acceſſit. Hi neſcio qd
grande germano regi ꝓmiſerāt. Qd cū abſoluere nō poſſent:rex deſpatis reb⁹ cū regibus
francis paciſcit:& paulopoſt in germaniā ꝯuerſus: normānorū gente ꝗ his
dieb⁹ vt in italia ita in germania cūcta vaſtabant offendit. Quos fuſos non magno
negocio fugat. Verū apud ſaxones eadē ferociſſima gens maximo rege dāno affecerunt.
Victoria de normānis habita:fratres ambianū cõuenerūt regnum paternu
inter ſe partituri. Ludouic⁹ francorū regnū cū oi neuſtria accepit. Carloni burgūdia
atq aqtania ꝯceſſa eſt. Ab ambianis gōdeuillā ꝑ rhemos & cathalaunos cõmeant:
vbi de cõuentu habēdo cū rege germanię cõuenerat. Cõſilio tn̄ (qa ęgrotaret)
rex germanus nō affuit:ſed ꝑ nūtios apud fratres reges egit. Qui accepto nūtio
ꝙ roſymus prouincię rex viennam occupaſſet: vbi uxore relicta in ꝓximos mōtes
ſe recepiſſet. exercitu ex germania partim coacto:parti ex ſuis collecto viēnā circuncludūt.
Inde carolus obſidione relicta romā petēs a iohāne pōtifice auguſt⁹ appellatur.
Dū viennā obſidet ludouicus ꝑ nūtios certior de normānorū in franciā icurſione
factus carolo ad ꝯtinuandū viennę obſidionē relicto aduerſus normānos ſe

Vienna obſidetur.

tiam exoſa iá ambianis expilatis diui petri monaſteriũ qđ corbię celeberrimũ habe-
baĩ diruerant. Igiĩ cõmiſſo acerrime ꝑlio ludouicus normãnos in fugaꝫ vertit mul
tis occiſis. Mirũ ꝓfecto ſcripturus ſuꝫ. Reuertẽte a ꝓſtrato hoſte victore exercitu tã
effuſa (nullo inſequẽte) fuga franci diſſipati ſunt: vt victis ſimiles facile arbitrareris.
Crediderim elatũ victoria francum hac trepidatione diuinitus ꝑcitum eſſe: ꝙ victo
riam ſuis viribus non dei benignitate partam gloriareĩ. At reuocato ex fuga milite:
ludouicus iterũ in normãnos bellũ inſtaurantes ꝓgreſſus cũ (diſſipato ꝑ fugã mili-
te) raro ſui corporis cuſtodes circũ ſe haberet compendiũ venit. Inſurgentibus ite-
rum normãnis & ꝑ ligeris ripas prędas agentibus: theoderico viro militari copias
attribuit: q normãnos ꝑlio adorireĩ. Ipſe nõ multo poſt turonũ ꝓfectus: britonuꝫ
nõ paruã manũ ad id bellũ mittit. Dũ turoni moraĩ morbo correpꝰ vita defungiĩ
& in diui dyoniſii cœnobiũ effertur. Hic tradiĩ ſpurcitiis atqꝫ ineptiis deditus exti-
tiſſe: q & balbi cognomen accepit. De ludouici morte certus factus carolus: q viẽ
nam obſidebat: parte copiarũ ad viẽnã relicta: ad ꝓceres q eũ vocabant ꝑceſſit. Cui
iter agenti nũtius afferĩ viẽnã receptã a ſuis eſſe. Sꝫ normãnos ex germania mouiſſe
& in campaniã vſqꝫ irrupiſſe multis vrbibus tẽpliſqꝫ direptis atqꝫ incenſis. In quos
ſayllus mettenſiũ pręſul copias ducens ſuis fugiẽtibꝰ ceciderat. Quõ aũt per id tẽpꝰ
aduerſus hanc peſtẽ bellatũ ſit: apud hyſtoricos nichil inuenio. Conſtat tñ eodẽ tẽ
pore alterã ferociſſimę gẽtis manũ duce aſtingo ligeri traiecto ad materne fluminis
ripas ꝑſediſſe: carolũqꝫ auſtraſię regẽ expeditionẽ in eos duxiſſe. ſꝫ aio ꝓpe tabuiſſe
cũ in conſpectũ hoſtiũ caſtra locaſſet. Tandẽqꝫ cũ normãnis fœdus pacẽqꝫ iniiſſe: ſi
mõ godefridus eiꝰ gẽtis ꝑnceps xp̃i fidẽ ꝓfiteri curaret. Cõditione nõ reiecta gode-
fridus ſimul cũ baptiſmate ſpiritalis regenerationis friſiã omnẽ a rege dono accepit
Donatꝰ inſuꝑ magnis muneribꝰ incolere vbi caſtra habebat ꝑmiſſus eſt: in ꝑniciem
francię regni: quã ipſe perfidus godefridus cũ ſigiſberto paulo poſt inuexit. Nam q̃
draginta milibus armatorũ inſtructus pariſium circũuallat. Sed viriliter agentibus
oppidanis goſſellino quoqꝫ loci antiſtite & eudone comite q regnũ poſtea admini
ſtrauit adnitẽte cuꝫ obſidio hoſti nõ procederet: eã ſoluens laudunũ vrbẽ in edito
colle poſitã inuadit. Inde agrũ nouiomẽſem atqꝫ ſueſſionẽſeꝫ populati: remos nor
manni adoriunĩ. Quibus incõmodis indignatꝰ carolꝰ imꝑator aduerſus barbaros
ex vuarmacia vbi parlamẽtũ habebat iterũ inſurgit: & egregio nixu ꝑliaĩ: ſternit: oc
cidit: fugatqꝫ. Nec ꝑtermittendũ reor carlomanũ & fratrẽ eius ludouicum ludouici
balbi nothos ex pellice fuiſſe q nichilominꝰ moderatiõe regni ſuſcepta: nõ ſegniter
normãnis obſtiterũt nouẽ milibus vt ſupradiximꝰ vno ꝑlio interfectis. Hic aũt car
lomanꝰ & ſi deceſſiſſe nõ ignoreĩ de eius tñ morte nullꝰ ab hyſtoricis modꝰ aut tp̃s
ſcriptũ inueniĩ. Reliquit tñ heredẽ filiũ ludouicũ: q ob inertiam nihil faciẽs appella-
tus eſt. Nulla eñ re inſignior habitus eſt: q̃ ꝙ virginẽ monialẽ cuius amore deperi
bat ex calenſi cœnobio abductã vxorẽ accepit. Huius inertiſſimi regis ętate normã
ni induciis quas cũ carolo ad annos. xii. firmauerãt contẽptis: iterũ franciã vexant.
Quę cã fuit pleriſqꝫ ſacerdotibꝰ & viris religioſis oratoria ſua relinquendi & ſe alio
traducẽdi. Qua ꝑſecutione grauati franci carolũ iꝑatorẽ ludouici germanici filiũ
ꝑ legatos orant regni curã aſſumat. Erat aũt illis diebus hugo abbas appellatus:
qui valida manu collecta normãnos adeo exterminauit: vt ex eorũ multitudine vix
vnus ſupextaret q acceptę cędis nunciũ ad ſuos ferret. Ea ſtrage affecti barbari ad tẽ
pus bello abſtinuerũt. At quia de hugone abbate mentio incidit. Illud nõ eſt omit-

Francorum diſſipatio.

Ludouicꝰ ludouici filius moritur.

Carolus eiꝰ frater rex

Godefridus normannus ꝑfidus.

Ludouicꝰ nichil faciens.

Hugo abbaĩ

tendum hunc hugonem atqꝫ robertuꝫ pariſiorum comitē q & marchio dicebatur:
primos fuiſſe q relicta monachis & ſanctimonialibus p̄dia ꝓuentuſqꝫ occupauerit
ea ſibi ſuiſqꝫ militibꝰ attribuētes ſeqꝫ abbates appellātes atqꝫ īpartientes monachis
ꝓut volebāt adhibito moderamīe victus & veſtimentorū. Quę violētia ad rober
Ludouicꝰ nichil faciens moritur.
ti regis tp̄a perdurauit. Per idē tp̄s iners ille & nichil faciēs ludouicꝰ relicto carolo
filio (cui ſimplici cognomē inditū eſt) deceſſit. Scriptū inuenio hunc carolū ſimplicē
ex ludouico balbo prognatū eſſe. poſtqꝫ ludouicuꝫ & carolum balbi filios ſpurios
ſub tutela eudonis educatū fuiſſe: & poſtea regnaſſe. Qui cū p ętatē regendo regno
Eudo andegauenſis rex frācorū & caroli ſimplicis tutor.
nequaq̄ idoneus eſſet: cognito ꝙ normāni nouos belli motꝰ pararēt ad eudonē ro
berti andegaueñ. filiū hoieꝫ bonū & rebus gerēdis aptū mittunt: cui & caroli ſimpli
cis tutelā & regni admiſtrationē cū regia appellatione cōmittunt. Hic a galtero ſe
nonū archipręſule cōſecratus carolū ſimplicē ꝓbe educauit frāciſqꝫ modeſtiſſime
p̄fuit. Moriēs aūt ꝓceres iureiurando adactos admonet regnū ſine ꝯtrouerſia caro
lo ſimplici adminiſtrandū ꝑmittant: eū eſſe regni legitimū hęredē. Carolo ſimpli
ce regno adepto normāni q annos q̄draginta multis locis franciā incurſauerāt am
Frāco rothomagenſis archieps.
pliore multitudine ꝯtracta: in neuſtriā irrūpunt: & p ſequanā rothomagū vſqꝫ ad
uerſo flumine deferunṫ. Quibuſcū franco rothomagorū antiſtes ciuiū & vrbis ſalu
tem deſperās colloquendi occaſionē nactus ita egit: vt neqꝫ incolis neqꝫ ciuitati qc
q̄ nocituri vrbē normāni reciperent. Quid eñ ꝓuidus paſtor faceret regis ſubſidio
Rollo
deſtitutus. Potiti vrbe normāni vbi tutiſſimū ſibi refugiū eſſet. Rollonē ex ſuis ho
minē ſtrenuuꝫ: q cū nullā domū redeundi ſpem ꝓpter a ſe cōmiſſuꝫ flagitiuꝫ habe
ret: ducē p̄ficiunt. Hic imperādi apud ſuos poteſtate accepta: animū imprimis inte
dit vrbē pariſiorū perdere: & inde xp̄i eliminare pietatē. Ad hanc rē cōducere tria ſi
bi latiſſima flumina ſequanā ligerim & garonnā maxime arbitrabaṫ. Igitur ingenti
fabricata claſſe copias tripharia diuidit. Qui ligerim nauigarūt nauetē vrbem expu
gnant: & pontificē guymardū inter ſacrificanduꝫ ad chriſti aram iugulant. Inde ꝓ
fecti andegauim incendunt: mox turonū adoriunṫ: atqꝫ ita p aquitaniā prędas agē
tes: rollone duce in pariſios p ſequanā delati in burgundos p ararim id eſt ſagonaꝫ
nauigantes in aruerniā tandem incurſant. Nec mora interpoſita ſenones depopu
lati monaſteriū floriaceñ. occiſis cœnobitis diripiūt atqꝫ igne ꝯſumunt. Sed aduen
tus rollonis nō ignari ſacerdotes: ſupra biduū diui benedicti corpꝰ aureliā apud ſā
ctum anianū depoſuerāt: Erat eius monaſterii ex cœnobitarū cōi aſſenſu defenſor
Miraculum
patronuſqꝫ electꝰ ſigilloſus comes. Hūc inſequēti nocte qua monaſteriū conflagra
uerat diuus benedictus p quietē obiurgaſſe ferṫ: quare monaſterio ꝯtra normānos
opē nō tuliſſet. Quo viſo expgefactꝰ comes parua q̄ illi ꝓ tp̄e erat inermiū manu co
acta in normānos p̄da onuſtos irruēs aſſeſſore ſibi vt ſancte aſſeuerauit poſtea ſigil
loſus diuo bñdicto: p̄dā captiuoſqꝫ recepit. Inde ad monaſteriū cōmigrās cœnobi
tarum cadauera q̄ hactenus humi ſtrata cōperit humari iubet. Cuꝫ tā crudeliter
debaccharenṫ p franciā normāni: Carolus ſimplex franconē rothomagorū pręſu
lem iā rolloni notū ad rollonē mittit q triuꝫ menſiū inducias firmet. Exactis idu
Carnotū obſidetur.
ciis p ſtāpas mouēs rollo carnotū petit atqꝫ oppugnat. herente in vrbis obſidione
normanno: richardus burgundorum dux atqꝫ ebalus pictauorum comes copiis
ad carnotū ꝓmotis rollonē inuadūt. Qua re animatus carnoteñ. antiſtes irruptōe
a ciuibꝰ facta ip̄e tunicā interiorē virginis marię quā camiſiā franci vocāt: eſtqꝫ apud
eos magna religione obſeruata deportās normānos a tergo inſilit. Fit per aduētuꝫ

pontificis hoſtiũ magna ſtrages. Rollo vero fugiẽs poſtq̃ ſuos ex fuga recepit:indi
gnabundus iubet eos ꝑ oẽꝫ regionẽ populationes facere:& ea oia in q̃cunq; irruiſ-
ſent ꝑdere. Itaq; fera gẽs nichil ſibi obuiũ integrũ reliquerũt. Abducunt̃ in ſeruitutẽ
& ſtuprũ virgines:matres cũ liberis gladiis occumbũt. Nulli tẽplo ignẽ nõ imiſerũt
flagrant ꝑ agros atq; vrbes oia. Clamoribus mortibuſq; ęther replebat̃. Tam diris
afflictionibus vexatis francis:regẽ ꝯueniũt. Inertiã hoïs atq; puſillanimitatẽ accu-
ſant:perdi eius negligentia ꝓuinciã qui neq; hoſti ꝑ ſe:neq; ꝑ ductores belli occur-
rat. His q̃ſtubus excitatus rex franconẽ rothomagenſeꝫ iterũ ad rollonẽ ꝓficiſci im
perat:q eum ad xp̃ianã cõionẽ hortet̃. Quã ſi fide integra recipiat:eſſe carolo filiam
gillã quã illi cum oi neuſtria nuptui det. His mãdatis ꝑ frãconẽ cognitis:Rollo a fe
rocia temperat ſeq;(ꝯſilio cũ ſuis habito)cũ carolo colloquiũ(deſignato quo volet
die)habiturũ ſpondet. Ad hęc triũ menſiũ inducię firmant̃. Apud flumen eptę qđ
eſt neuſtrię ad orientẽ limes fit cõuentio vnã fluminis ripã carolus:alterã rollo inſe
dit. Intercedentibus legatis res acta eſt. Rollo gillã caroli filiã vxorẽ recipit & in do-
tem neuſtriã:q̃ ab epta fluento ad britones terminatur clauditurq; gallico occeano
adiecta quoq; eſt britonũ ꝓuincia q̃ diu ſub normãnorũ ditione militauit. Rebus
vt maxime carol⁹ cupiebat ordinatis:rollo rothomagũ ꝓfect⁹ initiat̃ ſacris & laua
cro chriſtiano. Appellatuſq; eſt robert⁹ a roberto pictauorũ comite q receptę a rol
lone fidei teſtis aſſiſtebat. Neuſtriã adeptus rollo:eã normãniã appellauit:ꝙ eã ho
mines a ſeptẽtrione ꝓfecti occupaſſent. North em̃ danorũ lingua ſeptẽtrionẽ:man
vero hoiem ſignat. Inde vocabulo cõpoſito normãni:id eſt ſeptẽtrionales & nor-
mannia ad hunc vſq; diẽ vocitat̃. Eius tã barbarę & ferocis gentis duꝫ originẽ q̃ro
eã ex gothorũ feritate ortã accepi. Quos nõnulli magog iaphet filiũ parentẽ habu-
iſſe audaciſſime tradũt. gothorũ proſapiã ad noe vſq; referẽtes. Quib⁹ ego nequaq̃
aſſentior. Quippe ꝙ a nobis tã remota antiq̃tas nulla p̃ſertim ſcriptoris autoritate
nitens fabulę ſimilis videri poſſit. Daci aũt gothorũ ſoboles lõgo tẽpore hunc mo
rem ſeruauerũt:vt ex multis liberis vnũ tm̃ apud ſe hęredem pater haberet: cęteris
poſt legitimã ętatẽ domo emiſſis. Qua lege vſus lothrocus cũ aliquot a ſe filios di-
mitteret:biergoſtã haſtingo cuidã nobili daco cõmendat:adiuncta plurimorum iu
uenũ manu. Qui tranquillo mari nauigantes in picardos:inde in viromãdos pene
trauerunt. vbi diui q̃ntini monaſteriũ incẽdentes:mox nouiomũ capiũt: omnione
epiſcopo cũ clero interẽpto. Nec q̃eti gemeticũ ꝑ ſequanã ꝓuecti:monaſteriũ non
gentorũ monachorũ diruerũt. qđ annos. xxx. poſtea ſine habitatore mãſit: Quę ra
bies in multas ꝓuincias ꝓfuſa ad rollonẽ vſq; de quo ꝓxime dictũ ẽ graſſari non de
ſtitit. Ab his quidẽ dacis normãnorũ ſęuitia appellatioq; ꝓceſſit. Pacatis normã
nis:regni ꝓceres a carolo deſciſcũt. Sed p̃liis aliquot poſtq̃ digladiatũ eſt recõciliati
ſunt aduerſus robertũ eudonis fratrẽ:cui⁹ ſupra a me mentio facta eſt. Hic robert⁹
aq̃tanie dux ꝙ de fratris regno portionem nõ accepiſſet aliquot ſibi viciniores vr-
bes capit ꝯſtitutis i eis põtificib⁹ a q̃bus tandẽ regis appellationẽ obtinuit. Quo ti-
tulo elatior fact⁹ copias in carolũ ſueſſione agẽtẽ ducit. Cõmiſſo ibi p̃lio robert⁹ oc
ciditur. Redeũti victori carolo hebert⁹ viromandorũ comes gratulãdi ſpecie occur
rit. Regẽ orat peronã ad ſe diuertat atq; in arce diuerſet̃. Perfido hoi(cui⁹ ſororẽ ro
bertus vxorẽ habuerat)rex ꝑ ſimplicitatẽ credul⁹ peronã petit. Moxq; arceꝫ ingreſ
ſus in vincula ab heberto coniicit̃. Quę res grauiſſimorũ per franciã incõmodoruꝫ
cauſaꝫ iuexit. Itũ eſt tñ aduerſus fortunę iiquitatẽ atq; vt in morbis ſolet vt capiti in

[Margin notes:]
Clades a normãnis in frãcos.
Caroli & rollonis cõuentio.
Rollo baptiſatur.
Quare & vnde normannia dicta.
Origo narmannorum
Proceres a carolo ſimplice deficiunt.
Robert⁹ eudonis filius occiditur.
Hebertus viromãdoruꝫ comes regẽ peronę incarcerat.

primis adhibeatur medela:franci quaſi regē nō haberēt de rege ꝑficiendo ꝯſultant.

Cōſiliuꝫ de cōſtituendo rege.

Erat ex liberis richardi burgundorū ducis ſupſtes radulphus caroli nepos.Hūc
(tametſi carolus ex elgina regis anglorū filia prolē ſuſcepiſſet)in regē aſſumi carolꝰ
ꝑmittit:ꝗ ſueſſiōe regio dyademate recepto regnū admiſtrare cœpit . Ludouicꝰ aūt
caroli ſimplicis filius:patris atq amicorū ope deſtitutus:enauigato mari ad anglos
cū elgina matre ſe cōtulit vbi elſtannus eiꝰ auunculus regnabat.Radulphi tp̄e apud
carrolas pugnatū eſt cōtra ſarracenos ꝗ burgūdiā inuaſerant:vbi ex francis cōplu-
res interierūt Radulphus poſtq̄ annos duodecim regnando expleſſet morit̄.xviii.
kalen.iunii.Et apud ſenones in ęde ſanctę colūbę inhumatur. Blondus & plati
na italici ſcriptores tradūt poſt ludouicū balbū Berēgariū ex lōgobardis ortū foro
iuliū tenuiſſe/imperatorēq a romanis creatū eſſe cū eandē dignitatē arnulphꝰ a frā
cis accepiſſet poſt ānos centū q̄ carolꝰ magnus cœpat impare. Arnulpho pedicula
ri morbo defuncto platina addit ludouicū in arnulphi locū ſuffectū.In quē berēga
rius apud veronā ducēs eū capit & oculis priuat.Ad hūc modū ablatū a lōgobar-
dis imperiū Berēgarius a regibus lōgobardis ortus vindicauit.Tā fluxe ſunt res hu
manę vt earum gubernationem nunc hic nūc ille recipiat vel perdat .

Ludouicus cū m̄re elgina in angliā fugit.

RAdulpho defuncto & carolo ſimplice apud peronam vbi ab heberto i cu
ſtodia habebat̄:mortuo:francorū proceres & ante omnes hugo magnus
atq guillermꝰ ſenonū primas ad elginam ludouicūq i angliā legatos mit-
tunt:ꝗ dicerent tp̄s aduenilſe cū ipſi tuto in franciā reuerti poſſent.eis ſe ſubſidio af-
fore & obſequiū vna cū aliis cōpluribus regni ꝓmoribus ꝑſtituros. Ea re in angli
am plata elgina cū filio ludouico in franciā venire feſtinat.Cui obuii ꝓceres Ludo-
uicū lauduni regē cōſalutant:adiutore maxime guillermo rollonis filio: ꝗ ducatuꝫ
normānię gerebat. Secundo anno regni eius ꝓdigiū viſuꝫ eſt hoim in ęthere fla
grantiū:& diris cantionibꝰ nocte tota aliq̄d futuri incōmodi vaticinantium: quod
poſtea ꝯtigit.Nā tertio ab ip̄o ꝓdigio anno ꝓceres franci a ludouico deficiūt: qua
inſup tēpeſtate tāta fuit ꝑ franciā ānonę caritas vel frumēti mēſura cui ſeſtariꝰ nomē
eſt q̄ttuor & viginti libris veniret. Secedētibus a rege frācis ludouicꝰ hēricum ger
manię regē ꝑ legatos petit.liceat ꝯuentū alicubi indicere:vbi mutuū habere colloq
um poſſint.Cupere ſe beniuolentiā eius atq amicitiā ꝓmereri.Henricꝰ auditis nū-
ciis reſpōdet regis petita cōmode facere non poſſe:niſi guillermi normānorū ducis
ſententiā de hac re cognoſceret.Ea re cognita ludouicus guillermuꝫ adit.memorat
ꝗ ſit regni ſtatus. q̄d in ſe molianť ꝓceres:illū vnū eſſe cuius ꝯſiliis res bene geri poſ-
ſit.Accepit guillermꝰ regē vt dn̄ꝫ:opēq ſuā pollicitꝰ tregū equitē auratū ad hēricuꝫ
ex ludouici aſſenſu mittit.Ad moſaꝫ fluuiū cōuenturos reges placuit . ibi guillermi
opera amicitiā reges firmāt.Qd̄ poſtq̄ reſciuere ꝓceres franci ludouici potentiā ve
riti in regis gratiā ſe vt meliꝰ poſſunt inſinuant. Mox lauduni ꝯuenientibꝰ ex edi
cto regis ꝓceribꝰ:hebertus quoq viromandēſis affuit. Aduerſuꝫ queꝫ paternę iiu
rię recordatus ludouicꝰ:huiuſmodi cōmētū parat:delecto ad fabulā hoīe ydoneo
Huic mādat veſtē ad anglici incolę formā induere:ſeq velut ex anglia ad ſe miſſuꝫ
petere in ꝯſiliū admitti.habere lr̄as quas regi reddat.Lr̄as aūt q̄uales rex ipſe ſcripſe-
rat hoī dat.Sedēti in cōtione regi venit curſor vt inſtructꝰ erat:litteras ꝓfert.Eas dū
ſcriba regi demiſſe recitat:rex ſubriſit.Proceres rati aliq̄d ridiculi regem accepiſſe:ro
gāt cur riſiſſet.Nūc inq̄t maxime noui anglos deſipere.Nāq hermānus anglię res
meꝰ ꝓpinquus fuiſſe apud eos ſcribit agricolā hoiem:ꝗ herū ad conuiuiū cū inuitaſ

Ludouicꝰ ex anglia reuocatur.

Prodigium

Fames.

Ludouicus guillermuꝫ normannię ducē adit.

Nota regis i hebertuꝫ comitē cōmentum.

ſet necare auſus ſit. Eius tã inſignis facinoris autorẽ quo ſupplicio afficiat ſentẽtiam
veſtrã inquirit. Igitur vt regi gratũ faciamꝰ: dicite ꝓceres quo mortis genere ſcelera⸗
tiſſimus agricola puniẽdus eẽ videat̃. Theobaldus bleſenſis hõ ĩprimis prudens ro
gatus ſententiã dicere: hic inq̃t homicida tametſi vario cruciatu dignꝰ eſt: tñ quate⸗
nus ad ſupplicii modũ attinet nulla mihi deteſtabilior mors viſa eſt: q̃ a furca hoĩeꝫ
pendere cui iugulũ laqueo lictor ꝑſtringat. In hanc ſentẽtiã cũctis q̃ aderãt venienti⸗
bus: cũ ipe itẽ hebertꝰ viromãdenſis ſequeret̃: ꝓdeunt ex occulto ſatellites q̃ heber⸗
tum (vt a rege p̃docti fuerãt) cõp̃hendũt. Nec cunctant̃ in collẽ nõ ꝓcul a lauduno
ꝑducere: vbi in furca hebertũ ſuſpẽdũt prius tñ q̃ iugulũ lictor arctaret: rex in eũ cõ⸗
uerſus. Tu inq̃t heberte ille ꝑfidus agricola es q̃ dñm meũ & patrẽ carolũ: tuũ profe
cto regẽ peronę in vinculis necaſti. Nũc ergo pro tuis meritis meritũ ſuppliciũ acci⸗
pito. Collis vbi extrema paſſus eſt hebertus mõs heberti appellatus eſt: Interi dũ

Hebertus viromãdię comes ſuſpenditur.

hęc gerunt̃: cũ guillermꝰ normannorũ dux herloyno picardo nobili faueret aduer
ſus arnulphũ flandrẽſium principẽ a quo herloynus fuerat monaſteriolo caſtro vi
& armis ſpoliatꝰ: idq̃ ei reſtitutũ eẽ cũ ęgre ferret arnulphus: ſimulata beniuolentia
colloquẽdi tp̃s locumq̃ a guillermo apud pinquiniacũ ĩpetrat. Qui prima cõuenti
one aſſentationibꝰ & blanditiis apud guillermũ ꝑfidus ꝓditor agit. Nec multo ne
gocio benignũ ducẽ ꝑ ſpeciẽ charitatis fallit. Itaq̃ re in inſula quadã ſommę flumis
nõ ꝓcul a pingniaco (vt videbat̃) cõpoſita aſcenſa nauicula diſcedentem ab arnul
pho guillermũ ſatellites flandrię reuocãt: quaſi aliq̃d ab arnulpho omiſſuꝫ eſſet q̃d
ad beniuolentiã ꝑtineret. Appulſuꝫ ripę ducẽ cũ alterũ ex naui pedẽ ꝓtuliſſet. alꝫo
cui turco cognomẽ fuit trucidat: Serui aũt ducis q̃ ad alterã ripaꝫ reuerſurum mox
dñm p̃ſtolabant̃: flumine impediti opẽ dño ferre minime potuerũt. Occiſi cadauer
(fugiẽte cũ ſuis ſatellitibꝰ arnulpho) rothomagũ religioſe delatũ tumulo magnifi⸗
centiſſimo. xviii. kalẽ. ianuarii honorauerũt. Ab hoc guillermo gemeticũ cœnobiũ
q̃d a dacis dirutũ ſupra annotaui: inſtauratũ eſt: vbi vitã quoq̃ monaſticaꝫ ꝓfiteri
ſtatuerat. nã inter archana eiꝰ inuentę ſunt religioſę veſtes q̃ argumẽto fuerũt cõce
ptę a ſe vitę regularis. Huius guillermi mors occaſio fuit ludouico audẽdi peſſimi⸗

Guillermus normannorũ dux ꝑ ꝓditionẽ occiditur.

facinoris: quãobrem ipe quoq̃ multas ſibi turbationes excitauit. Nã de guillermi i⸗
teritu nũcio accepto rothomagũ ire feſtinat: ſimulãs amici p̃ncipis necẽ velle vlciſci
aĩo reuera aliud agitãs. Superat em̃ guillermo filiꝰ richardꝰ infans: cuius tutelã pari⸗
ter & terrę normãnię adminiſtrationẽ rodulphꝰ bernarduſq̃ gerebãt. A q̃bꝰ vt di⸗
gnum erat receptꝰ ludouicꝰ terrę ſpecie atq̃ ſerenitate illectꝰ: ſpeꝫ capit eiꝰ potiendę
Petit richardũ infantẽ ad ſe deferri: tanq̃ apud ſe educandũ. Qua re ad ciues perlata:
ꝯiectat populꝰ regẽ nõ aliã ob reꝫ infantẽ abducere velle: niſi vt normãniã ſibi vſur

Ingratus ludouicus.

Richardus dux Guillermi filius.

paret. Tumultuat̃ igit̃ populus & in regẽ ſeditionẽ agitat. Cui p̃iculo bernardꝰ da⸗
nus occurrẽs: ludouico ꝯſiliũ dat: infantẽ ĩ vlnis amplexũ tumultuãti populo oſtẽ
tat. Paret ꝯſultori ludouicus. Simulq̃ iureiurando plebi aſſeuerat: nichil ſede nor⸗
mãnia p̃ter ius ſup̃ioris dñii vẽdicare. terrã oẽm richardi eſſe. cupere infanteꝫ bonis
diſciplinis erudiri: boniſq̃ moribus ſi ꝑmittant educari. Sedata plebe: rex infantẽ in
franciã traducit acceptę a normãnis iniurię memor. Cognito q̃ richardi curã rece⸗

Tumultꝰ rothomagẽſis populi ꝯtra ludouicum

piſſet ludouicus: veritus arnulphus flandrenſis ne in ſevnũ ꝓpter guillermi neceꝫ
curreret̃: quadraginta auri marcas regi dono mittit. nec cunctat̃ ad regẽ aduẽtare. ſe
q̃ quoquo mõ poſſet de ducis interẽptione reddere purgatũ: atq̃ ĩ regis poteſtatẽ
traducere necis auctores. Et hęc quidem palam elocutus arnulphus: ad regis au⸗

Arnulphus flandrię comes nequiſſimus

res aliud inſuſurrat:recordari ſcꝫ decere regē ignominiarū quas olim & in ſe atq̄ȝ in
p̄reȝ normāni & dixiſſent & feciſſēt. Talia ſuadēti rex credidit purgatūq̄ȝ arnulphū
dimiſit.Inde cœpit rex aduerſus īfantē richardū frequenter ſtomachari atq̄ȝ īdigna
ri: ita vt redeūti a venatione richardo rex tanq̄ aliquo eius delicto indignatus eum
ſpuriū vocaret cōminatꝰ niſi mores emēdaret ſe illi poplites male mulctaturū & cun
ctis honoribus ꝓuaturū. Ad hęc richardū diligēter aſſeruari trucīſſime impat. Erat
richardo ludi magiſter & p̄ceptor Oſmōdus:q regis aduerſus richardū īdignatio-
nem ſecū reputās:yuoni cuidā ſpectato ſibi rē cōicat. Ambo richardum ꝯuenientes
hortanſ ęgrotare grauiter ſe ſimulet. Quā tegnā cautꝰ puer haud pueriliter īpleuit.

Richardus opa ſui p̄ceptoris lauduno claꝫ educitur.

Aegrotantē cū ſerui negligētius obſeruarent:aliis atq̄ȝ aliis ſeorſum in rebꝰ ſuis oc-
cupatis: Oſmōdus paluſtrium herbarum faſce richardum inuolutum dum ꝯuiuio
rex indulget vrbe lauduno exportat. Inde equo euectum conciaci pręfecto com-
mittit. Moxq̄ȝ ad bernardū ſiluanecti comitē pręueniēs rei geſtę ordinē narrat. Ber
nardus richardo timēs hugonē magnū pariſiorū comitē in auxiliū vocat. Qui ſtati
copias quas potuit ex tp̄e coactas ducēs richardū ex ꝯcia coſiluanectū tranſfert. Cō

Conſiliuꝫ arnulphi comitis flandrię.

perto ꝙ ſublatus ſibi richardus eſſet:ludouicus hugoni magno pariſiorum comiti
mādat richardū reſtituat. At comes tanq̄ negocii ignarus in bernardū culpā reiicit.
Atq̄ȝ ita illuſus rex arnulphū flādrēſeꝫ accerſit. Qui aduenīes ꝯſiliū regi dat: magnis
hugonē pollicitationibꝰ alliciendū eſſe:ꝙ ambitioſus & magni potētatus appetēs
eſſet. Secūdū arnulphi ꝯſiliū ludouicꝰ ad crucē cōpendii hugonē ad ſe venire iubet.
Hugoni corā ꝯſtituto:poſtq̄ multa rex memoraſſet: vrbes illi in normānia daturū
ſe pollicef. Quibꝰ ꝓmiſſis deuictꝰ hugo acceptis a rege copiis baiocas neuſtrię vrbē

Bernardꝰ danus prudēs.

aggredif. Rex caletos inuadit. Quorū exercituū irruptione attonitꝰ bernardꝰ danꝰ:
ex ꝯſilio bernardi ſiluanectēſis ad ludouicū nūcios legat:atq̄ȝ his impat nūciare regi
fruſtra in ſibi beniuolā gentē arma mouere. Rothomagū & reliquā normanniā eiꝰ
eſſe:modo eorū obſequiis vti velit quorū ope aduerſus hoſtes olim forte adiuuef.
His mādatis hilarior factus rex nihil dubitās ſuos inhibet vltra bello agere:atq̄ȝ ita
rothomagū ingredif. Apud quē recūbentē ſic locutū eē bernardū danū tradūt. hoc
inquit die ſereniſſime rex plurimo nos honore affeciſti. Fuimꝰ hactenus duci obno
xii:nunc regię paremus maieſtati. Habeat ſibi richardū bernardꝰ:ſatis nobis bene a
fortuna factū arbitramur ſi tuę celſitudini normāna gens ſubiaceat. Illud vnū mirai
gens tua:hugonē tibi ſine ambiguitate hoſtē viginti hoiꝫ milibꝰ armaſſe te. queꝫ ſę
penumero īperatis tuis renitentē fuiſſe nō ignoras. Conſule igif normannis tuis &
eos regia liberalitate aſſerua. Motus hac orōne ludouicꝰ hugoneꝫ armis abſtinere
iubet. Rebus apud normānos fœliciter vt arbitrabatur geſtis:laudunum rex ꝓ
fectus eſt. Per cuius abſentiam bernardus danus metuens ne hugo maiore manu

Rex danorū aygrotus.

inſtructus normanniam repeteret:aygrotuꝫ dacię regē qui adhuc cereburgi agebat
admonet:militē ex conſtātiēſi agro collectū ad ſe mittat:ipſe aduerſo ſequanę flumi
ne claſſe adnauiget:oīa qua iter facturus erat vaſtans. eo pacto futurū eſſe vt ludo-
uicus in colloquiū cū eo ꝓdiret. Aygroto vt a bernardo admonitus fuerat faciente
bernardus de aduentu aygroti ludouicū certuꝫ facit. Rex ergo exercitu pro tempo
ris anguſtia cōgregato. rothomagū veniens:aygroto ad vadū cui nomen erat her
liciano cōicat. In eo loco dū multa de guillermi nece reges inuicē fabulanf: danus q
dam herloynū comitē cuius gratia guillermus occubuerat conſpicatus: lancea con
fodit atq̄ȝ interimit. Cuius rei indignitate commoti franci armis decertant commit-

titurq; vtrinq; atrox pugna.ita vt fuſis cõpluribus francis:rex fuga ſibi ſalutẽ para-
uerit:pnicissimo equo vectus.Fugientẽ tñ miles quidã danus dephẽdit.Apud quẽ
cũ dies aliquot delituiſſet:iubẽte tandẽ bernardo dano rothomagũ captiuꝰ deduci
tur.Rege in cuſtodia habito:engeberga de viro curã gerẽs ad othonẽ germanię re
gem cuiꝰ erat filia feſtinãs opẽ aduerſus normãnos efflagitat. Petenti filię pater re-
ſpondit.Hęc ludouico incõmoda cõtingere q guillermo duci & ꝓbatiſſimo viro
neq; fidẽ neq; iuſiurandũ ſeruaſſet.Atq; ita ſpe deſtituta engeberga ad hugonẽ ma
gnum ſe cõuertit.Illũ p oẽm debitã regi fidẽ atq; obſeruantiam orãs:liberare ſuũ re
gẽ ſtudeat.Reginę p̃cibus adductus Hugo:a Bernardo ſiluanecti comite impetrat
ad normãnos ſe cõferat ſi forte de rebus cõibꝰ cõuẽtũ habere vſq; velint.Cõcilio a-
pud ſanctũ cletũ coacto de liberando rege poſtq̃ hinc atq; hinc locuti ſunt: vos in-
quit hugo o normãni regẽ noſtrũ reſtituẽtes accipite vobis obſidẽ filiũ lotharium:
donec altero indicto ꝯuentu de cõcordia paceq; ad plenũ tranſigamus. Itaq; lotha
rium cũ duobus ep̃is hildrico beluacẽſi & guidone ſiluanectẽſi accipiẽtes normãni
regẽ cuſtodia liberãt.Qui paulopoſt tp̃e validiſſima manu inſtructi richardũ a ber
nardo receptũ ſibi abducũt.Ludouicꝰ laudunũ ꝓficiſcit̃.Inde vbi ſecũdi cõuentus
tp̃s aduenit ꝯueniẽtibꝰ ad eptã flumẽ francis normãniſq;:pacis fœdus ictũ ẽ. hugo
aũt magnus ille comes ſibi ꝓſpiciẽs:& quãto richardꝰ p dies melior auctiorq; eſſet:
auctore bernardo ſiluanectẽſi filiã ẽmam richardo deſponſat.Quo fœdere ſuſpica-
tus ludouicus facile fore vt a duobꝰ maximis p̃ncipibus deprimi poſſet:accerſitum
arnulphũ flandrię comitẽ ad othonẽ tertiũ rhenanũ:hoc eſt germanię regẽ mittit:
q eũ in belli ſocietatẽ alliciat:accepturũ p̃mii loco lotharingiã oẽ ſi eiꝰ opa normã-
nia potiri poſſit.Hac ꝓpoſita mercede:otho belli aduerſus normãnos ſe ſociũ lu-
douico adiũgit:cõtractiſq; in vnũ copiis:rothomagũ infeſto agmie reges petũt vbi
vaſtatis p circuitũ vrbis vicinis agris viciſq; incẽſis:ciuitatẽ oppugnare cõſtituunt.
Igit̃ p̃miſſo q̃ occultiſſime otho põt nepote q ſecũ militabat:terrendorũ ciuiũ cã:cũ
ad portã qua põs ſupra ſequanã eſt cõceſſiſſet:aptis repente portis ciues eruptionẽ
faciũt.cõmittit̃ ad ip̃m pontẽ pugna:vbi cõpluribus fuſis othonis nepos occubuit
Venere pręterea reges.Sed pſpecta vrbis munitione: otho vbi nepotẽ cęſum eẽ co
gnouit:oĩa in arnulphũ retorquẽs:cogitat ſi quo mõ arnulphũ ad manꝰ hoſtiũ de
ducere poſſet.Qua re aĩaduerſa arnulphus receptis ſarcinis ſe e caſtris in flandriã ꝓ
ripuit.Nec morant̃ idẽ facere reges:atq; cœptis deſiſtẽtes exercitũ reducũt:quos in
ſecuti normãni plurimos in fuga interemerũt.Ludouicꝰ aũt eodẽ anno quo hęc ge
ſta ſunt deceſſit.Atq; in diui remigii tẽplo regio ſepulchro ĩpoſitꝰ ẽ anno xp̃ianę ſa
lutis nongenteſimo qnquageſimoquinto. Hic nullo fere quo regnauit temporis
momento ꝓſpera fortuna vſus eſt.Per id tp̃s gemeticũ cœnobium qđ a danis diru
tum annos.xxx.deſertũ fuerat a balduino & gunduino monachis inſtaurari cœpit
hi enim ex aſpera vico cameraceñ.agri prodierunt.

Eliq̃t ex engeberga othonis ſorore liberos duos lothariũ atq; carolũ. Ca
rolus ĩbecilli & demiſſo aĩo vitã priuatã egit bruxellã brabantię p̃marium
oppidũ incolens vbi apud.ſ.gãgericũ ſepultꝰ ẽ.Lothariũ ꝓceres in regẽ aſ-
ſumpſerũt.Huic fuit aduerſus richardũ normãnorũ ducem:autore theobaldo car
notenſiũ:diuturna ꝯtentio.Qui theobaldus p engebergã primo tẽtauit richardo ĩ
ſidias ponere.Deinde nõ procedẽtibus cœptis lothariũ in duceȝ exaſperat:identi-
dem crebro repetens richardũ ea potentia valere:vt rege non longe inferior eſſe vi-

Ludouicꝰ capitur.

Engeberga ludouici vxor.

Conſiliũ de ludouico liberando

Otho impator & ludouicus rex rothomagum inuadunt.

Arnulphus fugit.

Cõtẽtio aduerſꝰ richardũ normannię ducẽ.

deatur.tm̄ lotharium apud francos poſſe:q̃ illi a richardo permiſſum foret.quęren
dam idcirco ęqſſimam occaſionem eſſe qua hoīs magnitudinē lotharius peſſundet
Audiuit rex ęquo aīo loquentē.quippe cui doleret tā magno potētatu hoīem eſſe
ſcꝫ ſibi obnoxiū ꝗ pro ſuo arbitrio imꝑata vel faciat vel recuſet.Igiť richardo man=
dat:meminerit neuſtriā francorū ditiōis eē.cuius gratia in verba regis iurare & ei fi=
dem dare debeat. Veniat ergo ſuo ſatis officio veteri more factuꝰ.Ad regis māda=
ta ſe venturū richardus rn̄det.Quo rn̄ſo lothariꝰ ratus ꝑfectū iri poſſe q̃ in richardū
aīo agitabat:balduinū flandrēſeꝫ:goffredūqꝫ andegauū:& theobaldū comiteꝫ ac=
cerſit.His tribꝰ & magno militum numero comitatus ad helnam flumē quo richar
dus accedere ſtatuiſſet venit.At richardus cū in aduerſa fluminis ripa in conſpectu
lotharii cōſediſſet:fraudis hūanę recordatus:exploratores claꝫ a ſe dimittit ꝗ lotha
rii eiuſqꝫ gētis cōditionē & ſtatū ſibi referant.Redeūtes ꝗ miſſi erant:dicūt oīa apud
francos ad bellum inſtructa eſſe.putare ſe illū armorū apparatū in ducem conſpira
re.Ea re cōperta dux aſſiſtere ſibi quoſqꝫ ex ſuis fortiſſimos iubet.quorum ope nixꝰ
flumen traiicere francos ꝓhibet.at potentię regis cōſcius:rothomagū ꝓtenus con
tendit.Atqꝫ ita ſuo inſtituto fruſtratꝰ rex ſumma indignatione percitus eſt. Nec ꝓ
pterea moratus alterū ex frācis burgūdiſqꝫ exercitū cogit. Adqꝫ ebroicā normānię
ciuitatē ꝓgreditur quā(ꝓdente gilberto fabro ferrario)recepit.Receptā theobal=

Ebroicā rex cepit.

do carnotenſi cōmittit p̄ſidio impoſito.Inde in caſtellū quod hermeuillum incolę
vocāt mouēs theobaldus cū illic diutius hęret:dux ſequana tranſmiſſo:cū nō cōtē=
nenda manu hoſteꝫ repente adoritur.Cęſi ſunt in ea pugna ex theobaldi militibus
ſexcenti ſexaginta.Theobaldo ſe carnotū recipiendi vix ſpacium fuit. Rebꝰ pro

Theobaldꝰ carnotenſis comes vicit.
Erardus danorū rex

ſpere geſtis richardus metuens ne magnis a lothario incōmodis afficeretur: ad erar
dum danorum regē legatos ire iubet.qui regē orent ſuppetias normānis ferre:ꝗ ex
ſua gente prognati eſſent.Gratus fuit erardo legatorum aduētus:ſeqꝫ cuꝫ copiis ꝓ
pe diem affuturum reſpondit. Nec richardum fefellit.Inſtructa enim claſſe ad oſtia
ſequanę adnauigans militem in cōtinentem egreſſuꝫ in carnutes aduerſus theobal
dum ducit:cuncta obuia nō aliter q̃ irruens ſupernę grando quatit proteritqꝫ:nec
minus ea quę lotharii erant quocunqꝫ irrupit vaſtat atqꝫ populatur:transferens ad
normannos vili precio quas auferebat prędas. Inter has calamitates pontifi=
ces franci laudunū ad lotharium proficiſcuntur occurſuri tot incōmodis quibus af
ficiebantur.Ex lotharii ſentētia carnoteñ.antiſtes ducem cōueniens:ex richardo pe
tit:q̃obrem ipſe qui chriſticola eſſet tam diris calamitatibus per genteꝫ chriſtum ne
ſcientem francos perſequeretur.Qui cognito hęc mala a richardo procurari ꝙ lo=
tharii iniquitatem atqꝫ in ſe maliuolentiam maxime ſuſpectam haberet:ſimulqꝫ the
obaldi ꝗ ebroicam lotharii dono occupabat incurſiones rapinaſqꝫ vlciſci conareť:
antiſtes firmatis cum normannis induciis ad lothariuꝫ reuertitur. Legatione ad
regem perlata:priuſq̃ cum richardo lotharius quicq̃ pacti iniret:iniuriarū ſatiſfacti=
onem richardo exhibēs ebroicam duci reconciliatus dimittit.Succedente die cū ad

Recōcilianť Lothariꝰ & richardus.

cōuentum normannorū eundū erat:Richardus in caſtris danorū apud gondelfoſ
ſaꝫ apparare diuerſoria ad excipiendū lothariū iubet. Ibi habito conuentu lothari
us apud richardum ſe excuſatum faciens:cōmiſſorum a ſe obliuiſci ducem petit:ſpe
raret in reliquuꝫ tp̄s regem ſibi amicum fore:& ad res ſuas adiutorem.Regis ſeu ve
ra ſeu ſimulata manſuetudine perſpecta:Richardus offenſam remittit:atqꝫ ad hunc
moduꝫ pace vtrinqꝫ firmata diſceſſuꝫ eſt.Ab hoc richardo fiſcanii cœnobiū diuinę

trinitati dicatū eſt. itēq; in ſuburbano rothomagi audoeni tēplū: & ī mōte tūba ſan
cti michaelis monaſterium multis cœnobitis cumulatum. Abſumpſit autem illum
mors anno ſalutis nongenteſimo nonageſimoſexto. & apud fiſcanuꝫ ſepultus eſt.

At inquiete animo lotharius regnum auſtraſię qđ ludouici patris eius fuerat re-
petere ab othone conſtituit. Ad eamq; rē cōgregato exercitu aquiſgranū maiore q̃
credi poteſt celeritate ingredit̃. Prandenti vna cū vxore othoni: cū de francoruꝫ in-
opinata irruptione nuncius affertur: mirū in modū attonitus raptis q̃ potuit fuga
elapſus eſt. Pręda ex regis palatio ditiſſimoq; oppido atq; ex oī ꝓuincia correpta
cōtentus lotharius: retro in franciā ceſſit. Quē nō longo iterpoſito tēpore magnis
copiis inſecutus otho: caſtra e cōſpectu lutecię pariſiorū ponit. Sꝫ eruptione a ciui-
bus facta: & othonis nepote cū aliis cōpluribꝰ fuſis occiſiſq;. ciuitatis ſuburbia otho
incēdit. Nec morat̃ lothariꝰ hoſtē ad yſarā vſq; cū hugone magno & henrico duce
burgūdię ꝑ sueſſionēſium agrū ꝓſeq vbi tā multis occiſorū cadaueribus alueus op-
pletus eſt: vt a conſueto fluxu yſara impeditus in agros ſeſe effunderet. Nichilo tñ
ſegnius fugientē othonē francus ꝓſecutus eſt. At pacatis demū regibus: auſtraſiam
cuius cā bellum gerebatur othoni lotharius reclamātibus regni francorū multis ꝓ
ceribus dedit. repugnante etiaꝫ hugone abbate: q occaſione inde ſuſcepta regnū af
fectauit atq; vſurpauit. Nec diu deinceps lothariꝰ ſupfuit. Nā apud remos moritur
& in diui remigii cœnobio tumulo illatus eſt anno nōgēteſimo octogeſimoſexto.

Lotharius othonē īuadit.

Occaſio hugoni capeto regnum affectandi.

At quia de auſtraſię regno pluribꝰ locis fecimus mentionē: inſtituto nr̃o cōgruit
qui fuerint olim eius regni limites patentiꝰ aperire: teſtimoniū ex brabantię ānalibꝰ
capientes. Duas auſtraſię primarias ſedes aliqñ fuiſſe per temporū interualla com-
perio. mettim & aquiſgranum. Hanc ſigiberto filio rex dagobertus integrā viuens
attribuit: ab extrema ſcilicet burgūdia ad alpes orientē verſus & ad mare friſonum
inter rheni & ſcaldis fluenta ptingentē. Cōpręhendebat traiectū. Agrippinā colo-
niam. Treuerim. Magonciā. Brabantiā. Gheldriam. Cliuiam. cū hollādia atq; ʒelā
dia: hanoniā item atq; haſbauiā. Leodiū. Lemburgū. Alſaciam. Comitis palatini q̃
citra rhenū ſunt loca. Siluā arduennā. Barrū/ quod in ducalem poſtinde prouectū
eſt dignitatem. Cum ea portione quæ lotharingia hodieq; appellatur: q̃ ad moſaꝫ
flumen inchoat: multis oppidulis & vicis freqūes. Hanc gallię belgicę late extenſaꝫ
regionem priſci orientalē franciam: alterā cui carolus caluus iꝑabat/ quia ad occi-
duum ſolem ꝓcurrit occidentalē dixerunt. Et auſtraſia quidem hiſcę finibus ꝯſepta
in partem lotharii vt ſupra a nobis relatum eſt poſtea veniens: lotharingię nomen
adepta: ad othonem vſq; quem tertium diximus permanſit. Lotharius propterea
othonis ſororius tornacum/ & alia quędam per galliam belgicaꝫ oppida in perpe-
tuam hęreditatem accepit. Recepta igitur auſtraſia: otho lotharingiam ducatus ap
pellatione ſublimauit. Cuius magna pars brabantia extabat. Dictaq; eſt lotharin-
gia inferior. At quia othoni lotharius ſuſpectus erat: vt caroli fratris lotharii amici-
tiam demereri poſſet: eum terrę tractum qui lotharingia nūc vocatur illi dono dat
ratus Carolum beneficii recordatione fratrem in fide & beniuolentia ne nouos bel
li motus excitaret retenturum. Succedentes inde imperatores inferiorem lotharin-
giam partim colonienſi: partim leodienſi eccleſię donauerunt. Nonnulla vero ad
leodios pontifices emptione peruenere. Bruxellas autem atq; Louanium cum Ni
u ella: gerberga othonis ſoror obtinuit. cum antvuerpia/ qui marchionatꝰ ſacri im
perii appellatur. In quæ loca gofridus barbatus gerbergę aliquo ꝓximitatis gradu

Auſtraſię regni limites.

attinens poſtea ſucceſſit. Ad hunc modum mutilata auſtraſia cum nomen tum re-
gni dignitatem amiſit. Adeo nichil eſt quod integrum perſeueret. Principum enim
donatione in alterius poſſeſſionem multa traducuntur. Deſidentium quoqꝫ reguꝫ
perduntur ignauia: vel tyrannide (ſicut ſequens factum oſtendit) vſurpantur.

LOthario ſucceſſit filius adoleſcens ludouicus. Quę autem geſta ab eo ſūt
ſilentio ab hyſtoricis p̄tereuntur: vel quia propter breuitatem regnandi
nulla: vel ꝗa indigna memoratu ipſi iudicauere. Apud cōpendium ſepul
tus nominis tantū appellationem ſui poſteris reliquit.

CArolus deinceps lotharii frater regni gubernacula ex lotharingia cuiꝰ du-
catum gerebat tanq̃ legitimus hęres recipere tentauit: ſed lauduni cuꝫ vxo
re agentem hugo qui capetus appellatus eſt ope atqꝫ proditione anſelini
vrbis antiſtitis recepta vrbe carolum intercipit: atqꝫ aureliam in cuſtodiaꝫ mittit: an
no ſalutis nōgenteſimo nonageſimo. Quo fere tempore angli grauiſſimum danis
tributum quotannis ſoluere data fide promiſerunt: is cenſus fuit decem milliū libra
rum auri anglicani. Interea caroli vxor duos enixa liberos ludouicum atqꝫ caroluꝫ
ſpem adipiſcendi regni fruſtra accepit. Naꝫ hugo ille capetus animi magnitudie &
rebus potens: cuꝫ eius conatus nemo reprimeret: vi atqꝫ armis regni ſe dyademate
inſigniri obtinuit: iactans ad eam rem ſe a ſanctis vualerico & richerio per quietem
fuiſſe admonitum / proptereaqꝫ eorum corpora dum de ſepulchro transferebātur
plurimo cultu honoraſſet. Addebat ad miraculum legitimam generis ſucceſſionē.
Ab odone enim andegauo / quem franca nobilitas propter caroli ſimplicis ignaui
am regno ſuffecerat / originem ducere gloriabatur / eumqꝫ patruuꝫ appellabat. Eiꝰ
odonis frater robertus hugonem magnum pariſiorum comitem cum genuiſſet: fu
iſſetqꝫ vt paulo ſupra ſcripſi a carolo ſimplice ob regnum affectatum occiſus: ipſe hu
go magnus hunc regni vſurpatorem capetuꝫ ex aygunde primi othonis imperato
ris ſorore tulit. Qui ideo capetus appellatus eſt quia caupucia per ludum aliis aufe-
rebat. Vnus tm̄ flandrenſis comes arnulphus hugonis temeritati aduerſari tenta-
uit. Hinc excitato bello hugo toto artheſio comitatu arnulphum mulctauit. Quē
poſtea interceſſore richardo normannoruꝫ duce ab hugone recepit. Arnulphū
præterea lotharii fratrem nothum remorum pontificem: ſynodo epiſcoporum ha

Gelbertus philoſophꝰ

bita ab vrbe deiectum in vinculis coniecit & remis gelbertum philoſophum poſu-
it antiſtitem. Romani tamen pontificis iohannis edicto arnulphus per ſygninuꝫ ſe
nonum pręſulem (reuocato gelberto) reſtitutus eſt. Hunc gelbertum magię ſcien-
tem ſcriptores fuiſſe tradunt: eamqꝫ artem yſpalis didiciſſe q̃uis gallus eſſet: & flori-
aci monachus effectus. Othoni propterea grātus cum eſſet: rauennatem eccleſiam
adminiſtraſſe & tandem iohanne. xvii. mortem obeunte pontificatum romanum
fuiſſe adeptum. Nec fuit hugoni vita diuturnior: ſed ad reges francos apud diui dy
oniſii ędem eſt appoſitus anno chriſtianę natiuitatis nongenteſimo. xcviii. relicto
ſucceſſore roberto quem ex filia eduardi anglię regis ſuſceperat.

HVnc ſecutus eſt filius robertus bonis moribus ſpectatiſſimus rex: nec minꝰ
optimis diſciplinis eruditus. Cuius hactenus extant in eccleſiaſticis ſacris p̄
clara ſcripta: quæ reſponſoria clerus appellat. Quorum hęc præcipua ha-

Reſpōſoria roberti regiſ

bentur. O iuda & hieruſalem: quod pridie natalis dominici cantari a clero conſue-
uit. illud p̄terea de ſanctorum martyrum triumpho. O conſtantia martyrum: item
& illud Cornelius centurio: quod ad diui apoſtoli petri aram ſcriptum cum romę

eſſet pridie feſtiuitatis apoſtoli obtulit. Nec omittendam reor illam quam ſequenti
am gallica eccleſia vocat Sancti ſpiritus aſſit nobis gratia. q̄ maximi alicuius theolo
gi opus ęſtimari poſſit. Principio regni eius Eudo carnotenſiũ comes Caſtellũ mel
dunenſe qđ bouchardi comitis erat galteri opera qui caſtello prefectus eēt occupa
uit. Quod a roberto p̃monitus: cum reſtituere ablata Eudo recuſaſſet: accito richar
do normanorũ principe: arcem vndiqꝫ circũuallat: atqꝫ expugnat: ꝓditorē galterũ
in arce dep̄henſum vna cum vxore robertus patibulo illaqueari iubet: & bouchar-
do arcem reſtitui. Tenebat eodē tp̄e burgundiam henricus. Qui vita deficiens: cum
ſe liberis carere intelligit: terram roberto legat. Quãobrem ad landericum niuernē-
ſem comitē ſpectantes burgundi: roberto ſe obtēperaturos negant. Igitur accerſito
richardo normãno quē ſecundũ vocant promotis copiis robertus antiſſiodorum
vrbem burgundo audientē obſidet. Cuius obſidionis perteſi ciues dedita tandem
ciuitate landericum quoqꝫ regi dedunt. Recepta ciuitate aualonem p̃terea munitiſ-
ſimam arcē robertus vi capit. Atqꝫ hac expeditione ſatis ſuę ęſtimationi factum ratꝰ
in franciã ſe conuertit: vbi apud ſenones bernardus quidã agēs graui tyrannide dei
ſacerdotes & templa vexabat. Qua perſecutione percitus leothericus ſenonenſiuꝫ
ꝓſul cōicato cum ramaldo pariſiorũ pōtifice ꝯſilio: ciuitatem tyranno liberat. Libe-
ratam roberto permiſit. At cũ ernardus inde aufugiſſet: fromōdus eius frater occu-
pata arce: regi reſiſtit. Sꝫ obſeſſam robertꝰ poſt aliquot dies recepit: capto fromōdo
quem aureliam ad patrē renardum miſit: vbi paulopoſt defunctus eſt. Nec diu ſup
ſtes robertus fuit. Nam quarto & vigeſimo regni ſui anno q fuit xp̄ianę gratię trige
ſimus ſupra mille ad cōe regum ſepulchruꝫ delatus & dyoniſiana ęde ſepultus ē: re-
lictis ſuę memorię p̃claris monumentis. Mōtis enim fortis arceꝫ validiſſimis turribꝰ
& muris extruxit. Diui reguli apud ſiluanectũ ędē. Aurelię diui aniani templũ. Stã-
pis diuę virgis marię baſilicã. Auguſtuduni ędes ſacras duas. Apud poſſiacum di-
uę virgis eccleſiam. Hic cũ vxores duas diuerſo tp̄e habuiſſet: ex ꝯſtantia guillermi
arelateñ. filia henricũ ſuſcepit. Ex altera q̄ nouiomenſis erat: duos ſymonē & amal-
ricum extulit. A quibus focus: & duo eius liberi balduinus & amalricꝰ hieroſolimo
rũ reges prodierũt. De richardo ſecũdo inſigni admodũ p̄ncipe q̄m mētio ſupra in
cidit: illud tradendũ litteris ſum arbitratus. fuit illi in delitiis puella plebeia quam an
nos ſex perdite amauit. tulitqꝫ ex ea mares tris & fœminas totidem. Nec ab ea aliena
ri potuit / q̄q̄ a ſuis maxime rogaretur illuſtri genere ducere vxorem. Sed puellaꝫ cō
iugem accepit. Ex eius liberis duo richardus & robertus temporis ſucceſſione duca
tum normannię adminiſtrauerunt. Tertius cui guillermo nomen erat in fiſcani cœ
nobio monachus vixit. Aliſia maxima natu reginaldo britonũ comiti copulata eſt
Alienora flandrię comiti: tertia nauarrę regi tradita.

Eudo carnotēſis comes.

Ducatꝰ burgũdię ex legato henrici ducis roberto regi dimittitur.

Lãdericꝰ niuernēſis comes de burgũdia cōtendit.

Robertꝰ rex moritur.

Eccleſię a roberto extructę.

Richardus.

RElígioſo regi roberto ſucceſſit henricus. Cui mater ꝯſtãtia ita aduerſari ſtu
duit: vt multis regni proceribus ad eam deficientibus robertum burgundi
onem henrico preferre contenderet. Filios enim tres ex conſtantia rober-
tus ſuſceperat. hugonem ducem qui prę patre mortuus eſt. Robertum burgundio
num ducem & hunc henricũ: de quo nunc ſcribimus: francorũ regē. filia aũt baldui-
no de inſula flandrorũ comiti thoro licet imatura ſponſa cōmittitur. Aliꝫa erat illi
nomen. vnde nati ſunt liberi mares duo ludouicus & robertus & fœmina q̄ guiller
mo notho anglorum regi nupſit. Iam arces aliquot vrbeſqꝫ conſtantia occuparat:
cum henricus matris potentiam furoremqꝫ veritus: ad robetum normannoruꝫ du

Cōtentio de regno inter fratres.

Normannorum dux robertus henrico regi auxiliũ tulit.

cem acceſſit:auxilium:opē〈q〉ꝫ aduerſus maternā vim petiturus. Qui henrici fortunā
miſeratus:magnis illū muneribus cumulatum:validoqꝫ inſuper milite inſtructum:
ad patruelem ſuū malgerium qui corbolii comes erat mittens:comiti mādat henri-
ci partes ſequat̃ & quoad ꝑ eū cōmode fieri poſſit tueat̃. Abeunte a duce hērico:ipſe
dux finitima normāniȩ caſtra q̄ regis erant capit:impoſito illis firmiſſimo p̄ſidio:ne
ab illis quicq̄ belli in h ēricū inſurgeret. His igit̃ auxiliis : ſuis quoqꝫ copiis auctus hē
ricus nō longo tēporis ꝓgreſſu & maternū in ſe rigorez deflexit:& q̄ illa abſtuliſſet
partim vi partim libera deditione facta recepit. Et per id tempus pariſii ciuitas cōfla
grauit. Quo anno dn̄icȩ ſalutis milleſimo trigeſimoquarto:Campaniȩ comitez eu-
donem & balduinum flandrenſez quibuſdaz arcibus oppidiſqꝫ mulctauit. Quȩ cō
moda henricus in deū referens accepta:diui martini templū quod camporuz appel
latur:a ſe pariſii cōſtructum ſacerdotibus quos ſeculares vulgus vocat aſſignauit.
At non fuit illi eadē erga hoīes gratitudo. A normāna nobilitate poſt roberti mor
tem in ſuum ducem guillermū conſpiratione orta:henricus potiēdi tilliariȩ arcis cu
pidus a guillermo impetratam ſed a gilberto criſpino q ſeruandȩ arci p̄erat defenſā
vi expugnat atqꝫ incēdit. Deinceps ad ſeptentrionē verſus ſecundū mare ꝓficiſcens
argentonam diruit. Inde ad tilliariam reuerſus arcē inſtaurat impoſito prȩſidio. Cū
ſuſcepta aduerſus guillermum conſpiratio procederet:guillermus ad henricuz nū-
cios mittit orans vt paterni in ſe meriti recordatus:ſe roberti ducis a quo olim opez
accepiſſet filium contra inimicorum violentiam iuuet. Quo nuncio motus rex cor-
repto pro tempore exercitu:ad halſedunum vna cum guillermo copias in conſpira
tores ducens:eos multo militum numero ſuperiores fudit. Neqꝫ hoc modo melio-
re rex animo in guillermū ꝑſeuerat:pleriſqꝫ henrico ſuadentibus neuſtriaz repetere
quȩ ditionis francorū fuiſſet. Atqꝫ his verbis motus henric⁹: bipertito exercitu nor
māniā ingreſſus eſt:vno caletos duce eudone fratre:altero gaufredo martello ebro
icenſes inuadit. Ea re cognita guillermus diuerſis copiis:regis cognatus tardare feſti
nat. Ipſe aduerſus regem ꝓficiſcitur. franci qui in caletos graſſabantur:& ad mortu-
um mare vſqꝫ peruaſerant a normannis fuſi:occiſiqꝫ ſunt. Quam victoriam poſtq̄
guillermus accepit:in collem q regiis caſtris ꝓximus erat caduceatorez aſcendere iu
bet atqꝫ ibi q̄ maxima poſſet voce nunciare:fugatos fuſoſqꝫ francos eſſe. Re cōper-
ta henricus iniuriam acceptam vindicaturus:gaufredum andegauenſem in auxiliū
accerſit. Atqꝫ ita vno agmine ꝓgreſſi cum ſinū quēdam pelagi cui vadadiuȩ nomē
eſt vno traiectu tranſire oēs non potuiſſent:alterā q̄ impediente ȩſtu reſtiterat Guil
lermus adoritur atqꝫ interimit:ſpectante henrico q ſuis interlabente ȩſtuario auxi-
lio eſſe non valebat. Quo infortunio admonitus rex:ſecum reputat q̄ iniquȩ Guil-
lermum laceſſiſſet. Igitur ꝑ nuncios ducis amicitiam expetit:& initam illibatȩ ſerua-
uit:reſtituta arce tillaria quam a guillermo iniuſte rapuerat. hic eſt guillerm⁹ roberti
filius nothus qui angliam haroldo rege occiſo occupauit eamqꝫ melioribus legib⁹
informauit atqꝫ cōtinuit:quibus hodieqꝫ vtunt̃ angli. Quieuit deinde a bello hē
ricus & Philippum quem ex anna ruſſionum regis georgii filia extulerat: ſe viuo re
gnare imperauit. Fuere prȩterea henrico liberi duo Robertus burgundiȩ dux atqꝫ
hugo qui magnus appellatus eſt. Henrici tempore berengarius turonenſis dyaco-
nus errorez de euchariſtiȩ ſacramento excitauit:vbi non verū xp̄i corpus:ſed exem-
plar quoddam corporis ineſſe dicebat. A quo poſtea reſipiſcens ſententiā mutauit
vixitqꝫ apprime liberalis in pauperes & fœminȩ cōgreſſus īpatiens. ita vt a pleriſqꝫ

Prioratus diui martini de campis

propter multam eius ſanctitatē mortuus ſit honoratus. Naꝫ hildebertus cœnoma
nenſiū antiſtes multis illum carminibus extulit in quorum extremo ad hunc modū
ſcripſit. Poſt obitū viuam ſecū. ſecum requieſcam. Nec fiat melior ſors mea ſorte ſua
Atqꝫ eodē quo id factū eſt anno henricus defunctus cū atauo atqꝫ auo regibus ſepe
litur anno ſalutis milleſimo ſexageſimo. Moriens philippū filiū balduino flandrię
comiti cõmendauit vt illi tutor adeſſet. fuit itaqꝫ balduinus philippo fideliſſimꝰ ei-
qꝫ adulto regnū ſine cõtrouerſia adminiſtrandū reliqt. Huius regis ętate burgundi
cum annos centū & triginta francis regibus paruiſſent ad conrardum imperatoreꝫ
defecerunt. Vnde factum eſt vt quę vna erat burgundia in duas partita ſit. & alte-
ram quę campaniam attingit franci: alteram que biſantinos ſpectat alemanni impe
ratores tenuerint.

Burgundię diuiſio.

Eiuſdem compendii Liber ſextus.

PHilippus qui hoc inter reges francos nomen primus accepit
ꝓſpera fortuna vſus: duxit vxorē berthã florentii hollãdię co
mitis & frigię regis filiã q̃ ludouicū atqꝫ cõſtantiã peperit. Erat
ꝑ id tempꝰ biturigū comes harpinus vir ſtrēnuꝰ & bellipotēs
Qui in expeditionē q̃ illo tempore ad hieroſolymã primū du-
ce petro heremita: deinde godefrido bullionen̄. parabat̄ ꝓfe-
cturus: cū rei pecuniarię indigeret: biturigū principatū regi ve-
nalem ꝓponit. Quem ſexaginta milibus nūmuꝫ ab henrico emptū: francorū ditio
ni aſcripſit. Adiūxit p̄terea vaſtiniū ex huiuſmodi cauſa. Orto inter gaufridū bar
batum andegauū & fulconē richinum vaſtinienſes fratres: ob male diſtributam pa
ternam hęreditatē: richinus henrico ꝓmittit ſe vaſtiniū illi perpetuo relicturuꝫ: ſi ſe
aduerſus fratrē bello decertantē non impediat. Igitur annuēte philippo: richinus
fratrem dep̄henſuꝫ: in cuſtodia donec morereť habuit: atqꝫ iſta vaſtiniū Henrico ꝑ
miſit. Ex quo factum eſt vt creſcente ſuperiore fortuna: philippo pariter habēdi cu-
pido augeretur. Eapropter vilcaſſinū qđ ad francos reſpicit: & francū appellať oc-
cupat: & aduerſus hugonem domni martini comitē: mõtēmelianū munitiſſimã ar
cem muro circūcingit. Inter hęc cum ludouicus adoleſceret: & iaꝫ ſpem faceret futu
rę magnitudinis: pater ad regni cõſortiū illū admiſit. Qui nõ ꝑ ſocordiam atqꝫ igna
uiam mollis & effœminatus neqꝫ feraruꝫ venationibus occupatus: ętatē egit: ſꝫ nūc
iaculandi: nūc ſagittandi: vel armorū ſe ꝯſuetudine exercebat. At philippus filii
cura a negociis reſpirans: in aliud ſe incõmodū intricauit. Nam in berthã odio con
cepto eã apud monaſteriolū in arce aſſeruari iubet: abducta a foco andegauo Ber-
tranda vxore: quã in pellicem annos complures habuit ſuſceptis ex ea liberis philip
po & floreo atqꝫ filia vna. Eius adulterii cauſa cū a ſtupro nõ reſipiſceret philippus
romanus pontifex vrbanus ſecundus regi hominū cõmunione interdixit. Habuit
qꝫ apud clarūmõtē aruernię ciuitatē ſynodū ãno ſalutis milleſimo nonageſimoqn
to vbi de moribus cleri multa inſtituit. quorum illud ante oia eſt: ne a quouis princi
pe beneficiorū inueſtituram clericus recipiat. Pręterea de cogendo aduerſus turcos
exercitu longam orationem habuit. Quãobrem plurimi adducti ſe cruce ſignarūt.
atqꝫ in primis aymarus anicienſis id eſt podienſis antiſtes clarus habitus. atqꝫ alii de
quibus poſterius ſcribemus. Congregandi concilii occaſionē petrus eremita dedit.

Bituriges iure emptiõis ad francos ꝑtinent.

Vaſtiniū itē.

Ludouicus ad regni cõſortiuꝫ a p̄re admittitur.

Philippus bertham dimittit: & bertrãdã in deliciis habuit.

Ex ſolymis enim reuerſus vrbano narrat vidiſſe ſe ſymonem hieroſolymę patriar-
chā in ſeruitute a calipha rege miſerabiliter teneri & ludibrio haberi ſarracenis. Quę
lachrymando cum petrus referret: hinc pontifex motus de expeditione in ſyriaꝫ du
cenda animum adiecit. Igitur excōicationis ignominia percitus rex: recepta bertha:
bertrandam dimiſit. Inter patris libidines ludouicus regni adminiſtrationem curio
ſiſſime gerens: aduerſus guillermū nouum anglię regem qui normanniam roberto
fratri abſtulerat: pręliis aliquot fœliciter geſtis: grandi ſemp aīo ſe geſſit: ita vt deſpe
rata victoria anglus retro ad ſuos ſe cōuerterit. Vbi dū venationi indulget ſagitta in
certo au ctore traiectus interiit.   Fuit equidem ludouico non ſegnis cura rebelles
edomandi. Bochardum enim montiſmorentiani dn̄m ob leſam diui dyoniſii liber
tatem in arce obſeſſum ad ſe venire & dāna eccleſię illata compenſare coegit. Droe-
tum montiacum pręterea eius criminis participem incendio caſtelli quo ſe recepat
affecit. Eius quoqꝫ virtute & diligentia mathei bellimontis temeritas pœnas luit.

Ludouicꝰ eccleſię & pacis turbatores punit.

Qui ablataꝫ caſtelli luſarceñ. parteꝫ hugoni claromontenſi cuius filiā duxerat vxo
rem reſtituere cōtēneret. Nā caſtellum vi atqꝫ armis receptuꝫ ludouicus hugoni re
ſtituit. Fugientē autem matheū ad chambeliacum vſqꝫ pſecutus: eū in arce obſedit
ſed crebris imbribus fatigatus & continuo tonitru pterritus miles: relicta obſidione
& parte caſtrorum incēſa: ſe fugę cōmiſit: a qua non ludouici reuerētia: non clamor
non preces fugientē continere potuerunt. Ea re tantā indignationeꝫ cōcepit ludo
uicus: vt pariſios repetens ſępenumero diceret: pulchrius eſſe crudeli morte ſi hone
ſta eſſet occūbere: q̄ cum dedecore vitaꝫ producere. Igitur nouo exercitu contracto
bellū redintegrare contendit. Sed matheꝰ bellomontenſis gnarus ſtultū eſſe maiorū
iuſſis non parere: amicorū interuētu: & ipſius inſuper philippi auctoritate benigni-
orem habuit ludouicū ſatiſfactione incōmodorū exhibita. Elbonem pręterea roſſi
acum qui Laudunenſi & remenſi clero frequentē vim inferebat ad pœnitentiā com
pulit. Pari quoqꝫ virtute leonetū de magduno aurelianēſem eccleſiam turbantē cō
preſſit.   Per hos itē dies guido de rupeforti primę nobilitatis homo ęgre ferens fi
liam quā ludouico nuptui dederat diuortio fuiſſe dimiſſam: ppterea ꝙ cognatiōis

Gorneyū in materna flumine.

gradu ludouico contingeret: belli occaſiones quęritabat. Nec defuit maliuolo hoi
ad flagitium ſocius. Erat in materna flumine caſtellū gorneyum: aquis muriſqꝫ mu
nitiſſimū. Cui hugo pomponus pręerat: guidonis ſectator. Hic ꝙ ſecus publicam
viam caſtellū ſitum eſſet: abductos a mercatoribus equos in arcem ſuſtulerat. Ea re
indignatus ludouicus cum prędam pōponus non redderet: ad caſtellū copias pro
tp̄e celeriter contractas mouet. ubi dum aliquot dies diſtinetur: guido de rupeforti
de obſeſſis ſollicitus a theobaldo campanię comite per richardū ſuę factionis cōſor
tem auxiliū petit: atqꝫ impetrat. Ipſe interim aliquot regni loca incurſionibus popu

Theobaldꝰ cāpanię comes cōtra ludouicum.

latur. At ludouicus cognito theobaldi aduentu: ex finitima gorneyo gēte milite ra
ptim collecto: in comitem inſtructo agmine pergit. Quem profligata magna exerci
tus parte in fugam vertit. Inde reuerſus victor ludouicus caſtelluꝫ recepit.   Acceſ

Hōbaldꝰ in biturigibus

ſit ad hęc alia ab hombaldo turbatio qui ſanctę ſerennę caſtellum quod in biturigi
bus ad lemouicenſes ſpectat incolens biturigum agros crebris incurſionibus vaſta

Officiū egregii milites.

bat. Igitur in prędatorem pfectus ludouicus in conſpectu hoſtiuꝫ caſtra locat. Per
fluebat eum locum riuulus quem hōbaldus ad vtranqꝫ ripā occupabat. & quo va-
dum erat: ne franco pateret tranſitus liber: pręacutos palos defixerat. Qua re poſtq̄
ſe remorari ludouicus videt: ipſe citato equo in hombaldū fertur: quem & alterum

qui iuxta erat in profluentum ꝓſternit. Quibus in alteram ripam elapſis: ludouicꝰ qua vadum eſſe intellexit traiiciens: in hoſtes prope iam attonitos irruit. Queꝫ inſequentes franci hoſtem ad caſtellũ vſqꝫ profligauerunt. Hoc euentu ꝑterritus hombaldus ſe & ſua ludouici poteſtati ꝑmiſit. Recepto caſtello ludouicus hõbalduꝫ in turre ſtampenſi cuſtodiri iubet. His diebus Robertꝰ de bruxello in agro pictauẽ. fontiſeuraldi monaſteriũ a petro pictauorum ep̃o adiutus inſtituit opus mirificuꝫ & celebre. Hec atqꝫ alia ſtrennue gerente ludouico: philippum melduni ęgrotantẽ vita deſtituit. Cuius funus religioſę curans ludouicus: ad diuũ benedictum ligerenſem extulit vbi ſe delegerat ſepeliri. labente incarnationis dominicę Anno centeſimoſexto ſupra mille. Philippo adhuc viuẽte cum per ſyriam atqꝫ paleſtinã chriſtiani a mahumeti cultoribus diris incurſionibus premerent ingẽs ex prouinciis orbis chriſtiani militum & populi exercitus inſurrexit in ſyriamqꝫ profecta eſt. Cuius bonę partis ductor fuit gaufridus de billone & lotharingia dux comitantibus euꝫ fratribus ſuis euſtatio & balduino. quibus ſe comite addiderunt anſelmus richemõtꝰ Balduinus mancium comes: robertus flandrenſis. Stephanus valeſius Hugo magnus philippi regis frater viromandorũ comes. Robertus normannorũ dux. Raymondus tholoſates & alii complures. Duxit non minus ſegniter copias petrus eremita. q̃bus prędicando/hortandoqꝫ animũ dabat/inter pręliantes fortiter militãs Gaufridus autem cui ad tam longã diuturnamqꝫ militiam non ſuppetebant opes bullionẽ caſtrum quod in leodiis eſt oberto gentis ep̃o vendit acceptis mille & trecentis argenti marchis. Mettenſes pręterea qui ad lotharingię principatuꝫ pertinebant recepta ab eis grandi (ſicuti ego accepi) pecunia: ſui iuris eſſe permiſit. quod nõ ſecus ac recuperatã libertatem hactenus ſeruant & conſtanti virtute tuentur.

Expeditio hieroſolimitana a Gaufrido de billone.

Mettenſiuꝫ libertas.

PAtris funere digna pietate expleto: ludouicus etſi populari beniuolentia iuuaretur: non pauci tamen ex regni primoribus ſuſpecti cuꝫ illi eſſent: cõſilio yuonis carnotenſium ep̃i confeſtim aurelię conuentuꝫ habuit. Ibiqꝫ conuenientibus ex ſenonenſi prouincia & vicinioribus vrbibus epiſcopis: regiis iſignibus ornatus rex appellatus eſt. Quo ritu vix exacto: ecce a remis miſſi ab archipręſule nuncii venere: in mandatis habentes: dicere remenſem eccleſiam vnaꝫ inter francos eſſe: vbi reges ſacra vnctione liniri optima conſuetudine oporteret. Sed cũ ſacrum iam miſterium abſolutum intellexerunt: obmuteſcentes irrita legatione reuerſi ſunt. Nec regi nouo quies diuturna fuit. Gingo ſiquidẽ ruffus: & guido creciacus eius filius prędis aſſueti: & quibus doleret ꝙ caſtello gorneii ſpoliati a rege eſſent: aduerſus quẽ eudo corbeii comes ſuppetias fratri mittere recuſaſſet: inſidias eudoni parant: eumqꝫ relaxandi animi cauſa venatum ꝓdeuntem inuadunt. Atqꝫ in vinculis in arce firmitatis balduini coniiciunt. Qua re animaduerſa eudonis amici ludouico iniuriam ſui domini renunciant. Adiicientes cum caſtellanis. hoc eſt cum oppidanis pepegiſſe: ſe eos dum aduenirent in caſtelluꝫ admiſſuros eſſe. Rex igitur paucis: ne ab hoſte dignoſceretur: adcitis: ad firmitatem contendens Anſelinum cũ quadraginta equitibus pręmittit. Qui per pontem ad hoc paratum introducti: ſtrepitu & ſuſurro ſuo caſtellanos rei ignaros excitarunt. Quo factum eſt: vt noctu & viarum anguſtia prępediti qui pręmiſſi erant retro abire compulſi ſunt anſelino capto: quem vna cum eudone corboliano in ergaſtulum caſtellani demiſere. Fuit ea re ſupra q̃ credi poteſt indignatus ludouicus. Idcirco feſtinanter properat caſtellũ obſidere aggeribus quinqꝫ per circuitum erectis. Per eam obſidionem comperto ꝙ

Cõtẽtio de loco vbi rex ſacrari debeat.

Eudo Corbeii comes a gingone fratre dũ venationi indulgẽt capitur.

guido creciacus variato frequēter habitu ad obſeſſos clam introire tentaret:ludo-
uicus arcem oppugnat. Qua re territi caſtellani:ludouici poteſtati ſe ꝑmiſere. Quo-
rum alii fortunis oībus mulctati:alii carcere longo afflicti mortem obierunt. Rece-
ptis ad hunc modū iis quos hoſtis vinctos tenebat:ludouicus reliquis metum īcuſ-
ſit. Sed aliud difficilius mox bellum ab anglo rege exortū eſt. Eodē tpe henricus
quartus anglis imperabat. cuius nomen grande quidē fuit. de quo herlinus vates
anglus vaticinatꝰ eſſe perhibetur q̄ inter anglos diuinationis nō mediocre nomen
obtinuit. Hic henricus ordinatis apud anglos rebus:cū in normāniaꝫ anno dn̄i cē-
teſimodecimo ſupra milleſimū veniſſet:arcē giſortii q̄ ad eptaꝫ amnē inter francos
normānoſq̧ limes eſt:a pagano arcis dn̄o vi extorquet. Quod factū poſt q̄ reſciuit
Ludouicus:legatis ad henricū miſſis petit:arcē aut reſtituat:aut diruat. Sed ad hoc
ventū eſt:vt cōuentu apud plancas habito:reges de hac re colloquiū inirent. Cum
ad deſignatum cōſilio locū reges acceſſiſſent:ludouicus aliquot ex ſuis ad henricū
legat. Cuius legationis primarius ad hunc modū locutus fuiſſe ꝑhibetur. Cū nor-
mannię principatum henrice ex franco rege recepiſti:iureiurando inter vos ſancitū
eſt:vter veſtrum giſortiū arcē aut brayū occuparet:is infra quartuꝫ occupatę arcis
diē eā dirueret. Quod pactū q̄nquidem ꝑuaricatus es:ꝑcepit rex vt conditioni obe-
diens arcē giſortii quaꝫ occupatā tenes oīno ꝓſternas:& q̄ dāna ītuliſti cōpenſes.
Si q̄ſpiā ex tuis adeſt q̄ pactū neget:paratus eſt rex aut ydoneis teſtibus id probare
aut bello rē ſuā agitare. Hęc cū henrico nunciaſſent legati:nullo expectato reſpon-
ſo:ad regē ſe receperunt. Quos ꝓtenus ſecuti q̄dā ex normānis:regē īpudenter cō-
ueniunt:cōditionē (cuius mentionē fecerant legati) ꝑnegantes. Propterea litigioſā
rem iudicio decernendā eſſe. Mittunt̄ igit̄ iterum ad henricū nuncii q̄ certamen ſin-
gulare:aut bellū indicent. Quibꝰ reſpondit anglus:ſe id quidē (accedente ꝓ tempo-
re occaſione) curaturū:inſani hoīs eſſe:ſe rēq̧ oēm ſuam inconſtanti fortunę: velut
aleā luderet cōmittere. Ad hęc henrici verba tumultuantes franci:leuibꝰ q̄buſdaꝫ ꝑ-
liis in normānos cōcurrunt. Sed cū nox ſupueniens pugnam diremiſſet: diſcedente
giſortium anglo:franci caluū montē petunt. Qui ſub diei ſequentis luceꝫ correptis
armis giſortiū expugnare cū ſtatuiſſent:inde ſunt (normānis ex oppido erumpenti-
bus) repulſi. Hoc vt diximus inchoatū bellū ſecūdo tandē anno fineꝫ cepit. guiller-
mo henrici filio ludouici iuſſa capeſcēte. Cui ob ingenuam eius indolē:arcem cuius
cauſa digladiatum erat:liberā ludouicus dimiſit. Per id tempus inhumanū facinus
a ſocero in generū patratum ſilentio pręterire nō poſſum. Eſt enim tuꝫ ſceleris atro-
citate:tū ſupplicii grauitate cognitu dignū. Eſt ꝓxime ſequanā edita rupes:in cuius
altiſſimo iugo guydo quidā nobilitate inſignis arcē munitiſſimā extruxerat indito
a ſuo noīe arci vocabulo. Rupes ēm guidonis etiā nunc appellatur:in ea cū aliquot
ſęculis īpe primū:deinde filii eius duo ſucceſſu tp̄is habitaſſent:vicinos populos p̄-
dis affligētes:guido tandem alter hęreditario iure arcem ſucepit. Qui maiorū ſuorū
vitam exoſus:ad humanitatē ſe conuertit:ducta vxore guillermi cuiuſdaꝫ potentis
normāni filia. Hic guillermus normāna perfidia vſus:genero inſidias ponit. ſi quo
modo arcē illi eripere poſſet. Satellitibus igitur (quos loricis ſub ſagis inſtruxerat) ſe-
cum aſſumptis:in ſacellū quo rem diuinā auditurus erat gener contendit. Ibi ſimula-
ta pietate perfidus ſocer dū venientē cū vxore generum intuetur occupata ſacelli ia-
nua guidonem ſūmouet. Quem dum ſatellites gladiis confodiunt:miſera vxor ī vi-
rum humi procumbentē ſe proſternit:prompta omnino vulnera quę marito infer-

Margin notes: Bellū ab anglia. — Oratores frāci ad hēricū anglum. — Crudele factum. — Rupes guidonis

rent ſatellites in ſe excipere:aut pietate atqꝫ mia ferociam cōpeſcere tyrannoruꝫ. Sed
fruſtra gladiis diſtrictis lachrymę obii ciuntur:interimitur auctore ſocero gener. Et
qui in arce inuenti ſunt ad vnū omnes necantur. Pia autem vxor & viri & ſuo cruo
re madens:ſe ad virum reptando vt potuit illapſa:dū mortuuꝫ maritū gemēs oſcu
latur ipſa pariter occubuit. Poſtq̄ tam atrox flagitium in vulgus delatum eſt: finiti-
mi loco ꝓceres ſceleris imanitate exciti/veriti quoqꝫ ne anglus opem guillermo fer
ret/contracta ex agris qualicunqꝫ manu arcem circunſiſtunt:miſſis ad ludouicuꝫ fe
ſtinanter nunciis/quid de homicidis agendum ſtatuat inquirentes. Rex crudele fa-
ctum deteſtatus:mandat eos grauiſſimo atqꝫ ignominioſo ſupplicio affici. Cum ad
arcem aliquot dies proceres conſediſſent/rebus ſuis deſperans guillermus:colloqo
impetrato pollicitetur/ſi aliā ſibi ſuiſqꝫ ſedē dent:ſe locū in poteſtate obſidentiuꝫ re
licturum. Complures ex proceribus ꝓmiſſum admittentes/dant fidē poſtulata cō
plendi. Qui in arcē recepti reliquę multitudini obſiſtere nec ingreſſum ꝓhibere va-
lentes:fidem datā ſeruare non potuerunt. Quin furentium more beluaruꝫ cohors
intus irrumpens:ſatellites laniat/euulſis quorūdam inteſtinis:aliis per feneſtras p̄ci
pitatis:quos qui foris aderant lanceis mucronibuſqꝫ excipiebant. Exſectum autem
guillermū flagitii auctoreꝫ: corde pręcordiiſqꝫ euulſis:crudeli vt dignus erat morte
necauerunt. Occiſorū pręterea cadauera cratibus ligneis impoſita in ſequanā abie-
cerunt. vt ſecundo flumine rothomagū delata dignas ſuo flagitio pœnas luiſſe te-
ſtimonium normānis darent. Ad hanc impietatē philippus philippi regis nothus — Philippus ſpurius.
guillermo fautor fuiſſe creditus eſt. Nam a rege tertio vocatus:ſiue conſcientię me
tu/ſiue conceptę rebellionis concupiſcentia remoratus:parere neglexit/amicorum
potentia fretus. Sed repugnantē & magduni obſeſſum ludouicus caſtigauit. Eo
dem animi robore hugonem puyſſiacum qui carnotenſium agrum peruaſerat ec-
cleſiaſqꝫ p̄dabatur:neqꝫ ſuperis neqꝫ hoibus indulgens in caſtello puyſſiaco cōprę
hendit:atqꝫ ad caſtrū laudunum in vinculis habuit. Vnde poſtea liberatus eſt: cor-
bolii arce ludouico pmiſſa:quā theobaldus cāpanię comes eudone defuncto occu — Corbolium
pare vehementer ardebat. At hugo quietis impatiens: & datę fidei oblitus: cuꝫ
in flandriā iter facturum ludouicū accepit:capto cū theobaldo & hērico anglo cō-
ſilio:puyſſiacū qđ dirutū franci reliq̄rant inſtaurat. Theobaldūqꝫ & normānorum
nō ꝯtenendā manū in caſtellum admittit. Nec ſua ſeruare cōtentus:thurium belſię
oppidū copias ducit atqꝫ obſidet. Ea re ad ludouicū delata/a flandria:quo iter ha-
bebat reuertēs:ad hoſtes exercitū ducit. In aduenientē theobaldus eruptione facta
ꝓgredit̄. Sed francorū potētia in arcē ſe recipere ꝯpulſus eſt. Eſt in ꝯſpectu puyſ- — Puyſſiacum
ſiaci tumulꝰ terreus quē occupare cū ludouicus feſtinaſſet:in eo caſtellū magno ſuo
rum periculo extruxit. Nā in eū vſqꝫ locuꝫ ex arce puyſſiaci iaculis & fundis emiſſis
nr̄os hoſtis appetebat. Caſtello abſoluto:p̄ſidioqꝫ & q̄tū ꝓ tp̄e opus erat cōmeatu
inſtructo:rex thuriū veniēs nouas copias parat. Moxqꝫ p iāuillā ducens a theobal
do armis impetit̄. Qui ꝙ militū nūero ſuperior eſſet:de victoria ferme ſecurus ſuis a-
nimos facit. At cōtra francus oia in virtute ponēs hoſtē viriliter excipit. Promoto
prelio cū ad rodolphi viromādenſis tētoria theobaldus veniſſet:rodolphꝰ & vos
inquit brienſes iā primū in viromādos audetis ꝓcurrere. Atqꝫ ita locutus in theo-
baldum impetū facit. Qui ferocis hoſtis incurſu territus:ad ſigniferū ſuos oēs cōue
nire magna voce inclamabat. Qua etiā excitati franci reſumptis animis adeo feroci-
ter ꝓlium cōmittunt: vt hoſtem in fugam actum ad puyſſiacum vſqꝫ ſint perſecuti.

Theobaldꝰ cāpanus comes ſupatur

Ab hoc tempore theobaldus aīo languidiore fuit: cœpitqꝫ illum fortuna deficere.
Quamobrem a rege impetrat carnotū tuto ſe recipere poſſit. Igitur abeūte comite:
& hugo & puyſſiacum in ludouici poteſtatem venere. Hugonē autē fortunis om
nibus deſtitutum dimiſit: arce ad ſolū exciſa. Reliquos ꝯiurationis ꝯſcios vel morte
affecit: vel hęreditatibus mulctauit. Dum his rebus ludouicus occupatur Tho-

Thomas de marla latro clerū affligit

mas de marla ſtupendę imanitatis latro laudunenſem clerum atqꝫ ipſam vrbē mul
tis incōmodis afflixit. diuę marię templo incenſo: atqꝫ a diui iohannis monaſterio:
creciaco nogentoqꝫ ereptis. vbi extructis per ambitum turribus foſſiſqꝫ pręſidiuʒ i
poſuerat. Ex quibꝰ oppidis incurſiones crebras faciens oīa populabatur. Cuiꝰ iniq
tati vt occurreret clerus cōcilio francorū ſacerdotū viennę indicto: vbi pōtificis ma
ximi legatus affuit: Thomas abſens omni militię dignitate exuitur atqꝫ hoim com-
munione interdicitur. Orantibus ludouicū ſacerdotibus in thomam expeditionē
recipere. Quorū precibus adductus rex ad creciacuʒ caſtra ponit. Nec multo nego
cio oppidanos ad deditionē cōpellit. inde nihil cūctatus nogentum adit: vbi Tho-
mas incolebat ꝗ paucis ſupra diebus laudunē. antiſtitē galteruʒ templo ꝑ ſummā
iniuriā abductū oculis priuauerat: & mox necatū in ꝓximū agrum nudum proiici
mādauerat. Cuius flagitii magnitudine indignatus ludouicus arceʒ ꝓtenus oppu
gnare iubet. Qua recepta eos ꝗ thomę inſeruiebant furcis appendit. Recepit pręterea bellouacum: quā lancellinus dōni martini comes ad ſe ꝑtinere iactabat: qui &
ipſe in eccleſias earūqꝫ miniſtros ipia crudelitate graſſabatur. Ferente ludouico taʒ
diligenter opē tutelāqꝫ dei ſacerdotibus: venit ad eū ex biturigibus alardus guille-

Haymo borbonius.

baldus ab archēbaldo miſſus quem haymo borbonii dn̄s portione ad ſe ꝑtinentis
hęreditatis ſpoliauerat. Erat em̄ archenbaldus haymonis ex fratre nepos. Igit̄ po-
ſtulat regem ius in ea cā dicere: & pariter auxiliari eccleſiis atqꝫ inopibus ꝗbus mul-
tas calamitates haymo inuexiſſet. Alardo hęc nunciante ludouicus priuſꝗ per hāc
iniuriarum occaſionē armis decertaretur: haymonem ad ſevocat. Non parenteʒ in
caſtello germiniaco qd̓ munitiſſimum ſibi haymo milite & cōmeatu inſtruxerat ob
ſidet. Nec obſidionē diu paſſus ꝙ temerarium iudicaret potenti regi contraire pe-
tit ad regem ire ſibi liceat. Ad quē demiſſo ſupcilio veniens: relicto in ludouici pote
ſtate caſtello: veniā accepit: deductuſqꝫ in franciā publico iudicio nepoti ꝗ abſtule-

Bellū a henrico anglo.

rat reddere cōdēnatur. His ꝓſpere a ludouico geſtis maius aliud bellum incidit
henricꝰ anglus ꝗ normāniā tenebat adiūcto ſibi theobaldo campanię comite cū &
pecunia & dignitate cū ludouico certaret: franco ſubeſſe recuſabat. Eſt oppidū qd̓
aquam nicaſii incolę vocant: epta flumine vndiqꝫ allutum qua iter in normanniam
eſt. Id breui militū manu p̄miſſa: ludouicus ſuos occupatū mittit. Oppido recepto
rex locū ꝙ bello in normānos gerēdo ydoneus erat: turribꝰ firmat: atqꝫ pręſidiū im
ponit. mox ꝗn̄quidē anglus ad collem ꝗ poſtea maleſitus appellatus eſt: caſtra ha-
bere nūciabatur: augere & ipe copias inſtituit. Cōuenere ad regē iſtructo milite bal
duinus flandrenſis & focus andegauus & alii ex frācis plurimi proceres. Nec mino
re conatu anglus ad eū quē nūc memoraui colleʒ caſtellū extruxit qd̓ ꝓpugnaculū
aduerſus frācos eſſe in poſterū poſſet. Poſtꝗ̄ vero parato iuſto exercitu ludouicꝰ an
glū inde abiiſſe cognouit: illo ſub lucē ꝓfectꝰ caſtellū expugnat atqꝫ ꝓſternit. Fuit
deinde āglo fortuna deterior. Nā tribꝰ diuerſis locis a frācis ipetitꝰ: cui p̄mū occurre
ret hęſitabat. Focꝰ em̄ a cœnomānis: ludouicꝰ a pōtiuiaco: & balduinꝰ aliūde hēri-
cū iuaſit. Accedebat ad dirā ſortē ſuorū defectio & quorūdā aulicorū odiū ita vt ipe

nuſq̃ ſecurus nocturnam cuſtodiam in armis excubare in cubiculo pręciperet: mu-
cronemq; ceruicali ſupponere. interdiu autẽ gladio ſemp accinctus familiariſſimos
quoſq; domo ſine enſe egredi non pmittebat. Dum his malis henricus angeret:
enguerrandus caluomõtenſis homo diues & militię inſuetus: eudeliũ caſtellũ (pro
ditoribus normãnis) anglo ſurripuit. Ex quo interdũ copioſa manu in vicinũ agrũ
erumpens aduerſus anglũ p̃lio dimicare non formidabat. At poſtq̃ in cuiuſdã
arcis obſidione reſiſtens balduinus flandrenſis in facie vulnus accepit: quo male cu
rato non multo poſt tempore interiit. Simulq; deſciuit a rege focus andegauus da-
ta guillermo henrici filio: filia vxore. Nec tamen his auxiliis deſtitutus rex animo in
tabuit: neq; deſtitit anglũ normãnoſq; perſequi: ita vt poſitis aliquando ex aduer-
ſo caſtris bouchardus mõmorentianus & guido claromonteñ. cuneo facto aciem
hoſtium pruadentes normannos ad peditẽ militẽ retro abire compellerent. Quos i
ſecuti franci: non qua hoſtis loco cedebat ſed in conſertiſſimã aciem deſerto ordine
prouecti mox terga verterunt. Quos rex cũ continere nõ potuiſſet: lentiſſimo quoad
potuit agmine ne diſceſſus fugę ſimilis videretur: an deliũ ſe ꝯtulit. Inde receptis ex
fuga ſuis: nouiſq; copiis coactis: iterũ in anglũ mouet: atq; iter eundũ arce diuerii in
cenſa: vernoliũ progreſſus cum oĩa igni ferroq; pderet: anglus tñ i aciẽ nõ prodiit. Nõ
inuento hoſte: ludouicus in carnotos (q theobaldi ditionis erant) impetũ facit ani-
mo ciuitatem deſolandi. Sed occurrente illi cũ interiore diuę marię tunica clero reli
gioſus rex iram depoſuit. Eadẽ tempeſtate gelaſius ſecundus põtifex romanus
henrici imperatoris furorem timens (qui italię clades plurimas inferebat: mauriciũ
q; bracharenſem pontificem eſſe contendebat) in galliam ad ludouicũ adnauigat
Sed magalonę cum appuliſſet: valitudinarius ex pleureſi factus properante illi ob-
uiam ludouico cluniaci moritur. Cui ſuffectus guido vienneñ. antiſtes ac calixtus ſe
cundus appellatus ope & potentia ludouici adiutus: romam (excipiẽtibus eũ ma-
gna lętitia populis) ſe contulit. At henricus imperator ęgro animo ferens põtificẽ
a francis in vrbem deductum eſſe: cõſtituit infeſtis copiis remos perdere (vbi conci-
lio epiſcoporum habito pontifex eũ excõmunicatione pſtrinxerat) Quod quidẽ
facile factu arbitrabatur: q2 henrici angli filiã vxorem duxiſſet. Cõſilio imperatoris
ad ludouicum relato: maioribus q̃ ſolitus erat copiis comparatis grandem admo-
dum exercitũ cõflat. interim dũ delectus militũ haberetur: diuũ dyoniſiũ petit atq;
precatur vt ſibi regnoq; aduerſus hoſtem tutor aſſit. Sanctorũ autem corpora quę
munitiſſimo loco aſſeruari ſolent educi e feretris iubet. viſenda venerãdaq; his qui
aderant proceribus & populo. Moxq; ſumpta ex altari auriflãma (id enĩ peculiare
ſignũ regibus francis eſt dum difficile aliquid in potentẽ quẽpiam hoſtem ſuſcipi-
unt). Igitur hoc inſigni ornatus rex remos petit: ibi acies inſtruũtur. In prima remi at
q; cathalauni duce theobaldo campanię comite ſunt ꝯſtituti. ſecũdã tenuere aureli
ani atq; ſtãpenſes & ii q ad ditionem dyoniſiani cœnobii ptinebant. Tertiã ſibi du
cendam ex pariſiis & finitimis locis ludouicus deſumpſit. Paucis deinde interiectis di
ebus aduenientes magnis copiis inſtructi guillermus aquitanię dux: & niuernenſis
comes in prima acie collocantur. Radulpho aũt viromãdo quẽ militũ delectiſſima
manus ſequebat̃ dextrũ cornu: pictauis ſiniſtrũ aſſignat̃. Itaq; tam multus exercitus
fuit q̃tus a nullo ſuperiore francorũ rege comparatus fuiſſe lectum ſit. Sed henrico
imperatori animus elanguit: q poſtq̃ francorũ ingentẽ in ſe belli apparatum accepit
relicto negocio timide abſceſſit. Huic hẽrico vxor erat mahildis hẽrici anglię regis

Henricus a ſuis deſtitutus.

Balduinus flãdrenſis male curato vulnere interiit.

Nota vię errorem.

Diueriũ caſtellum.

Vernolium

Hẽricus q̃rtus impator copias in remos parat

Auriflãma.

Ludouicus acies iſtruit.

ſoror. Quo ſine liberis defuncto: mahildis normanniam reuertens ſecundo nupſit
gaufrido martello andegauorũ turonorũq & cœnomãnorum comiti. Hinc pro-
gnati ſunt gaufridus plantageneſtus & guillermus longaſpata. Tertio filio henricꝰ
nomen fuit: qui anglię pręfectus rex andegauiam cum cœnomãnia & turonia poſ-
ſedit.

Amorreus mõteforten ſis henricũ pellit.

Interea dum hęc apud remos geruntur Anglus ſpe bene gerendę rei dum
ludouicus abeſt adductus franciam vaſtare contendit. Sed opera amorrei mõtefor
tenſis qui tuendę regionis cauſa relictus a rege erat: anglus ingenti ſuo damno repel
litur.

Alemanno imperatore ſuperato. ludouicus exercitum dimiſit atq ad dyo
niſianum cœnobium voti cõpos veniens gratias deo & ſanctis martyribꝰ ſupplex
perſoluit. Quorũ feretra ſuis humeris in teſtudinem vbi diligenti cuſtodia ſeruant
depoſuit: donis compluribus religioſe exhibitis.

Aruernię comes malus.

Dedit hoſt hęc alteraʒ belli cau
ſam aruernorũ comes qui furto claromontẽ vrbem epõ abſtulerat. Quam iniuriaʒ
ab antiſtite ad ſe delatã moleſtiſſime rex tulit. Et ꝓmoto ĩ comitẽ valido exercitu ci-
uitatem recepit: rebus inter epm̃ & comitẽ compoſitis. Sed diuturna non fuit pacis
cõditio renouantibus aruernis bellum. In quo mouens ludouicus q̃q̃ iam ętate in
graueſceret: dehortantibus expeditionẽ amicis valitudinem diſſimulans pergit. In
ea expeditione vſus eſt maxime opera caroli flandrenſis & foci andegauorum du-
cis: pręterea britonici atq amorrei: rei militaris apprime periti. Prima apud montẽ

Guillermus aqtanꝰ dux opem fert aruernis.

ferrandum duobus circiter paſſuum milibus ad claromõtem diſtante decertatio fu
it. Oppido recepto cũ iam aruernia oĩs regis ditioni ſe dederet. Affuit cum ingẽtibꝰ
copiis guillermꝰ aquitanię princeps ſuppetias aruernis laturus: ꝓpterea ꝙ hi ad du
catum eius pertinerent. Qui ex vicino monte caſtra ludouici contemplatus quę in
planicie locata erant: copias apparatũq admiratꝰ: ad regẽ nũcios mittit dicere: ſe q
dem in eum nihil deliquiſſe cuius optimo iure ſubditus eſſet: ſed ratione moueri: vt
comitis atq aruernorum cauſam tueret̃: qui in fide eius perſiſterent. Si quod ab illis
peccatum eſſet: deducturũ ſe comitẽ a quo malefactorum rationẽ lege iudicioq exi
gat. Si regi ita placebit: daturos illi aruernos nõ cõtẽnendos obſides. Nunciis audi
tis rex cõſilium ex ſuis capit. Igitur receptis obſidibus: paceq reſtituta: cõuentꝰ aure

Motꝰ ĩ flandria ꝓtra comitem.

lię indicit̃.

Cũ in flandriã ex aruernis carolus comes reuertiſſet: cõiuratione quo-
rundam apud brugas flandrię inſigne oppidum: in eccleſia ſancti donati a Bo-
chardo prępoſiti eccleſię fratre comes carolus occiditur. Qui enim primam in ea ec-
cleſia dignitatem gerit prępoſitus appellatur. Quo execrabili facto ad iracũdiã per-
motus ludouicus: brugas contendit: eccleſiamq vbi homicidę tanq̃ in arce incole-

Bochardꝰ & bertopus comitis interfectores puniuntur

bant circumuallat. Ex qua ſe furtiʒ ſurripientes bochardus & bertopus: ille fugiens
depręhenſus oculis orbatus eſt atq ad palum deligatus ſagittis in faciem eius actis
cum interiiſſet: in rotam altiſſimo tigno ſuperfixam tanq̃ ad ſpectaculum ſublatus:
mox in ſordidiſſimam cloacam abiectus eſt. bertopus auteʒ a furca pependit: appẽ
ſo cum eo viuo cane qui ſtimulis a carnifice agitatus in bertopi faciem furens pen-
dentem laniabat & interdum ſtercore perfundebat. Reliquos quos in turre com-
pręhendit e turris faſtigio pręcipites dedit. vnum vero (yſaac illi nomen erat) cum
ſpe vitandi periculi monachatum profiteri promiſiſſet: captum laqueo ſtrangula-

Guillermus necis auctor

ri iubet. Eius factionis auctor Guillermus nothus qui ypras ſe receperat poſtq̃ Lu
douicum ad ſe compręhendendum properare intellexit: eductis ex oppido trecen-
tis delectis militibus regi occurrit. At partita acie milites Ludouici alii in hoſtem
concurrunt: alii in arcem per poſticum conſentientibus caſtellanis ſe conferunt.

Atq; ad hũc modũ guillermo ſpes flãdria potiendi ablata eſt: de ſatellitibꝰ uero ſup
pliciũ ſumptum eſt. Affecit pręterea ignominioſa morte thomã de marla quẽ
Thomas de marla punit̃
non longe a conciaco regi inſidias ponentem interceptum Laudunum miſit: ibiq;
interimere hoĩem iubet. Venit non longe poſt ad ludouicũ innocentius ſecun=
Innocẽtiꝰ ſecundus.
dus maximus pontifex aduerſante ſibi petro leone ab altera cardinaliũ parte electo
Cui obuiam progreſſus rex: cũ vxore & liberis apud iulianum ligerenſem pontifi=
cem debita ueneratione excepit: opẽ fortunaſq; ſuas oẽs pollicitus. Synodos enim
duas apud claromontez vnam: apud remos alteram innocentius celebrauit. Non
ignoro blondũ atq; platinam ſcripſiſſe hunc innocentium regnante philippo i frã=
ciam veniſſe: q̃bus franci annales nõ aſſentiuntur. Inter hęc nũtiatur ludouico fi
lium eius philippũ dũ extra muros pariſii equo veheret̃ interiiſſe. Nam inter crura
Philippꝰ ludouici filiꝰ equo deturbatus morit̃
laſciuientis equi cũ domeſticus ſus incurriſſet equus ferociter ceſpitans iuuenem hu
mi deturbat: quo lapſu nocte q̃ inſecuta eſt deceſſit. Cuiꝰ mors ſicut mœrori ludoui
co fuit: ita eum admonuit rerũ futurarum ſollicitũ eſſe. Tũ enim in mentẽ venit diui
bernardi claręuallẽ. vaticiniũ. Nam cũ ludouicum cleri bona aliquando vſurpan
Ludouicꝰ iunior viuo patre coronat̃.
tem bernardus argueret: nec propterea abſtineret: hec inquit tua rex pertinacia filii
interitu mulctabitur. Igitur cuz annorum plenus eſſet plurimiſq; laboribus affectꝰ
ex amicorum conſilio ludouicum alterum filium qui iunior appellatus eſt in cõſor
tium adminiſtrandi regni aſſumpſit: remiſq; deductum regia vnctione atq; corona
eum inſigniri iubet. Inde Pariſium reuerſus poſt q̃ reſciuit theobalduz campanię co
Bonauallis diruta.
mitem in perfidia perſiſtere: q̃q̃ in femore grauiter vulneratus eſſet: ad caſtelluz bo
nęuallis mouens: locum omnem pręter cœnobium diruit: pari itez ruina contriuit
caſtellũ reginaldi quod theobaldo parebat. Poſtrema vero ludouici expeditio
in briſſonetum quod ligeri fluuio finitimum eſt fuit: ob dñi iniquitatez qui vias pu
Briſonetum caſtellum dirutum.
blicas mercatoribus pręcludebat. deſolata igitur arce cuz valitudine & quotidiana
tuſſi laboraret apud montricardum decubuit. vbi compluribus epiſcopis accerſi=
tis poſt q̃ confeſſionis ſacramento conſcientiam emũdaſſet: conferri ſibi ſacram eu=
Montricardum.
chariſtiam poſtulauit. Interim dum ad id ſe parant ſacerdotes ipſe veſtibus indutꝰ
& cubili exurgens: obuiam ſacerdotibus pergit. Recepto cęleſti cibo rex ludouicũ
Religioſus rex.
ad ſe vocans regni ſe adminiſtratione abdicauit. hec pręlocutus ego inquit ludoui
ce regnum quod male ipſe adminiſtraui tibi committo. tuere quoad per te fieri po=
terit: dei miniſtros. inopes foue: uiduis atq; orphanis ſubſidium ferto. Hęc poſt q̃
dixiſſet ſupellectilem regiam omnem per eccleſias diſtribuit & egenis erogauit. Lu=
douici glorię atq; optimę fœlicitati dari plane poteſt: pleroſq; ſuo tempore or=
Quorundã ordinũ origines & icrementa.
dines aut originem: aut magnum ſanctitatis incrementuz accepiſſe. inter quos ſunt
cluniacenſium quibus locum dedit atq; extruxit Guillermus pius aquitanię dux in
territorio matiſconenſi regnante carolo ſimplici cum Adrianus ſecũdꝰ apoſtolicę
ſedi pręſideret. Huius autem Ludouici tempore ordo eſt longe dilatus. hoſpita=
lariorũ pręterea pręmõſtracenſiũq; atq; tẽplariorũ ſanctiſſimę inſtitutiones: quę
nõ ſecus ac uitę & morũ luminaria in orbem chriſtianum effulſerunt. Quibus ſplẽ=
dorem addebat diuus ille bernardus claręuallis primus abbas: qui olerum loco fa=
gi frondes deſumebat: & pane ordeaceo admixto milio & uicia utebatur. Talis diu
fuit religioſis hominibus uiuendi auſteritas & parcimonia. Sed ubi poſſeſſionibus
aucti: prouentibus ditati ſunt: apud ſucceſſores illorum uirtus & dei pietas elãguit:
ita ut in luxũ parcimonia: in ſuperfluas opes paupertas: in faſtũ humilitas: i laſciuiã

Cartuſiēſes.

continentia:in confuſionem omnis fere ordo nunc nūc verſus parui habeatur. Cartuſienſium quoqꝫ duriſſima auſteritas & parcimonia eodem fere tempore dum annus ſalutis ageretur Mileſimus centeſimus trigeſimus ſecundus ſuę ſanctitatis lumē exhibuit.. Cū autem morbo paululum leuatus ludouicꝰ eſſet:ad ſancti dyoniſii cœnobium orationis gratia venit. Inde abeunti nūcii ex aquitania detulere: guillermū eorum principem compoſtellam proficiſcentem defunctum eſſe atqꝫ ex teſtamēto hęredem inſtituiſſe vnicam quam filiam habebat. Ea re cognita rex teſtamentū laudat. Moxqꝫ filium ludouicum cum ſexcentum auratis equitibꝰ duce theobaldo comite & radulpho viromandenſi cum ſigero ſancti dyoniſii abbate in aquitaniā mittit. Burdegalę conuentus procerum habitus eſt atqꝫ ibi omnium conſenſu ludouicus alienoram aquitanię hęredem vxorem duxit quam ſtatim regia corona donatam ſe in franciam comitari iubet. Dū hęc a filio geruntur:pater augeſcente morbo:peractis quę ex ritu chriſtiano ſolent:mandat pauimentum tapete inſterni & ſuper eum crucis ex cinere ſignum fieri: vbi & iaceret atqꝫ moreretur. Decūbens igitur in tapete rex defunctus eſt regni ſui anno.xxx.ętatis autem.lx.anno chriſtianę ſalutis milleſimo centeſimo trigeſimoſeptimo. Elatuſqꝫ ad ſanctum dyoniſium ibi ſepelitur. De quo ſequens epigramma ſcriptum inuenio.

Illuſtris genitor ludouici rex ludouicus
Vir clemens chriſti ſeruorum ſemper amicus.
Inſtitui fecit paſtorem canonicorum.
In cella veteri trans flumen pariſiorum
Hanc vir magnanimus almi victoris amore:
Auro: relliquiis: ornauit:rebus :honore
Sancte dyoniſi qui ſeruas corpus humatuꝫ:
Martyr & antiſtes ludouici ſolue reatum.

Huius ludouici cui groſſo ꝓpter corporis molem agnomē fuit opus eſt diui victoris cœnobium:quod in ſuburbano pariſiano ad orientem ſolem a fundamētis extruxit. Ab eo pręterea caroli locus ciſtercienſis ordinis in agro ſiluanectenſi ędificatus eſt. & cœnobium puteolanum in agro vaſtinienſi. Reliquit ex adelaide vxore ducis morianę filia liberos mares ſex. Philippum quē ęquo delapſuꝫ interiiſſe diximus. Ludouicū q regnum adeptus eſt. Henricū bellouacorum pontificeꝫ. Petrū qui reginaldi de courteriaco filiā vxoreꝫ accepit. Et philippū pariſieñ. eccleſię archidyaconū quē imatura mors abſumpſit. Fuit quoqꝫ inter liberos quartus: cuius nomen autores prętereūt pater roberti comitis pertici & drocarum quos druydes antiquitas appellauit. Eius regis ętate apud legienſem vicum porcus editus eſt facie humana. & gallinę pullus quadrupes prodiit.

Iohānes de temporibuſ annos.ccc. ſexaginta & vnum vixit.

ACcepta patris morte:ludouicus cum res aquitanię ordinaſſet:in franciā propere reuertitur. datqꝫ aliſiam reginę ſororem arnulpho viromādenſi vxorem. Per illud fere tempus iohannes de temporibus morte abſumptus eſt. Quem pertinaci conſenſu franci atqꝫ germani ſcriptores a caroli magni imperio ad hunc vſqꝫ Ludouicuꝫ vixiſſe tradunt. Quod ſi a fide non abhorret: tercentum ſexaginta & uno anno ſuperſtes in terris fuiſſe credendus eſt. Quo tempore in territorio beluacenſi fromontis monaſterium erigitur. Inter hęc galletus mommorenſis comes cum in uicinos agros graſſaretur ducto ad monceyum exercitu arcem rex euertit. Ea tempeſtate ab hieroſolymis uenere ad ludouicum nuncii qui ingen-

tem in chriſtianos cladē feciſſe turcos nunciarent:& vrbes aliquot occupaſſe. Quę
res merori ludouico fuit. Eapropter vezelaii quod burgundię oppiduꝫ eſt contra-
cto conſilio:recens chriſtianę pietatis a turcis acceptum incommodum per bernar-
dum claręuallenſem abbatem qui poſtea in numero ſanctorum relatus eſt renunci
ari iubet. Quo ſapienter atqꝫ venuſtiſſime elocuto rex imprimis charitate accen- Expeditio ī
ſus ſuppetias rei chriſtianę laturum (crucis inſigni aſſumpto) promittit. quem ſecu- hieruſalem.
ta alienora vxor & multi ex francorum nobilitate primores eodem ſe voto aſtrin-
xerunt. Ad hanc longinquam expeditionem cum neceſſaria parantur: imperator
conrardus non diſſimili animo exercitum ex ſuis cogit. Sed quia difficillimum vide
batur tam potentes & numeroſos exercitus ex diuerſis populis contractos concor
dibus animis continere:eiſqꝫ vno tempore ſufficere cōmeatum:communicato con
ſilio inter principes conuenit alemānos prius deinde francos proficiſci. Igitur ꝑ ger
maniam atqꝫ pannoniā ducentes cum in thraciam ꝑueniſſent:in conſpectu conſtā-
tinopoleos ciuitatis ſtationem fecere:vbi ſe ex diuturno labore reficientes: emanu-
elem conſtantinopolitanum imperatorē conuenerunt. cum quo de rebus ad expe
ditionem pręſentem ꝑtinentibus colloquio habito:duces itineris ab emanuele ac-
ceperunt. Quos inconſiderate ſecutus conrardus grauem ſuorū ſtragem ab yconii
ſoldano accepit. Qui de chriſtiano exercitu nuncio accepto grandes ex oriente co-
pias contraxerat:cōſtitutis militum pręfectis qui conrardo occurrerent. Gręci enim
vię duces quaſi paucorum dierum itinere capadocia tranſmiſſa in terram vberem
conrardum perducerent monent duodecim tantum dierum commeatuꝫ ferat. Cū
in lychaoniam per viarum anguſtias exercitum gręci loco ſterili ſtatuiſſent:inito cū
turcorum ſatrapis clandeſtino tractatu:in vaſta ſolitudine conrardum relinquunt
atqꝫ ita e caſtris noctu aufugiunt. Ducibus & commeatu deſtitutus imperator:a
pręfectis militum conſilium capit. Stat omnium ſententia retro qua venerant cedē-
dum. Inter conſulendum exploratores referunt magnas turcoruꝫ copias non pro
cul abeſſe. Quo nūcio perterriti germani:quos & labor fameſqꝫ extenuauerat de re
bus ſuis deſperant. Turci vero alacres pharmone duce nichil pigritant christianos
inuadere:donec victoria potiuntur. Traditum eſt emanuelis dolo gipſuꝫ farinę ad
mixtum fuiſſe. vñ panis quo veſceretur chriſtianus exercitus confectus eſt. Itaqꝫ ex
ſeptuaginta milibus quos pręter pedites conrardus ſecum eduxerat vix pars deci-
ma ſuperfuit. Imperator cum paucis ad niceam vrbem ſe recepit. inde miſſo ad ludo
uicum federico ſueuorū duce cladē nunciat. Re cōperta ludouicus ad conrardū co
mitante fœderico conſolādi hoīs gr̄a venit. fuit inter conrardū ludouicūqꝫ longuꝫ
& familiare colloquium. deinde admiſſis primoribus aulicis conuenit negociuꝫ ſuſ
ceptum iunctis exercitibus peragere. atqꝫ poſtq̄ itineris nōnichil ſimul profecti ſunt
imperator animo repetens ſuorū paucitatem & q̄tum illi dignitatis atqꝫ auctorita-
tis fortuna detraxiſſet:partē reliquiaruꝫ ſui exercitus itinere terreſtri ex epheſo con-
ſtantinopolim ꝑ̄miſſa:ipſe mari eodē ſe contulit. Ludouicus vero inde tranſiens ad
flumen venandri caſtra ponit cupidus manum cum turcis conferre. Duꝫ eo loci ſta
tioneꝫ haberet miles francus:ab altera fluminis ripa iaculis fundiſqꝫ hoſtis noſtros
aquatione ꝓhibebat. Sed repto vado franci flumē traiiciunt atqꝫ in turcos ꝓgredi- Victoria de
untur. Quibus partim fuſis partim occiſis aut captis caſtra eorum diripiunt:atqꝫ in- turcis
gentes inde opes exportant. Poſtridie habitę de turcis victorię: vltra ꝓgredi aci
es rex imperat. Incedendi hic mos conſtitutus erat. Singulis aciebus ex primoribus Error ſigni-
feri.

ſatrapis vnus ſignifer pręficiebatur. Eo autem die gaufridus remacinus pictau⁹ ge-
rendi vexilli curam ſuſceperat. Cui mandatum erat ad montem vſqꝫ progredi qui
in via qua iturus eſſet agmen editus videbatur. Et iſthic caſtrametari. Signifer igitur
in prima acie mouens: cum ad conſtitutum ſibi locum ante ſolis occubituꝫ veniſſet
ratus parum itineris illo die confeciſſe & lucis ſatis ad tranſmittendum monteꝫ ſup
eſſe dicentibus vię exploratoribus non procul abeſſe planicieꝫ vbi ſtatiua haberet
vltra pergit. At poſtrema acies lentius incedens ꝙ locus caſtris deſignatus ꝓpe eēt:
Turci ī nr̄os
turcorum inſidiis graui eſt incommodo profligata. Nam hoſtes poſtq̄ acies diſiū-
ctas progredi & primam longe abeſſe vident: iugum montis occupare feſtināt. At
qꝫ in noſtros quibus erat per uias anguſtas in montem conſcendēdum adoriūtur.
atqꝫ adeo vſqꝫ occidunt: donec nox pręlium diremit. Abeuntibus inde cum ingen-
ti pręda & captiuorum numero turci: recipientes ſe noſtri: cum neqꝫ de prima acie
quicq̄ compertum haberent: neqꝫ gnari viarum eſſent: quid per dēſas tenebras age-
rent conſultant. Cū placuiſſet forte fortuna iter pergere deſpiciūt in planicie ignes:
quo ſigno admoniti caſtra ſuorum poſita illic eſſe: ad ſtationem ęgre perueniunt.
Tum periculi magnitudine cognita: vt quiſqꝫ vel patrem vel filiū aut amicum deſi-
derabat ita illachrymabatur & fiebat totis caſtris mœror & luct⁹. Redintegrato ex
Vrbs ſatilia.
ercitu viribuſqꝫ receptis rex ſuperatis montium iugis ad vrbē cui a francis ſatilia no
men inditum eſt contendit. Eſt enim ad mare ſita potens: ſed agri indigens propter
turcorum potentiam: qui proximas arces occupant: nec ſinunr incolas terram cole
re. Sunt tamen intra vrbem feraces horti fructiferis arboribus conſiti. Mercib⁹ por
ro & cōmeatu quę mari importantur: affatim valet. In ea ludouicus cum ſe exercitū
qꝫ aliquot dies curaſſet: relicto pedite qui eum terra ſequeretur cum reliquo exercitu
Portus ſācti ſymeonis.
ad ſancti ſymeonis portuꝫ mari delatus eſt vbi mare influit far fluuius qui antiochi
am interluit. Cognito ludouici aduētu raymondus antiochenus princeps magno
ſuorum numero comitatus regi obuiam venit: quem in ciuitatem regio apparatu
exceptum honorabiliter habuit. Et eo curioſius id faciebat: ꝙ potentia regis fretus
vicinas quaſdam alapiā cęſareāqꝫ ſibi inimicas ciuitates in poteſtatem ſuaꝫ adigere
ſperaret. Sed voto obſtare ludouicus dicebat ꝙ hieroſolymam prius videre aſtrin
geretur: q̄ aliquo ſe bello implicaret. Regis reſponſo raymondus irritatus: ex eo tē-
pore malo in frācos animo fuit: ita vt inſidias regi tendere nitteretur. Itaqꝫ alienorā
ſuam ex patre neptem ludouici vxorem illexit: dicere illicitum eſſe ſe ludouicum co-
mitari ꝙ eam cōtra eccleſiaſticas leges accepiſſet / mulierem ſcilicet quarto cognatio
nis gradu ei proximam. Proinde cupere ſe ab illo ſeparari. Hanc vxoris cōtumaciā
ęgre ferens ludouicus quandoquidem eam arctiſſime amaret / diu contendit eam ſe
cum educere. Sed illa pertinaci animo repugnans apud raymonduꝫ manſit. Quam
Cōrard⁹ imperator.
obrem noctu egreſſus vrbe ludouicus hieruſalem ſe contulit. Quo etiam conrard⁹
imperator hibernis apud emanuelem conſtantinopolitanuꝫ exactis aduenerat. Vi
ſitatis deinde ſumma religione locis quos ſua pręſentia & ſanguine chriſtus ſacra-
uerat principes aconem maritimam vrbem profecti ſunt. Vbi conuentu habito de
re communi & bello concordibus animis gerendo conſultant. Quattuor erāt om-
nino in ſyria & paleſtina principatus qui a principibus chriſtianis per id temp⁹ ad-
miniſtrabantur. hieroſolymitanus cui pręerat balduinus rex: Tripolitanus: Antio
chenus. Et rochenus eufratem verſus. Qui omnes ſpem non paruā ceperāt magno
rum principum ope atqꝫ auxiliis ditionis ſuę terminos proferre: q̄obrem donis in-

gentibus quiſcꝫ certabat principum amicitiam demereri. Viſum ante omnia eſt ex Cęſarea phi-
vſu chriſtianorum eſſe:damaſcum proficiſci. Pręconis ergo voce edicitur omnes lippi.
cęſaream philippi conueniant:q̄ ſyrię vrbs eſt in planicie conſtituta:iunctis ibi exer Damaſcus.
citibus ꝑ montem libanum ordinato agmine ad quartum a damaſco lapideꝫ caſtra
metātur:ex quo loco qui daria appellatur vrbs proſpici poteſt. Damaſco proximi
ſunt cōplures per quincꝫ fere paſſuuꝫ milia horti ex quibus multa ciues commoda
ad vitę alimentum percipiunt. Eos occupare noſtris in animo erat. Quibus captis
ſicut detrimentū plurimuꝫ incolis accederet:ita adiumenti non parum noſtris affer
retur. Nam cū vaſti ſint & aquarum fiſtulis ex proximo amne deriuatis irrigui:om-
niuꝫ pręterea fructuū genere feraces multa exercitibus atcꝫ iumentis pabula ſuppe
ditare poterant. Igitur ex omni militū numero tribus inſtructis aciebus: primā bal-
duinus hieroſolymitanus. alteram francorum rex:conrardus imperator tertiaꝫ du
xit. Erat ex ciuitate vna ad ortos via:& qua vector equus tm̄ cum clitellis aut corbi-
bus duci poſſet. Et ſinguli horti maceria terrea circūuallati:anguſta inter vtroſcꝫ ſe-
mita relicta difficilem prębebant acceſſum. Et poſt quidem macerias latebant turci
qui per macerias hortorum ex induſtria perforatas in adeuntes poterāt ſagittas ia-
culari:necꝫ a noſtris poterant facile cohiberi. Ad hoc quiſcꝫ horti dominus turri-
culam in ſuo fundo extruxerat quas eo tempore turci:& pręſidiis & commeatu mu
niuerant. Et ad hunc quidē modum horti arcis loco ab hoſte tenebātur. Procedēs
autem balduinus cum illo primus perueniſſet:frequentibus turcoruꝫ ſagittis tarda
tus publico itinere relicto: ad deiiciendas terreas munitiones alia via ſe conuertit.
Multis locis effractis maceriis turci dep̄henduntur compluribus eorū interemptis
captiſcꝫ. Reliqui qui per hortos excubabāt cognita balduini irruptione ſe fugę cō-
mittunt. Occupatis hortis turci id quod futurum erat coniectantes:fluuiuꝫ q pone
muros damaſci fluit:ne in vſu noſtris eſſet denſis ſagittariis ad oppoſitam ripā com
plent. Quo facto noſtros a flumine prohibebant. Sed poſtq̄ totis copiis digladiari
noſtri cœperunt:hoſtem repetere damaſcuꝫ compellunt. Commiſſum ibi ab impe
ratore ęgregium facinus memorię proditum eſt. Cum imperator pedes pręlio in- Aegregiū i-
tereſſet:exertocꝫ gladio pugnaret:turcus quipiam ignarus quis nam conrardꝰ eſſet peratoris cō
eum arctiſſime a collo pręhendit. at conrardus tam valido ictu turcum inter colluꝫ rardi factuꝫ.
armumcꝫ ſiniſtrum percuſſit: vt ab ea parte ad dexteram vſcꝫ adacto gladio homi-
nem ſecuerit. Quo admirabili cunctis facto reliqui exterriti pręlium turci deſeruerūt
Re ad ciues relata cœperunt de ſalute deſperare:iamcꝫ plericꝫ ſarcinis quas exporta
rent congeſtis fugę ſe parabant:at ſi forte ſubita oppugnatione premerentur: mu-
roſcꝫ hoſtis ſuparet per muri ambitum qua obſidio erat tigna bonę craſſitudinis in
tra vrbem conſtituunt vt hoc repagulo impeditus miles dum obſtātia dimoueret
ipſi ſpacium haberent demigrandi. Sed non placitū eſt deo chriſtianos tam inſignē
victoriam obtinere. Erant ſyrii quidam proceres quibus balduinus hieroſolymita
rum rex fidem habebat. Hos damaſceni conuenientes magnis ornant donis polli-
centurcꝫ longe maiora ſi ab hortis quos tenebant chriſtiani in oppoſitam fluminis
ripam exercitum traducere poſſint. Negocio ab ſyris recepto ad principes veniunt
Oſtendunt longe faciliorem obſidionem fore ſi ad alteram vrbis regionem milites
locarentur:pręſertim ꝙ eo loci debilior ciuitas eſſet:& humilibus muris communi-
ta:non virgulta necꝫ arbores illic eſſe quibus a flumine prohiberentur. flumen præ
terea lentius illic fluere. Quibus commoditatibus accidere poſſe: vt ad primam op-

Frācos ſyrii decipiunt.

pugnationem vrbe potirentur. Syrorum verbis creduli principes in eā parteꝫ quo
ſyri eos ducunt copias omnes migrare iubent. Caſtris poſitis munitiones contem-
plati: malis ſe conſultoribus vſos eſſe intelligunt: ꝙ a flumine procul eſſent: & hor-
torum beneficiis deſtituti. Itaqꝫ commeatu egentes quo nec a ſyris iuuari poterant:
neqꝫ vrbem oppugnare munitiſſimam. neqꝫ ad hortos vnde venerant regredi ten
tauerunt. Nam relictis a noſtris hortis: turci multis ſepibus atqꝫ tignis vias pręclu-
ſerant maceriaſqꝫ reſarciuerāt: in eis tanq̄ in arce firmiſſima ſe tutantes. Tot diffi-
cultatibus impliciti principes & ꝙ maxime a ſyris proderentur obſidionem ſolue-
runt. Conrardus vero non multo poſt in germaniam reuertitur. Ludouicus inſe-
quenti vere franciam petit. Ad hunc modum duo delectiſſimi exercitus nulla re glo

Hugo de. s. victore.

rioſe geſta hoſti ludibrio fuere Hac ętate claruit illuſtris doctor hugo de ſancto vi-
ctore. Diſſoluto chriſtianorum conuentu: noradinus ex infidelium turba potēs

Raymōdus occiditur.

princeps nichil cunctatus copiis coactis antiochiam petit. In quem egreſſus raymō
dus cum inconſiderate pugnat occiditur anno ſalutis. M. cxlviii. Comes vero edeſ
ſanus dum ſe domum recipere contendit interceptus in vinculis ſitu & ſqualore lo
ci extinctus eſt. Tripolitanus quoqꝫ comes a ſiccariis quibuſdā confoditur. Ad hūc
modum bona paleſtinę pars chriſtianis erepta eſt. Ludouico ex paleſtina reuerten
ti gręci occurrunt. Captumqꝫ dum præda exultantes nauigant georgius ſicilienſis
nauigii rector ludouicum ex hoſte recuperat atqꝫ in ſiciliam ducit. Inde romam ꝓ-
fectus rex galliam repetiuit. Regreſſo in galliam ludouico gaufredus andegau⁹

Gaufredus ādegauię comes.

comes & eius filius Henricus qui regnum angliæ poſtea adeptus eſt regem orant
ſuppetias illis ferat aduerſus ſtephanum anglum qui normanniam iniuſte occupa
bat. Comparato igitur exercitu rex in ſtephanum copias ducens non difficili nego
cio normanniam recuperat. quam henrico reſtitutam: hēricus vexiuium quod nor
mannum appellatur regi dat. Non manſit in fide henricus qui ludouici contem
ptor mandatis parere negat. Mox tamen cum vernonem & nouum mercatuꝫ rex
illi abſtuliſſet ſimulata obedientia eas a ludouico recepit. Eadem fere tempeſtate a-
lienoram Guillermi pictaueñ. filiam petulantem quidem fœminam rex dimiſit ple-
riſqꝫ aſſeuerantibus: cognatiōis gradu ludouico attinere duas licet ex ea filias ſuſce-
piſſet. Quam a ludouico dimiſſam henricus vxorem deſponſat. Quæ res initium fe
cit multis poſtea bellis. Nam ob eas nuptias andegauia: cœnomannia: & turonen-
ſis comitatus henrico aduenere. Quos principatus defuncto eius patre hērico vna
cum anglię regno ſuſcepit: potens aduerſus francos effectus. Genuit enim ex alieno
ra Richardum Henricum & Iohannem quos ſucceſſores habuit & gaufridum co-
mitem filiam primogenitam caſtellę regi dedit vnde prodiit blancha diui ludouici
mater. Alteram duxit bizuntinus imperator. tertiam ſaxonum dux accepit: Otho-
nis qui imperio alemannorum pręfuit matrem. Quartam ſibi copulauit tholoſati-
um comes. Cęterum rex ne ſine liberis maſculis vita defungeretur conſtantiam al-
phonſi caſtellę regis filiam ducit. Quæ dum ſecundo partu filiam alteram edit mo-
ritur. Huic ſuperinduxit alizam theobaldi bleſſeñ. filiam forma pudicitiaqꝫ lauda-

Belluꝫ in aruernia.

tiſſimam. Acceſſit iterum ludouico cauſa belli in aruernos gerendi propterea ꝙ
Guillermus podieñ. comes: & claromontenſis princeps: pręterea pollyniaci viceco
mes: eccleſias peregrinoſqꝫ popularentur. Quos prælio victos in vinculis habuit.
Mouit quoqꝫ in cabilonenſem comitem qui cum cluniacum ſpoliandi loci cauſa ſa
tellitibus ſtipatus proficiſceretur: cœnobitas ſacratis deo veſtibus ornatos cū mul

ta plebe illi obuiam reuerenter occurrentes ſpoliauit: quingentis ex populo interfe
ctis. Quod flagitium vlturus rex cabilonem & montem ſancti vincentii qui comitis
erant receptis: bipertitoqꝫ principatu: burgundorum duci partem: alteraꝫ niuerno
rum comiti dedit. Hic tamen quem poſtremo nominaui ſeditioſos veſelaiciues in
abbatem pinconem qui eorum dominus erat concitauit: ita vt monaſteriũ diutur-
na obſidione vexatum cœnobitę ęgre tuerentur: niſi regis auctoritate adnixi opeꝫ
accepiſſent. Mulctati ſunt ciues ſeptuaginta milibus ſolidorum quos compenſan-
di damni cauſa monaſterio penderent. Niuernenſis vero iureiurando adactus eſt
ſuo contentus eſſe & non deinceps perſequi ſeruos dei. Sub hoc Ludouico/valdo Valdo.
lugdunenſis ciuis admodum diues atqꝫ opulentus erogans in pauperes diuitiis xp̄i
paupertatem omnino imitari conſtituit. Hic cum litterarum ignarus eſſet obtinuit
ab eruditis libellos aliquot gallicos ſibi conſcribi: vbi nonnullę doctorum ſententię
inſertę eſſent. Quos poſtq̃ adeptus eſt: eaſqꝫ ſuo ſenſu homo ydiota interpretatur
docendi officium apud ſui ſimiles vſurpans: multis ſe atqꝫ diſcipulos erroribus im-
plicauit. Fuit enim in prelatos eccleſię pręcipuo odio infeſtus. Admonitus autẽ ab
errore reſilire: Oportet inquit deo magis q̃ hominibus obedire. Quare pertinax &
delyrus hereticus anathema factus patria extruditur. A quo valdenſes ad hũc vſqꝫ
diem nominati: ſui p̄ceptoris multis per orbem locis tuentur errorem.

TAm ęgregiis geſtis deo hominibuſqꝫ commendatiſſimus cuꝫ eſſet ludo-
uicus: liberis tamen infœcũdus pręcipua illi cura erat ſuſcipiendę prolis.
Eam ob rem hanc vnam ſollicitudinem tantuꝫ deo committebat. Ergo
exauditus: philippum ex aliꝫa ſuſcepit cui propterea ꝙ dei munere datus eſſe crede Viſũ de phi
retur: adeodatus cognominatus eſt. Verum priuſq̃ naſceretur: quieſcẽti patri hoc lippo augu-
inſomnium apparuit. Videre viſus eſt filium calicem manu tenere humani cruoris ſto naſcitu-
plenum: eumqꝫ ſuis proceribus propinare: ex quo ipſi biberent imperterriti. Quod ro.
viſum pater vni tantum henrico albano qui legationem apoſtolicam apud fran-
cos per id tempus gerebat retexit. Sed defuncto ludouico legatus reꝫ propalat. An
no ſuperiore q̃ ludouicus mortem obiret: curat philippum regni cõſortem aſſume
re. Quare remis perductum magna pompa adoleſcentem ſacrare iubet: annum vix
quartumdecimum agentem. Cui dum coronatur guillermus nouelli regis auuncu
lus remorum primas & ſanctę ſabinę cardinalis romanus legatus affuit. Henricus
item anglię rex ob eas quas a rege in francia terras poſſidebat obſequens pro debi-
to ſubiectionis philippo aſtitit. Sacro coronamenti abſoluto memor rex adoleſcẽs
q̃ impie pleriqꝫ per franciam deierarent & execrabili deum blaſphemia prouocarẽt Iudei puniũ
legem tulit: ſi quis eius impietatis reus compertus eſſet in fluuium aut paludeꝫ citra tur.
necem demitteretur. In iudeos quoqꝫ quorum erat per omnem franciaꝫ ingẽs mul
titudo ſeueritateꝫ exercuit. Itaqꝫ huic perfidę genti impia conſuetudo erat ſurreptũ
quotannis aliquem infantem chriſtianum in locum apud ſe ſubterraneum ducere:
atqꝫ illum diu pœnis affectum: tandem die veneris ſanctę cruci affigere: contemnen
tes hoc ſuo immani facinore dei chriſti mortem & chriſtianorum religionem ludi-
brio habentes. Quam rem poſtq̃ rex certo cognouit iubet ad. iiii. kalendas martias
omnes iudeos comprehendi. Comprehenſos auro argentoqꝫ atqꝫ veſtibus ſpoli-
at. Erat inter bituriges ebes charetonius potens & inſignis prędo queꝫ in dei ſer
uos graſſantem philippus ducto in eum exercitu edomuit. Compeſcuit prętereа
ymbertum de belloico: & cabilonenſium comitem qui prędas ex ſacris locis agẽtes:

viros religioſos magnis incommodis vexabant. Proceres quoqꝫ aliquot ad arma
& ſeditiones pronos apud baruillam ſibi audientes fecit: cum annos tantum quin-
decim natus eſſet. Quo tempore ludouicus eius pater quorundam aulicorum ſua-
ſu adductus philippum in dyoniſiano templo coronari iterum imperauit. Vbi yſa-

yſabella comitis hānoniȩ filia philippi vxor i dotē habuit arthesii comitatum.

bellam balduini hannoniȩ comitis filiam Philippus vxorem accepit. Cui in perpe-
tuam dotem Philippus flandriȩ comes cui artheſium attinebat quia liberos nō ha-
beret artheſium vſqꝫ ad liſam amnem qui a flandrenſibus artheſios diſterminat at-
tribuit. Paucis poſt diebus Ludouicus paraliſis morbo interiit: dum annus agitur
ſalutis Milleſimus centeſimus octogeſimus. Elatuſqꝫ eſt in monaſterium de barbel
lo quod viuens extruxerat. Cuius ſepulchrum aliȝa regina auro argētoqꝫ ſuperad-

Ternacum.

ditis gemmis ornauit. Quo regnante tornacum quȩ ſub nouiomenſi eccleſia ſexcē-
tis fere annis extiterat epiſcopalis ſedes facta eſt Eugenio tertio romanū pōtificatū

Iudei iteruȝ

gerente. Curato patris funere Philippus in iudeos iterum ſe conuertit. Qui ingenti
fœnore ciues ita obȩratos ſibi habebāt vt eorum prȩdiis ditati dimidiam fere ciuita
teȝ vendicarent: alios in cuſtodia penes ſe ſeruarent. pleroſqꝫ fortunis omnibus diſ
ſoluendi debiti cauſa ſpoliatos mendicis non diſſimiles efficerent. Domi prȩterea
ex chriſtianis familiam continebant: quorum quottidianis ſeruitiis rem ſuam auge
bant. Et cum pignoris loco veſtes & ſacroſancta eccleſiȩ vaſa a creditoribus ſuſce-
piſſent ea in ſordidos vſus admouebant. His iudeorum iniquitatibus cognitis ber
nardum anachoritam qui in ſaltu vicennarum incolebat: hominem ſanctitatis opi
nione clarum rex adiit. Rogat quæ de iudeis eius ſentētia eſſet. Bernardus optimuȝ
factu eſſe reſpondet ſi debita omnia quibus chriſtiani erga iudeos aſtricti teneban-

Indei regno expelluntur

tur rex remitteret: quinta omnium debitorum ad fiſcum (ſi volet) attributa. Ana-
choritȩ ſententia rex confirmatus: prȩdiis poſſeſſionibuſqꝫ iudeos mulctat: edicto
ad diui Iohannis baptiſtȩ termino quo iudei omnes regno francorum abſcede-
rent. Neqꝫ dimoueri rex potuit. q̄q̄ multi ex primoribus hanc ſeueritatem modera-
ri tentaſſent: iudeorum muneribus illecti. Itaqꝫ cum precibus locus non pateret: di-
eſqꝫ ad diſceſſum dictus aduentaret: iudei diſtractis ſuis rebus omnes abierunt: præ-
ter paucos qui religionem chriſti profiteri voluerunt. Quibus lauacri ſacramento
ablutis Philippus fortunas & libertatem reſtituit. Anno chriſtianȩ redemptionis:
Milleſimo centeſimo octogeſimoſecundo. Exactis e francia iudeis ſynagogas eo-

Mercat[9] ſeu hallȩ pariſiē ſes.

rum ad chriſtianiſmi ritum conuerti atqꝫ dicari iubet. Eſt in via militari qua a pa
riſio ad ſanctum dyoniſium itur ſacellum lepra infectis attributum. Quibus proxi-
me adiacebat mercatus rerum venalium. Huius fori ius a leproſis comparatuȝ phi
lippus intra luteciaȝ ſtatuit in eo loco qui campelli dicebatur. Vbi ampliſſimis ȩdi
bus extructis merces extrudi a mercatoribus ſine imbrium moleſtia poſſent. Hunc

Saltus vicennarum.

mercatum franci vulgo hallas appellant. Ambiuit quoqꝫ Philippus perpetuo
muro ſaltum vicennarum cum antea peruius eſſet. Occupabat eadem tempeſta

Viromādia reſtituit̄ philippo

te viromandiam Philippus flandriȩ comes quam ad ſe pertinere rex optimo iure
dicebat. Hinc bello exorto contracto tandem ab alterutro principe exercitu. Co-
mes ſponte ſua nullo commiſſo prȩlio occupata reſtituit præter Peronam & ſan-
ctum Quintinum. quæ valida oppida comes quoad viueret ſibi conſeruauit. Eius
concordiȩ autores fuerunt Theobaldus bleſenſis ſeneſcalus/ & Guillermus remo-

Miraculum

rum præſul. Nec miraculo caret ꝙ cum ad kalendas iulias in agro viromandenſi

frumentationibus pabulationibuſqȝ ſegetes late miles detriuiſſet ita vt meſſis faci⸗
endę nulla agricolis ſpes ſupereſſet: tanta tamen fumenti & omnis generis comme
atus copia fuit: vt duplicatas fruges meſſores receperint. Cęterum vbi flandrorum
exercitus conſtiterat omnia aruerũt. Inter has regis occupationes venere ab hie

Oratores a hieruſalem.

roſolymis ad Philippum eraclius patriarcha hieroſolymitanus & domus hoſpita⸗
lis prior: nuntii calamitatis quam ſalhadinus ęgiptius chriſtianis per paleſtinam in
tuliſſet: locis aliquot non ſine noſtrorum cęde occupatis. Cui incommodo niſi ca
tholici principes ſuccurrant res hieroſolymitanas in hoſtium poteſtatem breui re⸗
lapſuras. His querelis rex motus Pariſium: regni pontifices aduocat. Quibus cõ

Philipp⁹ in cõcilio pariſienſi.

uenientibus edocet quæ ſit in ſyria chriſtianiſmi ſtatus. Oportere quemqȝ eorum
per ſua territoria populum admonere: vt miserę chriſtianorum conditioni ſuppe
tias ferãt: ſe quidem paratiſſimum eſſe qui in primis auxilietur: ſi pręſentium rerum
conditio admittat: ſed nichilo ſegnius miſſurum ſe ad id negocium viros ſtrennu⸗
os cum valida militum manu. Oratione regis a pręſentibus laudata: paruo poſt tẽ
pore rex ex ſuis deſtinat qui afflictis rebus opitulentur. Ipſe interea in Hugonem

Bellũ in hugonem burgundum

burgundum qui arcem vergii circumſederat: in eoqȝ guidonem loci dominum ob
ſederat copias ducit. Iam enim Hugo turres quattuor non procul ab arce erexerat
quibus ab eruptione obſeſſos prohibebat atqȝ pertinaciſſime conſtituerat: nunq̃
inde abiturum priuſq̃ arcem recepiſſet. Sed obſtinatis ſecus ac cupiunt ſępenu⸗
mero accidit. Rex enim celerius Hugonis opinione adueniens: ſpem obſidentis ĩ
tercipit: dirutiſqȝ propugnaculis intra arcem a Guidone recipitur. Sed nec tanto in
commodo accepto Hugo populari eccleſias & monaſteria deſtitit: q̃uis a Philip⸗
po ne id committeret crebro admonitus extitiſſet. Eam ob rem rex ad caſtilionem
promoto exercitu arcem vi expugnat. Vnde ſibi timens hugo regis gratiam prope
re impetrare elaborat. Qua impetrata: duobus caſtellis poteſtati regis permiſſis do
nec triginta milia librarum eccleſiis perſoluiſſet: Philippus Pariſium regreditur.
Vbi dum aliquot dies incolit ambulanti per palatium fœtor quidam ex viis publi

Lutecia pariſiorum lapidib⁹ ſternit. Cimiteriuȝ s. innocẽtis.

cis infertur: quo ſupra modum offenſus: cognito ꝙ ex cœno lutoqȝ viarum pro⸗
cederet: vias lapidibus pauire conſtituit: opus profecto propter vrbis magnitudi⸗
nem grande atqȝ arduum. Propterea accitis ciuibus & mercatorum prępoſito: ne
gocium dat vias ſternendi. Eodem ſtudio adductus: campelli partem quæ & im⸗
portandis venalibus rebus: & ſepeliendis humanis corporibus proxime ſacellum
ſancti innocentis erat: ſepire quadratis lapidibus fecit: eamqȝ ad ſepulturam tan⸗
tum humanam deputauit. Per hos dies Richardus henrici angli filius cum picta⸗
uiam teneret: nec inde debitam Philippo fidem pręſtaret: ſed doloſis dilationi⸗
bus in verba regis iurare cunctaretur: Philippus hominis ad rebellionem inclinan
tis aſtutiam non vltra tolerare conſtituit. Quare bituriges magnis copiis petens

Bellum in richardũ aqtanię ducem.

aquitaniam ad caſtrum vſqȝ Radulphi vaſtat. Ea re cognita Henricus vna cum
filio Richardo: educto in Philippum exercitu: eum ab obſidione arcis vi atqȝ ar⸗
mis dimouere contendunt. Quibus in conſpectum francorum venientibus: in
anglos ſe Philippus conuertit: facta pugnandi poteſtate. Qua audacia territi ho⸗
ſtes: mox ad regem legatos de pace mittunt duos cardinales: qui per id tempus
ad reconciliandos reges in franciam Roma aduenerant. Promittunt anglo⸗
rum nomine fidem regi pręſtituros: & quæ ad ius fidelitatis ſpectant ex proce⸗
rum arbitrio facturos. Hac igitur conditione accepta atqȝ induciis hincinde fir⸗

A Incunabula P3K4 1508

Miraculum

matis:ab armis diſceſſum eſt. Interim dum de pace agitur:quidam introducti a ri
chardo ſatellites:quos illa ętas coterellos appellauit:dum alea ludunt quidam per
ditis nummis blaſphemus in deum:dum ſimulachrum virginis filium dextra geſtā
tis in templi veſtibulo aſpicit:iacto in imaginem lapide brachii partem a filio abru-
pit: ex quo profluens cruor multis ęgrotantibus ſalus fuit. Satelles autem virgi-
nis contemptor demonio mox abreptus eodem die ſpiritum miſerabiliter efflauit.
Nemo igitur venerabiles imagines ſanctorum deſpuat quę tametſi nichil in ſe diui
nitatis obtinent:ſunt tamen ad monumentum virtutis populo exhibitę. Admo-

Nuntii a hierusalem.

nentqꝫ humanam mentem imitari eorum ſpectatiſſimam vitam quorum imagines
in honore haberi vident. Quietis per franciam rebus nuntii iterum ex aſia adueni-
unt qui omnia apud chriſtianos qui in ſyria erant a ſalhadino profligata eſſe: atqꝫ
ipſam ſanctam ciuitatem vna cum rege:& chriſti crucem aſportatam:treſqꝫ tantum
vrbes ſupereſſe:tyrum:tripolim:atqꝫ antiochiaꝫ:& caſtella pauca in fide ſtare. Qua

Cruceſignati in turcum

per franciam calamitate vulgata:mœrore omēs affecti ſunt. Atqꝫ ipſe in primis phi
lippus tot malis condolens:per nuntios Henricum anglum in colloquium vocat.
Conuenientibus regibus in planicie quæ a giſortio non procul abeſt. Tanta fuit ty
ri pręſulis ſuaſu principuꝫ charitas: vt nemo illos vllo tempore a perpetua pace diſ
ceſſuros formidaret. Itaqꝫ cruce in hoſtes fidei deſumpta: q̄plurimos pontifices &
proceres populorum quoqꝫ numeroſam multitudinem vt idem faceret prouoca-
uerunt. Ad tantam expeditionem cum pecunia deeſſet:conuocatis pariſii ponti

Salhadini decima.

ficibus & nobilitate rex petit ſibi annuam decimam eccleſiaſticorum prouentuum

Richardus turbator expeditionis.

concedi. Quę poſtea ſalhadini decima appellata eſt. Militi autem qui ęre alieno te
nebatur permiſſum eſt:contracti ad illuꝫ dieꝫ fœnoris libertatem habere. debita ve
ro tribus terminis creditoribus perſoluere. His ita in contione definitis tertio poſt

Nota.

menſe Richardus anglus induciarum & iuriſiurandi pręuaricator occaſione ſum-
pta in Raymundum tholoſatem bellum mouet. Quod poſtq̄ per raymondum nū
tios philippus cognouit promoto exercitu caſtruꝫ radulphi buſentaluꝫ inſuper &
argentonium expugnat. Leurontem vero ſecus paludem ſitum cuꝫ circumſediſſet
tanta ſiccitate terra inaruit. vt paulus ipſa areſceret. Aquarum igitur cum iumēta at
qꝫ exercitus indigeret. nec vllus de cęlo ymber ſperaretur:mox eruptione aquę plu-
ribus locis facta palus exundauit. Expugnatum leurontem rex ludouico theobal-
di bleſcen̄. filio conſobrino ſuo donauit. A leuronte ad montricardum exercituꝫ p
gredi iubet. Quam arcem cum aliquot dies circumſediſſet tandem expugnat: incen
ſis ſuburbiis: & turre grandi & munitiſſima ſolo ęquata. Inde progreſſus per aruer
niam philippus:omnia quæ angli regis in ea regione erant occupat. Tam multis in
commodis acceptis rex anglus reducto exercitu per normanniam cum richardo fi-
lio abiens non pauca loca donec giſortium veniſſet perdit & diripit. Non multo

Richardus a prē deficit.

poſt interiecto tempore Richardus pictauenſis cum negatam ſibi ab Henrico pa-
tre Margaretam philippi ſororem quæ apud henricum ad coniugii ſpem aſſerua-
batur non impetraret vxorem:a patre deſciſcens ad philippum ſe contulit pręſtita
de terris quas in francia poſſidebat fide. In ſequenti vere philippus cœpti in hē-
ricum belli diligens executor: copias educens:dum iter in cœnomaniam facit firmi
tatem bernardi cum aliis quattuor munitiſſimis caſtellis capit:mox cœnomaniam
progreſſus vrbem circūuallat ex qua ſe henricus proripiens:chinonē petit. Cœno-
mania recepta philippus turonos adorit̄ vbi flumine ligeri impeditus:ip̄e lāceā ma

nu apprçhendens: vadum præ exercitu ſcrutans: viam qua ſui tuto pergerent mon
ſtrauit. Flumine traiecto: turonum vi expugnat. Nihil tamen ſçuitiç ciuibus inferri
Philippi ç-gregium factum.
rex permiſit. Duodecimo poſt receptam vrbem die prçſidio in ea relicto: philippus
exercitum reduxit. Interim circiter. xv. kalendas iulias henricus anglus apud chino
nem defunctus eſt. quo perſecutore diuus thomas cantuarieñ. dum veſperoruꝫ of
ficio intereſſet quattuor ſatellitū miniſterio quinqꝫ vulneribus eſt trucidatus: queꝫ
Henricꝰ anglus morit̄.
beatorum martyrum collegio relatum eccleſia veneratur. Huius henrici ſepulchrū
apud frontéuallem viſitur. Patri richardus ſucceſſit cor leoninuꝫ appellatus. At
qꝫ paulo poſt pace cum philippo icta: rex quçcunqꝫ Henrico abſtuliſſet: richardo
ſpōte ſua reſtituit. Receptis a richardo tribus caſtellis: ipſe quoqꝫ liberalitate in phi-
lippum vſus creſacum eſſaudunum & dolonnam donat quç philippo perpetua eſ
ſent. Ordinatis ad hunc modū rebus: reges de expeditione hieroſolymitana cō
ueniunt: vt iunctis claſſibus in ſyriam nauigarent. Anno igitur ſalutis centeſimo o-
Expeditio ī ſyriam.
ctogeſimonono ſupra. M. circiter feſtum diui iohannis baptiſtç: poſtq̄ apud diui
dyoniſii ſepulchrum preces habuiſſet philippus: veſelaum richardo comite profe-
ctus eſt. Ibi filio in tutela matris atqꝫ auunculi remenſis legati apoſtolici relicto: ia
nuam ſe contulit. Richardus vero marſiliam profectus eſt. Comparatis ianuç quç
ad expeditionem conuenirent. Cum mari ſe reges cōmiſiſſent orta tempeſtate pars
meſſanam: pars ad alios portus delati ſunt. Cū reges meſſanç agerent Ioachinus ab
bas res futurç prçſagus ad eos venit/ vaticinatuſqꝫ eſt nondū tēpus adueniſſe re-
cuperandç hieruſalem. Nichilominus tamen hybernis exactis philippus proximo
vere: cum Richardus in menſem auguſtum nauigationem differre ſtatuiſſet educta
claſſe aconem appulit. Quā miles chriſtianus iam ſecūdo anno obſeſſam expugna-
Acō ciuitas paleſtinç
re nō potuerat. Caſtris igitur acone poſitis: Philippus vrbis muros licet prope ma-
chinis diruiſſet: expugnare tamen locum ſuperſedit: richardum expectans. Hic cuꝫ
Richardꝰ ꝑfidus.
aduenisſet: rogatus a philippo vna oppugnationeꝫ facere: ꝑnegauit. Neqꝫ arbitris
qui vtriuſqꝫ principis aſſenſu rei militari prçfecti erant obtemperauit. Tanto liuore
atqꝫ odio anglorum gens francos omnes habet: vt lupum oui facilius q̄ francis an-
glum concilies. Itaqꝫ (ſicut ego accepi: cum apud henricum angliç regem huius no-
minis ſeptimum: Caroli octaui regis francorum tunc regnantis legationis munere
fungerer) liberos ſuos dum per çtatem licet pleriqꝫ in anglia parentes arcu ſagittas
mittere inſtituūt: propoſitaqꝫ illis franci hominis effigie. Age inquiunt fili diſce feri
re & mactare francum. Recuſante auxilium richardo: cum obſeſſi philippum oppu
gnationem parare vident: vrbem ſe dedituros dicunt: ſi cum ſuis fortunis ſalui abi-
re permittantur. Admiſſa conditione philippus adiecit liberandos inſuper eſſe ca-
ptiuos omnes qui ꝑ egyptū & ſyriam a ſalhadino tenebāt. Atqꝫ ipam chriſti cruceꝫ
in primis reſtituendam: nō abituros hinc niſi hçc omīa impleta perfeciſſent. Re-
Diſcedit philippus ab acone.
cepta vrbe diſtributiſqꝫ inter principes captiuis: philippus cum richarduꝫ ſuſpectū
haberet: ꝙ cum ſalhadino per nuncios cōmunionem haberet a quo etiaꝫ donis ho
norarēt: ꝙ qꝫ ipe grauiter çgrotaret: vocatis ſui exercitus primoribus in franciam ſe
reuerti velle dixit. Atqꝫ ita odone burgundorū duce exercitui prçfecto: tribus tantū
triremibus a ruffino ianueñ. prçparatis: in appuliaꝫ nauigauit. Vbi poſt aliquot di
es morbo leuatus romam religionis & voti grā ꝓfectꝰ eſt celeſtino tertio romanaꝫ
ſedē miniſtrante. Poſt philippi diſceſſuꝫ richardus captiuos quos ex obſeſſis ha
bebat ad ſe duci iubet: cum ab eis chriſticolas & domini cruceꝫ: ſicuti conuenerat re

Iudeorū exe crabile factū

petit:nec promiſſo ſe abſoluere ſalhadinus curat:milia ſex ex vrbe eductos capite dā
nauit. Cum in franciam philippus veniſſet:eſſetqꝫ apud ſanctum germanum de
layo:execrabile iudeorum facinus ad eum delatum eſt. Apud brayum caſtruꝫ iudei
chriſtianum quendam (quem furti atqꝫ homicidii inſimulabant) captū ſerto ſpineo
coronauerant:deductumqꝫ per oppidum & multis verberibus affectum tandē cru
ci affigentes interemerant:permittente loci domina quaꝫ ipſi muneribus euiciſſent.
Cognita iniuria rex nulla mora interpoſita neſciētibus aulicis quid animo agitaret:
ad brayum perpropere ſe contulit. Moxqꝫ portas & viaruꝫ exitus a ſuis diligenter
obſeruari pręcipiens:ſupra octoginta iudeos compręhenſos cremare iubet.

Suſpitio a ſyria.

Sup
plicio de iudeis expleto.agente apud pentiʒaram philippo litterę ex ſyria ad eum p
feruntur. Quibus admonebatur bartaſim quendam ex arabia in franciam richardi
conſilio eius necandi gratia miſſum eſſe. Qua re intellecta de ſe ſollicitus rex: diligen
tiore cuſtodia vſus eſt. Sed miſſis in ſyriaꝫ ad amicos legatis:quia id ab inimicis fictū
cognouit omni ſe ſuſpitione abſoluit.

Philippus normanniā occupat.

Atqꝫ iniuriaruꝫ quas a richardo accepiſſet re
cordatus hominis ꝑfidiam vlciſci feſtinat. Giſortio igitur atqꝫ velexino quod nor
mannum dicunt occupato:tota deinde normannia potitus eſt.

Ingeberga dalmatę regis filia philippi vxor

Deinde liberorum
cupidus ſtephano nouiomenſi antiſtite ad caynum dalmatarum regem miſſo inge
bergam ſororem regis vxorem duxit. Quam pariſii receptam paucis interactis die
bus dimiſit:occaſione ſumpta:ꝙ eius conſobrina eſſet. De qua re procurāte cayno
tametſi legati apoſtolici midas & cecinus cardinales quęrere mandata recepiſſent:
ſegniter tamen agentes:vel largitione regia corrupti:vel metu offendendi regis per
territi negocium non abſoluerunt. Ingeberga auteꝫ licet diuortium iniquo animo
ferret:celebs tamen apud francos viuere q̄ alteri viro nubere maluit.

Richard⁹ ſyriaꝫ reliqt & diui martini canōicos ſuis fortunis ſpoliatos expellit.

At richard⁹
anglus relicta ſyria cum in franciam reuertiſſet:in clerum turonēſem ſęuire cœpit:ex
actis e templo diui martini ſacerdotibus quos fortunis omibus ſpoliauerat.ad quā
calamitatem philippus alteram addit. Nam omniuꝫ eccleſiarum quę in principatu
richardi erant bona diripuit. Expulſiſqꝫ e ſacris locis dei ſeruitoribus prædas ſibi ex
eorum prouentibus fecit. Nec ab his quæ ſuę ditionis erant continuit manus. Sed
vectigalibus & crebris tributis oppreſſit:dictitans opus illi eſſe grandi pecunia ob
terræ ſanctæ liberationem quam ſuis militibus impartiret. Eſt enim omni peccanti
præſens ſemper aliqua ratio quam ſuo prætendat errori.

Philippi in ſacerdotes ſęuitia.

Vallisruelli caſtellum a normannis obſeſſuꝫ & a philippo dirutum.

Cum hęc in eccleſia dei
ageret philippus richardi frater iohannes qui ſine terra nomen habebat: adiunctis
ſibi comite dalphino & darondello comite:& rothomagorum parte ad caſtrū val
lis ruelli mouens arceꝫ obſidet. Vbi poſtq̄ vix dies octo heſitaſſet:ſuperueniēs phi
lippus tam inſperato in hoſtem irrupit vt capeſcentibus fugam normannis: caſtra
deſeruerint quæ fuerunt in prædam francis. Paruo poſt tp̄e contemptis induciis cū
richardus archas circūſediſſet:philippus educto prędidio quod in valleruelli habe
bat locum diruit. Aduerſuſqꝫ richardum inde ꝓfectus:hoſtem anglū cum norman
nis ad dieppam vſqꝫ fugauit:nauibus quæ in ſtatione erant incenſis. His hoſtili
ter aduerſus anglum geſtis.cum per inducias ab armis paulo ceſſatuꝫ eſt: richardus
nullius promiſſi tenax:violatis induciis bellū inſtaurat. Poſitis non ꝓcul ab eſſou
duno caſtris:cū acies congrediendi ſignum expectarent:ecce richardus paucis comi

Richard⁹ inducias violat.

tantibus ad philippuꝫ ſponte ſua inermis acceſſit. Eidemqꝫ pręſtitit ſe regis manda
tis paritурū. Deinde inter reges conuenit conuentionem apud vallēruelli & caſtrū
gallardi ad nonas ianuarias hr̄e. Vbi & ꝑpetua vt ſperabaꝫ pacis formula dicta eſt.

& datis hincinde atq; acceptis obſidibus firmata. Inſequenti martio menſe Phi-
lippus mariam ducis bohemorum filiam matrimonio ſibi cõiunxit. Moxq; richar
di perfidia fractis induciis: cum arcem briſoni dolo captam ſolo proſtraſſet: Philip
pus collecto exercitu dammallam progredi feſtinat: vbi dum in obſidione diſtine-
tur: ad nouemcurtum richardus adueniens pręſidiũ quod in eo erat promiſſis ad
duxit: locum illi permittere. Quem receptũ armis & commeatu munit. Inde in phi
lippum dammallam circunſidentem ducens: dum loco regem ſummouere concer-
tat: ipſe a francis ferociter impetitus fugatur. Capto in fuga guidone thouardo vi-
ro apprime nobili & ſtrennuo: franci dammallã repetentes arcẽ oppugnant. Sed
dedẽtibus ſe hoſtibus ſi inſtructi armis diſcedere liceret: dammalla recepta eſt: & arx
ſolo ęquata. Giſortium deinceps adueniens & protenus nouẽcurtum quod Ri-
chardus ſibi rapuerat circumuallãs multo ſuorũ periculo expugnauit. Pugnã
tem aduerſus anglum alia philippũ ſollicitudo turbauit. Balduinus enim flandrẽ
ſium comes ad Richardũ deſciuit: quem pręterea ſecutus reginaldus comitis dom
ni martini filius: multas frãcis incommoditates hi pariter inuexerunt: q̃q̃ ipſe regi-
naldus nuptiis dominę bolonienſis atq; ipſo comitatu pauloante a rege honora-
tus auctuſq; extitiſſet. Per has belli tempeſtates ſanctus audomarus artheſii inſigne
atq; munitiſſimum oppidum in poteſtatem Balduini venit. Iudeos autem eiectos
francia philippus pariſium reduxit. pecunię forte inter tot belli impẽſas egens. Nã
& de eccleſiis vectigalia penſioneſq; annuas reclamante clero excepit. Quamobrẽ
maiore q̃ vllo tempore bello mox implicitus eſt. Itaq; Richardus numeroſo in-
ſtructus exercitu giſortium mouens omnem per ambitum regionẽ populatur cor
cella arce ad ſolum complanata. In quem cum copias philippus duxiſſet: primo ad
uentu hoſtis illum ne giſortium peteret prohibuit. Sed animos tollens Philippus:
cuneo facto per acies hoſtium perrumpens: giſortium ingreſſus eſt quibuſdam ex
ſuis aulicis atq; proceribus ab hoſte interclusis captiſq;. Deinde abeunte in nor-
manniam richardo: philippus hoſtili agmine normãnos inſecutus ad nouũburgũ
& bellummontem rogerii vſq; progreſſus: vicos complures ferro igneq; vaſtauit.
Repetente tandem franciam philippo: cum intellexiſſet richardus illum exercitum
dimiſiſſe: in velexinum & claromontẽ incurſiones facit. Cui occurrentes bellouaci
antiſtes & guilhelmus de demelli: cum ab hoſte pręędas recuperare incõſulte nitun
tur inſidias hoſtiũ incurrentes capti abductiq; ſunt. Cũ tantis animis reges digla
diantur: innocentius tertius qui cęleſtino tertio in ſedem romanam ſucceſſerat: ſtu-
dioſus pacis Petrum capuanum cardinalem ad reges mittit. Qui de pace quidem
deſperans: quinq; vix annorum inducias impetrauit. Nec Richardum adducere
potuit: vt obſides daret atq; reciperet. Ipſe autem ferox & indomitus hoſtis: non
longo poſt interiecto tempore dum in lemouicibus arcem lemouicã obſidet: emiſ-
ſa ex arce ſagitta ictus eo vulnere interiit. Sub hoc innocentio romano pontifice or
do fratrũ ſanctę trinitatis de redemptione captiuorum autoribus Iohãne de ma-
ta & fœlice anachorita initium cepit. Qui poſtq̃ apud ceruum frigidum meldenſis
territorii ſolitariam diu vitam egiſſent: per quietem admoniti pontificem romanũ
conuenire: a quo vitę modum acciperent cũ innocẽtiũ adiiſſent cognouerũt põti-
ficem ſimili reuelatione fuiſſe diuinitus inſtinctũ. Quamobrem a põtifice benigniſ
ſime excepti ſunt. Et quinto kalẽdas februarias cũ dies feſtus agnetis ſecũdo agitur
innocentius rẽ diuinã faciens: dum diuinam euchariſtiã circũſtantibus ſe oſtendit.

Maria bohemorũ ducis filia philippi vxor.
Richardi ꝑfidia.
guido thouardꝰ capitur
Nouẽcurtũ caſtrum.
Balduinꝰ flãdrus cum richardo iũgitur.
Reginaldus comes bolonieñ. ꝯſpirat
Sanctꝰ audomarus fit comitis flãdri.
Iudei in franciã redeunt.
Philippus a clero penſiones exigit.
Philippus normanniã vaſtat
Innocentiꝰ tertius.
Richardꝰ occidit
Reuelatio atq; inſtitutio ordis ſanctę trinitatis

angelum dei videt candore multo fulgentem cancellatis manibus duos captiuos te
nentem: chriſtianum vnum alterum maurum: tanq̃ eos commutaret. Cui angelo
crux rubri & azuri coloris ad pectus eminebat. Quo viſo & re diuina confecta: ana
choritas ad ſe vocans: iam inquit filioli animaduerto dei ſpiritu vos duci. Conficiã
vobis indumenta exemplo viſionis quę mihi diuina celebranti innotuit. Igitur cõ
ſutis tunicis iohannem fœlicemq́ candidis veſtibus decorauit: ſuperaddita cruce
qualem angelus oſtendiſſet. Additq́ nouo ordini titulum de trinitate & redempti
one captiu orum cui negocium imponit: captiuos a male credentibus chriſtianos li
Dominicus.
berandi. Eius rei ſimulachrum romę in cœlio monte apud ſanctum thomaz de for
mis viſitur: vbi eccleſiam diuinę trinitati innocentius extruxit. Succedentib⁹ aliquot
annis prędicatorum ordo dominico autore viro apprime docto & ſancto ort⁹ ce
lebratuſq́ eſt. Richardo defuncto philippus cõtracto grandi exercitu ebroicas nor
mannorum vrbem cum aliis compluribus inſtructiſſimis arcibus occupat: atq́ om
nia cœnomannia tenus perdit. Arturus pręterea britonum princeps andegauiam
vrbem quam ſibi richardus ſuſtulerat recepit: philippoq́ obuiam pergẽs eius fidei
ſe permiſit. His rebus rege prępedito: Robert⁹ bleſenſis & euſtacius de noua vil
Namurci comes capit̃
la philippum namurci comitem balduini flandrenſis fratrem cuz equitibus auratis
duodecim & ſacerdote vno petro duacenſi comprehendunt ad regemq́ ducunt.
Nec longa mora interceſſit: cum inter philippum & iohannem: richardi ſucceſſo
rem cui ſine terra cognomen fuit inducię dictę ſunt & ſacramento firmatę. Con
Interdictũ i francia.
ceſſa philippo a bello quiete: noua illi a romano legato afflictio conſurgit propter
ingebergam vxorem dimiſſam: Nam conuentu prelatorum habito ex eorum ſen
Sęuit philippus in clerũ
rentia legatus philippo & toti regno ſacris & communione hominum interdixit:
q̃uis romanum pontificem rex appellaſſet. Qua legis ſeueritate exaſperatus philip
pus in clerum ſęuitia vſus eſt: pulſis e ſuis ſedibus pontificibus: quorum aſſenſu hãc
ignominiam accepiſſet. Itaq́ nec dignitati nec vicariatui pepercit. quin etiam plebei
os ſacerdotes rebus ſuis exutos extruderet. Quin & ingebergam in arce ſtampenſi
clauſam tenuit. Nec a plebe temperauit: exacta a populo tertia parte bonoruz: prę
ter vectigalia & annuas penſiones. Induciis prope diem finituris reges inter ver
nonem & inſulam andelinam de firmanda pace conuenerunt. Ibi partitis terris de
Pax inter reges.
quibus contendebatur: iohannes anglus omnia quę philippus richardo abſtuliſ
ſet ludouico regis filio (cui blanca alphonſi caſtellę filia nupſerat: & iohãnis neptis
erat) libera permittit. Adiunxit pręterea anglus ad tantam liberalitatez: ſi abſq́ libe
ris moreretur: inſtituere ſe ludouicum heredem omnium poſſeſſionum quę cis oce
anum gallicum ſuę ditionis eſſent. Interim dum hęc aguntur alter a pontifice ro
mano legatus otho hoſtienſis epiſcopus in franciã venit: attributo ſibi collega bur
degalenſi archipręſule. hic philippum admonet ingebergam vxorem recipiat. Pa
Legati a philippo illuſi.
ruit legato philippus. Nam cum ſueſſione legati variis diſceptationibus de regis cũ
vxore reconciliatione agerent: rex tantę morę impatiens aſſumpta ingeberga inſa
lutatis legatis conſilium dimittit. Abeunte rege legati rubore perfuſi alter romaz ſe
contulit: alter in franciam reuerſus eſt. Exactis inde paucis menſibus: conuenien
tibus iterum non longe a vernone regibus: philippus iohanni anglo atq́ norman
nis diem dicit quo Pariſii ad iudicium venirent. Cauſa vocationis hęc fuit. Erat ar
turus britonum comes angli regis nepos. quem philippi partes ſequentem Iohan
nes anglus cum cepiſſet: eum occidiſſe diffamatus eſt. Libere dimiſſis iis qui cum eo

capti erant. Statuto die poſtq̃ ad rebellionem anglum inclinare philipus cognouit
Conſilio a proceribus capto militem cogit ducitq; in normanniam ad caſtelluʒ cui
bontauentum nomen eſt: quod vna cum genſelino & gorneyo munitiſſimis locis
proſtrauit. At cuʒ hyems inhorreſceret: relictis vbiq; pręſidiis reges bello tantiſper
dum hybernarent abſtinuerunt. Ineunte vere philippus britonum atq; pictauo
rum auxiliis fretus: aquitaniã ſibi ſubiugauit: nec multo poſt in normannos cõuer-
ſus: Conchas & valléruelli cum inſula andelina in poteſtatem recepit. Eodeʒ ferme
tempore innocentius tertius pontifex miſſis in franciam nunciis regibus mãdat bel
lo ſuperſedeant: pœna in contemptorem pręcepti adiecta. Sed philippus appellati — Iubet inocẽ-
one aduerſus legatos ſe tutauit. Atq; ita ad radepontem copiis inſtructis mouens: — ti⁹ reges bel-
poſt quindecimum obſidionis diẽ arcem expugnat. Dehinc ad gallardum caſtrum — lo abſtiere a
profectus (quod edito ad ripam ſequanę loco ſitum eſt: & a richardo magnis muni — quo philip-
tionibus inſtauratum) conſtituit pręſidiuʒ quod intus erat fame ad deditioneʒ cõ- — pus ꝓuotat
pellere: ne vel militem difficili & periculoſa obſidione ꝑderet: vel caſu aliquo obſeſ-
ſi claʒ dilaberentur atq; ſubterfugerent. Igitur magnis foſſis atq; aggeribus caſtellũ
circundat: impoſito inter aggerem & arcem milite. Extruxit pręterea ligneas turres
ex quibus tela in obſeſſos iaculari poſſent. Comparatis omnibus quę oppugnatio
ni conuenirent: inſilientibus francis atq; acerrime pugnantibus obſeſſi non mino-
re animi fortitudine francos repellebant: donec quintodecimo die continua oppu
gnatione fracti deditionem fecere. Altero qui ſecutus eſt anno philippus cũ falle
ſiam atq; danfrontem recepiſſet: ad diui michaelis promõtorium quod in periculo
maris ab incolis dicitur ꝓuadens ſuę omnia ditioni ſubiecit. Quod videntes normã
ni ne philippi fortunę temere obſiſterent: abrincas baiocũ conſtantiam atq; lexoui
um vrbes dedunt. In quibus relicto valido pręſidio: rex Rothomagũ primariã nor
mannię ciuitatem obſidione premere conſtituit. Circũſeſſa a francis vrbe: ciues tri-
ginta dierum inducias a philippo impetrant. Interim in angliam miſſis ad iohãneʒ
anglum nunciis vt infra impetratos induciarum dies obſeſſis opitularetur: cum ni-
hil ſpei a rege acciperent. ſed intelligerent hominem deſidere & cunctari: ad ſuos re-
migrantes nuncii ſe atq; ciuitatem philippo permiſerunt. Quorum exemplo moti
arquenſes & vernolienſes in verba regis iurant. Subacta normannia in franciaʒ
cum rediiſſet. paucos ibi dies cõmoratus: aquitanos magnis copiis petit. Prima ad
arcem lochiarum caſtra fecit: quam magna vi expugnatam droetio de nullo dono — Philippus ĩ
dedit. Inde chinonem acri virtute a pręſidio defenſam cepit. omnes vero qui intus — aquitania.
erant compendium in cuſtodiam duci iubet. Intercedentibus paucis poſt hęc die-
bus: iohannes anglus rupellam cum claſſe appellit. Cui a philippo deficiens comes — Angl⁹ ad ru-
touardus ſe coniunxit. Vrbs andegauia primos iohannis impetus experta eſt: quã — pellã cũ claſ-
ſolotenus anglus deſtruxit. Eapropter in pictauiam veniẽs Philippus omnib⁹ mu — ſe.
nitioribus pictauorum locis impoſito pręſidio touarduʒ vbi anglus agebat petere — Andegauia
cuʒ ſtatuiſſet iamq; ad hoc acies ordinatas haberet: comitis touardi terra ferro atq; — vrbs diruit.
igni vaſtata: duorum annorum induciis inter reges firmatis: ab armis temperatum
eſt. Quibus exactis Philippus iterum in aquitaniam militem promouet: vbi ęqua-
tis ad ſolum quibuſdam caſtellis. aliis autem receptis: cum pręſidiuʒ in illis collocaſ
ſet eius regionis curam guillermo mareſcallo & guillermo de rupibus committit at
q; in franciam remeat. Illi a rege pręfecti dum pictauię agunt locatis inſidiis: touardi
vicecomitem & ſauarum maulioneum pręd as abigentes capiunt: quos vna cuʒ hu

gonevicecomitis fratre & amerio liſigniaco:atqꝫ militibus quinquaginta ad philip
pum mittunt. Eſt in britonum principatu collis editus ad ſeptentrionē ſpectans
ſinuoſo maris ęſtuario circundatus:cui britonum lingua graplitum.id eſt mari vn-
dicqꝫ implicitum:nomen eſt:in eo colle cum britones arcem ex truxiſſent quę in ad-
uenientes anglos propugnaculum eſſe poſſet:id michael quidaꝫ inter britones nō
ignobilis cum Philippo nunciaſſet:cōtracto apud mantam exercitu:Comiti ſancti
pauli & michaeli committit arcem occupare.Nec pigritatur comes regi parere.Ita-
qꝫ arce capta:michaelem cum valido pręſidio arci pręponit. Ad hoc expugnandę
arcis negociū cum pontifices franci a Philippo pręmoniti armatos aliquot ex ſuis
miſiſſent:ſoli aurelianeñ.atqꝫ altiſſiodoreñ.antiſtites detrectare auxilium non for-
midauerunt.Quamobrem cum Philippus eorum terras donec ſatis de contemptu
factionem feciſſent occupaſſet epī romanum pontificem adeuntes: philippuꝫ ne id
faceret pōtificia auctoritate prohibere niſi ſunt. At pontifex francoruꝫ conſuetudi
ni quę de temporalium rerum gubernaculis introducta eſſet detrectare nihil tenta-
uit.Igitur epiſcopi mulctam a rebellione philippo ſoluentes:quę ſuę ditionis erant
receperunt poſt biennium q̄ illa rex poſſediſſet. Eodem anno qui fuit chriſtianę
gratię milleſim⁹ ducenteſimuſſeptimus.Almaricus carnuteñ.litteris apprime erudi
tus cum apud pariſios non paruam doctrinę opinionem obtineret: palam docuit
quoſcqꝫ chriſtianos membra chriſti corporis eſſe:& dum a iudeis chriſtus pateretur
vna cum ipſo dolorem atqꝫ afflictionem fuiſſe reuera perpeſſos. Sed errorem cum
tueri non poſſet:damnatus eſt reſipiſcere:& contrariam ſententiā aſſerere. Ob hāc
ignominiam contracta animi ęgritudine:paulo poſt tempore interiit. Fuere alii
pręterea litterati homines qui ſingulis diuinę trinitatis perſonis ſingula tempora p
ſucceſſionem tribuerent:aſſerentes patris omnipotentiam chriſti aduentu deſiuiſ-
ſe:chriſti vero doctrinam ſpiritusſancti acceſſu exoletam eſſe.Cuius hęreſeos auto-
res procurantibus petro pariſeñ.epiſcopo:atqꝫ garino conſulari viro depręhenſi:
honoribus & dignitate priuati ſunt.Laycos id eſt qui extra cleri ordinē eſſent ignis
abſumpſit.Fœminis vero parcitum eſt. At almarici cadauer quod pone diui marti
ni pariſieñ.eccleſiam ſepultum fuerat:exhumatum & crematum eſt. Per eoſdem
ferme dies fredericus imperator miſſis ad Philippum nūciis: petit locum deligi vbi
de rebus ad vtrūqꝫ pertinentibus colloqui poſſint. Apud vallicolorem placuit cō-
uentionem habere.Eſt enim vallicolor vltimus regni locus tulluꝫ verſus ſpectans.
Philippo conſiliū non fuit illo proficiſci. Sed miſſo Ludouico filio cum procerum
ornatiſſima caterua:fides atqꝫ amicitia quę vetuſtiſſimo fœdere inter principes ro-
manos regeſcqꝫ francorum obſeruata fuiſſet innouata eſt. Eodem tempore cum
a veteri diui dyoniſii porta:vſcqꝫ ad eam quę nnnc noua appellatur multum agri in
tercederet:eam omnem partem pariſii vrbis ſequana tenus muro Philippus claudi
iubet.In eacqꝫ domos extrui:quas incoleret populus. Muniuit pręterea pleracqꝫ alia
per regnum francię loca:arces turreſcqꝫ exędificauit:precio dato iis a quibus poſſeſ-
ſiones ad hunc vſum recipiebat. Interim reginaldus bolonię comes:qui eccleſia-
rum atqꝫ pauperum oppreſſor erat & ob eam rem extra hominum communioneꝫ
pontificum auctoritate poſitus cum a rege ſibi timeret (comitatu bolonię ludouici
filii regis poteſtati permiſſo) cum othone pſeudo imperatore amicitiā iungit: mox
qꝫ poſt q̄ ablatas ſibi terras a Philippo recuperare non poſſet niſi parlamenti diffi-
nitione illas reciperet:flandriam petens in angliam ad iohannem anglum nauiga-

Graplitū in britonibus collis.

Aurelianeñ. & ātiſſiodoreñ pontifices Philippo r̄pugnāt

Almaric⁹ hęreticus.

Alii hęretici

Fredericus imperator.

Noui muri pariſieñ.

uit. Erat hic iohannes a romano pontifice excommunicatus propterea ꝙ eccleſię
prouentus annos ſex vſurpauerat: epiſcopoſqꝫ anglia extruſiſſet quos in francia re
ceptos philippus reuerenter habebat. Cum hic in anglia ſtatus rerum eſſet: conſilio
ſueſſione habito (in quo dux brabantinus affuit) viſum eſt dignum rege eſſe ſi in an
gliam expeditionem duceret: pontificeſqꝫ ſedibus expulſos reſtitueret. Cui ſentētię
ferrandus flandrenſium comes aduerſatus eſt: propter duo munitiſſima oppida ſā
ctum audomarum atqꝫ aeriam quę ludouicus occupabat. Iam enim (vt poſtea co-
gnitum eſt) cum iohanne anglo reginaldi bolonienſis ſuaſu ferrandus ſentiebat.
Non deſtitit tamen a cœptis rex. Sed ad boloniaꝫ ingentes copias ducens: vbi claſ-
ſis vehendi militis cauſa parabatur: mox ad grauelinguam maritimuꝫ in flādria op
pidum profectus: naues illo ſe ſubſequi iubet. Promiſerat ferrandus ad eum locum
venire & de offenſis in regem ſatiſfacere. Sed poſtq̄ a fide & promiſſis deficere perfi
dum hominem compertum eſt: philippus omiſſa in angliam expeditione in caſſele
tum quod in colle paucis a grauelingua miliaribus diſtans munitiſſimum erat: irrū-
pens brugas vſqꝫ peruenit. claſſemqꝫ ad dāmuꝫ deduci mandat. Eſt autem dammꝰ
nauium ſtatio & portus vnde excauato opere humano alueo merces brugas defe-
runtur. in eo portu quia regia claſſis contineri non potuit: pars in proximo mari ſe-
orſum in anchoris manſerat. Philippo autem a brugis gandauum promouentem
reginaldus bolonienſis & guillermus longaſpata mari ex anglia delati occurrente
illis flāmigorum turba regias naues quę extra portuꝫ erant inuadunt: captas abdu
cunt atqꝫ poſtridie eas quę in ſtatione ſeruabantur inuadere feſtinant. Quibꝰ franci
viriliter obſtiterunt. Cognito claſſis & ſuorum periculo philpus in hoſtem dimiſ
ſa obſidione reuertitur: quos nauali pugna fugatos ad duo milia iteremit: complu
ribus ex eorum nobilitate captis. Deinde dammuꝫ repetens quod reliquum erat na
uium armamentis & commeatu receptis incendit. Dirutoqꝫ portu cum agro adia-
centi poſtq̄ a gandauis: brugeñ. ypris atqꝫ inſula obſides recepiſſet: in franciam exer
citum reduxit. Erant per hos dies in narbonenſi prouincia quam vulgo linguaꝫ
occitanaꝫ appellamus chriſtianę puritatis permulti contemptores ex albigeſio pri
mam ſuę doctrinę & iniquitatis inſtitutionem referentes. Quoruꝫ dogmata nemo
ad hunc mihi diem notus ſcriptor reliquit. Et cum hęreticos eos vocent atqꝫ ob eaꝫ
culpam exterminatos eſſe autores tradant genus tamen hęreſeos prętereunt. Puto
eos quoad coniectura aſſequi poſſuꝫ arrianaꝫ peſtē ſecutos fœdis quoqꝫ amoribꝰ
& maſculinis ꝯcubitibꝰ indulſiſſe. Ideoqꝫ legitimas nuptias & carnis eſuꝫ dānare &
i diuā mariā xp̄i matrē eē blaſphemos. Diffuſuꝫ id virꝰ cū totā ferme regionē inqnaſ
ſet: romanꝰ pōtifex innocētius tertius miſſo gallone cardinali legato philippū pōti
ficis auctoritate monet i hęreticos armari: pc̄tōrū remiſſione ꝯceſſa his q̄ iſigne cru-
cis ad id bellum deſumerēt. Legati oratione permotus philippus: permittit ſuos ar-
ma capere: & in albigenſes proficiſci. Fuiſſe in exercitu epiſcopos multos & proce-
res inuenio. atqꝫ in primis eudonem burgundię ducem: henricum niuernenſem: pe
trum ſenonum archipręſulem: Reginaldum rothomagenſeꝫ: Robertum baioceñ.
Iordanum lexouium: & reginaldum carnotenſem. Igitur mouentes franci biteras
primum obſident expugnantqꝫ occiſis qui in ea erant multis hęreticorum milibus.
Quo periculo territi reliqui regionis incolę ad Carcaſſonem munitiſſimam vrbem
confugerant: in qua a noſtris circuncepti: inde abire nudi omnino compelluntur:
vt qui pudendis membris per ſummum nephas abuſi fuerant: ea ad ignominiam

Iohānes anglꝰ excōicat̄

Ad grauelingaꝫ claſſis regia.

Dāmus portus.

Albigeſii

Biterę ciuitas.

videnda exhiberent. Eliminata fediſſimę gentis turpitudine: franci cupidi ſua quiqꝫ
Symon de mõteforti. loca reuiſere: reliquo exercitui ſymonem de monteforti hominem nobilem & ſtren-
nuum nec minus religioſum pręficiunt. Qui mox belli cura ſuſcepta: non ſegniter q̄
ſuperant executus eſt comitante eum dominico viro hiſpano quo autore prędica-
torum ordo initium ſumpſit. Itaqꝫ arces per eam terram expugnauit: hęreticis inter
emptis. Habuit tamen obſcœna albigeſiorum turpitudo defenſores aragonuȝ vi-
delicet regem: ſancti item eligii comitem & fuxi principem qui eductis ingentibus co-
piis ſymonem apud murellum arcem obſederunt. Qui tametſi raros armatos ſecū
in pręſidio haberet: nihil tamē deſperans re diuina a ſacerdote facta: poſt q̄ ſe in pri-
mis atqꝫ ſuos confeſſionis ſacramento purgaſſet: eruptionem ſubito facit: regeȝ ara-
Egregia victoria gonum & hoſtium octodecim milia interemit: cum ipſe octo tantum ex ſuo pręſi-
dio amiſiſſet. Credi merito poteſt deum pro ſua religione comitem recte pugnantē
adiuuiſſe. Diſcedentibus ex albigeſio principibus francis: giraudus quidam albigen-
Giraudi ſęuitia. ſium pręfectus crudelitate atqꝫ perfidia vſus: ſacerdoti chriſtiano fidem dat deduce-
re eum tuto ad ſuos & cum eo equites auratos ſex & ſeruos quos habebant q̄nqua-
ginta. Confidens igitur ſacerdos ſe cum ſuis comitibus giraudo credit. Quos omēs
Miraculum ad cœnaȝ liberaliter acceptos remotis epulis ſtatim in vincula coniicit. Deinde equi-
tibus ſeorſum eductis ignem in ergaſtulum vbi reliqui aſſeruabantur mittit. quem
triduo perpeſſi chriſticolę nulla aduſtione lęſi ſunt. Duos autem ex equitibus ocu-
lis & naribus cum ſuperiore labio priuauerunt quo malo alter interiit ſuperſtite al-
tero. Per hos dies multis ymbribus ſequana amnis auctus paruum apud Pariſi-
os pontem deiecit. Hęc inter iuſtiſſima bella iohannes anglus ex anglia mouens
Iohãnes anglus. andegauiam quę diruta erat reſtituit & muro claudit. Inde deficientibus ad euȝ bri-
tonibus atqꝫ pictauis: ope eorum auctus rupem monachi quod caſtellum ad lige-
rim flumen Guillermus de rupibus ſupra non multos annos extruxerat contendit
Ibi cum primam oppugnationeȝ ſibi non bene procedere intelligit: fecit conſuetu-
dinem ad aggerem qui ad foſſas erat quoqꝫ die ambulandi: & ſcrutandi qua parte
Nota factuȝ caſtello potiretur. Qui ne ab obſeſſis telo aliquo offenderetur: ſatellitem inſtituerat
ſcutum prętendere ambulanti. Eam rem cum ex obſeſſis vnus ingenio pollens ani-
maduertiſſet: tenuem ex canabe funem texit iuſta longitudine quę ad aggerem per-
tingere poſſet. Eius funis extremo ad ſagittam deligato reliquum clauo iuxta ſe ad
muri pinnas affigit. Atqꝫ ita ſagitta baliſtę impoſita: anglo dum tranſiret inſidiatur
quem vbi ſuo more incedere videt: ſagittam in ſatellitis ſcutuȝ penitus adegit: mox
chordula ad ſe reducta ſatelles cum ſcuto quod gerebat in foſſaȝ pręceps ruit: i quē
obſeſſi tela crebra iaculantes necauerunt. Satellitis nece exaſperatus iohannes: fur-
cas e regione caſtri protenus erigi iubet. comminatus niſi ſe dederent eos furcarum
ſupplicio affectum iri omnes. Nihilominus tamen franci pugnaciſſime arcem tuta-
Ludouicus philippi filius. ti ſunt occiſis pleriſqꝫ anglis. Interim occupato aduerſus flandrenſes Philippo:
filius eius Ludouicus ductis ad Chinonem copiis cum inde magnis itineribus ferre
opem obſeſſis contendit: cognito eius aduentu anglus relicta obſidione traiecto li-
geri quinquaginta eo die miliaria fugiens confecit. Fugato anglo reliquas arces: &
Mõcotorū caſtellum. ipſam andegauiam ludouicus recepit. dirutoqꝫ caſtello belloforti & terris viceco-
mitis touardi vaſtatis: muros quibus andegauiaȝ anglus muniuerat diſſipauit: nec
moncotoro abſtinuit: quod fundo tenus dirui iubet. Filio in pictauia bellum gerē-
te philippus poſt q̄ accepit othonem multis militum millibus apud vallencinas ca-

ſtra habere vt ferrando cęteriſqꝫ francorum perfugis auxilio eſſet: exercitum cogit: & per flandriam ducens cum omnem fere regionem diris incurſionibus vexaſſet: tornacum proficiſcitur a comite ſancti pauli & fratre garino qui hoſpitalarii ordi= nis erat ex hoſtium poteſtate paulo ante receptam. At agente tornaci philippo nū ciatur: othonem quintum ex vallencinis ad mauritaniam octo decim miliaribꝰ tor= naco diſtantem conſediſſe. Quem adoriri cupientem regem proceres dehortati ſūt propter viarum qua incedendum eſſet anguſtiam. Ingreſſus poſtea in hannoniaꝫ francus terram omnem magnis incōmodis affecit: propterea ꝙ eius terrę dominꝰ i numero hoſtium habebatur. Redeunte tornacum philippo: vbi paucorum dierū quiete militem ſeqꝫ recrearet: accepit othonem inſtructis aciebus aduentare. Eodeꝫ die ſiue fortuna ſiue deo ita volente vicecomes meldunen̄. & frater garinus cum le uis armaturę mille militibus iter quo hoſtis veniebat euntes in tumulū qui extra mi litarem viam erat abierunt. vnde proſpicere longe lateqꝫ poſſent: ſi quis hoſtis ap= pareret. Viſo hoſte qui inſtructiſſimo ordine accedebat: maturant ad Philippum deferre Othonis aduentum. Tum militem in armis ſtare philippus iubet. Vocato= qꝫ procerum conuentu: conſilium fuit paulo vltra progredi: vt quid ſibi hoſtis faci endum inſtituiſſet exploratum certius haberet. Erat inter vtrumqꝫ exercitum ri= uulus non adeo magnus q̃ traiectu difficilis. Quo ſuperato hoſtis tornacum adire ſimulat. Sed contra ſentiens Garinus ſuadet aut pręlio conferendum aut cum ſum= ma ignominia abeundum eſſe. Igitur procedentibus vſqꝫ ad pontem bouinuꝫ fran cis: cum laſſus rex ſub fraxino arbore obdormiſſet: & ad clamorem ſuorum quos i vltima acie hoſtis inuaſerat expergiſceretur ſacellum: quod proxime diuo petro di catum erat ingreſſus: breui precatione habita tam hylaris in equum conſcendit: q̃ ſi ad conuiuium inuocatus extitiſſet: Atqꝫ ita in primam aciem progreſſus militi ani= mos dedit. Otho vero rege inſpecto: ſuos a via ſubducens: agrum qui ſeptentrio= nem verſus erat occupauit. Qua re factum eſt: vt ſolem meridianum prę oculis ho= ſtis haberet. Diſpoſitis in acie francis: philippus in hac ſententia locutus eſt. Viri commilitones ſpem capimus rei bene gerendę: pręſertim qui aduerſus ſacris interdi ctos & eccleſię ſpoliatores pugnam ſuſcepimus. Et nos tametſi per fragilitatis hu= manę tenuitatem peccatores ſumus tamen communionem tenemus fidei & inſti= tutionis catholicę. Quare bono animo eſtote & progredimini in hoſtem viriliter.

Dabit deus in ſe ſperantibus victoriam. Ad hunc modum paucis cum locutꝰ rex eſſet: impartita militi benedictione: ſignum pridie nonas iunii bello dat. Itum eſt in hoſtem & pugnatum incredibili virtute. In flandrenſes primus a ſueſſionenſibus impetus fuit ſubſequente petro remigio campanorum ductore: qui galteruꝫ de gui ſtella & burid anum captos abduxerunt. At Galterus ſancti pauli comes & comes bellomontenſis cuneo facto acies hoſtium irrumpunt obuios quoſqꝫ ferientes: ita vt penetratis aciebus iterum in conſertos hoſtes pari gloria reuerterentur: ad quos ſe conferentibus magna virtute francis: egregiam inter illos operam nauauerunt: Eudo burgūdus: Matheus momorentianus: Galterus de ſancto paulo: Hugo de marolio: cuius poteſtati ferrandus flandrenſis a francis interceptus ſe permiſit ſuis vel fugatis vel occiſis. Ferrando capto tota belli moles in othonem incubuit q Phi lippo procul inſpecto: in eum ſe prorumpens intercurrentibus qui ad regis cuſtodi am deputati erant: ęgre ſe defendit: atqꝫ equo quem inſidebat ſauciato: e pręlio ce= dens cum alterum equum recepiſſet aufugit. Othonis vero pedites qui inter equi=

Tornacum.

Otho impator cum copiis.

Philippꝰ aduerſus othonem.

Orō philippi ad militeſ

Ferrādꝰ flandrus capiт̄.

Otho fugit.

tes dilapſi erant:philippum ab equo deiiciunt:ita vt opera galli de montigniaco & petri criſtaldi difficillime fuerit periculo liberatus:hoſtes autem poſtq̃ othonem fugiſſe cognouerunt:animis deſtituti compluribus occiſis fugientem dominum ſecuti ſunt.relicta imperatoria aquila quæ drachonis ſimulachro alte ſuperpoſita curru vehebatur.

Reginaldus bolonieñ capitur.

Fugientibus alemãnis Reginaldus comes qui ſuos ſeorſum continuerat:prælium inſtaurans vulnerato per ylia equo captus eſt.Supererat ex toto othonis exercitu brabantinorum turma ſeptingentorum armatorum qui deſperata ſalute:vt cunq; poterant prĕliabantur.Quos poſtq̃ philippus proſpexit:miſſo cum duobus expeditorum milibus Thoma de ſancto valerio:omnes aut capti aut occiſi ſunt:cum niſi vnum ex ſuis tantum recenſito numero thomas deſideraſſet:qui tamen inter cadauera occiſorum ſaucius repertus eſt:& deinde chirurgorum ope curatus.In othonis exercitu mille quingenti equites aurati : inferioris vero ordinis & peditum centumquinquaginta milia(ſicut ex captiuis cognitum eſt)fuerunt. Hoſtibus ſuperatis cum fugientes miles francus perſequeretur: veritus rex ne diſſipato exercitu vel captiui effugerent:vel receptis viribus hoſtis nouam aliquam cladem importaret:receptui cani iubet:atq; ita receptis poſt inſignem victoriam militibus captiuos per diuerſa francię loca in carcerem mittit.Reginaldu3 vero bolonienſem peronę cathenis vinctum ſeruat.Ferrandum flandrenſem pariſium deducit:atq; in turre quam luparam vocant includit Anno dominicę pietatis ducenteſimo vndecimo ſupra mille. De huius ferrandi fortuna cum mater quæ portugala erat ariolos & diuinatores conſuleret inſequens reſponſum habuerat : rex in prælio cadet pedibus hominum atq; equorum calcatus:nec ſepelietur:ferrandus a pariſiacis iocundiſſime excipietur.

Pro dyademate carcerẽ ferrandus accepit.

Quo oraculo ſtolida mulier decepta:ſecus ac ſperabat pro regni dyademate filii carcerem accepit. Reuerſo in franciã philippo:pictaui qui cõiuratione cum hoſtibus facta domi ſe continuerant belli exitum expectantes cum victorem philippum pertimeſcerent:per vicecomitem touardum veniam impetrant

Et iohannes anglus miſſis ad regem legatis roberto apoſtolico cardinali & Renulpho linceſtrię comite quinquennes inducias cum philippo firmat. Cum hęc in pictauis geruntur ferrandi vxor iohanna balduini cõſtantinopoleos imperatoris filia ad regem de viro ſollicita venit. Offert ferrandi loco depoſituram ſe obſidem Gaufridum brabantini ducis filium:ſoluto pro ferrandi & ſuorum captiuorum redemptione iuſto precio:ſe quoq; arces per flandriam atq; hanoniam deſolaturam quas rex dirutas eſſe præciperet. Ad hunc modum fœmina maritum & captiuos liberauit.

Victorię Monaſterium.

Eodem tempore quo Philippus othonem uicit : Ludouicus de pictauis victoriam obtinuit. Quorum beneficiorum gratia rex qui in deum omnia referebat monaſterium quod victoriam appellauit prope ſiluanectum ędificat:aſſignatis largiſſimę annuis prouentibus iis qui in eo miniſtraturi erant cœnobitis. Rebus in francia fœliciter compoſitis: ludouicus grandi exercitu contracto & claſſi impoſito in angliam traiecit.

Ludouic⁹ in angliã copias ducit.

Londoniiſq; a ciuibus exceptus paucis diebus inſulam recepit:iurantibus in verba eius regni proceribus. Qua re cognita iohannes fugiens breui poſt tempore morte eripitur. Cui proceres iuriſiurandi contemptores (relicto Ludouico)Henricum iohannis filium ſufficiunt.Igitur anglorum perfidiã execratus Ludouicus quindecim marcharum argenti millibus ab Henrico acceptis in franciam integro exercitu ſe recepit. Philippus vero cum vetulus eſſet & annos tres & quadraginta regnaſſet anno ſalutis. M.ducenteſimo vigeſimo tertio vita ex

cedens apud ſancti dyoniſii ędem magnificentiſſimo ſepulchro conditur. Rex pro
culdubio geſtorum magnitudine memorabilis qui cum ab initio ętatis adeodatus
appellaretur : auguſtus quoqꝫ dictus eſt:tum propter eius egregiam ſanctamqꝫ vir
tutem:tum quia adeptum regnum auxit. Reliquit prӕterea ex teſtamento tercentũ
mille pariſień. librarũ in ſumptus hieroſolymitani belli:quӕ pecunia hieroſolymo-
rum regi iohanni qui tum aderat compoſtellam deuotionis cauſa profecturus an-
numerata eſt. Milia inſuper centena domui hoſpitali. Almarico montifortenſi to-
tidem qui terrę albigenſiuꝫ pręfectus erat. Pauperibus millia viginti. Sunt qui min⁹
a philippo legatum eſſe tradunt:ſed ego hyſtoricum gallum ſecutus plus fidei fran
co q̃ peregrino autori dandum ſum arbitratus. Addidit ad dyoniſianorum mona
chorum numerũ triginta cœnobitas qui perpetuo reꝫ diuinã pro ſe deo exoluerẽt
Anno quo deceſſit viſus eſt in occidente cometa cum anno ſuperiore luna ab intẽ-
peſta nocte vſqꝫ ad inſequentis diei crepuſculum defeciſſet.

Eiuſdem compendii Liber ſeptimus.

POſt Philippum regni gubernacula ſuſcepit Ludouicus ſextuꝫ
& trigeſimum agens annum. Hunc tradunt auctores Caroli
magni genus in reges francos per matris cognationeꝫ rettuliſ-
ſe. Carolus eniꝫ ludouici quarti filius a quo hugo cappetus re-
gnum ſuſtulit:emengardam filiã comiti namurcenſi vxoreꝫ de
derat ex qua ſuſcepta prole virili balduinus hanonień. comes
natus eſt qui yſabellam ex ſe genitã philippo ludouici de quo
ſcribimus patri matrimonio copulauit. Putant hoc facto frãcis plus nobilitatis ad
reges qui inde prognati ſunt perueniſſe:quaſi a prima origine perſeuerent in poſte
ris mores & virtus. Sed vt in ceteris animantibus atqꝫ in plantis ita in hominum ge
nere contingit. A forti imbecillis equus:a fructifera arbore ſterilis plerumqꝫ enaſcit̃.
Nihil eniꝫ natura fert quod temporis acceſſu a ſtirpe non degeneret. Adepto re — *Pictaui rebellant.*
gno ludouicus cum pictaui parere detrectarent:anglis fauentes ducto ad niortum
arcem exercitu eam obſedit:in qua prӕſidio erat ſauaricus mauleonus cum non in
ualida anglorum manu. Qui poſt q̃ aſſidua oppugnatione ſe premi videt: impetra
ta cum ſuis abeundi libertate deditionem fecit. Itum deinde eſt ad ſanctuꝫ iohannẽ
quod incolę dangeli vocant. Cuius oppidani regis potentiam formidantes Ludo-
uico occurrunt:atqꝫ vt dominum ſuum & regem reuerentur:recipiuntqꝫ. Taꝫ ꝓ
ſpere ſuccedentibus ſibi rebus:rochellam maritimũ in pictauis oppidum & idẽ mu — *Rochella*
nitiſſimum:quo ſtatio eſt nauium quibus merces mari importantur:petit. vbi(quẽ
ex niorto abiiſſe memorauimus)ſauaricus mauleonus erat multis anglis ſtipatus.
Poſt q̃ continuis decem & octo diebus oppugnatio facta eſt : orta inter Mauleo-
num & anglos ſuſpitione:de dedendo oppido mens ſauarico fuit ne(ſubeunte diſ
cordia) in poteſtateꝫ hoſtis ipſe nolens incideret : Salute a ludouico impetrata: ab-
eunt in angliam omnes. Fama perferente rochellam a francis poſſideri : Lemo-
uicenſes & Petragorici ad ludouicum veniunt imperata facturi. Quibus in fide re-
ceptis & rochellę impoſito firmiſſimo pręſidio:franciam repetiuit. Sauaricus ve — *Sauaricus mauleon⁹*
ro cum ad anglum regem veniſſet : multis indiciis coniectans ſe regi eſſe ſuſpectum
& ſibi parari inſidias:clam ex anglia ad ludouicum ſe contulit. a quo indulgenter re

ceptus fidem debitę ſubiectionis regi prȩſtitit. Ea re cognita rex anglus tributo
Sanctus macharus. clero anglię collecto:richardum fratrem in aquitaniam cum trecentarum nauiu
claſſe mittit. Qui primo appulſu ad ſanctum macharum caſtra ponens:arcem vi c
pugnat:atqꝫ oppidum quod arci iunctum erat diripit. Cognito Richardi in aqui
niam aduentu:ludouicus vnum ex mareſcallis(id enim nomen eſt officii eius q pa
te aliqua bellicis rebus prȩeſt)aduerſus anglos cum copiis prȩmittit. Francis in ter
ram domini bergeraci irrumpentibus agroſqꝫ populantibus:Richardus relicto ca
ſtello cui rochellę appellatio eſt:quod & ipſe obſidebat:rebus ſuis diffidēs in angl
Pſeudo flandrię comes. am claſſem reduxit. Per id tempus balduinus quidam auſus ſe mentiri balduin
flandrenſem eſſe qui ex conſtantinopoli grȩcorum perfidiam cum aufugiſſet a fla
drenſibus exceptus eſt:reiecta comite muliere profecto ſapiente:quæ ad ludouicu
querulosa veniens permouit regem peronam proficiſci. Quo ſimulatorem bald
num ad ſe euocatum:cum multa rogatus vel ſuperbe reſponderet:vel nulla de ſe v
ra iudicia exhiberet:tertio inde die regno abſcedere ludouicus iubet. Abiens men
dax homo vallēcenas poſtq̄ a ſuis ſe deſertum intelligit:burgundiam ſpecie merca
toris aſſumpta:a neſcio quo milite agnitus:ad comitem deductus eſt:quem in erga
ſtulo multis cruciatibus affectum furcę illaqueatum ſerui dominę comitis ſtrangu
lauerunt. Interea romanus a pontifice gregorio nono legatus Pariſii ſacerdotu
conuentu habito:rege cum multitudine procerum conſidente de albigenſiuꝫ he
ſi atqꝫ pertinacia queſtus regem & qui concilio aderant excitat crucem aduerſus h
reticos pro dei religione ſumere. Ipſeqꝫ romanus complures ſua manu cruce ſigna
Anno inſequenti qui erat chriſtianę gratię ducenteſimus vigeſimuſſeptimus ſup
milleſimum ludouicus & qui cum eo cruce dominica inſigniti erant ab bituriges c
ueniunt inde niuernum lugdunumqꝫ prætereuntes auinionem prouincię non co
Auinio circūſidetur. temnendam vrbem petunt:quæ ſeptimo iam anno interdicto eccleſiaſtico damna
ta:ab hȩreſi non reſipuerat. Quā cuꝫ ludouicus pacto ciuibus interpoſito ſponde
nullo incommodo affecturū ſed vltra profecturuꝫ:portas regi occludunt. Qua ac
cepta iniuria ludouicus auinionem circumuallat. Ea obſidio cum a kalendis decem
bribus ad medium auguſtuꝫ continuata non procederet fortiſſime ſe tuentibus he
reticis:telis & ſcorpionibꝰ mille ſexcenti ex noſtris periere. Inter quos Guido ſancti
pauli comes ſtrennuus & bellicarum rerum peritiſſimus & lemouicaruꝫ antiſtes in
terempti ſunt. His incommodis acceptis ludouicus iurat ſe nunq̄ niſi vrbe recepta
inde abiturum. Cognita regis indignatione & conſtantia:ciues duos ad eum de pri
moribus ciuitatis mittunt:qui ſe ciuitatemqꝫ poteſtati Ludouici atqꝫ romani legati
permitterent. Rebus compoſitis ludouicus vrbem ingreſſus:foſſas ciuitatis terra ex
pleri ad ſummum imperat. demum trecentis præclaris ędibus muriſqꝫ ad ſolum ex
ciſis:ciues ab interdicto romanus laxauit:ordinato illic epiſcopo petro corbio eru
dito homine qui ex cluniaci cœnobio erat. Auinione recepta rex tholoſaꝫ ad quar
tum vſqꝫ lapidem peruadens deſiderium cepit franciam reuiſendi. Atqꝫ ita cura
rerum prouincię ymberto de belloſco qui eum genere attingebat deputata:in fran
ciam venit. Vbi paruo tempore moratus ad mompenſerium cum feſtinus reuer
tiſſet ęgrotauit. Et ſecundo idus nouembris defunctus eſt:rex per omnem vitam
continens:& qui nullius præter q̄ ꝓprię coniugis concubitu vſus fuiſſe perhibe
tur. Ex mompenſerio ad ſanctum dyoniſium elatus iuxta philippi patris ſepulchrū
humatus eſt. Eius morteꝫ merlinus vates anglus hoc vaticinio viſus eſt prȩſignaſſe

In monte venti morietur leo pacificus.
LVdouico ſuffectus eſt ludouicus filius annos duodecim natus: quem in
blanchę matris tutela pater reliquerat. Eius erudiendi ſollicita mater curã
ſine intermiſſione adhibuit: ita vt vigili ſtudio elaboraret chriſtianis illuꝫ
inſtitutis pręclariſꝗ moribus educari. Deputatis ad id negocium religioſis homini
bus ordinis pręcipue prędicatorum atꝗ minorum. Quorum diſciplina ita didicit
vitę ſanctimoniaꝫ amare: vt illo tempore nemo religioſior ſit habitus. Regni dy
adema a ſueſſionum antiſtite apud remos ad kalendas decembris ſuſcepit: orbata
per hos dies eccleſia remorum paſtore ãno xp̄ianę ſalutis. ccxxvi. ſupra mille. Mox
theobaldus campanus: petrus mauclericus britonum dux & hugo marchię comes
propter non idoneam ad regnandum ętatem parui habentes ludouicum: coniura
tione facta a rege deficiunt. Atꝗ ante omne mauclericus duas munitiſſimas arces Cõiuratio ĩ
ſanctum iacobũ de beuron atꝗ beleſmum impoſito ad pręſidium milite occupat: ludouicum
quas a patre dum ad albigenſes ꝓficiſceretur comiti britonum petro cuſtodiendas
tribuerat. Coniuratione patefacta nouellus rex ex matris conſilio magnis itinerib⁹
in britonem ducit. At theobaldus campanus viſo regii militis exercitu futuri proui
dus neſcientibus ſociis ad regem concedens delicti veniam impetrauit. Statimꝗ lu-
douicus mauclericum atꝗ Hugonem per caduceatorem monet ad ſe veniant aut
pugnandi faciant poteſtatem. Coniurati reſpondent acceptiſſimam ſibi pacem cõ
cordiamꝗ eſſe: tantum dicatur conuentioni dies & locus: cum de pace colloqui-
um cum rege habere poſſint. Apud chinonem cum die condicto coniurati non ve
niſſent: tertio vocati: miſſis ad Ludouicum nuntiis ſpondent ſe vindocinum ventu
ros ibiꝗ pro regis voluntate ſe purgaturos. Quo reſponſo placatus rex adoleſcens Inſidię in lu-
tantum illis mandat ab iniuriis abſtineant. Illi autem regis benignitatem atꝗ indul douicum
gentiam contemptui habentes: permultos regni proceres in ſuam ſententiam du-
cunt. Blancham regis matrem indignam dicentes: quæ tantum principatum admi-
niſtraret: nec decere illos fœmineo duci imperio. His atꝗ aliis ſuaſi verbis proce-
res ſollicite explorant: quonam modo in ſuam poteſtatem ludouicum a matre ab-
ducant. Iter per agrum aurelianum faciente rege: nuntiatur inſidias ſibi a procerib⁹
poſitas eſſe. Eam ob rem retro inde cedens pariſium verſus cum ad montemheriuꝫ
veniſſet: ad matrem pariſium agentem mittit quę filio timens pariſios ad arma exci-
tat: qui collecta raptim ex agris hominum multitudine ad regem contendunt. Inſi-
diatores vero cognito pariſiorum aduentu ſilentes abiere. Igitur recepto rege: Pa-
riſii domum reuertuntur. At proceres ſuo inſtituto fruſtrati: in Theobaldum
campanum a quo coniuratione patefacta deſerti erant bellum mouent. Obſeſſoꝗ Bellũ ĩ theo
oppido quod cahorſam vocant frequenti populatione campaniam infeſtabant. balduꝫ cam
Re ad Ludouicum per theobaldi nuntios delata: proceres primuꝫ rex admonet ab panum.
armis diſcedant. Qui regi non audientes mox vt acceperunt ludouicum infeſto ex
ercitu ad ſe feſtinare obſidione ſoluta: domum quiſꝗ remeauit. Verum Hugo
marchianus ſuę in regem coniurationis acer & diligens autor ad anglos traiicit. Re Marchię co
gemꝗ admonet tempus aduenisſe: cum ablatam ſibi a Philippo normanniam re- mes ad an-
cuperet. Ludouicum quidem adoleſcentem non acceptum nobilitati eſſe: quip- glos deficit.
pe qui ipſis inconſultis & præter iuſtam ętatem regnum adiuiſſet. Scire ſe. ſi an-
glus cum exercitu galliam petat futurum vt ſe adiutore normanniam vendicet.
His hugonis verbis perſuaſus anglus claſſe inſtructa ad britones vna cum Hugo-

A Incunab. P3K4 15

Rex anglus. ne duce:q̄q̄ aſpera hyems eſſet adnauigat. Moxqꝫ adiunctis ſibi britonum auxiliis
vicinos britonibus agros incurſionibus populationibuſqꝫ diſperdit. Quod poſtq̄
ludouico nunciatum eſt. Copias in ducem primum educit: beleſmumqꝫ arcem per-
tinaciſſime prius obſidet q̄ inſolitis antea frigoribus hyems militeʒ moleſtaret. Sed
huic malo blancha ludouici mater remedium attulit: iubet calones caſtris egredi: &
arbores cuiuſqꝫ generis fertiles atqꝫ infœcūdas ſuccidere: eaſqꝫ conſciſas ad caſtra i-
Blāchę egregium factuʒ portari. Quo nimirum facto tanta lignorum congeries in caſtris fuit: vt magnis cre
briſqꝫ ignibus excitatis: hybernus rigor nec militem nec iumenta offenderit. Prima
oppugnatione irrita: mareſcalus militum dum ſecundam oppugnationem parat:
foſſores inſtituit qui cuniculis viam in arcem faciant. Ipſe interea machinis diſpoſi-
tis muros quatit: & ſimul militem oppugnationem facere iubet. Tanta fuit lapiduʒ
vis: vt primaria arcis turre concuſſa nutaret: & muri cuniculis perforati prope dila
berentur. Quo periculo territi britones cum nullum ab hugone ſubſidiuʒ ſperarēt
ſe atqꝫ arcem ludouico dedunt. Beleſmo ſuperato: anglus hugonem increpat cuꝰ
hayapānelli ſuaſu bello ſe immiſcuit: atqꝫ ita exercitu claſſi impoſito angliaʒ repetiuit. Peridē
tempus ii qui hayapannelli incolebant: ad britones defecerunt. Sed blanchę iuſſu
iohannes de vineis in eos copias ducens paucis diebus compeſcuit. Ludouicus bri
tonum regionem ingreſſus ardonem atqꝫ chancealum validiſſimas arces cum cepiſ
ſet ducem perterruit. Qui ad fratrem drocarum comitem miſſis nuntiis orat regem
ſibi conciliet: in ſe nullam moram fore quin imperata faciat. Comes de ducis animo
certus factus regem placat. Igitur datis obſidibus hugo iureiurando promittit nul-
lo ſe vnq̄ tempore arma in regem capturum ſed in fide conſtanter permanſurum.
regalis mōs Cum annos quattuor Ludouicus bona vſus fortuna eſſet: Regalis montis cœno-
biuʒ non procul ab yſara flumine extruxit: collocatis in eo fratribus ciſtercienſis or-
dinis. Interea dum circa cœnobii inſtitutionem rex animum intendit: ſeditio inter ci
Scholaſticorū & ciuium pariſienſiuʒ diſſenſio ues & pariſieñ. ſcholaſticos inſurgit: ita vt non nullis vtrinqꝫ occiſis cum ſibi de in-
iuriis acceptis ſatis non eſſe factum ſcholaſtici queruntur: eo indignatio proceſſit:
vt de tranſferendo ſtudio: hoc eſt vt vulgo loquuntur vniuerſitate: conſultarent.
Quos etiam rex anglus francorum perpetuus & implicabilis hoſtis clandeſtinis nū
Oxonium. ciis vt id facerent ſollicitabat. Daturum ſe illis dicens (ſi oxonem tranſirent) domos
ad diuerſandum libertatemqꝫ atqꝫ priuilegia conceſſurum. Sed Ludouico cura fuit
ſcholaſticos continere: ne nobile regnum litterario ſplendore priuaretur: quem di
Alchuinus v. ut ibi sibi Alcuinus sibi ut alij malunt Albinus Oxonij docuisse probat Br. Twyne in apolog. pro antiq. Oxon Academiae. Ut merito Oxoniensis Academia Parisiensis mater ab eodem laudetur. uus Carolus magnus autore alchuino pariſiii locauerat. Nam ante id tempus nul-
la ſcholę conuentio apud Pariſios fuerat inſtituta. Quare miror quoſdam doctri-
nę ſibi ſcientiam arrogantes iactitare ab athenis diuum dyoniſium aryopagitam ſe
cutam ſcolaſticorum multitudinem romam primum: deinde Pariſium demigraſſe
Cuius rei veriſimilitudinem nullo vel gręce locutionis vel collegii vel eruditi homi
nis veſtigio confirmant. Nam ante caroli magni ętatem apud Pariſios ſcolaſtico-
rum conuentum fuiſſe nemo ſcriptorum prodit. Alioquin ex ſcotia venientes be-
dę diſcipuli Pariſienſis ſcholę autores fruſtra fuiſſent a carolo conſtituti. Non ne-
gauerim tamen aliquot qui litteris operam dabant/imperatoris Caroli potentiam
ſecutos pariſium adueniſſe. Nam illud nonnunq̄ viſum eſt: vt litterarū ſtudioſi for
Vid: supra f. 28. b tunā principū amplectant̄ ſub q̄bus ſe quietiſſime victuros ſperāt. Erat comiti ꝓ
uincię filia margareta hāc ludouicꝰ a pr̄e acceptā vxorē duxit. Curauit quoqꝫ rober
tū fratrē terris atqꝫ vxore donare. Nā artheſium atrebatemqꝫ illi attribuit deſponſa

ta mathilde brabantini ducis filia. Hoc fere anno qui. M.ccxxix. dicebatur altera in
ſularum balearium id eſt maioricarum & valentia ciuitas a tarraconenſibus e ma-
humeti poteſtate recuperata eſt. Dum hęc geruntur federicus ſecundus roma-
nus impator per nuncios ludouicum orat: ad vallicolorem venire non recuſet. ha-
bere ſe quę illi communicata eſſe velit. Ludouicus delectu militum habito: cuȝ ad lo
cum perueniſſet (federico ęgritudinem ſimulante) in franciam ſe conuertit. Creditũ
eſt imperatorem fallere regeȝ voluiſſe: vt ſi cum paucis adueniſſet compręhenſum
abduceret. Per hos dies balduinus biȝantinus imperator ludouico coronaȝ xp̄i

Corona xp̄i

ſpineam dono dat: quam religioſiſſimo receptam apparatu ex vicennis ad dyoniſi
anum cœnobium portari iubet. comitantibus ſe fratribus roberto alphonſo caro
loqȝ. Nec multo poſt tempore ludouicus cognito ꝙ balduinus reruȝ inops bonā
dominicę crucis partem cum ſpongia & lanceę ferro quibus dum cruci affixus chri
ſtus eſſet potus & confoſſus fuerat pignori obligaſſet ingenti pecunia recepta: Lu-
douicus p̄ Balduini aſſenſum diſſoluto ęre ſacroſancta dominicę paſſionis moni-
menta in regio apud pariſios ſacello condit: inſtitutis ibi ad dei cultum miniſtris.

Crucis chri-
ſti partē cuȝ
ſpōgia & lā-
cęferro pi-
gnori obli-
gatā ludoui
c⁹ liberauit.

Deinde obſtinatis in pfidia albigenſibus cū multis militem francum iniuriis affi-
cerēt: accito Iohanne bellomontenſi rex illi imperat copias in hereticos ducere. Au
diens regio dicto iohannes exercituȝ educit atqȝ in primis arcem quę mons regalis
dicebatur expugnat. deinde aliis atqȝ aliis locis intra paucos dies receptis rebellē hę
reticum domat & pœnis afficit. Igitur rebus fœliciter expletis poſtq̄ ad regem venit
magnis muneribus donatus eſt. Eodem tempore mortuo nauarroruȝ rege: the
obaldus campanus eius frater in regem a proceribus aſſumitur. Qui breui mora in
teriecta collecto ex ſuis atqȝ francis non contēnendo exercitu in aſyam proficiſcitur
animo rebus chriſtianis opem conferendi. Sed laſciuientibus & prędis intentis gal
lis neqȝ theobaldo regi parentibus res male proceſſit:

Theobald⁹
cāpanus na-
uarrę rex

Non receperat adhuc pa-
ternę hęreditatis alphonſus ludouici frater portionē. Comitis tholoſatis filiam lu
douicus illi vxorem dat: cum pictauię atqȝ aruernię portione: & ea parte quaȝ in al
bigeſio tenebat. Mox vocato regis iuſſu comite marchienſi: qui fidē alphonſo ſub-
iectionis iure pręſtaret: dehortante vxore quę angli regis mater erat: ad anglos con
tempto alphonſo comes defecit. Apud quos multa fingens quaſi ſuis eſſet poſſeſſi
onibus a ludouico eiectus: permouit regem exercitum in gallias traducere. Ea re co
gnita ludouicus copiis coactis in marchiam expeditionem ducit. Monſterolumqȝ
& bergam arces munitiſſimas occupat. Bergam autem prorſus deſolauit. Nec mo-
ratus fonceum vbi gaufridus liſigniacus erat circunſidet: quē & paulopoſt nonon
tum vi expugnat. At mater angli regis vxor comitis marchiani poſtq̄ ludouicuȝ
videt ſuperiorem atqȝ potenriorem bello eſſe: veneno regem intercipere tentauit.
Sed venientibus in ludouici caſtra iis quos venefica mulier ad perpetrandum faci-
nus inſtituerat cum depręhenſi fuiſſent puluerem in cibos regios iniicere: furcis ap-
penſi ſtrangulati ſunt. Quę res adeo anglę mulieri indoluit: vt conciſcere ſibi mor-
tem tētarit. Sed a ſuis impedita ꝑpetua ęgritudine laborauit.

Veneno Lu-
douicus ap-
petitur.

Cum ad hũc modũ
regis fortuna in dies melior eſſet: & multi ad eum auxiliares iugiter aduenientes: ad
fontanetum arceȝ progreſſus eam obſidione cingit. Eſt autem arx in medio fluēto
altis turribus & muro duplici extructa: quam ii qui intus erant diligēti opera defen
debant: ita vt a noſtris parum damni acceperant: ideo rex turrim ligneam erigi ipe-
rat ad eā altitudineȝ: vnde in arcem ꝓſpectus eſſe: & lapides telaqȝ iaci poſſent. Sed

in turrem iniecto ab obſeſſis igni machina conflagrauit.in ea oppugnatione pictaꞏ
uenſis comes graue in pede vulnus accepit.Quam ob rem ludouicus oppugnatio
nem redintegrat tanta militum cōtentione:vt alii portas cremarent: alii funibus &
ſcalis in muros ſcanderent.In arcemqꝫ ad hunc modū irrumpentes eam cum comiꞏ
tis marchiani filio & equitibus quadraginta peditibuſqꝫ octoginta captam ſoloteꞏ
nus imperante ludouico diruerint. Fontaneto deſolato:villariuꝫ mox quod ad
guidonem rupefortenſem pertinebat:qui marchiani comitis partium erat deſtruꞏ
xit.Idem & aliis compluribus fecit:donec in conſpectu hoſtium caſtrametatus eſt.
Apud talliburgum hęc gerebantur:& erat charentum flumen traiiciendūꝫ. Ponte
igitur facto cum francus pertranſiſſet:frumentatores xantonas verſus pabulantes
cum omnia per agruꝫ xantonū corriperent marchianus comes in eos progreditur
Sed ludouicus nichil cunctatus auxilio frumentatoribus affuit.Primoqꝫ regis icurꞏ
ſu ſeneſcallus comitis ſignifer interemptus eſt moxqꝫ redintegrantibus pręlium reꞏ
gibus pręliatum eſt diu atqꝫ ferociter.Ceſſit tamen anglus retro:& pedeꝫ referre cœ
pit.Henricus autem cognita ſuorum fuga xantonas petit in eo pręlio multis occiꞏ
ſis:capta ſunt hoſtium duo fere milia. Cum henricus xantonas ſe recepiſſet: inſeꞏ
quente nocte receptis quot poterat ex fuga militibus:portas ſibi aperiri iubet ſimuꞏ
lans in francos ducere quos inopinantes & heſterno labore defeſſos interciperet.ſꝫ
conuerſo itinere blayaꝫ profectus eſt.Quocirca xantonibus animus fuit ludouico
ſe dedendi.Quos imitatus eſt reginaldus pontii dn̄s:venit & ad regē maior natu fiꞏ
liorum comitis martiani:mandatis pariturus.Cui pax in hac formula conceſſa eſt.
Quęcunqꝫ belli iure de comitis poſſeſſionibus rex haberet:ea comiti pictauoruꝫ alꞏ
phonſo forent.Ipſe vero arces meffiniū cretoyam atqꝫ eſtardium ſibi retineret. Coꞏ
gnito quid filius apud regem effeciſſet:comes pater aſſumptis vxore & reliquis libe
ris ad regem veniens ad pedes eius proſtratus quę conuenta erant roborauit fideli
tatis iureiurando interpoſito. Pacata ad garonnam vſqꝫ aquitania:henric⁹ blay
am deſerens cum richardo filio burdegalam traiecit. Vnde miſſis ad ludouicum de
induciis nunciis eas ęgre obtinuit:reclamantibus proceribus francis:quos in aſia ri
chardus ignominioſe habuerat. Per idē tempus fœdericus imperator german⁹
romanę eccleſię aduerſabatur.Cuius tyrannide preſſus pontifex romanus innocē
tius quartus lugdunum delatus:regem per nuncios orat:ad ſe venire nō tardet.Ve
rum prępediente morbo:cū apud pontiſaram diu decubuiſſet:pontifici morem ge
rere non potuit.Eius morbi cū nullū a medicis remedium eſſet:deo oīa attribuēs lu
douicus crucem dn̄icam ſibi aſſumens:rebus hieroſolymitanis ſubſidium ferre illo
qꝫ expeditionem ducere voto ſe aſtringit.Recuperata ſanitate rex cluniacum ad inꞏ
nocentium ſe contulit.Apud quem dies quindecim de hieroſolymitanoruꝫ rebus
conſulens:pontificali tandem benedictione ſuſcepta in franciam rediens beatricem
reginę ſororem fratri ſuo carolo deſpondet:andegauiamqꝫ atqꝫ cœnomaniam atꞏ
tribuit.Innocentius vero lugduni conſiliuꝫ generale celebrauit fœdericumqꝫ impe
ratorem imperio priuat.Cardinalibus inſigne dat quod capite perpetuo deferant
hoc eſt rubrum galerum.idqꝫ diligenter ſeruatur.Quo pontifex eos admonitos eē
voluit paratos omni tempore eſſe debere ſanguinem fundere pro chriſtiani popu
li libertate tuenda.Diſſoluto conuentu lugduneñ.dum pontifex ad componēdas
neapolitanas res contendit/neapoli interiit āno ſalutis ducenteſimo quinquageſiꞏ
mo quarto ſupra milleſimum.Memor deinde voti:paratis quę ad hieroſolymitaꞏ

Henric⁹ xantonas petit.

Marchię comes ad ludouicum venit

beatrix vxor caroli ludouici fratris.

Cardinaliuꝫ inſigne.

nam expeditionem pertinebant Pariſios adiens: relicto Alphonſo fratre qui vna
cum blancha matre regnum adminiſtraret lugdunum contendit: vbi fœdericum ti
mens innocentius agebat. Salutato pontifice Ludouicus iter ingreditur & mari a-
pud aquam mortuam vbi claſſis parata erat conſcenſo cyprum appulit: vbi hyber-
nauit. Eo venere ad eum tartari quidam ab Erchaltao principe cum litteris miſſi:
quibus cognoſcit Chaam tartarorum regem chriſti fidem accepiſſe: & baptiſatum
eſſe. inſtructumq́ militem magno numero habere: quem in fidei hoſtem duceret.
Gratulari etiam Ludouico/ cui auxiliaris eſſe cuperet. Nunciis liberaliter acceptis
gratias habuit Erchaltao. Litterarum quas andreas quidam prædicatorum ordi-
nis gallicas fecerat matri Blanchę Ludouicus demiſit. Ad primum autem inſe-
quentis veris tempus cum apud cyprum non pauci ex franco exercitu morbo inte-
riiſſent. Ludouicus ſoluens in ęgyptum proſpera nauigatione delatus eſt. Eſt da-
myata ęgypti vrbs nilo adiacens quæ & helyopolis dicta eſt. Cum in vrbis conſpe-
ctum claſſis aduenifſet: ęgyptii per ripas diſpoſiti noſtros a continenti facile repelle
bant. Sed deſilientes ex nauibus franci hoſtem damyatam repetere coegerunt. Po-
ſitis non longe ab vrbe caſtris primores damyatani igne per muri circuitum impo-
ſito: noctu aufugerunt. At noſtri accepta illorum fuga: loco potiuntur atq́ ignem
reſtingunt. Ego autem legationibus volens abſtineo quas ab oriente ad Ludoui-
cum miſſas quidam ſcriptores tradunt: quæ plus verborum q̃ rerum ad rem geſtaꝫ
pertinentium habent. Damyata capta: ruderibuſq́ atq́ inquinamentis hoſtium
purgata ciuitate: ritum chriſtianę religionis legatus qui in expeditione cum Ludo-
uico erat ordinauit. Poſtq̃ a labore miles ſe refecit Ludouicus ad maſſeram quam
pharamiam platina vocat exercitum ducit qua nili pars alluit. Dum exercitus com-
poſito agmine incedit: hoſtis noſtros vt poterat: premebat: quo cum leuibus com-
miſſis pręliis francus ſuperior euadens: tandẽ in inſula quã nilus proxime maſſeraꝫ
efficit caſtra depoſuit vbi varia fortuna pugnatũ eſt. Nã tametſi hoſtis fuga & cla-
de dãnificatus eſt amiſſo inter cęteros duce pharhardino: tñ ludouicus plurimis in-
cõmodis acceptis: fratrẽ inſup robertum artheſii comitẽ amiſit. Nã cũ poſt hoſtiuꝫ
fugaꝫ ſtragẽq́ franci in caſtra ſe recipere debuiſſent: ipſi ꝑ agros palantes regionẽq́
luſtrantes: hoſtẽ mox viribus receptis in ſe conuerſum ſenſerunt. Quẽ ęgre ſuſtinen
tes: cũ in caſtra rediiſſent: a tergo inſecutus hoſtis caſtra oppugnare non diſtulit. Sꝫ
inde egregia noſtrorũ defenſione repulſus eſt. Ad hęc incõmoda grauis quoq́ pe-
ſtilentia & fames franco militi acceſſit. Ita vt rari integri eſſent. Eodẽ tpe ingẽtibꝰ co
piis inſtructus ſoldanus maſſeraꝫ aduenerat. Qui cognita reruꝫ pręſentiũ conditio
ne: poſtq̃ accepit ludouicũ ęgrotare: & de repetẽda damiata ꝯſilium capere: ſuos in
armis ſtare iubet: q ſtatim iter agentibus noſtris irruẽtes: & regẽ ipm duoſq́ eius fra
tres carolum & alphonſuꝫ cũ reliquiis exercitus compręhendũt. Eos vero q infir-
mitate laborabãt ꝑ nilum petentes damiatã ad vnũ necauerunt. Ludouicũ vero ſol
danus ꝑ ſuos medicos diligẽter curare iubet. Curatuꝫ de induciis alloqtur. Quę his
ꝯditionibus firmatę ſunt. Ludouicus milia octo biꝫantiorũ ſarracenorũ ſui redimẽ
di gratia ſolueret: damyata ſoldano reſtituta: ſoldanꝰ vero quoſq́ captiuos ex ęgy
ptoaliiſq́ ſuę poteſtatis locis liberos emitteret. Quę niſi impleta redderet: iurat alio
quin ſe mahumetuꝫ ꝑnegaſſe. Eandem conditionem cum ſoldanus a ludouico de
chriſto deo exigeret iuſiurandum religioſus rex exhorruit negatq́ cõſtanter id ſe fa
cturum. Induciis datis ſoldanus a ſuis occiditur. Eo interempto homicidę ludouicũ

Ludouicus ad cyprũ appulit.

Damyata: q̃ & helyopolis.

Robertꝰ artheſii comeſ moritur.

Ludouicꝰ capitur.

Induciꝫ.

Nota ludouici fideꝫ & cõſtantiam.

diſtrictis gladiis conuenientes petunt pacta ſibi ſeruari quæ cum ſoldano conuenissent. Igitur annuente rege damynta hoſti dimittitur. demum receptis fratribus & captiuis principibus rex dimiſſa ęgypto in ſyriam venit. Hoſtis vero de duodecim milibus captiuorum: tribus tantuȝ milibus reſtitutis reliquos uel trucidauit vel mahumeti impietati cōſentire coegit.

Fides ab hoſte violata.

Ludouico capto exercitati pleriqȝ per germaniam atqȝ galliam adoleſcentes: tanq̃ regem cuſtodia eximere ſperarent conuenientes duce hungaro: qui illis non aliter q̃ eṗs pręſidebat: magnam ſibi ſociorum multitudinem coegerant. Atqȝ ita per pariſios aurelianoſqȝ & bituriges ꝑfecti cum nō furto non adulteriis abſtinerent a biturigibus non longe a vico q mortuum mare dicitur qua ad nouā villam iter eſt: ꝑempti ſunt. Hi em̄ paſtorellos ſe nominari volebant. De qbus hoc diſtichon ſcriptum eſſe comperio.

Paſtorelli.

M. ſemel: & bis. c. l. i. coniungere diſce.
Duxit paſtorum ſęua megera chorum.

At Ludouicus in ſyria agens: ne repentino ſuo diſceſſu hoſtis pacta non ſeruaret: præmittit in franciam fratrem pictauię comitem: qui adminiſtrando regno operam cum blancha matre daret. Ipſe interim vt erat religioſiſſimus cum ſydonem vrbem peteret: chriſtianorum cadauera quę per viam inſepulta putridaqȝ iacebāt: ſuis manibus ſepeliuit. Ioppem quoqȝ & alias per ſyriam dirutas: & maritimas vrbes muris turribuſqȝ muniuit.

Rex pius

Peregrinatus præterea in ciuitateȝ naȝareth atqȝ ad thabor montem: ioppem regreſſus eſt. Vbi nuntio de matris morte accepto poſtq̃ debita deo pro matris animæ ſalute perſoluiſſet poſt ſextum huius expeditionis annum franciam repetere conſtituit: in quam angli incurſiones facere parabant. Eadem tempeſtate heremitarum ordo qui auguſtinenſium appellatur initium dedit ſanctitatis. Cum pariſium veniſſet Ludouicus conuentu generali habito rempublicam reformauit: ſtatutis optimis legibus de iure a iudicibus dicendo: & de officiis non emendis. De irreligioſis atqȝ execrabilibus iuramentis: de ſcortis quibus domos & luſtra habere ad explendam libidinem interdixit.

Optimę leges.

Vetuit præſides atqȝ prętores quos aut balliuos aut præpoſitos appellant poſſeſſiones in territorio ſuę ditionis dum præfecturam gerunt: comparare. Liberos ſuos matrimonio copulare incolis prouincię cui præſidebant prohibuit. Per id tempus præfectura apud pariſios venalis habebatur: ſoliqȝ ciues precio illam ſibi vel liberis ſuis comparabant. Vnde fiebat: vt inopes premerentur opulenti omnia licenter agerent. Fures nullis pœnis afficerentur. Hanc venalitatē rex prohibuit: conſtituto annuo ſtipendio ei qui pręfectus eſſet. Atqȝ ita ſtephanū boilleū iuſticia atqȝ ęquitate ſpectatum hoieȝ prępoſitum inſtituit: qui officiū adeptus intra paucos dies ſtatū ciuitatis longe trāquilliorem reddidit.

Stephanus boilleꝰ ꝑpoſitus pariſiorum.

Interim dum rex palatio egreſſus audiſſet blaſphemum quēdam dei nomen iterum temere aſſumere: cādenti ferro labra deierātis inurere iubet.

Erant in cœnobio diui nicholai laudunēſis adoleſcētes tres ex flandria nobiles diſcendi ſermonis franci gratia illic a parentibus poſiti. Hi laxādi animi cauſa arcu & ſagittis deſumptis: cum in proximum cœnobii ſaltum proceſſiſſent: feramqȝ vltra monaſterii fines perſequuntur: ſiluę cuſtodes ab enguerranno ꝯciaco cōſtituti: adoleſcentes compręhenſos ad enguerrannū ducunt: quos non ſecus ac alienę rei inuaſores habitos patibulo appendit. Qua re ad ludouicū per gilluȝ brunū francię coneſtabilē delata (hoc em̄ eſt nomen eius qui militię apud francos primꝰ poſt regē pręficit̃) enguerrandū ad ſe vocat: venientē tametſi ludouicus vltimo ſupplicio ple-

Enguerrāni cōciaci iniqtas.

ctere animo cogitaret: flexus tamen precibus amicoruʒ: quos apud regẽ multos ha
bebat enguerrannus: decẽ illum milibus librarum pariſienſium mulctauit: atq; triẽ-
nii exilio in ſyriam ire ibiq; opem aduerſus ſarracenos chriſtianis ferre imperat. Ex
enguerranni mulcta hoſpitalem domum apud pontiſaram: apud pariſios dormi-
torium fratrũ ordinis diui dominici tecto cooperire: & minorum eccleſiam extrue-
re iubet. Et cum inopum atq; egenorum curam ſollicitiſſime gereret: iis qui lumi
nibus orbati eſſent locum pariſii aſſignauit ſacello atq; cellulis vbi habitarent extru
ctis quem cęcorum locum appellauit. Eius quoq; impenſa complures religioſi cœ-
nobia pariſii ędificauerunt: ipſius Ludouici opus eſt domus hoſpitalis ſecus ſequa-
nę littus ꝓpe templum diuę marię pariſieñ. Et pręterea apud compendium ſancti
nicholai diuerſorium egenorum. Eſt & rothomagi apoſtoli mathei cœnobiuʒ: &
apud longumcampũ monaſterium monialium diu i franciſci regulam profitentiũ.
Attribuit quoq; diuerticulũ pœnitẽtibus fœminis quę a libidine reſipiſcerẽt: quas
dei filias appellauit. Cartuſienſibus etiam extra vrbem ad ſancti michaelis portã mo
naſterium dedit. Deduxit pręterea ex monte carmelo viros religioſos quos a mon-
te ipſo carmelitas dicimus. Quibus apud pariſios locũ eccleſiamq; attribuit. Huiuſ Carmelitę
modi operum ſtudioſus rex alieni quoq; minime tenax erat. Vnde venientem ad ſe
henricum anglię regem ad annum ſalutis milleſimum ducenteſimum quinquageſi-
mum nonum ſumma charitate excepit: dimiſſa illi aquitania: ea quidem lege: vt nor
mannię andegauię atq; cenomanię cederet. ob quas magnę olim contentiones in-
ter francos angloſq; extitiſſent & quas a philippo auguſto receptas frãcię reges ad
eam ętatem poſſediſſent. Addidit quoq; lemouicenſes petragoricos & cadurcos.
Agennenſem vero agrum quem alphonſus eius frater nuptiarum lege tenebat ab
anglo grandi pecunia redemit. Adiecit prætérea xantonum partem quæ vltra cha-
rentam amnem eſt: retenta regibus francis ſuprema ditione atq; poteſtate. Et ne ti
moratę conſcientię rex ſcrupulo trepidantis animi offenderetur: quingentis militi-
bus annuum ſtipendium conſtituit: quos hieroſolymam aduerſus chriſtianę religi
onis hoſtem anglus mittere decreuerat. Firmata iureiurãdo inter reges pace: an
glus in angliam tranſfretauit. Ludouicus miſſis ad iacobum tarraconenſium regem yſabella filia
nunciis: yſabellam eius filiam philippo filio vxorem impetrat. Atq; per has nupti- Iacobi ara-
as iacobus carcaſſonem vrbem cum aliis quibuſdaʒ locis quæ in prouincia tenebat gonum phi
ludouico reliquit. Ludouicus contra ruſſilionem cathaloniamq; de quibus contro lippo ludo-
uerſia agebatur iacobo permittit. Eodeʒ tempore manfredus fœderici imperatoris uici filio nu-
nothus ſicilię regnum occupabat. Cui alexander quartus pontifex romanus com- bit.
munione hominum interdixit ꝙ ſedem apoſtolicam infeſtaret: militantibus cũ eo
iudeis atq; ſarracenis. Pręterea & qui alexandro ſucceſſit vrbanus quartus manfre-
di tyrannidem perſecutus: ludouicum per nuncios orat feſtinet ad ſe mittere Caro-
lum eius fratrem andegauię ducem cui ſicilię vtrũq; regnum cum apulia & tarento
donaret: graue profecto incommodum andegauorum familię. Hinc enim bella ge
ri oportuit quibus andegauorum principes ad carolũ vſq; octauũ francię regeʒ oc
cupati vano labore & plurimo dãno ſe ſe extenuarunt. Pontificibus romanis nunc
ad francos nunc ad tarracones aut hyſpanos pro temporum conditione inclinan-
tibus. Nã calixtus tertiꝰ & pius ſecũdus põtifices romani. Renato andegauẽſi atq;
iohanni eius filio palã aduerſati ſunt. tutãtes ferdinãdũ nothũ cui pr̃ alphõſus apu
lię regnũ ꝓtulerat retento ſibi ſicilię regno. Itaq; illud verũ eſt: italã gẽtẽ in gallos tã

perfidaꝫ ſemper extitiſſe: vt nulla expeditio alpes ex gallia ob huiuſmodi cauſaꝫ trã
ſcenderit: vnde non laceri & mendicantes milites franci nõ redierint. Hadrianꝰ nẽ-
pe quintus caroli andegauenſis potentiã veritus/eũ perſequi cogitauit. ſed morte
pręuentus eſt. Vrbanus pręterea quintus ludouico huiꝰ primi caroli nepoti inimi-
cus fuit: Carolo vngaro fauens: aduerſus iohannã reginã ꝗ ludouicũ in filium ado
ptaſſet. Conſueuerunt eñ romani pontifices ſtatim eos ſuſpectos habere quos i re
gno hoc ſicilię ꝓſperari cognoſcunt. Cognita pontificis voluntate: rex communi-
cato cum fratre conſilio morem vrbano gerenduꝫ eſſe conſtituit. Igitur plurima mi
litũ manu collecta: carolus aduerſus manfredũ philippũ mõtifortenſeꝫ ꝑmittit: qui
am romanã ꝑ id tꝑs a manfredi milite obſeſſaꝫ patefaceret. Subacto ꝑ philippũ via
rum ipedimento: Carolus ꝑ lõbardiã romã petere iubet: ipe marſiliã ꝓfectus: iſtru
cta triremi: ducibus guillermo cornuto: & Roberto de baſſes peritiſſimis naucleris
oſtiã delatus: romę tandẽ exceptꝰ ẽ. mox adepta ſenatoria dignitate dyadema quo
qꝫ ſicilię regni (donãte clemẽte vrbani ſucceſſore) accepit: annua quadraginta miliũ
ducatorũ penſione indicta: quã ſedi apoſtolicę ſolueret. Additũ quoqꝫ eſt: iperiuꝫ
nõ recipet etiã ſi ad illud gerẽdũ accerſeret. Cũ romaniã miles frãcus nõdũ attigiſſet
carolꝰ romę aliquot dies moratꝰ eſt. Recepto vero exercitu: & põtifice ſalutato: cũ
ſancti germani arcẽ fortiſſimo ꝑſidio defẽſaꝫ expugnaſſet: i manfredũ beneuẽti agẽ
tẽ mouet. Cõmiſſo vtrinqꝫ ꝑlio: mãfredꝰ occubuit: & beneuẽtũ vi receptũ. Reliq̃ ge
ſti a carolo in apulia belli nõ ꝓſequor. Satis eñ illud ꝯſtat manfredo atqꝫ cõradino
ſupato: Hẽrico itẽ hyſpanieñ. fugato: & apud montẽ caſſinũ ꝑ loci abbateꝫ capto.
& in carcere vincto: carolũ regno eſſe potitũ donec ꝯſtãtia aragonũ regina bellũ ad
uerſus eũ inſtaurauit. Dũ hęc in apulia a carolo gerunt: legatꝰ a põtifice romano
ad ludouicũ pariſiuꝫ venit: ꝗ regẽ ad hieroſolimitanã expeditionẽ hortaret. Nullũ
negociũ fuit ſua ſpõte currentẽ ꝓmouere. Cõuocato eñ ex toto regno ꝯſilio: poſt
ꝗ̃ legatꝰ rei chriſtianę in ſyria ſtatũ lõga oratione patefecit: oẽs pari voto fidei cau-
ſam ãplectẽtes: vna cũ rege cruce ſe inſigniũt. Claſſe igit apud aquas mortuas para-
ta: rex cũ tribꝰ ſuis liberis philippo iohãne atqꝫ petro: ãno xꝑianę gratię. M.cc.lxix.
exercitũ eduxit. Cõdito prius teſtamẽto. regniqꝫ adminiſtratione & cuſtodia ſymo
ni de nella & dyoniſiano abbati matheo vindocinẽſi ꝑmiſſa. Impoſitis claſſe militi-
bus: cũ in altũ delati ſunt: ęgre ꝑ ſęuiſſimas tẽpeſtates ad ſardiniã inſulã appulerunt
Vbi recreatis iis ꝗ morbo affecti erãt: cũ reliq̃ naues ex marſilia adueniſſent: thunici
um nauigare ꝯſiliũ fuit: ꝓpterea ꝙ eiꝰ terrę ꝑnceps miſſi aliq̃n ad ludouicũ nunciis
religionẽ xꝑi ꝓfiteri ꝓponeret ſi ꝑ procerũ ſuorũ voluntateꝫ cõmode poſſet. Hac
ſpe adductꝰ rex: cũ non longe a carthaginẽſi portu abeſſet: admiraldũ cũ aliquot na
uibꝰ ꝑmittit ꝗ duabꝰ tñ magnis in ipſo portu nauibꝰ viſis: eas occupat: & militeꝫ in
ꝯtinentẽ educit: ſignificãs regi opꝰ eẽ maiore manu. Igit ludouicꝰ mouẽs cũ nocte il-
la copias nauibꝰ ꝯtinuiſſet: interim hoſtis littora armatis cõplet. Egreſſis tandẽ i ter
rã noſtris: fõteſqꝫ aut puteos q̃rẽtibus occurrit copiis potẽter inſtructꝰ hoſtis. Qui
tametſi ſummis viribus frãcos adoriret. decẽ tñ milibus ſuorum occiſis terga vertit.
Re bene geſta claſſis ꝑfecti ludouicũ ꝯueniũt. Admonentqꝫ carthaginẽ non ma
gno negocio expugnari poſſe: ſi ad muros vrbis copię ꝓmouerent. Acceptis a rege
copiis pręfecti carthaginem oppugnare ꝯſtituunt. Interea hoſtes eruptione facta:
caſtra noſtrorum inuadunt. Sed caſtrorum mareſcallus educto in hoſtem milite: in
ter vrbem hoſtẽqꝫ ſuos locat. pręfecti vero claſſis ſigno dato arceꝫ aggrediuntur &

Altera in ſy-
riã expeditõ

Thuniciũ lu
douicꝰ petit

Hoſtis ſarra
cenus fugit.

capiunt. Arce a noſtris occupata: ludouicus cuȝ iis quos ſecū habebat mareſcallo ſe
coniungit: atqȝ ita ſarraceni vertuntur in fugam multis eorū interēptis: multis etiaȝ
in abditiſſimis ſpeluncis ſaluatis. Poſt habitam victoriam rex carthaginē ingreſ-
ſus: thunicium proficiſci diſtulit: donec carolus ſicilię rex vt promiſerat aduētaſſet.
Et quia crebris incurſionibus hoſtis exercituȝ vexabat: vallo foſſiſqȝ munire caſtra
iubet. Ea re cognita thunicii rex contracto numeroſo exercitu: ordinatiſqȝ aciebus
ad maris littora ꝓcedit. vbi naues in anchoris ſtabant. At robertus artheſii comes
primam hoſtium aciem promoto e caſtris milite: intercipit. Ioannes item cambella-
nus diuerſo a roberto itinere ducens: ita hoſtes compreſſos dedit: vt eis paruam ſe
tuendi poteſtatem relinqueret. Elapſi tamen fugę ſe committunt: comitantibus his
ꝗ ex arce cū ingentibus ſpoliis aufugerant. Interfluentibus poſt hęc paucis diebꝰ: ꝓ
pter peſtilentes aquas & aeris intemperiem morbus exercituȝ inuaſit: mortuiqȝ ſūt
imprimis iohannes triſtanus niuernen̄. comes & romani pontificis legatus: & ple-
beii non pauci. Et ludouicus ipſe ventris profluuio laborans: poſtq̃ ad ſevocatum
philippum filium ſalutari doctrina admonuit: ſacris chriſtianis multa religione ac
pietate perceptis: cinericio ſtrato decumbens ſeptem & quinquaginta annos natus
animam efflauit. qui per omnem vitam ſingulari charitate pauperes curauit: ita vt
quoqȝ die centuȝ & viginti inopes quotidiano alimento reficeret: præter alios qui
bus chriſti exemplo pedes ipſe abluebat. Nec horrori ſibi erat exulceratos fetenti ſa
nie leproſos oſculari: & eos ad colloquium admittere. De Ludouici obitu incertus
michi autor hoc diſtichō edidit: quod non tam propter carminis venuſtatem q̃ ad
piiſſimi regis memoriam hyſtorię coniunxi.

Thunicii rex.

Peſtilētia in exercitu frā- corum.

Sanctꝰ ludo uicus morit̄

Anno milleno bis centum ſeptuageno:
Thunis catholicus deceſſit rex ludouicus.

Ludouici li- beri.

Suſcepit ex margareta comitis prouincię filia liberos noueȝ. Philippū qui ſucceſ
ſor eius fuit. Ludouicū qui iuuenis interiit. Iohanneȝ niuernenſium comitē. Petruȝ
alenconium: & robertum comitem claromontanum agri beluacenſis. yſabellā quā
theobaldus nauarrorum rex coniugem accepit. Blancham ferrandi caſtellę vxorē
Margaretam cui brabantia mortuo viro acceſſit. Et agnetem roberti burgundi du
cis vxorem. Ab hac quam ludouicus thori conſortem acceperat extructuȝ eſt ī ſub
urbano ſancti marcelli cœnobium quod cordigerarū pariſiani vocāt vbi rege defū
cto continentiſſime habitauit. Mortui regis oſſa carne nudata ad ſanctū dyoni-
ſiū elata ſunt & humo cōmendata: Dū aūt a pariſiis funus efferˀ: fuere deſignatis lo
cis ſtationes vbi pyramides cū lapideis ſtatuis & xp̄i cruce ꝯſtructę q̃ ad hanc vſqȝ di
em ꝑſiſtūt. Eius tā t religioſi principis plurima opa miraculis cōprobata legūtur &
credunˀ. Oī q̄dragesima & ꝑ ſolennē xp̄i aduentū / & diebꝰ quattuor ab ſuſcepta eu
chariſtia vxoris ꝯcubitu abſtinuit. Peccatorū ꝯfeſſionē oī ſexta feria ſacerdoti facie-
bat. Erat illi flagellū qnqȝ cathenulis ferreis ꝯſectū qđ ī eburnea pixide ferebat. Quo
a ſacerdote poſt factā ꝯfeſſionē detectis ſcapulis ꝑcutiebaˀ. Cilicio frequēter vſus eſt
Eo cū admonēte ꝯfeſſore abſtineret cingulo cilicino ad nudā carnē vtebaˀ. & nihi-
lominꝰ ſolidos. xl. paupibꝰ ſacerdotis miniſterio dietim dari iuſſit. In archiuis caroli
qnti repta eſt cartula p̄ceptorū q̃ hic diuꝰ rex filio ſuo p̄mogenito dū thunicīū obſi-
debat dictauit & ſcripſit. Quā ex caroli theſauro receptā girardꝰ de mōtaguto regiꝰ
ſcriba carolo exhibuit āno ſalutis. M.ccc.lxiiii. Quę omnia quia ſalutaris diſciplinę
plena ſunt ita latina feci.

Pyramides dioniſianę

Auſtera Lu- douici vita.

Regis diui ludouici ad filium pręcepta.

Deum libera mente amato/quo ſine nemo ſaluus eſt.
Nullo illum crimine offendito.
Tolerabilior tibi mors eſto/q̄ peccatum.
Si te premet aduerſitas:durato/tanq̄ commeritus.hinc tibi prouētus accreſcet.
Si proſpera blandientur:gratias illi exſoluito.Non ſuperbito.Dementis eſt/ob ac-
ceptum beneficium in datorem extolli.
Perito & ſapienti ſacerdoti:tuā frequenter conſcientiam aperito. qui te intrepidus
male opantem libere repręhendat.doceatqꝫ quid ſequaris.
Diuinam rem atqꝫ eccleſiaſticam religioſe auſcultato.nec confabulator huc atqꝫ il-
luc circunſpectans.Sed voce menteqꝫ deum orato.illo maxime tempore cuꝫ ho
ſtiam conſecrat tractatqꝫ ſacerdos.
In egenos pius eſto.& miſeriis illorum pro tuis facultatibus ſubuenito.
Cum tibi animus dolet:anxiuſqꝫ erit:id quod moleſtuꝫ eſt aut ſacerdoti/aut fido ti
bi amico reuelato.quodcunqꝫ illud eſt leuius feres.
Religioſis aut probis ſeculi viris ſępius communicato. Perditis autem atqꝫ perfidis
abſtineto.
Sanam doctrinam clam palam ve libens audito.
In quaqꝫ re bonum diligito.malo ne faueto.
Nulli fas eſto te coram loqui quod peccati prę ſe ferat exemplum.Igitur detractori
bus dum ades fores prępludito.
In deum & ſancta blaſphemos indēnatos non prępterito.
Pro acceptis bonis deo gratias ſedulus agito.vt meliora recipere dignus habearis.
Erga chriſticolas pro ęquo & bono rigidus rectuſqꝫ eſto.nec i n vllam partem in-
clinato.
Pauperum cauſis eatenus faueto quoad verum ſe prodat.
Si aduerſuꝫ te quęſtio agitatur:minus tibi q̄ litigatori donec verū compereris indul
geto.eo pacto iis q tibi aſſiſtunt conſules.liberiuſqꝫ & ſanctius iudicium ferent.
Si quid alienū miniſtri tui/vel ipſe occupas:idqꝫ certo noſti:mox reſtituto.
Si dubia res eſt:inquiſitoribus qui verum protenus peruideant committito. In hoc
em̄ maxime teverſari decet: vt ii q magiſtratus gerunt/quiqꝫ tibi ſubdunt̄ qetiſſi
me viuant/& ip̄rimis viri religioni & diuinis rebꝰ addicti. Ego em̄ a maioribꝰ ac
cepi: philippū optimū regē/vn̄ noſtrū genꝰ deducit̄ id diligētiſſime obſeruaſſe.
Cū enim ex conſiliariis eius aliquot ad euꝫ detuliſſent eccleſiaſticos homines diti
onem & regia iura vſupare:vnde ſua dignitas atqꝫ amplitudo lędebatur: credo
inquit id quod loquimini a vero non abhorrere.Sed dei beneficiorum memor/
meis aliquid rebus detractum iri mallo:q̄ dei eccleſiam & ſeruos in contentioneꝫ
adducere ꝑpter quod ſcandalum oriatur.igitur dei famulos q̄ maxime potes di
ligito.& paci conſulito.
Parentibus reuerens eſto.eorūqꝫ p̄cepta ne ſpernito
Sacerdotia.i.eccleſiaſtica beneficia bonis & optime merētibus cōferto.Cum hęc fa-
cturus eris prouidos ante hoīes conſulito.
Bellum niſi apprime conſultus in xp̄ianum ne gerito.Si gerendū erit:eccleſiam atqꝫ
inſontes protegito.
Omni bello & ꝯtentioni finē imponere/diui martini exēplo/quoad potes ſtudeto
Prouidos tibi miniſtros& magiſtratus inſtituto . eorumqꝫ mores & opera ſcruta-

tor. nec domeſticorum facta omittito.
Peccatis te obiicito.
Execranda iuramenta prohibeto.
Nouis ſectis & hęreſibus capita. i. initia pręſcindito.
Domeſticę impenſę curam adhibeto. eaq; rationis lege moderator.
Deniq; fili te hortor atq; obſecro: ſi prę te terris abiero: animę meę obſequiis & rebꝰ
diuinis ſubuenito. & quę poſthac feceris bonorum omniū mihi partē ꝓcedito.
Illud ad extremum fili cariſſime deum precor: det tibi quaſq; benedictiones qui-
bus probatiſſimus pater filio benedicere poteſt. Et qui trinus & vnus colitur de
us te cuſtodiat. aduerſum mala omnia te protegat. ita vt a te iugiter honoretur/
vnaq; cum illo poſt huius vitę exitum viuere & illū laudare mereamur.
Hęc in archiuis ludouici gerandus de montaguto regius ſcriba ſe repperiſſe: & phi
lippo ſucceſſori prębuiſſe conſtanter affirmat.

Eo die quo ludouicus motem obiit: carolus ſicilię rex in caſtra francorum venit.
Cui obuiam procedentes primores exercitus: diſſimulato (vt poterāt) mœrore: ca-
rolum excipiunt. Verum non ita facile dolor occultatur quin aliquo ſe indicio pro
dat. Igitur carolus languentem quandam procerum lęticiam admiratus. mox qua-
liter ſe frater gerat percontatur. Reſpondentibus illis regem quidem morbo affici:
feſtinat carolus ludouicum inuiſere. Quem vt mortuum conſpexit: humi proſtra-
tus cum breuem ad deum orationem emiſiſſet: ſurgens a lachrymis temperauit nec
mœſtitię ſignum prodens: bono animo eſſe reliquos hortatur. ne ex dāno recēter
accepto hoſtis ferocior eſſet: qui conſuetudinem fecerat caſtra francorum per dies
quoſq; iaculis offendendi. Ad quartum enim lapidem e regione caſtrorum noſtro
rum caſtra ſarracenus habebat. & q̄uis in noſtros intra vallum ſe continentes tela
eminus emitteret: erumpentibus tamen francis nunq̄ pręlii poteſtatem hoſtis exhi
bebat. Dum his leuibus pręliis aſſueti eſſent collectis demum maioribus copiis mu-
nitiones francorum obire & late per agrum vagari ad oſtentationē cœperūt. Quā
rem animaduertentes franci: caſtris egreſſi in hoſtem pergunt. Et q̄uis paulo longi
us carolus copias haberet: nichil tamen cunctatus militem educit: ſimulans fugam:
vt hoſtem aliquo aſtu falleret. quem inſecuti ſarraceni velut fugientem compręhen
ſuri eſſent: carolum ſtatim in ſe arma vertere: & francos a tergo venire conſpiciunt:
ita inter duas acies interceptus hoſtis multa ſuorum clade accepta ad caſtra ſe rece-
pit. Tria milia occubuiſſe illic traduntur: præter eos quos fugientes mare deſorpſit.
periere præterea complures in foſſis quas in perniciem noſtrorum ſuperiecto ſabu
lo ſarracenus extruxerat. Erat inter hoſtium caſtra & thunicium maris ſinus quo in
vrbem commeatus affatim importabatur. Hunc vt hoſti pręcluderet carolus: ac-
cerſitis fabris lignariis ſpacioſam turrim ligneam ędificari & ad ſinus oram admoue
ri mandat. Quod poſtq̄ rex thunicii cognouit: coacto ex omni regno ſuo ingēti ex
ercitu: aut terrere francum aut omnino perdere ſtatuit. Progredienti ſarraceno chri
ſtianus exercitus occurrit fugatq; atq; perſequitur. Deſtitit tamen longius abire: eo
ꝙ laſſus eſſet miles: & inſidias ab hoſte poſitas eſſe vereretur. Igitur in caſtra hoſti-
um conuerſus omnia diripit atq; incendit. Hanc victoriam grauis peſtilentia ſecu-
ta eſt: a qua nec ſarracenus immunis euaſit. Quamobrez adductus thunicii rex cadu
ceatorem de pace ad philippum regem mittit. Induciarum hę fuerunt leges: im-
penſam omnem pręſentis expeditionis ſarracenus auro compenſaret: annuū tribu

Carolus an-
degauēſis ſi-
cilię rex.

A Incunabula P3K4 1502

tum quod ſicilię regibus ſoluere tenebatur:carolo quotannis penderet. Captiuos
chriſtianos liberos dimitteret.p atereturqꝫ chriſti fidem in ſua gente per fratres or-
dinum diui dominici:atqꝫ franciſci libere annunciari & doceri:neqꝫ ſuos prohibe-
ret ſacris initiari chriſtianis. Auri parte diſſoluta:decēnes inducię iuramento pactę
ſunt. Demum parata claſſe & milite recepto:philippus per ſiciliam (vbi patris viſce
ra in monte regali terrę ſunt religioſe commendata) & inde per italiam in galliam ſe
contulit:yſabella vxore in itinere defuncta:& nauarrorum rege Theobaldo apud
drepanum mortuo. Cum autem viterbium philippus veniſſet:diſſidentes de pon
tifice inſtituendo cardinales ad concordiam adduxit qui in theobaldum leodiēſeꝫ
gregor. 10us archidiaconum eo tempore in ſyria agentem conuenerunt qui gregorius decimus
appellatus eſt. Regni autem dyademate remis a ſueſſionenſi antiſtite adepto: vi
Rex philippus ſacratur romandiam arteſiumqꝫ a roberto fratre inuitatus viſere cōſtituit. Qui licet inter de-
litias pro regia dignitate verſaretur:tamen poſt amiſſam vxorem cilicio continēter
vſus eſt. Cum autem tertium annū regnaſſet:diſſidentibus per odium arminiaci co
Arminiacus comes. mite:& girardo de caſabona: Philippus girardi cauſam tuebatur. Sed arminiacꝰ ad
caſambonam accedens multis opprobriis cum girardum laceſſiſſet: girardus iniuri
arum impatiens:caſtello egreſſus in arminiacum proſiliit:& comitis fratrem: quem
imprimis occurrentē ſibi habuit necat. Quo incommodo affectus comes: accerſito
in auxilium comite fuxenſi:in girardum ad caſambonam progreditur. At girardus
hoſtium poteſtatem veritus:in caſtellum quod philippi erat cuꝫ vxore & liberis ſe
recepit:regis auxilio implorato:cui ſe cauſamqꝫ omnis diſcidii permittebat. Verum
arminiacus fuxenſiſqꝫ parui philippum habentes: girardum obſident. & caſtello
expugnato omnes incolas occidunt:præter girardū:qui clam forte fortuna aufuge
rat. Eam rem grauiter ferens Philippus:copioſo admodum exercitu contracto fu
xum petit:vbi in arce ſitu atqꝫ arte munitiſſima multis ſatellitibus ſtipatus comes a-
gebat:ſecurus loci quem inexpugnabilem arbitrabatur. Ad quem cum philippus
propter ſcopulorum rigorem & vię anguſtiam proxime caſtra admouere: nec mi
litem ꝑmouere poſſet:rupem concidere:& anguſtias proferre inſtituit:non ſe inde
abiturum profeſſus:priuſq̄ arcem diruiſſet. Conſtantiam philippi ſecum reputans
comes:nuncios ad regem mittit:qui eū ad omnem obedientiam paratum eſſe teſta
rentur. Iuſſus ergo comes ad philippum ſupplex accedit:quem in cuſtodiaꝫ miſſuꝫ
anno toto vinctum tenuit. Abductis inde vxore & liberis comitis philippus pariſi
um repetit. Exacto anno liberatus carcere fuxenſis comes poſſeſſioneꝫ omnē a phi
lippo recuperat. Eodem prope tempore anno ſalutis milleſimo.cc.lxxii. patruꝫ
ſynodus pręſide gregorio decimo romano pontifice lugduni habita eſt: vbi de ex-
peditione in ſyriam ducenda actum eſt. Philippus cognito pontificis aduentu: ad
eum ſalutandum profectus poſtq̄ de chriſtiano ſtatu diu confabulati ſunt: tres lug
duno finitimas arces in poteſtate gregorii donec ſynodus ſolueretur permiſit:attri
buto inſuper ad pontificis cuſtodiam (non paruo numero) milite. Affuit conſilio
Palealogꝰ. palealogus gręcus imperator eccleſięqꝫ occidentali ſe vniuit. Quem nonnulli ex tar
taris ſecuti ſacro lauacro abluti ſunt & chriſtiani effecti. Rediens lugduno philippꝰ
mariam henrici brabantini filiam quia forma erat & pudicitia inſignis: duxit vxorē
Mortuo deinde henrico campano nauarrorum rege filiam eius iohannaꝫ a matre
ad ſe deductam in tutelam recepit:miſſo ad nauarros ſtephano belmarchio qui fi-
delitatis iuramenta puellę nomine a proceribus exigeret. Quo tempore petrus phi

lippi frater alenconii comes iohannam comitis bleſenſis filiam duxit vxorē. Per
ideȝ tempus ferrandus caſtellę regis filius qui ex blancha ludouici filia duos liberos
ferrandum & alphonſum ſuſceperat: moritur. Cuius morte poſt patris deceſſuȝ re
gnum caſtellę ſicut ex conuentione nuptiarum conuenerat ad alteruȝ ex ferrandi fi
liis pertinebat. Sed perfidus rex pater ferrandi cum ſanxium ſuperſtiteȝ ferrando vi
det: matre blancha filiiſqꝫ exhęredatis: proceribus caſtellanis imperat ſanxiuȝ in ſuū
regem admittant: eiqꝫ debitam pręſtent fidem: pręſertim cum ſe ętate & morbo cō⸗
fectum adminiſtrando regno non ſatis ydoneum iudicaret. Sanxio rege inſtituto:
pater nichil prorſus terrę aut ditionis: ſuis nepotibus diſtribuit. Nec admonitus a — Cōtentio de
philippo vt pactorum recordatus nepotum iura ſeruaret: aut ſi id minus vellet: blā — regno caſtel⸗
cham & liberos eius ad ſe dimitteret: Permiſit igitur caſtellanus veternoſus rex blā⸗ — lę.
cham cum liberis hyſpania abire. Ad hoc philippi incommodum alterum ſucceſſit
mortuo non ſine veneni ſuſpitione ludouico eius filio. Cuius autor veneficus Pe⸗ — Petrꝰ brochi
trus brochius regis cubicularius eſſe putabatur. Nam ſępe numero reginam mariā — us veneficꝰ.
inſimulabat: quia mulier videlicet nouerca: prioris matrimonii liberis regnum in⸗
uideret: optaretqꝫ ex ſe partos ad id dignitatis promoueri. Cū de ea re inter aulicos
& regni proceres rumor increbeſceret: nec vlla ratione tanti flagitii patrator inueni
ri poſſet: vaticinio rem quęrere inſtituit. Erat apud niuellam brabantię oppiduȝ re
ligioſa ex beguinarum profeſſione mulier vaticinandi perita. Ad hanc conſulēdaȝ
philippus petrum baiocum antiſtitem vxoris petri brochii conſobrinuȝ & ſtepha
num diui dyoniſii abbatem legat. Hi cum niuellam perueniſſent: petrus baiocus ſi⸗
mulās ſupereſſe ſibi aliquid diuini obſequii quod non abſoluiſſet: Relicto domi ab — Nota.
bate ad vatem contendit. Cognoſcitqꝫ ex illa quis ludouici necem procuraſſet: & ſi
mul mulierem obteſtatur: ne ſuo collegę abbati reuelet homicidā. Quę paulopoſt
a ſtephano rogata: reſpondet quæ de cęde nouerat ea baiocenſi epiſcopo dixiſſe a
quo ſi velit ſciſcitetur. Hoc aſtu pręuentus a petro ſtephanus: & ſi doli ſuſpitioneȝ
haberet: re diſſimulata vna cum antiſtite ad philippum redit. Quem cum imprimis
rex de beguina interrogaſſet: atqꝫ ex eo quid baiocus pontifex fecerit accepiſſet. Vo
cato ad ſe epiſcopo quęrit quod fuerit mulieris de filii cęde oraculum. Quo reſpō⸗
dente ſe oraculum a muliere ſub ſacrę confeſſionis ſignaculo audiuiſſe: neqꝫ id pro
ſacerdotali integritate atqꝫ taciturnitate reuelare poſſe. Et ego rex inquit epiſcope
non vt confeſſorem: ſed vt nuncium ad vatem te legaueram. Sed propterea indiſ⸗
cuſſum crimen non vltra differam. Accerſito igitur Theobaldo dolenſi pōtifice: at
qꝫ arnulpho milite templario: his negocium imponit vatem conueniēdi. Qui lega⸗
tione diligenter expleta: philippo referunt reginam culpa carere: alteruȝ eſſe qui fa⸗
cti conſcius ante philippi oculos dietim verſaretur. Hac relatione q̄uis triſticiā phi
lippus contraxiſſet: dolorem tamen diſſimulat. Atqꝫ interim ſororis Blanchę quæ
ab hyſpano rege contempta fuiſſet reminiſcēs: ſororia iura repetere conſtituit. Cu⸗
ius rei cauſa comparato exercitu per pictauiam atqꝫ vaſconiam ad ſaluamterram in
pyreneo ſaltu oppidum copiis promotis: tandem ſęua hyeme impeditus: commea — Bellū i caſtel
tuqꝫ defectus: ex quorūdam procerum quibus expeditio non placebat conſilio: mi — lanos iane.
litem domum dimittit: miſſo in nauarram cum delecta militum manu carolo arthe
ſii comite: qui belli motum ſedaret ſuppetias ferens euſtachio belmarchio quem ſe⸗
ditioſi quidam nauarrę primates pampilonę obſeſſum tenebant. In eo belli nego⸗
cio cum ſecunda fortuna carolus vſus eſſet: caſtellę rex carolum per nuncios oratū — Nauarra.

Carol⁹ artheſii comes hyſpaniá fecit.

facit:ad ſe concedat.Sed id facere carolus diſtulit donec Philippum de re ipſa con-
ſuleret.Ex conſilio regis cum ad caſtellę regem carolus acceſſiſſet.longa confabula
tione habita:caſtellanus Carolum orat vt conciliator pacis inter Philippum & ſe i-
teruenіat.Et vix quidem hęc locutus fuerat caſtellanus ecce tabellarius ex francia cũ
epiſtola venit.Litteraſq; caſtellę regi reddit.Eas poſtq̃ rex plegit. O carole inqt nõ
ſum amicorum ope deſtitutus.Sunt apud francorum regem qui mihi diligenter ob
ſequuntur meq; de his quæ apud Philippum geruntur efficiunt certiorem. Quib⁹
& te conuenire oportuit: qui michi es conſobrinus. Talibus colloquiis poſtq̃ dies
aliquot exacti ſunt:Carolus vale regi dicto nauarram petẽs:ordinatis rebus:ad phi
lippum in franciam venit:narrans quæ a caſtellę rege ipe audiuiſſet: eſſe apud eum
qui archana ipſius conſilia inimicis proderent.De qua re cum Philippus magnope
re ſollicitus eſſet.contigit vt tabellarius qui ad regẽ caſtellę litteras a Petro brochio
per idem tempus acceperat morbo interceptus:priuſq̃ mortem obiret: litteras ipas
monacho cuidam tradiderit Philippo perferendas:per omnem religionez obteſta
tus:q nemini niſi philippo litteras redderet.Acceptis litteris monachus ad regez p
ficiſcitur & vt tabellario promiſerat commiſſa abſoluit.Intelligit rex ex litteris petri

Petri brochii pditio reuelatur

brochium perfidum & rerum ſuarum proditorem eſſe.Nam ex diplomate & ſigil-
lo cognitus eſt autor.De quo nihil dubius rex brochium depręhenſuz:pariſii in cu
ſtodia haberi iubet.Quod vbi cognouit baiocus pręſul:romam aufugit:eccleſię p
ſidio protegendus.Conuocatis pariſii paucis poſt diebus proceribus:morte dam-
natus eſt brochius:quem carnifex excipiens ante ſolis ortum patibulo ſtrangulauit

Brochio vltimo ſupplicio affecto philippus atq; caſtellanus rex:cum hic bayo-
nę eſſet:ille apud monmarſanuz ageret:& per legationes vltro citroq; miſſas de blã
chę & filiorum iniuriis tractaretur:nuncii a pontifice romano martino quarto ve-
niunt:qui reges ad pacem cenſura eccleſiaſtica compellant.Hęc cauſa extitit quam-
obrem Philippus cœpta non eſt perſecutus.Magna in excelſo principe vel humili
tas vel ſocordia:ad ſacerdotis imperium cauſam innocentis ſororis & pupillorum
deſerere.Deſeruit tamen philippus & profectus inde:aragonię regem Petrum oc-

Petrus arago.

currentem ſibi habuit.Qui paucis apud tholoſates diebus moratus:in cathaloniaz
remeauit.vbi conſtantia eius vxor ex manfredo genita virum docet tempus adue-
niſſe cum ſicilię regnum ad ſe pertinens occupare poſſit. Eadez tempeſtate ſequa
na fluuius tam exundanti aquarum incremento intumuit:vt maioris apud pariſii

Sequanę exundatio.

pontis teſtudines ſex diſſoluerit:& minoris vnam vrbe per gyrum aquis circũſep-
ta. Ad petrum aragonum redeo.Agente importune apud virum conſtantia ne
ſicilię rex negligeret:adductus quoq; a nicholao tertio romano pontifice qui caro-
li regis potentiam minorem facere cupiebat:vt conſtantię ſuę vxoris ius in ſicilia vi

Nota de regno ſicilię.

dicaret:petrus miſſis meſſanam panhormumq; nunciis:iubet terrę conditionez &
ſtatum inquiri.Communicato cum ciuibus conſilio:nuncii adductis ſecum regni q
buſdam primariis ad Petrum reuertuntur.Cum quo fœdere icto ſicilienſis cum i vr

Veſpi Siculi.

bes ſuas quiq; conceſſiſſent conſtituta ad deteſtabile facinus die/cuz per eccleſias ſi-
gnum daretur cantandorũ veſperorum:omnes gallicę ſtirpis vna cuz grauidis vxo
ribus necant.Nec defuerunt qui matribus exſectis euulſum ex vtero fœtuz ad parie
tem allidere:ne quid franci ſanguinis apud eos poſthac extaret. Idem periculum
excidit apud forumiulium.Cum enim in obſidione guido appius ageretur:& pon
tificis martini quarti forumiulium recuperare contenderet:guido bonatus aſtrolo

gus non vulgaris conſiderata ſyderum opportunitate: Ciues ad eruptionem exci-
tat guidonemqꝫ cum octingentis gallis fudit & occidit. Tam impatiens eſt gens ita-
lica gallicę ſuperbię & libidinis in fœminas. Hoc crudeli initio petrus ſpem cepit:
& ſimulata in ſaracenos expeditione in ſiciliam mox aduerſus Carolum andegauū
ſe conuertit: qui eodem tempore meſſanam obſidebat. Contra vero Philippus
de rebus ſicilię ſollicitus: vt petrum a ſicilienſi bello reuocaret in aragoniam per par
pigniacum exercituȝ ducit genuam capit & diruit. Publicauerat enī martinus quar
tus petri regnuȝ & occupantis fore decreuerat. Erat in aragoniam iter vnum quod
incolę ſcluſam vocant tranſitu quidem difficile ſed breue: quod pręterea doliis ſabu
lo oppletis hoſtis impediuerat: ſeqꝫ in iugis montium continebat vnde francorum
venientes copias contemplareť. Scrutanti Philippo commodum qua faceret iter:
Ruſcillianus quidam nothus qui apud genuam captus libertatem a rege meruerat:
ſcire ſe ait viam ad primum ꝓximum lapidē qua neſciente hoſte exercitus tuto eua-
deret. Rem gratam leto animo rex excepit. Iuſſiſqꝫ aliquot ex ſuis ſimulare per ſclu-
ſam facere tranſitum: ipſe cum expedita militum manu nothum ſecutus: tandeȝ per
denſiſſimos ſentes & inculta virgulta: in Proximum montem euaſit: atqꝫ ad ſe ꝑ ean
dem viam copias omnes recepit. Hoſtis autem cum in montes ſuperaſſe frācos: &
ad ſe ordine inſtructo contendere videt: nullo comiſſo prælio: fugam arripuit: ca-
ſtris relictis. Inde ad petramlatam itum eſt: quam a francis circumuallatam oppida-
ni intempeſta nocte igne per mœnia iniecto deſeruerūt. Ea a noſtris occupata & ꝑ̄-
ſidio impoſito Philippus geronnā copias mittit. Vbi laborioſa nimis obſidio fuit:
Machina extruitur.
& oppugnatio frequens atqꝫ diu inutilis. Deniqꝫ excogitauit Philippus machinaȝ
quam ad quatiendos diruendoſqꝫ vrbis muros fabricataȝ obſeſſi noctu vrbe egreſ
ſi ſuccenderunt. Eam ob rem nimia indignatione percitus rex: firmat animo fame ꝑ̄
mere ciuitatem. Interim tamen propter cadauerum per agros paſſim iacentium pu
Peſtifer ānꝰ
torem & muſcarum vix credibilem multitudinem peſtilens factus aer francis letifer
fuit. At petrus accepto philippi in aragoniam aduentu relicta panhormi vxore
Petrꝰ ī aragoniā reuertiť.
conſtantia: quæ rerum ſicilienſium curaȝ gereret: magnis aſſumptis copiis in arago
niam nauigare feſtinat. Erant regię naues in ſtatione apud portum roſę vnde com
meatus in caſtra francorum dietim facile importabatur: donec petrus aragonenſis
vectores intercipere magnopere conatur. Itaqꝫ portum roſę occupaturus milibus
duobus & quadringentis armatis aſſumptis: ad portum mouens inſidias ponit. cu
ius aduentu ab exploratore franco cognito: rem ad radulphuȝ coneſtabilem & io-
hannem haricurtum exercitus mareſcallum defert. Hi communione cum comite
marchiano habita: quingentos electos milites duce exploratore educunt. Contem
platis autem hoſtium copiis quę ſuis maiores erant: cum neſcirent petruȝ in inſdiis
agere: retro abire ſtatuerant: niſi eos cohortatus matheus de roya. O inquit commi
Mathei de roya ad ſuos oratio.
litones ecce in conſpectu adeſt hoſtis quem quęrebamus. Quid cunctamur: hodie
diuę aſſumptionis marię feſtum diem acturi ſumus. Ab ea ſperemus opem aduer-
ſus eos qui cōmunionis chriſtianę ſunt extorres. Par enim nobis meritum impēdet
eccleſię iniurias vlciſcendo: acſi in fidei hoſtes pugnaremus. Hac mathei oratione ī
citati franci aragones inuadunt. Fitqꝫ prępoelium atrox & cruentū: ita vt petrus equo
deſiliens cum pedite pugnaret. Vbi vulnere accepto: & fugientibus ſuis ipſe quoqꝫ
Petrꝰ vulneratꝰ interiit.
fugę ſe committens paulopoſt interiit. Hac victoria Philippus exultās de expugnā
da geronna maxime laborabat. Erat in philippi exercitu fuxenſis comes qui cuȝ

geronnenſibus nonnunq̃(non ignaro rege)colloquebatur. Hic ciuitatis ſtatuꝫ cō
pertum habebat:& in illa tridui vix commeatum eſſe non ignorabat. eam ob rem
ſciens cupere ciues Philippo conciliari:regem rogat ſi geronnenſes ad deditionem
ſaluis fortunis omnibus reciperet.impetrat comes paucorum dierum inducias: do
nec geronnenſes ſuum regem ad ferendas illis ſuppetias admoneant. Miſſis ob eaꝫ
rem a geronnenſibus ad petrum legatis:cognita principis ſui morte ad ſuos cum re
diſſent ciuitateꝫ philipp o dedunt:permiſſa illis exportandoruꝫ quo vellent bono
rum ſuorum poteſtate. Recepta geronna firmum ex ſuis pręſidium Philippus ipo

Geronna deditur philippo.

nit. Atq; ad tholoſates ſe conferre conſtituens:malo conſilio vſus:claſſis partē quæ
in portu roſę erat in franciam remittit. Quod poſtq̃ hoſtis cognouit: francos reliq̃
claſſis cuſtodes adoritur & plurima cęde dilaniat:inter quos Enguerrannus caroli
nauium pręfectus & aubertus de longaualle viri armis ſtrennui occiduntur. Fran-
ci vero tanto incommodo accepto:nauibus igne impoſito atq; incenſo oppido ad
regem ſe recipiunt. Qui ęgre ignominiam ferens febrem incidit. Et cum iuguꝫ mon-
tium hoſtis inſideret:Philippus per anguſtias pyreneas parpigniacum ſe contulit.

Philippus moritur.

Vbi recrudeſcente morbo:ſacris chriſtianis receptis rex emoritur. Cuius exſecta pręcordia narbonę ſepulta ſunt. Oſſa vero ad dyoniſianū cœnobiū elata. Huic philip
po duę vxores fuerūt:vna yſabella ex arragonēſibus q̃ tres illi liberos tulit. Ludoui
cum qui mortu⁹ eſt infās. Philippum q̨ pulcher appellat⁹ eſt:& Carolum valeſiēſeꝫ
Ex altera cui marię nomen fuit brabantini ducis filia proceſſit Ludouicus ebroicen-
ſis comes:& Margareta quæ anglo regi nupſit:& Blancha quaꝫ auſtrię dux auber
ti alemannorū regis filius duxit vxorem.

Edouardus fidefragus

PAtris regnum Philippus pulcher: anno gratię ſalutaris ducenteſimo o-
ctogeſimoſexto ſupra mille ſuſcepit. Ad quem edouardus anglus veni-
ens aquitaniam ſub Philippi ditione atq; poteſtate ſe poſſidere cogno-
uit:præſtito iureiurando in fide erga regem permanendi:quam tamen minime ob-
ſeruauit. Nam magnis copiis normāniam derepente inuaſit:regię claſſis occiſis præ
fectis & aliis plurimis qui normanniam philippi nomine moderabantur. Quam rē
poſtq̃ rex cognouit ad edouardum & aquitanię pręfectos mittit. Mandans eosq̨
huius rebellionis autores extitiſſent compręhenſos petragoricum ducant digna p
ſcelere pœna afficiendos. Sed contumax anglus dicto audiens non fuit. Eapropter
per arnulphum de nella coneſtabilem aquitaniam Philippus ſibi vendicat. Et nihi

Attēde edouardi dolū.

lominus edouardo diem dicit ad iudicium ſuum veniendi. At anglus debitę philip
po fidei conſcius vt aliquam cōceptę a ſe fraudi viam aperiret:per nuncios Philip-
po ſignificat ſe aquitaniam:& quicquid in francia terrę ſub imperio eius tenuiſſet re
mittere:eiq; in perpetuum cędere. Hęc enim edouardus dicens ſpe magna duceba-
tur armis poſſeſſionem repetendi:quas iure belli atq; gentium forte poſtea compa
ratas non aliena ditione aſtrictus retineret. Eadem ferme tempeſtate guido flan-

Guido flandrię comes cum filia retinet a rege.

drię comes inita clam cum edouardo ſocietate filiam illi ſuam deſponderat. Quod
ne pręter philippi aſſenſum facere videretur:ipſe cum filia ad regem venit: vt inde i
angliam ex regis ſententia traiiceret. At ſecus ac comes ratus eſt accidit. Nam pater i
cuſtodia habitus eſt. Et filia cum liberis philippi educanda tradita. Interim Caro
lus philippi frater expeditionem in aquitanos ducit. Et rionem arcem maritimā cir
cumuallat. Quo tempore rodulphus de nella pontēſeyum(quam arcem cōplures
aquitani angliq; præſidio tenebant) obſidens:pacto cum anglis claꝫ inito:arcem re

cepit:atqꝫ ita anglis liberis dimiſſis aquitanos omnes vinctos ad carolum rionē per
ducit. Quos furcis appenſos Carolus ante rionis portas ſtrangulare imperat. Quo
terrore perculſi Iohanes de ſancto iohanne: & iohannes britonicus qui rione ob=
ſeſſi erant noctu fugientes: priuſq̄ naues ad hoc in portu paratas conſcendiſſent: a
vaſconibus angliſqꝫ necantur. Intellecta obſeſſorum ſeditione: carolus arcem expu
gnat: interemptis vaſconibus cum bona anglorum parte. Deinde ad ſanctum ſeue=
rum mouens cum per continuam ęſtatem dura obſidione locuꝫ preſſiſſet: oppidū
tandem capit. At paulopoſt carolo in franciam abeunte: oppidani in fide non mā=
ſerunt. Multis bellis occupatus philippus: cum re pecuniaria laboraret tributuꝫ
a mercatoribus primum: mox & a clero plebeqꝫ centeſimam atqꝫ quinquageſimaꝫ
omnium quę poſſidebant exigit. Secutumqꝫ eſt aduerſus anglos ingens belluꝫ. Cu
ius rei gratia miſſus ab edouardo frater eius eadmondus bayonę mortuus eſt. Poſt
eius mortem vaſconibus ſollicitis & ſummopere curantibus pręſidio & commea=
tu munire ciuitates: Robertus artheſii comes qui in aquitania aduerſus anglos bel=
lum adminiſtrabat occurrit. & ſtatim fugat: compluribus ex illis occiſis. Per ideꝫ
tempus henricus dux barry qui edouardi filiam deſponſauerat campaniam incurſi
onibus atqꝫ incendiis vexat. quem galterus creciacus cum magnis copiis barrum iu
bente philippo petens: terram ita vaſtat: vt henricum per campaniam graſſantem
domum repetere compulerit. Inſurrexit pręterea aduerſus philippuꝫ guydo flā
drię comes atqꝫ edouardi partium fuit: cum fuiſſet a philippo ſuę libertati ꝑmiſſus.
Hanc belli cauſam iuſtam eſſe ratus philippus: arma capit: & magno milituꝫ robo
re in flandriam progreditur. Et ad inſulam caſtra ponens oppidum cum arce expu
gnatum recepit: Dum hęc a philippo geruntur Carolus aquitania pręfectis relicta:
artheſium reuerſus eſt. Atqꝫ a ſancto audomaro copias in flandrenſes mouet. Cui
occurrens apud furnas guydo comes: ſexcentis equitibus & ſexdecim peditum mi=
libus inſtructus: prelium non detraxit. In quo guillermus iuliaci & Henricus bello
montenſis cum plurimis capti per diuerſas cuſtodias aſſeruari iuſſi ſunt: & furnę cū
omni valle caſletenſi a carolo occupatę. guido vero brugis ſe recepit. Ad quē edou
ardus anglus ex anglia concedens cum audiſſet philippum ad ſe infeſto agmine ꝓ=
ficiſci relictis brugis ipſe & comes gandauum petunt. Philippo quidem (abeūte gui
done) brugenſes deditionem fecere. Nec multi dies interceſſerunt: cum edouardus
inducias a rege poſtulat. Quibus ad biennium conceſſis & iureiurando roboratis
Philippus flandria egreſſus eſt. Eodem tempore bonifacius octauus pōtifex ro
manus Ludouicum regem claris operibus & miraculis illuſtrem in numerum cęle=
ſtium incolarum rettulit. Conceſſit pręterea philippo atqꝫ eius ſucceſſori filio priui
legium vacantium eccleſiarum prouentum anni vnius exigendi: pręterq̄ earū quas
cathedrales & monaſticas vocant: id autem ius regalię appellatum eſt quod regibꝰ
ita peculiare eſſe franci contendunt: vt nichil magis ad ius regiuꝫ pertinere poſſit.

Conuenere per id tempus apud vallicolorem aubertus alemānus rex & Philip=
pus qui veteris amicitię atqꝫ ſocietatis iura innouarunt. Firmata inter reges beniuo
lentia cum induciarum finis adeſſet: philippus carolum valeſium cum valita militū
manu in flandriam mittit: qui duaco atqꝫ bethunia capta: brugas contendit aduer=
ſus Robertum Guidonis filium: qui illic caſtra fixiſſe dicebatur. Prelii poteſtate fa=
cta: cum victoria ad francos inclinaret: fugientes flamingi gandauum ſe recipiunt.
Quos cum Carolus inſequitur: guido intercedentibus amicis cum filio roberto ad

Cētesimā & quiquageſimaꝫ philippꝰ indixit.

Bellum flandrenſe.

Inducię.

Sancti ludouici i ſanctoſ relatio.

Regalia.

Carolum ſupplices accedunt ad philippum deducti diuerſis cuſtodiis mancipātur
Tunc flandriam ingreſſus philippus:fide illi a proceribus prçſtita:iacobum de ſan-
cto paulo flandriæ præfecit. Nec ſatis fortunæ fuit tot ſecularibus bellis regem im-

Bonifacii in Philippum odium.

plicare: niſi romanum etiam pontificem aduerſus eum prouocaret. Bonifacius
enim octauus bellum hieroſolymitanum animo agitans: cum ſperaret Philippum
ad id bellum inducere:appamenſem epiſcopum ad regē mittit. Qui incaſſum ſe niti
cum intellexit:minis agere tentans:quaſi philippũ regno priuandũ dictaret:ſi pon-
tifici non ſuffragaret̃ in carcerem philipi iuſſu coniectus eſt.Quo facto quia ius gen-
tium violaſſe Philippum bonifacius diceret:vt erat ſupra modum arrogans vltio-
nem parat.Itaꝗ miſſo in franciam archidiacono narboneñ.philippuꝫ vetat quicq̃
de eccleſiç prouentibus percipere:ꝙ tametſi eccleſiarum defenſor ſit:ſe tamen regnũ
ꝗ franciç per eius contumaciam ad romanam eccleſiam eſſe deuolutum. Si ſecus fa-
ceret:ipſum cum fautoribus in hçreticorum numerum habiturum.Epiſcopis quo-
ꝗ & aliquot abbatibus:theologis inſuper & pontificii iuris doctoribus diem dice-
re iubet:romç ad kalendas nouembris ſe ſiſtendi.Simulꝗ indulgentias & conceſſi-
ones a romanis pontificibus francis elargitas nullas eſſe declarat.His mandatis ab
archidyacono ſuperbe expoſitis Philippus epiſcopum appamenſem qui ob male-
dicta in regem in carcere tenebatur archidyacono reſtituit.ſimulꝗ imperat regno ſi-
ne cunctatione illum excedere.Inſequenti poſtea vere conuentu pariſii habito põti-
fices primum Philippus commemoratis quas a bonifacio acceperat iniuriis rogat:
a quo ſuarum eccleſiarum prçdia prouentuſꝗ accepiſſent:deinde ad proceres con-
uerſus:Et vos inquit viri nobiles quem vobis regeꝫ dominumꝗ habere arbitrami-
ni.Reſpondentibus ſine controuerſia regio ſe iure illa omnia tenere atꝗ tueri: at in-
quit rex:bonifacius ita agit:quaſi vos regnumꝗ omne francorũ ſedi apoſtolicç ſub
iectum ſit.Imperiũ enim alemannorum quod ipſe alberto ter petenti negauerat:il-
lud cũ francorum regno ſimul alberto contulit. Nos autem o viri fidei veſtrç atꝗ
beniuolentiç gratias agentes pollicemur:libertatem publicam veſtra ope freti pro-
tegere. Conuentu diſſoluto:rex publico edicto ꝓhibet e regno quicq̃ auri argē-
tive aliarũꝗ merciũ exportari:conſtituta in prçuaricatores edicti pœna. Iubet prç-
terea ad regni extremos fines atꝗ exitus cuſtodes aſſignari:qui ingrediētes egrediē-

Cauſa cçdis in francos apud curtracũ a flamingis factç.

teſꝗ aſſeruent. Interim dum hçc a philippo ſollicite curantur:ſeditio a flandren-
ſibus in iacobum comitem ſancti pauli quem genti prçfecerat rex orta eſt: ob vecti-
galia quibus comes incolas aggrauabat. Ad curtracuꝫ hçc primo peſtis exundauit
Fitꝗ a plebe brugenſi in francos pernicioſus inſultus:cadētibus vtrinꝗ q̃plurimis
Quod vt reſciuit philippus:delectos bono numero milites brugas mittit. Quos ſi-
mulata parendi humilitate receptos:nocte inſequente brugenſes trucidant. Fama
extitit comitem ſancti pauli brugis admiſſum comminatum fuiſſe oppidanis qui-
buſdam necem:atꝗ ob idipſum brugenſes animos ad tantum facinus deſumpſiſſe
Noctis atꝗ hoſpitis ſui beneficio defenſus comes aufugit:ſuis relictis quos noctu
brugenſes ad magnum numerum furentes trucidauere. Et ſceleris imanitate tumul
tuoſiores effecti:contracta omnis generis hominum manu: ſpem capiunt guidonē
comitem ſuum quem in cuſtodia philippus habebat liberandi. Atꝗ ita mouentes
Guidonem namurcum comitis flandrenſis filium obuium excipiunt qui alemāno
rum theutonicorumꝗ raptim copiis inſtructus:eorum expectationem auxit. Parā-
tibus bellum brugenſibus:res nouas copias roberto Artheſieñ. attribuens iubet in

flandriam proficiſcatur. Robertus negocium recipiens eductis copiis inter brugas
curtracunq; caſtra ponit ad fluentum quod mediuʒ inter ſe atq; hoſtes erat. Quod
tametſi ponte flamingi iunxiſſent aduenientibus tamẽ francis pontem diſſoluerant.
Quo a francis magna contentione hoſtiũ inſtaurato: dies prelio dicta eſt. Erant in
exercitu brugenſiũ plebei fere omnes verubus partim partim clauis & preacutis ſu
dibus inſtructi. Quam ob rem parui illos habentes equites franci: peditẽ qui in pri-
ma acie erat & bene rẽ gerebat ad ſe reuocant: atq; ita equites ex equis preliantes in
aciẽ ꝓgreſſi occiduntur. Quibus dum auxiliari Robertus magna vi cõtendit: mul- Francorũ temeritas.
tis vulneribus acceptis occubuit: fuge ſe cõmittentibus duobus hominum milibus
inter quos comes ille ſancti pauli & bolonienſis comes / robertuſq; claromontenſis
comitis filius principes extiterunt ꝑpetua ignominia notati. Periiſſeq; ĩ hoc prælio
referuntur ꝑter ipſum Robertũ genere inſignes viri Godefridus brabantinus cum
eius filio egregio adoleſcente. Comes dammallus iohannes hannonie comitis fili-
us: reginaldus de neella francus coneſtabilis: Guido caſtrenſis mareſchallus: Iacobꝰ
de ſancto paulo / Iohannes bruliacus baliſtariorũ prefectus & alii numero ducenti
quorum nuda cadauera inhumata triduo feris auibuſq; patuere: donec ex ordine
minorũ quidam fraterculus roberti artheſienſis corpus triginta vulneribus confoſ
ſum in proximo virginũ monaſteriolo terre condidit. Occiſorum milia duodecim
fuiſſe referuntur. Brugenſes aũt tam inſigni victoria adepta feroces: direptis franco
rum caſtris curtracum cũ arce capiunt. Et guido namurcus ſuperbus iuuenis: rebus
maioribus ſtudẽs inſulam obſidet tornacũq; atq; duacum cum gandauo & ypris ĩ
ſuas partes vel metu vel pollicitis allicit. & mox attrebates incurſionibus & popu-
lationibus infeſtat. Preſignaſſe hanc tam dirã cladem cometa ferebatur: qui ſuperio
re proximo anno viſus fuiſſet. Hanc a plebeis ignominiã franca nobilitas accepit:
que ſuis viribus & generis claritate freta atq; ſuꝑbiens: popularem turbam & mini
ſteriis vilioribus operam nauanteʒ cõtempſit. Sumit enĩ animos quiſquis libertatẽ
tuetur: nec inermis eſtimari debet qui pro patria vitaq; decertat. Eodem tempo-
re pontifices franci quibus ab archidyacono narbonẽ. dies dictus erat (tribꝰ ad bo
nifaciuʒ deputatis epiſcopis) purgatos ſe a contumacia faciunt: propterea ꝙ & bel
lo flandrenſi diſtinerentur: nec liceret legibus poſitis regno egredi. Clade ſuorũ
accepta philippus copioſiſſimum ſupra q̃ credi poteſt exercitum cogit. Progreſſuſ-
q; cum in agro attrebatium caſtra poſuiſſet: hoſtemq; flamingum pene in conſpe-
ctu haberet (nam vitriacum hoſtis obſidebat) neq; hoſtem prelio laceſſiuit: neq; lo
cum vllum oppugnare ſuſtinuit territus vt vulgatum poſtea eſt nuncio quod ſo-
ror eius edouardi vxor ad illum dimiſerat. Cuius cõmenti autor fuerat edouardus
Nam cũ ad flamingos inclinaret: omni ſtudio laborabat bellicum philippi appara Cõmentum ſeu fictio ab
tum diſſoluere. Igitur beniuolentiam ſimulans edouardus vxorẽ de fratris futuro edouardo ĩuenta.
periculo certam facit: dicẽs ſe certo ſcire ſi philippus prelio aduerſus flamingos con
grederetur eum a ſuis in manus hoſtium prodendũ fore. Soror accepto fratris peri
culo philippum ſibi cauere litteris admonet. Huius rei cauſa rex othelinum burgũ
dionum ducẽ comitatu artheſii donat. Moxq; preſidiis per loca munitiora relictis:
reliquum exercitum domũ dimiſit. Paucis vero poſt diebus flamingos commiſſi
ſceleris pœna excepit. Nam apud ariaʒ occurrentes brugenſibus franci ſupra octin Clades flamingorum.
gentos interemerunt. Hec cum in francia gerũtur carolus valleſius in appulia a-
gens poſt q̃ de brugenſi victoria certum nuncium accepit: compoſita cum frederico

de rebus ſiciliȩ pace:ad Philippum ſe recepit. Burdegalenſes cum incommoduꝫ
Burdegalenſes philippi detrectant iperium.
a francis per flamingos acceptum cognouiſſent: Philippi detrectantes imperium
regios miniſtros qui apud eos erant ciuitate extrudunt. Sibiqꝫ ditionem vſurpant.
Verebantur eniꝫ ſi quando icto inter francos angloſqꝫ fœdere in edouardi poteſta
tem venirent:pœna nõ diſſimili plecti: qua londonienſes edouardus paulo ante af
fecerat:quos ob rebellionem ad ſuarũ ȩdium portas ſtrangulatos fuiſſe fama vulga
Bellum rurſus i flãdria.
bat. Pugnatum eſt rurſus eodem anno aduerſus flandrenſes. Qui non procul a
ſancto audomaro victi:milia.xv.ex ſuis vno prȩlio amiſere. prȩterea apud inſulam
graſſantes quingentos flamingos tornacẽſes duce fucaudo melleo omnes vel neca
uerunt. vel captos abduxerunt. Per eos dies philippus aquitaniam edouardo re
ſtituit:paxqꝫ inter reges cõuenit. Habitumqꝫ eſt non multis poſt diebus pariſii epi
ſcoporum atqꝫ magnatum conſiliũ vbi de bonifacii pontificis in francos concepto
imperio actum eſt:deferentibus proceribus bonifaciũ pontificatu indignũ eſſe: qui
& homicida & hereticus eſſet: quorum ſcelerũ teſtes in promptu habere facile erat.
Fuit igitur omniũ vna ſententia Bonifacii iuſſis parere non deberi:niſi prius ſeſe ab
Abbas ciſterciensis.
obiectis illi criminibus expurgaſſet. Cui ſententiȩ vnus tantũ ciſtercienſis abbas nõ
eſt aſſenſus:ſed conſilio relicto:ciſterciũ ſe contulit. Iohannes quoqꝫ monachus ro
manus legatus(qui per eos dies legationis munere apud frãcos fungebatur) cogni
to ꝗd in bonifacium conſultaretur:ad pontificem reuerſus eſt. Qui autem a ponti
ce venerant conſtantienſis archidyaconus & nicolaus befarus:miſſi vt regno ſacris
interdicerent:apud trecas deprȩhenſi carceri deduntur. Erat guidoni flãdriȩ co
miti philippus filius ꝗ bonifacii partes ſecutus:non contẽnẽdas ex theutonicis ale
Bellũ a flandris.
maniſqꝫ copias in flandriã deduxit. Quibus aucti flandrẽſes ſȩuiore ꝙ prius animo
bellum in francos parant. Et ad ſanctum audomarum expugnandi loci ſpe procur
rentes:quattuor millibus ex ſuis interemptis morinum proximam vrbem ſine prȩſi
dio relictam inuadentes incenderunt. Et cum aduerſus illos grandem admoduꝫ ex
ercitum peronnaꝫ vſqꝫ philippus promouiſſet:conſilio comitis ſabaudiȩ inducias
dedit flandrenſibus & accepit:nulla re glorioſe geſta. Poſt hec bonifacii arrogã
Philippus i bonifaciũ.
tiam iniquo animo ferens Philippus:anagniam quo ſe pontifex receperat ſarraꝫ ex
colũnenſium familia cum nogareto equite franco in italiam mittit:ob cauſam inſi
nuãdȩ prouocationis:qua aduerſus bonifacii iniurias philippus ſeſe tuebatur. Nã
pontifex plus ȩquo elatus philippũ regno priuauerat & alberto auſtriȩ duci ſimul
cum germanorum imperio regnum franciȩ donauerat ꝙuis illum ab initio ſui pon
tificatus reieciſſet. Erat ſarra philippo obnoxius. Quippe quem ex italia fugientem:
& a pyratis captum rex redemerat. Itaqꝫ. Sarra mutata veſte:ne ab italis agnoſcerẽ
quot poteſt amicos colligit:& conductis ducentis ex iis qui ſub carolo valeſio i ap
pulia militauerant nogaretum cum bona manu ferentinum prȩmittit: vt inde vrgẽ
te negocio ſarrȩ auxiliaris adueniret:ipſe anagniam nocte gibellinarum ope ingreſ
ſus bonifacium in patris domo capit:inde romam deductum ſuperbum pontificeꝫ
atqꝫ animi ȩgritudine laborantem mors abſtulit. Ferunt nogaretum ſarramqꝫ i mã
datis habuiſſe pontificem ad philippũ ꝑducendi:ſed pontificiȩ ſanctitatis reuerẽtia
partim deterritos partim anagnienſiuꝫ occurſu prohibitos cœpto deſtitiſſe. Taleꝫ
vitȩ exitum habuit contemptor omnium hominũ bonifacius qui chriſti prȩcepto
rum minime recordatus:adimere & conferre regna pro ſuo arbitrio conabatur: cũ
non ignoraret eius ſe loco verſari in terris:cuius regnum non de hoc mundo & ter

renis rebus ſed de cęleſtibus eſſet: quiqꝫ dolo & malis artibus epiſcopatum romanū
ſibi quęſiuerat: & cęleſtinum a quo dignitatem receperat in carcere dum vixit habu
erat. Non pretermittam hoc loco ſcribere quod conſtanti fide per hos dies in pari-
ſienſi agro accidiſſe ab hyſtoricis accepi. Erat adam de monaſterio vallis ſarnarii cō
uerſus: cui villa creches ad ipſum monaſteriuꝫ pertinens commiſſa a loci abbate fue
rat. Hic paucos ante chriſti natalem dies ad villam ſibi creditam ex cœnobio ante
diei exortum proficiſcens vno ſeruo tantum comitatus: videt in via proceram ar-
borem pruina geluqꝫ albeſcētem ad ſe ociſſime cōcedere: qua re equus cui inſidebat
adam terrefactus e via proſiliens: vix potuit a conuerſo ad viam reflecti. Eodemqꝫ
mœtu affectus ſeruus nutare cœpit ita vt ī pedes ſtare & ambulare difficile poſſet.

Conuerſi de monaſterio vallis ſarnarii apparitio nocturna

Propior conuerſo facta arbor cum homini nichil nocuiſſet euanuit: aerem &
ſulphureum odorem relinquens. Suſpicatus propterea conuerſus aliquid a de-
monio illuſionis fuiſſe ſibi obiectum: ad ſuperos animum vertens: diuę marię lau-
des recitat. Moxqꝫ pone ſe hominis nigri equitantis effigiē conſpicit: aduerſuꝫ quē
adam indignabundus: Cur inquit infœlix mihi audes inſultare: cuꝫ mihi habeaꝫ in
monaſterio comprecatores fratres quibꝰ cura ſedula eſt me & reliquos a cœnobio
abſentes deo & diuę marię commendare: Abi quandoquidem nulla tibi pars me-
cum eſt. Diſcedens inde ad pauculum tempus demon: protenus cōuerſo aſtitit for
ma hominis q̄ maxima: cui prolixum & gracile collum erat. Quem ſe infeſtantem a-
dam fruſtra pugione repellere conatus: videt confeſtim illum mutata effigie medio
cri ſtatura eſſe & monachi inſtar cuculla faciem velare: cuius oculi ſicuti ęs candens
rutilabant. In quos dum conuerſus gladiolum incaſſum vibrat: pecudis ſimilitudi-
ne viſus demon non minor q̄ aſinus auritus apparuit. Vnde magis timens ſeruus:
domine inquit deſcribe in ſolo orbem: atqꝫ in medio crucem chriſti inſculpe: in cir-
co enim ſtantibus nobis nihil aduerſabitur inimicus. Fecit igitur conuerſus ſicuti a
ſeruo fuerat admonitus. Nec ſic deſtitit impius aduerſator. Nam aſininas aures in
cornua commutauit: atqꝫ ad circulum concedens opprobriis eſt a conuerſo repro-
batus: & ſputis contaminatus. Cunqꝫ a ſeruo doctus cōuerſus cruce ſe ſignaſſet: de-
mon in dolii ſpeciem figuratus: ſe molerias vicum verſus in rotę ſpeciem circūegit:
conuerſo illeſo relicto. Huius taꝫ mirandi euentus indicia extiterunt. Abbas impri
mis vallis ſarnarii a conuerſo fidem rei quęſiuit. Scriptor pręterea hyſtorię: loci vbi
hęc geſta ſunt inſpector qui equum prius manſuetum: calcitrantem poſtea atqꝫ fe-
rocientem ſe vidiſſe profitetur. Languor item ſerui diuturnus: & veſtium conuerſi
intolerabilis fœtor: & vocis donec ʒinʒiber deſumpſit difficilis emiſſio. Per eoſ-
dem dies Marchienſi comite mortuo: Angoliſma ciuitas philippo obuenit. Quam
ipſe adiens aquitaniam quoqꝫ & tholoʒatium prouinciam viſitauit pacatis quorū
dam animis qui ad rebellionem procliui eſſe ferebantur. Reuerſus in franciā phi
lippus ratus flamingos ferociam deponere: ſi guido eorum comes carcere liberatꝰ
ad eos mitteretur: comittem cum filio guillermo dimittit. Illi poſtq̄ ſeditioſaꝫ gentē
ad ſanitatem ducere non potuerunt: ad philippum vt promiſerant conuertuntur.
Cognita flandrenſium pertinacia philippus: tertio in eos mouens apud montē po
pulorum (ab arboribus populis quarum in eo loco copia eſt ſic vocatum) poſitis
caſtris: cum ſperaret flandrenſes in prelium deſcenſuros cognouit hoſtem vallo ſe
continere: & caſtra carris quadrigiſqꝫ circumuallaſſe. Igitur cum adueſperaſceret: re
ge exarmato & militibus paulo negligentius agentibus: ecce irrumpit in regem fe-

Angoliſma ciuitas mortuo comite marchienſi philippi fuit.

rox hoſtis:atq; in conſpectu philippi occiſis petro gẽtiano & iacobo fratre eiꝰ: aliis
Flandrẽſiuȝ cędes.
quoq; non paucis rex conſcenſo equo cum ipſe ſibi galeam impoſuiſſet: in hoſtem
animoſiſſime fertur:obuios quoſq; interimens. Queȝ reliqui inſecuti viginti miliuȝ
flamingorum ſtragem fecere:ita vt niſi ſuperueniens nox tenebris hoſtem protexiſ
ſet:actum prorſus de flandrenſibus extitiſſet. Rediit ex prælio rex facibus accenſis q̄
noctis caliginem ſuperabãt. Huius victorię tempore flandrenſis comes qui compẽ
dii aſſeruabatur defunctus eſt. Moritur item iohanna philippi vxor. Fuitq; his die
Caritas ãnonę.
bus tanta annonę per franciam caritas vt frumenti menſura q̄ ſextarius appellatur:
ſolidis veniret centum. Piſtores propterea publici ne plebs expoſitos a ſe venales
panes deſumeret: viq; auferret:officinas clauſerunt donec recenſitis diuitum & reli-
gioſorum horreis frumentum venale iuſſu philippi promeretur. Mortuo deinde
edouardo anglię rege:ſucceſſor eius filius edouardus yſabellam philippi filiam vxo
rem duxit. Per eoſdem dies mortuo benedicto vndecimo: qui philippum ab ex-
Edouardus tertius ãgluſ rex.
communicatione bonifacii abſoluerat:conuenientibus peruſii cardinalibus curãte
maxime philippo bernardus gottus vaſco Burdegalenſis archiepiſcopus põtifex
abſens eligitur:quem clementem quintum appellauerunt. Hic tempore electionis
cum in gallia ageret cardinales lugdunum ad ſe venire iubet. Vbi tyara pontificali
fuit coronatus:aſſiſtente philippo & principibus cõpluribus francis. Ex eo tempo
Clemens qn tus.
re ãno ſalutis. M.ccc.quinto cœpit clemens auinionem vrbem incolere: vbi per an-
nos quattuor & ſeptuaginta ſedes põtificum mãſit. Publicę leticię quę propter no
ui pontificis aſſumptionem agebatur calamitas nõ defuit. Erat iuxta viam qua põ-
tifex ducebatur murus veteri materia male concinatus. In hunc cũ turba viſendi põ
tificis deſiderio cõſcendiſſet: vetuſtate exeſus & pondere ſuper extantis populi preſ
ſus murus in britonum ducem collapſus eſt. Conſecrato clemente cardinales ex co-
lũnenſiũ familia ſuis dignitatibus prędiiſq; a bonifacio deſtituti reſtituũtur. A quo
etiam clemente dum ex lugduno burdegalã petit tam magnis impenſis eccleſię gra-
uatę feruntur: vt inde ad philippum graues admodum querele delatę ſint. Phi-
lippo autem qui ad bellum flandrenſe grandes ſumptus feciſſet põtifex decimę ius
donauit. Conceſſitq; vt eccleſias ſacerdote vel miniſtro deſtitutas ſibi ſeruientibus
Monetę reformatio
clericis atq; benemerenti familię cõferre poſſet. Et quoniam per id tempus iuſti põ-
deris moneta non eſſet: philippus pontifici pollicetur illam ad legitimam æſtima-
tionem ſe reducturum. Atq; ita clementem philippus dimittens:cum in franciam re
diiſſet margaretam burgundię ducis maiorem natu filiam ludouico vxorem accipe
Seditio bellouacorũ in ſuum epm̃.
re permittit. Sedauit pręterea ortam a bellouacis in ſymonem epiſcopum ſeditionẽ:
quę eo proceſſerat: vt ciuitate extorris pontifex nobilium quorundam manu colle
cta ciues quoſdam ex inſidiis ceperit:ſuburbiis igne conſumptis. Tumultuatum eti-
am eodẽ anno a pariſiis ob monetę vſum. Diuites enim qui ſuas inquilinis & vario
rum miniſteriorum opificibus domos locauerant minoris precii monetam accipe-
re annuę penſionis loco recuſabant alteram quæ iuſtioris ponderis erat exigentes.
Stephanus barbetus
Cuius inuenti autor ſtephanus quidam barbetus habebatur. Hic ſtephanus in de
Seditio pariſiorum.
litiis habebat hortos a ſuo nomine barbetos appellatos cum pręclaris ędibus: i eo
loco (cui barbeti porta nomen poſtea manſit). Furens ergo populus in ſtephani
poſſeſſiones delatus:quicquid in ędibus & hortis precioſum fuit vaſtat atq; incen-
dit:mox inde mouentes ad viam ſancti martini vbi ipſe barbetus incolebat ſe confe
runt fuſtibus clauiſq; & verubus vt cuiq; arma furor miniſtrabat iſtructi. Effractis

ſtephani portis domum ſupellectilemqꝫ omnem diripiũt. Erat per hos dies phi-
lippus apud templarios:quem nichil periculi expectantem ſeditioſi in templo con-
feſtim obſident. Nec quicq̃ ad eum inferri ſuſtinebant quod non vel raperent vel
cœno inficerent. Taꝫ repentino populi motu attonitus rex:miſſo ad ſeditioſos pa-
riſiano cum quibuſdam aulicis præpoſito:dicere illis imperat:ſi quid in illos a quo-
piam commiſſum eſſet:aut iniuria illata ſe regem eſſe qui eos tueri poſſit.petant mo
do ſi quid a rege optent:& domum abeant ſe protenus curaturum vt populo meli — *Pœna in ſeditioſos.*
us conſultum ſit.His pro tempore ſimulatis leuis populus a furore temperans:cuꝫ
domum quiſqꝫ petiiſſet: nihil cunctatus philippus ſeditionis autores ad octo & vi
ginti correptos furcis ad quattuor vrbis celebriores portas erectis illaqueari & ſtrã
gulari mandat.Nec multo poſt monetam ad legitimum æris valorem cudit. Et — *Ludouicus hutinus nauarrę rex.*
per hos dies Ludouicus hutinus philippi filius pampilonę a nauarris rex corona-
tus atqꝫ appellatus eſt anno domini Milleſimo trigenteſimo ſeptimo. Tum etiam
proditus eſt templariorum error:qui apud hieroſolymam fidei defenſionem pro- — *Error tẽplariorum.*
feſſi:cum primum religionis conſideratione opulentiſſimos ſe effeciſſent:præclariſ-
ſimis per orbem chriſtianum ędibus comparatis:chriſto reiecto fal ſis ſe religionibꝰ
dediderunt.Erat enim illis ſimulachrum cui pellem humanam ſuperinduxerant:ap
poſitis ad oculos ſtatuę duobus fulgentiſſimis carbunculis qui vice oculorum mi-
carent.Ei ſtatuę dum quipiam ad illos ingrederetur:ordinem vitamqꝫ templariorũ
profeſſurus:abnegato ante omnia chriſto & cruce eius calcata : ſacrificium faciebat
Morientes autem corpus in puluerem adactum cęteris in potuꝫ conferebant:quo
poculo conſtantiores ſuos fieri arbitrabantur.Pręterea ſi ex templarii coitu infans
ex puella virgine naſceretur:hunc igni torrebant:exqꝫ eliquata inde pinguedine ſu
um ſimulachrum decoris gratia vngebant.In ꝓfeſſo quoqꝫ habitum:eorũ dolo di
uum ludouicum dũ in ſyria peregrinaretur:in vinculis a ſoldano ęgyptio coniectũ
fuiſſe.His atqꝫ huiuſmodi criminibus:& ꝙ item maſculorum fœdiſſimi amatores
eſſent:templariorum ordo in concilio viennenſi anno dominicę pietatis milleſimo
trecenteſimo duodecimo per clementem quintum finem excepit. Compręhenſis — *Lugdunẽſis ãtiſtes ſuę temeritatis pęnas luit.*
vbilibet terrarum qui eius impietatis fuerant atqꝫ crematis. Adminiſtrabat eadẽ
tempeſtate eccleſiam Lugdunenſem quidam non ſatis prudens epiſcopus : qui ob
blaſphemias regię ſublimitati irrogatas obſidione a ludouico hutino cinctus: & in
de ad philippum deductus poſt longam cuſtodiam ſatiſfactione exhibita:tandem
ſuæ libertati permiſſus eſt. Non intercedentibus poſt hęc multis diebus lugdu-
nenſes coniuratione facta a rege deficiunt:mouenteſqꝫ ſancti iuſti caſtellum diripi-
unt.Sed per Ludouicum hutinum edomiti ſe imperata facturos iurant. Et motus
iterum belli a flamingis inſurgit:cuius autor extitit.Ludouicus filius guidonis flan
drenſis niuernenſis comes.Qui ob id decreto parlamentei ſenatus ſua hęreditate ꝓ
uatus eſt:& bona eius publicata. Fuerunt quoqꝫ inſignibus fœminis ſua fata.
Nam vxores filiorum philippi tres adulterii inſimulatę ſunt.quamobrem marga- — *Fœminę iſignes punitę*
retha Ludouici hutini nauarri regis cõiunx. et Blancha caroli comitis marchiani
vxor regis edicto in caſtello galliardi relegatę ſunt/quarum libido ſatis in aperto e-
rat. Iohanna vero Philippo pictauenſi nupta poſtq̃ apud dordanum in cuſto-
dia aliquot diebus fuit/innocens liberata eſt: & viro reſtituta. Hoſtiarius marga-
ritę adulterii conſciꝰ furca appẽſus ẽ.Stupratores aũt philippꝰ & galterꝰ dãnoy fra
tres(mẽtulis exſectis)pelle nudati apud põtiſarã vltimi ſupplicii pœnas ſubierunt.

Ioanna regina caſta.

Ob hanc impudiciciam inſignium mulierum natam fabulam reor:quę de iohanna
philippi pulchri vxore a rerum imperitis memorari ſolet. Eā videlicet aliquot ſcho
laſticorum concubitu vſam eoſq; ne pateret ſcelus protenus extinxiſſe & in ſequa-
nam amnem de cubiculi ſui feneſtra abieciſſe. Sed vnum tantum iohannez burida-
num eo periculo forte liberatum:& propterea ſophiſma ab eo editum eſſe. Reginā
interficere nolite timere bonum eſt. Fuit ſiquidem buridanus iohanna poſterior.
Quippe qui philippo valeſio regnum moderante cum liberalium artium nomina-
tiſſimus profeſſor eſſet multa & in rationabili & morali philoſophia ſcripſit/dū pa
riſinæ eccleſię fulco pręſidebat/anno chriſtianę reſurrectionis. M.cccxlviii. Nec cō-
meruit pręclara mulier huiuſmodi vicio taxari/cuius liberalitatis atq; mię in paupe
res teſtimonium exhibet nauarrę apud pariſios collegium/vbi ſcholaſticos incole
re ꝑpetuo inſtituit deſignatis triplici ordine pręceptoribus/qui grāmaticam dyale-
cticenq; adoleſcentes docerent. qui item philoſophiam interpretarentur. Addidit
& theologos/qui omnes anniuerſariis prouentibus pręditi/litterarum ſtudio ſep
petuo accommodarent. Hiſq; commune ſacellum extruxit/ꝓpoſitis ad rem diuinā
ſacerdotibus. Itaq; in eo tam grandi tamq; ſpacioſo collegio/tam multi continēter
ſcholaſtici diuerſantur:quot ad conſtituendam vniuerſalem ſcholam ſatis eſſe pu-
tari poſſit. Interim rebellātibus flamingis enguerrānus mariguyanus qui vna cū

Rebellāt flamingi.

philippo regnū adminiſtrabat:conuocato ad regē ex regni ciuitatibus populo:cū
multa pręſente philippo de flamingorū crebra rebellione diſſeruiſſent:rogauit po
ſtremo auditores ſi ad bellum quod rex aduerſus illos parabat pecuniam ſuppedi-
tarent. Quibus reſpōdentibus ſe regiis negociis opem non ſuſtracturos:enguerrā
nus gratiis populo perſolutis grande penſum ad militū ſtipendia exegit. Sed tribus
ad id bellū regiis filiis atq; ipſo enguerranno cū ingentibus copiis a rege miſſis:cum
ad inſulam caſtra poſuiſſent:re infecta:de enguerranni conſilio exercitum domum

Morit̄ philippus.

dimiſerunt. Philippum interea morbus inuaſit mortuuſq; eſt apud fontē bleau-
di qui vicus in vaſtinio eſt poſtq̄ annos octo & viginti regnaſſet. Eius cor ex ꝑcor-
diis exſectum in poiſſiaco cœnobio quod ad diui ludouici aui ſui memoriā philip-
pus condiderat virginibuſq; ſub cuſtodia fratrū dominici ordinis attribuerat ſepul
tum eſt:reliquo corpore in dyoniſiano monaſterio terrę cōmendato. Eius mortis
ꝯſcios fuiſſe petrū cathalaunenſem epm̄ & radulphuz praeriū in regio ſenatu aduo
catum creditū eſt. Sed radulphus innocens inuentus eſt. At philippus priuſq̄ mor-
tem obiret:filios tris (quos ſuperſtites ſibi relinq̄bat) ad ſe aduocans ad maiorez na

Philippi morīētis ad filios pia oratio.

tu cōuerſus:Ludouice inquit regnaui hactenus:plurimis vectigalib⁹ & tributis me
um populum vexans:nec michi ſatis curę fuit monetam cudere quę legitimi ponde
ris eſſet. Eam ob rē multorum in me odia ꝯcitaui. Ecce poſt me regnaturus es:miſe-
rere patris animę:& quę perperaz a me geſta ſunt ipſe emēdes. Deo ſatis meo no
mine fac:de iis quę tibi relinquo:& hieroſolimitano me voto abſoluas. Vos quo-
q; filii ſeruate ſinceram inter vos charitatē. His a philippo pulchro pro tēporis an-
guſtia breuiſſime dictis:cum dauidis verſiculum. In manus tuas dn̄e commendo ſpi
ritum meum religioſe pronunciat:animam efflauit. menſe nouembri pridie diui an
dreę anno chriſtiani natalis. M.ccc.decimotertio. Huic philippo quinq; liberos io
hanna vxor peperit:Ludouicum hutinū:Philippum pictauorum comitem:Caro-
lum marchię principē:filiam quam infantem mors abſtulit:& alteram yſabellā quā
edouardo anglorum regi pater philippus matrimonio iunxit.

POſt philippi mortē filii eius de patris theſauris ſolliciti cū nihil eris ĩueniſ-
ſent(ferrico pinquigniaco maxime hortante)enguerrānū in arceꝫ luparę
pariſii ꝯiectū:rationē adminiſtrati a ſe regni ponere cōpellunt.At cuꝫ bo-
nam theſauri partē carolū valleſium philippi fratrē habuiſſe enguerrannus diceret
Carolus ęgre id ferens:oēs quibus enguerranni nomē odio habebatur excitat q̄ri-
moniā aduerſus eū proferre.Et ne ꝗd gratię a beniuolis enguerrannus reciperet ex
lupara(cuius ipſe p̄fectus erat)ad templariorū munitiſſimam arcē traducit.Ip̄e pau
cis poſt diebus cū ꝓductus ad ludouicū hutinum eſſet:iohannes hannerius ad hoc
a carolo valeſio edoctus in p̄ſentem enguerrannū hęc quę ſubſcripſi crimina cumu
lauit.Eum quidē philippo fuiſſe ſuſpectū:eam ob rem recuſaſſe illum ne teſtamenti
ſui ꝓcurationē gereret.Extremā in flamingos expeditionē ſuo dolo fuiſſe irritaꝫ ꝙ
cōicato clam cū niuernenſi comite ꝯſilio:atqꝫ ab eo receptis muneribus ꝯſilium de-
derit exercitū reducendi.Cuius tn̄ cauſa grandē ex regno pecuniaꝫ exegerat.Ea prę
terea nocte q̄ philippus obiiſſet mortē regis theſauros ex lupara alio tranſtuliſſe. re
tinuiſſe quoqꝫ ſibi triginta librarū pariſienſiū milia q̄ clementi romano pontifici do
no danda a rege accepiſſet.Neqꝫ rationē feciſſe ſexaginta & trecentorū pannorum
quos ex naufragio quodā regis noīe detinebat.Cęlaſſe quoqꝫ octo & quadraginta
librarū milia:q̄ regi attrebates impēdiſſent.Nec in re pecuniaria fraudē modo feciſ-
ſe:ſed cū ad artheſii dn̄am rex q̄dam quę ad regiam dignitateꝫ ꝑtinebant:ſcripſiſſet:
enguerrannū ſuis adiectis litteris repugnantia ſcripſiſſe:pollicitū eaꝫ omni incōmo
do eximere:atqꝫ ab ea.xv.librarū mulctaꝫ dono habuiſſe:quā a cameracenſibꝰ ſi rex
decreuiſſet : acceptura erat:eā nihilominus pecuniā ſua auctoritate enguerrannum
a cameracenſibus exegiſſe.Et cū regiū apud pariſios palatiū exędificandū recepiſſet
p̄ter decem milia librarū quę illi philippus tribuerat:domos q̄ ꝓxime palatiū ciuiuꝫ
erant vſurpaſſe:ꝯſtituta poſſeſſoribꝰ ānua penſione q̄ ad illū quotannis ꝑueniret.
Cōmiſiſſe inſuper in priuatos quoſdam inexplebilis auaritię flagitia atqꝫ ita regios
qui fiſco p̄erant miniſtros & quęſtores ſibi deuinxiſſe:vt ſine eius ſyngrapho regiis
iuſſionibus nō obtēperent.His aliiſqꝫ ab hannerio palā expoſitis:nulla enguerran
no ſe purgādi poteſtas fuit.Erat aūt illi vxor q̄ liberandi eius cauſa poſtq̄ multa fru
ſtra tentaſſet:ad magiā & diuinationes ſe ꝯuertit:pauioto quodā malefico & clau-
da muliere ad id facinꝰ opē ferētibus.Itaqꝫ cęrea q̄dā ſimulachra ad regis & caroli va
leſieñ.formā demonia arte ꝯficiūt:q̄ lāguentiū ſpeciē p̄ ſe ferrēt:ad quorū ſimilitudi
nē(niſi male ſors ꝑdita fuiſſet)rex:& ipſe carolꝰ ꝯficiēdi macie ſenſim erāt: & defini
ta ad tp̄s morte ꝯſumēdi.Cognito maleficio rex totiꝰ negocii cēſurā carolo ꝯmittit.
Qui mox accitis ꝗbuſdā magnę auctoritatis ꝓceribus enguerrānuꝫ in ſup̄mo pati-
buli pariſieñ tigno ſtrangulari iperat.Pauiotū par ſuppliciuꝫ excepit:p̄terq̄ ꝙ infra
enguerrannū:ad inferiorem trabē illaq̄atus eſt.Claudā flāma cōſumpſit. Vxor aūt
enguerranni atqꝫ eius ſoror de canteleu in carcerē ꝯiectę ſunt. Eodeꝫ tp̄e ludoui
cus Niuernenſis & iohannes namurcus regis beniuolentiā meruerūt rebꝰ ad flādrē
ſes ſpectantibus cōpoſitis.Quarū gratia robertus comes flandrenſiū cū ad regē die
conſtituto non veniſſet:reiectis excuſationibus quas per ciſtercii abbatē & quoſdā
ad id miſſos procuratores prętendebat contumax dictus eſt:& in rebellium nume-
ro habitus. Per id tempus quattuor veneficę mulieres cum parato veneno dep̄-
henſę:igne cremantur:quarum opera cathalaunēſis antiſtes prędeceſſor eius petri
litigniaci quē in cuſtodia habitum ſupra memoraui:fuerat interemptus. Quem in-

Enguerrannus rationē regni adminiſtrati ponere cogitur

Capita accuſatōis ēguerranni.

Enguerrāni vxor.

Enguerrānꝰ ſuſpēdit patibulo.

A Incunab… P3K4 150

ſequente tempore ludouicus ſede pontificia amotum relegauit: inſtituto eidem ſuc
Iudei in franciã reducti.
ceſſore ſtephano caroli valeſiani cubiculario. Reduxit & iudeos quos pater francia
expulerat. Tẽtauit ludouicus annua tributa q̃ ludouicus pulcher ampliora fecerat
colligere. Sed conuenientes campani/burgũdi/veromandi/artheſii/ãbiani/bello-
uaci/põtiuiaci/foreſtani/altiſſiodorenſes/& aliquot alii populi/campanię comite
autore/ꝯiurant ſe id nõ ꝑmiſſuros. Propterea ludouicus carolũ valeſium mittit/q
futurę ſeditioni bonis ꝓmiſſis occurrat/& placet diſſidentes. Fecerat idẽ philippus
pulcher aureas coronas tris: gẽmis multi precii ornatas. Eas ludouicꝰ hutinus ĩ cœ-
nobiũ diui dyoniſii tranſtulit: vt ad coronãdos deinceps reges reginaſq; reponerẽ-
tur. Quas matheꝰ abbas & eiꝰ monaſterii cœnobitę receptas ſeruare chirographis
datis cõpromiſerunt. In rebellione ꝑſiſtẽtibus flamingis bellũ indixit. Sed ad liſam
fluuiũ cum admouiſſet tantis ymbribus terra q̃ paluſtris eſt: emollita eſt: vt equi ge
nuum tenꝰ in luto ꝯtinẽter eſſent: nec cõmeatus ĩportari ad caſtra niſi magno labo-
re poterat: ita vt ſingulis vini doliis vehendis triginta vix equi ſufficerẽt. Quę res cũ
quotidianas difficultates militi afferret: regẽ adduxit bello abſtinere: & cũ tentoria
& belli ĩpedimenta ꝓpter luti iniquitatẽ educi poteſtas nõ fuit: cuncta magno ſuo
Cometa
dãno miles cremauit. Secuta eſt hanc aduerſitatẽ annonę incredibilis caritas. Dein-
Ludouicus hutinus moritur.
de fames & mox peſtilẽtia. Viſuſq; eſt cometes crinitus. Ipſe inſuꝑ ludouicus apud
vicennas defunctus eſt: relicta grauida clementia vxore roberti ſiciliẽſis nepte. Hic
ludouicus inſtituit parlamenti curiã pariſii ſtabilem eſſe & loco non moueri: ne liti-
gatores crebris circuitionibus grauarent. Per hoc interregnum philippus ludo-
uici frater pictauorũ comes omnium ꝓcerum conſenſu regni adminiſtratione ſuſce
pta francorum & nauarrę ſe rectorẽ appellauit. Ad quem venientibus flamingorũ
legatis: pax inter eum & robertum flandrenſem comitẽ conuenit quę litteris mãda
ta flamingorum ſigillis firmata eſt. Per idem tempus clementia quã moriẽs phi-
Clemẽtia ludouici hutini vxor.
lippus grauidam reliquerat filium iohannem parit paucorum dierum regem. Quo
defuncto philippus ex rectore rex appellatus eſt. Reclamante burgundorum duce
ꝙ diceret non ad philippũ: ſed ad ludouici defuncti regis filiã regna patris pertine
re: quę res difficiles poſtea controuerſias frãcorũ quieti inuexit: dicẽtibus plurimis
regni hęredes filias eſſe non poſſe. Burgundum tñ philippus in ſuas partes allicit:
data ei grandiore natu filia vxore. Et cum alias tris filias rex haberet vnam niuernẽ
ſis comitis filio: ſecundam dalphino vienneſi collocat. Interim cum pacis condi
Philippꝰ lõgus rex.
tiones flamingi non reciperent: nec pontificis romani decreto aſſentirentur: induci
as philippus ꝓrogauit. Miſſo deinde a pontifice iohanne vigeſimoſecundo in frã
ciam ioſeranno cardinali qui flamingos philippo conciliaret: cum tornacũ peruenĩſ
ſet: gentis ꝑuicaciam inconſtantiamq; veritus per loci epiſcopũ nunciare illis iubet
ſe pacis cauſa tornaci eſſe: ad eum ſe cõferant dum de concordia agere licet. Miſſis q
hęc flamingis exponerẽt duobus ex minorũ ordine fratribus inter quos petrus de
palude fuit robertus comes eos in vinculis haberi iubet. Qui ex eo tempore ex gan-
Comes flandrię rebellis
dauenſibus plebe excitata inſulã oppugnare cõſtituerat. At vbi ad liſam flumen vẽ
tum eſt: conuerſus in comitẽ populus. Nos inquiunt illuſtris comes inducias quę
tibi cum rege iuratę ſunt ſeruare promiſimus. Ideo te non ſequi ad bellum in animo
eſt. Deſtitutus igr̃ comes exercitu: legato audientior fuit. Nam tornacũ ſe contulit:
vbi regii oratores ſe continebant. Promiſit comes primo vere pariſiũ ad regem cõ-
cedere: fidemq; pręſtare & cętera confirmare quę in conditionibus pacis ꝯuenerãt.

Sed cum dies conuentionis ſucceſſiſſet: per nuncios excuſatum ſe facere falſis argu-
mentis conatus eſt. Inſtante tamen legato anno ſalutis. M.cccxx. Robertus & fla-
mingorum procuratores in philippi verba iurauerunt. Sed de pacis conditionibꝰ
cum ad conſtitutum diem ageretur. firmare conuenta comes recuſauit niſi tria ſibi
oppida inſulam bethuniam & duacum quę rex occupabat redderentur: quę & ipſe
enguerrannus marigmagnus philippi pulchri olim negociorum geſtor: regio no-
mine facere promiſiſſet. Nam inter pacis leges quę illo tempore dictę erant: adiectũ
extitit flandrię comitem debere regi duodecim milia librarum annui prouentus in-
tra francię regnum conſtituere. quod quandoquideȝ comes non compleret ea quę
ſupra dixi oppida philippus pulcher memorati prouẽtus loco poſſederat. Quę cũ
relinquere rex nollet: comes feſtinãter re infecta digreditur. Sed a procuratoribꝰ fla
mingę gentis reuocatus: propoſitam prius pacem admiſit: roborauitqꝫ. Dũ hęc **Paſtores.**
difficili negocio aguntur: ouium quidam paſtores admoniti cęleſti vt ipſi aſſeuera-
bant oraculo in ſyriam religionis chriſtianę cauſa profecturos ſe iactabãt. Qui poſt
q̃ magno numero aucti ſunt: latrũculis non diſſimiles cum prædas agerent carcaſſo
nam vſqꝫ progreſſi ab incolis grege facto diſſipati aufugerũt compluribus interfe-
ctis & patibulo ſtrangulatis. Afflicti quoqꝫ leproſi qui iudeorũ hortatu ſuſceptum **Leproſi.**
ab eis venenum puteis ꝑ omnem franciã infundere coniuraſſent: vt qui inde in po-
tum haurirent aut interirent: aut elephantię virus inciderent. Itaqꝫ farmacon ſan-
guine & lotio humano herbiſqꝫ quibuſdam letiferis confectũ panno inuoluentes
in puteos demittebant lapide adhibito vt ad aquę fundum cito deferretur. Id cum
in prouincia narbonenſi a leproſis factuȝ Philippus accepit: veneficoſqꝫ omnes flã
mis fuiſſe punitos: inquiri per reliquum regnuȝ leproſos iubet. quos de crimine cõ
feſſos vna cum pleriſqꝫ iudeis vindex flamma corripuit. Fuiſſe per id tempus ꝯſtat **Iudeorũ infe-**
iudeos quadraginta vitriaci ob id ipſum in cuſtodia habitos mirabile in ſeſe facinꝰ **lix ꝑtinacia.**
perpetraſſe. Nam cum ſe morti addictos iam minime dubitarent: duos ex eoruȝ nu
mero delegerunt qui eos occiderunt: ne chriſtianorum manibus ſumerent ſuppli-
cium. Vetuſtiſſimꝰ illorũ atqꝫ iunior execrabile miniſteriũ exequuntur. Omnibus i-
teremptis cũ duo tm̃ homicidii autores ſupeſſent: ſenior iuniorem orat ſe necet. Ille
ſeniore occiſo cũ ſe ſolũ videt: direpto auro quod apud interẽptos erat: fune ex de-
fectis lintheis facto ꝑ feneſtram ſe dimiſit. Sed & corporis atqꝫ auri grauitate fune q̃
ſe deorſum mittebat diſſoluta: in foſſam delapſus crus fregit: atqꝫ ita in foſſa procũ-
bens depręhenſus eſt & vltimo ſupplicio affectus. iudeorum autẽ cadauera crema
ta ſunt. Cogitauit etiã philippus menſurarũ genera q̃ per franciam plurima erãt:
vlnam quoqꝫ & monetã ad vnam ſpeciẽ formãqꝫ perducere. Sed valitudinarius fa
ctus inſtitutũ nõ expleuit. Nam & quartana febri diutiſſime vexatus tandẽ alui pro
fluuio apud fontem blandi interiit. Corporis eius partes tres factę ſunt. Cor mino-
res: inteſtina prędicatores apud ſe pariſii terrę ꝯdiderunt corpus ad ſanctũ dyoniſi
um elatum eſt. Anno dñicę pietatis. M.cccxxi. Poſt enim diui ludouici morteȝ qui
ab ipſis mendicantiũ fratrum ordinibus litteras didicerat: conſuetudinẽ fecerant p̃-
dicatores atqꝫ minores cũ integrum regũ cadauer habere non poſſent inteſtinoruȝ
ſibi partes ad ſepulturã vendicare. Inſurrexit ꝑ idem tempus iohannes de pollia **Iohãnes de**
co natione picardus aſſeuerans eos qui mendicantibus religioſis peccata confitenẽ **polliaco.**
oportere eadem ſuis plebanis preſbyteris rurſus enarrare. Qui iohannes iohannis
xxii. papę iudicio aliter ſentire & docere damnatus eſt.

Eiuſdem compendii Liber octauus.

vid. de huiuſmodi nupt. ſupra in chilperico. li. 2. fol. 10.

p Hilippo ſine liberis defuncto:Carolus eius frater marchię comes ſucceſſit. Hic cum blancham mahildis filiam deſpōſaſſet: eam a ſe dimittere cogitauit. Mahildis enim blanchę mater carolum ex baptiſmi lauachro ſuſceperat q̄obrem eccleſiaſtica lege filiam habere vxorem prohibebatur. Conſultus ad eam rem pontifex romanus diffinit nuptias (niſi aliqua diſpenſatio precessiſſet) eſſe inceſtas. Mortuo per hos dies roberto flandrēſi:quęſtio de legitimo ſucceſſore apud parlamenti iudices verſabatur:contendente maxime ludouico niuernenſi proximum ſe hęredem eſſe. Qua ſpe fretus cum pariſium ſe contuliſſet:proceres qui cum eo ex flandria erant contra regias cōſtitutiones ad fidei ſacramentum admiſit. Ob quam cauſam in arcem luparam mittitur aſſeruādus. Sed non multo poſt cum hęres a iudicibus eſſet declaratus abſoluitur: regiq; fidelitatis iuſiurandū exhibet atq; in flandriam ſe recepit. Erat eodem tempore in aquitania iordanus inſulanus nobilis quidem & in primis potens:cui ob inſignem eius potentiam iohannes vigeſimuſſecundus pontifex romanus matrem matrimonio iunxerat. Sed moribus cum eſſet ferox rapiniſq; atq; homicidiis dehoneſtabatur ob quę flagitia primo ad regem delatus:cum amicorum pręſidio veniam impetraſſet:criminibus non abſtinuit. Sed miniſtrum quendam regium (quem ſeruientē vulgus vocat) virga qua ad officium ſeruiens de more vtebatur:trucidauit. Vocatꝰ ergo ad carolum multis armatis ſtipatus veniens:poſt legitimas accuſationes & commiſſorum a iordano argumenta:iudicio parlamentei ſenatus ad patibuluʒ tractus ab altiore furcarum tigno pependit. Exactis poſt hęc paucis mēſibus mortua apud argimontem maria caroli vxore bohemorum regis ſorore iohannā ebroicēſ. comitis filiam ex diſpenſatione pontificis ꝙ eius conſobrina eſſet:ſibi copulauit. Et mox apud aquitanos ab hugone mompeſaco ex huiuſmodi cauſa bellum inſurgit Mompeſacus in loco qui regis erat propugnaculum munitiſſimum extruxit: idq; ad anglum regem pertinere contendebat Lite ab arbitris diſcuſſa:rex pręſidium propugnaculo imponit. Quod poſtea mompeſacus auxiliante aquitanię mareſcallo: occiſis qui in eo erant cuſtodibus recuperat. Quam iniuriaʒ non ęquo animo ferēs carolus ne in re ſua iudex eſſet:anglum regem per nuncios monet:mompeſacum caſtiget:& de iniuriis ſatiſfaciat. Deputat anglus fratrem ſuum aymeruʒ: data poteſtate controuerſiam componendi. Qui ad carolum proficiſcens omnia pro regis voluntate diffinit. Igitur rex miſſo cum anglis iudicibus in aquitaniā iohanne darblao qui eius nomine ſatis de iniuriis factionem exciperet:poſt q̄ ad primos aquitanię fines ventum eſt:Et tu iohannes inquiunt angli:ſi capiti tuo parcis:in franciam reuertere. Quo verbo iohannes dolum intelligens:regi nunciat iudicum perfidiaʒ. Qua cognita rex non ignarus quia per anglorum contumaciam ad ſibi editam diem rex anglus non veniſſet:aquitaniam ad fiſcum rediiſſe:Carolum valeſium cuʒ exercitu qui regionem vendicet mittit. Is agenum vrbem petens:eam dedentibus ſeſe ſponte ciuibus capit:infenſi enim aymero erant propter pecuniā quam ab eis ſupra paucos dies exegerat & propter ſpecioſiſſimę cuiuſdam puellę ſtuprum quaʒ ille abduxiſſet. Profectus deinde riolam carolus vbi aymerus ſe receperat:cum militem propius admouiſſet:eruptione ab oppidanis facta francos cedere coegerūt: occiſo ſancti florentini domino. Cuius mortem vindicaturus carolus:extructis machinis atq;

Quęſtio de comitatu flādrenſi

Iordanꝰ ioānis papę. xxii. matreʒ accepit vxorē.

Iordanꝰ inſignis aqtanꝰ patibulo appenditur

Belli cauſa ī aquitania.

Aymerꝰ neq̄ anglus.

ligneis tabulatis ad muros admotis: oppugnare locum mandat. Pugnabat eñ frã=
cus ex ipſis tabulatis conſerta manu aduerſus hoſtem ita vt deſperata prope ſalute:
de pace ad carolum nuncio hoſtis miſerit. Contentus ſe atq; locum carolo permit=
tere: modo liceat iis ſedes non mutare qui & manere: & regi franco fidem iurare ve=
lint: reliquis angli partes ſequi volentibus ſaluis ſuis fortunis abire. His conditioni
bus propoſitis aymerus relictis apud Carolum valeſium obſidibus viris proceribꝰ
in angliam ad regem ire permittitur: qui regis ſententiam de legibus pacis exquirat.
At cum non reuerteretur aymerus: riolla carolo deditur: & mompeſacus diruit̃
reſtituiturq; propugnaculum quod hoſtis deiecerat. Riolla recepta reliqua aq=
tania pręter burdegalam baionam & ſanctum ſeuerū carolo obtemperat. Non
intercedentibus poſt hęc multis diebus: regina anglię yſabella caroli regis ſoror in
franciam veniens inducias a fratre obtinet: ſpe (vt ipſa dicebat) componendę firmi
oris pacis: atq; interim ad virum ſuum regem mittit. Qui pollicitus poſt paucos di=
es bellouacum conuenire: ibiq; franco regi debitam ob aquitanię principatum fidẽ
pręſtare: per nuncios filio edouardo qui cum regina venerat omnem aquitaniā at
tribuit. Qua ex patris dono recepta: edouardus in verba regis frãci iurat: & vt eſt in
verbo gallico homagium exhibet. At regina edouardi mater: cum aliquot dies ĩ frã
cia manſiſſet: timens ne viro ſuſpecta haberetur: in angliam reuerti inſtituit. Id poſt
ꝙ reſciuit rex anglus: ſingulis portubus cuſtodibus appoſitis mandat reginam ĩgre
di angliam prohibeant: atq; vt nequitiam diſſimulet romanum pontificē per lega
tos orat carolum francię regem moneat yſabellam ad ſe remittere. Quod vbi yſabel
la reſciuit: Illa nihilominus accerſito iohanne hannonio Guillermi comitis hanno=
nię fratre ſtrennuo equite qui trecentos milites in poteſtate habebat in angliā na=
uigat. Et quoad maxime potuit pleroſq; ſibi ex anglis cõciliat: exhibens illis edouar
dum filium vt illum quaſi futurum aliquando regem vererentur. Nec deſtitit quo=
quouerſum rex anglus iret eodem ſe recipere. Quam cū pertinax maritus nullo pa
cto audiret: proceres indignati arma in eum mouent: a quibus ęgre ſe tutatus anglꝰ
ad gallias inſulam ſe recepit. Captus eſt hugo diſpenſarius apud breſtum. Cuiꝰ con
ſilio rex vxorem non admittebat. Captoq; paulopoſt rege anglo conuenientibus
londoniis proceribus repudiato patre edouardum filiū regni dyademate inſigni
unt. Anno chriſtianę ſalutis milleſimo trecenteſimo vigeſimoſexto. Iohannem ve=
ro diſpenſarium poſt euulſa illi inteſtina & ſe inſpiciente cremata: capite puniunt.
Carolum autem pulchrum anno inſequente apud vicennas morbo extenuatum
mors abſumpſit. Impoſituſq; eſt regio ſepulchro in ſancti dyoniſii ęde. Anno ſalu=
tis. ccc. xxvii. ſupra mille.

Regina anglię cũ filio Edouardo ĩ frãciã venit.

POſt huius obitum cum iohanna eius vxor grauida eſſet: diſceptatio inter
proceres inſurrexit quis interim dum reginę partus expectatur regni ad=
miniſtrationem gereret. Duo erant qui id ſibi iure deberi prędicabant.
Philippus valeſius & edouardus tertius ex maria philippi pulchri filia natus. Phi=
lippo maxime ſuffragabatur ꝙ ipſe maſculino gradu carolo pulchro proximꝰ ha=
beretur. Edouardo autem ſi quod ad hanc rem ius pertineret id a fœmina eſſe quæ
nullo tempore viſa eſt francorum imperium moderari. His rationibus valeſius ad
miniſtrando regno pręficitur. De nauarrę regno contendentibus plurimis nichil
tunc diffiniri potuit. Quæ res quia ad eam quam percurrimus hyſtoriam conduce=
re minime videtur illam prętereo. Per id tempus de petro remo ſuppliciū ſumptū

eſt ꝙ regiam pecuniam male adminiſtraſſet. Et Iohanna regina quam grauidam
Belluꝫ in flamingos. carolus pulcher moriens reliquerat apud vicennas filiam enixa eſt. Quamobrē phi
lippus valeſius ex regente rex appellatus eſt:& a Guillermo remorum archipręſule
vna cum vxore regina coronatus. Inde Pariſios repetens: cum ſecum reputaret q̄ p
uicaces flamingi & in ſe & in Ludouicum eorum comitem perſiſterent: capto a pro
ceribus conſilio: grandē exercitum in eos ducit. Ad caſletum auteꝫ cum perueniſſet
flamingi flocci Philippum habentes gallum ex lineo panno cum his verbis effigiāt
Cum hic gallus reſonabit rex repertus caſletum occupabit. Philippum enim reper-
tum appellabant: arbitrantes illum non legibus factum regem. Hanc galli effigiem
in edito loco Philippo illudentes conſtituunt. Quod factum magnę calamitatis cā
flamingis fuit. Nam ex eo tempore Philippus cogitationem ſuam ad eorum inter-
nicionem vertit. Itaqꝫ accito roberto flandrenſi: eum cum ducentis inſtructis militi-
bus ad ſanctum audomaruꝫ mittit: qui flamingos ne dilaberentur diligenter obſer-
uet. Iubet rurſus Ludouicum flandriæ comitem: inſulam cum copiis proficiſci: qui
flamingis ſi quippiam molirentur obſtaret. Animaduerſo tam inſtructo apparatu
flamingi nobilitate deſtituti: cum nullos idoneos pręfectos haberent: trifariam ſe
diuiſerunt: furnenſes & brugenſes plebeios cum pourpringis ad caſletum ire iubēt
Brugenſibus atqꝫ franconiis mandatum eſt tornacum verſus mouere. Iprenſes &
curtracii inſulę partes recipiunt. Philippus vero ad nouam foſſam reliquum exerci-
tum continebat. Quam in decem acies diſtribuit: primę mareſchalli & baleſtariorū
pręfecti ꝑfuerunt. Secundam duxit alenconii dux. Tertia magiſtro hoſpitalarii ordi
Acies a Philippo valeſio ordinatę nis obtigit. Quartam galterus de caſtilionę coneſtabilis accepit. In quinta ipſe rex
erat: quem nauarrorum rex cum lotharingię & barry ducibus comitabatur. Sextæ
ductor burgundię dux fuit. Dalphino viennen̄. ſeptima attributa eſt. Octauæ præ-
fuit hannonię princeps. Nonam britonum dux adminiſtrauit. Poſtremę impera-
bat robertus artheſienſis. Ad hunc tam inſtructum exercitum borboniorum dux
Vide francorū incuriam poſtera die quattuordecim militaribus ſignis ſtipatus acceſſit. Hęc cum in ampliſſi
ma valle conſtituuntur flamingi conſtitutis ad caſletuꝫ edito loco caſtris: vnde frā
corum acies deſpicere poterant: ita ſuos inſtruunt: vt a francis videri ipſi poſſent.
Poſtq̄ nullam pugnandi poteſtatem feciſſent: Philippus paulo propius incedere
ſuos iubet: vt a monte quo ſe tuebatur hoſtem deduceret. Poſtq̄ id parum condu-
cere intelligit: mareſchallos vltra caſletum cum copiis mittit: qui omnia late & per-
derent & cremarent. Sed neqꝫ hoc accepto damno: flamingi loco ſe mouerunt. Re-
uerſis ab incurſionibus mareſchallis: cum ex labore ſe curare ſtatuiſſent: noſtri ſegni
us agere cœperunt neqꝫ excubias adhibent. Sed proceres palantes per tentoria aleā
ludebant aut luſibus animum relaxabant: rege in tabernaculo ſuo cum paucis cubi
culariis & duobus diui dominici ordinis fratribus agente. Quibus ab hoſte vigilā
ter animaduerſis: tribus ſub veſperam aciebus relicto monte in noſtros ire feſtināt
Flamingi regē inuadūt. Iamqꝫ infeſti aderant: cum a noſtris ſublato clamore pars ſanctum audomaruꝫ ver
ſus fugam parabat. Nec moratur hoſtis regis tabernaculum appetere: feciſſetqꝫ niſi
a mareſchallis contra occurrentibus fuiſſent impediti. Per hanc moram reliquus ex
ercitus armis reſumptis acrem pugnam inſtaurat: atqꝫ interim rex ſuis ad ſe prope-
re venientibus in hoſtes fertur. pręcedente milone de noiers auriflammę ſignifero:
pugnatum eſt ab alterutris acerrime. Sed cedentibus tandem flamingis: francus vi-
ctor extitit: paucis deſideratis. Ex flamingis autem octingenti ſupra decem & nouē

milia cecidiſſe referuntur. Qui vero ex prælio fuga dilapſi erant cum ſe in agro ſepibus vn dicꝙ vallato recepiſſent: a comite hannonię qui in caſleto mõte conſidebat aſpecti: primo quidem ferociſſime reſtiterunt. Deinde fracti noſtrorum incurſu omnes occiſi ſunt. Poſt partam victoriam quarto die Philippus mouens receptis in fidem oppidis quæ ad oram maritimam ſunt: ypras contendit & ſponte deditam recepit ſupplicio affectis quibuſdaꝫ defectionis auctoribus atꝙ armis a ciuibus datis. Campana præterea quæ in edita turre pendebat ad plebem repente concitandã deiecta eſt. Dum hæc a Philippo geruntur brugenſes qui tornaci fines aduerſus eorum comitem Ludouicum obſeruabant: audita ſuorum clade comitis ſe poteſtati permiſere: quos ad Philippum deductos partim rex morte affici: partim in exilium agi mandat. Atꝙ ita flamingis deceꝫ kalendas ſeptembres. Anno chriſti milleſimo treceteſimo vigeſimo octauo ſubactis Philippus Ludouicum comitem in flandriam reſtituit. His eum verbis admonens. Age inquit ludouice cautior deinceps eſto: ne per iniuſticiam principatu excluſus noſtram opem rurſus implores. Cuius verbi recordatus comes poſtꝗ in flandriam venit: ad decem hominum milia eoruꝫ qui rebellionis participes extitiſſent interemit. In quem cuꝫ guillermus canus ex brugis ad brabantinum ducem euadens: aduerſus comitem auxilium petit: ad Philippum perductus: manibus abſciſſis in rotam primum more patrio ſurrigitur: deinde patibulo appenditur. Nondum de aquitania edouardus debita Philippo iuramenta præſtiterat. Ideo miſſo in angliam iohanne fiſcani abbate edouardum philippus monet ſecundum feudi leges fidem exhibeat. At legatos anglus ad ſe nõ ad miſit. Sed a matre eius regina reſponſo accepto: ad Philippuꝫ legati redierũt. Edouardi contumacia cognita rex attrebatium epiſcopum & baronẽ de craone in aquitaniam legat: qui regionis prouentus ſub regis poteſtate reponãt. Atꝙ interim in angliam ſecundo mittit: diem Edouardo dicere: ea lege ſi venire negligeret: dicendum ius nichilominus aduerſus eum eſſe. Venit tandem edouardus atꝙ apud ambianos quo ſe philippus contulerat fidem ob eas quas in aquitania & pontiuiaco terras poſſidebat pręſtitit. De his auteꝫ quas a Carolo valleſio Philippi patre ablatas ſibi fuiſſe dicebat iudicium parlamentei ſenatus expoſceret. Eadem tempeſtate Philippus animo voluens ꝗ procliues ad ſeditionem flamingi ſemper extitiſſent: miſſo iohanne abrinceñ. antiſtite portas yprenſis oppidi atꝙ curtraci & aliarũ quarundam arcium munitiones dirui confeſtim iubet. Per eoſdem dies robertus artheſieñ. aduerſus mathildem ob artheſii principatum in iudicio contendebat: nitebaturꝙ comitatum ipſum paterno iure vendicare: ꝗꝗ parlamenti decreto mathildi fuiſſet addictus. Sed aduerſus decretũ robertus litteras recenter inuentas exhibebat quibus ſe terrę ipſius hęredem aſſerebat. Litteris penes regem depoſitis: mathildis diligenter explorat vnde ſyngraphum emanaſſet. Compertum eſt id a fœmina nobili ex bethunieñ. agro quam robertus in delitiis habebat fuiſſe ſequenti calliditate inuentum. Erat attrebati ciuis potens qui annuum ex comitatu artheſii prouẽtum emptionis lege ſibi quoad viueret tantum comparauerat: eiuſꝙ emptionis ſyngraphum patris erat roberti ſigillo firmatum. Ciue mortuo fœmina ex hęredibus litteras recuperat: vtpote quæ nullius momenti hęredibus eſſent. Litteris receptis ſigillum calenti ferro detrahit: atꝙ alteris quæ ad cauſam roberti pertinerent confectis vetus ſigillum agglutinat: eaſꝙ ad robertum deferens ſe illas domi forte fortuna repperiſſe ait. Fraude cognita per eum qui ſyngraphum ſcripſerat: Philippus ro

Philipp⁹ flãdrię comitẽ alloquitur.

Guillermus can⁹ patibulo afficitur

Edouardus

Edouard⁹ fi dẽ philippo p̃ſtat.

Robertus artheſieñ.

Mulieris aſtutia.

bertum ad ſe vocatum hortatur a lite deſiſtat:ſibi ſine ambiguitate conſtare adulte-
rinum ſyngraphum eſſe. At Robertus mali propoſiti tenax regẽ non exaudit. Quã
obrem philippus ſyngraphum ad iudices mittit : & fœminam appræhendi iubet.
Quæ tormentis expreſſa veritate igne conſumpta eſt in eo loco qui porcorum mer
catus a pariſiis appellatur. Eiſdem diebus querimonia aduerſus cleruʒ exoritur

Nota cõtra nouas reformationes.

quem ditione ſua abuti pleriqꝫ palam teſtabantur. Eius rei cauſa conuocato conſi-
lio:cum de ordinandis legibus ageretur:regina viſa eſt conari ab eccleſiaſticis iuriſ-
ditionem abrogare. Quod poſtq̃ Philippus cognouit : non inquit vt clero quicq̃
detrahatur hæc contio habita eſt. Non enim modo non auferre eccleſiis ſua iura:ſʒ
ea ampliare in animo eſt:ſatis eſto errata emendare. Sed de roberto artheſieñ. re-
liqua perſequamur. Prohibitus Robertus captam ob artheſium litem producere:
quia fœminæ ſupplicium grauius iuſto ferebat regi detrectare veritus non eſt. Et cũ
obloquenti dies ad iudicium dictus eſſet:venire contemnens:me inquit autore phi
lippus rex iſtitutus eſt. & me quoqꝫ autore regno depelletur atqꝫ ita irritatꝰ : equos
quos formoſiſſimos habebat cum omni theſauro burdegalam miſit. Moxqꝫ in an
gliam omnia traduci iubet. Ipſe ad Guillermum hannonię comitem primum inde
ad brabantinum ducem conſobrinum eius feſtinanter contendit. Hic autem bra-

Regis calliditas.

bantinus guillermi hannonieñ. filiam vxorem filio ſuo accipere inſtituerat. Quod
Philippus ſagaciſſime intelligens:cum maxime ſciret Guillermum ipſum alias ſuas
filias magnis principibus collocaſſe & inde ſibi & potentiam & auctoritatem com-
paraſſe: veritus ne acceſſione ducis brabantini incrementum acciperet:pręſertim in
eo tempore cum Edouardus bellum in francos parare nunciabatur:brabantinum
ad ſe venire compendium orat quo bohemus rex & iohannes hannonieñ. & iulia
ci comes atqꝫ leodienſis antiſtes conuenerunt. Quibus cum amicicia iuncta Philip-
pus brabantino ſeorſum aſſumpto:monſtrat eas nuptias quas de guillermi filia in
ſtituerat inferiores dignitate ſui generis eſſe habere ſe filiam quam filio dare ſi nõ ab
nuat velit. His philippi verbis perſuaſus brabantinus:diſcedentibus a rege aliis p̃n
cipibus apud Philippum manſit. Ea re cognita Robertus brabantiam deſerens na
murcum profectus eſt. Qui poſtea ob contumaciam regno interdictus eſt & bona
eius publicata. Et his item diebus Ludouico claromontano comiti rex conceſſit vt

Borbonii comitatus

Roberti artheſieñ. bõa publicant̃.

qui dominus borbonii appellabatur ducatus dignitatem aſſumeret. Ad hunc mo-
dum borboniorum ducatus initium accepit. Per ideʒ tempus Iohannes normã
norum dux Philippi primogenitus apud meldunum bohemorum regis filiaʒ vxo
rem duxit. Quo item die brabantini ducis filio maria Philippi filia nupſit. Nuptiis
celebratis:conuentu multorum ſacerdotum atqꝫ proceruʒ Pariſii congregato:phi
lippus expeditionem ſe ad hieroſolymam ducturũ proponit. & Iohanni filio. xiiii.
annum agenti regni curam mandaturum:ideo orare eos qui aderant : filio obtem-
perarent:& ſi in ea expeditione moreretur:fidem erga illum ſeruarent. Iureiurando
pro Philippi voluntate recepto:conſilium rex dimittit. Interiectis inde paucis ad-
modum diebus:Radulphum augi id eſt deu comitem : & beluacorum pontificem
ad edouardum proficiſci mandat:ſciſcitatum ſi ad eam quam in ſyriam expeditio-
nem parat ſocium ſe coniungeret. Quibus edouardus reſpondet mirari ſe Philip-
pum longinquam p rofiteri militiam qui de aquitania id quod ambianis promiſe-
rat non abſoluiſſet:oportere quidem illum erga ſe conuentorum fideʒ ſeruare:qua
expleta ſe ad expeditionem Philippo paratiorem fore. Verum q̃uis ad hunc mo-

dum oratores a ſe dimiſiſſet: tamen poſtq̃ aduerſus ſcotos autore Edouardo balli-
olo bello decertaſſet: cantuarię archiepiſcopum cum Philippo montiſacuti & gau-
frido ſcorpo ad philippum legat. Qui initio cum ad regem acceſſiſſent: parum comi
ter habiti: ſuę legationis exordia apud comitem deu: & Petruꝫ rogerium rothoma
gorum archipræſulem: mareſchallumqꝫ trecenſem fecere. Cauſa quamobrem veniſ
ſent expoſita: ad regem perducti oratores pacem cum Philippo firmant. Sed diſce-
dentibus a rege in ſua diuerſoria anglis: mox Philippus eos ad ſe reuocare iubet.
Venientibus rex ait. eam cum illis pacem iniuiſſe: cuius ſcoti participes habeantur:
q̃q̃ de illis nulla prius oratio habita ſit. Hanc angli conditionem cum ſe admittere
non poſſe reſpondiſſent: in angliam abierunt. Eius legationis relatione Edouardo
facta: excandens anglus iurat ſe prius omnem ſcotiam perditurum: q̃ ea ſe pacis le-
ge teneri. Anno eodem nundinis in agro ſancti dyoniſii exiſtentibus: repentinus
ignis in merces exarſit quo lenditum id eſt vt ſupra interpretatus ſum edictum con-
flagrauit. Hugo quoqꝫ cruſſiacus pariſienſis prætor: & deinde parlamenteus præ- Punitus iu-
ſes ex burgundia oriundus: ob corruptum ſe iudiciuꝫ pœnas luit. Patibulo ſuſpē dex corru-
ſus. xii. kalendas Augusti anno dominicę paſſionis milleſimo trecenteſimo trigeſi- ptꝰ pecunia.
mo ſexto. Et regina in puerperio apud vicennas decumbente: quę Philippum pe-
pererat: tanto fulgure atqꝫ tonitru aer inhorruit: vt pars cubiculi vbi regina incole-
bat deciderit: & cortinę contritę ſint. Ingentes arbores ſuis ſedibus euulſę & pleriqꝫ
homines trucidati. Per hanc tempeſtatem Edouardus exulceratum animum gerēs
ob dirutam apud xantonas arcem: aliaqꝫ ſibi ſubrepta loca: per nuncios a philippo
petit ea omnia reſtitui. De qua re & ſi crebre vltro citroqꝫ legationes interceſſerint:
impediente maxime carolo valeſio nulla concordię via fuit. Vnde animatis ad bel-
lum regibus: edouardus animaduertens Philippum ſcotorum partes ſequi: cuꝫ lu-
douico bauaro amicitiam init: atqꝫ armis ſe q̃maxime poteſt inſtruit. At contra phi
lippus controuerſiam quæ burgundo duci aduerſus Iohannem cabilonenſem ob
ſalinarum fontem erat ſedat. Quo tempore cometes apparuit ignitiſſimus futuro- Cometa.
rum quæ ſuperuentura erant & aſtronomi pronoſticabantur index. Naꝫ & ab an
glis incurſiones plurimę atqꝫ incendia facta fuere. Nec minus in anglos franci graſ- Belluꝫ exar-
ſati ſunt occupatis in vaſconia pleriſqꝫ locis: incenſis quoqꝫ in anglia duce Nicho- ſit inter fran
lao bucheto nonnullis villis ad maris oram. Nec prætermittit Edouardus cum fla- cos atqꝫ an-
mingis ſocietatem iungere repugnante magnopere eorum comite: Philippo inſu- glos.
per rege diſſuadente. Sed erat gandaui Iacobus arteuella plebeio genere ortus: & q Iacobꝰ arte-
ſeruili miniſterio Carolo valeſio aliquando ſeruierat. Hunc cum aſtutus eſſet & in uella.
genio polleret: Edouardus auctoritatem illi apud gandenſes comparat: ita vt non
parui intra paucos dies fuerit ęſtimatus. Nactus ergo nomē iacobus arteuella gan-
denſibus q̃ neceſſaria illis eſſet anglorum communio oſtendit. Flamingos omnes
lanificio deditos eſſe dicens: qui (niſi ex anglia) lanas nullas haberent: ideo operępre-
cium illis eſſe Edouardi partes ſequi. hac oratione perſuaſis Gandenſibus ipſe bru-
gas petit ſatellite multo ſtipatus. Deinde ypras atqꝫ alia maritimę orę oppida pua-
dens ab omnibus magna lętitia exceptus eſt. Poſtea autem conuentu Gandaui fa-
cto coniurant omnes bellum cum Edouardo gerere. Atqꝫ ita omnes qui exulabāt Flamigorū
ad ſe reuocarunt: coacta nobilitate obſides dare ne ſecus aciuratum erat quippiam coniuratio.
moliretur. Ea factione comperta comes gandauum ſe contulit: ſi forte reducere ad
meliorem mentem flamingos poſſet. Qui venientem comitem apud ſe diſtinēt. Sed

dolo dolum comes eludit. Exactis paucis diebus facti ſe pœnitere & coruꝫ ſententi-
am ſequi ſimulat: & recepta qua vtebâtur veſte cœpit inter illos perfamiliariter cō-
uerſari. Tandem bonam apud illos opinionem aſſecutus: inſigniores fœminas ad
conuiuium accepit. Poſt delicatiſſimas epulas cum iocatuꝫ luſumqꝫ eſſet: comes ve-
natum ire ſimulans Gandauo egreditur cum canum rapaciumqꝫ volucrum turba.
Atqꝫ hoc pacto dum quęrendis vel ardeis vel feris quiſqꝫ ſtudet: ipſe cum paucis ſe
ſurripiens ad Philippum venit. Cuius aduentu letificatus rex: aliquot ex flamingis
factionis autoribus ſacris & communione chriſtianorum pontificis romani aucto-
ritate interdicere facit: miſſis qui ſententiam exequerentur ſiluanecten̄. epiſcopo &
guidone caſtrenſi dyoniſiano abbate. Hęc quę de comite ſcribo froſſardus geſta
eſſe tradit: obſidente caliſeum Edouardo. Qui yſabellam filiam comiti deſponſare
adnitentibus flamingis curauerat. Sed comes cum eas nuptias ęgre admitteret: qa
eius pater fuiſſet ab anglis interemptus: Gandauo abire ad Philippum ſollicite la-
borauit. Dum hæc a Philippo geruntur: Edouardus in brabantiam atqꝫ inde in a-
lemanniam cum vxore ſua hannonien̄. comitis filia ſe confert: vbi contracta cuꝫ lu-
douico bauaro pſeudo imperatore atqꝫ excommunicato ſocietate: ludouici vicari-
us conſtituitur vt nominis amplitudine theutones ad ſeſe alliceret. Quorum ma-
gnum numerum propoſito ſtipendio comparauit. Nec Philippo cura defuit ſe ſu-
oſqꝫ aduerſus imminentem hoſtem inſtruendi: ſed collecto ingenti exercitu: ad am-
bianos caſtra metatus eſt. Vbi poſtq̄ longo ſatis tempore conſediſſet cognito ꝙ e-
douardus apud alemannos delitiis vacaret pręſidiis per munitiores vrbes depoſi-
tis. reliquum exercitum dimittit. Viſus eſt per id tempus ſub minore vrſa alter come-
tes ſine vllo ſplendore perpallidus. Et franci nauali pugna duas ex Edouardi claſſe
onerarias naues non ſine ſuorum cęde capiunt. Quę cum multis variiſqꝫ opibus cu-
mulatę eſſent magno francis commodo extitere. Hautona quoqꝫ anglię in ora ma-
ris oppidum iniicientibus ignem francis conflagrauit. Et penna arx in agro age-
nenſi excepta eſt: ipſi præterea Gandenſes duce iacobo arteuilla alias flādrię regio-
nes ad defectionem ſollicitant: quæ cū ſe dicerent in francos arma non ſumpturos:
non inquit arteuilla in francos: ſed in comitem bellum paramus qui nos & vectiga-
libus premit & afficit iniuriis. At Philippus prudenter coniectans quę ab anglis
flamingiſqꝫ bella in eum mouerentur: vt normannos in fide contineret multis eos
priuilegiis donat. & Haricurię principatum comitatus appellatione decorauit. Et
eiſdem diebus in Philippi poteſtatem venere burgus & blauia munitiſſima in aqui-
tania oppida deprehenſis eudone caluomontenſi & Iohanne de albreto. Contra
vero ad maris littus Picardiam verſus angli tramportum capiunt. Et edouardus
quas numeroſas diuerſarum gentium copias ad quadraginta milia contraxerat in
franciam mouet. Cui ad ſanctum quintinum viromandiæ non contemnenduꝫ op-
pidum cum valido exercitu centum milium armatorum Philippus occurrit. Interiꝫ
tamen dum ibi tantiſper ſe continet: dum omnes copię conueniſſent: anglus Terra-
ſciam populatus eſt. Conuenientibus ſimul copiis: cum rex manu conſerere in-
ter burumfoſſam & flamingariam inſtituiſſet: quidaꝫ in exercitu primores id agere
dehortantur: eſſe veneris diem quę chriſtianis venerabilis eē ſolet. Militē eo die ma-
gnum iter confeciſſe: neqꝫ equis ſpacium fuiſſe pabuli aliquid capiendi. intercedere
prędterea inter ſe & hoſtem locum tranſitu difficilē. Igitur vtile fore ſi in poſteram ꝓ-
ximam diem ꝑlium intermittat. Hęc & ſi inuitus audiret Philippus: prelio tn̄ abſti

Haricuria ī comitatum erigitur.

net. Interim edouardus intempeſtę noctis ſilentio: francia relicta ad theuthones in brabantiā ſe recepit. Quare fraudatū ſe rex arbitratus exercitum in franciā reduxit.

Fugit edouardus

Edouardus a flamingis rex frācoruꝫ appellatur.

At flamingi comite ſuo deſerto ad edouardū ꝓficiſcentes: eum vt francorū regē ꝯſalutant in verba eius iurantes. Ea flamingorū veneratione letus edouardus ꝙ eorum auxiliis rē ꝑclaram geſturus eſſet: in angliam ꝑgit pecuniā ad belli vſum coacturus. Interrea terraſcēſes ꝗ hannoniis finitimi ſunt: duce iohanne veruino hannoniam vaſtāt aſpra oppido nōnulliſqꝫ locis incenſis. Hac calamitate offenſus iohannes hannonię comes veruinū in prętiū ꝓuocat: die ad dimicandū dicto. Quod cuꝫ nō detrectaret veruinus: comes aubentū ꝗ frācorū erat ſuo pręſidio deſtituta (nam ad veruinū laturus opem miles ꝓfectus erat) populatur atqꝫ incēdit. Graſſabaī aliunde & ipſe anglus & bolonię ſuburbana cū aliquot nauibus cremat. Diu quidem ꝑ annos tres cū oīa incurſionibus ꝑderentur & milites inter ſe leuibus tm̄ prętiis ꝯtēderent multis populus incōmodis grauabatur. Naꝫ tornacenſes Philippi iuſſu ad curtracū excurrentes numeroſaꝫ pecudū & boū ꝑdam ex flandria abegerant. At edouardus in angliā traiiciens: comitē ſalberiēſem oxonę dn̄m rebus flandrēſibus ꝑfecerat. Hi vt aliquo inſigni facto nomē ꝑ edouardi abſentiā cōpararent: inſulā obſidere ꝯſtituūt. Quare accerſito guillermo montiſacuti qui regię apud ſanctum bauonē gādaui cœnobiū puerperę cuſtos a rege anglo fuerat deputatus: Armētariaꝫ ꝗ nō ꝓcul ab inſula diſtabat: & eā genuēſiū cohors tuebatur: incendūt. Inde marquętę monaſteriū adeūtes: ibi ꝯſiliū capiūt de inſula obſidenda. Mittūtur ducēti eqtes cū ſalberieñ. & guillermo ꝗ inſulę ſitū explorent. Quorū cognito aduentu: inſulenſes clā bona ciuiū parte emiſſa duce relaio viro nobili appropinquantē oppido ſalberienſeꝫ a tergo inuadūt capiūtqꝫ: reliquis fere oībus interēptis. ꝑductū aūt ad regē hosteꝫ anglū in caſtelleto pariſiorū carceri Philippus cōmittit.

Salberienſis apud inſulā fuſus.

Hoc malo auſpicio flamingi nutātes de pace ad Philippū nuncios mittūt. Verū pacis leges quas illi ꝓponebant rex nō admiſit. Reiectis igitur a ſe nūciis: copias attrebatū ducit ꝑmiſſo in hannoniā filio ſuo iohāne ꝗ regionē popularetur: ꝗ collecto ex finitimis ꝑſidiis exercitu poſt duras excurſiones valēcenas vſqꝫ latiſſime factas: cū ad ſcandoueriuꝫ caſtellū dies fere. xv. in obſidione ſediſſet: aduenięte Philippo obſeſſi paulo poſt: ſe & fortunis ſuis ſaluis deditionē fecere. Arce diruta ad thuinuꝫ ꝗ arx cameraceñ. epi erat ꝑgunt: quā a richardo lymoſino egregie defenſam & ſcalde flumine allutā philippus ꝑtinaci oppugnatione vexat: in quē a bochayni pręſidio quod ꝓpe erat fiebant quottidianę incurſiones. Nec lōga mora interfuit: ecce brabantinoruꝫ dux & gheldrēſis comes & iacobus arteuella cū multa flandrenſiū manu ad diuerſam qua Philippus militē habebat ſcaldis ripā caſtra fecere. Ponte ad ſcaldē extructo freqns & acris pugna fuit. Sed machinarū crebro iactu ꝑcuſſis muris caſtelli: ꝑfectus (opibus in nauē depoſitis: atqꝫ igne in arcē iniecto) ad alemānos nauigat. Quibuſcū ſilēti nocte aufugit. Flagranti aūt caſtello miles francus ſuccurrit incendio reſtincto. Inde normānię dux iohānes aſſumpto in ſocietatē burgundionū duce: hānoniā infeſtat: qua decurſa paucis poſt diebus ad Philippum patrē reuertitur. Cōſtituerat philippus bouchaynū obſidere: ſed audito edouardi conatu qui numeroſa claſſe ī flandriam traiicere nunciabatur: Locis hoſtibus finitimis pręſidio impoſito franciam repetiuit: ad cōparandā aduerſus edouardū claſſem. Quā ex normānis picardiſqꝫ (ducibus mareſchallis) celeriter eductam armis milite commeatuqꝫ philippus inſtruit: inſtitutis ductoribꝰ hugone quiereto: nicholao bucheto: & barbauario ma-

Claſſis francorum.

ritimarum rerum peritiſſimis. Hi quadringentarum nauium claſſe mouentes ante
ſcluſam flandriæ communem portum conſtiterunt: ita vt nec anglo ingrediēdi nec
flamingo egrediendi poteſtas eſſet. Hęc francis agentibus Edouardus roberto ar-
theſieñ. comitante: conſcenſis nauibus proſpero vento in conſpectum francę claſ-
ſis paulo poſt adnauigat. Quo animaduerſo barbauarius: ecce o commilitones in-
quit regem anglum. Qui ſi omnibus nauibus nos in hoc anguſto mari intercipiat
nulla nobis erit claſſem dilatandi poteſtas. Satius eſſe arbitror: in late patens pela-
gus nos traducere quorum in oculos ſol irradiat & maris fluctus nobis aduerſatur
Hęc barbauario loquenti Nicholaus buchetus & tu inquit barbauari pecuniæ ra-
tionem melius q̃ naualem pugnam miniſtrares. A furca pendeat qui hinc diſceſſe-
rit. Periculi peritus barbauarius cum quattuor triremibus portu ſoluit. Ante om-
nem edouardi claſſem pręcedebant onerarię naues duę; quibus nobiles quidam an
gli vehebantur. In quas iniectus barbauarius non magno negocio naues ſuperat:
occiſis qui in ea erant vniuerſis. Sed inſtauranti tota claſſe pugnam edouardo cum
portu adhuc franci ſe continerent. & loci anguſtia atq; hoſtium multitudine ita p̃-
merentur vt ſeſe explicare non poſſent: nec in continente ſe recipiendi facultateʒ ha
berent: littora flamingo obſeruante: poſt q̃ horas ſex acerrime depugnaſſent perie-
re: pridie feſti Iohannis baptiſtę. anno ſalutis trecēteſimo quadrageſimo ſupra mil-
le. Itaq; quieretus in hoſtium poteſtatem viuus incidit: qui claſſis partem ſibi attri
butam ſolis piſcatoribus & vilis miniſterii hominibus armauerat: ꝙ eos ſcilicet mo
dico ſtipendio conductos acceperat: nobilitate contempta cui maius ſtipendium
opus eſſet. Buchetus autem qui barbauario furcas imprecatus fuerat in maluʒ ſub-
latus ſtrangulatus eſt. Vnus tantum cum paucis minoribus nauigiis barbauarius
euaſit reliqua claſſe amiſſa cū illis duabus quas ſub ipſo pugnę pręludio captas ret-
tuli. Cecidiſſe ex vtroq; exercitu triginta milia traduntur. Edouardo autem femur

Clades īgēs francoruʒ apud ſcluſaʒ.

tragula traiectum fuit. Qui ſolidato vulnere: gandauum omnes belli duces accerſit:
vt de reliquo bello gerendo rationem exquireret. Eſt in froſſardi hyſtoria francos
omnes in hac nauali pugna occubuiſſe. Et cum ipſe autor plus anglis q̃ francis ſuo
more tribuat: contrahit vt vult ſuam narrationem vel ampliat. Nam cum maxime
verum eſt buchetum alterum claſſis ductorem fuiſſe a malo iubente Edouardo ſuſ
penſum: id tamen froſſardus pręterit: quia id ad edouardi gloriam minime pertine-
re non ignorabat. Cum anglus copias in continentem depoſuiſſet atq; Ganda-
uum perueniſſet. Placuit omnes copias bipharíam diuidere. vnam alemannorum
atq; gandenſium qui tornacum verſus mouerent: reliquam ex flamingis qui ad o-
ram maritimam & caſſetum incolunt: cui Robertus artheſienſis præficeretur ſan-
ctum audomarum petere Edouardus iubet. Ordinatis ad hunc modum copiis ipſe
ad ſclinium tornaceñ. epiſcopi prædium tentoria ſua ponit atq; ciuitatem vndiq;
circumuallat. Erant enim in eius exercitu præter anglos brabantinoruʒ dux: comes
hannoniæ: Iacobus arteuella & ex theutonum proceribus q̃plurimi: ita vt omnis
exercitus centum & viginti milium eſſe diceretur. Poſt q̃ Philippus cognouit q̃d
ab Edouardo ageretur: coneſtabilem: fuxi comitem: & bertrandum alteruʒ ex ma-
reſchallis cum quattuor equitum milibus tornacum mittit. Burgundorum vero
ducem cum magno procerum numero ad ſanctum audomarum ꝓgredi iubet: qui
duabus & quadraginta nauibus delati imperata fecerunt. At rex ipſe delecto ſibi
exercitu caſtra inter attrebates lenſumq; habuit: dubius adhuc quorſuʒ inclinaret.

Robertus vero artheſieñ. cui attributi inferiores flamingi erant: vix eos ducere po-
tuit cum omnino inſtituiſſent nouam foſſam non præterire. Sed dolo vſus Rober
tus affirmat ſe ex oppidanis ſancti audomari binas litteras excepiſſe: quibus maxi-
me ſperabat patere illi in vrbem aditum ſi illo copias promoueret. Creduli roberto
flamingi arquas qui vicus eſt flandriam euntibus ſancto audomaro proximus ar-
cem habens: protenus petunt. Ex quo loco incurſiones atq; incendia fecere. Inte
rim mens philippo fuit in Robertum artheſienſem ducere. Quod poſtq̃ Robertus
cognouit vocatis ad ſe ſui exercitus primoribus ait tempus eſſe ad ſanctum audo-
marum propius concedere: ſe alteris litteris ab oppidanis admonitum ne oblatam
occaſionem prætermittat. Leti hoc nuncio milites armis captis in aciem a Roberto
ordinantur. Igitur duplici acie inſtructus proxime hoſtem copias ſiſtit. Pugnatum
eſt diuerſis locis acerrime ita vt pro portis oppidi Robertus irrumpens equites ali-
quot francos occiderit. Sed dum ad hunc modum furit: artheſienſes & nonnulli ex
flamingis qui in francorum exercitu erant: in alam berghenſium atq; furnenſium ir-
ruentes & comes arminiaci aliorſum pugnam in yprenſes committens: hoſtem in
fugam vertunt. Rediens autem in caſtra Robertus cum deſerta omnia comperiſſet
caſletum primo: deinde ypras: mox ad Edouardum ſe recepit. Ex quinq; & qua
dragita milibus qui cum Roberto militabant tria tantū milia interempta fuiſſe me
moriç proditum eſt. Fuga flamingorum cognita Philippus ypras copias ducit
& edouardus de vindeſora obſidere tornacum feſtinat. Litteras quoq; ad Philip-
pum in hac ſententia dat. Non ignorare illum pro ſua virtute & ſapientia franciæ
regnum ad ſe optimo iure pertinere: quod vi atq; armis ipſe Philippus vſurparet:
ſe propterea flamingorum maxime auxilio in franciam traieciſſe quæ ſua eſſet: ideo
ſcite probeq; facturum ſi iniurius vltra non fuerit: ſibiq; debitam hęreditatem libe-
ram dimittat. ne eius culpa populus calamitate cladeq; violetur. Si minus id curet:
ſeligat homines belli peritos centum quibus cum ipſe ſecum cum totidem armatis
congrediatur. alioquin totis copiis ad pugnam deſcendat. poſt præſentes litteras
ſcriptas decimo die ad præliandum conſtituto. Ad has angli litteras Philippus ad
inſequentem modum reſpondit: ſe vnas quidem litteras vidiſſe quæ edouardi no-
mine ad Philippum valleſium datę eſſe ferebantur. Sed quia ad ſe regem ſcriptas nõ
eſſe conſtabat ad ea quæ a Philippo peteret non opus eſſe reſponſo. Sed quando
quidem in franciam arma intuliſſet: qui ſibi francorum regi debitam fidem ſupra
paucos annos præſtitiſſet atq; in eius verba iuraſſet: ſe ita regni maieſtatem tutatu-
rum: vt opportuno aliquando tempore illum regno extrudat. Neq; ſe multi ęſti-
mare ꝗ flamingos auxiliares haberet quos prauis facile conſiliis ad defectionem ſe
duxerit. Sperare propterea gentis eius oppida atq; communitates comitem ſuum
aliquando recepturas. Nunc quia de Edouardi in regnum francorum aduer-
ſus Philippum controuerſia locus incidit: non impertinens eſt paucis oſtende-
re: quo iure anglus regnum ad ſe pertinere decertarit. Philippo pulchro maſcu-
linæ prolis tres liberi & totidem fœminæ fuerunt. Ludouicus qui Hutinus dictus
eſt: Philippus longus: & Carolus pulcher: fœminæ diuerſa matrimonia ſortitæ
ſunt. Margareta Ferrando caſtellæ regis filio nupſit: yſabellam Edouardus ſe-
cundus huius Edouardi pater habuit vxorem. Tertia cui katherina nomen fu-
it deceſſit innupta. Singuli fratres Philippo pulchro defuncto regnum legiti-
ma ſucceſſione tenuere. Hutinus patri: Philippus longus Hutino: Philip-

Lrę edouardi ad philippum.

Reſponſio philippi.

Quãobrẽ diſceptauit edouard⁹ de regno frãcorum.

po longo Carolus pulcher ſucceſſit. Hutinus annum. longus quinqꝫ: pulcher an-
nos ſeptem (nullis liberis relictis) regnum poſſedit. Nam iohannes hutini filius du-
remos vnctionis gratia petit/moritur. filiam ebroiceñ. comes ſibi copulauit. Philip
po longo hutini ſucceſſori vnica filia fuit comitis artheſieñ. vxor. Quare morienti
longo: ſucceſſit carolus pulcher: qui iohannam burgundam grauidam cum reliq-
ſet: turbationis de qua nunc agitur occaſio extitit. Nam cum blanchaꝫ regina pepe
riſſet: de legitimo hęrede contentio inſurrexit. Erat eodem tempore ex carolo valle
ſio Philippi pulchri fratre ſuperſtes Philippꝰ filius qui & valleſius appellabatur cũ
fratre Carolo alenconii comite. Edouardo igitur atqꝫ Philippo valleſio de ſucceſſi-
one contendentibus: conuentus francorum habitus eſt: quem trium ſtatuum con-
tionem vulgus vocat. Ibi de contendentium iure diu multumqꝫ diſceptatum eſt
dicentibus valleſianis Philippum Caroli pulchri hęredem eſſe cuius & duorum pꝛ
cedentium regum Hutini & longi conſobrinus per genus maſculinum eſſet. Con-
tra aſſeuerantibus anglis: edouardum tertium non iniuſte regnum vendicare: quá
yſabella Philippi pulchri filia & trium quos memoraui regum ſoror genuiſſet. Igi-
tur cuꝫ ex regibus nepos & maſculus eſſet edouardus ſucceſſorem caroli definituꝫ
iri ſe magnopere depoſcebat. Sed edouardo obſtabat lex ſaliqua: quæ a pharamó-
do vt ſupra ſcripſi francis data in illos vſqꝫ dies obſeruatiſſima habebatur. Ea lege
ſoli virilis ſexus reges a maribus regibus orti: regnum adminiſtrant nec ad eam di-
gnitatem fœminę admittuntur. Cuius legis hęc ſententia eſt. Nulla hęreditatis por
tio de terra ſaliqua ad mulierem venito. Terram autem ſalicam francorum iurecon
ſulti eam dicunt quæ ſolius regis eſt. & a lege alodii diſtat quę ſubditos compræhé
dit quibus datur per hanc legem rei alicuius liberum dominium non excluſa princi-
pis maieſtate. Aſtipulabatur præterea vetuſtiſſimę legi diuturna conſuetudo quæ
mares non fœminas francis præfici obtinebat. Quare edouardo qui ex fœmina or
tus erat nulla ſucceſſionis ratio poterat ſuffragari. Quod ſi iuris quippiam Edouar
dus ex matris origine ſibi pręſumeret: videret ipſe nauarrę regem qui ex hutini filia
& ebroiceñ. comite cum natus eſſet: nullam in regno poteſtatem quęſiuiſſe ꝙ intel
ligeret fœminas a regni hęreditate eſſe ſemotas. His rationibus edocti ii qui cómu-
ni auctoritate conſilium habebant: Philippo regnum adiudicant. Cui iudicio nec
edouardus detraxit: fide poſt paucos annos apud ambianos Philippo de aquita-
nię feudo præſtita. Cuius deniqꝫ aſpernator: ſicuti ex præſcriptis paulo ſupra litte-
ris conſtat: tornacum flamingoruꝫ auxilio fretus obſedit. Igitur coanguſtati ob
ſidione tornacenſes miſſis ad philippum nunciis orant ſuppetias ferat: commeatú
ad eos propter circunſedentem ciuitati hoſtem importari non poſſe. Tornacenſi-
um conditione accepta: Philippus delectos confeſtim proceres cum inſtructis duo
bus milituꝫ milibus mittit. Ipſe vocatis ad ſe belli ductoribus petit vtrum melius iu
dicarét in flandriam ne penetrare: an tornacum proficiſci. Tornacum petere ſatius
viſum eſt. Mouit igitur rex & ad tria miliaria proxime hoſtem caſtra ponit. Inte-
rim cum neqꝫ tornacuꝫ anglus oppugnaret: neqꝫ hoſtem Philippus laceſſeret: ſed
nũc a francis: nũc ab hãnonienſibus atqꝫ brabãtinis flamingiſqꝫ fierét excurſiones:
& diriperentur circunſtantia oppida: concordiam inter reges comitis hannoniæ
mater & Philippi regis ſoror procurauit atqꝫ inducias obtinuit. Compoſitionis
forma hæc fuit. Edouardo aquitaniam & pontiuiacum Philippus reſtitueret fla-
mingis debitum omne remitteret: excommunicatione qua tenebantur aboleta.

Terra ſaliq̃.

Philippꝰ copias tornacum ducit.

Induciç.

Ad hunc modum rebus compoſitis exercitu dimiſſo: Philippus franciaꝫ: Edou
ardus gandauum petit. Eadem tempeſtate Iohannes Britonum dux ſine libe-
ris vita defungitur: cuius morte grauis admodum contentio de principatu inter ca

Cōtentio de ducatu Britanniç.

rolum bleſenſem: & iohannem de monteforti excitata eſt. Itaqꝫ guido & iohannes
fratres erant iohannis quem mortuum diximus. Et guydo Lemouiceñ. vicecomes
relicta filia quam carolus bleſenſis duxerat vxorem/cum prę iohanne fratre mortē
incidiſſet: iohannes mōtefortanus ducatum vendicare contendebat: repugnante
carolo qui britonum conſuetudinem iohanni obiectabat. Britonum enim lege q̃q̃
multi eodem matrimonio fratres in nobili familia naſcantur grandior natu patri ꝑ
omnem hęreditateꝫ ſuccedit. Et hic quidem nullis relictis liberis ſi moritur ſecūdus
hereditatem omnino aſſequitur. Morienti vero quiſquis ex eo generatus eſt etiam
fœmina vendicat principatum. Et ſic deinceps per fratrum ſucceſſiones eadem lex
obſeruatur. Igitur quia caroli vxor ex guydone genita eſſet ad eum vxoris nomine
ducatum pertinere carolus certabat. Atqꝫ ita in iudicium parlamentei ſenatus re ꝑ-
lata principatum bleſenſi iudices attribuerunt. At iohannes montefortenſis ne ſe-
natus ſententię accederet: nānetum vrbem profectus eſt: meditatus armis ſe tutari.
Verum inanis eius conatus extitit. Nam miſſis nannetum iohanne normannię du
ce: & Carolo alenconii comite: montefortenſis ad philippum deducitur quē apud

Edouardi ꝑfidia.

luparam rex in carcerem coniecit. Cognito montefortenſis impedimento: Edouar
dus (q̃q̃ per id tempus inter philippum & ſe induciç prorogatę eſſēt) robertum ar-

Robertꝰ artheſieñ. moritur.

theſienſem ad Britones aduerſus bleſenſem mittit. Qui prima expeditione cum in-
curſiones aliquot prędaſqꝫ feciſſet: ad Edouardum reuerſus: iterum cum ſalberienſi
comite mouens pugna nauali cōmiſſa in femore vulnus accepit vnde paruo poſt
tempore decumbens morte abſumitur. Transfretauit quoqꝫ ad britones Edou-
ardus: vannaſqꝫ vrbem maritimam circumſedit. Quod poſtq̃ philippo nunciatuꝫ
eſt qui tum apud turonos agebat: illo exercitum ducit. Cuius aduētu cognito edou
ardus obſidionem ſoluit. Legati autem romani pręneſtinus & hannibal qui pa-
cis cauſa a pontifice clemente ſexto venerant poſtq̃ vident reges non procul ab al-
terutro diſtare crebris legationibus de pace agunt. De qua cum non conueniret in-
duciæ poſitæ ſunt intra quas vtriuſqꝫ regis oratores ſe coram pontifice ſiſterent.
Qui controuerſiæ cauſa cognita meliores pacis conditiones non vt iudex ſed vt pu
blicę pacis curator proponeret. Hec legatis agentibus: philippi oratores ad ponti
ficem miſſi cum de ludouici bauari abſolutione nichil impetrant (nam vt bauarum
ad ſe: anglo rege relicto: Philippus conuerteret abſolutionis eius procurationeꝫ a-

Dalphinatꝰ ad francos ꝑtinet.

pud pontificem omni curia tractabat). De dalphinatu viennenſi hæc compoſita re
feruntur. Imberto dalphino nec liberi nec liberorum ſpes vlla erat. quamobrem
ad vicinum ſibi regem proſpiciens: a quo principatus eius pace belloqꝫ adminiſtra
ri poſſet: Philippum Philippi regis filium ſucceſſorem atqꝫ hæredem inſtituit: nec
multo poſt pecunia de qua conuenerat a Philippo accepta mundo abrenuncians
prædicatorum ordinem Lugduni ymbertus profeſſus eſt. Et ab eo quidē tempore

Vectigal ex ſale.

ymberto defuncto franci viennā dalphinatūqꝫ poſſederunt. Inter tot quę ſupra
memoraui bella cum Philippo pecunia parū ſufficeret: nouā exigendę pecunię for
mam excogitat: qua ſine cuiuſqꝫ cōditionis diſcrimine omnes regnicolę tenerentur
Sal quo nemo facile abſtinet cōparari aliūde q̃ ex publicis q̃ inſtituerat prōptuariis
vetat. Quod aūt a mercatoribus aut emptum hactenus: aut poſthac emenduꝫ eſſet

id ab iis quos ad id negocium deputaret granetarios per vices temporum precio in
dicto diſtribuendum fore. Id tributi genus & ſi graue multis viſum eſt. ad hanc ta-
men vſqꝫ ętatem penditur: ingenioſum profecto inuentum quo nemo a tributo li-
ber eſt. & vnde ingens regibus pecunia quotannis venit. Monetę inſuper ęſti-
mationem auxit ita vt quæ vnius denarii erat quinqꝫ denariorum paruo poſt tem-
pore haberetur. Quæ res annonę caritateȝ importauit ita vt tritici ſextarius. lxxvi.
auenę vero ſeptuaginta ſolidis venirent. Eadeȝ frumenti pœnuria cum burgun-
dia laboraret: dux ex regis aſſenſu magnam tritici ex agro aurelianenſi vaſtinienſiqꝫ
atqꝫ bleſia nauibus copiam imponit quæ per ligerim ad burgundos veheretur. Id
moleſte ferentes aurelianeñ. concurſu facto naues expilant & omne frumentum ve-
nale extrudunt: cuius rei certior factus rex miſſis aureliam duobus ex aulicis auratis
equitibus negocium dat autores ſupplicio afficere. Oliuerius pręterea de cliſſo-
ne qui a rege defecerat compręhenſus pariſii capite punitur. Puniuntur eadeȝ cau-
ſa gaufridus maleſtretus: Iohannes talkarus: Guillermus ebroiceñ. & alii quidaȝ ex
britonum nobilitate qui Edouardi partes ſequebantur. Par quoqꝫ pœna ſecuta ē
Guillermum baconem / Richardum perceium / & rocheteſſonem qui Gaufrido ha-
ricurto normannię principatum affectanti fauebant. Per eos dies anno qui fuit
a ſalute. xliiii. ſupra mille. ccc. Philippi iuſſu iohannes normannoruȝ dux auinionē
ꝓfectus eſt: vt ſicuti conuenerat de regum controuerſia apud pontificem ageretur.
Sed edouardo per nuncios omnia agente: quibus non ſatiſſufficiens experiendi in
iudicio poteſtas erat: re infecta iohannes ad patrem reuerſus eſt. Tunc blancha Ca-
roli pulchri filia Philippo regis filio nupſit. Et eodem prope tempore cuȝ edou-
ardus ſcluſam ſe contuliſſet ſpem gerens flamingos in fidem recipiendi: cognito q̄
arteuella gandenſibus fuiſſet trucidatus retro in angliam abiit atqꝫ ad aquitanos co-
pias mittit: qui inducias ſua ſponte violauerant. Arteuella autem ꝓditionis ſuſpe-
ctus / Gandauum a magiſtratu vocatus mox a plebeia turba occiditur. Neqꝫ paſſa
eſt cadauer ſepulchro conditum conſumi: ſed inde effoſſum feris & volucribus exe-
dendum abiecit. Nuncio de anglorum in vaſcones aduentu accepto Philippus io-
hannem filium cū delectis militibus ire iubet. Sed poſtq̄ cognouit anglos duce her-
bi comite multas per eam regionem arces occupaſſe. de rebus bene gerendis deſpe-
rans: exercitum reduxit. Qua re vbi patrem indignari accepit: aquitaniam repetens
aguilonem obſedit. Sed renouato inter reges bello vt patri auxilium ferret: ſoluta
obſidione: in franciam venit. Per id tempus anno ſalutis Milleſimo trecenteſimo
quadrageſimoquinto. Iohannes de monteforti impos mentis vita exceſſit apparē-
tibus illi in ipſo exceſſu demonibus. Tāta ſiquidem coruorum turba ędibus moriē-
tis inſedit: quātam eſſe in gallia nemo iudicaſſet. Erat per id tempus compendii
ciuis ſymon poilletus qui verbi ꝓdigus dicere non veritus eſt Edouardo q̄ Philip-
po plus iuris ad francię regnum pertinere. Quamobrem mox compræhenſus atqꝫ
in tabulatum elatus: brachiis primū: deinde cruribus atqꝫ poſtremo capite exſectis:
diras ꝓ ſua temeritate pœnas luit. Conſtituerat Philippus magnam claſſem co-
gere vt in angliam traiiceret: atqꝫ eius rei cauſa miſſis ad genuam nunciis onerarias
naues expectabat: & fabricare præterea inſolitę magnitudinis nauem apud harfleū
normannię portum iuſſerat. Sed cunctantibus qui miſſi erant: atqꝫ appellente ī nor-
manniam cuȝ centuȝ ſupra mille nauibus edouardo: inſtituto Philippus abſtinuit
compulſus aduerſus hoſtem militem inſtruere. Interim dum cunctatur: feſtinabat

Monetę valor augetur.

Caritas ānonę.

Oliueri⁹ de cliſſone capite punit̄ & alii.

Edouardus iterū nocēs.

Coruorum grex

Stult⁹ locutor punitur

anglus cum gaufrido haricurto omnia populari. Itaqꝫ montemburgum: carentuꝫ:
ſanctum londum thorinum/cadomumqꝫ occupat: prędis inde abactis & in angli-
am traductis. Cadomi autem cum pleriqꝫ non parua nobilitate proceres & guiller-
mus bertrandus baiocenſis pręſul pręſidii cauſa eſſent. q̄q̄ oppidani obſtinatis viri
bus hoſti reſiſterent retro tandem (neſcio quo reuocante) cedentes. angluꝫ mox in
oppidum irrumpere conſpiciunt. Atqꝫ ipſe coneſtabilis cum iohanne de tancaruil
la arce egreſſus capitur/& in angliam dimittitur. Ex cadomo lexouios Edouardus

Coneſtabilis & iohannes de tācaruilla ī angliā ducunt̄.

petit. Inde falleſiam mox rothomagum ducens: poſt q̄ philippum exercitum ibi ha
bere cognouit: ad pontem archę ſe conuertens: a philippo pręuentus eſt qui ydo-
neum bello locum occuparat. Quo potitus rex edouardo per nuncios mandat: ſi i
prelium totis copiis veniat: ſe pugnandi poteſtatem facturum. Nunciis anglus re-
ſpondet non detrectaturum ſe prelium dum in agrum pariſienſem veniſſet. Conſe
rendi ſpe accepta philippus ad diui germani monaſterium ſe recepit. Anglus vero
per agrum vernonenſium iter faciens ſuburbanis ſuccenſis mantam alias medōteꝫ
acceſſit. Deinde meulanum oppugnare conatus cęde ſuorum damnificatus eſt: ea-
propter ira excandens murilum proximum meulano locum totum prorſus incen-
dio conſumpſit. Nec cunctatus poſſiacum acceſſit omnia ſancto Clodoaldo tenus
diruens cremanſqꝫ. Cui ne retro abeundi poteſtas foret: ponte qui eſt poſſiaci a frā
cis refracto: interceptus anglus videbatur.. Sed cum ſe per montefortem iter habe-
re ſimulaſſet: & philipus vt illi occurreret ad antonium vicum caſtra poſuiſſet: reſti
tuto poſſiaci ponte anglus bellouacum abſceſſit. Quod poſt q̄ reſciuit philippus ſe
proditum eſſe palā magna voce querebatur. Vnde hoſtem perſequi omnino con-
ſtituens: cum audiſſet auglum per picardiam iter ad mare conficere: abbatis villam
pontiuiaci primarium oppiduꝫ petit. Habebat arenis caſtra eo die anglus & ſe ibi
militemqꝫ reficere conſtituerat donec ex iis quos ad vadum quo exercitum traiice-
ret: nuncium miſerat accepit. Sed de philippi aduentu certior effectus flumine celeri
ter duce gobino agaceo qui inter captiuos locorum peritus erat traiecto: ad vicum

Pugna apd' creciacum.

quem blancam aquam incolę dicunt iuxta creciaci ſiluam caſtra fecit. Nec tranſituꝫ
impedire potuit godemarus fayacus: quem vt anglum traiici prohiberet cum duo
decim milibus pugnatorum Philippus pręmiſerat. Eo cum proxime ſe Philippus
contuliſſet: ſciſcitatus q̄ procul hoſtis abeſſet: cum mentientibus ſibi quibuſdaꝫ cre-
deret hoſtem duodecim miliaribus diſtare: ipſe vt erat ardens congredi: anglos pro
ſpicit tribus tantum paſſuum milibus abeſſe: protenus ergo ſigno ſuis dato q̄q̄ or-
dinem miles non ſeruaret in hoſtem vadit. Erant baliſtarii genuenſes ad numerum
quindecim milium in prima fronte conſtituti. Qui ad primum ſagittarum ſtrepitū
(quibus anglus ſtatim ineunte pugna vſus eſt) exterriti in fugā ſe cōuertunt. Quos
cuꝫ perſequi philippus atqꝫ interfici iubet: magna nihilominus reliqui exercitꝰ pars
deſerto rege fugę ſe dedit: magna pars fuſa occiſaqꝫ eſt: cum ex acie hoſtium ſagitta-
rii tantum depugnaſſent. In interemptorum numero primi fuere bohemus rex: alē
conii comes philippi frater: Lotharingorum dux: Ludouicus flamingorum comes
Comes haricurtus & ſancerrenſis: alias caſtri cęſaris quod oppidum olim agendi-
tum dicebatur. Philippus vero ad ambianos nocte cum paucis ſe recepit. Poſtridie
pugnę qui dies erat dominicus permulti pedites atqꝫ equites ex fuga recepti cuꝫ ad
caſtra ſua redirent: viſis procul francorum ſignis quę erecta angli tenebant: rati illic
aciem francorum eſſe: in manus hoſtium incidentes multo plures ex eis q̄ pridie oc

A Incunabula P3K4 1500

ciſi ſunt. Strages fuit occiſorum milium triginta. Hanc pleriqꝫ ſtragẽ vindice deo fa
ctam dixerunt: aliis in Philippum culpam referentibus: qui ſpreto ꝓcerum pręfecto
rumqꝫ conſilio: cum militem diuturno itinere defeſſum haberet/nulla quiete data i
Gallorũ idumenta.
hoſtem incurrit. Fuiſſe per id tempus per franciam veſtimentorum nimiam de-
formitatem ſcriptores tradunt ita vt ioculatoriam vitam agere francos a veſtibꝰ iu
dicares. Crediderim non defuiſſe illis & laſciuiam atqꝫ ſuperbiam quottidiana gen-
tis mala. Itaqꝫ continuo vix decennio vnius modi indumentũ ſeruat: nouitatis ſem
per ſtudioſa. Itaqꝫ vel anguſtia vel laxitate: item breuitate ſeu longitudine veſtimẽ-
torum galli peccant ſemper. Philippus autem multa ſecum repetens godomarum
fayacum ſuſpectum habuit ꝙ hoſtem apud blancam aquam a vado non propulſ
ſet: voluit propterea godomarum ſupplicio afficere. Conſilio tamen iohannis han
Calliſiuꝫ ab Edouardo obſeſſum.
nonienſis ab ira temperauit. Victor edouardus re proſpere geſta per monſtrolium
boloniamqꝫ viam faciens: in planicie caliſii caſtra fixit. Indignatuſqꝫ ꝙ oppidani il-
li obſiſterent iurat ſe inde non moturum: donec oppidum expugnet: atqꝫ ita vicu-
lo quodam leui materia non procul a calliſio extructo (quem villam nouaꝫ audacẽ
appellauit) ibi diuerſari per obſidionis tempus animo firmat. Cui ab initio flamin-
gi commeatum affatim miniſtrabãt. Sed poſtq̃ defuncti comitis ludouici filiuꝫ i do
minum admiſerunt alius illis animus fuit. Interea cum hæc in Picardia geruntur:
comes darbus qui burdegalam tenebat poſtq̃ iohannem normannorum duceꝫ a-
Nota Haricurti comitis pœnitentiam.
quitaniam reliquiſſe cognoſcit: xantonas: ſanctum iohannem angeliacum: pictaui
qꝫ occupat: & prędis inde factis burdegalam reuertitur. Gaufridus autẽ haricurtus
quem a philippo defeciſſe & normanniam affectaſſe ſupra ſcripſi: commiſſoruꝫ ab
pœnitens: collum mantili quaſi fune circumligat atqꝫ ita ad philippũ veniens & vo
ciferans. Prodidi inquit regem & regnum: miſericordiam tuam rex expeto. Cui ve-
niam philippus impartiuit. Paulo poſt reparato exercitu: hiſdinum artheſii op-
pidum rex petit: vt anglum pugna adoriretur: qui tam arcta obſidione mari terraqꝫ
Gauuinꝰ ꝓditor.
caliſianos premebat: vt nichil victus ad eos inuehi poſſet. Duꝫ ſedet ad caliſiũ edou
ardus: gauuinus bellomontanus laudunenſis. qui lauduno relicto ſe ad medioma-
tricos receperat: per colinum tomelum miſerę conditionis hominem litteras ad an-
glum dat quibus ſpondet illi laudunum tradere. Eſt autem laudunum non procul
a viromandis in colle edito ciuitas: bello in omnes finitimos gerendo accommoda
tiſſima. Colinus acceptis a gauuino litteris: cum francus eſſet diu dubius fuit anglo
ne an franco regi eas reddat. Stat tandem animo ſententia ad philippum proditio-
nem deferre. Cognitis litteris rex colinum docet remos repetat. vbi gauuinus illum
pręſtolabatur. Vtebatur auteꝫ proditor religioſo habitu & ſe ſpecie pietatis occul
tabat. Colinus poſtq̃ ad remos ſe contulit: prętore certiore ab eo facto gauuinuꝫ ꝓ
dit: qui laudunum a prętore perductus: poſt acceptas a plebe multas contumelias:
poſtremo lapidibus obrutus eſt & eius vnicus filius paterni criminis cõſors perpe-
Calliſium edouardo deditur.
tuo carcere afflictus. Interim calliſiani commeatu defecti poſtq̃ philippus deſpe-
rato ſubſidio auxilium ferre non poteſt: anglo ſe dedunt: vita atqꝫ vna tantum ve-
ſte illis conceſſa. menſe vndecimo obſidionis ãno chriſtiani natalis. M.ccc.xlvii. Re
licto igitur calliſio omnes cum ad regem francum veniſſent plurima ab eo humani-
tate accepti ſunt. Inſtituitqꝫ philippus vt nulli poteſtas magiſtratus aut officium cõ
mitteretur: donec qui calliſium tam ingenue defendiſſent ſinguli ſingula officia rece
piſſent. Inter quos primarius erat iohannes viennenſis burgundus eques. Cuiꝰ opa

callíſium in philippi fide quoad fieri per eum potuit permanſerat·Calliſio recepto
edouardus aymerum pauienſem oppido pręfecit. A quo cum Gaufridus charnus
qui ſancto audomaro pręerat calliſium pecunia redimere voluiſſet re comperta: in
emptoris perniciem fraus recidit. captus enim & grauiter vulneratus in angliã miſ-
ſus eſt. Qui autem cum eo tam glorioſum facinus aggrediebatur dominus de mon
temorentiano fuga ſe ſaluauit. Per idem tempus carolus bleſenſis britonuʒ dux (Comes bleſenſis capit.)
apud rupem lerianaʒ victus captuſqꝫ ab anglis eſt. Tot incommodis affectꝰ phi
lippus conſilium pariſium contrahit. Ibi agit de expeditione in angliam ducenda.
Cui ſine controuerſia omnes aſſentiuntur ꝓmittuntqꝫ ſinguli auxiliuʒ ferre: atqꝫ vt
ſtipẽdio militi ſoluendo pecunia quęreretur: itur in aduenas italos qui fœnus exer-
cebant. Illi enim pręter regias leges fœnus augebant: ita vt ſupra milia librarum de
cem primę ſortis: ad quattuor & viginti milia librarum pariſianaruʒ vſura increuiſ
ſet: Eam ob rem eorum bona fiſco deputata ſunt. Grauis eodem tempore peſti-
lentia francos affecit: abſumptis per annum & ſemis triginta hominum milibus. Ea
dem tempeſtate ex teuthonibus exiuere in franciam complures: qui ſe flagellis & a-
cutis ſtimulis percutientes pœnitentiaʒ de ſuis peccatis agere ſe dicebanr. Sed à phi-
lippo prohibiti vix abſtinuerunt. Mortuis vero vxoribus philippus blancham re
gis nauarrę filiam: iohannes eius filius iohannam bolonienſem vxorem accepit.

Edouardo adhuc apud caliſium agente: intercedentibus romanis legatis: indu-
cię anni vnius a regibus conceſſę ſunt. Hęc cum anno ſalutis. M.ccc. quinquageſi-
mo menſe iunio aguntur: Philippus menſe auguſto apud nogentum regis moritˀ:
annum agens quinquageſimum ſeptimuʒ: qui bene fortunatus primuʒ: deinde fœ
lix: poſtremo optimus chriſticola appellatus eſt: & apud diuum dyoniſium huma
tus poſtꝗ̃ annos tris & viginti regnaſſet. Eius regis diebus iohannes. xxii. pontifex (Iohannes xxii.)
romanus de diuina cõtemplatione atqꝫ viſione temere ſentire atqꝫ prędicare auſus
eſt: aduerſantibus illi catholicis viris quibus in primis philippus adiutor fuit. Huiꝰ
regis opus eſt monaſterium virginum ordinis ſanctę clarę apud pontem ſancti ma
xentii quod de moucello appellatur. Qui locus ob bonorum publicationem cuiuſ
dam leſę maieſtatis dãnati philippi fiſco fuerat adiectus.

Eiuſdem compendii Liber nonus.

Errę commendato philippo valleſio: iohãnes eius filiꝰ regnuʒ
adeptus eſt: & de more francoruʒ regum remis vnctus. Qui in
de pariſium repetens incredibili oĩm lęticia exceptus eſt. Vene
rat tũ ex anglia ſolutus carcere radulphus angi comes & cone
ſtabilis queʒ cadomi ab anglis captũ ſupra enarraui. Hic ꝗ in
iohãnẽ (vt ipſe ſponte confeſſus eſt) crimen lęſę maieſtatis cõ-
miſerat apud neellã pariſii capite trũcatus eſt: ſubſtituto in con
neſtabilitatu iohanne hiſpaniẽſi quẽ rex angoliſmenſi comitatu paulo ante dona-
uerat. Tũc dira annonę caritas francos vexauit. tritici nãqꝫ ſextarius libris octo pari
ſiorum veniebat. Per hos dies in xantonibus infœliciter aduerſus anglos a fran
cis: duce guidone neellenſi pugnatum eſt: eodem cum plurimis francis occiſo. Sʒ ne
prorſus inimica fortuna eſſe videretur: ſancti iohannis angeliaci oppidum a francis
receptum eſt. Sed acceſſit ab anglis aliud detrimentum. Agente eniʒ iohanne apud

ſanctum audoenum in agro Pariſienſi diem feſtum ordinis ſtellę:quam pro inſigni
ſuos portare inſtituerat:aderat illic inter aulicos matheus de bouquinghem quem
arci guinarum pręfectum iohannes poſuerat. Qui per inducias quę cum anglis cō-
Cędes a navarro rege hoie malo
uenerant nichil doli metuens:guillermū bellicorū ſui loco ſtatuerat. Hic guinas an
glis ꝓdidit. Et paulopoſt ꝑfidię pœnas luit. Facta etiaꝫ cędes eſt a carolo nauar
ro rege apud aquilam normannię vicū. Nec eius cędis cauſam ſcriptā inuenio. Qui
eſcentem noctu iohannem hiſpaniēſem francię coneſtabilem miſſis ſatellitibus ne-
cari nauarrus iubet. Nec homicidium diſſimulat. Sed datis ad complures ciuitates:
atqꝫ ad regios conſiliarios litteris iohannem legitimis cauſis interemptum fuiſſe di-
uulgat. Nec ſecus necis autorem ſe prędicare verebatur:q̄ ſi aperto bello crimen de
fenſurus aduerſus regem eſſet:cuius filiam deſponſauerat. Apud magnates raro af
finitas valet. Nauarrū homicidam ſequebant̄ Philippus eius frater gaufridus hari-
curtus:dn̄s hābius::iohannes maletus:dn̄s item de gerardi villa quā grauillā voca-
mus. Amalricus de melanno & alii non pauci. Iohannes autem rex qui regni condi
tionem & diram fortunam aſperiorē reddere nolebat:ad carolū nauarrū qui man-
tę agebat:viros & dignitate & genere illuſtres guidonem bononien̄. cardinalē:ro-
bertum gallū laudunenſem antiſtitē:borbonii ducem & comitē vindocinēſem mit
tit. Qui tametſi criminis impunitatē carolo offerrent:veteres tn̄ iuſtę indignationis
cauſas adduxit. Deberi ſibi ex compoſito & nuptiarū fœdere pecun iam. Quam diſ
ſolui in primis oportere contendebat. Ea perſoluta eſt:terręqꝫ plurimū attributum
quod ꝑpetuo teneret. Liberuꝫ itē illi eſſet p̄toriū inter ſuos cōe inſtituere quare nor
mannorum duci fuerat indultū:quod ſcacarium vocant. Suꝑ hęc homicidis impu
nitas conceſſa. Et q̄q̄ hęc accepiſſet:non tn̄ ad regem prius venit:q̄ andegauum co-
mitem iohannis filium obſidem haberet. Venit tandem & apud ſenatum parlamē
ti(ſedente rege)carolus cōmiſſę cędis veniam poſtulauit:obtinuitqꝫ interuenienti-
bus reginis iohanna eius ſorore & blancha. Non quieuit tamen nauarrus. Quam-
obrem iohannes rothomagum ſe contulit:& complures quæ ad carolū ſpectabāt
arces ad ſe recepit. Verū reuerſus ex nauarra carolus:hortatu dalphini viennen̄. ad
regem veniens:ſe omni ſuſpitione liberauit. Mouit ꝑ eos dies ex anglia gallię pri
ceps edouardi filius:& per aquitaniam ad tholoſates irrumpens carcaſſonę burgū
& quę oia narbonam vſqꝫ erant igne conſumpſit nō occurrentibus illi arminiaco
comite & aliis ꝑmultis copiis quas ad prouincię cuſtodiā iohānes ſtatuerat. Edou
ardus p̄terea induciarū impatiens iureiurando violato artheſiuꝫ rurſus ingreditur
& hiſdinū vſqꝫ prędas facit. Qui iohannē in eū ex ambianis ducentē cuꝫ audiſſet:in
tacto hiſdino calliſiū regreſſus eſt. Iohannes vero hoſtē cedentē perſecutus : apud
ſanctum audomarū caſtris poſitis:mareſcallū dodrehan ad anglum cum his man-
datis legat. Aut cuꝫ eo ſingulari certamine aut toto exercitu congrediatur. Neutrū
edouardus acceptum habuit. Sed confeſtim tranſfretauit ad ſuos. Iohanni cum
Cura cogendę pecunię.
in franciam remeaſſet cura fuit bellicis rebus animum intendere & pecuniaꝫ ad bel
li vſum cogere. Conuocatis ad regni primoribus omnium aſſenſu ꝓmittuntur illi
triginta milia armatoruꝫ in annos ſingulos quę populi impenſa militi ſtipendia fa
Seditio atrebatium
cerent. Nec fuit qſpiā in omni francię regno:annuū vel ex ſuis operis vel ex ꝓuenti
bus cenſum ꝑcipiens qui cogendo ſtipendio non contribueret. Quę res(vt ipſe ar-
bitror)cauſa fuit ſeditionis plebeiorum attrebatium aduerſus primores ciuitatis.
Plebs enim in opulentos inſurgēs aliquot interfectis reipublicę gubernacula vſur-

pauit. Ad quos miſſus a rege arnulphus daudregus franciȩ ſeneſcallus centum ſup
plicio affecit. Rex prȩterea nauarrus iohanni continenter infenſus: detrectare id
quod de ſtipendio agebat̃ cœpit. Cui haricurtus comes & pleriqꝫ normãni ꝓceres
aſtipulabant̃. His rothomagi cũ carolo normanniȩ duce ꝗ iohannis primogenitꝰ
erat in arce epulantibus: iohãnes centũ delectis equitibus ſecum aſſumptis ꝑ poſti-
cum ad eos clam ingreſſus oẽs in vincula coniecit. Nec moratus quattuor ex illis co
mitem haricurtũ: grauillam: mabuum: & colinetũ doubletuʒ in proximum agrum
eductos capite plecti iubet. Reliquos prȩter nauarrũ regẽ: friquetum: & iohannem
vaubatum abire ꝑmittit. Caroli regis captiuitate cognita philippus nauarrꝰ ar-
ces complures quȩ in agro conſtantienſi erant prȩſidio firmat: caroli ignominiã vl
turus. Ad quẽ mox cõceſſit gaufridus comitis haricurti patruelis: ꝗ coactis vndiqꝫ
iohannis inimicis: comitis necẽ vlciſci ſtudebant. Hi oẽs duce principe cloceſtriȩ q̃t
tuor armatorum milibus ſtipati: ꝑ lexouios ad becunheloynũ: inde ad pontem au
domari prȩdas agentes ꝑueniunt. Obſidebat tũ arcem robertus holecotus: ꝗ eorũ
cognito aduentu relictis impedimentis abſceſſit. A ponte audomari hoſtis bretoli
um contendit: oĩa populatus. Inde ebroicã prȩtereũtes vrbem ('quã iohannis p̃ſidi
um tenebat & fuerat paucis ante diebus igne fere cõſũpta) vernoliũ cũ arce expu-
gnant. Quȩ poſtq̃ iohãnes cognouit: copias quas coactas habebat educit. Sed abe
untem aquilã hoſtẽ ꝓpter interextantes ſiluas ꝑſequi deſtitit. Tulleriam tñ & bre-
toliũ fortiſſima caſtella cepit: p̃ſidioqꝫ muniuit. Deinceps carnotuʒ ꝓfectus eſt: vbi
recenſito auctoqꝫ exercitu cũ accepiſſet richardum edouardi filium maiorem natu:
in bituriges & pictauos graſſari atqꝫ in turonos venturum: turonum magnis itine-
ribus petit aĩo cum richardo conſerendi. Id aĩaduertens richardus pictauiaʒ regreſ
ſus caſtra impeditiſſimis locis fecit quȩ denſiſſimis ſepibus velut palis munita erant
Contra quẽ iohannes non ꝓcul a chãno caſtello acies ſuas triphariã inſtruit: ita vt
vix mille paſſus inter vtraqꝫ caſtra intercederent. Priuſq̃ acies cõcurrerẽt cardinalis
petragoricus ꝗ pacis cauſam ab innocẽtio ſexto miſſus ꝓcurabat: mognoꝑe pacis
rationes vtriqꝫ principi ꝓponens poſtq̃ irritatos principum aĩos flectere poſſe de-
ſperat caſtris exceſſit. Richardus em̃ & ſi oĩa quȩ iohãni abſtulerat: reddere nõ recu
ſaret: fato tñ malo nõ eſt a francis exauditus. Sed irritatus & furẽs rex ꝓcurrit in ho
ſtem. Aciẽ primã ducebat athenarum dux franciȩ tũc coneſtabilis. Quẽ magnis co-
piis inſtructi ſeq̃bantur arnolphus & iohãnes claromontẽſis mareſcallus. Prȩerat
ſecundȩ carolus dux normannus iohãnis filius maior natu. Tertiã moderabat̃ au-
relianorum dux regis frater. Hi tribus locis. xiii. kalẽ. octobris. anno ſalutis. M.ccc.
lvi. in vallum hoſtium irrumpere conati: crebris ſagittariorum iactibus tardati ſunt
atqꝫ ita ꝗ imbellis animi erant equites pediteſqꝫ magno numero ignominioſam fu-
gam fecere. Anglo tandẽ victoria ceſſit: occiſis in prima acie tribus quos ſupra mẽo
raui: & gaufrido de charni ſignifero cui auriflãma credita erat cum qbꝰ cecidere mil
le ſeptingenti. Iohannes vero egregie prȩ cȩteris pugnans a Dyoniſio morbequo
equite artheſieñ. cũ philippo eius filio & mille ſeptingentis captus burdegalam per
ductus eſt. Carolo re male geſta conſilium fuit pariſium ſe recipere. Quo aduocatis
ex regno primoribus patris miſeram fortunam in ſenatu parlamenti magno omni
um mœrore enarrat: loco eius verba agente petro foreſtano rothomagorũ archi-
prȩſule franciȩ cancellario: atqꝫ pecuniam belli ſubſidium in tot aduerſis poſtulan-
te. Conditione captiui regis cognita: fuit vna oĩm ſententia: miſeris rebus opitulari

Rex nauarrꝰ ſeditioſus cũ normannis.

Nota vltionem.

Nauarrꝰ rex capitur.

Excurſiones ꝑ normãniã

Iohãnes rex apud pictauos a richardo anglo capitur.

moderatione habita.id quod in omnium conſpectu neqꝫ ab incondita multitudie
fieri rite poterat.Deliguntur ꝓpterea ex omnibus quinquaginta viri quorum arbi
tratu tanta res ageretur.Illi hominum turbam tumultumqꝫ vitantes:ad minorum
ędes ſeceſſerunt:vbi quindecim dies ſententiis dictis:tandem carolum per nuncios
oratum faciunt ad eos accedat:habere multa quę ad illum referant. Nec ſegniter a-
gens carolus:cū ſex tantum aulicis ad illos pergit.Sedenti carolo vnus cui cōmiſſuʒ
dicendi munus erat.Nos inquit illuſtriſſime princeps ꝓ noſtro officio per ſupiores
proximos dies de patris tui atqꝫ regni francorū miſeranda fortuna conſilium cepi-
mus:qđ tibi reiqꝫ publicę ſalutare eſſe poſſit. Tm̄ te oramus archanuʒ teneas quod
in pręſentiarū dicturi ſumus.Carolus verbis loquentis interceptis ſe quidē acceptū
habere quod ab illis definitum foret. Verum dignitati ſuę nō conuenire: iureiuran
do ad ſilentium aſtringi de iis potiſſimū rebus q̄ ad vniuerſitatem regni ſpectarent.
Hęc tametſi diceret carolus:pergit nihilominus dicere qui loqui cepat.Pręſentē re-
rum ſtatum idcirco obtigiſſe:ꝙ malis conſultoribus vſus rex eſſet. Apud eos regni
opes & diuitias eſſe:qui & fiſco & publicę adminiſtrationi pręfuiſſent.Ab eis pecu
niam exigendam:mouendoſqꝫ eos officio eſſe & bona eorum publicanda.Cōplu-
res quidem ex clero reliquoqꝫ populo eſſe male adminiſtratę rei conſcios:atqꝫ ipri-
mis Petrum foreſtanum cancellarium:Symonem buſſium parlamenti primum prę
ſidentem:Robertum lorrium equitem auratum:Nicholaum brachum:Enguerrā-
num peticellariuʒ pariſieñ.ciuem: & iohannem pilliuillanum:qui monetę pfectus
erat:& & iohannem chaueum bellicarum rerum theſaurarium. Congruere prꝫter
ea cuſtodia liberare carolum nauarrum. Adhuc perneceſſarium eſſe:ipi optimos vi
ros aſſiſtere.eccleſiaſticos quattuor:proceres duodecim:& populares totideʒ:quo
rum ſapientia & decreto reſpublica adminiſtretur. Fine dicendi facto:Carolus de
his oībus ad conſilium ſe relaturuʒ reſpondit.Sed interim cupere ſe intelligere quid
de ferendo tributo ipſi decreuiſſent.Hęc nobis inquiunt optima factu viſa ſunt:ſia
clero atqꝫ nobilitate decima & ſemis omnium prouentuuʒ anni vnius exigatur.Ci

Decima & ſemis vni⁹ āni

uitates vero & reliqua per regnum oppida ſingula:ex ſingulis hoīm centenis vnuʒ
militem ſi inſtruant:& ad bellum mittāt:id milia triginta conſtituere poſſe. His
a delegatis acceptis:carolus domum ſe recepit.Paucis deinde ſeorſum accerſitis:q-
bus rem auditam carolus cōmunicaret:cognoſcit pleraqꝫ ex illorum poſtulatis ad-
mittenda non eſſe.Quare poſtridie conuenientibus delegatis:admonet ea non pe-
tere quę pręſenti tempori non cōuenirent.Perſiſtentibus in ſentētia legatis:dies di-
ctus eſt cum apud regem in parlamenti ſenatu ſua palā decreta poſtulataqꝫ ꝓmerēt
Conſtituto die:cōueniente in curia vix numerabili populo:Carolus ne in vulgum
efferretur quod alioquin celatum eſſe deberet : a delegatis impetrat ſuaʒ petitioneʒ
in alteram diem transferant.Expectanti populo vt delegatorum conſilia vulgaren
tur:Philippus aurelianus dux a carolo iuſſus:veniſſe ait a patre rege:atqꝫ ab impe-
ratore romano caroli auunculo nunciuʒ:cuius cauſa legati referre quę ipſi geſſiſſēt
impedirentur.ſimulqꝫ palam enunciat quę fuerat a carolo edoctus. Tam paruo ne
gocio popularis conatus & ad rempublicā pertinax feruor langueſcit.Itaqꝫ ad phi
lippi verba magna conſilii pars conuentu relicto ad ſua demigrauit. Quarto dein-
ceps die carolus ex amicis conſilio capto vocatis ſeorſum quibuſdam delegatis reli
quę multitudini per eos mandat domum ꝓficiſcantur:donec commodiore tempo
re eos accerſiret. Hoc caroli inuento conſilium dimiſſum eſt.Non enim commode

ſe aptat principum voluntati populus frequens:exiſtimantibus plurimis inter res aduerſas ſuam conditionem vel meliorem effici poſſe:vel principis liberam admini ſtrationem plurimorũ ſententiis cohiberi.Nam p eos dies quibus conuentus Pariſii habitus eſt:licet carolus apud primores pariſienſiuʒ crebro egiſſet vt pręſenti for tunę pecuniariuʒ auxilium ferrent:ipſi ad publicum conſilium id negocium reiiciebant. At linguę occitanę & ꝓuincię narbonenſis incolis miſericordior animus fuit.Nam auctore armigniaco comite conuenientes:ante omnia ꝓhibent regionis incolas auro argentoqꝫ & vnionibus in publico vti:neue inſigni colore veſtes idu erent donec iohannes eorum rex apud anglos captus teneretur.Octo pręterea ho minum milia ad belli ſocietatẽ cum diurno ſtipendio decernũt.Cuduntqꝫ ad ſtipẽdium armatoruʒ aſſentiente carolo monetam nouam. Dum hęc gerũtur rober tus claromõtenſis aduerſus philippũ nauarrenſem & gaufridũ haricurtũ in territo rio cõſtantieñ.fœliciter pugnat:occiſo ipſo gaufrido cũ aliis nõ paucis.Receptũ in ſuper eſt caſtellũ pontis audomari quod nauarri dedidere ſex milibus nummũ a frãcis acceptis. Inuenio carolũ per hos dies ad carolũ bohemũ imperatorẽ romanũ q mettis agebat ꝓfectũ & inde poſt paucos dies reuertiſſe.Quid aũt ab eo cũ impatore auunculo factũ ſit nõ inuenio.Interea dũ imperatorẽ carolus adit:mercatorũ prępoſitus ſtephanus marcellus & pariſieñ.ſcabini(id eñ nomen eſt eorũ q ciuitatis pariſiorum moderationẽ gerũt)mutataʒ a carolo monetã eſſe non bono aĩo fe rentes andegauorũ comitẽ vicariũ a carolo relictũ plurimo populo comitante cõueniunt:vt monetę vſuʒ inhibeat.Id qđ comes(dũ carolus ab imperatore rediret) ꝓcedit:veritus credo tumultuantẽ populũ irritare. Carolo ab imperatore reuer ſo:mercatorũ prępoſitũ ad ſanctũ germanũ altiſſiodorenſem p archiepm ſenoneñ. vocat.Quẽ cum ingenti armatę plebis multitudine venientẽ archieps monet non aduerſari legi quã de moneta Carolus tulerat.Sed plebis frequentia fretus prępoſitus:pnegat id ſe facturũ.neqꝫ pmiſſurũ eã monetam in vſum venire atqꝫ ita locutus domũ diſceſſit.moxqꝫ quoſqꝫ opifices ab opere ceſſare & i armis eſſe paratos iubet Trepidatum eſt ne quod a plebe inſigne flagitiũ patraretur. Exacta nocte: carolus ſub initium lucis palatium petit:quo item mercatorũ prępoſitus ſe confert.Quẽ carolus alloquens:Ego inquit prępoſite bono aĩo fero qđ a cõciuibus tuis cõmiſſum eſt:& ſi qd culpę eſt:illã tibi remitto neqꝫ ipedio cõuentũ ꝓcerũ habere: eoſqꝫ ab officiis ſemouere placet:q ſub patre poteſtatẽ geſſere.Monetę vero conſiderati onem atqꝫ vſuʒ ad arbitriũ eorũ deferre placet qui a publico conuentu delegabunt Caroli verba ꝑpoſitus libens excepit:petit de ipſis ſyngraphũ a rege ꝓſcribi. Quod carolus facile admiſit.Nam ꝓ rerum temporumqꝫ conditione vir conſultus ſeſe ac commodat. Conuentum igitur carolus iterum pariſii cogit. In ęde minorũ diui franciſci contio habita eſt. Vbi cõſtitutis q̃ ad rem pręſentem expedire videbãtur: ad parlamenti ſenatũ carolus contionem vocat.Ibi poſt habitã a roberto gallo lau duneñ.epo orationem.duo & viginti regii miniſtri nõ auditi a ſuis officiis caroli edicto amoti ſunt: pręter nonnullos ex caroli miniſtris.Ex ſenatu quoqꝫ parlamenti & rationũ prętorio:id eſt(ne ab vſitato vocabulo diſcedã)camera computorum cõplures ſecluſi.De ſubſidio quidẽ pecuniario:atqꝫ militũ copiis ita vt ſupra memo raui ſancitũ eſt.Monetę vero ꝓcium inditũ.De pace autem nuncii burdegalaʒ a ca rolo miſſi:cum per abſentiam edouardi qui in anglia erat nihil trãſigi poſſet:duorũ annorum inducias firmauerunt. Iohannem autem regem richardus vualliæ prin

Narbonẽſis ꝓuincię i ſu um regẽ pietas

Seditio pro pter monetam.

Conſiliuʒ pariſii

Iohãnes in angliá ducit̃

ceps in angliam victor traduxit:remiſſis domum reliquis captiuis quorum vice io-
hannes ſe conſtituerat debitorem. Redeuntibus burdegala nunciis:litterę caro-
lo a patre redduntur:quibus legem de bellico ſubſidio latam ſeruari prohibebat.
Quas per compita vrbis pręconis voce promulgatas cum ſeditioſus populus ac-
cepit:ſtrepitu & clamore carolum impellit non patris ſed delegatorum conſilii ſta-

Populi furor.

Carolus rẽpublicam regẽdá accipit

tuta obſeruare.Carolus igitur populi furiam animaduertens:ſtatim altera pręco-
nis voce conſilii decretum probat.Sed non multo poſt contionis huius ſeueritas e-
languit:in ſuas quibuſq; domos remeantibus.Conſilio diſſoluto: Carolus merca-
torum prępoſitum:carolũ conſacum:& iohannem inſulanum regni primores re-
ctores ad ſe vocat:adminiſtrationem illis vltra vſurpare prohibens.ſe ydonea ęta-
te ad reipublicę moderationem eſſe.Atq; ita pariſio egreſſus:per alias ciuitates va-
dens:quaſq; ad ferendum rebus afflictis ſubſidium hortabatur. At pariſiani Ca-
roli abſentiam nõ ęquo animo ferentes:cũ futurum fore coniectarent vt pertinacię
illorũ carolus facto aliquo obſiſteret:placare illum elaborant opem pecuniáq; pol-
licentes.Quos carolus vt erat inopia preſſus libens in ſuã beniuolentiã recepit.Cõ-
ceſſitq; vt cõuentus alter pariſii haberetur:non oĩm quidem:ſed paucarũ ciuitatu;
Cũ pariſium carolus reuertiſſet:cõuenientibus qui ad conſiliũ deſignati erant:nihil
vtile actũ eſt.propterea ꝙ paucis non licebat de vniuerſa republica decretũ ſtatue-

Iohãnes piquigniacus nauarru; regẽ liberat.

re.Interim dum hęc agunt iohannes pinquigniacus quẽ rex artheſio prefecerat na-
uarrum regẽ carcere vi armiſq; ſurreptũ ambianũ eduxit:amicoru; precibus ſecuri-
tate a carolo impetrata:nauarrus multa ſatellitum manu ſtipatus:ad ſancti germa-
ni de pratis cœnobium venit:fauentibus imprimis laudunenſi ep̃o & aliquot cum
mercatorum prępoſito ciuibus Pariſianis. Nauarri aduentũ non bene ferentibus:
ſeu timentibus quibuſdam campanis burgũdiſq;:qui ad conſiliũ veniſſent cla; do-
mũ abierunt. At nauarrus miſſis ad amicos quos pariſii cõplures habebat:nun-
ciis:ſignificat ſe habere q̃dã q̃ pala; diſſerere populo velit. Nauarri volũtate cogni-

Rex nauarr⁹ ad populũ pariſiẽſe;

ta ꝓtenus affuit cũ ingenti multitudine mercatorũ ꝓpoſitus. Ad quos nauarrus ex
tabulato quod ad muros cœnobii:clericorũ pratũ verſus extructũ erat contionat⁹
cũ multa in miniſtros regios aperte:q̃dam vero in regẽ carolũq; occulte diſſeruiſſet
omnis reliqua eius oratio ad ſui purgationem pertinuit:ſe innocentẽ:ſe iniuſte ca-
ptum.ſe nouem & decẽ menſes in cuſtodia habitũ demonſtrans. His a nauarro
dictis:mercatorũ prępoſitus aſſumptis ſecũ nõnullis conciuibus carolum adit:pe-
titq; nauarro innocenti ius ęquũq; dicat.Cuius verba mox excipiens pręſul laudu-
nenſis:cuius conſilio fiebant oĩa reſpondet:non mõ ęquum iuſtumq; nauarro re-
gi:ſed gratiam quoq; dñm ducem nauarro facturum . Nec multi poſt interceſſerũt
dies:cum carolus ad locum quo nauarrus intra ciuitatem venturus erat prior ſe cõ-
tulit. Venientem armatis inſtructũ nauarrum carolus(compoſito ad gratia; vt po-
tuit vultu)excepit.Nauarrus vero cui nihil ſatis tutum erat:exturbatis q̃ ad fores e-

Vis a nauarro facta ĩ cuſtodes ducis

rant:Caroli cuſtodibus:ſuos aſſeruare portas iubet.Breui ibi habito colloquio:q̃ſ
q; diſceſſit.Poſtridie conuenientibus apud carolum iis qui de nauarri poſtulatis de-
cernerent:venit & ipſe mercatoru; prępoſitus:ſimulans ſe alia cauſa a delegatis cõ-
ſilii trium ſtatuum miſſum.Erat enim vt hęc ageret a laudunenſi epiſcopo edoctus
Cauſa propter quam venerat expoſita:Carolus eos tantiſper manere iubet: donec
ſuam de iis quæ in conſilio verſabantur ſententiam dixiſſet. Prolatis nauarri po-
ſtulatis:prępoſitus rogatus ſententiam. Aequu; inquit omnino rex nauarrus po-

ſtulat.Cui te carole non decet refragari.Prępoſiti dictum omnes(quia inter eos cō-
ſultore laudunenſi pontifice:ita conuenerat)probant. Itaqꝫ ſupellex tota & quic-
quid anteq̃ caperetur habebat:nauarro reſtituta.ei quoqꝫ & ſuis commiſſorum im
punitas conceſſa.Cadauera etiam eorum quos rothomagi capite punitos: & pati-
bulo appenſos rettuli ſacrę humo commendata:& eorum hęredibus bona quæ fi-
ſco applicata fuerant condonata/miſſo in normanniā iohanne amalrico:qui hęc
reuera compleret.Pręter hæc ſpem ceperat nauarrus:normannię ducatum: vel co-
mitatum campanię a Carolo obtinere:compenſandę impenſę cauſa quā ipſe a de-
pręhenſione ſua hactenus feciſſet.Compoſita vtrinqꝫ: vel vt ipſe ſentio ſimulata a-
micitia:poſtq̃ alternis congreſſibus atqꝫ conuiuiis Carolus dux nauarruſqꝫ ſeſe co-
luiſſent:mantam nauarrus petit.Inde rothomagum vbi eos de quibus ſupplicium
ſumptum fuerat magna pompa ſepulturę commendauit:habita ad rothomagen-
ſes oratione de iniqua damnatorum nece. Eodem tempore non pauci ex conſtā

Predones in pariſios.

tienſi atqꝫ ebroicenſi territorio prędones agrum pariſiorum incurſantes:cuncta po
pulabantur.Et licet in eos cum copiis miſſus eſſet petrus villarius pręfectus vigilū
nullo graſſatores damno affecit.Eapropter occaſione ſumpta:carolus copias con
trahit:ſiue vt prędatoribus(vt ipſe dicebat)occurreret:ſiue(vt pleriqꝫ ſentiebāt)pa
riſio & vicinis oppidis pręſidium collocaret.Idqꝫ metuentes Pariſiaci carolum ad-
monent ne id faciat.Non enim ſe in vrbem milites admiſſuros.Quibus tametſi Ca-
rolus ſe nichil tale cogitare reſpondiſſet:cuſtodibus tamen ab vrbis portas attribu
tis:nemini niſi apprime noto ingreſſum patere patiuntur. Nauarri poſtq̃ a Caro

Nauarr⁹ copias cogit.

lo copias intelligit:ipſe quoqꝫ ſe pluribus armatis inſtruit: palam profeſſus : quan-
doquidem conuentorum fides non ſeruaretur(nondum enī arces quæ ſuę in nor
mannia erant receperat)ſe eas vendicaturum.Ob id veriti pariſienſes ne aperto bel
lo arma circunferrentur:ſignum ſibi ciuilis concordiæ accommodant. Caputiola

Capuciola pariſiorum.

rubri blauiiqꝫ coloris conſuunt:quæ quiqꝫ ferant.Hæc ad diſſenſionem ſpectare a-
nimaduertens Carolus : ad forum quas halas vocant quo Pariſienſes conuenire
frequentes ſoliti eſſent:prodire conſtituit. Et q̃q̃ id illi non conuenire laudunenſis
pręſul:atqꝫ ipſe mercatorum præpoſitus identidem dicerent:propterea ꝙ a furibū
da plebe periculum impenderet : Prodiit tamen paucis comitatus:atqꝫ his populū
qui in foro erat paucis affatus. Vos inquit amici ſaluos eſſe cupio omnes : Hortor

caroli ad plebem oratio.

itaqꝫ ſic de mea in vos beniuolentia ſperare: vt perſuaſum michi eſſe confidatis : me
& viuere vna vobiſcum:& ſi ſors tulerit mori. Neqꝫ enim armatos in veſtram per-
niciem contraho.Perſpectum vobis eſſe poteſt hoſtem per agrum veſtrum popu
lationes facere:quorum ego conatibus atqꝫ incurſionibus militem opponere inſti-
tui . Quod nummorum pœnuria impeditus quia facere non celeriter poſſum: ani
mus eſt gubernacula reipublicæ recipiendi atqꝫ e magiſtratuum faucibus collectam
pecuniam recuperandi : cuius ipſe ne minimam partem hactenus ſum conſecutus.
Fuit plebi non ingrata Caroli oratio . Id poſtq̃ mercatorum præpoſitus cogno-

Prępoſiti mercatorū coſiliū.

ſcit::contione apud ſancti Iacobi hoſpitalis ędem contracta : quæ pridie eius diei
a Carolo dicta eſſent nunciat . Sed ſuperueniens mox Carolus : dictorum a ſe ra-
tionem expoſuit : cauſam memorans quamobrem reſtitui : quæ nauarro promiſſa
erant non poſſent . Teneri quidem arces quaſdam a præſidiis quæ pater illis impo
ſuiſſet : qui eas deſerere pro fide præſtita non deberent . Idcirco non per ſe ſtare
quin arces reſtituerentur . Hæc dixiſſe contentus Carolus : contionem dimiſit . At

carolus conſacus abeūte carolo multa in regios magiſtratus euomens:a duce quo-
qꝫ non abſtinuit Laudauit magnopere prępoſitum eum bonum fidumqꝫ ciuem eē
commemorans.rationabile propterea fore vt illum in his quę a ſe geſta fuiſſent cę-
teri ciues tuerentur. Tunc a pleriſqꝫ conclamatum eſt prępoſitū recte omnia admi-
niſtraſſe:prędidiumqꝫ ferendum illi eſſe. Per hos dies monetę precium mutatum

Monetę mutatio.

eſt. Nam mutonus(id enim monetę aureę nomen erat:ꝙ arietis effigiem quem mu-
tonem franci dicunt ſculptam haberet)ſolidis triginta ęſtimatus eſt. Interim ca-
rolo pariſii agente:hi qui circum vrbem prędas fecerant ſtampas diripiunt:abdu-
ctis multis captiuis.Et cum duo fere armatorum milia carolus in armis penes ſe ha-
beret:ſtampenſibus tamen nullam opem tulit.Hoc tempore perrinus marcus cam-
pſoris cuiuſdam ſeruus iohannem bailletum Caroli theſaurarium incautum a ter-
go occidit. quem in ędem diui mederici latentem Carolus inde euelli iubet & ma-
nu qua bailletum peremerat abſciſſa homicidam patibulo ſtrangulari. Sed procu-
rante pariſiorum epiſcopo inde ablatus & apud ſanctum medericum humatus eſt.
Redeuntibus per id tempus ex anglia morinenſi antiſtite francię cancellario:&
vindocinenſi comite:Carolus de pace inter reges habito conuentu procerū cogno-
uit:exultantibus vniuerſis qui res meliores factum iri ſperarent. Venit pręterea a na-
uarro rege qui mantę agebat iohannes pinquigniacus a carolo petens ea expleri q̃
in conuentis habebantur. Ad hoc ipſum venerunt petrus corbius mercatorum p̄-
poſitus:& ſcholę pariſienſis cum pleriſqꝫ doctoribus rector. Tantum erat omnium
fere illis diebus in nauarrum regem ſtudiū atqꝫ beniuolentia. Nec ſatis erat pręter
equum & bonum poſtulare:niſi precibus minas adiicerent. Ad hanc rem vſi ſunt ſi-
mone lingonenſi qui ordinis ſancti dominici miniſter erat.homo eloquens & peri-
tus dicendi a pontifice romano pacis gratia miſſus. His a carolo reſponſum eſt:cō-
uentis quatenus poſſet ſatis eſſe factum:eoſqꝫ mentiri qui ſecus loquerentur. Habe-
re ſe ingenuos equites qui eius rei detractorem ſingulari certamine ob eam cauſam

Homicidiū a prępoſito mercatorū ī caroli cubiculo factū.

exciperet. Poſtridie contracto in ęde diui eligii magno populi cœtu:cęſo pri⁹ re-
ginaldo daucy dum a palatio domum petit:mercatorum præpoſitus ſtephanus
marcellus cubiculum Caroli ingreſſus: Nichil inquit ſerene princeps inter ea quæ
geſturi ſumus contriſteris. Et ſimul hæc dicens conflauum campanum mareſchal-
lum Carolo conſpiciente necant:Robertumqꝫ claromontenſem inde fugientem in
penetrali interimunt. Quibus cędibus perterritus carolus:atqꝫ a ſuis deſertus. Et tu
inquit præpoſite libera Carolum: & ſerua. Securus eſto præpoſitus reſpondit:&
hoc tuo capiti capuciolum impone. Id enim veſtimenti genus erat: quod ſibi po-
pulus ad diuerſę partis diſcrimen deſumpſerat. Carolus igitur commutato cū prę-

Mira p̄poſiti mercatorum ſęuitia.

poſito capucio:per omnem diem illam populari inſigni vſus:ſuum præpoſito ca-
putium ferre permiſit. Cęſorum cadauera trahi a ſatellitibus & ad menſam marmo-
ream quæ in atrio ad gradus palatii eſt proiici inſpiciente Carolo prępoſitus iubet.
Vbi ad populi ſpectaculum ad veſperam vſqꝫ relicta iacuere. Itaqꝫ eo ſuperbię pro-
ceſſit populi furor:vt prępoſitus tyranno perſimilis abuteretur magiſtratu. Enim-
uero laneos carolo pannos bicolores miſit:ex quib⁹ capuciola ſuis aulicis cōficeret:
futura munimēta aduerſus ſeditioſos. Id quod carolus nō recuſauit. Cōuocatis p̄-
terea in auguſtinenſiū cœnobio ꝓmultis qui ꝑ eos dies in cōi francię ꝯuētu agebāt:
cędē a ſe factam prępoſitus(adnitente maxime roberto corbio)laudari ꝓbariqꝫ im-
petrat. Carolū deinde in ſenatu parlamēti ius dicentē cū pleriſqꝫ armatis conueniēs

petit ea omnia illibata ſeruari quę ad trium ſtatuum delegatis inſtituta decretaqꝫ eſ-
ſent:neqꝫ impediret aliquot ex ſuis magiſtratu amoueri: ſed ſineret eos rēpublicam
moderari a quibus regendā eſſe populus decreuerat. Reciperetqꝫ in ſuum conſiliuȝ
tris aut ad ſummū quattuor Pariſianos ciues quos populus deſignaret. Poſtulata
carolus admiſit. Dū hęc a pariſianis furore tumultuqꝫ populari aguntur:nauar-
rus Pariſiū acceſſit:atqꝫ apud neellā diuerſatus eſt:quam regiā domum dono caro-
li poſtea accepit:cum bigore & matiſconis comitatu aliiſqꝫ quibuſdam locis:ex qui
bus annui cenſus decē librarum milia ad eū peruenire poterant. Eius donationis cā
fuit impenſa:quā ſuę captiuitatis tempore ſe feciſſe querebatur. Pacato vt vide-
batur nauarro:pariſiani conſiderātes ne per principū beniuolentiam male cum eis
ageretur:& peſſimorū facinorū pœnas luerent:ad alias ciuitates & regni primores
litteras dant:ſuadentes ſuam ſocietatem ꝓfiteri:& caputiolum pariſieñ. fœderis at-
qꝫ cōis amicitię prę ſe ferre:quod iā carolus dux:& nauarrus rex: philippus pręter-
ea aurelianus francię regis frater:& comes ſtāpenſis aſſumpſiſſent. Litteris acceptis
pauci aſſumpſere. Reliqui nullo rñſo pariſienſes dignati ſunt. Inter tot reipubli
cę dāna carolus conſilium cepit: non ſe regis vicarium & locūtenentem (vt ſolitus
erat) ſed regentem appellare:plus auctoritatis in ea appellatione eſſe ratus. Vſus eſt
autem cōſultoribus,iohanne darmanno cancellario:mercatoruȝ prępoſito: rober
to corbio:Carolo conſaco:& iohanne inſulano. Qui poſt laudunenſem epm pri-
mas conſilii partes gerebant. Egreſſus inde ſiluanectū Carolus quo beluacenſiū
nobilitatem venire iuſſerat:habito cum ꝓceribus de pręſentium rerum ſtatu conſi
lio:mox pruinum profectus campanos ad fidem concordiamqꝫ hortatus eſt:ſine q
bus inter tam multas calamitates regnum francię peſſum ibat. Atqꝫ ita recepto mō
ſteriolo quod ad yonam amnem ſitum eſt:meldeȝ vrbem (vbi eius vxor incolebat)
petit:pręmiſſo comite iogniano cum ſexaginta delectis equitibus:qui mercatū mel-
denſem occuparent. A meldenſibus compendiū ſe confert: vt viromandos in fide
contineret. Ibi per nuncios accepit:pariſianos arcem luparam occupaſſe: & pſidio
impoſito machinas inde belli ad ędes publicas vrbis traduxiſſe. Itaqꝫ parum abfuit
quin ad priorem aduerſitatem nouę factiones accederent. Nam abeunte pariſio ca
rolo:nemo nobilium pariſios inuiſebat:carolum ſequentes. Et aliquot ciuitates cū
pariſiis ſentiebant:ſed longe plures caroli partes tuebantur. Per eos dies cum al-
ter apud pariſios trium ſtatuum conuentus haberi ſperaretur:Carolus compendi
um contionem contraxit. Vbi & de militibus legendis:deqꝫ belli & reipublicę ſub-
ſidio forma quaȝ campani inter ſe ſtatuerant ſeruata eſt. Hoc eſt:vt per ciuitates &
regni oppida ex ſeptuaginta domeſticis capitibus eques vnus:ex vicis atqꝫ agris ex
centū liberis hominibꝰ vnus: ex ducentis ſeruis totidē legerent. Clerus decimā:no-
bilitas ex centū librarū annuo prouentu ſolidos centū penderet. Cuius penſionis
queſtores a populo cōmiſſi eſſent:pręterq̄ decimę quā ad quotidianos ſumptꝰ Ca
rolus ſuo arbitratu moderaretur. Cōuenere paucis poſt diebus Carolus nauar-
ruſqꝫ apud claromontē agri beluacenſis fruſtra adnitēte nauarro vt in caroli grām
pariſianos reduceret. Qui poſtq̄ nauarri interuētu nichil ſibi bene ꝓcedere vident:
duos ex caroli miniſtris:henricum metretū fabrum lignariū:& poretum pontiū pa
riſienſium pręfectū proditionis inſimulatos capitis ſupplicio afficiunt. Inſurrexit
per idē tempus in beluacenſiū territorio agricolarum inſolens turba quę ex vicis in
nobilitatem duce guillermo calleto irrumpens cędem multā facit:cōpendiūqꝫ vſqꝫ

rex nauarrꝰ pariſium ve nit.

Pariſiorū temeritas atqꝫ arrogantia.

Pariſiani luparā arcē occupant.

Modus pēſionis carolo ſoluendę

Iaquę beluacenſes

atqꝫ ſiluanectum & ſueſſionez graſſata:arces cõplures ſpoliauit deiecitqꝫ. Erat huic
hominum peſti in nobilitatem pręcipua conſpiratio & execrabilis ſęuitia. Cuiꝰ ne
per eius ſingula flagitia circũferar:duo tantũ ꝓcipuę immanitatis crimina memora
bo.Inter plurimas cędes hęc debacchantium furia caſtellum quoddam irrumpens
loci dominum cum palo alligaſſent:eius vxorem filiamqꝫ in conſpectu mariti ſtu-
prauerunt:ſtupratas necauerunt:viro mox crudeliter interempto. Alterum preter
ea auratum equitem a ſe trucidatum:& veru tranſfixum igni aſſauerunt ſpectante
equitis vxore:quam a duodecim ſtupratoribus violatam:impulerunt de mariti car
ne veſci:miſeram paulo poſt mulierem morte afficientes.Sunt qui memorię prodi
derunt hos graſſatores regem ſibi inſtituiſſe iaqueum quendam bellouacuz:a quo
ipſi ſe iaquas voluerunt appellari.Egreſſi quoqꝫ pariſio trecenti ex numero perdi-
torum homines duce petro gillo tillium profecti: cum ibi Iohannem vaillant cum
quingentis eiuſdem factionis armatis comperiſſent:inita ſocietate meldem ducunt
rati prima incurſione mercatum expugnare.Quos meldenſes poſitis per vias men-
ſis vino atqꝫ dapibus magna omnium lęticia reficiunt.Erant in mercato cum vxore
caroli:fuxenſis comes:atqꝫ alii bono numero nobiles quidaz.Qui poſtq̃ oppugna

Furor plebiſ reprimitur.

tionem aduerſum ſe parari vident:irruptione facta totam illam plebeiam vim furo
remqꝫ diſſipant.Ingreſſiqꝫ ciuitatem:eam partiz incendunt atqꝫ diripiunt:capto ſo
lanno ciuitatis prætore:quem abductum necauerunt.Depręhenſus pręterea a na-
uarro rege guillermus calletus iaquarum beluacenſium primarius carnifex (iaquas
enim hęc ſe factio vocabat) vltimum ſupplicium apud claromontem tulit. Veni

Nauarrꝰ pariſienſis ꝓfectus.

ens deinde pariſium rex nauarrus a pariſiis dux & vt eſt in vulgari vocabulo capita
neus vrbis conſtituitur iurantibus ſe ad reliquas ciuitates litteras dare quę illum to
tius regni pręfectum conſtituant. Hæc agentibus pariſianis: Carolꝰ numero mi
litum fiebat in dies auctior qui vbilibet depręhenſos pariſianos ſpoliabãt:ita vt eiꝰ
ciuitatis ciuem nemo ſe ꝓfiteri auderet. Sęuiebant tamen maxime in beluacenſium
iaquas:quos ad numerum viginti milium intra paucos dies trucidatos fuiſſe tradi-
tum eſt.Poſtq̃ iuſtum exercitum ſe habere carolus intelligit:callam mouet: deinde
apud pontem chalentonium atqꝫ conflanum caſtra ponit: in pariſianos incurſio-
nes faciens. Nec erat qui aut ingredi vrbem aut inde egredi ſine eminenti ſui incõ-
modo tentaret.Quod ſi turba facta populus interduz eruptionem faceret: vrbem
magno ſuo damno repetere cogebatur:inſequentibꝰ eos carolinis militibus. In-
terim autem nauarrus apud ſanctum dyoniſium ſe continebat. Et iohanna regina
cum concordię formulam principibus propoſuiſſet:obtinuit: vt ambo in colloq-

Cõuẽtio caroli & nauarri.

um venirent.Pone ſanctum anthonium campeſtrem tentorium carolo fixum eſt:
quo ſe nauarrus contulit.Carolo ſtabant in armis triginta bellatoruz milia.Nauar
ro vero octo apud charronam vicum erant. Tandem conuenit vt ad omne debitũ
quo carolus nauarro obnoxius erat diſſoluendum milia librarum decem annui ꝓ
uentus nauarro aſſignaret:ſolueretqꝫ definitis temporibus quater centuz milia flo
renorum. Re ad hunc modum confecta iureqꝫ iurando interpoſito: principes diſ-
ceſſere. Abiens a carolo nauarrus promiſerat de pariſienſibus ad carolum poſtera
die referre.Sed verbi iuramentiqꝫ neglector:anglos qui ſub eo militabant pariſii ad
præſidium locat.Nec morati pariſienſes:aliquot ex ſuis armatis ad caroli caſtra mit
tunt:quos acerrime repulſos ad muros vſqꝫ carolus perſequitur. Fuiſſe alios belli
motus conſtat qui cum parum momẽti habuerint eos pręterm itto. Illud memo

rabile magis aduerſus anglos geſtum eſt. Erat apud ſanctum dyoniſium angloruꝫ
manus præter eam quam pariſii nauarrus habebat quæ prædas faciens agros infe-
ſtabat. Quamobrem arbitrari pariſienſes vnius criminis anglos eſſe conſcios: impe
tu ſancto: quattuor & viginti ex iis qui pariſii erant occidunt. Compluribus ꝗ apud
neellam cum nauarro epulabantur captis: quos apud luparam in vincula coniece-
runt. Ob cuius facti atrocitatem cum nauarrus illos (aſſiſtente ſibi mercatorum præ
poſito increparet) non prius tumultuari deſtiterunt: q̃ ipſum nauarrum prępoſitũ
qꝫ coegerint cum eis in reliquos pradatores ãglos arma mouere. Cuius cœpti eos
tandeꝫ pœnituit. Nam diu negligenterqꝫ ſeſe nauarrus inſtruens: dat anglis ſpaciũ
ſibi proſpiciendi. Nec dubium fuit dimiſiſſe ad eos nuncios de pariſienſium aduen
tu. Quare inſidiis ad ſaltum diuę marię bolonienſis poſitis: pauci extra ſaltum con-
ſpiciebantur vt paruę multitudinis ſpeciem oſtenderent. Mouentibus autem pari
ſianis: nauarrus prępoſituſqꝫ dyoniſiana porta cum parte copiaruꝫ egreſſi ſunt. Re
liqua peditum turba ſancti honorati portam petit qua in hoſtem iter erat. Qui duꝫ
in conſpectu hoſtis veniunt: mox qui in nemore latebant ſe palam oſtendentibꝰ to
ta illa incondita plebs fugę ſe committit. Quarum maximam parteꝫ inſequentes an
gli ſpectante nauarro trucidant. & nichilominus prępoſitus ad ſuos reuerſus: an-
glos non multopoſt e lupara & vinculis ſoluit. Deinde rixante eo aduerſus iohan-
nem mailardum ob clauem propugnaculi dyoniſianę portę: quam ioſerano matiſ
conenſi committi illa die prępoſitus iubebat: mailardus ad falas: prępoſitus ad diui
anthonii propugnaculum ſe recepit: geſtans neſcio quas in manu litteras a nauar-
ro vt ipſe dicebat acceptas. Quas quia propugnaculi cuſtodibus communicare re-
cuſauit: inſurgentibus qui pręſidio erant: Philippum guiſſardum primum: mox p̃-
poſitum interficiunt: commeritam tot a ſe commiſſis flagitiis pœnam excipientes.
Occiſi quoqꝫ ſunt iohannes inſulanus iunior: & iohannes poretus: qui omnes ve-
ſtibus nudati in viam publicam furente plebe abiecti ſunt. Compręhenſi præterea
carolus conſacus pariſienſis ſcabinus: & ioſerannus matiſconẽſis regis nauarri the-
ſaurarius. in carcerem coniecti ſunt: & poſtea capitali ſupplicio affecti: & in profluẽ
tum ſequanę proiecti. Per eam cędium tempeſtatem carolus pariſium acceſſit conci
liandi ſibi populi cauſa. Itaqꝫ egregia oratione patefecit quę mala ab iis qui paulo ſu
pra pœnas luiſſent facta iam erant: & poſtea futura timebantur. Nauarro quidem
regi francorum regimen commiſſuros: introducturos ob eam cauſam in ciuitatem
anglos: nauarroſqꝫ eo die quo de illis fuerat ſupplicium ſumptum/mactaturos prę
terea eos qui regis patris atqꝫ ſuas partes ſequebantur: occidendorum ędibus poſi-
ta ſigna eſſe deſtinatę cędis. Confirmatus caroli oratione populus: crudeliſſima p-
ditorum facinora execratus eſt. Mutatur enim ſemper cum fortuna populi inſtabi
litas. Hinc ergo indignabundus nauarrus apertum carolo belluꝫ indixit. & meldũ
num occupat: multaſqꝫ per anglos incurſiones faciens omnia populabatur: ſollici-
tabatqꝫ vrbes ad ſe deficere: iuuantibus eum anglis. Propterea robinus canolus an
glus ex britonibus in aurelianos mouens: caſtrum nouum/& caſtilionem capit. de
inde malicornum. Eodem tempore angli qui in agro altiſſiodorenſi populatio-
nes faciebant ciuitatem ſub lucem intercipiunt: diripiuntqꝫ paucis interfectis. Et ne
ſingula perſequar: omnia flumina quibus aliquid commeatus ad pariſios importa-
ri poterat ſurſum deorſumqꝫ hoſtis occupabat. Et iohannes pinquigniacus in terri
torio nouiomenſi centum & viginti inſigni nobilitate viros cum nouiomenſi anti

Prępoſiti cõplicumqꝫ cędes.

Apertũ bellũ a nauarro indicitur

ſtite captos in vincula apud creoliũ coniecit. Moxqꝫ ambianos petens: ciuitatis ſub
urbia cremat. Sperabat enim adiutore iacobo fuſciano ambianos in poteſtatem na
uarri recipere. Sed proditione cognita iacobus capite punitus eſt. Interim cuꝫ ex

Forma concordię quaꝫ legati caroli ab anglia ret tulerunt.

anglia a iohanne rege reuertiſſent oratores: propoſitę pacis conditionem ferentes:
Carolus accerſitis in atrio palatii multis varię dignitatis hominibus: pacis formulã
per guillermum dormanum regium in ſenatu parlamenti aduocatum ad tabulam
marmoream recitare iubet. Petebat edouardus pro iohannis redemptione ſibi per
petuo normanniam xantonaſqꝫ dimitti: cum adiacentibus ciuitatibus agenenſi: tar
ba/petragora/lemouice/cadurco/turonenſi/ bolonienſi/ pontiuiaco/ & Guina-
rum comitatibus/caliſio/ & monſteriolo : quos principatus libero iure & ſuo im-
perio poſſideret: ita vt britonicus ducatus normannorum ducem non ſecus ac pri-
marium dominum eſſe profiteretur: atqꝫ in eius verba iuraret. Si iuris pręterea quip
piam in terris ipſis vſu vel lege aliquis vendicaret: id (reſtitutis poſſeſſoribus) redi-
meretur a iohanne. Adhuc quadragies centum milia nummum philipporum aure
orum edouardo perſolueret: duodecim datis obſidibus: cuꝫ aliquot ciuitatibus: in-
ter quas rothomagus cadomumqꝫ deſignabantur: & ſuper hęc centum milia libra
rum ſterlingorum (id genus eſt pecunię ęſtimationis apud anglos) Et hęc quidem
edouardus petebat. Sed iniquę viſę ſunt cõcordię leges. Ideo communi decreto bel
lum anglis indictum eſt. Simulqꝫ inſtitutum quem numerum militum: quamve pe-
cuniam ad id bellum quiqꝫ ſuppeditaret. Exactis inde paucis diebus: de reducendis
ad mutuam beniuolentiam principibus cum ſolliciti eſſent: ita egerunt: vt ad Caro

Nauarrꝰ põtiſará ad Carolũ venit.

lum nauarrus veniret. Venit autẽ pontiſaram obſidibus a carolo datis. Vbi poſt
multa hincinde de concordia habitis ſermonibus cum nauarrus oblata reſpueret:
carolus miſſo ad illum comite ſtampenſi: hęc dicere iubet. Quandoquidem iuſto &
ęquo aduerſaretur: ſciret carolum neqꝫ amiciciam cum eo/neqꝫ pacem habiturum:
ſed eum in vincula reducturum vnde fuiſſet ſublatus. Inſequenti nocte nauarrus ſi-
ue numine aliquo inſtinctus ſiue dolo malo iram diſſimulans: ad caroli conſiliarios

Nauarrꝰ caroli cõſiliarios alloquiť.

miſſo nuncio: orat ad ſe veniant. Vbi illi aduenerunt: hęc locutum nauarrum acce-
pi. Haud inquit viri ſapientes dubius ſum eam regni huius miſeram conditionem
eſſe: vt ſi diſcordiis agere pergamus: facile reſpublica dilabatur. Eapropter quoniã
a francis regibus genus ſumpſi: ponenda eſſe odia operępcium iudico/ & regni ca-
lamitatibus ſuccurrendum. Itaqꝫ conſtitui regis & caroli amicitiam inire: eamqꝫ ſyn
cere obſeruare. Neqꝫ mihi pecuniam/neqꝫ alias poſſeſſiones vendico: præter eas q̃
ante diſcordiaruꝫ tempus meę ditionis extiterunt. Quare ite: & hęc aliis collegis ve
ſtris & carolo nunciate. Hæc cum carolo relata fuiſſent: magnopere laudauit. Ac-
cerſitoqꝫ in cęnaculum arcis procerum & prudentum conuentu: nauarrum intro-
duci iubet. Qui adueniens ea quę apud conſiliarios dixerat/coram eſt locutus. Re-
conciliatis principibus: beniuolentię initium hoc nauarrus dedit. Anglos partium
ſuarum omnes qui in pręſidio poſſiaci & in caluomonte erant emiſit. Non defuere
tamen qui nauarri in carolum fidem ſuſpectam haberent. Idcirco carolus non priꝰ
nauarrum pariſium admiſit: q̃ populi animum exploraſſet. At vbi comperit paceꝫ
gratam pariſienſibus eſſe/nauarrumqꝫ tuto introducere poſſe: proditoribus exclu
ſis: regem amicum liberaliter accepit. Proditorum hæc nomina ſunt. Robertus gal-
lus laudunenſis antiſtes. Michael taſſus nouiomenſis eccleſię cancellarius. iohãnes
ſandacus. Petrus delacurtus. Vincentius mauricerius. Petrus debarrus. & gaufridꝰ

flamingus.Quos iohãnes mareſianus in ſenatu parlamenti(autore mercatoruꝫ p̃=
poſito)palam deſignauerat.Paucos inde dies pariſii diuerſatus nauarrus meldunũ
proficiſcitur.Et ſperabatur ex creolio anglos dimiſſurus/propterea ꝙ inauditũ ve
ctigal ab iis q ſequana merces pariſiũ inneherent exegiſſet: nõ alia cã(vt iactabat) q̃
vt ſtipendium militi ſolueret.Sed neqꝫ meldunum nauarris:neqꝫ creolium anglis li
berauit:q̃uis ſex regalium milia a pariſianis vt anglos amoueret receperat.Per id tẽ

Edouard⁹ i remos mouet.

pus menſe nouembri Edouardus poſtq̃ comperit francos pacis conditiones quas
iohannes poſuiſſet reſpuere:prẹm iſſo caliſium duce leucaſtrię cum quadringentis
equitibus & duobus ſagittariorum milibus:ipſe in galliam traiiciens cum caliſium
appuliſſet:recenſito diligenti cura exercitu tris acies inſtruxit.Primam quę quingẽ=
tis equitibus auratis:& mille ſagittariis conſtabat : ſequebatur altera in qua rex ipſe
erat tribus equitum & ſagittariorum milibus quinqꝫ ſeptus. Ingens poſt carrorum
numerus ſuccedebat/quibus omnis generis commeatus vehebatur.Nam cum in=
audita prius annonę caritas franciam vexaret:non tantum frumenti copiã:ſed mo
lendinorum machinas edouardus condiderat cum breuibus ſcaphis quibus e ſtag
nis piſces exciperet vel flumina tranſmitteret.Quę omnia ſex carrorũ milibus impo
ſita tuebatur.Tertia acies duoruꝫ milium equitum pręter pedites & ſagittarios qui
ex germanis &belgis ad edouardum conuenerant:vt in tanto belli apparatu edou
ardo obſequerentur:vel reuera pr ędas facerent:& ſuas fortunas rapinis ampliarẽt
Comitabantur quoqꝫ foſſores quingenti & fabri lignarii qui aſpera viarum: & im=
pedientes profectionẽ ſiluas ęquarent . Hanc tanti belli moleꝫ edouardus ideo ſuſ
ceperat vt francię regnum vendicaret:aut pacis leges quas animo conceperat fran=
ci reciperent.Igitur per artheſium ducens poſtq̃ apud remos in obſidione dies qua
draginta ſediſſet:relictis remis campaniã ingreſſus:ſenones tandem atqꝫ niuernẽſes
petit:acceptis a burgundis ne in eos moueret florenorum aureorum milibus ducẽ=
tis.Inde moretum per vaſtiniuꝫ profectus ad reginę burgum conſedit: is viculus eſt
quattuor a pariſiis miliaribus diſtans.Vnde miſſis ad carolum normannię ducem
caduceatoribus per eos a carolo petit pugnandi faciat poteſtatem.Quo non impe
trato:aliquod angli ad pariſiorum portas incurrẽtes ſatis acerrime repulſi ſint.mox
qꝫ edouardus per belſiam iter faciens in britanniam copias ducit.vbi per ęſtatem re
creato exercitu ad autũni initium pariſium reuertitur:quam circunuallare niſus eſt.
Inter has calamitates carolus multa proſpiciens:cancellarium guillermum de mon
te acuto.abbatem pręterea cluniacenſem:& ſymonem lingonenſem ordinis prędi=
catorum primarium rectorem ex aulicorum conſilio ad edouardum legat . Sed nec

Edouard⁹ i ſuburbio ſãcti marcelli pariſienſis

ſic pacis conditio proceſſit. Caſtris igitur ſublatis : partem copiarum hoſtis ad diui
marcelli ſuburbium locat:ratus pariſienſes prælii poteſtatem facturos.Quietis fran
cis & in vrbe ſe continentibus:ſpe fruſtratus Edouardus : carnutum verſus iter fe=
cit . Caſteldunum autem cum veniſſet: orta tempeſtate(quæ ſolito horridior fuit)
territus hoſtis:per aubericum cluniaci abbatem clam explorat:ſi pacis aliqua condi
tio inueniri poſſit.Quod poſtq̃ referente abbate cognitum eſt:carolus animum ad
pacem intendit.Miſſis ab vtroqꝫ principe nunciis viris & nobilitate & doctrina il=
luſtribus:apud bretigmacuꝫ qui vicus eſt non procul a chartris ſub mõtelerico cõ

Formula liberãdi regis iohannis.

uentio habita pacem ad inſequentem modum conſtituit . Anno chriſtianę gratiæ
ccclx.ſupra mille.Anglo omnis pictauia:toardus/bellauilla/xantones/ agena/pe=
tragorium/Lemouicenſes/cadurci/tarbienſes/bigorii/angoliſmi/ruteni/pontiui=

aci/caliſii/& guinarum comitatus cum aliis adiacentibus vicis obuenirent:& ad ip-
ſius perpetuam ditioneꝫ abſq; vlla iuris aut maieſtatis diminutione cederēt. Ei quo
q; tredecies centena milia aureorum ſtatutis diebus ſoluerentur. His ad hunc mo-
dum caroli nomine firmatis:edouardus iohannem regem caliſium deducere pro-
miſit:vnde liber & nullius rei obnoxius abire poſſet:datis ante omnia obſidibus:p-
miſſiſq; in angli poteſtate ruppella & guimarum pertinentiis. Qui iohannes caliſio
aliquando digreſſus:nec bellum anglo indicere:nec in eū arma ſumere tentaret:do-
nec quę decreta ad pacem erant pleniſſime complerentur. Huius concordię poſtq̄
ſyngrapha principum iuramento & ſigillis roborata ſunt:inducięq; poſitę: Iohan
nes rex poſt quartum ſuę captiuitatis annum:caliſium perducitur. Quo (viſendi pa
tris cauſa) carolus ſe contulit. Rebus poſt aliquot menſes plane ordinatis:iohānes
boloniam mox ad ſanctum audomarum profectus eſt. Edouardus vero ludouicū
andegauię ducem/& iohannem aluernię atq; biturigum principem regis filios:Lu
douicum borbonienſem:Petrum alenconium/Iohannem comitis ſtampenſis fra-
trem:Guidonem bleſenſem:alios præterea obſides non infimę nobilitatis ſecuꝫ du
cens angliam repetiuit. Iohannis autem aduentus mirabili omnium lęticia except[9]

Diſceſſio militū ī varias partes

eſt. Ad quem veniens paulo poſt nauarrus:iurat in fide ſe manſurum. Conciliatio-
ne principum habita:cum milites ſuis pręſidiis ſicut conuenerat egredi oporteret:
nec ſtipendio vllo iuuarentur:deſperatis rebus:magna pars pręfectos capitaneoſ-
q; ſibi conſtituunt. atq; ita per campaniam populationes facientes burgundiam in-
uadunt. quibus aliquot nobiles burgundi ſeſe coniunxere:tanto quidem numero
vt ſupra quindecim milia paruo tempore hæc turba excreuerit. Moxq; decem & ſe
ptem ductoribus graſſantes : per matiſconem in foreſtam iter faciunt. Aduerſum
quos a rege miſſus cū non contemnendis copiis iacobus borbonius infœliciter pu
gnat. Prędones enim in monticulum non multum procul a lugduno cum ſucceſſiſ
ſent:partem copiarum poſt montem occultāt:reliqua pars velut inermis ſe iacobo
oſtendit. Erat mons petroſus atq; confragoſus. In quem dum iohannes archipręſ-
byter primę cohortis ductor aſcendere pergit:pręдones lapidibus deorſuꝫ magna
vi & numero iactis:ſubeuntes arcebant:iohannemq; grauiſſime contundunt. Cui
ſubſidio adueniens borbonius toto exercitu pręliatur. Sed confeſtim prodeuntib[9]
qui latuerant fit ſtrages magna francorum. Cadentibus plurimis:iacobus cuꝫ filio
eius petro ſaucius lugdunum ęgre relatus eſt:cum ageretur annus ſalutis. ccc. lxi. ſu-
pra mille. Igitur victores latrūculi partim cum beguino batefolo anſam oppidū ara
ri:id eſt ſagonę finitimum ſe recipiunt. partim cū nādone baugerano auinioneꝫ pe-
tunt. pontemq; ſanctiſpiritus ad rhodanum flumen ſub diei crepuſculo capiunt:&
ſpoliant nulli ſexui parcentes. Id pontificem innocentium. vi. qui auinione agebat
vehementer exterruit. Itaq; ex patrum cardinalium ſententia petrum monaſteriuꝫ
cardinalem duceꝫ conſtituit:qui collecto exercitu graſſatores compeſceret. fitq; ob
id ipſum tanq̄ in hoſtes religionis chriſtianę cruciata. Egreſſo petro carpentracum
vt conuenientes illuc milites exciperet:cum pecunia ad ſtipendium non ſufficit:alii
in lombardiam:alii ad graſſatores:pleriq; domum ſe contulerunt. In hac rerum de-
ſperatione venit in mentem pontificis accerſire montiſferrati marchionem qui per
id tempus belli peritiſſimus habebatur:& aduerſus mediolanenſes bellum gerebat
Hunc magnis ſtipendiis pontifex adducit hanc perditorum hominum colluuiem
ſibi adiungere ad eam expeditionem quam in inſubres parabat. Marchio aūt quia

ad rem ſuam id conducere iudicabat:latrunculorum pręfectos ſpe præmiorum al-
licit:ita vt ſexaginta florenorum milibus acceptis:& põtificis abſolutione percepta
pontem ſanctiſpiritus relinquerent. Hinc marchionem ſecuti ſuperatis alpibus ſti
pendia apud eum fecerunt. Seguynus autem qui anſam vt diximus occupabat:bri
odam aruernię oppidum relicta anſa multis munitionibus firmat:atqꝫ inde poſt di
ras excurſiones in finitimos factas:in vaſconiam tandem quia vaſco erat cum ingē-
ti præda ſe recepit. Eodem tempore philippus burgundorum dux & comes de-
functus eſt:atqꝫ in demortui locum iohannes rex ſucceſſit. Quam terram cum adiiſ-
ſet:auinionem ſalutandi pontificis innocentii ſexti cauſa profectus eſt. Quo paulo
poſt mortuo: & vrbano quinto poſt difficilem cardinalium contentionem ſuffe-
cto:iohannes pontificem vt chriſtianę legis primarium ſacerdotez honorauit. Sub
ipſo creationis vrbani tempore venit ex cypro petrus luſigniacus hieroſolymoruz
rex. Hunc a pontifice & collegio patrum plurima benignitate ſuſceptum Iohan-
nes quocꝫ liberaliſſime amplexus eſt. Audiuitqꝫ attente de belli aduerſus fidei ho-
ſtes in pontificis & cardinalium conſeſſu diſſerentem. De qua re cum præſul vrba
nus contionari & diſertiſſime ſuadere cœpiſſet: iohannes paterni voti recordatus
quo ſe huins in ſaracenos expeditionis reũ philippus fecerat:ratus quocꝫ id oppor
tune contigiſſe:quo vagas per franciam militum turmas ad eam expeditionem edu
ceret/cruce ſe ſignauit. Nec multo poſt a pontifice abiens: cum de filiis obſidibus
aliiſqꝫ anglo regi aſtrictis curam gerens vt eos in libertatem vendicaret in angliam
nauigauit. Sed ad idus martias ęgrotãs octauo aprilis die Anno chriſtianæ pietatis
trecenteſimo ſexageſimo quarto ſupra mille londoniis vita deceſſit. Cuius corpus
inde elatum ſiniſtroſum arę maioris in diui dyoniſii cœnobio humatum eſt. Qua
tempeſtate bertrandus gueſcluinus brito gallus homo belli apprime ſciens mantã
quę nauarri regis erat hoc aſtu in caroli ditionez accepit. Eſt rolebeſſa caſtellum ad
ripam ſequanę tertio a manta miliari diſtans:quod vantarus aſtarus patria bruxel
lenſis coactis vndecunqꝫ poterat deſperatis militibus occupabat cuiqꝫ homini ini-
micus. Quem Bertrandus & iohannes bourſicaudus petere ſimulantes in ebroycē
ſes ducunt qui ad nauarrum pertinebant. Verum cum inde repulſi abirent:dolo vſi
mantam verſus proficiſcuntur. Præueniens autem vt conuenerat bourſicaudus:
quaſi ipſe a vantaro & robeleſſibus fuſus fugeret:mãtę vigiles qui noctu ad muros
excubabãt miſerabili voce inclamat. Interrogantibus cuſtodiis quiſnam eos appel
laret:franci inquit ſumus:quos rolebeſſe præſidium exuperatos perdere apprope-
rat. Suſcipite miſeros & portas pandite deſperatis. Itaqꝫ his queſtubus moti cuſto
des:bourſicaudum in oppidum admittunt. Quem in inſidiis latitans confeſtim ſeq
tur gueſcluinus/fitqꝫ omnium nauarrorum qui mantę erant pręda & cędes. Cepe-
re præterea caroli milites melannum cum arce:vbi depræhēſis aliquot pariſianis ci-
uibus qui nauarri partium erant:cum pariſium fuiſſent perducti de ipſis ſuppliciuz
ſumptum eſt. Idem quocꝫ bertrandus cum illi occurriſſet vaſco quidam nobilis Io
hannes graylus captaubuſus nauarro inſeruiens cum bona militum manu confer-
to prælio apud ytonem fluuium haud procul a Cocherello oppido vaſconem ca-
pit:meliore ſuorum parte intemempta. Quem carolus rex a gueſcluino receptuz in
meldenſi mercato aſſeruari in cuſtodia iubet. Datqꝫ bertrando in captiui locuz lon
gamuillam quam guyffardam vocant.

Iohãnes ex ãglia liber factus ducatũ burgũdię recepit.

Mãta a Bertrãdo occupatur.

VIta apud londonias Iohanne defuncto: Carolus cum iohanna borbonię
ſi eius vxore remis veterum regum more ſacratus eſt. Inde cum Pariſium
reuertiſſet: philippo fratri ſuo iuniori burgundiam donat: recepta ab eo
Carolꝰ bleſē ſis moritur. turonia quaꝫ antea philippus poſſidebat. Per id tempus carolus bleſenſis aduer
ſus iohannem de monteforti ob britannię ducatum: aduerſante fortuna pugnans
occubuit ſuis partim cęſis: partimqꝫ fugatis. labente anno dominicę ſalutis milleſi-
1364 mo trecenteſimo ſexageſimoquarto. Inter eos qui cęſi decumbebant cum Carolus
bleſenſis inuentus fuiſſet iohannes victor interemptum hoſtem videre feſtinauit. Il
lachrymauitqꝫ conſobrini necem: moxqꝫ iuſſit ſepeliri: & apud guyngantam tumu
lo deponi: vbi miris operibus claruiſſe perhibetur: in ſanctos a pontifice vrbano qn
to relatus. Nec fuit qui in iohannem poſtea pro britonum imperio dimicaret. Sed
Carolus bleſenſis. Sanctus. interuenientibus Caroli regis legatis vxoris caroli bleſenſis cui parlamenti decreto
britonum principatus fuerat attributus data eſt pointiura cuꝫ vicecomitatu lemo-
uico. Interceſſore etiam edouardo pax inter carolum nauarrumqꝫ conuenit: cōmu
tatione poſſeſſionū facta: ita vt nauarrus montempeſſulanum baionamqꝫ: Carolꝰ
vere mantam meulanum & longamuillam quaꝫ gueſcluino donauerat poſſideret
captaubuſo vinculis exempto. Supererant his diebus diuerſis per franciam locis ar-
matorum varię ex anglis britonibus atqꝫ nauarris cohortes: quę prędas populati-
oneſqꝫ nullo certo duce faciebant. Has vt emitteret gueſcluinus magnopere ſtude
bat: promouente maxime carolo rege: qui eum poſt caroli bleſenſis interitum de an
Occaſio expeditionis ī caſtellaꝫ per bertranduꝫ. glorum captiuitate centum francorum milibus exemerat. Et bertrando quidem ſe
obtulit cogitata faciendi talis occaſio. Caſtellę regno petrus potiebatur: fratrem ha
bens henricum ſpurium. Hic ſiue quia praua natura eſſet: ſiue quia petri principa-
tum moleſte ferret: ſiue quia ab eo eſſet poſſeſſione deiectus in aragoniam primum
mox in franciam conceſſerat: ſpe cogendi manum aliquam hominum perditorum
quorum plurimus ex pręteritorum bellorum reliquiis numerus per franciam erat.
Itaqꝫ gueſcluinum bellicoſum hominem ſollicitat arma in caſtellam conuertere: il-
lic iuſtam belli cauſam eſſe: ſiue in ſarracenos/ſiue in petrum decertet. Gueſcluinus
henrici frequenti ſuaſu animatus oportunuꝫ tempꝰ adeſſe ratus quo turmas arma-
toruꝫ regno ſummoueret: quoſqꝫ qui plus inter illos auctoritatis habebant conue-
nit. Ait ſe expeditionem in hyſpaniam aduerſus mauros deſumpſiſſe: in qua ſtipen
dia facere: & ſalutare bellum gerere ſe duce poſſint. habere ad belli ſocietatem henri
cum hyſpanienſem. In ea militia opes gloriam ſalutemqꝫ propoſitam illis eſſe. Apd
francos quorum res ad pacem quietemqꝫ inclinabant: nichil præter latrocinia & tā
dem ſupplicia prędatoribus eminere. Quibus gueſcluini verbis pleriqꝫ perſuaſi cuꝫ
eo ſe profecturos pollicentur. Itaqꝫ decem milibus diuerſę nationis hominum belli
peritorum coactis: gueſcluinus in hyſpaniam ducit. promouente maxime Carolo
rege. Habuit ſecum gueſcluinus henricum ipſum: Iacobum borboniuꝫ: arnulphū
dandrehanuꝫ francię mareſchallum: Iohannem caurelaum anglum: & mauricium
treſinguydum. His per aragoniam in caſtellam profectis: petrus caſtellanorum rex
ea tempeſtate potens & diuitiarum abundans: ſed alioquin prauꝰ & religionis mi-
nime obſeruator: nichil belli intulit. Nam cum aduentantibus in caſtellam copiis
burgis primaria eius regionis ciuitate ageret: vrbe relicta tolletum ſe recepit: conſci-
us iniquitatis qua in pleroſqꝫ ſęuierat. Igitur vacuas hoſte burgas franci receperūt:
aliquot ex iudeis ſaraceniſqꝫ interfectis. Chriſtianis enim nichil damni illatum eſt. re

cepta ciuitate Henricum dyademate impoſito franci regem appellant. Reſtite-
rat in francia ex turmis prædatorum Arnulphus cognomento archipreſbyter qui
gueſcluino non audiens regnum mirum in modum vexabat. Hunc ſui ob male di
ſtributas prædas occidunt. Nunciatumq; eſt carolo petrum ex caſtella ad valię p̄n
cipem edouardi filium in aquitaniam profugiſſe: & henricum toti caſtellę principa
ri. Per eos dies iohannes de monteforti ob britannię ducatum: & eas quas ſub caro
li ditione poſſidebat fidem regi præſtitit. Angli vero valię principe duce per nauar
ram vadentes reſtituendi petri cauſa in caſtellam ducunt. In quos henrici milites ꝓ-
greſſi quingentos occidunt. Sed fœlici initio dirior fortuna ſucceſſit. Nam conſerto
totis copiis prælio Henricus apud nauerretuȝ ſuperatur: capto gueſcluino cū aliis
ductoribus francis. Ea ſiquidem victoria ſuperbior factus petrus in penitiorem ca-
ſtellam ſe recipiens/anglos in valliſoleto reliquit yſpalim petens: vbi congeſta vt ip
ſe gloriabatur pecunia ſtipendium militi anglo ſicut conſtituerat ſolueret. Sed eo
negligenter improbeq; agente: cuȝ nec ſtipendia nec commeatus ſufficerent: valliæ
princeps copias burdegalam reduxit. Quæ paucos poſt dies per franciam diffuſę:
omnia ligeri tranſmiſſo: in agro matiſconēſi & burgundia: deinde in campania po-
pulabantur. At henricus qui caſtella relicta carcaſſonę agebat cognito anglorum
diſceſſu: viribus receptis & multorum caſtellanorum francorumq; auxilio niſus:
caſtellam recuperat: occiſo apud Nantuellum caſtellum Petro: qui vxorem ducis
borbonii filiam ſupra aliquot annos ſua crudelitate vſus necauerat. Valię vero p̄n
ceps in aquitaniaȝ reuerſus: perfidię in francos tenax: & quia expeditio hyſpana eū
pecunia deſtituerat: nouum in aquitania cenſum ex ſingulis qui rem domeſticaȝ ge
rebant colligere tentauit. Id exactionis penſum foagium franci vocant. Igitur cum
aquitanos vaſconeſq; vectigalibꝰ vexare cœpiſſet: & proceres male tractare ſtude-
ret: armygniaci comes adhęrentibus ei albreto & petragorio comite ad Caroluȝ re
gem prouocant. Et quędam anglorum cohortes accepta a Carolo grandi pecunia
in aquitaniam abierunt.: relictis locis quæ præter concordiæ leges occupauerant.
Et aliquot præterea burgundi equites contracta non magna militum manu: in tur-
mas prædatorum apud iamalatum irruentes: aliquot occiſis captiſq; in fugam coe-
gerunt: recuperatis captiuis quos graſſatores abducebant. Quo tempore Caroli
vxor filium ingenti omnium gaudio peperit: cui Carolo nomen inditum eſt. Ab-
batiſuilla quoq; & reliquæ pontiuiaci comitatus arces & loca autoribus Guidone
de ſancto paulo/& iohanne caſtilionenſi relictis anglis quorum duram dominati-
onem ferre non poterant Caroli ſe poteſtati permiſere. Armygniaci vero comitis:
cęterorumq; procerum aquitaniæ prouocatio ad parlamenti ſenatum relata de-
creto publico: rege præſidente recepta: & ad vocandum in iudicium valiæ princi-
pem mandatum expedituȝ. Cuius exequendi cauſa eques auratus ex belſia caponel
lus vocatus: cum iureconſulto homine Burdegalam profectus: cum ſuę legationis
rationem principi prodidiſſent: iuſſi a principis conſpectu confeſtim diſcedere: tho
loſam iter facere properarunt: vbi andegauus dux agebat. Sed abeuntibus oratori
bus: mox edouardus guillermū monachum equitē anglum perſequi eos mittit. Qđ
ne principis mandato fieri videretur: guillermus deprehēſo in agro agenenſi capo-
nello: hoſpes inquit veſter o caponelle queritur ꝙ vos equorum commutatiōe fa-
cta equū ad ſe ꝑtinentē abducitis/hoſpiti ſatis te facere oportet. Atq; ita caponellū
cum eius collega in cuſtodia apud agenenſes poſuit. Parui ad hunc modum pro-

Hēricꝰ vicit̄. Gueſcluinꝰ capitur.

Hēricꝰ caſtel lam repetit.

Petrꝰ occidit̄

Prouocatio comitis ar- migniaci ad carolū regē.

Edouardi i oratores iiu ria.

uocatione habita princeps armygniacum eiuſq̧ conſortes bello perſeq̄batur. Qui-
bus de rebus tametſi multis legationibus vltro citroq̧ miſſis diſceptatum diu mul-
tumq̧ fuiſſet: dicentibus anglis prouocationem ipſam definitę cuȝ iohanne paci re
pugnare: pręſertim cum aquitanię primaria ditio in anglię regem eſſet a iohanne re
poſita: contra aſſeuerantibus francis: appellationeȝ ab armygniaco interceſſiſſe pri
uſq̄ ſuprema aquitanię poteſtate ſe iohannes abdicaſſet: propterea ad carolum prę
ſentem regem prouocationis cauſam optimo iure pertinere: qui ſubditorum con-
trouerſias a ſe reiicere non deberet: hę argumentationes multis aliis rationibus ad-
iectis cum propoſitę ſcriptęq̧ fuiſſent: eas ad edouardum carolus in angliam miſit.

Dum hęc ita geruntur/legatorum iniuriam quaȝ ab anglo acceperant: Petrago
ricus comes & qui cum eo pariſii apud regem erant vaſcones: perſequi maturantes
bello ſe accingunt. Feſtinanteſq̧ cum bona ſuorum manu/cum reſciſſent Thomaȝ

Thomas viracus. Angl⁹ fugit.

viracum ex villanoua agenenſis agri rutenos petere/vt arci quę vrbi eminet pręſidi
um imponeret. trecentorū equitum inſidias aduerſus Thomam ſecundo a montal
bano lapide locant. Igitur prętereuntem cum ſexaginta equitibus & ducentis ſagit
tariis thomam inuadunt. fit clamor vt in rebus ſubitaneis ſolet. Sed ſuccumbentib⁹
anglis/thomas perniciſſimo equo vſus in montalbanum ſe recepit. Interim phi

Philippus burgundus margaretaȝ ludouici flā dreñ. duxit vxorem.

lippus burgundionum dux & comes/Caroli frater gandauuȝ profectus anno xp̄i-
anę gratię milleſimo trecenteſimo ſexageſimonono. Margaretam ludouici flamin
gorum comitis filiam vxorem accepit. conditionibus quę ſequuntur lege iureq̧ iu-
rando roboratis. Tenuerant reges franci tria ſecus flandriam non parui momenti
oppida/inſulam/duacum/orchias/cum eorum agris atq̧ appendicibus. Et ludo-
uicus flandrenſis deberi ſibi ex pacto dicebat librarum milia decem annui cenſus. &
centum pręterea ſcutorum milia quę franci reges non exſoluiſſent. Conuenit igitur
vt illa tria oppida memorati cenſus nomine ſub regis fide & principatu comes ppe
tuo poſſideret: eiq̧ centena quę diximus ſcutorum milia in primis ſoluerētur. Si ve
ro nullis liberis virilis ſexus ex legitima vxore ſuſceptis Ludouicus interiret: ea ad
Margaretam eius filiam hęreditario iure tranſirent. Cui ſi nulla ex philippo burgū
dię duce maſculina proles foret: ad reges francos oppida redirent: aſſignatis prius
flandrię comitibus cuiuſuis ſexus eſſent decem librarum flandrenſium milibus quæ
ante Philippi & Margaretę nuptias comiti debebantur. Nuptiarum quidem phi-
lippi huiuſmodi leges fuiſſe haud dubium eſt: Celebrato matrimonio: conſtitu-
erat Carolus expeditionem in angliam duce Philippo fratre mittere: & ad id ven-
turum prope diem nauarrę regem ſperabat. Quapropter hareflum profectus: nun
cium accepit cloceſtrię ducem ex anglia cum valido exercitu caliſium traieciſſe: atq̧

Philippus burgundus cōtra duceȝ cloceſtrię.

inde morinum ariamq̧ infeſto agmine duxiſſe. Atq̧ ita anglicæ expeditionis ne-
gocio prætermiſſo: Philippum aduerſus anglum cum copiis mittit. Poſitis in mu-
tuo conſpectu in colle tornehani caſtris non procul ab ardera (leuibus præliis com
miſſis) vtriuſq̧ exercitus ducibus placuit loco deſignato totis copiis præliari. Deli-
guntur a quoq̧ principe ſex aurati equites qui locum pugnæ conſtituant. Sed abe-
unte neſcio qua ratione Philippo nulla dimicandi poteſtate facta: anglus per cale-

Hugo de caſtilionę ī ſuburbio abbatiſuillę capit

tos rothomagenſis agri hareflum vrendę claſſis cauſa quę in anchoris erat conten-
dit. Vbi poſtq̄ id ſe fruſtra conari videt: retro caliſium iter vertit. capto in abbatiſ-
uillę ſuburbio Hugone caſtillionenſi: cum aliquot pontiuiacis equitibus auratis.
Capiendi autem Hugonis hæc occaſio incidit: dum ab Hareflo angli per ponti-

uiacuꝫ reuertuntur:Nicolaus louanius qui pontiuiaci ſeneſchallus fuerat:& ab hu
gone captus decem fuerat milibus francoruꝫ mulctatus:eius damni non immemor
viginti tantũ armatis ſecum aſſumptis in ſuburbano quod ad roueriam portaꝫ eſt
clam delituit:donec ex oppido prodeuntem quempiam captum abduceret. Quo
die hugo caſtillionenſis ſollicitus explorare quis ordo eſſet prętereuntiũ angloruꝫ
accerſitis duodecim tantum militibus ad portam roueriam inſidiarum neſcius acce
dit:ſimulans pręſidium eo loco ponere. Egreſſus porta cum ad macerias vbi hoſtis
louanius conſidebat nihil metuens pueniſſet:repente in eũ hoſtis inuolat:incautũ-
qꝫ depręhendit:& duxit in angliã captiuũ. A quo cũ ingens redemptionis precium
expetitur:poſt longã tandẽ cuſtodiam negociator quidã flandrius hugonẽ clam li
berauit. Per hęc belli incõmoda:quia nec fiſcus nec ęrariũ ad belli vſum carolo erat — Cõſiliũ pari
contracto pariſii conſilio/cõi oim inſtituto decretum eſt.regem ad eius dalphiniqꝫ — ſii indicitur.
quottidianam impenſam denarios duodecim ex ſingulis libris venditi ſalis quotan
nis percipere. Ad belli autem neceſſitates & ſtipendia militi tribuenda/ vrbium in-
colas qui rem familiareꝫ domeſticamqꝫ haberent/francos quattuor/agricolas vnũ
& dimidiuꝫ annui cenſus ſingulos pendere. Eſt pręterea venali vino vectigal ad
iectum/vt de integro vini dolio (quod caudam vocãt) dum veniret ſolidos trideci — Vectigal
emptor:de eo vero quod menſuratim quiſqꝫ venale promeret:quartum regi dena- — vino ĩponit
rium venditor pendere cogeretur. Cum vero ad pariſios vinũ importaretur:ſi fran
cum eſſet:ſolidos duodecim:ſi belnenſe: duplicatum ex ſingulis cadis: id eſt caudis
portitores penſum exigerent. Et licet ea eſſet regii fiſci tenuitas:non deſinebat tñ na — Dol⁹ nauar-
uarrus aliquid in carolum doli penſitare. Cunqꝫ de reconciliatione apud regem nũ — ri regis.
cios freq̄ntes haberet: ab angli tamen ſocietate non abſtinebat:partes eius aperte ſe
cuturus ſi caroli amicitiam non adipiſceretur. Sed acceptis tandẽ apud ebroicas ob
ſidibus: Vernonem vbi Carolus agebat: venit. Iuratqꝫ in Caroli verba. Erat his die
bus pariſii regius præpoſitus Hugo aubriotus: qui propugnaculum cui baſtilda — Hugo au-
nomen eſt ad diui Anthonii portam extruxit: ſumptu ex ea pecunia facto quaꝫ pa — briotus.
riſiorum communitati Carolus donauerat. Mouere per id tempus ex anglia &
caliſio cum ſex armatorum milibus:& ſagittariorum mille quingentis Robinus ca- — Robert⁹ Ca-
nolus:& Thomas granconus:atqꝫ a ſancto audomaro per artheſium atqꝫ attreba- — rol⁹ anglus.
tes profecti: remos (yſara traiecto) omnia populantes inuadunt. Moxqꝫ albam/
ſequanamqꝫ/atqꝫ yonam amnes tranſmittentes: in agro Pariſiano apud ablo nem
caſtra ponunt. Inde cum inter villam iudeam (quam iuliam a Iulio cęſare dictam
eſſe pleriqꝫ contendunt) acies ordinaſſent: nulla tamen in illos a Pariſiis eruptio fa-
cta eſt: q̄q̄ mille ducentos equites ad pręſidiuꝫ haberenr. Quare non cunctatus poſt
ea hoſtis: quibuſdam vicis incenſis:ſtampas belſiamqꝫ incurſibus vaſtantes: in an-
degauos ducunt. Quos bertrandus qui eodẽ tempore coneſtabilis a carolo fuerat
inſtitutus: ſexcẽtis eorũ primum deinde trecẽtis:poſtremo quadringentis occiſis fu
dit:receptis locis ꝗbuſdam quę ꝑ andegauiam anglus occupauerat: capto inſuper
thoma grancono. Et paucis poſt diebus variis locis angli a frãcis ſupati ſunt:ita vt
nemo eorum qui duce canolo caliſio egreſſi erant fuerit ſuperſtes. Et q̄q̄ venientib⁹
a pontifice cardinalibus de pace inter reges diligenter actum eſt: vani tamen fuere
conatus legatorum. Superſtitionis quoddam genus eodeꝫ tempore a turlupinis
(hoc enim erat hęreticis nomen) qui ſe de ſocietate pauperũ vocitari gaudebant or — Superſtitio
tum:finem cepit. Crematis eorum veſtibus & libris:in foro ſuillo extra ſancti hono — turlupinoꝝ

ratí portam.Iohanna autem dabentona & cum ea alter:cuius nomen hyſtorici nõ
tradunt eiuſdem ſectę in primis profeſſores comburuntur.Hic aũt quem ſine noíe
ponimus cũ ante damnationis eius ſententiam in carcere mortem obiiſſet:dies qn-
decim in aggere calcis ne putreſceret eius cadauer aſſeruatus eſt:& die ad ſuppliciuꝫ
pręſcripto crematus. Porro carolus omni ſtudio anglos perſequens:bertrandũ
in pictauiam non parua militũ manu proficiſci iubet. Henricus pręterea caſtellę
rex carolo ſuppetias ferens eodem tempore multis nauibus ex caſtella rochellaꝫ de
latus:ſoluentes ex portu trigintaquinqꝫ onerarias anglorum naues capit.Et bertrã
dus(biturigum duce autore)pictauos in caroli fidẽ recepit:captau buſo paulopoſt
a francis apud ſubiꝫam in acie fuſo:& in vinculis coniecto. Moxqꝫ rochella ango-
liſmi & xantones cum multis eius populi arcibus ſeditionẽ fecere. Paucis autem
poſt diebus quia iohannes britonum dux a carolo deſciuerat anglos ſecutus:nec ei

Iohãnis britonuꝫ ducis defectio.

dem regionis ꝓceres aſſentirentur:gueſcluinus in eũ mouit.Cuius aduentuꝫ nõ ſuſ
tinens iohannes in angliam ſe feſtinato proripuit. Poſt cuius fugam britones gueſ
cluinum admiſerunt:pręter arces tris:breſtum:aulorum:& derualum. Breſtum ta-
men poſtea Bertrandus:laualus autem & cliſſonus derualum obſidione cingunt.
Breſtenſes duodecim obſidibus bertrando datis:cum vel deditionis vel pugnę di-
em ad idus auguſti conſtituiſſent:neutrum fecerunt.Et iohannes de montefortici
duce leucaſtrię coacto exercitu:caliſium appellens decurſo artheſio atqꝫ viromãdia
per remos campanoſqꝫ pręedas facientes:tranſmiſſo tandem ligeri:burdegalaꝫ ſere
ceperunt:fuga cęde & multis incommodis a francis affecti. Nam philippus burgũ-
dorum dux illos adequitans multis frequenter interceptis necabat.Et iohannes vi-
ennenſis eques ſtrennuus quinquaginta equites & ſagittarios anglos fudit. Ita vt
ex triginta armatorum milibus:quos ex anglia eduxerant:ſex tantum milia garon-
nam traiecerint.Ex burdegala receptis viribus:iohannes de monteforti cum anglo
rum manu aulorum petit:vbi eius vxor incolebat:Eo quoſdam britonum epiſco-
pos & proceres ad ſe vocat.Id poſtq̃ carolus cognouit:nouas copias gueſcluino q

Inanis legatorũ cõuentio.

reliquam britanniam tenebat mittit.Interim conuenientibus apud brugas cum ro
manis legatis oratoribus francis angliſqꝫ vt pax inter reges tandem firmaretur:ni-
chil diffiniri potuit.Tranſlato deinde boloniam conuentu poſtq̃ iteratis crebro le
gationibus:pontificis oratores caroli aſſenſu nonnulla anglo regi plus ęquo pro-

Edouardus moritur.

ponerent:Angli qui caliſii edouardi nomine agebant reſponderunt:ſe de his ad ſu
um regem relaturos:& inde ad kalendas auguſti edouardi ſententiam brugis dimiſ
ſuros.Sed edouardi mors interim interceſſit pridie ſolennitatis diui iohannis bapti

Cõſtitutio a carolo facta de filiis q ad regnũ ſucceſſuri eſſent.

ſtę:dũ ageretur annus ſalutis trecenteſimus ſeptuageſimuſſextus ſupra mille. His
ita geſtis:carolus futura proſpiciens:publica contione in parlamenteo ſenatu habi
ta:de liberis qui in regnum ſucceſſuri eſſent huiuſmodi legem tulit.Quemqꝫ primo-
nitum regis francorum filium regni adminiſtrationem recipere debere cũ quartum
decimum ageret annum ne per longiorem tutelam occaſio incideret maliuolis:res

Quiqꝫ exercitꝰ frãcoruꝫ eodẽ tpe.

nouas excitandi . Anno inſequẽti qui fuit chriſtianę gratię milleſimus trecenteſimꝰ
ſeptuageſimuſſeptimus:Carolus quinqꝫ per franciam diſtantibus locis quinqꝫ ex-
ercitus alebat.Primus quem andegauus comes gueſcluino comitante ducebat:per
aquitaniam incedens condacum bergeracum ſanctam fidem ad dordonę ripam ſi-
tam/caſtillionem/ſammutram/canderetum/macarium cum arce:& langonẽ par-
tim expugnatione:partim volũtaria deditione recepit:ſupato thoma feltone:q nõ

procul a riola ſexcentos equites habens cum iohanne de buelo prȩlium cōmiſerat.
Dedentibus paſſim ſe aquitanię proceribus:ii qui duraſię familię erant ad anglos ꝑ fugerunt. Quare dulaco prȩtermiſſo quod obſidere inſtituerat andegauus dux:ad duraſium ſe conuertens oppidanos primo in fide accepit. Arcem vero q̄ ibi munitiſſima erat circūuallans:poſt primā & vigeſimā circūuallationis diem deditione a caſtellanis facta:arce potitus eſt. Deinde quia hyems aderat in hyberna militē miſit. At cliſſonus qui apud aulorū obſidionem habebat:paciſcentibus cuȝ eo anglis vt liberi abirent:locū obtinuit. Omnis ad hunc modum britannia præter breſtēſes caroli facta eſt. Qui vero regię claſſi prȩerant in angliā delati:lariam non paruam ciuitatē ceperunt atq; incenderunt. Philippus ꝑterea burgundię dux caliſiuȝ ꝓfectus nonnullas ꝑ vicinū caliſio agrum arces atq; arderā ſubiugauit:vbi validiſſimis baliſtariorum ꝑſidiis impoſitis:in hiberna ſe contulit.

Duras capit

Per eos dies romanoruȝ imperator carolus viſendi regis deſiderio iter per hannoniā cameracūq; faciēs:in franciā venit. De cuius aduentu carolus litteris acceptis ad ſingula qua tranſiturus imperator erat loca prȩmiſſis qui illū honorificentiſſime venerarentur:tandē biturigūȝ & burgundorum duces Senonū archiprȩſuleȝ:& haricurtū dn̄m obuiam ſiluanectuȝ ꝓficiſci iubet. Qui cū ad vicum luparam inde ꝑducentes:cū articulari morbo imperator laboraret:currū & lecticā auro gēmiſq; artificioſiſſime elaboratā ad imperatoreȝ ꝑpropere carolus mittit. Lectica poſtera die impoſitus:poſtq̄ dyoniſiani cœnobii ſacroſancta religionis monumēta:reliquiaſq; multa veneratione perluſtraſſet in cubiculū reuerſus:dum ꝑ feneſtraȝ in atriū diuerſorii aſpicit:burrellus riuerius & nicolaus detencus ex domeſticis regis aulicis equos duos ingenuos atq; animoſos in ſignibus francorū apparatiſſime ornatos imperatori:totidēq; filio eius romanorū regi caroli noīe prȩſentant. Quod munus imperator liberaliſſime lȩtiſſimeq; excipiens:ego inquit in altero illorū ſedens:pariſiū ingrediar. Egredienti ſancto dyoniſio imperatore:pariſienſis prȩſes:mercatorum prȩpoſitus. & prȩfectus vigilum:comitante multa ciuium pariſienſium frequentia:compoſito ordine in equis occurrētes imꝑatorem conſalutant. Rex vero poſtq̄ ex viculo capella imperatoreȝ digredi accepit:miro apparatu & pompa ducum quoq; & comitū proceruȝ inſuper atq; epiſcoporum ornatu & numero:vrbe progreſſus:quibuſq; diſtinctis officiis atq; veſtibus pro ſua dignitate & conditione euntibus:dum paulo ſupra molendinū quod eſt ſecus dyoniſianam viā ꝑueniſſent venientibus in alteralterius conſpectu principibus:reuelato capite datiſq; dextris ſeſe amiciſſime venerantur. mox ad romanorum regem carolus accedens impertita illi ſalute:imperatorem dextrorſum:regē vero filium ſiniſtrorſum habens:ipſe medius inceſſit:donec ad palatium ventum eſt: vbi grande ſpacioſumq; cȩnaculū accipiendo imperatori:tapetibuſq; & menſis ornatiſſimum carolus eſſe imperauerat.

Imꝑator carol⁹ i frāciaȝ ad carolū venit.

Pōpa in occurſuȝ imꝑatoris.

Poſtq̄ aliquot dieb⁹ feriatuȝ eſt:& mutuis ſe colloquiis muneribuſq; principes coluiſſent:firmataq; in eos iureiurando amicitia eſt diſcedentē imꝑatorem carolus ad mouſuȝ vſq; perducere ſua impenſa iubet. Traditum a gallis ſcriptoribus compio:imꝑatorē quibuſdā caſtellis terrę dalphinatus donaſſe dalphino eūq; in arelaten̄. regno imꝑii vicariū inſtituiſſe. Arelatē eñ regni burgundorū ꝑmariā ciuitatē & caput fuiſſe imperioq; paruiſſe certū eſt. Quam vt geruaſius ſcribit aram lataȝ priſci appellabant. Nam in eo loco prope ciuitatem qui rocheta dicebatur duæ colūnæ extructæ erant. Et ſuper eas ara impoſita. Vbi quotannis ad kalendas maias frequens vndiq; populus humanas hoſtias pro ſua

Arelatenſis ara.

ſoſpitate mactare conſueuerat. Itaqꝫ tris iuuenes publica pecunia emptos anno to-
to ſaginabant. quos conſtituto die ad ipſam aram immolabant/ victimarũ ſangui-
ne circunſtantem populum aſpergentes. Quem ritum diuus trophimus ex. lxxii.

Dolus a nauarro rege

chriſti diſcipulis illo ex iudea miſſus ſuſtulit docens non cruore mortaliuꝫ hominũ
ſed chriſti ſanguine illos debere aſpergi. Digreſſo imperatore: quorundaꝫ proce-
rum litteris carolus cognoſcit: nauarrum regem in iohannem caroli patreꝫ atqꝫ po-
ſtea in eum multa occultis dolis & cogitaſſe & perpetraſſe. Cuius proditionis maxi-
me conſcius eſſet iaquetus ruus nauarri cubicularius qui per eos dies miſſus in fran-
ciam iter facere conſtituerat. Hic vbi in franciam venit: depræhenſus in vincula cõ-
iectus eſt: penes quem repertus eſt codicillus dolis inſcriptis aduerſus carolum con-
ceptis. Et cum per id tempus carolus nauarri filius ſecuritate a rege accepta ſiluane-
ctum: vbi rex francus agebat acceſſiſſet: contenderetqꝫ multis precibus iaquetum li-
berare: patefactis illi quę ipſe commiſerat flagitiis: non modo inquit tam perditum
homineꝫ abſoluere non poſſumus: ſed inſtituimus poſſeſſiones a patre tuo quæ in
regno meo ſunt recipere: & illis præſidium ex meis collocare: qui michi fide integra
obſequantur. Venerant cum nauarri filio balduinus beloferrandus in cuius pote-
ſtate complures nauarri arces atqꝫ oppida perſeuerabant: qui tametſi iureiurando
fuiſſet addictus eas regi dedere: ſatius tamen viſum eſt illum ſine cuſtodibus non di-
mittere: donec re perfecta fuiſſet iuramento liberatus. In normanniam a rege ob
id miſſus philippus burgundię dux: cum arces fruſtra repetit: obſtinatis ad rebellio-
nem qui eas tenebant militibus: vi atqꝫ armis philippus a bertrando adiutus recu-
perat: capto apud bretolium petro nauarro cuꝫ maria eius ſorore: quos aſſeruatos
rex honeſtiſſime haberi: & complura ex locis receptis dirui iuſſit. Dum hæc a phi-
lippo in normannia geruntur/ petrus de tertro nauarri ſcriba/ caroli iuſſu in berna-
ci arce depręhenditur/ conſcius malorum quę nauarrus in carolũ coniuraſſet. Sum-
pto igitur de eo/ deqꝫ iaqueto ruo ſupplicio/ eorum ſingula cadauera quadrifariaꝫ
exſecta/ ante quattuor pariſii primarias portas furcis appenſa ſunt. Moritur per

Gregori⁹ vndecim⁹ moritur.

id tempus gregorius vndecimus qui apoſtolicam ſedem romam reduxerat/ auini-
one relicta. Cui dum patres cardinales ſucceſſoreꝫ deligere conſtituunt/ romani ne
gallus aliquis iterum ſumeretur/ tumultuantes/ bartholomeum de aquila (aduerſã-
te magna cardinalium parte) pontificem declarant. Quamobrem dilapſi roma car-
dinales fundum petunt/ vbi clementem ſeptimum pontificatui pręficiunt. Quam
rem cum patres carolo miſſis nunciis demonſtraſſent: carolus clementis partes ſecu-
tus eſt amicis ſibi principibus ſcribens/ vt idem facere dignarentur. Sed rex bohem⁹
atqꝫ flandrenſes non ſtatiꝫ acqeuerunt: bartholomeo fauentes. Et carolo romano-
rum imperatore defuncto: filius eius romanorum rex: vt in demortui patris locum

Iohãnes de monteforti ducatu britãnię priuat̃

veniret: bartholomeo adherebat: a quo imperii dyadema recipere ſperabat. Per
eoſdem fere dies iohannes de monteforti quem anglos ſecutuꝫ fuiſſe memoraui: &
eis per ſuperiora bella auxilium aduerſus francum regem tuliſſe: ad ſenatus parla-
menti iudicium tertio vocatus cum non veniret: ducali dignitate priuatus eſt: & bo-
na eius publicata. Accitis inde aliquot ex britonum nobilitate ꝓceribus: inter quos
primores erant iohannes rohanus/ iohannes lauallus/ & cliſſonus: qui arces oppi-
daqꝫ regionis tenebant: Carolus eos docet quæ de iohanne montifortenſi ob eius
perfidiam decreta fuiſſent: vellent loca quibus pręfecti erant tollendi belli cauſa po-
teſtati eius permittere. Carolo ita ſuadenti proceres ſe obtemperaturos iurant. At

poſtq̄ dimiſſi a rege in britanniam rediere:rohanus imprimis iohannem montifor
tenſem ex anglia reuocare feſtinat præſidia locis francię finitimis inſtituens.Ea re co
gnita andegauus dux imperante carolo copiis contractis eo contendit. Venientes
rohanus vanis legationibus differt:concordiam tantiſper ſimulans:vt re ipſa poſt
ea compertum eſt:donec iohannes montifortenſis ex anglia aduentaret.Quo tan=
dem cum manu anglorum ad britones appulſo tametſi multis coitionibus pacem
quęrere videretur:nichil tamen effectum eſt. Dum apud britones andegauꝰ dux
fruſtra tempus terit:flandrenſes ſuo more iterum a comite diſceſſionem faciunt.oc=
ciſoqꝫ gandaui præſide:quem illis comes pręfecerat:tripartitis copiis aldenardum:
ypras:atqꝫ aloſtum eodem ſimul tempore inuadunt. At philippus Burgundiæ
dux comitis gener:tornacum profectus aldenardum nuncios ad flandrenſes mittit
petens vt ad colloquium die inſtituto venire ad ſe non abnuant. Venientibus iter
tornacum aldenardumqꝫ burgundus communicat. Tandem cognito quid illis do
leret:philippus conditiones reconciliationis propoſuit. Quibus ſcripto commen=
datis & iuramento roboratis:comes diſceſſionis autoribus veniam dat. Fuit p̄=
terea apud montempeſſulanum cędes:a ciuibus truculenter occiſis octoginta viris
ingenuis atqꝫ nobilibus.Inter quos fuere guillermus pontellus eques andegauorū
ducis cancellarius:guido deſſerus:&arnoldus eiuſdem loci prętor.Cędis cauſa hęc
fuiſſe memoratur.Erat in prouincia narbonenſi (cui lingue occitanę nunc nomen
eſt)Ludouicus andegauus caroli frater poſitus a rege gubernator.Cuius nomie cū
ob bellum quod in ea regione gerebatur penſum magiſtratus exigerent: ſeditione
facta ſanguinarii ciues eos trucidarunt.deiectis in altos puteos cadaueribus occiſo=
rum. Tam deteſtabile flagitium non pręterierunt impune.Nam armatis inſtructus
dux ad montempeſſulanum cum adueniſſet:oīs populus fletu mœrore lachrymiſ=
qꝫ confectus:vrbe egreſſus:& loci conſules funes ex cānabe collo tanq̄ morti obno
xii geſtantes: per vias poſtrati:duci obuiam pergunt: miſerabili clamore ignoſci ſi=
bi flagitantes.Aſſiſtebant duci cardinales aruernię cum pontificis clementis orato=
ribus:qui eo placandi ducis cauſa conuenerant.Poſtridie aduentus ducis in vrbem
ipſe in tabulatum quod ei in foro editum erat:compluribus pręcipua dignitate vi=
ris comitatus:conſcendit.Ex quo ab omni plebe conſpectus cum grauem admodū
in ciues ſen tentiam tuliſſet:ſublato rurſus clamore populus veniam frequenter re=
petebat quorum flebilibus votis cardinalis oratoreſqꝫ pontificis accedentes animū
tandem ducis inflexerunt:ſententiæ ſeueritatē rigoremqꝫ moderātes: habuit igitur
locum miſeratio.Nam cum ſexcenti necis iudicium excepiſſent: ſoli cędis auctores:
& qui operam ſceleri nauaſſent regis arbitrio reſeruati ſunt. Cunqꝫ omnium incola
rum bona fiſco deputata forent:dimidium remiſſum eſt:armis omnibus quę apud
illos extabant deditis:penſata inſuper ad plenum impenſa quam dux ob huiuſmo=
di cędem ſuſtinuiſſet. Erant etiam tum per linguam occitanam ex reliquiis ſupe=
riorum bellorum aliquot populatores qui regionem quottidianis prędis vexabāt
Aduerſum hos incolę a Carolo auxilium petunt:duplicatum vectigal ad belli one
ra pollicentes.Miſſus cum copiis gueſcluinus cum ad nouum caſtruʒ non longe a
belcaro quod ab hoſte tenebatur:obſidione deſtinetur:morbo occupatus octauo
poſt die defunctus eſt.Nichilominus tamen qui in præſidio erant caſtellum ſponte
dedidere.Non quieuit per hos dies richardus Edouardi filius nouellus anglię rex:
ſed traiecto ex anglia calliſium exercitu.thomas edouardi filius octo circiter homi=

Flandrēſes a ſuo comite deficiunt

Cędes apud mōtēpeſſulanum.

Cędes vindicta.

Gueſcluinꝰ moritur.

Excurſiones ab anglis

num milibus ſtipatus/artheſium/viromandos/ſueſſiones/cathalaunos/trecēſes/ſenones/vaſtinium/bleſiam/perqꝫ bonamuallez incurſantes:abductis aliquot claris equitibus:ab britones contenderunt quos iohānes montiforteñ.alacriter excepit.

Carol⁹ qnt⁹ moritur.

Fuit a flandrenſibus in ſuum comitem belli motus:quem non magno negocio comes repreſſit:captis ypris ſuppliciopꝫ affectis qui rebellionem excitarant. Sed interim caroli mors multorum incommodorum cauſam francis importauit. Nam pace & bello cum reipublicę fuiſſet accommodatiſſimus inſequens tempus beniuolentiam vnanimitatem charitatemqꝫ diſcordiis & grauiſſimis inimicitiis commutauit. Enimuero prouidus rex vbi ſe mala valitudine eſſe ſenſit: liberos quos iuniore ętate duos Carolum & Ludouicum relinquebat Philippi burgundiæ ducis & Ludouici borboni enſis tutelę commiſit. Regni vero gubernacula Ludouicum andegauorum ducem moderari conſtituit:donec Carolus cui ex primogenitura regnū debebatur annum quartumdecimum ageret. At ſapiente rege apud beautam defuncto (ſapientis enim appellationem emeruit) aliud atqꝫ aliud decretum eſt.

Scholaſticorū tumult⁹.

Mortuus autem apud vicennas ad diuum antonium Campeſtrē delatus eſt: ibi aliquot dies aſſeruatus:dum fratres eius tres aduenIſſent. Dum ex ęde diui antonii funus effertur:ſcholaſtici ſtudii pariſienſis qui ſpectandi cauſa frequentes aderant:a ſeruientibus hugonis aubrioti pariſiaci prætoris:quia forte procedentem pompam impedirent propulſi:in prętorem atqꝫ in ſeruientes tumultuati ſunt. Quorum aliquotqꝫ depręhendi potuerunt in vinculis habiti ſunt. Sed paulopoſt regis filiis reſtituti. caroli cor rothomagi:reliquum corpus apud ſanctum dyoniſium. Anno dominicæ pietatis Milleſimo.ccc.lxxx.ſepelitur.

Conſiliū capiī de carolo ſacrando

DE ſucceſſore tametſi minime dubitaretur:quia tamen maiori natu Carolo qui ſextus appellatus eſt:ętas nondum idonea erat:& regno rectores:tutoreſqꝫ liberis pater inſtituiſſet:neqꝫ de ipſa inſtitutione inter principes bene conueniret:acciti ex toto regno proceres pariſii coierunt de ſacrando nouello rege conſilium capturi. Dicebant enim principes conſultore Petro dorgemonto:neqꝫ ſacrari ante annum quartumdecimum regem oportere:neqꝫ conducere reipublicę:vt tantillę ętatis adoleſcens rerum curam ſuſciperet. Ita Carolum patrem arbitratum eſſe & lege firmaſſe. Fuere contra pleriqꝫ ętate & doctrina ſpectatiſſimi homines voluentes animo cum præſentium rerum:tum futurarum calamitatem. ſi multis rectoribus regnum ageretur:breui & cito finituro ſuſceptę adminiſtrationis tempore:quemqꝫ ſibi potius q̄ rebus communibus conſulere:opes cumulare: amplificare principatus:ęmulari inuicem:& inde factiones gigni. Raro quidem euenire:vt multi ſine contentione rem quampiam ſimul adminiſtrent. Quod ſi vnius regis nomine atqꝫ imperio reſpublica gubernetur facile eſſe: vt ad vnum omnes concordibus animis reſpiciant. Eapropter operępretium fore: Carolum natu priorem ſacratum iri & omnia ſuis auſpiciis atqꝫ nomine geri. Neqꝫ obſtare patris legem quam ſi ad perniciem inclinare coniectaſſet:ipſe tollendam in primis cenſuiſſet. Legibus dū populo conueniunt vtendum:dum officiunt abſtinendum. Hæc ſententia cum multorum:tum Iohannis de mareſiis fuit in quam facile venit Ludouicus andegauus. Reliqui vero fratres (adnitente petro dorgemonte) legez a patre latam magnopere tuebantur. Nec parum abfuit:quin ad diſſenſionem bellumqꝫ irritati prope animi ſpectarent. Nam ex eo tempore quiſqꝫ ſibi armatos parabat: & hoſtis anglus nunc ad aquitaniam: nunc ad britones: inde in normanniā artheſiumqꝫ & per oēs

maris oras copias ſuas dimittebat. Dum inter tam repugnantes ſententias nihil de-
cerni poſſet: contio diſſoluta eſt. Sed intercedentibus nonnullis optimis & ſapienti
bus viris: arbitri de principum voluntate delecti ſunt: qui examinato diligenter ne-
gocio tantam rem componerent. Arbitris conuenientibus dictum eſt Carolum ſa-
crandum eſſe & regem appellandum: ſuoqꝫ nomine gerenda agendaqꝫ omnia eſſe
fidem illi a proceribus & ſubditis pręſtandam: bellum non niſi ſuis auſpiciis paran-
dum. Adoleſcentulos Carolum & eius fratrem Ludouicum curæ & prouidentiæ
burgundorum & borbonii ducum credendos: qui eos vt regios liberos decet: edu
carent ad tempus vſqꝫ pubertatis & docerent. Omnem regium fiſcum in ęrario re-
gio deponendum: ſupellectilem vero omnem & quicquid Carolus mortis ſuę tē-
pore: auri argentiqꝫ poſſidebat: aſſignata regi iuſta portione: ludouico andegauo
committendam qui interim dum rex adoleſceret regentis tantum nomine vteretur
& rebus communibus gerendis vocatus adeſſet. His ita ab arbitris definitis princi-
pes aſſenſerunt & lex ipſa in vulgus promulgata. Quietis compoſitiſqꝫ regni pri
moribus cum ſtipendia militibus nulla ſoluerentur: non ſecus ac hoſtis prædis ſtu-
priſqꝫ populum milites vexabant. Quamobrem rura vicoſqꝫ agricolę deſerentes:
in oppida arceſqꝫ fortunas ſuas contrahebant. Nec aduerſus militum crudelitateꝫ
valuit regentis auctoritas q̄q̄ vocatos ad ſe præfectos militum ſępenumero minis
terrere tentaſſet. Hinc pleriſqꝫ locis tumultuatus populus eſt: & ſeditiones exortæ.
Pariſianos tamen benignitate atqꝫ modeſtia ſua regens ſedauit.

Milites ſine ſtipēdiis oīa populātur.

Non erat his die-
bus ad militiam (mortuo bertrando) coneſtabilis. Hunc magiſtratum inſtituen-
dum a ſe regens dictitabat: contra ſentientibus burgundię borboniiqꝫ ducibus: euꝫ
quidem regentem nomine tenus eſſe: ſed ad regem omnia referri oportere.

De coneſtabili inſtituēdo cōtētio.

Erat tūc
melduni Carolus: vbi armamentum patris erat & magna ſupellectilis pars. Enim-
uero adoleſcentulus rex armis delectabatur ſpecioſis / & de re ipſa patri aliquando
ſpecimen præbuerat. Nam proferente illi patre coronam & caſſidem rogatus vtrū
mallet: caſſidem optauit. Cui non diſſimile mox factum ſuis aulicis exhibuit. Itaqꝫ ꝓ
poſitis coram precioſiſſima patris ſupellectili: atqꝫ diuerſorum armorum generi-
bus: arma ſibi pluris q̄ diuitias eſſe reſpondit.

Magni animi i rege iudicium.

Futurorum vt ipſe auguror incom-
modorum omen. Nam nulla ſuperiorum regum ętate propius ad excidium reſpu-
blica francoruꝫ propendit: q̄ huius & filii ipſius temporibus. Dedit & aliud magni
animi ſignum. Erat cardinalis quidam romanus Ambianenſis appellatus qui au-
tor fuerat augendi cenſus & tributi. Et ſeuere aliquando Carolum dum adhuc viue
ret pater: tractauerat. Quam rem tunc recordatus Carolus ad ſauoſium qui prope
aſtabat: Ecce iam inquit ſauoſi de hoc ſacerdote liberi erimus. Quo verbo territus
ambianenſis confeſtim per duacum auinionem ſe recepit: exportato ingenti theſau
ro quem ſibi ex publico contraxerat.

Cardinalis ābianēſis fugit.

Illud ſiquidem nonnunq̄ compertuꝫ eſt inter
francos plus damni in rempublicam inuehi dum ſacerdotis conſilio res agitur q̄ cū
prudens aliquis ex ſęculi nobilitate rebus grendis præficitur. Ille enim neſcio qua in
ſatiabili ambitione omnia ſibi vendicat: Hic populi miſertus & communitatis de-
trimentum ſuum eſſe ratus: reipublicę bene vt poteſt conſulit. Ille faſtum & pom-
pam ex dignitate metiens: eo audacius diuitias congerit: quo minus vltionem timet
eccleſiaſtica libertate protectus. Hic autem opes ſuas cum reſpublica coniunctas eē
non ignarus: ex publico incommodo priuatum quoqꝫ auguratur. nam qui res ſu-
as ex reipublicæ ſtatu conſiderat: illas ſine hac nequaq̄ ſtare poſſe intelligit. Sed

A Incunab. P3K4 150

ad coneſtabilem redeo. Erant omnino duo apud regem ſtrennui & magni ad bel-
lum nominis proceres. Sancerrus comes: & Cliſſonus britonicę nobilitatis clarus
eques. Interrogatus ſancerrus an coneſtabilis magiſtratum gerere vellet: Reſpon-
dit in eo magiſtratu Gueſcluinum ita ſe geſſiſſe: vt nemo poſt illuƷ memoria dignũ
quicq̃ exhibiturus eſſe facile videretur. Igitur ad Oliuerium cliſſonum dignitas (re-
ge tribuente) delata eſt. Cui mox negocium fuit: contractis copiis regem in remos

Oliueri⁹ cliſſon⁹ coneſtabilis.

quo ſacrę vnctionis cauſa profecturus erat) præcedere. Hunc rex multorum ducũ-
procerumq; frequentia ſtipatus: protenus ſecutus eſt. Pręerat regio ęrario ſauo
ſius rarę probitatis homo. Hunc abeunte melduno rege: andegauus regens: com-
pręhenſum reuelare regium theſaurum mortem comminatus cogit. Erant in ęra-
rio auri ſolidi laminę: & aliarum precioſarum rerum ingens copia: quæ pariter ęſti
mata centies octogeſies centena milia aureorum nummum efficiebant: quæ (ſuppu
tatione francorum more facta) decem & octo miliones conſtituunt. Theſauro

Theſaurũ regiũ ludouic⁹ andegau⁹ accipit.

recepto Ludouicus andegauus remos petit. Rege conſecrato cuƷ ad conuiuii lo
cum ventum eſt: id enim in ędibus archiepiſcopi apparatum erat: principibus inci-
dit de ſeſſionis ordine atq; prælatione controuerſia. Nam andegauus ętate gran-
dior philippo anteire contendebat. Philippus parem & parium decanum ſe eſſe at

Cõtẽtio ĩter pincipes de ordine ſeſſionis.

q; propterea primam ſibi poſt regem deberi ſedem argumentabatur. Eam liteƷ cõ-
ſultatione procerum habita rex diremit & philippo recubitum primum: quatenus
ad præſens negocium attinebat: decernit. Qua re offenſus Andegauus regi proxi-
mum nichilominus locum vſurpat. At philippus nichil cunctatus: medius inter re-
gem andegauumq; inſilit: recubuitq;. Quo vel facto vel audaci temeritate audacis
cognomen adeptus eſt. Reuerſo ex remis pariſium Carolo: ſancti pauli comes i
perfidię ſuſpitionem incidit ꝙ rege inconſulto Richardi anglię regis filiam ſibi vxo
rem deſponſaſſet. Sed prætenſis excuſationibus vtcunq; purgato: rex veniam comi

Liuor

ti dedit. Qui mox in bureum riuarium liuorem exercens eum detulit ad anglos li-
teras dediſſe vt eos in franciam acciret. Quamobrem a curia bureus abſtinens: Cliſ-
ſono rem patefecit. Qui cum amicus eſſet regem conueniens bureum q̃ maxime po
teſt excuſat: & q̃q̃ multi aulicorum aduerſarentur: gratiam tamen amico impetra-

Miles graſſatur.

uit. Interim milites per agros populuƷ grauare non deſinebant: & duces fratres

Simultas inter fratres

Ludouicus philippuſq; ſimulate agebant clam alioquin furentes: & alter alteri de-
trahentes. Itaq; Ludouico dolebat: regentis tantum nomine ſine vllo dignitatis cõ
modo potiri. Contra autem philippus querebatur illum regiam ſupellectilem the-
ſaurumq; vſurpaſſe: & nullam inde regi portionem impartiſſe. Hinc timor omni-
bus erat ne principum ira belli flammas excitaret. Ibant propterea inter vtrunq; ſu
aſores ad beniuolẽtiam & charitatem prælati: & qui inter proceres pacati animi e-
rant in amicitia fratres continere ſtudioſe conabantur: de qua re orationem ad p̃n
cipes habuit iohannes mareſius dr octina & facundia ſpectatus. Tandem ſopitis

Iohannes maręſius

odiis in mutuam fratres charitateƷ rediere. Conciliatis principibus: humilis quę-
dam ex pariſianis plebecula nouis furiis acta eſt: querens ſe vectigalium magnitudi
ne premi. Itaq; præpoſitum mercatorum aggrediens ad contionem venire homi-
nẽ cogit: vbi vnus e plebe audentior vice multitudinis petit: penſiones & vectigalia
tolli. Quod quãdoquidem olim poſtulaſſent nec fuiſſent exauditi iam adeſſe tem
pus cum ſatis illis factuƷ eſſe oporteat: Concitatę multitudini pleriq; ſobrie obſiſte
re cupientes: rati ſi res in craſtinum deferretur compeſci furorem poſſe: in poſteraƷ

diem negocium remittebant. Quod intelligens quidam veterum calceorum ſutor:
temere exurgens pompa inquit aulicorum & faſtus in humeros populi recid unt:
& quæ ab illis per luxum profunduntur: damna noſtra & calamitates ſunt. Hanc
vilis opificis temeritatem arguere auſus eſt iohannes dormannus regius cancellari=
us: obtinuitqꝫ in alteram diem poſtulata transferri. Non reſtinxit mora furor em.
Enimuero rediit poſtridie concitatior plebs & petita ex regis proximorumqꝫ eius
ſententia reportauit: Et vt ſedatior domum plebs repeteret: ad illam adhuc fremen
tem contionari iohannē mareſium Carolus imperat atqꝫ cauſas memorare quāob
rem cenſus & vectigalia reipublicæ moderatoribus pendantur. Oportere eos qui
pręſunt multa onera ſubire. Bella plurima a Carolo patre geſta. & item a filio gerē=
da eſſe quæ ſine populari ope bene procedere non poſſunt. Regios prouentus &
fiſcum anglorum iniquitate imminutos eſſe. Regem publicę libertatis & populi tu
torem: populum coadiutorem eſſe debere: ęquo animo ferre ſi quid nonnunq̄ du=
rius per neceſſitatem imperetur. Nichilominus tamen gratum nunc regi eſſe vecti=
galia tolli. Abeant ipſi domum: quieſcant tumultuari. Ad hanc iohannis oratio
nem cum ſedata turba eſſe ſperaretur: ſublato clamore: Volumus inquiunt iudeos — Sęditio pari
vrbe expelli. Quibus reſpondente iohanne de re ipſa ad regeꝫ relaturum ſe: procur — ſioruꝫ.
rens confeſtim quiqꝫ plebeius: publicanorum ędes aggreditur: atqꝫ effractis pixidi=
bus vbi repoſita de vectigalibus pecunia erat: nummos in vias diſpergit: libelloſqꝫ
rationum carpit & laniat: miniſtris interfectis. Iudeoruꝫ domos aliquot & bona di
ripit. Quæ tametſi reddi reſtituiqꝫ rex iuſſiſſet: nequaq̄ tamen obtemperatum eſt.

Hęc cum pariſii geruntur angli cognito francorum ex aquitania diſceſſu: turo=
nos andegauos cœnomannoſqꝫ iniectis paſſim ignibus incurſant: moxqꝫ ad brito — Anglorū in
nes (non impediente duce amico) ſe recipiunt. Id poſtq̄ ad regem perlatum eſt: car= — curſiones.
notenſium epiſcopum & arnoldum corbium parlamenteum pręſidem ad ducem
iter facere iubet: cum ſyngraphis pręteritorum fœderum quæ cum regibus francis
& britonum duce olim icta eſſent. Hęc (audiente duce) cū oratores recitaſſent: dux
(inuitus ne an volens incertum eſt) fœdera ipſa innouauit: & obſeruare ſe iureiurā
do adegit. Quamobrem irritati angli nāuetam vrbem circunuallare pergunt. Ciui=
tati tum pręfectus erat almaricus cliſſonus qui ſumma vi & diligentia aduerſus ho=
ſtem reſtitit. At non ſatis ciuium perſeuerantię credens: ad regem ſubſidium petere
mittit. Nec cunctatur rex almarico ſuppetiari. Nam magnis itineribus copię in ho=
ſtium conſpectum citius venere q̄ anglus ſubolere aduentum potuerit. Quaruꝫ pri
mum impetum cum ęgre ſuſtinere anglos: eorum præfectus animaduertit (iam ēm
ſignifer ſigno amiſſo oppetierat mortem) eos increp ans vah inquit milites: quis ve
ſtros animos pauor inuaſit: ſuperamus enim numero francos: quare non dubium
eſt ſi animo non defeceritis: virtute quoqꝫ ſuperiores fore. His ductoris verbis ani= — Pertinax pu
matus anglus: incredibili pertinacia reſtitit: tanta ſagittarum multitudine agens vt — gna.
ęther ipſe ſagittis non ſecus ac nubibus tegi videretur. Itaqꝫ diu fuit pugna anceps
vtriſqꝫ acerrime pugnantibus. Tandem multis ſauciis: multiſqꝫ occiſis & captis: fran
co anglus ceſſit. breſtumqꝫ fuga petens pręſidio impoſito & vulneratis qui ſe illic cu
rarent relictis: in angliam traiecit. Inter hęc animaduertētes principes ęrarii tenui — Cōſiliuꝫ de
tatem & regios cenſus eſſe exiguos vocatis ad ſe ciuium pariſienſiuꝫ primoribus: de — vectigalib⁹
vectigali exigendo conſultant. Cum vero placuiſſet ex quaqꝫ venientium rerum li= — exigendis.
bra ſolidum vnuꝫ exigi: Idqꝫ pariſii rothomagi pariter & ambianis promulgari rex

imperaſſet: plebs vniuerſa vectigal pendere pernegauit. Accidit per hos dies res
Ceruus iuē-tus. cognitu digna. Siluanectum Carolus venandi cauſa ſe contulerat. Canum latrati-
bus excitatus in fugam ceruus: ęneam torquem collo gerere viſus eſt: quem vena-
bulis aut ferro appeti rex prohibens in caſſes & rethia compellit. Erat in torque lit-
teris latinis inſcriptum. Hoc me cęſar donauit. Interpretantibus nonnullis id de iu-
lio cęſare intelligendum. Sed tam longa ceruis ætas tributa non eſt: vt a iulio in hoc
tempus durare ceruus potuiſſet. Ad alium ergo imperatorem referatur oportet.
quandoquidem a primo illo Cęſare quemuis imperatorem cęſarem appellari vſus
atq; autoritas obtinuit. Ex eo tempore Carolus ceruum allatum auream coro-
nam collo geſtantem pro inſigni habuit: & regiis inſignibus quæ liliis aureis tribus
conſtant: hinc atq; hinc cerui duo apponi conſueuerunt. Per eos dies cum de ro-
mano pontifice controuerſia agitaretur: acceſſere ad regem Bohemiæ caſtellæq; o-
ratores vrbani partes aduerſus Clementem ſeptiumum quem rex ſequebatur de-
fenſuri.. Quibus per Andegauorum ducem reſponſum eſt: regem non ita affectuȝ
Ambitio cardinaliuȝ. clementi eſſe: quin veritatem ſequi velit. Daturum operam vt eccleſiæ pax (ſedata
diſcordium pontificum contentione) reddatur. Reſponſo accepto oratores abie-
re. Hæc reuera de romano pontificatu altercatio multis incommodis cum alias na-
tiones tum gentem gallicam vexauit. Nam cardinales triginta Clementis cauſam
ſecuti: exploratores per franciam conſtituerant qui eccleſiarum opulentiores pro-
uentus inquirerent: quas rectoribus vacuas mox ſibi a Clemente obtinebant. Tu-
lit quoq; Clemens de vacaturis eccleſiis legem quam expectatiuam gratiam appel-
Auarus pō-tifex. lauit: qua ad adipiſcendas morte poſſeſſorum eccleſias: fas iuſq; expectanti per pon-
tificem deſignato erat. Solis ex hac lege cardinalibus & potentioribus viris eccle-
ſiæ contingebant. Exigebantur præterea a clero decimæ: & de maioribus eccleſiis
dum paſtore orbatę erant primi anni prouentus legebantur. Id annatam vocant
quam cameræ apoſtolicæ deberi romani contendunt. Neq; id ſine ducis andega-
Iohānes rō-ce⁹ mittit̄ ad regem cōtra exactiones pōtificis. ui conſcientia fieri rumor erat: exactionis ſiquidem parteȝ capientis. Eas ob res cum
ſcholaſtici non pauci ſcholam relinquerent: ſtudii Pariſienſis rector contione ad-
uocata: ex conſilio doctorum Iohannem ronceum Picardum deputat qui de hu-
iuſmodi diſpendiis ad regem: Andegauumq; ducem orationem habeat. Habita
oratione: tanta ira percitus andegauus eſt: vt ſatellitibus noctu ad cubiculum Io-
hannis roncei miſſis hominem effractis foribus abductum in vincula coniici man-
dauerit. Nec aliter: repetente eum rectore exemptus eſt: q̃ vt clementi auditurum ſe
polliceretur. Niſus quoq; dux eſt rectorem deprahendere: ſed re per amicos co-
Ludouic⁹ biturigū dux cōtentioneȝ excitat. gnita: rector aufugit. Deprahendendi rectoris cauſam afferebat dux ꝙ ab vrbano
exceptas litteras regi non exhibuiſſet. Acceſſit & nouus a Ludouico biturigum
duce contentionis turbo: reputante ſecum male agi ꝙ Andegauo regendi aucto-
ritas: Philippo burgundo Caroloq; borbonio regis tutela obuenerat: ſibi vero ni-
chil præter Pictauiam collatum eſſet. Petit ergo linguæ occitanæ atq; aquitaniæ ſi-
bi gubernacula committi. Idq; adiutore andegauo fratre impetrat. Sed fuxi co-
mes eius prouinciæ miniſtrator ſe in magiſtratu tueri omnino ſtudebat: ita vt iu-
benti regi prouincia non cederet. Ludouicus propterea collecta militum manu in
tholoſates profectus: prælium cum comite ſuis diſſuadentibus conſerit & vincitur.
Sed reputans animo comes his decertationibus regionem perdi: atq; populum

aggrauari: ad Ludouicum mittit: ſeqꝫ magiſtratu abdicat: Ludouico cedens.

Hugonis aubrioti hęreſis.

Per id tempus Hugonis aubrioti Pariſiorum præſidis falſa religio & iniqui mores in lucem prodiere. Nam Iudeorum ſectator cum eſſet: clerum exoſum & ſacroſanctæ euchariſtiæ dignitatem contemptui habebat. Scholaſticos in primis aſpernabatur: ſtupri & omnis generis libidinis reus. Ob quorum flagitiorum execrationem ad publicum ſpectaculum loco edito in atrio diuæ mariæ poſitus: poſt ſuæ hęreſis manifeſtatam a contionatore perfidiam perpetui carceris damnationem a Pariſianorum antiſtite excepit. Hic Aubriotus cum publicæ pecuniæ adminiſtrationem diuturnam geſſiſſet: publica opera non parum illuſtria Pariſii extruxit. Baſtildam ad diui Antonii portam munitiſſimum propugnaculum: diui Michaelis ſupra ſequanam pontem: & aduerſus ſcholaſticorum Pariſiorum iniurias & nocturnos motus paruum caſtelletum.

Flamīgoruȝ ſeditio.

Quieſcebant his diebus Flamingi a bello paululum reſpirantes: niſi eorum comes Ludouicus noua illos pecuniæ exactione laceſſiſſet. Enimuero ſiue egens ſiue pecuniæ auidus a Gandenſibus qui propter oppidi magnitudinem & populi frequentiam primi inter Flandrenſes habentur: grandem pecuniam arrogantiſſime petens: cum ea ſibi conſtanter negaretur: loco diſcedens: & ego inquit huic contumaci populo me principem & dominum exhibebo. Erat comiti nothus Halſus nomine homo militaris atqꝫ magnanimus. Huic attributis copiis & anglorum manu mandat: Gandenſibus bellum inferre. Qui patri audiens: mox gandenſem agrum quottidianis incurſionibus vexat. Ibant nihilominus Gandenſes armis inſtructi/ſeqꝫ viriliter tuebantur: incommodis multis hoſtem afficientes. Recordati tamen debitæ ſuo comiti ſubiectionis: petunt ab illo ſe audiri. Admiſit eos comes: quorum hæc breuis oratio fuit. Tui inquiunt comes ſumus. Tu nobis es princeps & comes. Tibi cum ratione parere nos decet: tu nos tueri debes. Si quid in te peccauimus quod tibi moleſtum ſit: id nobis condonari ſuppliciter flagitamus. Tantum ne libertatem tollas quam a maioribus acceptam Gandenſis populus tueri inſtituit. Cogi ſe vectigalibus neſcit. Si rebus tuis per aliquam neceſſitatem opus eſt pecuniarium ſubſidiuȝ id tibi non coactione ſed ſua ſe ſponte daturum liber populus offert. His comitem verbis placaſſe rati: ab aulicis imprudentibus & per ætatem rerum imperitis iniurias acceperunt. Iactantibus in comitis poteſtate eſſe: illorum obſtinatam rebellionem flectere: calcaribus perinde ac ſtimulis aſellum illos agi oportere & omnimodo iuguȝ imponere. Quo accepto conuitio: gandenſes abiere. Comes vero magnopere ſtudebat illos rerum & commeatus pœnuria affictari: vt egentes poteſtati eius ſe crederent. At gandenſes animo erecti vim propulſare conſtituunt. Itaqꝫ philippum arteuellam filiuȝ eius quem in geſtis philippi valleſii a gandenſibus occiſum diximus belli ducem ſibi præficiunt. Qui contractis vtcunqꝫ armatis: oppido egreſſus in vicinum agrum ducit. Conſpectis procul gandenſibus: comes prælii appetens ſuos in arteuellam progredi iubet. Telis primum & ſcorpionibus: deinde diſtrictis gladiis pugnatum eſt. Aduerſa comiti fortuna extitit: amiſſis quinqꝫ hominum milibus: atqꝫ ita ſe brugis recepit.

Comes vincitur.

Arteuella ex victoria ſpem ſibi meliorem accipiens: ſuos hortatur animis non tabeſcere. Si in armis perſeuerent: facile factu eſſe: grande parare Imperium. Etiam ſi comiti franci ſuppetientur: quorum neqꝫ faſtus neqꝫ laſciuia bello ydonea eſſet: plus illis iactantiæ q̄ roboris ineſſe. Talibus ſuaſi verbis Gandenſes

regnũ iuſuper ſibi affectare audent. Qua ſpe quoq; illecti agricolæ: relictis agris bel-
li ſe ſocios gandenſibus iungunt. Cura omnis arteuellę erat: comiti incommodari.
Mos brugẽſium. Mos eſt brugenſi populo q̃ vetuſtiſſimus ob dominici ſanguinis reuerentiam (cu-
ius partem ſe brugenſes habere gloriantur) ſupplicationẽ quotannis facere: ad quã
ſolennitatem ex vicino agro frequentes coloni conueniunt. Cuius rei non ignarus
arteuella: duo ex ſuis milia docet arma ſumere quæ vſitatis veſtibus occultent: & ita
quaterni per interualla vel quini ad celebritatem ſimulata religione ſe conferant: vt
die ſupplicationi ſtatuto dum populus rei diuinæ intentum animum habet: mer-
catum occupent: atq; incautum comitem inuadant. Implent milites arteuellæ præ-
ceptum: & in foro ſine vlla ſuſpitione conuenientes/ dum comitem procedere vi-
Sȩditio ĩ flãdria. dent: arma inquiunt o ſocii exerite. Clamore ſublato perterritus comes/ ſuos Gan-
denſibus opponit. Sed cadentibus multis/ ipſe domum q̃ velociſſime poteſt profe-
ctus: cum illum arteuella perſequitur per feneſtram in mulieris vetulę proximam æ-
dem dilapſus inde ſcluſam ſe recepit. At comitis fugam arteuella in Brugenſes re-
ferens eos populatur/ compluribus trucidatis. Atq; inde cum ingenti pręda Gan-
dauum profectus eſt. Defectionis cauſam comes hanc ab initio dedit. Gandauũ
enim ciuem autore Iohanne leone comes trucidauerat: & parricidam a Gandauen-
ſibus proſcriptum ad ſe fugientem receperat. poſtq; aliquot proſcriptionis annos
contra oppidanorum leges reſtitutum nautarum præfectura donauerat. Eſt enim
huius negociationis & miniſterii nautici apud Gandenſes multitudo & poteſtas
non mediocris quæ in ſeditione dum forte inſurgit plurimum valet. Eſt quoq; hu-
ius præfecturę officium non paruæ apud illos auctoritatis atq; emolumenti. Quã-
obrem excitata in Iohannem leonem inuidia vnus ex nautarum ordine de mathe-
orum familia Giſebertus/ aſſumptis ſecum ſex quos habebat fratribus occidere le-
onem cogitauit. Sed comitis reuerentia propoſito deſtitit. Subinde cauſas quæ-
rens quomodo a beniuolentia principis Iohannem abduceret. Igitur inſinuat ſe in
cubiculariorum comitis familiaritatem. Quam poſtq̃ ſatis ſibi firmatam putat: mi-
ror inquit principem noſtrum nondum animaduertiſſe grande vectigal quod ex
mercibus quæ nauigio ad nos inferuntur pendi ſibi quotannis poſſit. Itaq; ſi id cu-
rare volet: Iohannem leonem vnum ſatis eſſe cuius opera vectigal a nautis & ne-
gociatoribus facile exigatur. Re ad comitem per cubicularium relata: comes leo-
nem ad ſe vocat/ deq; exigendo vectigali hominem admonet. Qui tametſi id fru-
ſtra ſe tentaturum non ignoraret/ conuenire tamen de re ipſa nautas reſpondit.
Interim Giſebertus clam fratres hortatur contraria comitis poſtulatis ſentire: quan-
doquidem publicæ libertati nequaq̃ congruerent. Ipſe vero apud principem Io-
hannem inſimularet negligentiæ: quia ſuſceptum a comite negocium non cura-
ret ſatis. Ex huiuſmodi cauſa odium principis in Iohannem leonem excitatum iri.
ſeq; in eius locũ ſuffici poſſe ſperabat. Hac ſpe erectis matheorum animis: conueni-
entibus ad iohannis edictũ nautis: poſtq̃ de portitorio pendendo conſulitur: frẽs
magnopere reſtitere venientibus in eorũ ſententiam eiuſdem miniſterii ꝓfeſſorib9
Quod vbi referente iohanne reſciuit comes: iã a giſeberto ꝑſuaſus credidit culpam
eſſe iohannis ꝙ petita ſibi negarentur. Quare ablatam iohanni nautarum pręfectu-
ram giſeberto dat. Idq; non ęgre ferre iohannes præ ſe tulit: domi apud Gandauos
ſe continens donec fortunam tempus commutaret. Nec interceſſere plurimi dies
cum brugenſes ad quos nullus nauigabilis fluuius euoluitur: per comitis aſſenſum

foſſam grandeꝫ ex amne liſa deriuare ad ſe incœptant:conſtituto ad has operas ma
gno foſſorum numero quos præterea deputati a brugenſibus milites protegerent
conſcii q̃tum id opus damni gandauo importaret. Nam ea fluuii acceſſione ſicut
brugẽſibus magnum incrementum: ita Gandenſibus multum detrimenti poterat
afferri. Tumultuantur propterea gandauenſes & rei nouę occurrere conſultant.
Accerſuntqꝫ iohannem leonem qui communi neceſſitati auxilietur. Qui licet accitũ
ſe gauderet: nullum tamen exultationis ſignum dat. Sed ad conſilium intromiſſus:
rogatuſqꝫ ſententiam: Viri inquit gandenſes palam vobis omnibus eſt quam rebꝰ
veſtris iacturam brugenſium hæc vſurpatio allatura ſit. Haud tamen paruo nego-
cio illis reſiſtere poteritis niſi relictam iamdiu alborum capuciorum inſtitutionem
reſtitueritis. Cum enim maioribus noſtris repentino ad res inſuetas præſidio opus
eſſet: deſignatos habebant ex ſuis milites qui capuciolis albis ab aliis diſcreti veſtris
ſe periculis obiiciebant. Id armatorum genus cenſeo confeſtim innouandum eiſqꝫ
præfectum inſtituendum. Vix hæc iohannes dixerat cum vox omnium exauditur
conclamantium reſtituantur capucia. Conficiuntur ſtatim publica impenſa capu-
cia diſtribuuntur quibuſuis parui penſi hominibus quibus nichil magis q̃ vrbana — Alba flaminigoruꝫ capucia.
quies odioſum erat. quorum præfecturaꝫ communi omniuꝫ decreto iohannes leo
recepit: cupientiſſimus infenſos maxime efficere Gandenſes aduerſus comiteꝫ. Poſt
q̃ præfectura donatus eſt iohannes magnam capuciatorum multitudinem in bru-
genſium foſſores ducit. Qui de illorum aduentu nuncio accepto: mox ſe brugas re-
ceperant. Ad hunc modum fruſtratus ſua expectatione iohannes capuciatos Gan-
dauum reduxit. Per eos dies quidam ex nautarum collegio a comitis prætore queꝫ
balliuum vocant in cuſtodia tenebatur. Quem repetitum liberare Gandenſes non
poterant. Igitur arbitratis his tot offenſionibus ſuam libertatem tolli: hortante Io-
hanne leone mittitur ad comitem giſebertus cum aliquot bonę ęſtimationis ciuibꝰ
qui captiuum conciuem carcere emitti & ſuas leges illibatas ſeruari a comite impe-
trent. Hoc pacto iohannes ſperabat Giſebertum ab irato comite aliquid quod mo
leſtum ciuibus eſſet relaturum. Profecti gandenſes principem apud mallam inuene
runt. Quos humane acceptos comes remiſit reſtituto illis nauta captiuo: eorumqꝫ
conſuetis legibus confirmatis. Optare ſe tantum dixit capuciatos tollerent. Reuer-
ſi ad ſuos legati comitis liberalitatem cum enarraſſent tum de tollendis capuciis ani
mum comitis explicarunt. Quo verbo offenſus populus cum ſileret: Vos inquit
iohannes leo conciues compertum habetis q̃ commode capuciatos reſtituiſtis a q-
bus nunc veſtra libertas in tuto eſt. Alioquin abſqꝫ illis omnia periclitabantur.
Nunc ſi eos vt princeps ſuadet abrogabitis de veſtra quiete & honeſtiſſimis legibꝰ
actum eſſe iudico. Agite ergo & quod a maioribus accepiſtis ſeruatote. Ad hanc io
hannis orationem cum quiqꝫ diuerſi abiiſſent aliis illum laudantibus: aliis in neu-
tram partem loquentibus Iohannes vicarios quos ſingulis capuciatorum turmis
præfecerat cohortatur ſuos moneant interdiu noctuqꝫ ad repentinos caſus para-
tos eſſe: & ad ſe protenus conuenire ſi quid ſęditionis aut tumultus excitari no-
rint: ſatius fore obtruncare in ſeſe inſultantes q̃ ab illis occidi. Nec incaſſum id ſi-
bi præſagire Iohannes videbatur. Nam comitis Balliuus Rogerus dauteruius
paucis poſt diebus cum ducentis equitibus explicato principis vt in bello ſolet
vexillo Gandauum ingreſſus in medio rerum venalium foro conſtitit: ad quem
mox Giſebertus cum ſuis fratribus / & iis qui eum frequenter ſequebantur ad

balliuum concurſat. Qui a principe iuſſi in iohannis ędes irrumpere eumqꝫ trucida
re coniurauerant. At iohannes caſuum humanorum prouidus conuenientibus
ad ſe capuciatis ad foruꝫ nullo tumultu facto progreditur. Quo conſpecto giſeber

Balliuus comitis occiditur.

tus cum fratribus ſenſim dilabitur & balliuum deſeruit. Capuciati vero quaſi ſpecta
turi quid balliuus incœptaret proxime eum conſidentes in terram confeſtim detur
batum necant: fruſtatim dilaniato comitis quod præ ſe ferebat vexillo. Nec ex ſti
patoribus quiſpiam fuit qui procumbenti auxilium ferret. Solus enim balliuus oc
cubuit: a ſuis per ignauiam turpiter deſertus. Liberati hoſtibus capuciati ędes gi
ſeberti cęterorumqꝫ ſuæ factionis ędes inuadunt & ſpoliant. Eam balliui inopina
tam fortunam giſeberto referente poſtq̃ comes accepit: ira perculſus iurat de necis
autoribus vltionem ſe nouo exemplo ſumpturum. Cuius rei non improuidi gan
denſes duodecim ex ſuis non obſcuros ciues ad principem legant mitigaturos prin
cipis quoad poſſent indignationem: pollicituroſqꝫ ſatiſfactionem delictorum. Ve
nientes ad comitem legati ęgre admiſſi ſunt: ſed incerceſſione quorundam aulico
rum cum benignior factus eſſe comes ſperaretur: nouus a gandenſibus furor exci
tatur. Nam Iohannes leo timens re apud principem compoſita detrimentum ſibi
ſuccedere: augere hoc modo comitis furorem pergit primoribus ſuæ factionis ſua
det: vtile eſſe coactos quos haberent reipublicę defenſores oppido educere & reco
gnoſcere quibus viribus aduerſus futurum forte hoſteꝫ reſiſtere poſſent. Itaqꝫ egre
ditur ad portam quæ brugenſis appellatur cuꝫ capuciatorum & aliorum facinoro
ſoruꝫ hominum turba milium decem. Quos cum iohannes perluſtraſſet laudatis
omnibus. Eſt inquit hinc non procul principis noſtri palatium quod recenter mi
ro opere extruxit: procedamus ędes videre. Munitiſſimus enim ſicuti ego accepi lo
cus eſt ita vt inſurgente bello nobis incommodare poſſit. Poſtq̃ incondita plebs

Palatiuꝫ comitis ĩcẽdĩt

andreghemum acceſſit (ea enim eſt loci appellatio) ędes ſpoliat immiſſo multis ędi
um partibus igni. Inde autem cum abirent conuerſus ad palatium iohannes vt fla
grantem locum vidit quaſi id ſibi doleret percontantur vnde hoc incendium eru
piſſet: q̃q̃ nullam loci inquit curam habere oportet qui in excidium noſtrum ędifi
catus inſtructuſqꝫ erat. Hac ędium direptione comes nihil magis ęgre tulit: quippe
qui eas ad voluptatem & delitias accuratiſſime excoleret. Quamobrem vocatos ad
ſe gandauenſium oratores atroci vultu & aſpera oratione allocutus. Ite inquit ſędi
tioſa gens: prope eſt vt pœnas vniuerſi detis offenſionum in me veſtrarum. Cum
non concederetut a legatis excuſatio trepidi Gandauum petiuere. Ex huiuſmodi
cauſis atrox & longum bellum conflatum eſt. Iohannes autem leo brugas quas ſu
arum partium effecerat linquens ardenburgi moritur veneno vt quidam tradunt
impetitus. Fuit quidem huius flandrenſis belli varia & anceps fortuna quam ſigil
latim explicare longioris eſſet negocii. Vnum quod maxime inhumanum dici po
teſt operępręcium erit ad flagitii deteſtationem ſcripto commendaſſe. Deficien
tibus a comite yprenſlbus cum aduerſus eos copias ducere comes inſtituiſſet: gan
dauenſes de ea expeditione certiores facti nouem hominum millibus collectis cur
tracum prodeuntes yprenſibus ſignificant ſe ad eos defendendos aduenire: pro
pterea mittant ex ſuis armatos vt iunctis copiis paribus ſtuſtiis & virtute comiti re
ſiſtant. Parant confeſtim yprenſes & ductoribus Iohanne Bouleo & Arnul
pho clerico octo oppidanorum ſuorum milia ad Gandenſes qui apud Rolerum
caſtra fecerant proficiſci iubent. Hac profectione ad comitem relata inſidias duo

bus locis qua yprenſes iter facturos veriſimile erat ponit. Incedentibus vero ypren-
ſibus obtulit ſe biceps via. vna rolerum/altera tourotum ducebat. Quare conſiſte-
re illic agmen militum ductores imperant: dubii vtram ingrederentur. Pręualuit Io
hannis boulei ſententia & tourotum verſus proficiſcuntur: vbi deliteſcebant comi
tis inſidię in quas dum inopinato incidiſſent viſo hoſte proditos ſe a bouleo eē cō
clamitant: nec fuit illis animus ſe tutandi niſi quatenus fuga eripere ſe potuerunt.
Alteris igitur ypras: alteris ad gandenſium caſtra diffugientibus: comitis milites q̄-
dringentos ſupra duo milia in fuga trucidarunt. Reliqui ad gandauos dilapſi mox
vbi curtracum militari ordine ꝓfecti ſunt: Iohannem bouleum plebeio furore accu
ſantes quaſi inſidiarum & proditionis conſcium in viam publicam protractum mi
nutatim concidunt: partem ex cadauere quibuſqꝫ ſibi rapientibus. Tam beluina na
tura eſt plebs ſemel furiis incitata: nec furoris vllum habet modum: pręſertim in fla
mingorum gente quę præter reliquos gallos ſeditioſa ſemper fuit: q̄uis vel grandi
ęre ob factas iniurias mulctata vel miſerabili cęde ob rebellionem afflicta. Sed de his
hactenus. Hęc dum in flandria geruntur mareſchallus ſancerrus ſubterranaꝫ in
lemouicibus capit: dedentibus oppidum anglis. qui relicto loco dum per regionē
graſſantur ſancerrus eos ſecutus quottidianis fere præliis & cędibus afficit. Coie
re per id tempus apud belinguerium agri Bolonienſis vicum oratores franci: vt cū
anglis de pace tractaretur. Sed nichil inde præter vanam ſpem relatum. At brito
num dux meliore in regem animo: fidem repromittit. Seqꝫ cum britonum comita-
tu Carolo ſubditum interpoſito ſacramento profitetur. Non poteſt ſuos ignes
cęlare ambitio. Andegauus dux regens: alii item principes & regii pleriqꝫ conſulto-
res qui rebus gerendis præerant: ęrarium fiſcumqꝫ ſublatis vectigalibus immunitū
iri contemplantes: ſuæqꝫ auaritiæ non ſatis alimenti ſupereſſe: nouum tributi genꝰ
inſtituere contendunt. Habitis aliquot contionibus: nunc blandis interdum ſuaſi
unculus: nunc amicorum interuentu adducere non paucos in ſuam ſententiaꝫ ſtu-
debant. Obſiſtebat tamen populus: nec petro dillerio nec iohanni mareſio (qui ma
xime populares erant) aures accommodabat: tametſi dicerent ex ea pertinacia re-
gem irritatum iri & hinc periculum grauioris alicuius pœnæ impendere. Itaqꝫ diſ
cedens a principibus populus arma capit: decanos quadragenarioſqꝫ & quinqua-
genarios per ciuitatem ponens. Cathenas quæ ad compita viarum intra vrbem e-
rant prætendebat: poſitis contra nocturnas inſidias excubiis: cuſtodibus præterea
ad portas ordinatis. Idqꝫ facere incipientibus Pariſianis reliquæ fere regni vrbes
ſubſequuntur. Itaqꝫ ducenti ex Rothomagenſibus plebei homines hoc exempluꝫ
imitati: quendam obeſum ciuem qui ob craſſam corpulentiam craſſus vocabatur:
alioquin renitentem ſibi regem præficiunt: curruqꝫ impoſitum per vrbem circunfe-
rentes: tandem in rerum venalium foro conſtitutū de abolendis vectigalibus legē
ferre & eam promulgare compellunt a cęde non abſtinentes: Sæuitum enim eſt in
vectigalium quęſtores: & expilatum diui audonei cœnobium: propterea ꝙ in eo
priuilegia quędam repoſita eſſe audierant quę libertati ciuitatis non congruerent.
Arcē quoqꝫ oppugnare adorti. inde a pręſidio repulſi ſunt aliquot intereptis. Dū
hęc rothomagi geruntur: ludouicus andegauus regens poſt quartū menſem cum
pariſiacę plebis ſeditionē ſedatam eſſe putat: Legem de vectigalibus exigendis tulit
& in foro iudiciali apud caſtelletum promulgare iubet: inſtitutis miniſtris qui legē-
di vectigalis officium exequerētur. Ad kalendas martias cum eius officii cauſa quę-

Auari prici-
pes nouum
tributi genꝰ
cogitant

Rothoma-
gēſium ſtul-
titia.

Cędes pro- pter vectigal apđ pariſios

ſtor ad mercatum apud fallas aduenisset obolūqꝫ pro naſturcio a muliercula cui pe
rota morela nomen erat exigeret:queſta & vociferans anus mercatores aliquot in
quęſtorem excitauit:qui hominem multis vulneribus confoſſum trucidauerunt.
Eius facinoris fama vbi per ciuitatem vulgata eſt:protenus vilium artium miniſtri
arma capiunt perqꝫ ciuitatis vias circumcurſant:ad cędem perpetrandam animati:
quibus cum perditi pleriqꝫ & nullius ęſtimationis homines facile accedebant. Et vt
inermibus arma non deeſſent:publicas ciuitatis ędes adoriuntur. Vbi emotis euul
ſiſqꝫ poſtibus communia arma rapiunt & ea induuntur. Fuere ex prudentioribus
nonnulli:& inter illos pariſianus antiſtes qui tot malis inſurgētibus coactas clā for-
tunas ſuas ciuitate exportarent:tutiore ſe loco committētes:Inter arma quę furibū-
da plebs deſumpſerat erant plumbei mallei quibus obuios quoſqꝫ ſubſidii pecunia
rii exactores trucidabant:domos eorum fortunis omnibus ſpoliantes:nec ad eccle-
ſiam profugientibus immunitas pręſtabatur. Vnum enim in diui iacobi hoſpitalis
ęde diuę marię ſimulachrum amplexantem protenus necauerunt. Simile autem ad
diuum germanum de pratis quo nonnulli confugerant cum facere molirentur:de-
fendentibus ſe incolis:inanes in vrbem reuerſi. Caſtelleti item & epiſcopi carcere re-
cluſo captiuos omnes & hugonem aubriotum (cuius paulo ſupra mentioneꝫ feci)
ſoluerūt hūc ſibi ducē ꝓficientes. Sed ꝯſcius quid penſi furiis incitata plebs haberet:
noctu ſe ex vrbe proripuit:quo inſequente luce domi non inuēto ſęuius furere oēs
cœperunt: conſtituerūtqꝫ charentonum pontem petere & proſternere. Sed deſtite
runt a iohāne mareſio admoniti:tumqꝫ frigeſcere illis cœpit heſternus furor & mē-

Mōſtrum Prodigium

tis inſania. Per eos dies non procul a ſancto dyoniſio viſum eſt monſtruꝫ biceps
tris oculos & linguas duas habens. Dedit prætera ſuum prodigium ęther. Naꝫ ex
cardinalis monachi collegio per ſummam cęli ſerenitatem viſus eſt ignis ſupra ciui-
tatem pariſiorum a porta in portam circunferri. Pariſiana ſeditione ad carolum
perlata:autores ſupplicio grauiſſimo plectere conſtituit. Sed regis indignationem
quidam ex ciuibus & ſchola pariſienſi delecti ſapientes mitigauerunt. De his tantuꝫ
pœna ſumpta eſt qui caſtelletū violauerant ſubſidio pecuniario abrogato. De quo
poſtea quia pecunia opus erat rex conuentum ex primoribus habuit: ratus publi-

De pecunia iterū cōſulīt

ca neceſſitate cognita:neminem non impartiturum rebus miſeris opem. At qui con
uenerant nullum a ſuis mandatum niſi audiendi atqꝫ referendi ſe habere reſponde-
runt. Idcirco rex illis imperat ad ſuos cum feſtinatione reuertantur: moxqꝫ ad eum
pontiſaram quo abiturus erat exploratam ſuorum voluntatem perferant. Fuit ꝑ-
fecto vna omnium ſententia mortis potius ſe periculis obiicere q̄ vectigalium tribu
ta & ſeruilem perpeti ſeruitutem. Ea reſponſione habita:rex cum pariſienſibus ma-
lefactorum veniam dediſſet:per legatos egit:vt ipſi ad conferendum ſubſidium ani
mos inclinarent. Apud ſanctum dyoniſium conuenientibus vtrinqꝫ oratoribus cē
tum milia francorum:iohāne mareſio autore regi conceſſa ſunt. Per hanc publi-
cam francis tempeſtatē Ludouicus andegauus a clemente ſeptimo regni neepolita-
ni dyademate ſuſcepto:prouinciam armis occupat:atqꝫ per alpes ducens quas non

Fuga comi- tis flandrię.

ſine ſuorum cęde ſuperauit in appuliam profectus eſt. Et ludouicus flandrię co-
mes ad priorem brugis acceptam a gandauenſibus ignominiam alteram adiecit:im
patiens vinci. Nam pręlio aduerſus arteuellam gandauenſium ductoreꝫ malo euē
tu geſto:decem milibus ſuorum fuſis:per ſaltus & ſiluam ad inſulam ęgre ſe recepit:
aliis brugas:aliis qui ex francis erant:aldenardum petentibus. Tam proſpera fortu-

navſus arteuella:quadraginta hominum milibus potens:aldenardum obſidere cō
ſtituit.Quem irruptione facta excipientes franci:cęde multorum eum affecerūt.Sed
quia militum numero hoſtis erat ſuperior:intra oppidum ſe recipientes franci locū
magnis munitionibus roborauerunt:fortunam experturi. Arteuella autē id quod
vero ſimile erat cogitans:francorum regē comiti ſuiſqꝫ auxilia miſſurum:equitē ca⸗
ducei veſte indutum cum litteris ad regem legat.Petebat arteuella ne ſe rex huic bel⸗
lo commiſceat:quod libertatis cauſa aduerſus comitis tyrannidem a gandenſibꝰ ge
rebatur.Alioquin ab anglis accerſiturum auxilium.Tabellario nullum reſponſum
datum eſt.Interim ludouicus flandrenſis ꝑ generum ſuum burgundię ducem dein⸗
de per ſemet carolum conueniens:quid a flamingis perpeſſus eſſet exponit . oratqꝫ
aduerſus rebellem populum ſibi auxilietur.Id ne rex faceret & ſi vna cauſa dehorta
batur:ꝙ ſcilicet Ludouicus cum anglis conuentiones pleraſqꝫ clam habuiſſet. quia
tamen comes francę ditionis erat:& flamingi aſſueta contumacia crebros belli mo⸗
tus excitabant:opem comiti liberaliſſime pollicetur.Inſtructis non procul ab attre⸗
bate ingentibus copiis:rex auriflāma a dyoniſiano abbate more maiorum deſum⸗
pta:illam petro dillerio equiti aureę militię ferendam dat. Hęc agente rege:fran⸗
ci qui aldenardi erant:vrgente arteuella cum crebris oppugnationibus fatigati cō⸗
meatu quoqꝫ deficerent:ad philippum burgūdię ducem delata eorum conditione
orant ſibi ſubſidium mitti:ſi deſerantur:deditionem hoſti ſe facturos. Nec fuit incu
rius philippus petitionis obſeſſorū.In ea cōmeatus pœnuria:res commoda obſeſ⸗
ſis obtigit.Ducebat ruſticus quidā porcorum gregem. Quo conſpecto franci tur⸗
ma facta:inter oppidum hoſtemqꝫ aliquot equites pediteſqꝫ locant.mox ex pediti⸗
bus pauci ad gregem concedentes tris ex eo numero porcos cum in oppidū raptos
& grūnientes trahunt:reliquus grex(vt eſt eius pecoris natura) clamantes porcos
ſecutus eſt.Nec impedire hoſtis potuit quin omnes in oppiduꝫ conſequerentur:re
ſiſtentibus francis qui ſubſidio pediti aſtabant. Ad finem octobris carolus ad ex
ercitum qui in attrebatibus caſtra habebat pergit:eoqꝫ ludouicus flādrenſiū comes
ꝓfectꝰ ob artheſii comitatum:quia eius mater mortē obierat:carolo fidē repromit⸗
tit.Inter hęc arteuella cognito q̄ ingēti exercitu rex adueniret:ad anglos nūcios mit
tit:cauſatus ante oīa pecuniam ſibi a rege anglo deberi : quaꝫ pater eius iacobus ad
bellū quod in philippum valleſium geſſerat mutuo illi tribuiſſet.Sed id agebat arte
uella magis ſpe auxiliū impetrandi.Nec latuit carolum quid flamingus hoſtis para
ret.Feſtinat ꝓpterea iter facere & marquetam(id monaſterium eſt virginum vltra
inſulam)petit.Pręmittuntur ante oēm exercitum mille ſeptingenti ſexaginta foſſo
res cum ligonibus atqꝫ ſecuribus qui amputatis arbuſtis vias ęquarent:quibus pre⸗
poſiti erant Iodocus haluynus & ramburus.In reliquo agmine tribus ordinibus in
cedebant equitum milia viginti:ſagittariorum atqꝫ baliſtariorum duo milia ſeptin⸗
genti præter peditum ingentem multitudinem.Erant ad aldenardum itinera duo :
vnum per ariam & ſanctum audomarum vnde liꝫa flumen oritur longum & diffi⸗
cile.Alterum per cominarum pontem quem flamingi occupabant:dirutis per eum
fluminis tractum reliquis pontibus.In hos irrumpere cupientibus aliquot militibꝰ
qui apud inſulam ſtationem habebant:duce halſo comitis flandrię notho per me⸗
nini pontem harlam inuadunt : vbi occiſis incolis & bonorum direptione facta :
cum per finitimos vicos claſſicum ſicut in communi periculo in eccleſiis pulſare hal
ſus audiſſet:receptui canit. Sed iam magna incolarum vis ad pontem conueniens:

Expeditio ī flandriam.

Bona fortuna obſeſſorum.

Franci ī flandriā intrant

pontem per partes effractuʒ fimo & fragili materia contexerat. Eo properantes frā
ci ruſticorum turba conſpecta: ſeſe colligentes per medium hoſtem viam aperiunt:
& ita ponti ſe credentes primi quideʒ euadunt: qui vero proxime ſequebantur ſuo
& equorum pondere pontem diſſoluerunt in flumē protenus demerſi. Nec poſtre
mis melius obtigit: fluuio ſe committentibus. Cum enim eminentioribus ripis alue
us liʒę ferretur: inde euadere infœlix miles non poterat: iactitātibus in eos tela ruſti
cis. Halſus tantum cum triginta ſuorum inter primos ſe periculo exemit. Igitur per
cominarum ponteʒ (quo exercitum traducere rex conſtituiſſet) cliſſonum coneſta
bilem & ſancerrum mareſcallum hoſtem loco extrudere mittit. Cognito francorū
aduentu: flamingi vnam pontis arcem diruunt in aduerſa ripa ſtationem haben
tes. Sed inſequenti eius diei nocte non inuento vado: cum pons reſiſtentibus flami
Sampus. gis non facile reſtitui poſſet: Sampus auratus eques & aliquot ei amicitia conſuetu
dineqꝫ coniuncti nauibus ex inſula aduectis liʒam paulatim tranſmiſere. Nec ex al
ueto quod ripę proximum erat prius prodierunt q̃ paulo plus quadringentis vna
conueniſſent. viri quidem genere non obſcuri & animo conſtantes. Igitur ſecus li
tus fluminis incedentes: hoſtem dum petunt: petrus de boſco flamingorum præfe
ctus eos conſpicatus cum adueſperaſſet ſuos continuit: donec craſtino crepuſculo
eos adoriretur paluſtri loco impeditos & longa feſſos vigilia. Interea dum hęc agi
tur cliſſonus anxius valde q̃ temere ſui admodum pauci periculo ſe committerent:
vt hoſtem qui ponti defenſando aſſidebat diſtineret: iubet ſagittariis pontem inſtau
rent. q poſtq̃ cōperit partē militū flumen enauigaſſe: liberā optionē dat vt cuiqꝫ cō
modum foret pontem tranſmittendi. Per eam noctem ſampus & qui cum eo in pa
lude armati & vigiles ſine vllo ſomno hoſtem expectabant: condixerunt non prius
in hoſtem irrumpere q̃ inuaderentur. Hoſtis igitur clāculo ſub diei crepuſculum
magno ſilentio mouens francos adoritur. A quibus acerrime exceptus (petro gra
uiter vulnerato) cedere loco cœpit: moxqꝫ in oppidum ſe recipiens aliquot ędes in
cendit vel vt francos inde amoueret vel ſuos ad ſe diſperſos hoc ſigno reuocaret.
Interim cliſſonus liberum factum pontem reſtituere imperat: traiicitqꝫ reliquum ex
excitum. Multas ex cominis opes francus abſtulit quibus ditatus eſt maxime. Eſt
enim regionis illius plebs lanificii peritiſſima pannos ex eo artificio textos cuʒ in ſu
os conterraneos atqꝫ indigetes tum in exteros diſpartiens. Quę omnia in poteſtatē
irruentium militum conceſſere poſtq̃ tria ex illis milia periiſſent. Superato pōte Ca
rolus rex cum reliquis copiis flandriam ingreſſus ad montem yprenſem caſtra fecit.
Quamobrem veriti yprenſes caroli poteſtatem: duos ex ordine prædicatorum fra
tres ad eum mittunt de pace viam tentaturos. Audiuit benigne Carolus nuncios.
Nec morantur yprenſes duodecim ex ſuis optimos ciues ad regem delegare: qui vr
bem ſe ſuaqꝫ dederent. Deditos carolus recepit quadraginta francorum milibus in
ſtipendiuʒ militi mulctatos. Acceſſere quoqꝫ omnis illius orę flandrię maritimę po
pulus: qui vinctos ducentes pręfectos quos ab arteuella acceperāt: regi tradiderūt:
quo facto regis gratiam demererentur: ſimulqꝫ ſexaginta milia nummum perſoluē
tes: ne agri viciqꝫ eorum vrerentur impetrarunt. Pręfectis in ponte yprenſi ceruices
cęſę ſunt. Ingreſſus ypras Carolus quinto poſt die certus factus arteuellam relicto
aldenardo cum ſexaginta milibus ad ſe aduentare. Cliſſonum coneſtabilem & ma
reſchallos præire iubet. Ipſe q̃q̃ continuo ymbre itinera lutoſiora eſſent cum ſecun
da & tertia acie ſubſequitur: atqꝫ inter rolerum & roſebequam caſtra faciens: flamin

gos operiebatur. Ad quem ſe conuertere cum brugenſes cogitarent: Petrus de boſco & Petrus mutrus quos arteuella brugis præfectos poſuerat ne id facerent ſpe futurę victorię diſtinuerunt. Tanta ſiquidem animi elatione turba illa plebis flandrenſium ferebatur: vt parui admodum haberet francos. Nam vt ex ſuis pagis viciſꝗ turmatim ad gandenſes confluxerant ita erant variis inſignibus & veſtium genere diſtincti: ſui ductoris imperio quaſi explorata victoria parentes. Cognito ex frumentatoribus ꝙ arteuella tribus hinc tantum miliaribus a roſebequa caſtra haberet: Cliſſonus Matheuſꝗ viennenſis & Guillermus pictauus caſtris Caroli edicto progreſſi: hoſtium agmen adequitant: & poſtq̄ ſatis exploratum habent: qui illorum modus ordoꝗ in incedendo eſſet: ad Carolū protenus renunciant hoſtium numerum ingentem eſſe: denſos progredi & gradu moderato non aliter q̄ ſi in conſpectu hoſtem intuerentur: ſed non ita inſtructos quin a peritis armorum vinci fortiter poſſint. Id poſtq̄ Cliſſonus locutus eſt ecce hoſtiu3 agmen conſpicitur: nec frāci pigritantes quandoquidem in acie parati ſtabant flamingos duriſſime excipiunt Priuſq̄ bellum committeretur tanta coruorum nubes ſupra vtrunꝗ exercitum volitauit vt multis admirationi eſſent. Tanta quoꝗ caligo cęlu3 obſcurauit: vt ſeſe vix acies conſpicerent. At poſtq̄ in hoſtem ſuos procedere Carolus iubet: atꝗ auriflāmam ſignifer explicauit: diſcuſſa mox caligine ſerenitas reddita eſt. Quę res vt francis ſpem: ita hoſti animos extulit: vtriſꝗ credentibus propiciari ſibi deum. Commiſſo prælio: tanta ferocitate flamingi pugnauerunt: vt loco parumper cędere frācus cogeretur: donec vnus qui in fronte erat ſublata voce clamans. O maria virgo inquit & vos commilitones procedite & præliemini. Quod exemplu3 imitati complures: mutuis ſe & clamoribus & exhortationibus ad fortiter agendum excitarūt. Itaꝗ ferocibus & obſtinatis animis pugnatum eſt: & flandrenſes ſuperantur. Ex q bus morte3 oppetierunt milia q̄draginta præter eos quos in fuga apud roſebequā Anno ſalutis Mileſimo treceteſimo vno & octogeſimo: quinto kalendas decembres dominus de Albreto & conciacus interemere: præterꝗ eos qui in ſiluis & paluſtribus locis latitantes a flandrię comitis militibus necati ſunt. Hac cęde ad eos q apud aldenardu3 in obſidione perſeuerabant perlata: nullo ordine fugę ſe commiſerunt. In quos aldenardo egreſſi franci impetu facto incurrunt: obuios quoſꝗ paſſim obtruncantes. Tam glorioſa diuinitus prope habita victoria rex accitis exercit⁹ primoribus gratias deo ſoluit. Et flandrenſis comes regi principibuſꝗ gratificatus ſe perpetuę illis gratię debitorem eſſe profeſſus eſt. Cui reſpondens carolus. Conſobrinę inquit comes tuis deſperatis rebus opitulati ſumus. Habes victum proſtratūꝗ rebellem tibi populum. Non me latet: te dum meus viueret pater: cum inimicis noſtris anglis ſocietatem occultam habuiſſe. Poſthac integra in me fide eſto. In te beniuolus eſſe non deſina3. Poſt hęc carolus arteuellam inquiri(viuat ne an oppetierit mortem) iubet. Erat inter ſaucios flamingus vnus ex arteuellę pręfectis: qui illum necatum eſſe(cum iuxta illum pugnat) affirmaret. Perductuſꝗ in campum vbi fuerat præliatum: arteuellæ cadauer oſtendit nullo vulnere perculſum: ſed inter cadentem ſuorum turbam ruina & mole cęſorum oppreſſum. Ob id ipſum Carolus cum ſaucium captiuū curare imperaſſet & ſeruari: flamingus medicaměta recuſans volo inquit vna cum meis commilitonibus mori: & ita per vulnera perfluente ſanguine exanimatus eſt. Hæc victrix pugna cum non procul a curtraco commiſſa fuiſſet: carolus curtracum proficiſcitur vbi cum cognouiſſet quingenta calcaria aura

Pugna apđ roſebequā

Caroli ſexti ad flādrię co mitē verba.

Nota de cur traco.

ta ſeruari:eorum ſcilicet qui cum Roberto artheſienſi olim interierant.oppidi por-
tas ſine vlla oppidanorum cęde deiici imperauit.Sed miles francus non oblitus ſu-
perioris ignominię quam illic aliquando accepiſſet : dirutis portis compluribuſqꝫ
occiſis atqꝫ ſpoliatis:curtracum tandem incendit.Agente adhuc curtraci rege Bru-
genſes miſſis oratoribus veniam impetrant viginti & centum francorum milia pœ-
nę loco pendentes.Petrus autem de boſco inde ad gandauos ſe recipiens eos obſti-
natiores reddit.In curtraci publicis ędibus litterę repertę ſunt pariſiacę factionis q̃s
illis de ſeditione Pariſienſes dediſſe ſubſcriptio annotabat. Id Carolus ęgerrime ad-
modum tulit:nec cunctatus impoſito fortioribus locis pręſidio primo vere ad dyo-
niſianum cœnobium voti & religionis cauſa profectus:poſtq̃ voto ſatiſfecit: ani-
mum conuertit vt Pariſiorum contumaciam retunderet.Quod ſubolens mercato-
rum prępoſitus:comitatus aliquot ciuitatis primoribus ad regem conceſſit. Offe-
rens liberum in ciuitatem aditum.populum a furia reſipuiſſe:pręteritorum ipſe obli-
uiſcatur:nec deſpiciat pœnitẽtes. Hęc ſi ſuo aut populi nomine prępoſitus dixerit
incertum eſt. Rex tamen ſe ingreſſurum reſpondit. Aduenienti carolo pręibant
acies inſtructę tres:Primam cliſſonus ſancerruſqꝫ ducebant: in ſecũda rex ibat equo
inſigni vectus:reliqui omnes pedites incedunt. Quæ ante Dyoniſianam portam li-
gnea propugnacula erant effracta ſunt & porta ciuitatis diruta. Pergenti ad hũc
modum regi prępoſitus magna ciuium multitudine ſtipatus humilis pronuſqꝫ oc-
currens:cuꝫ loqui cœpiſſet rex audire noluit.Sed pręteriens ad diuę marię templuꝫ
profectus:ſupplicatione abſoluta palatium petit. Erant per compita & diuerſoria
vrbis diſpoſiti ad cuſtodiam milites:prohibiti ne populo & ne militi populus iniu-
riam faceret.Edicti tamen contemptores duo ex plebe fuere. Qui mox compręhen-
ſi a ſuis feneſtris illaqueati ſtrangulatiqꝫ pependerunt.Inceſſerunt eo die per vrbem
Biturigum & burgundię duces : magna armatorum manu vallati & ſeditionis in-
ſigniores auctores tercentum in vincula primum coniectos:paulo poſt carnifex ca-
pite mulctauit.Inter quos fuerunt Guillermus ſenonenſis/Iohannes filiolꝰ/ & mar-
tinus doublus.Et paucis interiectis diebus Nicolaus flamingus : Supplicio eorum

Prępoſitura mercatoruꝫ apud pariſios ſuppreſſa

expleto cathenę omnes ex compitis euulſę:in arcem vicennarum:Arma per qualqꝫ
domos inuenta:partim in luparam:partim in palatium deportata ſunt. Scabini:ꝓ-
poſituſqꝫ mercatorum magiſtratibus amoti & ciuitatis regimen prætori Pariſienſi
attributum. Vectigalia & pecuniarum ex rerum venalium precio ſubſidium:decre-
tum atqꝫ exactum.Iohannes mareſius homo populo gratus : delatus ꝙ inter ſedi-
tioſos furenti plebi fauiſſet:adnitentibus maxime biturige & burgundo principi-
bus:indicta cauſa damnatus:& cum eo duodecim capite puniti. Inter hęc ad gra-
dus palatinos vbi philippi pulchri ſimulachrum viſitur:extructo throno:Carolus
patruelibus & aulicorum nobilitate circunſeſſus:petrum dorgemontem cancella-
rium affari qui conuenerat populum iubet:qui a Carolo quinto ad pręſentia tem-
pora orationem deducẽs:præteritas ſeditiones & populi flagitia:regis præterea ge-
ſta & ex flamingis habitas victorias prolixa oratione memorauit. Non mirari eos
oportere ſi de tot ſcelerum autoribus ſuppliciũ ſumere rex ſtatuiſſet:qui in reliquos
pœnam commeritam irrogare iure optimo poterat.Hæc poſtq̃ locutus eſt cancel-
larius ad Carolum conuerſus:Hęc ne ſunt inquit ſereniſſime rex quæ mihi dicenda
commiſeras? Aſſentiente rege:patrueles eius ad genua Caroli procliues populo in-
dulgeri orãt:nobilitate quoqꝫ atqꝫ fortunis inſignes fœminæ:paſſis crinibus lachry-

mantes:procumbente humi populo regis miſerationem expectabant.Mouit regē omnium miſerabilis clamor:& mortis ſupplicium pecuniaria mulcta commutauit Nam dimidiam fortunarum omnium partem reus quiq; redimendi ſui cauſa pendit:quę militi ad ſtipendium diſtributa eſt.Pariſienſium edomita pertinacia: rothomagenſes ſupererant qui punirentur.Miſſo ad eos iohanne viennenſi admiraldo cum iohanne paſtorello & iohanne mercerio quaſdam ciuitatis portas eruere & factionis conſcios compræhendere & ſupplicio affici rex mandat. At quia prope diē dominicę reſurrectionis ſolēnitas erat:remiſſo capitali ſupplicio non pauci ſuis bonis priuati ſoluti ſunt.Nec ad fiſcum mulcta:ſed ad quorumdam ſingulare commodum venit. Quamuis enim reipublicæ titulo principes agant:miniſtrorum tamen lucrum eſt quod exigitur.Itaq; bona huius exactę pecunię pars ad biturigū & burgundorum duces peruenit. Cum hæc in francia geruntur angli de inferendo frācis bello londoniis conſultant. Clerus vero non ignarus Richardum ſuum regem quietis atq; ocii patientem eſſe bellum diſſuadebat:& in primis cantuarienſis archipræſul:quem alterius factionis ſectatores necauerunt. Porro vrbanus ſextus decimam regi richardo conceſſerat vt in franciam copias traiiceret ad opprimendū eos qui clementem competitorem eius tuebantur.Eius decimæ atq; expeditionis coactor & princeps fuit Henricus diſpenſarius norduicus antiſtes vehemētis animi iuuenis. Cui attributi ſunt quingenti equites & quingenti ſupra mille pedites: pręter magnum ſacerdotum concurſum qui vrbano aſſentiebantur. Qui caliſium tempeſtate primo impediti:nacta mox ſerenitate trāſfretarunt:atq; inde in flandriā migrauerunt excepti aliquot locis liberaliter & commeatu adiuti.Quorum aduentus cum regem lateret:carnutum religionis gratia proficiſcens:templo diuę marię viſitato: Aurelianum vbi ſeditionem populus mouerat pergit. Supplicio de flagitioſis ſumpto protenus Pariſium reuertitur. Ibiq; primum de anglis nuncio accepto copias contrahit. Quod audientes Gandaui quoſdam ex ſuis primoribus ad carolum mittunt /ſed eos ad ſuum conſpectum Carolus non admiſit: non neſcius quid ſocietatis cum anglis iniuiſſent. Coacto exercitu in quo trecenta equorum milia fuiſſe froſſardus tradit. Venerat enim ad regem ex germania fœdericus dux bauar⁹ & alii auxiliares multi. Cu3 de ſufficienda annona atq; inuehendo ad exercitum cōmeatu præfecti militum conſulunt:Colinus boulardus pariſianus ciuis quadrimeſtrem commeatum(ſi precium ſibi ſoluatur)miniſtrare ſe pollicetur.Conſtituta illi mercede:carolus ex ſancti dyoniſii ęde auriflamma recepta eaq; guidoni de trimoula aſſignata:mouet.Iter agenti nuntiatur anglos ex gandenſium ſententia ypras circunſediſſe.Sed illi aduenientem carolu3 formidantes obſidione ſoluta ſuburbia cremant atq; inde caſletum ducentes oppidum circumuallant.Sed cliſſono cum britonum duce illos perſequente:incenſis caſtris:burburgum & grauelingam verſus abierunt.Et robinus canollus arrogās & iactabundus anglorum ductor tametſi quotidiano fere ſermone parui ſe facere francorum potentiam diceret: Dunas quo ſe receperat procedentibus in eum francis reliquit grauelingam petens.Quam item a carolo circunſeptam dimiſit: per portam quę nondum armatis cincta erat dilapſus. Deſerti anglis oppidani cum ſe acerrime defenderent:expugnati tamen partim occubuere:partim in ſeruitute3 acti:donec magna ſe pecunia redimerent.Grauelinga relicta:quia burburgum anglus occupauerat:eo ſe franci contulerunt.Prius tamen q̄ vllum obſidionis aut oppugnationis ſignum daret:cliſſonus anglorū pręfectos

Margin notes: Mulctat̄ popul⁹ pariſieͤſis. — Angli de bello cōſultant — Copię regis Caroli. — Burburgus. Grauelinga

in colloquium venire petit: vt illos aliqua forte ratione adducere poſſet angliam re
petere. Sed cliſſoni verbis elatior factus hoſtis: timoris hæc indicia eſſe ratus: ſtatim
eruptione facta francos adoritur: edito demum acri prælio in oppiduꝫ repulſus: cõ

Ad burburgum angli obſidentur.

cluſus obſidione eſt. Ad primam oppugnationem in qua philippus artheſieñ. au
gi comes egregiam operam nauauit: in muros cum regio vexillo conſcendens an
gli britonum ducem affari poſtulant. Accedentem ducem orant: burburgo abire il
lis incolumibus liceat. In eo ſpem ſuam repoſuiſſe: ꝙ memoria teneret anglorum o
pe ſe britannia potiri. Prędeceſſores eius anglis regibus obſequentes fuiſſe: eorum
q; amicitiam ſemper coluiſſe. Ad hęc dux reſpondit regem ſe conuenturum. Adiẽs
igitur carolum brito quę ab hoſte accepiſſet ei patefecit. Addiditq; belli fortunam
ancipitem eſſe: dei nutu non hominum virtute victoriam dari. Si oppugnare illos
pergat: cum ipſi plurimi intra oppidum pugnent occiſuros facile aliquot ex proce
ribus francis quorum mors non ſatis compenſari poſſit. Hyemem præterea inſta
re quæ illis locis horridior ſoleat eſſe atq; aſperior. Ergo operęprecium fore ſi diſce
dat hoſtis oppido in regis poteſtate relicto. Huic ducis ſententię q̃q̃ multi aduerſa
rentur: & in primis petrus dillerius pręcipua ſtrennuitate auratus eques: aſſerens fa
cile expugnari anglos poſſe ſi continenter oppugnẽtur: Non audiendum ducẽ qui
ſuo more anglis non inimicaretur. eoſq; armorum & belli ſocios quondam habuiſ
ſet. Vicit ducis ſententia. Datuſq; eſt hoſti liber egreſſus. Qui burburgo militari or
natu exiens: regi gratias ob receptam libertatem egit. Dum hęc agũtur franciſcus
acremenus gandauus aldenardum noctu ſcalis in muros oppidi erectis capit & ex
turbatis inde oppidanis gandenſes loco imponit. Oppido burburgo recepto:
vnus ex francis ſacrorum contemptor templi foribus effractis: dum diui Iohãnis ar
genteum ſimulachrum rapere contendit: ſimulachrum auerſa facie dorſum illi ver
ſat: nec mora ſacrilegus fit mentis inops: atq; in ſemet inſaniens: in ꝓprios artus de

Nota

ſęuit. Cęteri milites hoc euentu exterriti templo abſtinuerunt. His rebus burbur
gi confectis: poſt q̃ rex pariſium remeaſſet: auditis plurimorum querelis qui in brito
num ducem ob dimiſſos anglos obloquebantur: rem diſſimulat. Quem perpaucis
poſt diebus ſecutus brito: quandam a bello vacationem ab anglis conceſſaꝫ regi re
nunciat: atq; ita nichil cunctatus in britanniam ſe proripit. Spe autem pacis cum an
glis accepta: Carolus biturigum ducem caliſium legat. Quo lencaſtrię dux anglus
conuenturus erat. Multorũ dierum hinc atq; inde habita coitio nichil præter interi

Ludouici flã drẽſis mors.

turas inducias importauit. Per id tempus flandrenſis comes ludouicus moritur:
cuius ſepulchrum viſitur in templo diui petri inſulani. Et in aquitania hominuꝫ
perditorum qui nouis rebus animuꝫ intendebãt non parua manus ſancerrum ma
reſcallũ propter inducias quietũ & nichil ab hoſte timentẽ inuadit. Sed ſua cautiõe
(vt prouidus erat) protectus graſſatoribus reſtitit. Nec propterea deſtiterunt præ
datores: arces vtcunq; poterant furto atq; inſidiis occupare: admonentibus anglis

A ruſticis violentia p aruerniam.

quorum in francos nulla erat ſincera vel fœderis vel induciarum fides. Eadem quo
q; tempeſtate aruerni adiunctis ſibi lemouicenſibus atq; pictauis grauiſſimam ſedi
tionem excitarunt. ducem ſibi quendam petrũ bruerium inſtituentes atq; ita per ne
quiſſimam licentiam graſſantes: nobilem quẽq;: clerum item & alicuius penſi homi
nem ſibi obuium ſine miſeratione obtruncabant. Nam depręhenſi forte per viam
ſcoti equitis capiti ignitum caſſidem imponunt. Sacerdoti amputatis digitis: ca
pitis verticem deglubunt: deinde cremant: Religioſum hoſpitalis ordinis per alas

procerę arbori appenſum ſagittis teliſqꝫ confoſſum necant. Nec modus illis erat vl-
lus ſęuiendi. Pluris inter illos habebatur qui diriora flagitia committeret. Huius tã
deteſtandę inhumanitatis nuntio accepto: biturigum dux qui auinionem ſalutan-
di pontificis cauſa petebat delecto nobilium exercitu in ſeditioſos mouet: quos nõ
difficili prælio multis occiſis multiſqꝫ laqueo ſtrangulatis ſuperauit. Inter hęc ludo- De neapoli.
uicus andegauus qui appulię regnũ a gregorio duodecimo vocatꝰ & deinceps ab
alexandro quinto rex neapoleos contra ladiſlaum vngarię regem declaratus ven-
dicabat: rerum omnium egenus petrum craonum ad vxorem in franciam mittit: pe
cuniam quam illi diſcedens crediderat accepturus & ad eum mox perlaturus. Sed ꝑ
fidus in dominum craonus pecunia accepta ſegniter agens laſciuiæ ſuę prius q̃ do-
mino obſecutus eſt. Nam dum per venetos iter facit: ludouicus expeditionis ſuę in
italiam ſero pœnitens: animo ęger: & fortunarum omnium inops: moritur. Hunc
exitum habuit temerarię & longinquę militię belli incautus ductor: quo defuncto
quiſqꝫ qui eum ſecutus fuerat miles bacillo contentus vili ſordidoqꝫ habitu domuꝫ Ioh.xxiii.
vix reuiſit. Eius cladis cauſa fuit iohannes.xxiii.alexandri ſucceſſor. Nam copiarum
ſuarum præfecti ludouico exitium parauerunt. Iohannes vero in conſtantiana ſy-
nodo agens papatu priuatus eſt: & in caſtello haldeberga in cuſtodia habitus ſub
tutela Ludouici bauari ducis vbi annos tres aſſeruatus eſt. Compertum enim ſyno
dus habuit illũ plurima aduerſus eccleſię fidem dogmata diuulgaſſe. Sub id tem-
pus biturigum dux & lencaſtrię princeps caliſium conueniunt. Cauſa conuentiõis
ſpes pacis fuit: quę irrita habita eſt: q̃q̃ plurimas optimę pacis leges biturix anglo ꝓ
poneret. Manifeſtata anglorum aduerſus francos inimicitia quandoquidem caro
lo conducebat amicitias comparare niuernenſis comes hannonię comitis filiã vxo
rem duxit: iureiurando pollicente patre partium caroli fore. Cameraci nuptię factæ
ſunt. Vbi carolus equeſtre certamen quod haſtiludiuꝫ franci dicunt: exercitationis
gratia cum collardo de ſpineo non ſine laude habuit. Nondum per eos dies na-
uarri regis inuidens francis animus quieuerat: biturigum burgundumqꝫ ducem ve Nauarri nequitia
neno tollere cogitans. Itaqꝫ confectum letiferum puluerem Iohanni cuidam anglo
dat: quam pecunia a nauarro accepta ducibus conferat. Anglus receptum facinus Vanꝰ belli ĩ angliã apparatus.
dum exequi parat popinam ducum crebro ingreſſus a cocis depræhenditur quem
ſcelus confeſſum lictor capite plectit. Inter hæc complures ex franca nobilitate q-
bus dolebat anglos tam frequẽtibus bellis franciam impetere: de expeditione in an
gliam ducenda aſſidue colloquebantur. Qua re a carolo animaduerſa cum florenti
ętate animoqꝫ excelſo eſſet: de ipſa expeditione conſilium capit. Inuenit facile factũ
eſſe angliam vinci. Dacos olim & præterea ſaxones illam occupaſſe: ea conditio-
ne gentem eſſe quæ intra ſuos fines bellum diu ferre non poſſit. Vno aut ad ſum-
mum ſecundo prælio vel vinci vel vincere ſolitam: nec vnius hominis principatuꝫ
longo tempore perpeti: ſuos reges aut necandi aut pellendi conſuetudinem feciſſe.
His rationibus perſuaſus Carolus bellum anglis indicit. Nauibus vndiqꝫ contra-
ctis ingentem claſſem armat. Tam grãdibus cœptis cum pecunia quęritur: tributuꝫ
rex inauditum vixqꝫ ferendum exegit. Quamobrem permulti francia relicta nouas
ſedes quęſiuere. Claſſe viris armis commeatuqꝫ affatim inſtructa: maximus ille na-
ualis apparatus: non ſecus ac in arente ſtipula crepitans atqꝫ ęſtuans ignis euanuit.
Nec dubia fama erat: principum culpa id accidiſſe: qui exactam ad expeditionem Principum iniquitas
pecuniam inter ſe corripuerant. Improba ſiquidem auri cupido publica vtilitate

Iohãnes viẽ nenſis ĩ ãgli- am ducit

neglecta ſui tantum curam habet. Vnus tantum Iohannes viennenſis amiraldꝰ na-
uibus ſexaginta inſtructis:ſcotos petere auſus eſt: vt inde bellum anglis inferret. Vi
ſus eſt rex ſcotus iohannis aduentum moleſte tuliſſe: & quoad per eum fieri potuit
tranſitus in angliam tardatus eſt. Interim tamen dum delectum militum facit: fran-
cos commeatu iuuat. Nam inter anglum ſcotumqꝫ graues tum belli cauſę erant. Pa
ratis copiis ſcotus iohanni tria armatorum milia ex ſuis attribuit. Ingreſſi cum ſco-
torum manu angliam franci: omnia hoſtiliter incurſant: & depopulantur nullo il-
lis occurrente anglo. Atqꝫ ita ad droartum arcem peruenientes: eam oppugnare cũ
amiraldus decreuiſſet: ſcoti id ne faceret dehortabantur: perſuaſum ſibi habentes il-
lam inexpugnabilẽ eſſe. At iohannes loci naturam atqꝫ munitiones diligenter con-
templatus: vnam parteʒ animaduertit qua arx expugnari poſſet. Igitur dato oppu
gnandi ſigno: franci (ſpectantibus quaſi per ocium ſcotis) in arcem irrumpunt. Ce-
perunt præterea alias munitiones: donec rex anglus arma in illos deſumpſit: tanto
quidem numero vt iohannes paucitate militum inferior cum intelligeret ſcotos re-
miſſo animo eſſe: in ſcotiam copias reduxit. Vbi fœminę cuiuſdaʒ regię nobilitatis
amoribus captus ammonitus tandem ab ea ſcotia diſcedere: ꝙ ſuſpectum eum rex
haberet: Conſcenſa clam naui in franciam ſe contulit. Perraruʒ eſt francos aliena in
gente gloriam comparaſſe: quam arrogantia vel libido non obſcurauerit. Ex claſſe
quę ad expeditionẽ aduerſus anglos fruſtra cõparata erat: quota pars in ſcluſę por
tu ſtationem habebat. Quam incendere per franciſcum attremen humilis conditio
nis hominẽ gandenſes inſtituerũt. Quod vbi a ſcluſę pręfecto certis indiciis animad
uerſum eſt dum autores perquirit: dãmum aufugerunt. Duodecim tamen depræ-
henſi capite puniti ſunt. Apud dãmum erat aliquot anglorum præſidium. Fugien
tes Carolus perſecutus dãmum circuncingit: præter eam partem qua palus eſt. Cir-
cumſidenti frãco oppidani conuitia dicunt quaſi ad eos ſuperandos imbelles eẽnt
Sed poſtq̃ ſe oppugnari circũſpiciunt: mox de deditione conſultant. Atqꝫ interim
angli aliquot per paludem ſalutem petere viſi ſunt. Eapropter ad paludis exitũ mi-
les poſitus: qui hoſtem tranſitu prohiberet. Mox ad muros machinis admotis: &
muri parte deiecta: franci locum expugnant. In ea opes permultę precioſęqꝫ inuen-
tę. Franciſcus vero qui vrendarum nauium negocium in ſe receperat gandauuʒ ſe
recepit. At rex ad nauium præſidium turrim munitiſſimam apud ſcluſam extruxit.
Scluſa arx frãcorũ fuit Tum enim a regibus francis ſcluſa tenebatur. Sed eam philippo burgundionuʒ du
ci cum carolus poſtea dediſſet: illam flamingi comites ab illo tempore hactenus poſ
ſederunt: non ſine francorum damno. Nam cum edito mediocriter iugo arx muni-
tiſſima ſit in mare longiſſimum proſpectum habens: pelagi illius & terrę flandrię im
perium quaſi ſibi arrogaſſe facile credi poteſt. Scio froſſardum ſcripſiſſe ſcluſam pri-
uſq̃ arce muniretur fuiſſe guillermi de namurco qui philippi burgũdi cognatꝰ erat.
eamqꝫ a guillermo cõparaſſe: data illi bethunia cum agro adiacenti. Moxqꝫ in colle
ʒelandia. qui ſcluſę eminet arcem exędificaſſe. Eſt pene inſula ʒelandia quam rhenus in ma
re influens efficit. A cuius incolis angli Gandenſeſqꝫ plerunqꝫ iuuabantur. Eos rex
adoriri iubet Capti occiſiqꝫ ex illis multi fuere. Captiuis aliquot cum mortem caro-
lus remitteret mori maluerunt. Quorum vnus qui tametſi ſanguinis gradu alios cõ
Nota. tingeret: eos tamẽ ſupplicio afficere ſi ſaluus euaderet ſe obtulit. Itaqꝫ immanis car
nifex concaptiuos conſanguineoſqꝫ necauit. Deteſtatus autem rex hominis impie-
tatem pari eum pœna plecti iubet. Per id tempus ſedente apud auinionem In-

nocentio ſeptimo:qui raram niſi ex francię regno obedientiam erat conſecutus:&
cardinales triginta ordinauerat:quibus grandis ſumptus opus eſſet:diui nichaſii re
menſis abbate in franciam miſſo dimidiaram omnium eccleſiarum partem exigere
conabatur.Cui cœpto ſcholaſtici achademię pariſiēſis reſtiterunt:miſſis ad carolū Pōtificis ro-
oratoribus qui pontificis edictum haud ęquum eſſe perſuaderent.Audita ſcholaſti mani exa-
corum querela:rex exportari regno pecuniā vetat:& eccleſiarum prouentus in tris ctio.
partes diſtribui iubet.Vnam in eccleſiarum inſtauratione:alteram diſſoluendis ea-
rum obligationibus & debitis.Tertiam quottidianis miniſtrorū vſibus aſſignauit.
Simulq; de his rebus arnoldum corbiū ad pontificem legat.Pontifex autem edicti
pœnitens ab exactione deſtitit. Poſt q̄ ex flandria carolus pariſiuꝫ remeaſſet:bru
genſes & qui ypras incolunt interceſſore iohanne dello aurato equite autores fue-
re pacis quę a carolo gandenſibus tornaci data eſt:philippo burgūdorū duce qui ī
comitatu flandrię ſucceſſerat:aſſiſtente. Per id tēpus rex yſabellaꝫ bauari ducis fi
liam ambianis vxorē accepit.Venerat paucis ſupra diebus ex armenia in franciā tur yſabella Ca-
cos deuitans leo armenię rex qui ſollic itiſſime curabat frācorū anglorumq; contro roli.vii.mr̄.
uerſiam componere:vt duorum potentiſſimorū regum conciliatione parta:ipſi in
turcos expeditionē ducere non recuſarent. Eam ob rem caroli aſſenſu in angliaꝫ Armenię
profectus ita egit::vt de mittendis ex huiuſmodi cauſa oratoribus conueniret.Ita- rex.
q; caliſium angli:boloniā franci ſe contulerunt.In ea legatione diebus quinquagin
ta fruſtra conſumptis:cum anglus præter honeſtę pacis leges nulla non ſibi arroga
ret:diſceſſum eſt.Contrahit ob eā rem Carolus numeroſam claſſem:ſeq; ad anglica
nam expeditionem inſtruit:pecunia a clero mutuo accepta:a populo vero ſine mo
do exacta. Erat carolo ſoror katherina quam biturigum ducis filio deſpondet:
cognationis legem pontifice laxante.Paratis apud ſcluſam ad expeditionem nōgē
tis nauibus:cunctanti attrebati carolo:præfecti claſſis ſignificant tempus nauigatio
ni accōmodum eſſe. Qui ducis biturigum moram cauſatus:tandem ducem qui Andegauen̄
Pariſii delitiis operam dabat:accerſiri iubet.At ille Carolum litteris admonet:vitaꝫ ducis igna-
in tuto & ſine triſti ſollicitudine agere:nec in angliam traiicere feſtinet.Venit tamen uia.
ad carolum dux non ſecus ac ludens:ne in ſe militum odium conuerteret. At cum
ſcluſam veniſſet:ſimulat quidem traiicere in angliaꝫ.Sed pigre ioculariterq; omnia
agens:ortis tandem grauibus procellis expeditionem diſſuaſit.Dimiſſa claſſe:cum
omni belli inſtrumento:ea omnia in anglorum poteſtatem venere.Credidit patru
eli nepos:& quam incredibili impenſa claſſem militemq; contraxerat repente dimit
tit nulla publicę vtilitatis ratione habita.Pleriq; enim rerum adminiſtrationeꝫ pro
ludo principes habent.& quanti ſuę libidines conſtent non conſiderant:quod eue
nire iis ſolet:quibus populi marſupia ęrarium ſunt. Fuit nimirū huius claſſis nō
facile ſupputanda impenſa.Quippe ingētem commeatum cum ſupra modum ha-
beret:naues quoq; ipſe variis picturis decoratę erant.Et auro mali ornabant̄:ita vt
certarent ꝓceres:q̄s ditiore naui veheretur.Milites vero & numero nauiū & tanto
apparatu exultantes atq; iactabundi:angliā iamiam victaꝫ deſolatāq; eſſe inter ſeſe
gloriabant̄. Eiſdē diebus regina filium enixa eſt:Cui patris nomē inditū:quē im-
matura mors abſtulit.Fato quoq; ſuo functus eſt nauarrus rex carolus:euentu ad- Nauari regi ſ
miratione digno.Cum longe ſenex eſſet:& calore defectus:lintheo illum inſuēduꝫ mors mira-
& aqua quę viua dicitur perfundendum quidam ſuaſerunt.Eā enim aquam effica- bilis.
cem calefaciēdi vim habere ꝯſtans opinio eſt.Hoc ſuēdi miniſteriū dū ſutor noctu

exequitur:filum(eius abrūpendi cauſa) ad lucernam admouens: exceptam filo flāmam:ad lintheum priuſq̃ animaduerteret ſutor raptim delabi videt.Nec mora lintheum omne ſubito exuritur miſerabiliter vociferante nauarro.Qui die tertio poſt continuo dolore maceratus ęxtinctus eſt:pleriſqꝫ conſtanter affirmantibus:diuinā eſſe iram quę perfidum regem digna ſuis ſceleribus pœna cruciaſſet. Fuit eodem tempore nauale aduerſus anglos bellum:qui duce hugone diſpenſario nauibus amiſſis:a francis ſuperati ſunt:hugone capto.

Duellū pro adulterio.

Per eam tempeſtatem duo ex familia petri alenconii ducis proceres iaquetus griſus : & Iohannes carongius ſingulari certamine pariſii dimicarunt.Dimicandi hęc cauſa fuit.Erat iohannes eques multa cognoſcendi auidus:ob id incidit illi animus aliquorſum peregrinandi. Relicta igitur argentolii in perſico vxore:vt conſtituerat abiit.Iaquetus auteꝫ griſus vel ꝙ mulierem quę formoſa erat amabat:vel ꝙ iohanni nocuiſſę aliquando gauderet:diluculo ſurgens argentolium mira feſtinatione contendit.vbi liberaliter exceptus:dicit videndę arcis cauſa aduениſſe quam longe ſpecioſam eſſe accepat.Iohannis vxor amicum viro ſuo hominem reſerato oſtio in arcem ſola intromittit. At griſus ſolitudine loci audacior factus:renitentem fœminam ſtuprauit.ſtatimqꝫ libidine expleta abeunti griſo:tu inquit vxor fœdiſſime adulter:ſtupri pœnas aliquādo lues.Flagitium autem in aduentū mariti cęlauit mulier.Cui tandem reuerſo iaqueti violentiam mœrens detexit. Qua re turbatus iohannes:aſſumptis ſecuꝫ aliquot ex ſuis & vxoris amicis ad ducem alenconium rem omnem defert.petitqꝫ aut adulteriuꝫ corripi : aut in certamen deſcendere pugnę ſortem experturus.Id vbi dux non admittit:ad regium parlamentum querelam rettulit.Diem certamini ſenatus edicit.Carolus rex ex edito ſolio duellum ſpectauit. Venerat quoqꝫ iohannis vxor curru vecta Ad quam vir accedens:Tu inquit mulier vnica teſtis ades illati in te ſtupri:cuius gratia duellū hoc ipſe aſſumo.Dic palam:ſi iuſte adulterum aggredior. Mi vir ait vxor meę in te fidei ſecurus accede:nichil tibi mentita ſum. Ad hęc verba oſculo vxori dato carongius in duellum procedit.Qui equeſtri congreſſu mox in fœmore vulneratus:nec propterea ſegnior factus:in pedes deſiliens adulterum humo proſternit atqꝫ occidit.Quem carnifex ad patibulum tractum ſublime illaqueat.Carongium autē mille francis:& annuo ducentorum francorum ſtipendio Carolus donat. Hac ſorte interiit fœdus adulter.

Dux britonū fallax.

At britonum dux iohannes de monteforti accepto Cliſſonum coneſtabilem contrahendi nauigii cauſa in britanniam aduenire:euꝫ ad prandium inuitatum remotis epulis in vincula coniici mandat : neqꝫ exemit donec ea quę in britannia cliſſonus loca habebat:eius poteſtati ꝑmiſerit:ſolutis inſuꝑ centuꝫ francorū milibus. Oderat enī cliſſonū dux ob id maxime ꝙ iohannē britānicuꝫ caroli bleſeñ.filiū ex anglia ubi annos quinqꝫ & triginta patris loco obſes extiterat liberauit:eiqꝫ filiā deſponſarat.Cuius gratia timebat dux iohanneꝫ britannię ducatum quē eius pater amiſerat aliqñ armis vendicaturū. Inde liberati cliſſoni vultum dux intuitus:hęc inqt cliſſoni dimiſſio mihi patrięqꝫ olim dāni nō nihil importabit Poſtq̃ ducis in cliſſonū dolos ꝑfidiāqꝫ carolus accepit:ad eū mittit q illū in iudiciuꝫ aureliā vocēt.Die conſtituto non aduenīete duce:cliſſonus ad regis genua ꝓcumbens:cōtumaciā inquit iniquiſſimi ducis rex iuſtiſſime nō ignoras. Tuū eſt michi iniuriam paſſo iuſticiā accōmodes.Ecce ducē ad ſingulare certamen appello : & hæc dicēs pignus duelli exhibet. Vbi hęc a cliſſono dicta geſtaqꝫ dux cognouit : veritus ne inſtigante cliſſono Carolus bellum aduerſus euꝫ ſuſciperet:ꝑ nuncios Carolum

orat:ne ſibi ſuccenſeat:ꝙ aureliam vocatus non affuerit. Fuiſſe arduis tuꝫ negociis occupatum. Iam vero ocium eſſe: ſi per regis voluntatem liceat: bleſas aduentare. Ibiqꝫ coram regiis legatis purgatum ſe facere de iis quȩ regi ab aduerſario delata eſſent. Continuit diu carolus reſponſum. Deniqꝫ placuit patrueles ſuos biturigꝫ & burgundiȩ duces bleſas mittere. Poſtq̃ conuenere: britonem arguunt eorum quæ in cliſſonum commiſiſſet. Nullam illi gratiam dari poſſe: niſi ad regem concederet. Non dubitauit brito ducum præſentia atqꝫ auctoritate fretus regem adire. Coram poſitum cliſſonus magnopere accuſat:ꝙ ſe regio magiſtratu illuſtrem: & reipublicȩ cauſa in britannia ex regis iuſſu agentem: per ſimulatam beniuolentiam ad epulas inuitatum comprȩhenderit: tandiu in dura cuſtodia habitum donec arces & q̃ ſua erant eius poteſtati dimiſiſſet. qui anglo hoſti amicus & fautor habebatur: iuſtum eſſe: aut illum duelli pignus recipere: aut pœnas ſubire debitas proditori. Ad hunc modum excandentem ira cliſſonum duces ad modeſtiam reduxerunt. Nam in communi regis conſilio cauſam agi & prudentum ſententia diffiniri cliſſonus acquieuit. Acta cauſa eſt ab vtraqꝫ parte magno certamine. Demum dicente ius cancellario dux arces rupis arianæ: & loſſelini cum tota ablata inde ſupellectili cliſſono reſtituere damnatus eſt centum milium francorum pœna adiecta. Per hanc tempeſtatem iohannes monteſonus ordinis diui dominici: theologus magni nominis doctor: ad populum de diuȩ mariȩ virginis puritate contionatus: eam originali contaminatione reliquȩ humanȩ propaginis inſtar fuiſſe infectã diſſeruit: Quē alter eiuſdem ordinis theologus imitatus: cum rothomagi de re ipſa ſermonem haberet: Ego inquit niſi palam oſtendero chriſti matrem paternȩ originis labem dum conciperetur: contraxiſſe: huetus appellari non recuſo. Eſt em̃ id apud francos nomen ridiculum. Eam ob rem diu in conſuetudine fuit: vt eius ordinis fratres hueti a pueris paſſim vocarentur. Diſcuſſa in præſentia pontificis innocentii. vii. veritate procurante maxime Pariſienſi ſchola: monteſonus pariſium redire: & quæ de virgine temere prædicauerat retractare compellitur. Erat in lemouicibus anglus nigrum caput appellatus: qui ex arce chaluceto incurſiones crebro faciens aruernos vexabat. Hic quadringentis delectis militibus contractis monferrandum noctu ducit: ſciens oppidum nullo præſidio teneri. Ibi per obſcurum noctis poſitis q̃proxime muros inſidiis: aliquot equites ſimulare ſe mercatores docet. & cum oneratis iumentis ſub initio lucis monferrandum proficiſci. Itaqꝫ milites vt iuſſi erant ad pontem qui ante portam eſt progreſſi: patefieri ſibi aditum orant. Ianitores nichil de inſidiis conſcii ponte demiſſo pſeudo mercatores in ſuam perniciem admittunt. Nam porta occupata: milites diſtrictis mox gladiis eos necauerunt. Nec mora qui in inſidiis erant oppidum inuadunt omnia in mortem atqꝫ in prædam conuertentes. Ea re ad ſancerrum mareſcallum qui tum in aruernia agebat perlata dum illum copias monferrandum mouere hoſtis accepit: Curribus prȩda raptim impoſita & captiuis abductis: chalucetum propere remeauit. Venerat in curiaꝫ eo tempore anachorita quidam portans in dextera rubrã crucem: vir auſterȩ & religioſȩ cõuerſationis. Hic regē affari cũ peteret: ab aulicis ſȩpenumero prohibitus eſt: verentibꝰ ne vel dolo regem circũueniret: vel reuera ſpecie aliqua ſanctitatis regium animum aliorſum traduceret. Perſeueranter tamen agens ad regem introducitur. Cui ſe deſuper admonitum eſſe dicit: vt illũ de vectigalibꝰ tributiſqꝫ annuis tollēdis p̄ueniret Ni faciat: dei iram in proximo eſſe: q̃ renitentem puniret. Sed neqꝫ liberos vllos ha-

De btē mariȩ cōceptione cōtra prȩdicatores.

huetus de odio noīs apud Gallos. 143.

Nota militarē aſtutiam.

Admonitio de vectigalibus tollēdis

biturum. Tunc enim temporis regina cum filiam genuiſſet:ea vita deceſſerat. His
anachoritę comminationibus rex paululum perterritus:vectigalia demere cogita-
uit. Sed vtroqꝫ patruele biturige dico atqꝫ burgundo dehortantibus cogitatis abſ-
tinuit. Scribunt hyſtorici gheldrię ducem nullis interuenientibus cauſis ad bel-
lum regem prouocaſſe. Idcirco carolum in ducem mouiſſe quem agripinenſis archi
prȩſul:& iuliaci dux a temeritate reſipiſcentem regi conciliauerunt. Remis dein-
de conuentu habito:quandoquidem rex adoleuiſſet haberetqꝫ ętatis & prudentię
ſatis: vt regnum ſine alterius tutela adminiſtraret: viſum eſt conſilii aſſeſſoribus ex
reipublicę commodo fore:ſi vno principe regnum gubernaretur. Igitur ad caroli
omnia relata ſunt & patruelibus regimen interdictum. Egit tamen illis gratias caro
lus:ꝙ eius negocia bene geſſiſſent precatuſqꝫ eos eſt fidi in eum poſtea permanerẽt
Illi magnis a nepote rege donati muneribus:Carolo valedicentes: alter in linguam
occitanam cuius adminiſtrationem gerebat: alter in burgundiam profectus eſt.

Rex vero pariſios petens veteres regni inſtitutiones recenſere iubet. Recenſitas
pręcipit obſeruare. Inter eas inſtitutiones(carolo ex flandria vt ſupradictum eſt re-
uertente)mercatorum præpoſito ſcabiniſqꝫ pariſianis: ciuitatis adminiſtratione fu
Nota de p̃tu erat interdictum:& prętori vtraqꝫ gubernacula aſſignata. Quem magiſtratum cum
ra pariſienſi iohannes foleuillus homo ſine controuerſia eruditus & iuſtus geſſiſſet:non inſcius
quantę ſollicitudinis erat vtriqꝫ officio inſeruire:regem adit curas enarrans quę bi-
no magiſtratui incumberent. Alteri vix ſe ſatis eſſe poſſe. Orare vt vno ſe abdicare
poſſit. Deputatur in eius locum iohannes iuuenellus inter parlamenteos aduoca-
tos boni nominis & probitatis vir. Quem non prępoſitum ſed cuſtodeꝫ pręfectu-
rę mercatorum rex appellare inſtituit. Quo nomine pariſianus pręſes etiam nunc
appellatur. Hic iuuenellus patre iuuenello de vrſinis natus:ex vrſinorum nobili in
latio familia genus duxit. Quem neapolinus mettenſium epiſcopus eius frater i gal
liam:ꝙ ſtrennuus & belli ſciens eques eſſet:illexerat. Qui aduerſus anglos pręclara
militię opera geſſit. Deinde quieſcente paulo a bellis francia:arma in turcos tulit. Ibi
qꝫ glorioſa morte interiit. Iohannes autem iuuenellus cuſtodia præpoſiturę acce-
pta: cum pariſiorum libertates & priuilegia immunita comperiſſet:rothomagẽſes
imprimis in iudicium adduxit. Atqꝫ ita redintegrata priore libertate: flumina quo-
qꝫ ſublatis impedimentis nauigalia fecit. Extruxerant eniꝫ pleriqꝫ in materna amne
molendina quę alueum anguſtiorem ad naues deducendas efficiebant. Hos iuue-
nellus deiecit:compenſatione poſſeſſoribus facta. Dum hęc geruntur clemẽs pó
Cõtra ſuper tifex carolum per litteras orat ad ſe auinionem venire: vt de neapolitanis rebus vna
fluas largiti conſulerent. Cui ſe id curaturum carolus reſpondit. Huius ad pontificem profecti
ones reguꝫ. onis cauſa Rex tributa exactioneſqꝫ auxit:clerum ſine modo premens. Nam cũ plꝰ
iuſto liberaliſſimus ipſe ꝓfuſiſſimuſqꝫ donator natura eſſet:nulla illi profundendę
pecunię ratio inerat:ita vt qui ratiociniorum magiſtratus gerebant: venientibus ad
ſe fiſci & publicę pecunię quęſtoribus:dum indiſcretas largitiones libris annotatas
produnt:hęc margini verba addebant. Nimis accepit:recuperetur. Et ſpes qui-
dem populo fuit leuandę immoderatę actionis per reginę aduentum:quę tum co-
ronanda pariſii erat. Sed ab ambitioſiſſimis & pręter menſuram largitoribus: tribu
ti remiſſionem fruſtra expectes. Non enim tantum non diminutum vectigal eſt:ſed
ſali maius adiectum. Et patris monetam nullo illi inſtituto precio Carolus ſuſtulit:
& nouam magno populi diſpendio cudit. Deinde auinionem profectus clementẽ

reuerenter adiit. Apud quem aliquot dies communicato conſilio cū ludouicum regni ſicilię dyademate pōtifex decoraſſet: Carolus in linguam occitanam venit. Cui per tholoſates iter facienti fuxi comes apud meſierā quę prima eſt fuxenſiuʒ ciuitas fidelitatis ſacramenta prę́ſtitit: & quia ſine liberis erat: heredē comes carolum inſcripſit. Fuerat autē comiti filius quē ex nauarri regis ſorore ſuſceperat. Hic poſtq̄ adoleuit: patri detrahere cœpit: propterea ꝙ parce atq̧ illiberaliter eum vt ipſe cauſabatur haberet. Accedebat ad indignationeʒ ꝙ eius mater comitis ſęuitiā intuens e nauarria quo ſe cōtulerat ad virum redire formidabat. Quare ad auunculum in nauarrum perfugiens: conſultore nauarro: patri venenum parat: non quidem vt auūculus dicebat letiferū: ſed quod patris cibo admixtum diſſidentem mariti animum vxori recōciliaret: atq̧ ita domum reuerſus: dum præter morem popinam ingreditur: venenatos pulueres cibis inſparſurus vaſculum vbi virus condiderat illi excidit Quod receptuʒ vnus ex comitis miniſtris medicinę profeſſoribus exhibet: qui mox id mortiferū eſſe iudicantes: filium patri deferunt. Deprę́henſus filius crimen venenum & veneni auctores non cęlat. Quē capite dānatum per tortorem necare pater iubet. Ex huiuſmodi cauſa orbus liberis comes in regē quęq̧ poſſidebat teſtamenti lege tranſtulit. Reuerſo in franciā rege cum de biturige duce frequentes nūcii ad eum venirent auaricię illum accuſantes: eximere ducē a linguę occitanę gubernaculo non tardat: miſſo tholoſam petro caprenſo nobili equite qui magiſtratu amotū ducem populo ſignificet. Suaſus pręterea a genuēſibus carolus ſuppetias aduerſus mauros illis dare pollicetur. Eam expeditionē borbonii dux libens excepit. Qui præter pedites contractis mille quingentis equitibꝰ tanto diligentius profectus eſt: q̄to ad ciuilē quādā diſcordiā frācos ꝑncipes magis inclinare cognoſcebat. Sub duce militauerunt harricurię comes: admiraldus viennenſis: cōciacus: & alii cōplures magni generis homines. Quibus ſe ex anglia veniens comes darbius coniunxit. Ad tunicium fuit conflictus & dura obſidio. Sed deſperata expugnatione in patētes cāpos chriſtianus exercitus ſe contulit vbi ſarracenus miles tentoria fixerat. Ibi dū pugnatur fugiētibus tandē mauris victoria chriſtianis acceſſit. At quia diminutꝰ eſſet exercitus & peſtilentia laboraret de repetenda domo ꝯſultant. Quod rex maurꝰ ſuſpicatus/ veritꝰ ne id hoſtis ſimularet vt receptis viribꝰ & redintegratis copiis mox acrior inſurgeret duces ꝑ internūcios tentat ſi paciſci vellēt. Conuenit/ vt captiuos maurus reſtitueret decem ducatorum millibus præfectis copiarum perſolutis. Atq̧ ita induciæ pactæ ſunt. & Borbonius militem reduxit. Incidit per idem tempus iohanni caſtellę regi bellum aduerſus portugallię regē: & ducē lencaſtrię. Quā obrem borbonius a carolo in caſtellā cum exercitu mittitur qui iohanni ſuppetias ferat. Qui borbonius auinionē primum vt pontifici gratularetur: deinde ꝑ narbonenſem ꝓuinciam: barchinonā profectus eſt. vbi yolanta barrenſis aragonum regina cum ſuo viro rege agebat. Itaq̧ tā longis itineribus in caſtellaʒ venit: vt poſt bellum aduenerit. Francis enim fere mos eſt cituʒ auxilium promptūq̧ polliceri: facto tardos eſſe. Borboniū tamē iohannes lętiſſime honorificeq̧ excepit. Florentinis per id tempus opem aduerſus galeatium mediolanenſium ducem petentibus: ſeq̧ caroli poteſtati dedentibus reſponſuʒ eſt: Inter regē ducemq̧ amicitiā eſſe quā (non intercedente iuſta cauſa) diſſoluere indecorū extitiſſet. At ſi mediolanenſis iniurias illis facere pergat: ſubſidiū ſe miſſurum carolus dixit. Expectatione ſua fruſtrati florentini: ad armygniacū comitem ſe contulerunt: eadē quę a carolo poſtulātes.

Filii ī patreʒ dolus

Genuēſes aduerſus mauros opeʒ petunt.

Francoꝝ mos.

Florentini.

Armigniacus tametſi poſtulata primũ recuſaret:ſibi tamẽ viſum eſt vtile reipublicę
fore:ſi militũ per franciã palantiũ multitudinẽ in longinquam militiaꝫ duceret. Col
lecta igitur valida manu florentinis auxiliari conſtituit. Superatis alpibus: alexan
driam mediolanenſis ditionis ciuitatem obſidet. Vbi audito comitis aduentu dux
pręſidium poſuerat. Et in inſidiis alterã armatorum turmam non procul ab alexan
dria eſſe imperauit iacobo verme copiarũ præfecto. Circũſedente vrbem comite: in
ſidiatores quoſdã ex ſuis leuis armaturę laceſſitum obſidentes alexandrini mittunt.
In quos emiſſi armigniaci milites aliquot: dũ longius eos perſequuntur hoſtis ex in
ſidiis prodit. Quod vbi animaduertit comes: laborantibus ſuis dum ſuccurrit: ale
xandrini eruptione facta comitẽ inter ſe atq; inſidiantes circũuentum intercipiunt.
Multis occiſis ipſe octo vulneribus acceptis non multo poſt: clamãs in manus tu
as domine cõmendo ſpiritum meum animam efflauit. Scribit froſſardus comitem
ſudore inter prælianteẽ in aluetum proximum ſeceſſiſſe: vbi dũ ex riuo fluentis aquę
largius bibit voce defeciſſe: atq; ita ab hoſte fuiſſe captum. De leproſis ꝑ eoſdem

Exactiões ꝑ franciam

dies puteos iterũ veneno contaminare cõſpirantibus ſupplicium ſumptũ eſt. Et
cum vectigaliũ aut tributorum nullus eſſet modus: omnia per franciã in rixa & cõ
tentione gerebantur. Et quod inexplebiliter tollebatur: non in cõmunem vſuꝫ ſed
in priuatorum quorũdam auidiſſimã auariciaꝫ veniebat. Quãobrem nulli non ani
mo coniectabant quę ſuperuenerunt incõmoda. Augebant præterea timorẽ inau
ditę per illos dies cęli tempeſtates & magna ventorũ vi agitati in mari fluctus: qui
littora piſces euomebãt. Auulſę quoq; magnę craſſitudinis arbores: & per aera lo
co tranſlatę mentes humanas territabant. Inter hæc cum aurelianenſis ducatus
ad carolum mortuo philippo perueniſſet. anno ſalutis milleſimo trecenteſimo no
nageſimo primo: eũ ludouico fratri ſuo aſſignauit q̃q̃ ciuibus iureiurãdo ſe adegiſ
ſet: ducatum ſibi ſeruaturũ: & regno perpetua poſſeſſione coniuncturuꝫ. Hic ludo
uicus tametſi adoleſcẽs eſſet erat nihilominus q̃rendi dominii appetẽs: ita vt paruo
tempore bleſiam conciacũ & ſueſſionis comitatũ compararit. Obeunte eodem
tempore mortem dum manus abluit gaſtone fuxi comite: q̃uis hęredẽ ſibi caroluꝫ
teſtamento inſtituiſſet: ad quendã tamen comitis nothum excelſi animi virum hęre

Vantadorũ capitur.

ditas cũ tota ſupellectili rege aſſentiente venit. Qui fide carolo pręſtita comes appel
latus eſt. Paulo ſupra hos dies vantadorũ in lemouicibus admodũ munitiſſimũ
caſtrum a biturigũ duce recipitur. Id eñ cum gaufridus teſtanorus lõgo tempore
occupaſſet duobus ſuis nepotibus alano & petro moriens reliquit. Qui frequenter
a guillermo boutilierio & iohãne bolonanſo vexati ſimulant ſe caſtrum relicturos
ſi milia francorũ decẽ eis ſoluerentur. Quod poſtq̃ dux guillermo referente cogno
uit: nũmos protenus adnumerat guillermuꝫ adhortatus a fraude caueat. Accepta
pecunia: alano guillermus ſignificat ſe cũ pecunia aduenire. Eſt in caſtro turris for
tiſſima in qua alanus triginta ex ſuis armatos locauerat vt veniẽtes francos ſimul cũ

Dolus dolo ſuperatur.

pecunia interciperet. At guillermus doli prouidus partem bonam ſuorũ in inſidiis
non lõge a caſtro ſtatuẽs: cũ aliquot armatis caſtrũ ingreſſus portam aſſeruare iu
bet: & turrim quę clauſa erat ſibi referari petit: alioquin pecuniã nõ ſe ſoluturuꝫ. Id
poſtq̃ alanus diu recuſat: vbi vim ſibi afferri timet claues dat. Patente in turrẽ aditu
iis qui intus latebant ſi arma ponant vita ſalua promittitur. Qua conditione acce
pta inermes omnes ꝓdeũt captiui effecti. Alanus aũt & petrꝰ ad biturigẽ primũ: de
inde ad regem perducti capite puniuntur. Huiuſmodi dolo dolus improbi hoſtis

retuſus eſt. Sed ad britonum ducem iterum narratio noſtra conuertatur:qui per
omnia perfidus & cõtumax: parlamẽteo edicto(quod de cliſſoni iniuriis vt ſupra Dux brito-
diximus latum erat)parere contẽnebat. Nec carolo(q̃q̃ frequẽter admonitus)gere nũ rebellis.
bat morem. Vnde incandeſcens cliſſonus acerrimũ duci bellum infert. dãnis q̃plu-
rimis britones afficiens. Ne vero tanta odia latius ſe proferrent: carolus biturigum
ducem cum aliquot iureconſultis ad britonem legat. Qui hominẽ inducant ne mo
netam aureaʒ vt cœperat cudat:quod ei non licere ſecundũ regum conſtitutiones
ipſe nõ ignoraret. Pareret præterea parlamenteo decreto quatenus ad cliſſoni cau-
ſam attinebat & ea reſtitueret q̃ vi a cliſſono extorſiſſet:bello quoqꝫ abſtineret. His
ab oratoribus expoſitis:ꝓceres qui cõſilio aderant:regem iuſta petere arbitrati:du-
ceʒ orant mãdatis obtemperet. Ille duratus animo aurẽ recta ſuadẽtibus auertebat
diſcedenſqꝫ domũ:Et ego inquit iſtos oratores in vincula coniiciã. Erat cum eo pe-
trus nauarrus vxoris ducis frater. Qui ducis temeritatẽ intelligens:ſororẽ illico orat
viri ferociam compeſcat. Dehorteturqꝫ legatis iniuriã facere:quę in eius perniciẽ fa-
cile redundet. Benigna mulier audito fratre ducẽ adit liberos ſecũ ducens. Quoruʒ
conſpectu & vxoris prudẽtia manſuetior factus:morẽ inquit o vxor tibi geraʒ. Cõ
uenientibus poſtera die in eccleſia ducibus:brito ſe ad regẽ non multo poſt profe-
cturum reſpondit. Eo reſpõſo contẽtus biturix:dimiſſo duce in franciã reuerſus eſt
Brito autẽ magno apparatu paucis interiectis diebus vt promiſerat ad regeʒ venit
Multis ꝑ eum ad excuſanduʒ ꝓpalatis:rex decernit:ea omnia expleri a duce opor-
tere:q̃ parlamentei iudices diffiniſſent. Id ita ſe facturos brito cliſſonuſqꝫ ꝓmittẽtes:
a rege dimiſſi ſunt. Natꝰ eſt ſub his diebus regi filius carolus quẽ ſeptimũ ętas no
ſtra appellauit. Et richardus anglus rex pacẽ ſimulãs lencaſtrię ducem pariſium
ad carolũ mittit. Auditus eſt in cõuentu regio anglus q pecuniaʒ richardo diſſolui:
quę ꝓ iohãnis regis redẽptione reſtabat:aquitaniã inſuꝑ oẽʒ aureliano tenus reſti-
tui petebat. Hęc ſi abſoluantur:pacẽ in promptu eſſe q̃ ꝑpetuo firma habereẽ. His
ad inſequẽtem modũ reſpõſum eſt. Reddat rex anglus iohannẽ regẽ:obſideſqꝫ qui
ſua culpa in anglia mortui perierũt. Cõpenſet inſuper dãna p̃daſqꝫ a ſuis poſt fœdꝰ
initũ per franciã factas. quo fœdere richardus militẽ oẽm ſuũ ad ſe reuocare promi-
ſerat. Pro his detrimẽtis carolum petere trigeſies centũ milia nummũ aureorũ. His
ſi ſatis richardus faceret:regẽ ducis poſtulatis reſponſurũ. Lencaſtrię dux hęc q̃ ac-
cepiſſet ſuo regi relaturũ dixit. Inter ludouici aurelianorũ ducis aulicos multum
autoritatis habebat petrus craonus clarus & potens eques. Qui fama q̃ de ludoui-
co circunferebatur adductus(Magię ſiquidẽ & ſortilegiorũ ſtudio duceʒ teneri ple
riqꝫ inſimulabant)rem ſuo principi prodit. Ea re indignatus ludouicus:ꝙ craonuʒ Craoni i cliſ
id de ſe iudiciũ facere arbitraretur:eum domo emittit. Ratus itaqꝫ craonus tam inſi- ſonum ira.
gnem(ꝓcurante cliſſono)ignominiam accepiſſe(erat enim inter illos vetus ſimul-
tas)apertam in cliſſonum irã vertit. Nam die feſto chriſti euchariſtię:reuertentem a
rege cliſſonũ craoni ſatellites equo deiiciũt:occidiſſentqꝫ niſi in ꝓximã domũ(tribꝰ
per nates acceptis vulneribus)ſe proripuiſſet. Dilapſi fuga ſatellites appręhendi p̃-
ter tris nõ potuerunt. Qui iudiciũ capitis ſubiere. Craono dies dictus cuʒ eſſet neqꝫ
compareret:exilio damnatus eſt:& bona eius publicata. Aedes enim quas nõ lon-
ge a templo diui iohannis in grauia habebat ſpecioſas amplaſqꝫ diruere rex iubet:
& in fundo ſepulturaʒ fieri parochianorũ. Ipſe vero ad britonũ ducem qui cõſcius
illi erat ꝑfugit. Quę res carolo indigniſſima viſa eſt. Accedebat ad indignationeʒ ꝙ

A Incunabula P3K4 1500

Bellũ in bri-
tones

cliſſono ſecundum parlamenti ſententiã dux non ſatiſfeciſſet. His regis animum aſ
perantibus cõſilio cum ſuis capto:arma carolus parat.patruelesqꝫ ſuos biturigum
& burgundionũ duces accerſit:cauſam indicans belli in britonẽ ſuſcepti.Illi repenti
num motũ admirati ęgre ferũt:ꝙ ipſis abſentibus tam difficilẽ expeditioneʒ conſu-
lere quis auſus eſſet.Idqꝫ in cliſſonũ riueriũqꝫ & nouiantũ imprimis referebant qui
reuera tum imperitabant:deducentes regẽ quocunqꝫ libuiſſet. Cliſſonum ingentes
opes inuiſum ducibus faciebãt.Nam cum ex vulnere accepto mori ſe iudicaret:te-
ſtamento cognitum eſt decẽ & ſeptingenta francorum milia hęredibus relinquere.
Mirati ergo duces vnde hæc ſibi niſi ex p̃da cliſſonus comparaſſet.Hanc ob rem re
gii cõſultores optimis ꝗbuſqꝫ cum graues & infenſi haberentur:Carolũ ad ſanctuʒ

Scholaſtici
pariſiẽſes.

germanum de laya relicta pariſio educũt:rati ſiluestri loco liberius ꝗ vellent actitare.
Scholaſtici nichilominus pariſiaci ſtudii quorũ priuilegiis crebro derogabatur:miſ
ſo cum prudentibus ſuæ cõmunitatis rectore:ad ſanctum germanũ cum ꝑueniſſent
cancellarium orãt dari ſibi aditum ad regem:mandat a illis eſſe quę neceſſario pate-
faciant regię maieſtati.Hęc cum ſępenumero fruſtra poſtulaſſent:tandẽ cancellari
us reſpondit:Arduis ꝓ republica negociis regẽ diſtineri.Cęterum de eorum priui-
legiis non neceſſe eſſe anxiã gerere ſollicitudinẽ:quandoquideʒ regi curę erat ſtudii

Carolus ad
cœnoman-
nos ꝑgit.

libertas & quies.Atqꝫ ita nichil pręter ſummã indignationeʒ reportantes oratores
domũ reuerterunt. Non poſthabebat carolus in britones expeditionẽ:idcirco
principio ęſtatis cœnomãnos petere copias iubet.Cuius cognito aduentu:ſimula-
tor beniuolentię brito:mox ad eũ oratores legat.mirari ſe dicens:ꝙ armis inſtructꝰ
ad ſe veniret:nichil rebellionis in eo eſſe:ciuitates caſtra arces gentẽqꝫ britonũ man-
datis parituram.Illum regẽ:ſe ſubditum eſſe.Erat tũ carolo mens nõ admodũ ſana
ita vt male coherentibus verbis febricula vexatus interdũ loqueretur.Nullo igitur
dato britonis nunciis reſponſo:cõfeſtim in liberũ campũ paucis comitãtibus egreſ

Carolus in-
ſanit.

ſus:dũ per ſiluã ꝗ cœnomannię ꝓxima eſt procedit:obuiũ habet pannoſum homi
nem mendico ſimilẽ.Qui carolum intuitus:quo inquit o rex ꝓgrederis? Caue vltra
pergas proditus es.Et in poteſtatẽ hoſtis te tradituri ſunt domeſtici tui.Ad hanc vi
liſſimi hominis vocem:Carolus cogitabũdus & triſti ſimilis muſſitare cœpit.Regẽ
ſequebantur adoleſcentes duo ferentes lanceã alter caſſidem alter/ qui lanceã geſta
bat dormitans forte lanceã in caſſidem ſubſequentis procidere permiſit. Quo tinni
tu perterritus rex furia mox actus nõ ſecus ac in hoſtẽ incidiſſet diſtricto gladio ob-
uios quoſqꝫ percutiens quattuor interemit.Confeſtim igitur cõpręhẽſus:ad diuer
ſorium perducitur:vbi mortuo non impari diu decubuit:iudicantibus medicis euʒ
interiiſſe. Votis tamen & piis cleri plebiſqꝫ ſupplicationibus deo religioſiſſime exhi
bitis:paululum reſpirauit:& pariſium reuerſus eſt.Atqꝫ ita cum non ſatis bona va-

Nota initiũ
futurę diſſẽ-
ſionis

litudine eſſet:patrueles eius duces biturix & burgundus rerũ adminiſtrationeʒ ſibi
vendicarunt:ꝑſequentes nouiantũ qui regii ęrarii cuſtodiã longo tempore habuiſ
ſet.Ingrediens enim burgundus regis palatium:nouiantũ offendit:eumqꝫ nomine
appellans:Opus inquit michi eſt pecunia.Tu centum milia francorũ michi ex regis
opibus expromе.Nouiantus reſpondit ſe pecunię dominuʒ non eſſe:ſed ſi ita regi
collibuiſſet:libenter deprompturũ.Ergo inquit burgundus moreʒ michi gerere ne
gas? Tuę illiberalitatis te ꝓpe dieʒ pœnitebit.Hinc ſumpta occaſione nouiãtus at-
qꝫ riuerius poſt aliquot dieruʒ carcerem regia domo:& cõmunione abſtinere iuſſi
ſunt.Cliſſonus coneſtabilatu amotus comite philippo duẽſi in eius locum ſuffecto

Per eos dies male habenti regi aliquid ſemper ludi iocorumqꝫ (triſtitiæ leuandæ
cauſa) excogitabatur. In ędibus q̄ blanchę reginę in ſuburbio diui marcelli erāt hu⸗
iuſmodi ludi non ſine quorūdam exitio facti ſunt. Aliquot non vltimæ nobilitatis
aulici (Inter quos ipſe carolus fuit) villoſas ſibi ex tenuiſſimo lino veſtes conficiunt:
quas ad nudaʒ cutē pice ſibi agglutinantes: & quo fulgētiores eſſent pinguitudinis
aliquid comiſcentes/ſilueſtrium hominū ſpeciem non ineptę repręſentabant. Ni⸗
hil enim de omni corpore præter faciē illis apparebat: quippe qui vndiqꝫ pendente
inſtar villorum lino tecti erāt. Igitur ad hunc modū perſonati: cœnaculum facibus
(quia nox erat) accenſis. ingreſſi cū choreas agunt flamma (caſu ne an cuiuſpiaʒ do
lo incertum eſt) in perſonatorū veſtes incidens omnes momēto cruciauit. Inter no
biles fœminas quę ludos ſpectabant vna aderat q̄ ampliſſima qua induta erat chla
myde regem complexa incēdium reſtinxit: reliquis vel aduſtis: vel in puteos/ vel in
fluentum ſe pręcipitantibus. Nec compertum eſt cuius culpa tantum flagitiū acci⸗
derit. In ſolas reginę ędes vltio proceſſit quę ſolo tenus ęquatę ſunt. Eodeʒ tem
pore regi ſicilię neapolitanū regnum repetenti Clemens pontifex romanus decimā
in clerum impartiuit. A cuius exactoribus q̄q̄ pariſiēſis ſchola prouocaſſet: ſe tamē
a tributo eximere non potuit.

Decima pro neapoli re⸗ cuperanda.

De copiis vero militū quæ ſeſe in turmas quas ſo⸗
cietates vocabant rapina viuentes cōſtitutum eſt: vt bouſſicaudus mareſcallus par
tem in aquitaniam abduceret: pars comiti ſancti pauli attribueretur ad belluʒ quod
apud lucēburgum aduerſus bohemorum regeʒ geſturus erat: qui cuʒ obæratus co
miti eſſet/ debitum diſſoluere recuſabat. Interea cōuentus principum francię at⸗
qꝫ anglię apud abbatiſuillam habitus aliquid ſperatę pacis attulit ita vt eius confir⸗
mandę gratia cum Carolus abbatiſuillam. anglus vero caliſium petiiſſet. caroluʒ ſo
lita furia corripuit. propterea re infecta diſceſſum eſt. Recepit in gratiam per id tē
pus cliſſonum biturix dux. At cum inter aulicos varię factiones eſſent: pro ſua mo⸗
deſtia iuuenellus mercatorū præpoſiturę cuſtos occurrebat: odientibus eum mul⸗
tis: quos in alteram partem nouarum rerum ſpes abducebat: nec ab illorum mente
philippus burgundus abhorrere putabatur. Itaqꝫ ex burgundia delatores prodie⸗
re: qui iuuenellum multis criminibus accuſarunt. De quibus burgundionuʒ dux in
quiri iubet. Inuenti ſunt corrupti teſtes triginta iuuenellum vno & pari teſtimonio
accuſantes. Inquiſitione ad ducem delata: cuʒ philippus reſpondiſſet/ ſuper ſatis ad
hominis dānationem eſſe: ſi crimina ab ipſis inquiſitoribus quos caſtelleti commiſ⸗
ſarios franci vocant: ſummatim ſcriberētur. Inſcriptis criminibus commiſſarii abe⸗
untes in cauponam vinariā dum vino indulgent: libellus inquiſitorius ad extremā
menſam negligenter ab illis dum cōpotant relictus: in pauimentum cum cecidiſſet/
adueniens domeſticus canis libelluʒ mandens: in hoſpitis cubile deportauit. Queʒ
cauponis vxor cubitum pergens/ pede offendit/ maritoqꝫ oſtendit. Ille inſcriptio⸗
ne perlecta: ad iuuenellum protenus profert. Cui poſtridie dictus dies erat ad vicen
nas iudicio ſe ſiſtendi. Admiratus iuuenellus falſas in eū delationes: innocentię ſuæ
ſecurus ad regem cum quadringentis Pariſianis ciuibus pergit. Erat enim integri⸗
tate optimis quibuſqꝫ commendatiſſimus/ ita vt regius parlamentei ſenatus aduo⸗
catus cauſam in eum dicere rogatus recuſauerit q̄q̄ a burgūdo duce vt id faceret de
ligeretur. Cauſam egit aduerſus innocentem iohannes andrognetus aruernus: ma
gnopere poſtulans iuuenellum in carcerem mitti. Contra iuuenellus conſtanti ani⸗
mo reſpondens: poſt q̄ de ſua innocentia nonnulla pro tempore diſſeruit: non in⸗

Iuuenellus mercatoruʒ prępoſitꝰ fal ſo accuſatus

quit ęquum eſt ſine inquiſitionis libello hominem in vincula rapi. Cui androgner⁹
mox intulit: accuſationes teſteſq; præſto eſſe: atq; inquiſitores qui pone illum aſta-
bant conſpiciens libellũ petit. Illi ſe viciſſim interrogantes / quis eorum haberet: ru-
bore perfuſi: obſtupuere vehementer. Rex (cui eo die melior mens erat) cõfictos in
iuuenellũ dolos intelligẽs: Abi inqt iuuenelle: te ſatis purgatũ habemus. Miſſis
per illos dies in britanniã oratoribus: qui ducem cliſſonũq; ad concordiam induce-
rent: cum inanes reuertiſſent: burgundię dux in britãniam ſe cõtulit: cõtrouerſiãq;
omnẽ ita compoſuit / vt dux in franciã profecturus britonu3 gubernacula cliſſono
crediderit. In iudeos rurſus animaduerſum eſt qui chriſtianam pietatẽ aſpernan-
tes opprobriis chriſtianos laceſſebant. Aliquot ex illis per ciuitatis compita fuſtiga
tis milia ſcutorũ. xviii. in fiſcum rettulerunt. Quę ad ponte3 qui paruus appellatur

Expeditio i turcos.

extruendum impẽſa ſunt. Et cum a turcis impetitus hungarorũ rex henricus ca-
roli auxilium petiuit: miſſus ad eũ eſt cu3 magnis copiis coneſtabilis duenſis comes
Qui hungariam ducens: cognito quia turci relicto bello ſe in turciam recepiſſent: in
bohemos impetũ facit qui de religione & fide chriſti non recte ſapiebãt. Habita de
bohemis victoria prędis ditatũ militem in franciã reduxit. De pace iterum apud

Excercẽ miles.

boloniam franci angliq; conuenientes: inducias quattuor tantũ annoru3 poſuere
Interea exercitatũ volens reddere militẽ omne ludorum genus pręter ſagittandi
carolus ꝓhibet: vt ad induciarũ finem ſi anglus negligens pacis eſſet: miles nõ emol
litus ocio: robuſtior ad bellum cõſtantiorq; haberetur. Sagittariorum ſiquidem at-
q; baliſtariorum tanta poſt paucos menſes exercitatio atq; copia fuit vt principib⁹
viris timori eſſent: quare hoc exercitii genus non paſſim ſed per inſigniores tantũ re-
gni vrbes permiſſum eſt. His diebus cum pariſii ageret cardinalis lunenſis a pon
tifice legatus: hi qui iuuenellum falſis delationibus offenderant ſacerdotis eoru3 cõ
ſilio ad cardinalem profecti: culpę remiſſionẽ mœſti gemẽteſq; efflagitant. Qui pœ
nitentiam illorũ non aſpernatus: eos a iuuenello quem offenderant veniam petere
iuſſit. Venere ſiquidem lintheis ne agnoſcerentur tecti ad iuuenelli ędes: a quo hu

Sciſma.

maniſſime excepti poſtq̃ nominatim ſingulos deſignauit venia donantur. Fuit
ſcholaſticorum pariſienſis academiæ aduerſus cardinalem de eccleſiaſtico ſciſmate
grauis contentio: ita vt illi non reuerenter de pontifice verba facere auderent. Exe-
crabilibus demũ cenſuris a cardinale prohibiti ęgre abſtinuerũt. Obeunte mor-
tem paulo poſt innocentio ſeptimo patres qui auinione erant petrum lunam pon
tificem ordinarũt benedictum illum appellantes. Ad quem miſſis a rege: & Pariſien
ſi ſchola oratoribus: qui de ſciſmate tollendo illum hortarentur. poſtq̃ vacui rediiſ
ſent conſilio pariſii habito cum nulla ad vnionem ſanctior pateret via q̃ ſi vterq; de
pontificatu contendẽs ſe dignitate abdicaret: duces biturix & burgundus ad bene-
dictum auinionem legantur. Mittũtur quoq; a ſcholaſticis pariſienſibus eade3 cau
ſa nuncii. Hi benedictum conuenientes: memorant quę incõmoda ex ſciſmate con
tigiſſent: & quę poſthac euentura timebantur niſi tantum ab eccleſia diſcidium tol-
leretur. Vnicum huic malo remedium afferri poſſe: ſi ipſe atq; aduerſarius eius pon
tificatui cęderent. Benedictus ad hæc oratorum berba cum ſe rite electum pontificẽ
eſſe reſpondiſſet: nec ſpem de ſe faceret pacis: perſeuerantibus in propoſito oratori
bus: ego inquit quandoquidem ad vnitatem ceſſio conducere videtur: cedã ſi idem
fecerit competitor angelus corarius. hic eni3 venetus erat: & gregorius duodecim⁹
a ſuis ſectatoribus vocabatur. In hoc benedicti ãcipiti reſponſo oratores incerti: idẽ

tidem conſultant qua ratione hominis pertinaciam euincerent. Sed eorum frequẽs
conuentio benedicto ſuſpecta occaſionem dedit vt auinione clam relicta in catalo-
niam propere ſe conferret. Erat eniꝫ ex ea gente prognatus. Igitur duces benedicti
abſceſſu irritati ad regem remearunt. Qui relatione geſtorum accepta: ad diuerſos
chriſtiani nominis reges de auferendo ab eccleſia ſciſmate nuncios mittit. Id poſtq̃
benedictus intelligit placãdi regis cauſa decimam illi eccleſiaſticam nullo ꝓcurante
donauit. Quam inuito & reclamante clero rex exigere cunctatus non eſt. Per ſu-
periores proxime exactos annos: Cõuenientibus francis angliſq; oratoribus cum
fuiſſet de yſabella Caroli filia regi anglorum deſponſanda prolocutum: & annorũ
triginta confirmatę eſſent induciæ: Pariſium ob eam cauſam venere ab anglo rege
Rolandus corbienſis anglus admiraldus / & Monthion mareſchallus: Guillotus
quoq; ſtropus legationis principes. Et Rolãdo quidem regis angli vicario data eſt
coniunx yſabella ſeptimum annum agens: & cum in normannia chereburgum: &
in britannia breſtum hactenus angli occupaſſent: vtrunq; Carolo reliquere.

yſabella ſeptẽnis regi anglorꝫ deſpõſatur.

De prodigiis eius temporis hæc relata ex lingua occitana fuere. Viſam ſtellã eſſe gran-
dem: quam quinq; minores ſtellę hoſtili more perſequi viderentur: & præterea iux
ta aſtare ęre armatum hominẽ: manu lanceam geſtantem / ignemq; mittentem: qui
ſtella percuſſa mox euanuerit. In aquitania auditas per cęlum voces: & armorũ ſtre
pitus: velut præliantium hominũ.

Prodigia

Quo tempore Bouſſicaudus mareſcallus genu-
enſium adminiſtrationem regis nomine ſuſcepit papiamq; atq; placentiam inſubri
um vrbes duodecim equitum milibus inſtructus cepit: & demum aduerſus turcos
conſtantinopolim duxit: vbi egregia militię opera edidit.

Genuenſes.

Redeuntibus ex infœ
lici apud alexandriam commiſſa pugna ſexcentis militibus: qui ſub armygniaco co
mite militauerant: tranſmiſſa ſabaudia cum ad dalphinatus anguſtias duce almeri-
co fœneraco perueniſſent: omniũ rerum indigentes: peterentq; ſibi ab incolis alimẽ
ta miniſtrari: quidam regionis illius proceres: contractis raptim copiis in illos nõ ſe
cus ac in hoſtes arma parant. Ea re ad almericum perlata: ad dalphinates miſſis nun
ciis orat: liceat ſibi ſuiſq; per illorũ fines iter facere: diſtributis quantum ipſi decerne-
rent moderatis alimentis.

Reditus armygniacorũ ab italia.

De Armign: vid. fol. 143. 129. b.

Reiectis nunciis: negant dalphinates illis ſubuenturos.
Igitur almericus conuocatis ad ſe militonibus. Ecce inquit o ſocii omni ope atq; hu
manitate deſtituimur. procurrunt in nos armati dalphinates: & ſi in eorum manus
incidimus: non aliter q̃ latrones iugulabunt. Si viri ſumus: præſtat per vulnera glo
rioſe pręliando occumbere: q̃ more reorum ſtrangulari. Inſidiemur illis & intercipi
amus incautos. Mouentes dalphinates cũ mox vltra progredi illos impediret: ma
gnis ignibus incenſis: male conſtitutis excubiis obdormiunt. Vigil autem almeric⁹
vbi per exploratores de dalphinatiũ ſtatu cognouit: ordinatis ſuis ſub diei luceꝫ in
hoſtem irrupit: & cęde facta aliquot ex illis nobiliores viuos capit. Inter quos fuere
auraycenſis princeps: valẽtinianus comes / & viennẽſis pręſul. Victor almericus ve
ritus ne ex fuga dalphinates ſe reciperent: & viarũ fauces intercluderent: captiuos li
beraliter habuit. Impetratiſq; dũ tranſiturus eſſet alimentis / a principibus quantuꝫ
ipſi ꝓ eoruꝫ redemptione iudicarẽt: a cęteris vero ſingulis argenti marchaꝫ accepit.
Eſt enim marcha apud gallos librę pars dimidia.

Nondum per eos dies inter frã
ciæ & angliæ reges de conditionibus pacis conuenerat. Idcirco ad idipſum Caro-
lus Arderam: anglus guynas venit. Ad arderam vero conuenientibus regibus pa
cis fœdus ictum eſt. De quo aliud ſcribere non poſſum: quãdoquidem eius tempo-

Fœd⁹ iter reges frãcię & anglię.

ris ſcriptor id ſe neſcire confeſſus eſt.Indicia multa regũ bediuolentię viſa:qualia ſũt
oſcula dexterarũ tactus/mutui amp lexus/amiciſſimę appellationes. Carolũ enim
Tempeſtas. anglus patrẽ:Carolus anglum generũ vocabat:alternis precioſiſſimis munerib⁹ ſe
donantes.Dum apud arderam reges conſultant : non viſi ante id tempus ymbres:
grandoq; freqűes cum vehementi vento irruentes quattuor ſine intermiſſione ho-
ras principes in tentorio Caroli continuerunt.Altera quoq; inſequentis diei nocte
inſurgens ſubito ymbriũ & venti violentia:franci regis tentorii centũ & quattuor
funes & tigna quę tabernaculũ ſuſtentabant:Anglicę vero manſionis quia demiſ-
ſiore loco diſtenta erat:quattuor tantum funes abrupit.Interea yſabella ad anglũ
deducitur:& inde ab anglis inſgnibus fœminis quæ ob idipſum ex anglia conuene
rant ſuſcepta:caliſium profecta eſt.Reges vero cũ ſe conuiuio apud anglũ recreaſ-
Expeditio ĩ hungariam ſent datis atq; acceptis inuicem donis:alter franciã:alter angliam petit. Paulo ſu-
pra hos dies rex hũgar⁹ de turcis inſignẽ victoriã rettulerat: cuius rei memores tur
ci renouato bello expeditionem in hungariã parant.Quãobrem ſibi conſulẽs hun
garus ad Carolum miſſis oratoribus ſuppetias orat.Miſſi ſunt cum ingentibus co-
piis Philippus artheſienſis coneſtabilis:Iohannes niuernenſis philippi audacis fili-
us.Iohannes bouſſicaudus:Iohannes viennenſis:Conciacus: & alii francę nobili-
tatis proceres:armorũ belliq; non expertes.Tranſmiſſo danubio ad hungarum re
gem franci galterum de rupibus equitem burgundum mittunt:petentes quid illos
cõmodius facere liceret:quo ve itinere in turcos ducerent . Hungarus cui francorũ
mores cogniti erant/timens ne per arrogantiam temere quicq̃ committerent:turco
Inſolẽtes frã ci. rum in bello gerẽdo conditiones modũq; galtero explanat.Nichil feſtinandũ eſſe.
Hũgaros qui proxime turcos incolerẽt/ſe aſſuetos habere:quos primos hoſti ob-
iicere oportebat.Hungari regis cõſilium parui habentes franci:primas ſibi pugnã-
di partes arrogant.Et lubrici per omẽs voluptates/vino ludoq; indulgẽtes:bonis
omnibus horrori habebantur.ita vt dicere illis incolę nõ dubitarẽt male illis aliquã
do propter eorũ iniquitatem conceſſurum.Vbi ingentem turcorũ multitudinem
non longe a caſtello richo in armis eſſe cognouerũt franci:ductore conciaco in eos
nihil metuentes incurrũt:cæduntq; . Et caſtellũ adueniente in adiutoriũ hungaro
Turci expugnant.Deinde nichopolim munitiſſimã ciuitatẽ obſidẽt. Vbi cũ dies octode-
cim conſediſſent:quotidianis oppugnationibus obſeſſos vexãtes: nunciũ accipiũt
de turcorũ aduentu q̧ inſtructis militariter aciebus in eos ꝓcederent. Igitur cũ hun-
garo rege de genere & modo pręliãdi ꝯſultãt.Atq; ĩprimis glorię cupidi frãci p̃mã
ſibi aciem(renuente hungaro)depoſcunt.id maxime cõtendente coneſtabili q̧ gra-
uiter ferebat conciacũ ſuperiore pręlio ſe prętermiſſo victoriã de turcis habuiſſe.Ita
q; in prima ſe fronte collocãt franci:quã ſibi deberi rex cõtendebat . ob eas maxime
cauſas quas ſupra expoſui:tum etiã ꝙ hungarus ſuorũ mores ſpectatos habebat:
audaciores fore dũ francos poſt ſe pugnaturos cõfiderent:neq; terga daturos/me-
tuentes a francis ſequẽtibus cogi.Si contra fiat & ab iis qui primã aciem ducerẽt ma
le depugnetur:hungaros ſtatim fugę ſe cõmiſſuros.Sano cõſilio inſani franci non
acquieuerunt.Igitur dũ quid in caſtris turcorũ fieret exploratũ hungarus mittit:aci
es inſtruuntur:frãcis primã ſibi arrogãtibus.Erant in caſtris francorũ ex priore vi-
Franci fide fragi. ctoria turci captiui cõplures/quibus tametſi(fide a francis accepta)ſpes eſſet ſui redi
mendi:eos tamen illico franci necant . Conſtitutis in mutuo conſpectu aciebus:ſi-
gno dato atrox pugna committitur : præliabantur acerrime chriſtiani : nec minus

ferox turcus depugnabat.Conciacus & iohannes viennenſis primariá in ea pugna laudem meruere. Sed in francos irrũpens turcus cum noſtrorũ ordinem turbaſſet: multitudine militum ſuperior/chriſtianũ exercitũ fudit:fugiẽtibus hungaris qui in poſteriore acie conſtiterant.Capti ſunt ex francis & ad turcorũ ducem perducti tre centum non mediocris conditionis viri:inter quos iohannes comes niuernẽſis.Cõ ciacus bouſſicaudus & iohannes viẽnenſis.Ducebatur conciacus interiore tantuʒ tunica veſtitus:& verberibus inter ducendum afficiebatur. Cui ſic afflicto nudoq; chlamys(diuina ne an humana neſcitur ope)iniecta eſt:quę ad tegumentuʒ illi fuit. Coram poſitis captiuis/turcorum tyrannus eos mox occidi in pręſentiarum iubet. Bouſſicaudo tantũ & iohanni niuernẽſi cũ aliis duobus & viginti proceribus par- citum eſt.Illi propterea ꝙ turcis in pari fortuna quandoq; pepercíſſet. Huic ꝙ ma- gus quidam inter turcos:eũ aſſereret auctorem futurum maxime chriſtianorum cę- dis.Nam hic iohannes burgũdię ducatum poſtea adeptus mirabiles in francia diſ- ſenſiones & ciuilia bella morteſq; excitauit.Poſt tam male geſtum prælium: cũ chri ſtianorũ cadauera iubente turco anno & menſe vno humi inſepulta iacuiſſent:nec a fera vlla/nec ab auibus contacta ſunt: arbitrantibus hoſtibus id alimentum feras deſpuiſſe.Iohannis & ſuorũ concaptiuorum redemptio ducentorum miliuʒ aure orum nũmum fuit.Philippus vero coneſtabilis in ipſa captiuitate:atq; item Conci acus interiit priuſq̃ de redemptionis precio conueniſſet.Eius philippi cadauer aro- matibus conditum in franciam relatũ in diui laurentii templo iu oppido Deu ſepul tum.Guido trimolus rhodi defunctus eſt vita:& in eo loco ſepulchro inhumatus. Henricus barrenſis orta in venetiis peſtilentia mortuus eſt. Sub his diebus du- cis britannię filius Caroli filiam deſponſauit: cui milia francorum treceta in dotem promiſſa ſunt.Sed nõ multo poſt exactis menſibus virgo defuncta eſt.Et francorũ regina per eos dies filium peperit ludouicum:cui in baptiſmate Ludouicus aurelia- norum dux nomen dedit. Nauarro rege vt ſupra memoraui defuncto filius pa- cti memor quod cum carolo pater inierat pampilonẽſem epiſcopum ad regem le- gat:terras repetens quę illi ex paterna hęreditate in normãnia pertinebant.Conſul tante de hoc rege:poſt diuerſas ſententias ea vicit:quę reſtituendas nauarro terras aut ei alioquin ſatiſfaciẽdum dicebat.Itaq; in vaſtinio nemorſum datum:& cuʒ an- tea comitatus eſſet:in ducatus dignitatem eſt ſublimatum.Et in campania locis ſe- paratis milia librarum decem nauarro aſſignata.Quo tempore maria regis ſoror re ligionem apud poyſſiacum profitetur. Venere præterea a cõſtantinopolitano imperatore ad Carolũ legati aduerſus turcos opẽ poſtulantes.Quibus aſſenſuʒ eſt orante ludonico aurelianorũ duce hanc ſibi expeditionem committi. Et baaſacus turcorũ princeps miſſo militię ſuę præfecto Carolũ magnis muneribus donat.Ve- nit quoq;(carolo remis agente)bohemorũ rex:videndi caroli tantum cauſa. Queʒ liberaliter exceptum & donis cumulatum rex habuit. Benedictus vero cui franci in pontificatu fauebãt:licet pontificatui cedere crebris legationibus admoneretur: pertinax tamen contra perſtabat.Quare conuentu ſacerdotũ ꝓcerumq; pariſii cõ- tracto/a benedicto ſecedendũ eſſe decretum eſt. neq; admittendas poſt hac gratias ad beneficia adipiſcenda quas romani expectatiuas dicunt.Eccleſias q̃ rectore care- rent a collatoribus petendas:electiones confirmandas etiam exemptarum eccleſia- rum ſalua exemptionis libertate.Ea a benedicto diſceſſione cognita:cardinales qui cum illo aauinione erant/ad nouamuillam ſex milibus paſſuum ab auinione diſtã

Cędũtur a turcis franci

Nemorſuʒ i ducatũ erigi tur.

Gratię expe ctatiuę.

tem ſe contulerunt:ſuo pōtifice deſerto. Carolo vt eſt a nobis memoratum men
[Pſeudo medici.]
tis impoti duo ex ordine auguſtinēſiū fratres mederi ſe poſſe iactauerunt. Qđ quia
gratum q̃plurimis erat:ad valitudinariū regem introducti/capiti aliquot inciſioni-
bus factis ex impotente moribundū reddiderūt. Idcirco cōpræhenſi cū ſe medicinæ
prorſus neſcios eſſe cōfiterentur:ex prudētū cōſilio ſacerdotii dignitate exutos: car
nifex capite truncauit. Quos ad id ſcelus excitaſſe philippū burgundū fama vulga-
uit/ꝓpterea ꝙ ludouicus aurelianus iohannē barrenſem (ꝗ burgundi ſtudio duce
batur:& magus erat) igne cōburi procuraſſet. Ortis eodē tpe in anglia ꝓpter du
cis lencaſtriȩ necē ſeditionibus: Henricus eius ducis nepos cū in ſuſpitioneꝫ aduer-
ſus richardum cōiurationis veniſſet:in frāciā ſe recepit:& a carolo honorifice eſt ha
bitus. Et ꝑ id tēpus auctore iohanne cremaldo alexandrino patriarcha:decimaꝫ
clerus perſoluit. Superatis prȩterea alueis adeo flumina exundauerunt/vt ȩdes cuꝫ
iis ꝗ eas incolebant efferrent:ꝑditis diluuio ſegetibus. Laboratuꝫ eſt etiā grauiſſima
[Diſſenſio inter anglos.]
per omnē franciā peſtilentia:labente āno ſalutis. M.ccc. nonageſimonono. Viſus
quoqꝫ eſt cometes inſolitȩ magnitudinis & vehementer ignitus. Supuenere prȩ
terea anglis ſuȩ calamitates rebellantibus vualis. In quos dum richardus angloruꝫ
rex copias ducit:non pauci ex nobilitate in eū conſpirant:& yſabellā reginam imp-
mis in arcē munitiſſimam abducūt duobus ex oī eius gallica familia obſequio quo-
tidiano relictis. Seditione anglorū cognita:henricus quem ad carolum cōfugiſſe di
ximus animum intendēs:ſpem cepit res nouas moliendi: Clam igiť e francia abiēs:
ad anglos fertur. Allexit ꝓtenus in ſuas partes richardi amicos: datiſqꝫ ad ciuitates
litteris:ꝗbus regē in multis criminabatur:paucis diebus magno ſatellitū numero ſti
[Produnt angli richardū regē ſuum]
patus inceſſit: ſupplicio quoſdā proceres afficiens:ita vt partim metu/partiꝫ richar
di odio/populi magna pars henrico obtemperaret. Vbi res apud anglos innoua-
ri richardus accepit:vualia relicta a ſuis quoqꝫ relictus eſt:qui eū in henrici poteſtatē
ꝓdidere. Non ob aliā cauſam:magis q̃ ꝙ cū francis amicitia contracta caroli filiam
[Anglorū in ſuū regem ꝑfidia.]
vxorē duxiſſet:chereburgūqꝫ & breſtū reſtituiſſet: pace prȩter populi voluntatem
cōceſſa. His rationibus in publico anglorū cōuentu diffinitū eſt alio rege opus eē:
henricū magnis laudibus pleriqꝫ efferebant:& ante oēs cantuariēſis archiprȩſul/vt
factionis iniquitatē aliqua religione palliaret:fialam ꝓmit liquoris plenā quā ad di
uū thomā cantuarienſem ad ſacrādos reges anglos cȩlo allataꝫ aſſeuerat. Henrico
[Figmētū ſacerdotale]
ꝑ ſimulatam religionem fauere: & conciliatum ſibi populum reddere ſacerdotem
voluiſſe credo. Eam fialam Henricus poſtea nūciis quos ad eum Carolus miſerat
oſtendit. Nec differt richardum tollere. Nam accitis quos Richardo fidiſſimos fuiſ
ſe nouerat per eos Richardum necat. ſeqꝫ regem fauentibus anglis inſtituit. Conſci
us tamen q̃ indigne richardi mortem Carolus ferret: oratores ad eum legat: qui de
pace certo loco & tempore componenda conuenirent. Boloniam Carolus/caliſi-
um henricus ſuos miſit. Qui de pace fruſtra diſceptantes paucorum dierum induci-
as edixerunt. Acceptus eſt eodem tempore a carolo honorificentiſſime conſtanti-
nopoleos imperator:qui viſendi regis cauſa Pariſium aduenerat. Queꝫ apud lupa
ram diuerſatum tantum auctores ſcribūt:eius cauſam aduētus aliam non ponētes:
non eſt tamē diſſimile vero ea cauſa veniſſe: vt in turcos greciæ minitantes francos
[Oratores a Henrico anglo captiui.]
commoueret. De yſabella quȩ richardo nupſerat carolus pater ſollicitus:gueuil
lum & iohannē blanchetū ad henricū mittit:qui eā ad ſe reducerēt. Qui duꝫ reginæ
cauſam diligēter conſtanterqꝫ agūt:anglus in carcerē illos aſſeruari iubet. Vbi blan

chetus ęgritudine contracta moritur:gueuillus poſt diuturnã valitudinem cruenti
vomitus ſanitatem recuperat. Eo ex anglia reuertente:henricus yſabellam caliſium
mittit. Vbi receptam franci ad patrem perduxerunt. Circiter id temporis menſe *Cęli tempeſtas.*
mayo per bellouacorum agrum grãdo frequens ad anſerini oui magnitudinem:to
nante cęlo ſegetes quatit. Et cęleſtis ignis apud vincennas in reginę puerperę cubi-
culo decidens thori cortinas concremauit. Sequẽti menſe iunio per dies nundina-
rum Dyoniſiani edicti par grando tabernas atqꝫ officinas mercatorum complures
cum bona publicarum ędiũ parte: quas hallas vulgus vocat diruit atqꝫ proculcat.

Carolo non conualeſcente:duces ludouicus aurelianeñ. biturix & Burgundus *Simultas inter pricipes francos.*
de adminiſtrandis regni negociis ſimultates exercebãt:& burgũdus Ludouico ma-
xime inuidebat. Iram inſuper auxit aurelianus dux qui amicitia cum duce gheldren
ſi neſcientibus principibus comparata:gheldrenſem quingentis equitibus ſtipatuꝫ
in Pariſiorum agrum deduxerat. Nec inferiores copias burgundus contraxit:ita vt
in apertas inimicitias odium prodire nemo dubitaret. Biturigum tamen dux tan-
to occurrens malo temporarium remedium attulit reconciliatis ad tẽpus furẽtibus
principibus. Apparuit per eos dies a ſeptẽtrione ardentiſſimus cometes: qui ti- *Cometa.*
mori multis fuit:non ignorantibus id pronoſticon eſſe grauioris in republica cala-
mitatis. Enimuero non multo poſt Aurelianus dux publicis gubernaculis a Caro-
lo qui tum meliuſculus erat præfectus eſt. Quam dignitatem cõſecutus:mox ad ra-
pinas ſe conuertit: quoſuis ad ſoluẽda vectigalia & tributum compellens:clero ad
eam ſeruitutem compulſo. Re cognita remorum archipræſul ducis auaritię occur-
rit. At contra ſenonenſis archiepiſcopus excõmunicatione feriebat aureliano non
parentes:tam diuerſa erant hominum ſtudia: vt non lege nõ charitate ſed concupi
ſcentia ſua & ſacerdos & proceres in diuerſa traherentur. Fauebat maxime benedi
cto Aurelianus:& ab eo factam eſſe diſceſſionẽ moleſte ferebat. Quaꝫ ob rem ſcho *Nota de vniuerſitate pariſienſi.*
lę Pariſienſis odium in ſe contraxit. Nec diu poſt rebus pręfuit communibus:con-
ſtituto burgundionum duce qui regnum adminiſtraret. Recepto magiſtratu no-
uam mox exigendę pecuniæ formam philippus excogitauit:ſed ab antiſtite remen
ſi admonitus deſtitit. Aurelianus poſtq̃ magiſtratu amotus eſt: ad lucembur-
gum contendit. Et cum lothoringię dux: mettenſeſqꝫ bello decertarent: ſollicitam
nauauit operam pacem componere:honorẽ inde muneraqꝫ non parua referens.

Apud britones defuncto duce: vxor eius vidua henrico anglo nubit. Quę dum *Vxor ducis britonuꝫ viro mortuo: hẽrico ãglo nubit*
traiicere in angliam/cum tribus quos habebat liberis parat:philippus burgundus
magnis itineribus in britãniam pergens receptos filios ad regem perduxit: iohan-
nem dico richardum & arturum. Auinione vero cum Benedictus palatio non
egrederetur tametſi obſidione liberatus eſſet: veritus tamen inimicorum inſidias ſe
in arce continebat. Sed cũ id carceris ſpeciẽ eſſe reputaret: roberti braq̃montis ope
clam inde educitur. Naſcitur hoc tpe anni. M.cccc.ſecũdi ex yſabella regin caraolus *Carol⁹. vii. naſcitur.*
filiorũ regis caroli quartus. Cui patre defuncto regnũ miſerandis calamitatibus at-
tartũ obuenit. Cõſtituiť item coneſtabilis(mortuo ſancerro)carolus albritus. Qui
adepto magiſtratu:arces nõnullas in lemouicibus ex anglorũ dñatione eripuit. Re
nataqꝫ eſt inter aurelianũ burgundũqꝫ de adminiſtrãdis rebus cõtrouerſia. Quam
occurrẽtes viri ſapiẽtes ꝑ tpe ſedauerunt: vt nemini principũ ſeorſuꝫ: ſed oibus pa
riter reſpublica crederet:nõ ſecus q̃ ſi ad paucorum moderationem monarchia re-
dacta eſſet. Tria per id tempus matrimonia contracta fuiſſe inuenio. Carolus lu-

douici aureliani filius yſabellam quę richardo anglo nupta fuerat vxorem accepit.
Iohannes burgundię dux
Iohannes caroli regis ſecundo genitus:bauari ducis qui hanonię comes erat filię co
pulatus eſt. Margaretam autē regis filiam iohannes britonū dux licet ętate minori
matrimonium duxit. Et philippus burgundię dux vltima naturę perſoluit: relicto
iohanne niuernenſi multorū malorum futuro auctore. Naꝫ patris loco burgūdus
ſuffectus:poſtq̃ fidelitatis iura carolo præſtitit:perditorum hominum conſilio du
ctus:aduerſus aurelianum ducem inexpiabili odio ferebatur. Erat itaqꝫ aurelianus
excelſi animi & magnarum rerū appetens & qui imperiū affectaret:propterea lucē
burgum profectus aliquot oppida atqꝫ arces cepit:de ſe opinionē bonam faciens:
quaſi imperio ydoneus eſſet. inde autem quaſi glorię ſatis ſuę fecerit digreſſus:auini
onem ad benedictum venit:laturus opem pontifici quē ſchola pariſienſis dignitate
amouendum magnopere contendebat. Magni ſiquidem nominis atqꝫ auctorita
tis per id tempus ſchola ipſa habebatur:ita vt ſcholaſticum offendiſſe piaculum eēt.
Inter itaqꝫ multas ſimultates cū res tota francorum ad ciuilem diſcordiaꝫ inclinaret:
nemo non fere ſtudebat ſcholę fauorē atqꝫ beniuolentiam ſibi comparare:eo meli
or ęſtimandus quo litteratorum maiore auctoritate iuuaretur. Erat ergo per eos di
es Pariſianis ſcholaſticis plurimū nominis atqꝫ ęſtimationis. Enimuero dum ad di
Carol⁹ ſauoſius.
uam katherinam quę ſcholaſticorum appellatur ſupplicationē haberent: quidā ex
familia caroli ſauoſii aurati equitis equo per lutum vectus: vnū ex ſcholaſticis luto
inquinauit. Quem protenus ira feruens ſcholaſticus pugno percutit. Ad vociferan
tem ſeruū cuꝫ reliqua ſauoſii familia armis inſtructa ꝓcurreret:ſcholaſticos inſectās
cum ad eccleſię veſtibulum ſucceſſiſſet:neſcio quis ſagittam temere ad maioreꝫ vſqꝫ
aram dum ad rem diuinā ſe ſacerdos parat emittit. Quam ſcholaſtici iniuriā vlciſci
properantes:ita apud iudices agunt: vt ſauoſii ędes vnde familia prodierat ſolote
nus diruerentur:ipſe vero exularet. Inter principuꝫ ſimultates regina ad aurelia
num ducem magis ſpectabat. Igitur meldunū venandi cauſa (comitante eam duce)
pergens:fratri ſuo ludouico bauarię duci & montaguto mandat dalphinuꝫ cui aq
tania commiſſa erat vxoremqꝫ eius burgundi filiā ad ſe ducant. Nec caruit ſuſpitio
ne regina:id imperaſſe vt filium dalphinū vna cum vxore duceqꝫ aureliano:in ger
maniam traduceret. Ea re ad iohannem burgundum perlata:ipſe contracta amico
rum manu:Interdiu noctuqꝫ perſeueranti itinere pariſiū venit: ratus dalphini egreſ
ſum prępedire. poſtq̃ abiiſſe comperit:feſtinās apud giuiſium non procul a corbo
lio vicum euntes conſequitur. Recuſante bauaro dalphinū reducere: burgūdus vi
facta dalphinum recipit:& apud arcem luparam ſeruat. Quamobrem aurelian⁹ col
lectis celeriter ſex hominū milibus: vicennas cuꝫ regina ingreditur. Iohanne Pariſii
agente:queꝫ bona populi pars ſequebatur:ſperans eius ope vectigalia tolli: Res to
ta prorſus ad pręlium inclinabat:ſed interueniente montaguto homine modeſto
& prudente in gratiam duces redierunt. Et ne eorum animi renouato liuore exulce
rarentur: Aurelianus in aquitaniam aduerſus anglos: Burgundus ad caliſium expe
ditionem duxit. Extruxerat ad oppugnandum caliſium iohannes:auctore monco
quero equite aruerno:mirę magnitudinis fabricam ligneam:quę ſuppoſitis rotis fa
cile quoquouerſum promoueri poſſet. magna enim ſpe ducebatur oppidi capien
di. Aurelianus autem cum burgum in aquitania circumuallaſſet:audito ꝙ a burde
Mors aureliani ducis
gala auxilia obſeſſis venirent:obſidionem ſoluit. Nec multis poſt diebus Carolus
vtrunqꝫ ad ſe vocat:fati ſicut eſt mortale hominum genus improuidus. Nam rede

untem noctu domum aurelianum ducem qui puerperæ reginæ gratificatus erat:ſa-
tellites duce Radulpho auctouillo interficiũt:proxime barbetę portam dextra ma
nu amputata:in quem humi deiectum cum ex ducis aulicis vnus ſeſe domini prote-
gendi cauſa proſtraſſet.ab interfectoribus trucidatus eſt:nono kalẽdas decembris:
anno ſalutis mileſimo quadringenteſimo ſeptimo.Homicidę vero peſſimo facino
re patrato : in ędes artheſii comitis:vbi Iohannes burgundus diuerſabatur:confu-
giunt. Excito ad ducis necem clamore atqꝫ tumultu : vicini occiſi corpus in proxi-
mas ędes inferunt.moxqꝫ ſceleris immanitas per ciuitatem circunfertur. Aduolant
repente Ludouicus ſicilię rex duceſqꝫ biturix & Borbonius: qui cari ſui cadauere cõ
ſpecto:indignantur pariter atqꝫ illachrymant.Poſtera die dux ad cęleſtinorum mo
naſteriuꝫ celebri pompa effertur:ſepelitur in ſacello quod poſtea inſigni pictura ho
neſtatum eſt.Comitabãtur funus quos dixi principes:& dux ipſe Burgundus:quẽ
necis auctorem extitiſſe nemo dubitauit.Nam criminis inquiſitores.Robertus tui-
lerus & petrus orfauerius cognito ꝙ auctouillus ad diuerſorium Iohãnis burgun-
di cum ſuis participibus profugiſſet:quia in principum domo hominem præhen-
dere abſqꝫ domini aſſenſu nõ licebat:ad burgũdum qui apud neelam cum aliis du-
cibus conſilio aderat ſe conferunt. pulſatoqꝫ oſtio interrogati quidnam vellent du
cis inquiunt burgundi petimus aſſenſum : vt eius bona cum venia hominem ſcele-
ratum in eius ędibus pręhendamus.Hic erat quem petebãt aquę baiulus:cuius in-
ſidiis atqꝫ archanis delationibus necis conſcii vſi ad homicidium fuerant. Cognito
quid peterent inquiſitores:burgũdus expalluit.Quod ſicilię rex callide percipiens:
ſeorſum iohãnem rogat:ſi necis in ſe culpam vllam haberet.Iohannes vindice con
ſcientia admonitus lachrymas continere nõ potuit:ſeqꝫ & crimen aperit.moxqꝫ cõ
claui tanq̃ corporis curandi cauſa egreſſus ferociſſimi equi miniſterio vſus:ſe ex ciui
tate ad ſancti maxentii pontem proripuit.quo tranſmiſſo pontem diruere iubet:vt
ſe perſequentibus viam præcluderet.Eo die attrebatum peruenit miliaribus fere cẽ
tum a Pariſiis diſtans.Elapſo parricida veritus Carolus ne ſceleri ſcelus Burgũdus
adiungeret:ſeqꝫ tuendi gratia anglorum ſocietatem expeteret:biturigem ducẽ bur-
gundi patruum ad eum mittit:qui hominem bene ſperare hortaretur : bellum om-
nino diſſuadens.Itaqꝫ iohãnes tota hyeme ſe abſqꝫ vllius belli apparatu nunc in flã
dria nunc in artheſio continuit. Necis cauſas burgundus complures diffamauit.
Quod aurelianus ſcilicet regnuꝫ affectaſſet:& magos adhibuiſſet a quibus gladios
duos & anulum acceperat:quæ Carolo regi dum beluaci ageret oſtenſa euꝫ tota cę
ſarie expilatum & paulopoſt decidẽtibus ſenſim vnguibus imbecillem reddiderũt
Habuiſſe præter hęc virgam quæ ſemel a fœmina conſpecta:eam efficiebat libidini
ducis audientem:fuiſſe quoqꝫ eorum ludorum autorem vbi carolus fere exuſtus eſt
iniiciente aureliano facem in villoſas veſtes quibus luſores perſonati choriſabant.
procuraſſe inſuper apud põtificem Benedictum tredecimuꝫ Caroli a regio faſtigio
miſſionem:ꝙ vt mente impotẽs ita corpore valitudinarius eſſet.His addebat bur-
gundus grauia ab eo concepta & accepta vectigalia:quibus aduerſus regem ſe po-
tentem nimis exaltabat.Vtcunqꝫ hęc burgundus reſciuerit:ea tamẽ non aliter q̃ cõ
perta:per iohannem cui parui cognomen fuit theologum doctorem publica con-
tione pariſii habita diſſeminauit.Ipſe nimirum exiſtimo inuidiſſe aureliano burgũ
dum ne reipublicę prę ſe magis ydoneus putaretur.Inuidia ſiquideꝫ pares maxime
exagitat.Sed alia perſequamur. Hyems autem per totos duos menſes decẽbrem

Quãobrẽ io hã.dux burgũdię ludouici aurelianeñ.necẽ ꝓcurauerit.

Io.parui.

Hyems horrida.

& ianuarium ſolito horridior fuit. Vbi autem ſe terra (incipiente vere) laxauit: & ſe flumina glacie concreta diſſoluerunt: tanta glaciei fragmenta ingruerunt: vt mole ſua pontes deiicerent. exundanteſqꝫ amnes domibus proſtratis incolas cum pecoribus abducerent.

Leodienſiuꝫ ſtrages. Adminiſtrabat per id tempus leodienſem eccleſiam iohannes bauarius Guillermi hollandiæ & hannoniæ comitis frater. Et cum præſul & ſubdyaconus eſſet: nullo tamen die rem diuinaꝫ fecerat: ſuę nobilitati detractum iri forte ratus: ſi preſbyterio more ſacris ſe altaribus addixiſſet. Recuſantem id pro ſuo officio facere leodienſes traiecti pertinaci obſidione concludunt. Igitur guillermus vt fratri ſubſidio eſſet: contractis ex ſua gente copiis: burgundum per nuncios orat in auxilium venire feſtinet. Nam guillermi ſoror burgundo nupſerat. Non aſpernatus orantem: Iohannes exercitum cogit: ſeqꝫ cum guillermo ſociat. Pręmittuntur in agrum leodienſem leuis armaturę milites qui ſata vicoſqꝫ incendāt. vt hoc damno permoti leodienſes communibus patriæ incommodis (obſidione diſſoluta) ſuccurrere cogerentur. Flagrantibus paſſim agris leodienſes qui in obſidione apud traiectum erant in hoſtem mouent: quem in planicie cui hayſebagno vocabulum eſt inuentum prælio adoriuntur & vincuntur: milibus ſexdecim ex ſuis occiſis. Victoria ad Carolum regem perlata: timens ne burgundus victorem exercitum ad Pariſios duceret quibus erat tum temporis acceptiſſimus: aſſumpta cum ſuis liberis vxore: turonum ſe transfert: comitantibus eum frācorum primoribus principibus. Quod vbi Iohannes burgundus cognouit: Guillermum hannonię comitem ſollicitat: ſecum in franciam cum exercitu proficiſci: non aliam ob rem q̄ vt regem & dalphinū cui filia eius nupta eſſet pariſium reuocaret. Erant guillermo multę cauſę quamobrem a bello abhorrebat: affinitas atqꝫ cognatio. Burgundo enim Guillermi ſoror matrimonio coniuncta: reginæ autem conſobrinus ipſe erat: & filiam eius vnicam ſibi hęredem alter ex Caroli liberis deſponſauerat. Eam ob rem ad pacem procliuior vltro citroqꝫ oratoribus miſſis: regem carnotum proficiſci impetrat. quo iohannes ad eum venire non differret. Carnoti conuentu habito: Burgundus cum carolo aureliano duce paciſcitur. iurantqꝫ viciſſim duces: nunq̄ poſthac inimicitias inalterutrum exercere. At longe ſecus non multo poſt tempore accidit. Nec fidei obſeruantia: nec iuriſiurandi religio irritatis animis momentum habuit vllum. Pariſium tamen Carolus reuerſus eſt.

De ſchola pariſienſi. Quo tempore duos ex ſchola pariſiaca ſcholaſticos propter cędem a ſe factam cum Guillermus tignonuillus pariſianus præſes: ad patibulum noctu appenſos ſtrangulare iuſſiſſet: ne ſi ſegnius feciſſet homicidę liberarentur: coactus eſt (ſchola apud iudices ſuam ignominiam perſequente) ſcholaſticos patibulo depoſitos (oſculo mortuis exhibito) & lecticę impoſitos eccleſię reſtituere. aurigante carnifice qui equo inſidens lineam inſtar ſacerdotis veſtem induerat. Eorum ſcholaſticorum etiam nunc ſepulchrum in porticu diui maturini Pariſienſis cum epigrammate viſitur. Eadem tempeſtate bouſſicaudus qui genuenſibus Caroli nomine præfectus erat copiis indigens Gaucurtum a Carolo ad ſe cum valida manu miſſum in pedemonte excepit. duxitqꝫ placentiam: qua recepta: pado traiecto: mediolanuꝫ mouet. Cui iohanneſmaria mediolani dux pacato animo occurrit: atqꝫ in ciuitateꝫ admiſit: fide illi ſubiectionis & obedientię tanq̄ regis vicario præſtita.

Lōbardorū i francos ꝑfidia. Dum hec mediolani a bouſſicaudo geruntur marchio mōtiſferrati & comes franciſcus (proditoribus aliquot genuenſibus) ciuitatē occupant occiſis frācis quos inuentos habuerūt. Et arce quam caſtelletum vocant recepta: tholetoneꝫ

arcis præfectum interimunt. Quod vbi mediolani nunciatuȝ eſt: ciues in francos cędem meditantur. Sed eius rei certior factus Bouſſicaudus militem in armis per eam noctem excubare iubet: nec ceſſat continenter per vrbem cũ armatis incedere. Mane facto ducis fidei ciuitatem ſub iureiurando cõmittit: atq; ciuitate egreditur. Abeuntibus francis: mox a fide atq; iureiurando mediolanenſes deciſcunt: & francos q laxandi animi cauſa mediolani reſtiterant dep̄rehenſos iohãnes maria perfidus ſuis canibus deuorandos obiecit. Bouſſicaudus genuam recuperare conatus: cuȝ fruſtra ſe niti intellexit: ad pedemontium principem cum gaucurto & copiis profectus eſt. Quorum egregia opera contra marchionem montiſferrati vſus princeps: nonnulla oppida arceſq; cũ cepiſſet: franci alpibus ſuperatis ad Carolum reuertuntur.

Rex nauarrę burgũdi ſocius

Erat tum pariſii nauarrus rex qui cuȝ burgũdo ſocietate inita turbatiora omnia fecit. Montagutum enim regii palatii præfectuȝ: qui illoruȝ cœptis obſiſtebat grauis & fidus imprimis conſiliarius capite damnant cenſore petro eſſaro Pariſiorum præpoſito. Qui mox ex nauarri atq; Burgũdi ſentẽtia ærarii e regiæ pecuniæ adminiſtrationeȝ vſurpauit: deputatis ex ſua cognatione qui Carolo in officiis palatinis obſequerentur. Officio quidam amoti & ſuis fortunis ſpoliati ad aurelianuȝ ducem Carolum abierunt de duce burgundo querimoniã proferentes: qui nichil eorum quę carnoti iurata erant obſeruaret. Quare percitus ira aurelianus: ſuarum partium proceres accerſit. Conuenere ad eum in arce viceſtrię non longe a Pariſio duces biturix borbonius & alenconius: comites vero richemontus albretus coneſtabilis armygniacus: & alii non pauci proceres. Quibus animus erat ſuorum iniuriaȝ vlciſcendi. At contra burgundus non ignarus quid aduerſus eum aurelianus moliretur: pariſium petit copias ſecũ ducens: caſtris inter ſiluanectũ luparamq; vicũ poſitis. Burgundo frater erat anthonius dux brabantinus qui ſolertiſſimo ſtudio curauit ducum controuerſias cõponere: nec deſtitit donec mutuo ſe amore principes complexi animos ferociamq; ponerent. Rebus vtcunq; ſedatis: Burgundus in Picardiam abiit relicto Pariſii petro eſſaro qui ciuitatem moderaretur. Hic ad ſuaȝ tutelam lanios quos miniſterio vſuq; ſanguinarios eſſe ſciebat in conſortium admittit aduerſus aurelianę partis ſectatores. p̄rehendit imprimis vinetum deſpinoſum equitem auratum: quem capite truncatum patibulo tãdem ſuſpendit ꝗ aureliano faueret: Quam aurelianus iniuriam non ferens: collecto exercitu hanum primas copias ad p̄ſidium mittit: imperans vt burgundi inceptationibus obſiſterent. Quare cognita Burgundus contractis ex flandria ſexdecim hominum milibus obſidere hanum feſtinat. Cõcuſſa mox tormentis porta: quæ ad ſanctum Quintinum ducit cum corruiſſet: hi qui intra oppidum erant ad aurelianũ ducem qui apud channiũ agebat ſe recipiunt Deſertum præſidio hannuȝ poſtq̃ flamingi populati ſunt in flãdriam conuerſi non vi non precibus neq; vllis minis a burgundo retineri potuere. Eapropter ad anglos miſſis nunciis: auxilium impetrat. Aurelianus auteȝ ratus per burgundi abſentiam pariſios ſibi audituros: ponte apud verberiam facto: yſaram amnem tranſmittit. Inde ad ſanctum Dyoniſiũ: quam auraicenſis princeps Iohannes cabilonus burgundi nomine occupabat/mouet. At quia non multum munitus locus erat deditione facta princeps auraicenſis iureiurando adigitur: nullo vnq̃ tempore aduerſus aurelianum arma capturum. Interim gaucurtus ſancti clodoaldi pontem nocte ſuffuratus eſt. Id vbi aurelianus cognouit ſuarum copiaruȝ partem ad pontis præſidium collocat. Nec ſegnior burgundus per pontem melentuȝ

Marcellarii pariſieñ.

Pariſium vadens: poſtridie q̃ ad ciuitatem venit ſancti Clodoaldi pontem recupe-
rat: occiſis mille prope britonibus põtis præſidio ab Aureliano deputatis. Quibus
priuſq̃ ſubſidio aduenirer ponte iam burgundus potiebatur. Nocte inſequenti re-
meante Pariſium burgundo: aurelianus extructo e conſpectu ſancti dyoniſii ſupra
ſequanam ponte: caſteldunum propere ſe contulit. At burgundus aſſumpto Caro
lo rege: atq; dalphino: ſtampas mouet: oppidumq; occupat. Pręmiſit inde puiſetũ
belſiæ oppidum cum duobus hominũ milibus iacobum marchię comitem in quẽ
Barbazanus cum Gaucurto quadringentis militib⁹ ſtipatus ex Aurelianis adueni-
ens: comitem capit. captum in arce bituricenſi ſeruat. Reliqui audito comitis infor-
nio ſtampas ad burgundum redierunt. Qui vna cum rege & dalphino ad pariſios
ſe conuertit: dimiſſo domum exercitu: angliſq;. Duces autem biturix & aurelianus
animaduertentes burgundum auxiliares ſibi feciſſe anglos: & nunc dimiſiſſe: albre-
tum confeſtim ad henricum angliæ regẽ ire iubent: qui auxilium ab eo petat. Audi-
uit non illiberaliter anglus albretum: & Thomam filium ſuum clarentiæ ducem &
cum eo eboracenſem: iohannem quoq; cornubieñ. cum octingentis equitibus & ſa
gittariis mille in franciam ad duces mittit. Interea dũ hæc aguntur: Iohannes bur
gundus conceperat animo bituriges obſidere: atq; ob idipſum dominum de Hely
cum bona militũ manu linieras pręmiſerat. Quod vbi dux borbonius accepit ex bi
turicenſi ciuitate ſub lucem mouẽs: copiarum ductorem inuadit: ſed dilapſus in ar-
cem ſuos prędę borboniorum obiecit. At burgundus aſſidue regem dalphinumq;
ſecum ducens: dum de obſidendis biturigibus cogitat: dunum regium ſexto a bitu-
rigibus lapide imprimis capit. Deinde poſtq̃ ad vnam ciuitatis portaz dies quadra
ginta fruſtra conſedit: Alteram quæ ſancti priuati dicitur circumuallat. Eo ad euz ſe
contulit cum ſexcentis milibus ſicilię rex ludouicus qui partium eius erat. Cęterum
vbi dalphinus certum de anglorum aduentu nunciuz accepit: molitur priuſq̃ ſe cũ
biturigibus hoſtis coniungeret diſcordias componere: itaq; conueniẽtibus ad col-
loquium apud rochas nõ longe a charitate principibus: cum ſe vanteram vbi rex a-
gebat conuenire promiſiſſent nõ comparuere: propterea ꝙ delatum eis fuerat ſi eo
proficiſcerentur capiendos eſſe & antiſſiodorum in cuſtodia mittendos: & tandez
necandos. Tanto autem flagitio cum Petrus eſſarus magnopere repugnaret de re
ipſa duces certiores effecerat. At angli ligere traiecto audiẽtes principum reconcilia
tionem cum nemo illis ſtipendium ſolueret: Bellumlocuz cũ monaſterio populan
tur & abbatem captiuum abducunt: Angoliſmorũ præterea ducem. Quem in an-
gliam miſſum centum milium librarũ pecuniæ loco quæ eis debita eſſe dicebant ob
ſidem tenuerunt annos duos & triginta. Erat autem ducis aureliæ frater. Burgũ
dorum factio coneſtabilem eo tempore ſancti pauli comitem inſtituerat: qui apud
ſanctum Remigium de planis Normanniæ vicum Gaucurtum prælio ſuperauit:
quadringentis alterius factionis occiſis. Anno ſalutis Milleſimo quadringẽteſimo
decimotertio. Quo anno lanii & carnifices Pariſiorũ quos ſcoriatores illa ętas ap-
pellauit autore burgundo ſeditione facta ſymonem cabocheum & iaqueuillum cũ
Iohanne trecenſi medico ſibi ducem præficiunt: atq; his ductoribus ad ducis aquita
ni ędes profecti complures ex aulicis quos nomine ſcriptos habebant furentes ſibi
tradi petunt. Eius clamoris cauſas neſciens dalphinus: ad burgunduz qui coraz ad-
erat orationem vertens. familiam inquit meam quam hic furens populus depoſcit
tuę fidei Iohannes ducendam quo voles committo: donec ferocia hæc deferueſcat

Burgũdi io-
hãnis nequi
tia.

Recepit burgundus ex ducis familia quos carnifices voluerunt eoſqꝫ domum ſuaʒ
præſens duxit. Eodem die petrus eſſarus qui ſancti anthonii propugnaculo prę
erat fide a burgundo accepta ꝙ nullo incommodo vexaretur propugnaculo egreſ
ſus captus & in vinculis habitus eſt.moxqꝫ propugnaculum recipiẽtes latrimolus Eſſar⁹ necaṫ
& Enguerrandus bournouillus cuncta quæ eſſari erant prædantur & exportant. cũ aliis.
Præhenſionis eſſari cauſas burgundus in vulgus diſſeminat:illuʒ regiis officiis abu
ſum contra leges eſſe. Monetam diminuiſſe ex quo furto peculium ſibi ingens diui
tiaſqꝫ comparaſſet. Pulchre equidem in prouerbio galli habent:canem tum rabidũ
dici cum illum paterfamilias mactare decreuit. Ducitur ad ſupplicium eſſarus & ca-
pite plectitur. Obtinuere tamen amici vt ſepulchro inferretur quod apud diui Ma-
turini Pariſienſis ędem iuxta primarium altare viſitur. Nec ſatis fuit Burgundo
Iacobum riuerium equitem nominatiſſimum in vinculis interiiſſe vel (vt creditum
eſt) trucidatum eſſe niſi etiã mortuo caput fuiſſet amputatum. Necatus eſt præter-
ea petimenillus ex ducis aquitani familia genere illuſtris. In nobiles quoqꝫ fœminas
quę reginæ famulabantur carnificum ſęuitia graſſata eſt:burgũdo auctore:cui ma-
xime aſſentabatur Iaqueuillus publicam adminiſtrationem affectãs. Sed hæc fla
gitia non ferentes Henricus de marla primus parlamenti pręſes:& iohannes iuue-
nellus aggregata ſibi ciuium non imbecilli manu:regem dalphinumqꝫ adeunt ma-
pifeſtantes præſentis temporis iniquam conditionẽ:necis plena omnia eſſe. Apud
nerditos homines regnum atqꝫ imperium extare. Magiſtratibus tantum licere:
quantum illi permitterent:ducem Aurelianum vernone cum ſuis in armis eſſe: qui
concordiam bonis legibus non recuſaret. Periculis niſi occurratur rempublicã peſ-
ſum breui ire. Præſidentis oratione excitus dalphinus ducibus Biturige & borbo-
nio accerſitis:vna cum populo qui ad eum conuenerat egreſſus:familiam a ſe abdu
ctam & reginę fœminas recuſante burgundo vinculis emittit. Carnifices auteʒ dal-
phini potentiam metuentes:hac atqꝫ illac diſperſi in burgundi terras perfugerunt.
Nec cunctatus dalphinus aurelianuʒ ducem ad ſe vocat. Quod poſtq̃ burgundus
accepit: veritus ne adueniens hoſtis de paterna nece iudiciuʒ poſtularet:ciuitate ab
ire conſtituit:explorans quo id modo ſine ſuſpitione facere poſſet. Itaqꝫ per Caro-
lum ſaueuſum regi admodum familiarem regem venatũ in bondiſium ſaltum edu-
cit:quo cum & ipſe pergens animum induxerat in picardiam regem traducere. Sed
ſtipatus rex magna pariſienſium ciuium manu abduci non potuit: atqꝫ ita burgun
dus per compendium ſueſſionemqꝫ iter faciens præſidiis impoſitis artheſium petit.
Interim aurelianus adueniens pariſii hibernauit:cui ſe belli & pacis ſocios ludo
uicus ſicilię rex & dux andegauus coniunxerunt:remiſſa burgundo filia quam Lu-
douici filius deſponſauerat. Et quo amicitię arctius vinculum eſſet:Carolus regis fi
liorum quartus Mariam andegaui filiam accepit vxorem. Principibus mutua
amicitia conciliatis:rex compendium quod a burgundo præſidio tenebatur: rece- Suſſio diri
pit. Inde Sueſſionem ducens:quia (duʒ ciuitas oppugnatur) Nothus quidã ex bor pitur.
boniorum familia ſagitta iugulo ictus interiiſſet: Sueſſio in prædam militi data eſt.
Nec ab eccleſiis temperauit furor militaris. Sueſſione direpta Carolus laudunuʒ ſe
contulit. Quo niuernenſis comes burgundi frater adueniens regi fidem dat: nullo
tempore ſuppetias laturum fratri. Profectus inde rex ad ſanctum Quintinum viro-
mandorum validiſſimum oppidum nuntiũ accipit de burgundorũ aduentu:quos

iohannes adę attrebatum venire iuſſiſſet aduerſum quos ꝓdeuntibus barri borbo
niiqꝫ ducibus cum Alenconii atqꝫ armygniaci comitibus: Captis inter fugandū ali-
quot burgundis & guydone de barro: reliqui tandē attrebatū peruenere. Quo rex
mouens obſidione attrebatum circūcingit. Demum per hollādię dominam q̃ Bur-
gundi ſo ror erat rebus cōpoſitis: rex pariſium remeauit. Eodem tēpore apud cō-
ſtantiam rheni ciuitatem ſynodus vniuerſalis habita eſt. Vbi iohannes vigeſimuſ-
tertius ob crimina ſibi obiecta in inſula marci prope conſtantiam cuſtodię traditus
pontificatu priuatur. Nec multo poſt gregorius duodecimus & benedictus. xiii. q
ſe pontifices pertinaciſſime prædicabant dignitate pontificia ſe abdicantes liberam
eligendi pontificem poteſtatem concilio prębuerunt. Electuſqꝫ eſt otho colūna q
martinus quintus appellatus eſt. Poſtq̃ annos quattuor eccleſia vero paſtore caru
iſſet. Et venientes ab henrico angliæ rege ad Carolū oratores cum peterent Ca-
therinam Caroli filiam ſuo regi dari vxorē: reſponſum acceperūt nō eſſe carolo oci
um huic rei animum intendendi: q̃obrem diſcedere in angliam parati oratores duci
ſe harfleum petunt: non ꝙ breuior (vt ipſi ſimulabāt) per eum portū nauigatio eēt
ſed reuera quia nouerant Henricū claſſem ad traiiciendum in franciam exercitu in-
ſtructam habere: cupere ꝓpterea locum exploratum ſibi eſſe vt portus naturaꝫ mu
nitionemqꝫ ſuo regi referrent. Non multo poſt tempore henricus harfleuꝫ adnaui
gat. Vbi ſtoteuilla arcis beluacēſis pręfectus: baqueuilla & lyonetus braquemō-
tus præſidio affuerunt cōcedente paulopoſt ad eos Gaucurto. Aſtabat ad ſubſi
dium apud caudebecum cū mille quingentis equitibus bouſſicaudus: apudqꝫ hon
fleum quæ arx in cōſpectu harflei ſita eſt: agebat cum totidē armatis Albretus cone
ſtabilis: vt egreſſos nauibus ad frumentationē & pabulationeꝫ anglos prohiberēt
atqꝫ interciperēt. Sed nichil cōmeatus diſcedens domo henricus omiſerat. Adeo
enim rebus neceſſariis claſſem oppleuerat: vt nichil foris petendum eſſet. Itaqꝫ tam
pertinaci obſidione franci circumſepti Harfleum hoſti dedunt. Ea lege: vt tunc libe
ri facti ſi priuſq̃ Henricus Caliſium repeteret a francis non inuaderetur: ſe captiuos
caliſii repræſentarent. Relictis ad harflei cuſtodiam pręſidiis Henricus Caliſium
verſus cum ſuis contendit. Id poſtq̃ coneſtabilis Albretus cognouit: carolo indi
cat. Igitur mittūtur per omnem franciam nuntii qui nobilitatem ad arma vocent
aduerſus anglos: quibuſcum priuſq̃ artheſio abirent prælio decertare Carolus con
ſtituiſſet. Interim albretus & bouſſicaudus mareſcallus abauillam petentes quinde
cim totos dies anglum tranſmittere ſomam amnem prohibent. Deniqꝫ inuento
inter corbiam peronamqꝫ traiectu: amnem henricus tranſmittit. Indignati propter
ea franci ꝙ hoſtis ſine vlla cōcertatione ab eis dilaberetur: duces Barri atqꝫ borbo-
nii & niuernenſis comes anglo diem ad pręliandū per caduceatorem dicunt. Qui
rem ſibi acceptam eſſe ſimulans: præliandi ſe poteſtatē facturuꝫ eſſe promiſit. Sed fe-
fellit henricus expectantes francos: & per bellāquercum caliſiuꝫ petere properabat
Qua re cognita duces viam hoſti præcludunt: atqꝫ ad regē qui rothomagi erat mit
tunt precantes prælio adeſſe curet. At biturigū dux non cōtentus totis copiis vno
in loco pugnam indictam eſſe: memorqꝫ cladis apud pictauos acceptę: Carolum ro
thomagi continuit: ſatius eſſe dictitans prælio tm̄ vinci: q̃ & prælium vna cum rege
amittere. Nichilominus franci caſtra apud blangium metantes hoſtē vltra progre-
di prohibebant parati omni modo manu conſerere. Veruꝫ anglus impetratis vſqꝫ

Attrebatuꝫ obſidetur.

Blāgiana pugna & clades

in craſtinū induciis acies interim inſtruxit. Venit interea ad francorū exercituȝ aure
lianus dux cū duce brabantino:cōfluentibus inſuper vndiqꝫ militibus francis. Priꝰ
tñ q̃ acies procurrerent duces ad hoſtē miſere guyſcardū dalphinum hugonem de
traſſy & petrū de hely ſciſcitatū quid daturꝰ eſſet:ſi liber abire in angliā ꝑmitteretur.
Reſponſi(pręter aurelianū ducem)nemo cōſcius fuit. Ad inſequentē autē modum
ſuas franci acies ordinauerūt. Primā frontē agebant albretus & bouſſicaudus mare
ſcallus tria equitū milia habentes. Hos ſequebantur imprimis aurelianus dux cum
ſexcētis eqtibus:dux borbonius mille ducentos equites ducēs: edouardꝰ dux barri
ſexcentis militibus ſtipatus:niuernenſis comes mille ducentorū hoim ductor. Poſt
hos ordine cōpoſito incedebāt robertus barrenſis & daumallus comes cū quadrin
gentis equitibus. Comes deu trecētis pręerat. Totidē ducebat vandemōtus comes.
roſſius comes ducētos. Aderat quoqꝫ brabātinus comes quē hānonienſes ſequebā
tur. Nā ex ſuis ꝑ paucos eduxerat. Iohāni barrenſi lothoringi ducis fratri ducēti pa
rebant. In ſubſidiis dextrū cornu richemōtus comes & cū eo ſexcenti equites tuebā
tur. Siniſtrū vindocinenſis comes totidē ſtipatus armatis aſſeruabat. Armatorum
ſumma nobiliū decē miliū fuit præter peditū & humilis conditionis hoim ingenteȝ
multitudinem. In anglorū exercitu mille quingentos equites & peditum ſagittario
rum octodecim milia eſſe fama referebat. Ordinatis aciebus albretus validaȝ equi=
tum manū anglos adoriri imperauerat:ducibus gaufrido bouſſicaudo:grauilla:tri
molo:helipueto brabantino:iohanne dengeno:aleammo champeo:roberto thra
lo:& pichone de turre. Qui protenus mouētes neglecto albreti imperio ad primuȝ
conflictū fugę ꝑpetuo ſe dedecore cōmiſerunt. Anglus aūt explorato francorū ſta=
tu:cū eos negligenter agere:quoſdam ad ignē(velut frigentes)torpere(id enim ſub
extremo octobri menſe gerebat̄)alios per agrum palātes equos curare:& ad paſcē=
dum ducere quaſi hoſtē tam ꝓpinquū parui ęſtimarēt ipſe in incōpoſitos ſigno da
to repente ſuos educit. Mox atroci cōmiſſo pręlio:cecidere francorū milia quattu=
or genere illuſtri. Anglorū quadringenti cū duce eboracenſi henrici fratre. In hoſtis
poteſtatē viui venere aurelianus & borbonius dnces:Comites deu:vindocinenſis
& richemōtus cuȝ bouſſicaudo mareſcallo. Quos in angliā henricus captiuos du=
xit. Prelio non affuit dux britonū licet librarū centū milia ad ſtipendiū militum a re
ge cū ciuitate maclouienſi accepiſſet:donatus inſup eſſet aureo equo cuius frenū ſel
laqꝫ gēmis plurimis atqꝫ precioſis ornata erant. Eius equi preciū quinquaginta mil=
lium aureorū fuit. Blangiana clade affectus rex francus:armygniacū comitem cone
ſtabilē inſtituit hoiem potentē atqꝫ armis ſtrennuū. Qui armygniacēſiū copiis iſtru
ctus:ad regē cōfeſtim venit. Per eoſdē dies iohānes burgundorū dux contracto
exercitu cū trecas acceſſiſſet miſſis ad eū reginaldo dēgeno & iohāne maleſtreto bri
oci epo:offert carolus picardię adminiſtrationē ſi in anglos bellū gerere nō recuſet.
His reſpondet ſe ꝓpterea veniſſe vt regē dalphinūqꝫ generū ſuū cōueniat. Reuer=
tentibus nūtiis rex cū hominē armatum ad ſe admittere nollet litteras illico ad vici=
nas vrbes dat. ne burgnndū accipiāt. Latiniaci tamen qui ad ſequanā pariſiēſis agri
ſunt ducē & exercitū intra oppidum admiſerunt vbi ab ibibus nouembribus vſqꝫ
martii nonas hibernauit. Interim circiter dominicum natalem Dalphinus obiit
mortem:tumulo apud diuam Mariam Pariſienſeȝ impoſitus. Defuncto dalphino
armygniacus & tanguidus de caſtro Pariſianus prętor ciuitatis cuſtodię deſignan

tur & Carolus pontiuiaci comes regis filius præfectus pariſiorum quem capitaneũ appellant inſtitutus: miſſis ad hannonię comitem oratoribus vt carolum qui Dalphinus iam eſſet & cuius curã gerebat ad præfecturã obeundaꝫ pariſiuꝫ deduceret modo burgundus abſit qui rerũ adminiſtrationem magnopere affectabat. Tradunt hyſtorici ſigiſmundũ alemanię imperatorem eodẽ anno qui fuit domini quadringẽteſimus decimuſſextus ſupra milleſimũ ad carolũ deinde ad henricũ ꝯciliãdę pacis cauſa incaſſum veniſſe. Quo tempore apud valemontẽ armygniacus cum vicecomite narbonenſi anglos fugauit: quadringentis occiſis. Fugientem dorſeti comitem henrici patruelem: dũ mareſcallus longuyacus incautius perſequitur: ducentos ex ſuis e conſpectu arflei amiſit. Sigiſmũdus cum in anglia eſſet: venere ad henricum nuntii de ſuorum apud valemontem cęde. Eapropter animo ęger atqꝫ indignabundus: imperatorem de pace nõ audiuit. Interim male a frãcis aduerſus anglos nauali bello ad ſequanę oſtia pugnatum eſt: duce vicecomite Narbonenſi & montenaio. Eius incõmodi cauſa in piquetum de haya & riuerium boulignum refertur: qui cum inſtruẽdę claſſi: & ſoluendis militum ſtipẽdiis præpoſiti eſſent: ſegniter agentes: nec militẽ nauibus impoſuerãt: nec a terra aliquot onerarias naues ſubduxerant: cum in cõſpectu hoſtis apparuit. A rothomagis inſuper ſeditio ſurrexit: occiſoqꝫ raolo gaucurto ciuitatis prętore: arcem ciues circumſederant: cuius prę fectus erat iohannes borbonius pratelli dominus. Erat eo tempore Andegauiæ dalphinus ad curãdum funus ſoceri ſui ſicilię regis qui rothomagenſiuꝫ defectione cognita: carnutum ſe contulit: vbi nuntium accepit: Burgundos ſanctum florentinum obſediſſe. Igitur aduerſus illos Guidonem torſeyum cũ octingentis equitibus & baliſtariis mille confeſtim mittit. Occupauerant iam oppidum burgundi: oppidanis ſe illis ſponte dedentibus. Propterea franci impoſito arci firmiſſimo præſidio diſceſſerunt. Rothomagenſes autem cognito dalphini aduẽtu: demiſſiores effecti: ſeditionis culpam in milites transferebãt a quibus quottidianis affecti eſſent iniuriis. Admiſſis rothomagẽſium excuſationibus: dalphinus eis veniam dat: inſtituto daumallo comite qui ciuitati atqꝫ arci præſideret.

Touqua arx ab anglis capitur.

Interea duꝫ rothomagi hęc a dalphino geruntur: angli ad touquaꝫ quæ validiſſima eſt in normãnia arx: caſtris poſitis: eam timide ſegniterqꝫ ab iis qui intus erant defenſam capiũt. Et burgundus eodem tempore nuntiabatur Pariſium cũ ingenti exercitu aduentare. Inter hæc dubius dalphinus cui potiſſimum occurreret: decreuit pariſium proficiſci. Vix ciuitatem intrauerat ecce burgundus vãuis: & apud burgum reginę caſtra facit. Armygniacus autem & qui cũ eo Pariſii erant quottidianis illum eruptionibus laceſcentes: damnificãteſqꝫ caſtra mutare coegerunt. Propterea ad montemlericum mouẽs caſtellum certis cõditionibus recepit. Inde in vaſtinium cõtendens: cum puſſiacum fruſtra obſideret: carnutum copias mouit quam ſciebat a dalphino recenter defeciſſe. Angli præterea cadomũ falleſiam baiocas & ſanctum launduꝫ ſubiugant. Nec ſtetit in fide coniugali regina: cauſam ſumens: ꝙ a dalphino atqꝫ armygniaco dãnis iniuriiſqꝫ offenſa fuiſſet. Nam cũ grandem pecuniã diuerſis templis ſeruandaꝫ crediſſet: cancellario eius & guillermo canteo & iohanne picardo ſcriba theſaurum ꝓdentibus armygniacus: & ꝓuincię præſes Iohannes louuetus ea ſibi rapuerant. His cauſis excita mulier burgũdũ ex carnoto accerſit. Qui feſtinãtiſſimis itineribus ad regẽ ꝓfectus a turonẽſibus recipitur: captis theſauri ꝓditorib⁹ ꝗ multa ſe pecu-

nia redemerunt. Et cum Iohannes vinonetus arci pręeſſet eā nulla vi impulſus bur
gundo permiſit. Mox per turonorum loca diſpoſitis pręſidiis: Reginam cum filia
eius katherina carnotum adduxit. Inde ioingny ſe contulit. Quem ad yonam am-
nem vſqꝫ cum ſexcentis ſupra mille equitibus perſecutus armigniacus: quia increſcē
tem ymbribus amnem tranſmittere non poterat retro conuerſus eſt. Senonēſes tūc
temporis burgundorum partes ſecuti a rege defecerant. eam ob rem Pariſiani duce
tanguido eorum prętore ciuitatem illoruꝫ obſident. Qui circumſeſſione arctati: cū
de deditione facienda obſides dediſſent: audientes ſubſidium illis a burgundia veni
re deditionem ad obſidum perniciem omiſerunt.. Nam eorum obſidibus capita ſe-
curi percuſſa ſunt. In linguam occitanaꝫ per id tempus auraicenſis princeps bur- Auraicenſis princeps
gundę factionis opinatiſſimus ſectator: expeditionem deſumpſit. In quem dum ar-
uerni viuarienſeſqꝫ arma parant: ipſe magnam regionis parteꝫ occupat: præter vil-
lam nouam & bellocarum. Anno deinde chriſtianę Milleſimo quadringenteſi-
mo decimooctauo menſe mayo: iohannes villerius inſulæ adę dominus: trecentis
bellacibus atqꝫ ſanguinariis ſatellitibus ſtipatus noctu pariſium ingreditur patefa-
ciente ciuitatis portam perreneto clerico fabro ferrario: qui patri claueꝫ ciuitatis ſuſ
tulerat. Iamqꝫ ad mediam ciuitatem nullo percipiente peruenerat cum ſuos clama-
re pacem & ſalutem burgundo villerius iubet. Ad pacis nomen ii qui burgundę fa Iohānis vil-
ctionis erant excitati: andreana protinus cruce deſumpta (id eniꝫ erat eius factionis lerii crudeli-
ſignum) villerio ſe adiungunt. Aurelianorum vero partium ſtudioſi: abditis locis tas.
vtcunqꝫ melius poterant ſe credebāt. Ea perſecutione cognita dalphinus & qui cū
eo erant in ſancti Antonii propugnaculū ſe recipiunt. Erant autem cum Iohanne
villerio veteres regii officiales & miniſtri qui magiſtratu fuerant amoti: qui ad regē
cum villerio venientes: innouata cum eo familiaritate atqꝫ beniuolentia: hominem
mentis impotem equo impoſitum per vrbem circunducunt ad populi fauorem ſi-
bi conciliandum. Nec mora in omnes quos ſibi hoſtes eſſe arbitrarentur deſęuiunt
Atqꝫ in primis armygniacum: Henricum de marla francię cancellarium: comiteꝫ de
grandiprato: & q̄plurimos varię dignitatis & potentię homines quos in cuſtodia
diuerſo carcere diſtinebant: interimunt. Nam miſſo ad eos lictore: cum perditis ho Cędes
minibus qui ex agris ad eos defluxerant: eos e feneſtris vel pinnis præcipites in paui
mentum deſilire compellebant: Iohanne burgundo Pariſii agente. Auctorib⁹ quo-
qꝫ quem dixi villerio: iohanne lucemburgo: Carolo de lens/ claudio caſtello: & Gui
done barrenſi. Interemptorum per hanc tyrannidem numerus miliuꝫ quattuor fu
iſſe relatum eſt. Cauſa necis ſatis erat alternę miſerationis ſignū: aut ſi quis ſua perdi-
diſſe quereretur. Nam qui regis erant armygniaci/ qui burgundi: burgūdiones per
ignominiā appellabantur. Dalphinus auteꝫ cum ex propugnaculo ſancti anto-
nii meldunū ꝑueniſſet: accitis belli ꝑfectis: petrus de rieux mareſcallus francus & bar
baꝫanus complureſqꝫ alii armatorū ductores ad eum profecti ſunt. Quibus cum ꝓ
pugnaculum antonianū repetens: tentat pariſios recuperare. Progreſſi itaqꝫ ꝑ ſan-
cti antonii militarē viam iā ad bauderii portā venerant: cum domos ciuiū ingrediē-
tes: prędas agere milites cœpunt. Quāobrē irritatis in ſe ciuib⁹ cœpto deſtiterūt. Et Inſolens mi-
dalphinus ſpe recuperandę vrbis depoſita/ meldunum rediit. cōmittitqꝫ tanguido les.
campanię & briæ finitimarūqꝫ vrbium adminiſtrationē. Inſtituit quoqꝫ linguę oc-
citanę rectorē comitē fuxi. Qui magiſtratu adepto nihil moratus: contractis copiis
auraicenſeꝫ regione ad nymatēſem vſqꝫ vrbeꝫ & ſancti ſpūs pontem extrudit. Inte-

rim dalphinus in turonos ꝓgrediens ciuitatem recepit:ciuibus nullo dāno affectis

Proditio ab ancilla.

Præerat per hos dies conciaco caſtro petrus de ſantatrila vaſco/centum equites habens.Quem ancilla quam ſibi ſeruienteʒ domi habebat hoſti(vt protenus dicā) prodit.Erat in vinculis homo ancillę notus:eadē qua mulier patria oriundus.Hęc cum ad captiuum interdum verba faceret:Captiuus fidem interponit ſi ſe liberaret: eam in vxorem accepturum.Ancilla ſpe nuptiarum ducta:ſub puluinari quieſcentis domini claues arcis noctu ſurripit.Et carcere recluſo vinctiſqꝫ emiſſis:illi ad præfecti cubiculum irrumpentes hominem iugulant:atqꝫ opibus direptis arce potiuntur accerſito feſtinanter Iohanne lucemburgo : qui in viromandia agebat.Illuceſcēte ſole petri milites ſolitudinē arcis e proximo vico admirantes: inſcenſis equis pars montem acutum/pars guyſam in terraſcia petiuere:duos præficientes ſibi belli duces:ſtephanum vignolum qui & hyrus appellatus eſt:& Potonem de ſantatrila armis per omnem ętatem inſtructos & apprime belli peritos. Qui mox in agrum ſueſſionum ducentes cum equitibus quadraginta tantum longauallum quadringentis militibus ſuperbum fudūt.Eadem quoqꝫ fortuna vſi hectorem ſauenſum mille armatorum ductorem in territorio laudunenſi ſuperauere.

Hyrus.

Pōtiſara recuperata

Pontiſaram franci per id tempus ex anglorum ſubiectione funibus in muros ſcādentes noctu recuperarunt.

Rothomagus obſeſſa.

Henricus autem anglię rex:primo vere inſequentis anni:qui erat chriſtianę ſalutis Milleſimus quadringenteſimus decimuſnonus rothomaguʒ circunducto milite obſedit:occaſione accepta:ex ciuium ſeditione qui pręfectū ſuū daumalē comitem cum multa normannorum nobilitate ciuitate expulerant:admiſſis burgūdis cum duce eorum Guidone boutilerio . Septem totos menſes anglus obſidionē continuauit.nichil omittens quod ad expugnationem pertineret.Nec minus conſtanter obſeſſi reſiſtebant.Ita vt commeatus pœnuria tabeſcentes muribus veſcerētur ſperantes vel burgundorum vel dalphini ſubſidio prope diem iuuari.Sed neuter opem tulit.Nam burgundus neglexit . Dalphinus autem occupantibus anglis ſequanę amnis aditus:ſuppetias mittere non potuit:& erat illi aliunde aduerſus iohannem burgundum ſollicitum negocium cui copiis non ſatis potens obſiſtere nequibat.Igitur deſerti auxilio Rothomagenſes in hoſtis poteſtatem venere.

Burgūdi ducis cędes.

Interea Burgundus diu varius animo:anglorum ne an dalphini amicitiam ſibi compararet:tandem dalphini partes ſequi conſtituit : hortantibus maxime Philippo ioſquino & Iohanne tolonguo cum nobili fœmina domina de grat . Eſt oppiduʒ cum arce vbi amnis yona ſequanam influit: cui monſteriolum nomen eſt: pontem ad vtranqꝫ fluminis ripam habens cum ſublicio tabulato quod in portę formam pro rerum & temporum conditione ſublatum viam præcludit intrare vel egredi oppido volentibus. In eo loco dies principum conuentioni dictus eſt. Congreſſuris principibus/ne ab aulicis alteralterius principis tumultus oriretur . placuit tabulatum erigi atqꝫ obfirmari:& ad pontis caput oppidum verſus ex tignis & ſublicis tabernaculum extrui in quod cum ſingulis principibus Dalphino atqꝫ Burgundo decem delecti proceres tantum introirent . Conuentu inito : cum hinc atqꝫ hinc multa de præteritis iniuriis refricarent : ſubito excandens vnus qui cum Dalphino aderat:Iohannem burgundum necat.Hic fuiſſe creditus eſt tāguydus de caſtro aureliani ducis qui Pariſii imperante burgundo interemptus eſt maxime olim familiaris.Eius necis auctorē fuiſſe carolum dalphinū ꝙuis nonnulli putauerint: adoleſcētis tamē innocētia hinc coniectari poteſt:ꝙ ad cędē expauit:faciē a ꝑcuſſoribꝰ auer-

tens neqꝫ ętas hoc ſuſpicari permittit/quam manſuetam egit ſemper & clementem

Iohanne necato:Philippus eius filius qui pariſii agebat anglis ſe coniungit. Carolumqꝫ regem cum regina & katherina filia quos in poteſtate pater viuens habebat Henrico anglo tradit:Pariſios quoqꝫ briam campaniam atqꝫ burgundiam adiungit. Quibus auctus henricus katherinam Caroli filiā trecis vxorem accepit:non reclamante populo qui ſpem acceperat libertatis cum tot potentes ad pacem coniunctos principes videret.

Hēricꝰ āglꝰ catherinā caroli filiā duxit vxorem.

Facile ſiquidem populus fidem conſtantiamqꝫ propoſita ſibi libertate commutat. Dalphinus dum hæc aguntur in linguam ſe occitanā confert:vbi recepto vi ponte ſanctiſpiritus:& nymatenſi vrbe recepta: comitem fuxi magiſtratu amouet inſtituto in eius locum Carolo borbonio claromontenſi comite. Qui biterras a fuxenſibus occupatas mox obſedit cepitqꝫ. Dalphinus autem his geſtis ad bituriges turonoſqꝫ feſtinus acceſſit. Henricus vero ex trecenſibus ſenones adoritur:ſcotorum regem quem captiuum habebat ſecum ducens ratus ſcotos qui auxiliares dalphino venerant:captiui regis fortunam miſeraturos & cum eo in ſcotiam reuerſuros. Sed illi parui habito rege:dalphinum ſecuti ſunt. Subiugatis ſenonibus:moretum monſteriolumqꝫ capit. Inde meldunum circuncingēs latus oppidi quod ad ſiluam reſpicit anglus obſidet. Alterum vbi eſt diui petri templum burgundi tenuerunt.

Meldunum capitur.

In præſidio erat Barbaſanus qui meldunum egregię tuebatur: qui tandem frumenti copia defectus:dedere ſe angloruꝫ poteſtati compulſus eſt. Libertate inde abeūdi omnibus propoſita:præter eos qui Iohannis burgundi necis conſcii haberentur. Oppido recepto:quos voluit reos henricus depręhendit:& in primis barbaſanum & aliquot militum præfectos: cuꝫ alicuius nominis & potentię incolis quos pariſium in cuſtodiam miſit. Meldem quoqꝫ paulopoſt anglus circumuallat & ſuppetias obſeſſis ferentem dauphemontum dum in ciuitateꝫ irrumpere feſtinat/capit.

Meldis capitur.

Deſperato ſubſidio:obſeſſi cum diſſidium inter ſe concitaſſent:deditionem faciunt:data poteſtate militibus abeundi:præterq̄ notho de vauru eiuſqꝫ vicario: quos Henricus ad arborem vlmum quæ in via militari Pariſium verſus procera erat:ſuſpendere iuſſit. Paucis poſt diebus ipſe cum vxore in Angliam traiecit. vbi prægnans regina henricum peperit.

Henricus ex Margareta naſcitur.

Quo tempore comes de pointieure britonum ducem captum in cuſtodia ſeruauit. Et clarentię dux henrici frater ex normannia Andegauiam cum valida armatorum phalange profectus:caſtra apud belliſortum metatus eſt. Qui ex ſcotis frumentatoribus captis cognito inter prandendum:ꝙ apud Baugeum franci cuꝫ ſcotis in armis eſſent:a conuiuio ſurgens. Adoriamur inquit illos in noſtra ſunt poteſtate. Nec pedites vlli ſed equites tantum nos comitentur. Progredientibus anglis ad vicum cui paruus baugius vocabulum eſt:Iohannem de cruce ſtrennuum equitem gallum offendunt. Qui conſpecto hoſte raptim cum ſuis templum ingreſſus:offirmatis in hoſtem portis in turrim eccleſiæ conſcendit. Vbi dum fruſtra clarentiæ dux ſedet: reliquos inuadere francos approperat. Præcedebat aciem dux ſuper galeam ſertum aureum gemmis honeſtatum portans. Quem in ſe irruentem franci inter primos necant. & cum eo complures proceres anglos. Captis comitibus hantitono & ſombreſſeto: necnō thoma beauforti ſombreſſeti fratre: reliqui fuga dilapſi ſunt.

Clocestrię dux occidit.

Qui cœnomannum petentes cum effractum pontem comperiſſent:deſumptis candidis francorum more crucibus ſe Francos ſimulantes: Ruricolas pontem inſtaurare compellunt: quos tranſmiſſo ponte protenus trucidarunt. ſeqꝫ in Normanniam contulere.

Interim dalphinus ex pictauis turonum veniens: comitem bouſcaudum ſcotuꝫ conestabilem creat:& aduerſus burgundos ducens montemmiraldum Gallardo- nemq; in cœnománia capit. Cęterum héricus ex anglia(accepta fratris ſui claren tiæ ducis morte)maioribus copiis eductis: druydes id eſt drocas capit: & deinceps vindocinas adorſus:baugentium contendit. Sed cum ad vada ligeris caſtris poſitis anglum tranſitu franci prohibent:Henricus commeatu deſtitutus:ſecundum lige- rim iter faciens in belſiam exercitum ducit hortenſibus herbis atq; holeribus tantũ vitam ſuſtentantem. In ea regione reugemontem a ſe captum incendit:ſupplicio af fecto cum ſuis commilitonibus arcis præfecto. Poſt hæc ad villam nouam quæ ad amnem yonam ſita eſt contendens oppidum vi occupat:atq; inde vindocinas ver ſus ſe conuertens:fame peſtilentiaq; vexatus:quattuor ex ſuis milia amiſit:auium fe rarũq; pabula:q̃ per agros ſcilicet inhumata iacuerũt. His ipſis diebꝰ Iohãnes fo reſtanꝰ rochebaronis dñs:burgũdę factionis aruernos ductis in eos copiis variis in curſionibus vexauit. Verum complures aruerni proceres ex anicio duce Carolo p- driaci comite in hoſtem progreſſi ſunt. quos vbi venientes ad ſe hoſtes conſpiciũt:

Seruereta oppiduꝫ capit a francis.

in oppidum quod ſerueretam incolę vocant ſe conferunt. Franci autem nihil cun ctati proxime oppidum caſtra metantur. Interim caſtris egreſſus ſagittarius quidaꝫ molendinum quod iuxta erat petit:quippiã prædę ſperans. Nec diu moratus mo- lendino ignem intulit:quo mox oppido conflagrante:burgundi partim ad perdri aci comitem & francos: veniam petentes confugerunt: partim cum foreſtano per montana rochebaronem petiuere. Quos perſecuti franci rochebaronem & alias quæ foreſtani arces erant receperunt. Conenſes aũt qui ligerim accolunt cum a frã cis obſiderentur: de oppido dedendo obſides tradiderunt ſi intra conſtitutum di- em ſubſidio non iuuarentur.

Henricus moritur.

Henricus opem conenſibus laturus morbo(quẽ Fia crii eſſe vulgus credit)corbolii decumbens: non multis poſt diebus defunctus eſt. At nichilominus bethforti dux conenſibus ſuppetias tulit: & franci acceptos obſi- des reſtituerunt. Ex conenſibus bethfortus dum bituriges adoriri contendit:audi- ta henrici morte:cœptis deſiſtens in angliaꝫ: Burgundi in burgundiam redierunt.

Caroli ſexti mors.

Inter hæc belli incommoda Carolus rex vltima naturę perſoluit: apud ſanctum dy oniſium ſepultus. Anno ſalutis Milleſimo quadringenteſimo vigeſimoſecundo. quo etiam anno Henricus mortem obierat.

Eiuſdem compendii Liber decimus.

t

Rium proxime pręcedentium regum fortuna:aduerſitatis qui dem atq; miſerationis plena fuit. Sed quẽadmodum ſolidũ & vegetum corpus malę valitudinis nõ confeſtim ſentit incom- moda:ita ſuperioris temporis locuples & diuitiarũ oppletus populus tolerandis aduerſitatibus primũ ſufficiens: frequen- tia tandẽ calamitatum attritus tabeſcere & quaſi obſtupeſcere cœpit. Naꝫ toto regno hinc a burgũdionibus: inde ab anglis mox ab his qui ſe rebus conſulere dicebãt ita tumultuabatur: vt dicere difficile eſſet: hoſtis ne:an frãcus plus dãni miſerabili populo importaret. Eo quoq; fortunę ini-

Biturigum rex.

quitas ꝓceſſit: vt carolo eius temporis regi: de quo ſcribere incipio bituriges tantuꝫ parerent:& biturigenſis rex ipſe ab hoſtibus vocaretur. Quę enĩ militũ cohortes &

præfecti:ſparſis locis arces & aliquot loca tenebant:nullo ſtipendio ſuſtentati:ſicut ab hoſte cū poterant rapiebant:ita ab amico atqꝫ obtēperāte pro eorū libidine auferebant.Per has igitur malorum omniū tempeſtates carolus caroli ſexti filiꝰ rex appellatus eſt.Henricus præterea(patre henrico defuncto)regiū franciȩ nomen vſurpabat:franciȩ angliȩqꝫ ſe regem publicis priuatiſqꝫ litteris:& forēſi ſigillo monetaqꝫ quā nouam cudit appellans.Itaqꝫ cum ex vetuſtiſſima edouardi tertii querela:tum ex ea quam nunc dicā cauſa franciæ regnū henricus vendicare ſe iactabat.Nam duꝫ katherina Caroli ſexti filia henrico huius henrici patri nubit.Hȩ matrimonio leges dictȩ ſunt.Si præ henrico vita defungeretur carolus:franciȩ regnū henricus adiret. Sin cōtra:& ex henrico virilis proles ſuperſtes foret:Carolo deficiente:Hērici filius franciȩ principatum adipiſceretur.Nulla de carolo cuius nūc geſta ſcribere aggredimur legitimo licet hȩrede mentione habita:tanq̄ ad eum nulla regni portio attineret.Itaqꝫ in regia & primaria francorū ciuitate mortuo patre henrico hēricus ipe tēporaria ambitione ſuperbiens q̄q̄ in anglia vnuꝫ annum agens educaretur:regia appellatiōe atqꝫ adminiſtratione vſus eſt:hebetis quidem ingenii nec ſatis ad regiā maieſtatem idonei.Cui tametſi illuſtre exordium fortuna conceſſit:deſeruit tamen & vtroqꝫ tandem regno extruſum miſera ſeruitute ſeneſcēteꝫ affecit. Ad primas henrici gloriolas & faſtus carolus intentiore animo nixuqꝫ erectus:armis ius tueri: & hoſtem extrudere regno tētauit victis aliquādo:atqꝫ interdū vincentibus francis Nuſq̄ tamen p eos dies totis copiis pugnatū eſt. Sed vt caſu ſe milites offendebant occaſione captata:repētina prȩlia cōmittebant.Eſt eñ miles francus ad ſubitaneos caſus audax & prōptus & plerūqꝫ fœlix.In diu meditatis minꝰ feruēs & raro bene fortunatꝰ.Igiť illud miſerabile fuit qđ ſalſeberieñ & ſufforto āglis comitibus dū crauantū obſidēt cōmiſſuꝫ eſt.Vbi dū boucatius coneſtabilis & almaricus ſeueracꝰ ſeneſcallus a carolo miſſi liberare obſeſſos magnis viribus ꝯtendūt duobꝰ ex ſuis milibus occiſis ipe coneſtabilis viuus capiť.Quo fere tpe aliud cōtraria admodū ſorte a iohāne haricurto comite daumallo apud broſſimerā aduerſus anglos quaſi ludente fortuna geſtū memorať.Ex normānia duce thoma poullo/angli ꝑfecti:incurſionibus p andegauēſeꝫ cœnomanūqꝫ agrū factis:cū apud ſegreyum caſtrū aliquot dies caſtra habuiſſent obſidibꝰ acceptis:captiuiſqꝫ abductis & abactis pecoribꝰ:normanniā repetere ꝯſtituerunt. In eo igitur viculo inſtructa acie ſe ſiſtens daumallus hoſtē expectat:ꝑmiſſis octoginta eqtibus:duce Ambroſio deloro & ludouico tromargo:q hoſtis aduentū explorarent.Quē vbi cōſpexere animoſi in eū ferūtur.Sed q in prima fronte angli pedites incedebant:ſinguli ſingulos pacutos ſibi palos veteri ſuo more ꝯſtituunt.Quare frāci equites a pedite anglo ſenſiꝫ diuertētes in poſtremā aciē incurrūt.ita vt turbatis ordinibus peditē anglū ſimul cuꝫ eqtibus pugnare coegerint.Interim aduenīēs cū ſuis daumallꝰ:ꝑliū acerrime cōmittit fuditqꝫ hoſtem recupatis obſidibus atqꝫ captiuis cū milibꝰ boū duodecim.Ex anglis eo prȩlio quadringenti ſupra mille ceciderūt ꝑter eos q fugientes necati ſunt. Ex francis eques vnus auratus iohānes ruffus cū aliis paucis deſideratus eſt. Ex anglorū toto numero centū omnino euaſere.Capto in fuga thoma poullo & thoma clitone.Victoria potitus daumallus in normāniam per abrincas ad ſanctum laudum vſqꝫ progreſſus:tandem in cœnomāniam reuerſus eſt:præda onuſtus & gloria clarus. Per id tempus ſalſeberienſis comes anglus ſedanam briȩ oppidum circūſedit & expugnauit:occiſis inter oppugnandū quadraginta francis cum eorum prȩfecto guillermo

Carolꝰ ſeptimus rex.

Hēricꝰ ãgluſ pſeudo rex.

Frāci ſupanť

Haricurtus anglos vicit

Sedana ab anglis capiť

Mõs ſancti michael obſidetur. marino:& totidem imperio comitis furcis ſuſpenſis. In normannia vero cũ ſan-
cti Michaelis montem qui in ęſtuario maris eſt britãniam verſus anglus circũualla
ret turriculis ex materia ad militis ſtationem per mõtis ambituʒ extructis: magniſqꝫ
nauibus & milite & cõmeatu inſtructis:ne quid ad obſeſſos importari poſſet mira-
bili rerum pœnuria incolas affecit. Donec cõparata apud ſanctum maluʒ claſſe:bel
lifortus britonũ admiraldus anglos inuadere fœliciter tentauit. Nã ita nauali præ-
lio ſuperior extitit:vt anglis copioſo numero occiſis obſidionẽ diſſoluerit. Ab obſi
dione dimoti angli:ardonem tribus paſſuũ milibus a monte diſtanteʒ fugientes:in
eo loco ꝓpugnaculum quod baſtildam vulgus appellat extruunt. Ex quo in are-
nas frequẽtes progreſſi leuia cum iis qui in præſidio apud ſanctũ Michaelem erant
prælia cõmittebant:donec iohannes conlonceus normãnus eques (ſicut inter eum
& Michaelianos cõuenerat) ſtatuto die adueniens:repertos in arena anglos ad du
centos occidit. Capto Nicholao bourdeto anglo opulento homine. Venit eo-
dem tempore rupellam comes glaſcueñ. ſcotus quinqꝫ armatoruʒ milia ducens vt
Carolo regi auxiliaris eſſet. Quem rex beniuolo affectu & multo honore ſuſcepit.

Dux autem bethfortus quẽ francię regentem anglicana factio appellabat yueri
normannię arcem obſidens:poſtq̃ menſes tres in negocio perſeuerat:Giraudũ loci
præfectuʒ eo neceſſitatis ꝑducit:vt intra definitũ diem ſi ſibi non auxiliarentur fran
ci arcem dederet. Quod cũ Giraudus regi per caduceatorẽ nunciaſſet:Carolus ex tu
ronis Iohannem alẽconii ducem deputat qui vna cuʒ comite glaſcueñ. comite bou
cano:comite daumallo:& vicecomite Narbonẽſi bethfortum ab yuero propulſa-
rent. Illi per carnutes magnis copiis iter facientes certi facti ſunt Giraudum arcem
Pugna apđ vernolium. bethforto dedidiſſe. diuerſi igitur ab yuero: Vernoliũ quam anglus tenebat capiũt
quæ cum ad alẽconii ducis ius pertineret:eam duci reſtituũt. Ibi dum de futuro bel-
lo gerendo cõſultant:bethfortus in eos mouere nũtiatur. Fuere qui pręlium detre
ctarent:ſuperioruʒ incõmodorum non obliti:quę & apud creciacum & deinde a-
pud blangiũ franci accepiſſent. Alii quibus odioſus erat anglorũ principatus præli
um ſuadebãt:dedecori illis atqꝫ timori datũ iri:ſi in proximo habentes hoſtem pu-
gna abſtinerent. Nam ſi nullo cõmiſſo prælio inde abeant:fugę ſimilẽ diſceſſum eo
rum eſſe. Vicit ſententia hęc:quæ infœliceʒ habuit exitum. Egreſſi vernolio franci:i
proximo agro acies inſtruunt. Et vtriqꝫ cornu equitatus partem diſtribuunt. Beth
fortus interim ordinato agmine incedẽs:mox vbi in cõſpectu aſtitit:franci præliuʒ
conſerunt. Lombardi equites numero quadringẽti quibus mãdatum erat in pri
mam hoſtiũ aciem irrumpere cũ primos in frõte obuios fudiſſent prędę auidi ad di
ripienda caſtra magis q̃ ad feriendũ hoſtem operam nauauerunt. Qui autem alteri
cornu præerant equites franci cũ ſe in primam ſagittariorũ frontem intuliſſent:an-
glos fundunt/diſſipant/occiduntqꝫ. ita vt facile hoſtis exiſtimaret victoriaʒ penes
francos eſſe. Sed bethfortus ſuos reuocãs & fortiter pugnare cohortatus:prælium
inſtaurat francoſqꝫ euincit. Ex quibus cecidere glaſcuenſis comes cum filio iameto:
Comes boucanus:daumallus:vicecomes narbonenſis:comes ventadorus: grauil-
la:belſautus:Carolus bonus/antonius cahorſus malicornus: guillermus de palu-
de: alii pręterea ad numerũ quinqꝫ milium. Capti fuere Alenconius dux & eius no
thus:& traietanus frãcię mareſcallꝰ. Potiti victoria angli vernoliũ recipiũt:dimiſſis
libere francis qui oppidum tenebant. Salberiẽſis poſt hęc comes collectis copiis
dum cœnomanũ eius obſidendę cauſa pergit: Guillermus porcus eques ex inſidiis

quas non procul a ſagio poſuerat:in anglos inſiliens complures nullo ſuo dāno in
teremit & cepit. Nihilo tamē ſegnius ſalberienſis pręteriens cœnomanū duxit: quā
tormentis labefactā tandem ſubiugat:data frācis abeundi poteſtate:cū ei mille qui
gentos aureos ꝑſoluiſſent. Mouit inde ad ſanctum ſuſannam eiuſdem regionis
validum oppidū. Cui ambroſius delorus p̄fectus erat. Dura obſidio fuit:quippe q̄
& anglorū continua oppugnatione & francorū virili defenſione vulneruꝫ & mor
tis plena extitit. Habebat anglus tormēta nouem:quas bōbardas dicunt quib⁹ op-
pidi muros cōtinēter quatiebat:ita vt paucis diebus tm̄ muri deiecerit quantū arcu
emitti ſagitta poteſt. Igitur cōpulſus neceſſitate delorus deditionē fecit:duobus ſcu
toruꝫ milibus ꝓ ſua ſuorūq; libertate hoſti ꝑſolutis. Cepit pręterea ſalſeberiēſis ar-
cem menam cui inhes nomē incolę dicunt:cepit & feritatem bernardi quarto mēſe
poſtq̄ eam circūſediſſet. Liberatus eodē tempore ex angloruꝫ poteſtate arturus
richemōtus comes britonuꝫ ducis frater:ad carolū qui andegauis agebat ex anglia
venit:& ſalutādi regis & ei obſequēdi cauſa. Quē perbenigne carolus habuit:eum-
q; coneſtabilatus dignitate affecit mortuo in vernoliana pugna boucano q eūdeꝫ
magiſtratum geſſerat. Paucis poſt diebus exactis angli cū ſanctam iamā dirutū oliꝫ
oppidum & britonibus finitimū inſtauraſſent/poſito illic robuſtiſſimo ex ſuis præ
ſidio:arturus coneſtabilis collectis viginti hominū milibus:ſanctam iamam circūſi-
dere pergit. Dum autē quattuor totas horas in oppugnatione cōſumit: Angli per
poſticū quod ad lacū oppido ꝓximū eſt eruptione facta:eius partis inſultores par
tim pellūt partim interimūt:alios in ipſo lacu merſos extingūt. Igitur omiſſa oppu-
gnatione cū in caſtra franci reuertiſſent:exorto media nocte tumultu:omēs deſertis
caſtris tormētiſq; reclamante arturo in ſua quiſq; remeant. In andegauiā tamen nō
multo poſt ducēs guellerandū cepit. Cōtra vero angli remefortū arcem cœnoma-
nenſibus abſtulerūt. Quā paucis poſt diebus ſableyus prefectus & belmanori⁹ ad-
iutore ambroſio deloro vi receperūt & deinde malicornū. Hos inter euētus guyo
nus cū centum equitibus francis ex ſableyo ꝓfectus via militari quæ a cœnomania
alenconiū ducit guillermū hodehalū viginti equitibus anglis ſtippatum obuiū for
te habet. in quos dū protenus irruere guyonus feſtinat angli ex equis deſilientes ad
uerſus hoſtē virili ſe audacia inſtruūt:atq; ita tuentur:vt ſeruato ordine & loco ꝑli-
antes:cōplures ex francis confoderint/& aliquot captiuos/recipientibus ſe cœno-
maniā francis abduxerint. Ad hunc modū cōpoſita & ſibi ꝯſtans virtus gloriabun
dam ſtultāq; interdū temeritatē exupat. Quo tēpore gyacus inter regis cōſiliari-
os primarius delatus q regis fiſcum theſauroſq; ad ſuos vſus magis q̄ reipublicę vti
litatem diſpēſaret:arturi iuſſu capitur & in ꝓfluento demergitur. Obſidentibus
per eos dies montiſargum anglis:oppidūq; perſeueranti oppugnatione premēti-
bus:mittit arturus ad obſidionē ſoluendā:equites armatos grauillam & gaucurtū
ſtephanūq; vignolū hyrū. Hi accepta forti militum manu:dum ad mōtiſargū pue-
nere:effractis munitionibus quibus ſe hoſtis circūſepſerat plurimis occiſis Anglos
fugant. Non diſſimili fortuna apud ambrieras pugnauit ambroſius delorus ad
uerſus henricum blancum anglū:ducentis ſupra mille armatis ſtipatuꝫ cū ipſe delo
rus centum tm̄ & ſexaginta equites haberet. Eadem tempeſtate alenconii dux q
apud vernoliū captus fuerat ex anglia liberatus eſt:ſolutis ob redemptionē eius du
centis aureorū milibus quę partim pręſto impendit:datis pro his quę diſſoluenda
reſtarent obſidibus. Inter hęc cœnomanēſes anglorum principatum peroſi:ali-

Cœnomanum capit

Artur⁹ richemont⁹ ex anglia liberat⁹ coneſtabilis a carolo cōſtituitur.

Gyacus theſaurarius demergitur

Alenconii dux de captiuitate redit.

quot præfectis francis accitis eos in ciuitatem clam admittunt:comite dorualllo atqꝫ
albreto negociũ gerentibus. Hoſtes cognito francorũ ingreſſu in turrem (cui orbẽ-
dellę nomen eſt) iuxta ſancti vincentii portam propere ſe recipiũt:mittentes feſtinã-
ter ad Tallebotum qui Alenconiũ tenebat:vt ſuppetias illis ferat:dũ ſpes extabat re-
cuperandę ciuitatis. Tallebotus cui paratę in armis copiæ erant audito ſuorũ peri-
culo magnis itineribus cœnomãnos petit. At franci quaſi ſecuri rerũ ſuaruʒ:in di-

Franci negli-
gentes.

uerſoriis delicate ſe curantes quid hoſtis moliretur parũ aduertebant. Itaqꝫ veniẽs
tallebotus & a ſuis receptus per eam quã ipſi occupabant portã ciuitatem inuadit
recepitqꝫ:exturbatis francis & iis qui deditionis cauſa fuerant ciuibus ſupplicio af-
fectis. Nec diu moratus Tallebotus põtorſonem a Richemonto inſtaurataʒ & va-
lido præſidio munitam obſidet atqꝫ expugnat. Aurelianum quoqꝫ ſalſeberien-

Aurelianuʒ
ab anglis ob
ſeſſum.

ſis comes & cum eo Tallebotus & comes ſuffocus cõtracto ingenti exercitu angu-
ſtiſſime circũcingit:ędificatis per Gyrum quattuor firmiſſimis propugnaculis qui-
bus importari quicq̃ in ciuitatem facile ꝓhibebant. Naʒ quæ ad ligerim amnem ſu-
pra aurelianum infraqꝫ oppida ſunt Anglo parebant. Fuit tamẽ Aurelianenſibus
animus ſemper erectus: & anglicę dominationis impatiens. Quibus præterea Ca-
rolus rex q̃ poterat maxime erat ſine intermiſſione ſubſidio. Et aureliani ducis no-
thus Iohannes homo apprime militaris egregiã nauabat operam tuendæ ciuitati.
Bouſſacus quoqꝫ franciæ mareſcallus:cum Stephano hyro ciuitatem continenter
tutabatur. Erant ea parte qua in Belſiam via eſt:grandia ſuburbia & cõplures ędes
ſacrę. Quæ omnia franci ne hoſti cõmodum afferrent diruerunt. Angli vero ad al-
teram ligeris ripam ſuburbiũ cum propugnaculo pontis occupabant. Non tamen
ita omnia complectebantur:quin inter propugnaculum grãde: cui Londonię no-
men hoſtis indiderat:& id quod ad ſanctũ Lupum erat multum ſpacii intercederet
qua ad obſeſſos via patebat. Igitur vt laboranti ciuitati ſubueniretur:dux Borbo-
nius:& cum eo ſtruatus coneſtabilis ſcotus:Doruallus præterea & ſtephanus hy-
rus collecto iuſto exercitu:dum Aurelianis ſuppetiari cõſtituunt: nuncium accipi-
unt Iohannem faſtolum anglum equitem cõmeatum ex Pariſiis copioſum deſum-
pſiſſe:& ad eos qui in obſidione agebãt deducere:adiutore Symone morhiero Pa-
riſiorum prætore. Spe autem intercipiendi cõmeatus adducti franci/in Iohannem
faſtolum iter conuertunt. Ea re cognita Faſtolus ex tempore cõſilium ſumens:cur-
ribus atqꝫ vehiculis ſe ſuoſqꝫ non procul ab Ieuilla belſiæ oppidulo circumſepit:&
relictis equis pedes pugnat. Idem Struatus & Doruallus cum bona francorum par-
te faciunt. Ceſſit Faſtolo victoria ſtruato Dorualloqꝫ cum ducẽtis ſuorum occiſis.
Borbonius vero Aurelianum contendit. Per eam obſidionem Salſeberienſis co-

Mors ſalſe-
berienſis co-
mitis.

mes (ex propugnaculi feneſtra quod ad extremum pontem eſt) ciuitatis ſitum con-
templatus: agitabat animo quonam pacto vrbem expugnaret. Cui vnus ex copia-
rum præfectis ei aſſentãs cum dixiſſet (Tuam here ciuitatem nunc libere conſpicere
potes) lapis ex tormẽto a ciuitate incerto auctore emiſſus labrum feneſtrę concutit
Cuius fragmenta in ſalſeberienſis faciem diſſipata mortem homini poſt inſequens
biduum intulere. Haud tamen ſegnius angli in obſidione perſteterunt: curãte om-
nia diligenter Guillermo glaſſida genere quidem non ſublimi ſed prudentia & re-
rum gerendarum peritia inter ſuos illuſtri. Longa obſidione vexati Aurelianenſes
conſilium capiunt:qua ſe via ab hoſte liberarent:ſuadẽtibus quibuſdam nulla de-
ditione facta:pecuniaʒ anglis dare. Aliis vero deditionẽ vtileʒ fore:ſi burgũdo duci

ciuitas permitteretur: qui franco genere ortus ſperaretur ab anglis aliquando diſceſ-
ſurus. Potior hæc ſententia viſa eſt: miſſuſqꝫ eſt ad burgundum potonus ſantralli-
enſis cum certis conditionibus. Legatione accepta Burgūdus quidem (ſi bethfortꝰ
non contraueniat) ciuitateꝫ equis ſe legibus recepturū reſpondit. Mittitqꝫ ad beth-
fortuꝫ de re ipſa nuncios. Audita legatione bethfortus non ego inquit dumos ſen-
teſqꝫ diſcuſſi: vt alter auibus potiatur. Aurelianēſes ꝓ mea voluntate ſubiugatos re
cipiam: & quas per totā obſidionem impenſas feci eas compeſabunt. Id vbi ad bur
gundum ꝑlatum eſt potonus re infecta aurelianum reuertitur. Et ab hinc cepit bur
gundus animum ab anglis aliquando diſcedēdi: quia eos videret glorię eius inuide
re. Erat illis diebus apud vallicorem annos viginti nata iohanna quę patre iaco-
bo darco: matre yſabella in vico dāpremo genita ob corporis ꝑpetuam integritatē
puellę appellationem obtinuit. Ea rerum pręſentium aduerſitatibus deo autore
compatiēs / robertum baudricurtum oppidi præfectuꝫ: alioſqꝫ complures pręſidii
equites duce auūculo ſuo crebro adibat: eos admonens vt ad carolum eam deduce
rent allaturam rebus deſperatis nō minimam opem. Mulierem baudricurtus par-
ui a ſe ęſtimatam iterum atqꝫ iterū aſpernatus: perſeuerantē demum exaudiuit: datiſ
qꝫ puellę corporis cuſtodibus eam ad regem duci iubet. Ad rolum veniens puella:
tametſi nullo illū tempore vidiſſet: ipſeqꝫ cęteris aulicis veſte minus ornatus data o-
pera eſſet: reuerenter tamen atqꝫ vrbane regē intuita: ſalue inquit generoſiſſime rex
detqꝫ vitam tibi proſperam deus. Cui cū ſe regem eſſe Carolus pernegaſſet: ah inq̄t
puella: tu ipſe rex es francorum nobiliſſimus. Ad hæc verba ſpem cepit rex cuiuſpiaꝫ
fortunę melioris. Itaqꝫ ſelectis prudentibus aliquot viris qui eā diligentius proba-
rent: illa ſe ideo veniſſe conſtanter affirmat: vt Carolū in regnum reſtituat: deuꝫ ita
decreuiſſe: vt ſe duce Aurelianenſes obſidione liberētur: & Angli francia tandeꝫ ex-
trudantur: perducturā ſe Carolum ad remos: vbi more maiorum ſacra vnctione li-
niatur: de quibus omnibus oracula diuinitus accepiſſet. Tantum copiis opus eſſe
quas illi ducēdas Carolus committat. Et dum de aliis arduis & ad religionem chri-
ſtianam pertinentibus multa accurate rogaretur: ſupra fœminæ ſenſum reſponde-
bat. ſiue enim de diuinitate ſiue de bello quęreretur: nō muliebriter ſed ſcite & quaſi
perita loquebatur: ita vt mulier admirationi eſſet multis. Perpenſo igitur conſilio
viſum eſt optimum factu eſſe: ſi auſpicio eius Carolus ad belluꝫ vteretur. De impor
tando aureliam commeatu primum mandatum puella accepit: quam Rayus & De
lorus aureę militię equites valida armatorum manu ſtipati comitabātur. Profectis
bleſam obuii adueniunt Reginaldus chartrus remorum pōtifex franciæ cancellari-
us / Aurelianēſis nothus / Stephanus hyrus / aliiqꝫ nō pauci electi milites. Commea-
tu curribus impoſito & milite inſtructo: ex bleſis per ſolonam iohanna mouet. At-
qꝫ poſtridie Aurelianum verſus progreditur. Vtebatur puella in expeditionibus
gladio quem hoc modo nacta erat. Eſt templum in agro turonenſi diuę katherinæ
dicatum: genti regionis illius plurimum venerabile vbi donaria plurima atqꝫ vetu-
ſtiſſima viſuntur. In eo templo antiquum enſem inter ſacras oblationes vtraqꝫ par
te liliis inſculptum extare Carolo iohanna patefacit: petens vt miſſo ad templuꝫ ar-
morum fabro gladium illi dono perferat. Admiratus Carolus ſi templum illud ali-
quando iohanna inuiſiſſet: percontatur mulıereꝫ qualiter id norit. Neqꝫ inquit pu
ella locū noui neqꝫ humano ad hoc auctore vſa ſuꝫ. Deꝰ eſt qui reuelauit. Mittit rex
opificē ꝗ inuētū ad ſe gladiū ferat. Profectus ad tēpluꝫ faber enſem inter ſqualentia

Iohānę puellę ad Carolū aduentus

Iohānę gladius.

alia arma rubiginoſum ad carolũ perfert.Quo mox iohannam rex donauit.Sed de
anglis orationem perſequamur.Angli qui ad propugnaculum ſancti iohannis blã
ci erant francos venire audiẽtes loco deſerto ad fratrum auguſtinenſium ędes quæ
ad extremũ pontem in diui laurentii ſuburbio ſpectant:ſe receperunt. Puelia vero
per medios hoſtes flumine traiecto quem vehebat cõmeatum in vrbem importa-
uit.At quãdoquidem victualia tenuia erant rayus & delorus cũ ſuis bleſam reme-
antes ciuitatis periculum cancellario narrant: cui niſi ſuccurratur venturam eſſe in
Aurelianeñ obſidio. hoſtium poteſtatem. Et iohannes aurelianeñ.nothus magnopere orabat labo-
rantibus ciuibus ſuppetiatũ iri.Stetit omnium ſentẽtia copioſiſſimum cõmeatũ ad
obſeſſos ferre & iter facere per belſiam qua parte obſidio ciuitatem magis vrgebat.
Copiis igitur vecturiſqꝫ rite ad iter ordinatis franci(dimidia quę eſt inter bleſam au
relianũqꝫ via cõfecta)caſtra ponentes reſtiterunt:ſe ſuaqꝫ corpora curantes.Craſti-
no diluculo inſequentis diei cum ad duo paſſuũ milia ciuitati ſucceſſiſſent:Iohanna
aſſumptis aliquot cũ valida manu pręfectis vrbe egreſſa:venientib⁹ obuiam pergit
atqꝫ ita exercitibus cõiunctis cũ franci inferiores hoſte nõ eſſent:in conſpectu anglo
rum prætereũtes in ciuitatem recepti ſunt. Victualibus ciuitate confortata Iohãna
armis egregie inſtructa ad propugnaculũ quod ſancti lupi appellabatur mouẽs an
glos qui in eo erãt potenter oppugnat atqꝫ vincit:nemine ſuperſtite qui vel occiſus
vel captus non fuerit.Hęc cũ in conſpectu maioris propugnaculi gererentur:tẽta-
uere hoſtes eruptionẽ facere & ſuis auxiliari:ſed mox in propugnaculũ ſe receperũt
Franci minore ꝓpugnaculo diſſoluto:poſtꝗ̃ in vrbem rediere multis coitionibus
clam habitis an londonias ꝓpugnaculum oppugnatũ irent:cõmunicato tandem
cum iohãna conſilio illa ſuccẽſens nihil me inquit ꝓceres celaueritis:potis ſum hæc
& maiora animo cõdita meo ſilere.Tacuerant ſiquidẽ proceres ne muliebri leuitate
res in vulgum ꝓdiret:ꝙ propugnaculum oppugnandũ ſimularent:vt anglos qui
ſalonam verſus in obſidione erant in alteram ligeris ripaꝫ allicerẽt dum ſuis auxilio
venire feſtinarent:quibus a ſua ſeſſione mouẽtibus franci eorũ ſtationes occuparẽt
Nec iram iohanna poſuit:donec iohãnes aurelianus nothus id quod conſilio defi
nitum eſſet illi enarrauit.Cognito decreto ſententiã inquit puella laudo ſi opus re-
uera aſſit.Nam cũ cordata eſſet & confidẽs deo mulier:multa quę a pręfectis de bel
lo conſulebantur improbabat:nihil obſidionis tẽpore ſiniſtrę aut infœliciter gerẽs
Aderat eñ prælianttibus ſuis armis inſtructa:equo vſa potenti & animoſo:in queꝫ
expedite inſtar expediti militis conſcendebat.Igitur multa animo cogitans:operæ-
precium cenſet ſi hoſtẽ inuadat qui ad extremũ pontem ad ſancti laurentii ſuburba
na ſedebat.Erãt in flumine naues nõ paucę muris ciuitatis deligatę:in eis multo mi
lite impoſito ligerim trãſmittit.Copiaſqꝫ in cõtinentem exponit:inſultuꝫ factura in
hoſtem.pugnatũ illic eſt donec occũbente fere ſole receptui ſignũ puella dat.Regre
dientes in naues frãcos anglus adoritur.Eam ob rẽ puella ſuos cohortata hoſti re-
ſtitit:propulſatqꝫ perſequẽs eũ vſqꝫ ad auguſtinenſium ędes:quas licet anglus mu-
nitiſſimas feciſſet:captas tamẽ fugato hoſte franci occupauerũt. Erat ad eũ quem di
xi pontem proxime auguſtinenſes turris ex quadrato lapide cuꝫ propugnaculo &
foſſa:in eo loco fugiẽs anglus ſe recepit. Vbi excubias continua nocte habens iohã
na cum illuxiſſet propugnaculũ oppugnare iubet:aſſerens tempus proxime adeſſe
cũ anglus vincendus atqꝫ regno expellendus erat.Dũ hinc francus inſtat:illinc hoſ-
tis acriter ſe tuetur:Iohanna in humero ſcorpione ex propugnaculo miſſo vulnera

tur:quo vulnere neqꝫ triſtior neqꝫ negligentior fuit:ſtans cōtinēter ad foſſę labrū
& militem fortiter agere admonens. Continuata obſidione cū aduesperaſceret:frā-
cus in foſſam omnibus partibus dilapſus in ꝓpugnaculū ſcandens vi expugnat: q̃
dringentis anglis interemptis:cū pręfectis tribus mollino iohāne pōmaro & Guil-
lermo glaſſida. Cęteri omnes capti in poteſtatē venere francorum. Hęc a iohanna
geſta hoſtis qui belſiam verſus grande propugnaculū habebat ꝑſpicere facile po-
terat. Caſu igiť ſuorū perterriti hoſtes poſtq̃ ab vrbe cāpanas toto claſſico velut in
cōmuni lęticia pulſari exaudiunt:mane facto magdunū (deſerta obſidione) confu-
giunt. Ad hūc modū diſſoluta obſidio eſt:& ciuitas ab hoſtis poteſtate erepta. Qď
maximū momentū ad Caroli fortunā fuit. Tallebotus aūt ęgre ferens ſe aurelia-
nenſi circūuallatione fruſtratū damnū compenſaturus lauallum aggreditur arcem
oppidūqꝫ nocturno furto inuadens. Cepit ibidē lauallum comitē:quem donec qn-
qꝫ & viginti ſcutorum milia illi exſoluiſſet in vinculis habuit. Interim iohāna ca-
rolum regem ſollicitat maiores copias cogere & ſibi recuperare quę in agro aurelia
nenſi ab hoſte occupabantur. Vocato ꝓpterea ad ſe alēconii duce Carolus gerge-
um petere imperat. Affuerunt mox iohānes aurelianēſis nothus/bouſſacus mareſ
callus/grauilla/culautus admiraldus/ambroſius delorus/vignolus hyrus/ & guil
lermus bruſſacus:qui tametſi ſtipendio regio non iuuarentur:viſendę tamen iohā
nę cauſa quam diuinitus miſſam arbitrabantur:militare nō recuſabant. Itaqꝫ ger
geum ꝓfecti oppidum poſt octauum obſidionis diem expugnāt. Nec multis inter
poſitis poſt diebus magdunū auctis copiis Carolo iubēte mouentes: pontem cum
turri capiūt:poſitoqꝫ pręſidio:bogentiū protenus contendere. Audito francorum
aduentu angli relicto oppido in arcem quę eſt ad pōteꝫ ſupra ligerim amnē confu-
giunt:quā (dimiſſis libere abire anglis) franci receperūt. Recepta arce rumor per
francorū caſtra increbuit Tallebotū & iohānem faſtolum cū quinqꝫ anglorū mili-
bus apud iēuillam in belſia viſos eſſe:qui magdunū proficiſcerentur. Miſſis explo-
ratoribus poſtq̃ id verum eſſe franci cognouerunt : compoſito agmine in hoſtem
mouent:& apud patayum ꝓpter templū quod illic munitiſſimū erat caſtra metan-
tur. Stabant in excubiis belmanorus:ambroſius delorus:Hyrus:Potonuſqꝫ hoſtis
aduentū explorantes. Quos nō longe cum iuſto exercitu ſequebantur Alēconius
dux richemōtus coneſtabilis vindocinenſis comes/iohānes aurelianēſis noth⁹ : &
iohāna puella. Angli vero dū viam pergunt:cōſpectis francis ad ꝓximū nemus iter
cōuertunt pugnandi locū ſibi idoneū captantes. At qui in excubiis erāt nullo ſe col
ligendi ſpacio hoſti dato : pręlium cōmiſere:ita vt equitatum omnē anglorū in fu-
gam coegerint. pedites quidē viſa equitum fuga in nemus & viculum qui iuxta erat
dilapſi:nemoris beneficio vt quiſqꝫ poterat ſe tuebātur. Interim alenconii dux a-
cie inſtructa aduenit. Tria circiter milia hoſtiū in ea pugna cecidere. captis ex anglo-
rum nobilitate cuꝫ Talleboto q̃plurimis. Tum in caroli poteſtatem venit iēuilla &
alia quędam per belſiaꝫ loca. Menſe iunio inſequētis anni qui fuit chriſtianę gra
tię quadringētesimus vigeſimuſnonus ſupra mille:Iohāna puella Carolū conueni
ens:iam inquit sereniſſime rex hoſte ſuperior eſſe incipis. Multas vrbes atqꝫ arces ex
anglis ereptas tibi audientes videmus nūc tuę conſecrationis tempus aduenit. Di-
uinę dignationi placet ad remos proficiſcaris:vbi more maiorū ſacra vnctione deli
butus dyadema ſuſcipias. Qua vna re venerabilius franco populo tuum nomē
erit:& hoſti formidabile. Nihil te perterreat ꝙ campania & reliqui fere belgę omēs

Anglorū cę-
des.

Tallebot⁹ ca
pitur.

Initiū conſe
crationis ca
roli ſeptimi.

ab hoſte tenentur:viam tibi propiciatore deo parabimus. Tantum copias cõtrahe
& dei decretum exequamur. Hęc iohannę verba ſpem omnibus magnam faciebãt
propterea ꝙ vitę puritate puella præ ſe ferebat ſanctitatẽ:& nihil muliebriter age-
bat aut loquebatur. Enimuero ſacerdotali cõfeſſiõe quaqꝫ fere hebdomada cõ-
ſcientiam purgabat:& diuinam euchariſtiam deſumebat. Igitur collecto apud Gyẽ
non mediocri exercitu:Carolus remos per campaniã petere cõſtituit: pręmiſſa cuꝫ
aliquot pręfectis iohanna puella:qui obſtantem forte hoſtẽ impedirent. Proxi-
Antiſſiodorus.
me antiſſiodorũ Carolus cum veniſſet:prodiere illi obuiam aliquot ciues:ſed in ci-
uitatem nõ admiſerunt. Erat illis diebus trimolus ꝗ multa apud regẽ auctoritate ha
bebatur. Hũc ab antiſſiodorẽſibus pecuniam accepiſſe cõſtans fama fuit: vt illis li-
ceret induciaruꝫ beneficio frui. Itaqꝫ ciuitati nihil incõmodatum eſt: cibos exercitui
Sanctꝰ florẽtinus.
miniſtrãtibus incolis:duꝫ preciũ ſolueretur. Pręterita antiſſiodoro:Carolus ſanctũ
Trecenſes.
florentinum recepit:oppidanis ſe libere dedẽtibus. Trecas inde profectus Poſt ſex-
tum diem ꝗ̃ illic deſperata deditione ſediſſet:Laboratũ eſt in exercitu fame:ita vt ple
riqꝫ fabis & triticeis ſpicis tantũ milites veſcerentur. Rerum pœnuria cognita Caro
lus primores exercitus ad cõtionem vocans petit quid ipſi faciendũ eſſe cenſerent.
Nemo omniũ fuit qui reducendum exercitum eſſe non diceret cum neqꝫ cõmeatus
neqꝫ ſtipendiũ militi ſufficeret. Vnus tamen robertus maſſonus ꝗ̃ꝗ̃ ab hac ſentẽtia
nõ abhorreret:vellem inquit iohannã de hac re audire:quę enim præſentis expedi-
tionis auctor fuit:ipa ſuis conſiliis paratũ forte auxilium feret. Igitur vocata iohan-
na rogata ſentẽtiam:ad Carolum cõuerſa:Si ego inquit quod verũ teneo eloquar:
an mihi rex crediderisꝰid cũ ſecundo quęreret: Tibi inquit rex:ſi quod profuturũ ſit
dicas credam. Trecenſes inquit puella tui ſunt & intra ꝓximũ biduum ſe ciuitatem
qꝫ tibi dedent. Credulus fœminę rex ſtare loco copias iubet. At iohanna confeſtim
equũ inſcendens quẽqꝫ militem cogit:ea quę ad oppugnationẽ neceſſaria erant ad
muros importare. Quod animaduertẽtes trecẽſes loci antiſtiteꝫ cũ ciuibus aliquot
& militũ quibuſdam præfectis ad Carolum legant:ciuitatem dedituros ſi miles an-
glus inde abire cum iis quos captiuos habebat libere permittatur. Conditione acce
Nota i rege fidem
pta:rex poſtridie trecas ingreditur. Egrediẽtes vrbe hoſtes iohãna captiuos abdu-
cere vetat. Quorũ redemptionis preciũ:ne fidei & poſitę cum hoſte legi detraheret
cathalaunũ
rex exſoluit. Ordinatis apud trecas magiſtratibus:cathalaunos petit: qui euꝫ cõ
muni omniũ lætícia excipientes miniſtros reipublicę quos Carolus inſtituit admiſe
runt. Inde remos qui anglo parebãt adoritur quos nulla vi recepit:lętis ꝓculdubio
Remi
ciuibus ſuum regẽ excipere. Eo venere dux barrenſis & lotharingię: Cõmercienſis
quoqꝫ dominus:nõ paruas copias ducẽtes:vt regi inſeruirent. Itaqꝫ Carolus & vn
ctus & coronatus eſt a Reginaldo chartrenſi remorũ antiſtite aſſiſtente puella quę
militare vexillum manu gerebat:nimirũ exultans ꝙ ſe vna hortante Carolus regni
Vellium
dyadema & ſacram vnctionẽ loco celebri atqꝫ huiuſmodi ſacris multos per annos
Sueſſio
ad id muneris deſignato recepiſſet. Sacratiõe abſoluta:relictis remis velliũ iter agẽs
Priuinum
oppido libere potitꝰ eſt. Nec ſueſſiones ſignũ vllũ rebellionis oſtẽderũt. Simili
quoqꝫ modo per briam nõnulla fortia loca fecere deditioneꝫ. Priuino oppido
cũ Carolus ageret:bethfortus cũ duodecim armatorum milibus ex pariſiis ducens
corbolium acceſſit animo (vt ipe iactabat) pugnã cum Carolo cõferendi:id vbi re-
gi cognitum eſt:priuino diſcedens ad caſtellũ cui mota nomen eſt exercitum duxit
non ob aliam cauſaꝫ ꝗ̃ vt anglo pugnãdi faceret poteſtatẽ. At bethforto mẽs fuit:

pariſios repetendi. Conſtituerat carolus ſequana amne traiecto brayum profici Brayum.
ſci ꝓmittentibus oppidanis tranſitũ ſe conceſſuros. Sed francis angliſqꝫ cõcurrenti
bus eodem tẽpore ad ripam vt traiicerent: leui cõmiſſo prælio carolus ſuos tranſi-
re ꝓhibuit. Exactis poſt non multis diebus caſtrũthiericum profectus: mox per val Caſtrũthie-
leſium creſpeiũqꝫ pręteriens: caſtra in campo iuxta dãmartinuꝫ ponit. ſpe animoqꝫ ricum
erectus pariſium recuperãdi. Cognito ꝙ ad ſe carolus aduẽtaret bethfortus ad vi-
cum mitriacũ copias educit: ſex a dãmarto milibus paſſuuꝫ diſtantem. Vbi loco na
tura munitiſſimo militem cõtinet. Pręmiſſis aliquot equitibus duce ſtephano hyro
qui anglos adequitarẽt: vbi reſciuit hoſtẽ loci munitionibus cõſidere: carolus ſuos
vltra progredi vetat. Bethfortus autẽ pariſium citiſſime reuerſus eſt. Miſerat ꝑ hos
dies carolus ad cõpendium beluacenſeſqꝫ nõnullos ex ſuis fidiſſimos exploratum
quo in ſe animo incolę eſſent. Cognoueratqꝫ illos cupere maxime ab anglorũ ſerui
tute liberari: eiqꝫ obtemperare qui verꝰ rex eſſet. Proinde barronẽ ſiluanectẽſis agri
vicum vt cõpendium peteret ꝓfectus: cognoſcit bethfortum maioribus copiis au-
ctum in ſe ducere. Patruelis ſiquidẽ henrici angloruꝫ regis per ſuperiores dies ro Improbꝰ ſa-
manus cardinalis a põtifice romano legationẽ ad anglos receperat pecuniã militẽ- cerdos & ſa-
qꝫ cogendi aduerſus bohemos: qui de chriſti doctrina & fide nõ recte crederẽt. Qui crilegus.
milibus quattuor armatorũ in galliam traductis ſe cũ bethforto coniunxerat in frã-
cos arma cõuertens q̃ in chriſtianę religionis hoſtes ſimularat accepiſſe. Igitur vt de
bethforti acceſſu certior carolus redderetur: Ambroſium delorũ cum viginti tantũ
equitibus exploratum quid apud hoſtẽ geratur mittit. Qui iter ingreſſus videt pro
cul denſiſſimũ puluerem in aerem ferri: nec dubius fuit id ꝓgredientis agminis indi-
cium eſſe: moxqꝫ paulo vltra pergẽs anglos manifeſte cõſpicatur: idqꝫ per caducea-
torem carolo feſtinanter renũciat. Ea re cognita carolus acie ordinata ſiluanectum
iter facere conſtituẽs apud montẽpiliolum qui mons contemplationis aliquando
dictus eſt cũ veniſſet: redeũte ambroſio deloro: accepit anglos barronẽ ducere per
riuuꝫ qui ex ſiluanecto perfluit: ſed eos magnopere impediri vadi anguſtia ꝑ quod
vix bini euadere poſſent. In ea traiiciẽdi difficultate: ratus carolus hoſtem intercipi
poſſe: primã aciem incedere iubet. Sed iam magnã ſui exercitus partẽ anglus trãſmi-
ſerat: q̃obrem carolus ſuas acies in cõſpectu hoſtis habuit: moxqꝫ leuibus cõmiſſis
digladiationibus: cum ſol cõdere ſe inciperet: angli ad ripam fluenti caſtra poſuere:
aggere vallo ſudibuſqꝫ ſeſe munientes. Habẽtes præterea a tergo lacũ. Rex auteꝫ in
monte piliolo ſuos cõtinuit. Poſtridie cuꝫ illuxiſſet: carolus quaterna acie inſtructꝰ
in anglos ducit. Primã alenconii dux & vindocinenſis comes adminiſtrabãt. Secun
dę præerat dux barri. Tertiã ducebat rayus & bouſſacus francię mareſcalli. Quartã
quę ad excurſiones inſtituta erat & cui frequẽter locum mutare neceſſe eſſet mode-
rabantur Albretus iohannes aurelianẽſis nothus iohanna puella & Hyrus. Sagit-
tariorũ baliſtariorumqꝫ curã gerebant grauilla & iohannes foucaudus lemouicen
ſis. Regis cuſtodiam borboniorũ dux trimoluſqꝫ receperant. Aciebus ad hunc mo
dum inſtructis decretũ erat anglos adoriri. Sed cognito q̃tum illis locus adiumẽto
eſſet: leuibus aliquot pręliis ante caſtra vtrinqꝫ cõmiſſis: cũ neqꝫ conuitiis neqꝫ pro-
uocationibus e caſtris excitari hoſtis poſſet: francus tandẽ ad hoſtiuꝫ caſtra ꝓxime
profectus: manu tandiu conſeruit: donec adueſperaſcente & multo puluere cęlo ca
ligante fuerit prælio deſiſtere coactus. Mane facto rex creſpeyum: bethfortus pariſi
um petiit. Biduo poſt recepit carolus compendiũ: vbi præfectuꝫ poſuit guillermũ

flauium loci indigenam. Eo quoqꝫ beluacenſes conuenere regis poteſtati ſe per-
mittentes. Idem fecere ſiluanectenſes qui miſſo ad carolum ſuo cū aliquot ciuibꝰ an-
tiſtite ciuitatē dedidere quo rex paulopoſt ſe ipſe cōtulit. Bethfortus pręuidens
animo q̄ benignior fortuna caroli rebus arrideret: pariſio abire conſtituens ludoui
cum luxemburgum morinorū epiſcopum quem francię cancellarium angloruꝫ fa-
ctio appellabat & iohannē rachetum equitem anglū vna cuꝫ ſymone morhiero pa
riſianum prætorē ciuitati adminiſtratorē præpoſuit cum duobus armatorum mili

Sāctus dyo-
niſius

bus ad præſidiū relictis. Reliquum vero exercituꝫ ad normānos profectus: complu
ribus ſuę factionis locis diſpartiuit. Igitur cognito bethforti diſceſſu Carolus ad
ſanctum dyoniſiū ex ſiluanecto mouens oppidum (excipiētibus eum ciuibus) igreſ
ſus eſt. Tertio poſt die franci caroli iuſſu ad vicū cui capellę appellatio eſt caſtris cō
ſtitutis: cum ibi ꝑnoctaſſent: eruptione in eos a Pariſiacis facta crebris præliis cōcer-
tarunt: non ſecus ac ſi ꝓludia quędā armorū agitarent. Repetentibus tandē ciuita-

Pugna ad ſā
cti honorati
pariſieñ por
tam.

tem pariſianis: franci duce alēconio ad ſancti honorati portam copias ꝓmouere: ex
pugnantes confeſtim propugnaculū quod pro porta extructum erat. Qua ſpe ad-
ducta iohanna: ciuitatē quoqꝫ oppugnare præter omniū opinioneꝫ conſtituit. Eſt
ab ea parte duplex foſſa & inter vtrūqꝫ agger. In priorē neqꝫ aqua neqꝫ luto impedi
tam cum facile franci deſcendiſſent: Alterā foſſam ſuperare labor fuit propterea ꝙ
latior & aquę affatim plena eſſet. Importatā vndiqꝫ materiā cum iohanna in foſſaꝫ
opplendam iacit: e muro ſagitta in crure ꝑcutitur: nec eo tardius in opere ꝑſeuerat:
commilitones ꝑſeuerare cohortans. Nec potuit inde reuocari donec alēconius ne-

Latiniacum

gocioſam mulierē per ſe reduxit. Signo receptui dato franci ad ſanctū dyoniſiū iter
conuerterunt. Quo tempore ex latiniaco ad carolū nuncii conuenere qui oppiduꝫ
tradere pollicentur. Quare miſſus latiniacū ambroſius delorus oppidum recepit.

Carolus autē e ſancto dyoniſio digredi volēs: ducem borboniū adminiſtratorē
inſtituit earum ciuitatū quas a tempore ſuę vnctionis in belgis receperat: relicto cū
firmis copiis apud ſanctum dyoniſiū vindocinenſi comite & cullanto. Atqꝫ inde la
tiniacum ꝓfectus: mox montēargi pręteriens: ligerim traiecit. Abeunte Carolo
angli burgūdiqꝫ ſanctū dyoniſium recuperant: ſiluanectū petentibus iis qui ex caro
li inſtituto ad pręſidium relicti erant. Mouit pręterea hoſtis ad latiniacū copias. ſed
egreſſus oppido delorus cū iohanne foucaudo: ita hoſtem diſtinuit: vt nulla illi fu
erit poteſtas ꝓxime oppidū caſtra admouendi. Quare admirati reſiſtentiaꝫ hoſtes

Lauallum

pariſium remearunt. Cepere ꝑ id tempus lauallum tres normāni equites home-
rus bochetus & ferrerius adiutore multore quodā qui molendino pręerat in amne

Error mili
tum

marona qui proxime oppidū perfluit. Et ambroſius delorus foucauduſqꝫ de ca
pienda rothomago clā conſultantes freti ope magni petri qui rothomagenſis erat
magna ſpe ducebātur intercipiendę ciuitatis. Sed definita die cū iter noctu copię fa-

Solitudo ꝑ
agros & vi-
cos.

ciunt: tenebris falſi: alii rothomagū: alii alio errantes diuerterunt. Fuitqꝫ eorum in-
ceptatio ad hunc modū irrita. Per eos dies miles francus qui in vrbibus recēter in fi-
de caroli receptus erat: mirū in modū vexare incolas & ciues cepit nemini parcēs &
in omnem rapinā diſſolutus. Qua iniquitate factū eſt: vt diffugiētibus colonis agri
compluribus locis inculti remanerēt: & quę terrę frugum feraciſſimę erant ſentibꝰ
ruſciſqꝫ ſqualerent in ſaltus & ſiluas conuerſę: ingentes vici & iidē populoſiſſimi ſi-
ne incolis dilabētibus ſtructuris deſerti vacuiqꝫ mox ferarū luſtra fuere. Quę aīad-
uertens borboniorum dux domū ſe contulit relicto ſiluanecti vindocinenſi comite

Cui paulopoſt Carolus bouſſacum cũ octingentis armis miſit pręficiens illum regi
oni quam borbonius reliquerat. Iohanna vero puella ſub eiſdẽ diebus ſanctum Caſtellũ ſan-
petrum monſteriẽſem cepit:inde cũ ad charitatẽ copias promouiſſet:irritam obſi- cti ſelerini.
dionem habuit amiſſis pleriſq; tormẽtis machiniſq; bellicis. Erat caſtellum ſancti ſe
lerini in principatu alẽconii ducis vetus & longe deſolatum qđ inſtaurare dux cuꝫ
cœpiſſet:aduocato ad ſe ex latiniaco ambroſio deloro:caſtellũ illi cuꝫ valido pręſi-
dio cõmendat. Recepto caſtello ambroſius mira admodũ diligentia locuꝫ munit:
nihil omittens quod ad arcis cuſtodiã pertinere arbitraretur. Verũ enimuero angli
priuſq̃ munitiones abſoluerẽtur:caſtellum circũſident. Preſſis obſidione francis de
lorus p̃cibus ſuorum victus:ſimulata eruptione noctu cũ quinq; armatis chinonẽ
profectus eſt:nũcians regi q̃ ad ſancti ſelerini arcem gerebãtur. Quibus cognitis:Ca
rolus copias per cœnomaniã aduerſus anglos ire iubet. Id vbi anglus accepit om-
nia in celeritate ponens:arcẽ confeſtim acerrime oppugnat. Quod cum haud ſatis
procederet:altera die obſidionẽ ſoluit. Idem quoq; dũ apud latiniacuꝫ facere aggre
ditur:intentione ſua fruſtratus eſt:oppidũ egregie tuentibus foucaudo mareſcallo
& quẽnodo ſcoto equite. His diebus puella cũ latiniacum acceſſiſſet:cognito ꝙ
quadringenti ex anglorũ copiis non procul a latiniaco in franciam contenderent:
aſſumpto foucaudo & iohanne de ſancto albino & aliis ex latiniaci pręſidio hoſtẽ
adoritur:omnes ad vnũ necans. Sed non multis poſt diebus diſſimilis apud cõ-
pendium fortuna illi fuit. Nam anglis burgũdionibuſq; in cõpẽdii obſidione ſedẽ- Puellę iohã-
tibus:iohãna ſubſidium obſeſſis ferens.cũ oppidũ ingreſſa eſſet:& paulopoſt eru- nę fortuna
ptione in hoſtẽ facta res nõ proſpere ſibi ſuccederet:dũ oppidum repetit & milituꝫ mala apud
preſſura aditum p̃cluderet capitur a iohanne luxemburgo qui eam anglis venũde- cõpendiuꝫ.
dit. A quibus hoſtiliter habita rothomagi cremata eſt odio videlicet nominis fran
ci:& ꝙ virili veſte fœmina vſa eſſet. Prius tamẽ q̃ ſententiam diceret hoſtis:frequen
ti foro & crebris cõſultationibus puellam tentat:de fide atq; religione chriſti multa
ſcrutatus. Arbitrabatur enim mulierẽ magia aliqua edoctã a carolo rege aſſumptaꝫ
eſſe:& propterea a catholica veritate carolũ aberraſſe:indignũq; eſſe cui regnuꝫ de
beretur. Sed ſupra fœminæ vires fuit:pluribus cũ hoſte(vt eſt nonnullorum mos)
per aſſentationem ſentiẽtibus præualere. q̃q̃ ſe & q̃cũq; geſſiſſet apoſtolicę ſedis ex
amini permitteret. Apud tyrannos ſemp fuere iniqui cõſultores qui affectione ma-
la vel aſſentatione cęci inſontes ꝓ nocentibus vt principibus gratiam inirent dãna-
re magis q̃ abſoluere curarent. In eã enim partem propenſiores ſunt qua p̃ncipis a-
nimũ procliuem vident. Obiit puella dominicę pietatis anno. M.cccc.xxxi.menſe
mayo. Sexto ab obſidione menſe:laborãtibus cõpendianis victualiuꝫ pœnuria
iametus tyllayus cum centum equitibus oppidũ laturus ſuppetias ingreditur. Eius Cõpendiuꝫ
loci guillermus flauius cuſtodiã gerebat:& ei aſſiſtebat philippus gamacheus ſan- recupatur.
cti pharonis meldenſis abbas:homo genere illuſtri qui obſeſſis & animos faciebat
& ſpem adiiciebat victorię. Interim vindocinẽſis comes & bouſſacus quingẽtis
ſupra mille armatis contractis mouẽtes:turrẽ ligneam grandẽ in qua ſe angli obſidi
onis tempore recipiebãt:expugnant. Dumq; eã angli oppugnant:iametus erupti-
one facta alterã turrem quæ ſiluã verſus extructa erat:& burgundionũ præſidio te-
nebatur:inuadit:qui cũ quadringenti eſſent:vniuerſi interempti ſunt. Hoſtis tanto
damno affectus:nocte inſequẽti deſertis caſtris atq; obſidione diſſoluta: alter nor-
manniã:picardiam alter remigrauit. Eodem ferme tempore meldunenſes occaſi

onem libertatis nacti:ab hoſte diſceſſere.Qui enim in prȩſidio apud illos erant an-
gli atq burgũdiones:oppido aduerſus francos cũ exceſſiſſent:paucis in prȩſidio re
lictis:oppidani leuis cõtẽtionis cauſa aduerſus prȩſidiũ ſuſcepta:arma capiũt. Erat
tum melduni tubicen quidã vetulus qui carolo aliquãdo ſeruierat. Hic rixȩ caſum
intelligens ciuibus ſignũ tuba dat rem gerendi . Itaq fugatus oppido hoſtis in arcẽ
ſe recepit. Meldunenſes vero id quod apud eos gereretur feſtinãter renuntiant ge
reſmo rhodii ordinis commẽdatario:& dyoniſio challio qui eo tẽpore in bria erãt
cohortes aliquot militũ habentes Hi nichil morati meldunum proficiſcẽtes:arcem
poſt duodecimum circũſeptionis diem recipiunt. Neq pigritantes priuignuȝ cum
arce per idem tempus vi ab anglis extorquent. Recuperãt prȩterea per briam regio

Cȩdes ãglo ruȝ apud cathalaunum

nem oppida atq arces cũ corbolio & vicennis. Et apud cathalaunẽſes ingẽs de
hoſte cȩdes facta eſt. Itaq ducẽtibus anglis burgũdionibuſq octo milia armatorũ
vt per campaniã graſſarentur:& prædas agerẽt: Barbaſanus cathalauni tũc agens
cognito ꝙ hoſtis apud diuam mariã de ſpina caſtra haberet:accerſitis vicinaruȝ ar
cium prȩfectis cũ ſe iuſtum exercitum habere confideret:hoſtem adoriri feſtinat:miſ
ſo ad burguȝ vignolũ hyri fratrem nũtio:qui apud caſtellũ ſarreyuȝ erat:vt pugnæ
adeſſet. Quo veniente acrior pugna cõmiſſa eſt & hoſtis ſuperatus. Nondũ ſub

Rex henricꝰ hẽrici filius pariſiũ ex anglia venit.

illis diebus henricus anglȩ rex:patre henrico defuncto in franciaȝ traiecerat. Anno
autem ſalutis milleſimo quadringẽteſimo.xxxi.cũ annorum eſſet duodecim multa
nobilium caterua:copiiſq ſtipatus pariſiũ aduenit:vbi magnis honoribus exceptꝰ
in diuȩ marie templo regni dyademã cardinalis viceſtrenſis miniſterio ſuſcepit. Hic
enim cardinalis cũ henrico eius gratia aduenerat. Dum hæc pariſii aguntur:prin
ceps auraycẽſis a gaucurto ꝙ dalphinatibus prȩerat fugatur multis Burgũdionibꝰ
occiſis. At in bellouacis alia fortunȩ conditio fuit. Darondellus enim comes an-
glus cõſtitutis nõ longe a ciuitate duorum miliuȝ armatorũ inſidiis:præmiſſiſq ex
peditis quibuſdã militibus qui beluacenſes ad eruptionẽ prouocarent: Bouſſicau-
dum & ſantrallum vaſconem qui in prȩſidio erant ciuitate egreſſos adoritur: mul
toſq occidit eorũ prȩſertim qui pedites ex bellouacis cõcurriſſent:quibuſcũ ipſe ſan
trallus interiit. Fuit & iniqua renato barri duci fortuna barbaſano quoq ꝙ cum

Renati ducis barrẽſis dira fortuna.

eo militabat. Nam apud barrũ in obſidione ſedentibus cũ accepiſſent valdemontẽ
ſium comitem & burgundionũ mareſcallum cũ valida anglorum manu in eos ad-
uentare relicta obſidione hoſteȝ vallo carriſq circũuallatum impetunt. Capitur eo
prȩlio renatus & barbaſanus cũ aliis plurimis necatur. Renatus philippo burgun-
do duci traditur a quo pro ipſius renati liberatione caſleti vallẽ in perpetuam ditio

Sancti ſeleri ni caſtellum ab anglis obſeſſum.

nẽ dux accepit: & ad hũc vſq diem poſſident eius in flãdria ſucceſſores. Per eã tẽ
peſtatem vlibyus nothus ſalſeberienſis & matagohus angli coacta ſuorum ingenti
multitudine ſancti ſelerini arcẽ appetentes:locum circũcludunt:vbi ambroſii delori
vicarius erat iohannes armẽgnus:qui obſidionem magno animo tulit:arcẽ poten-
ter tutatus. Cognito obſidionis periculo:delorus qui illis diebus apud regem erat
obſeſſis ſubſidium mitti ſollicite ꝓcurabat. Igitur bueillus & ipſe a Carolo præmit-
tuntur. qui belmontem vicontum profecti illic tantiſper morati ſunt:donec reliquȩ
copiȩ conueniſſent. Tertio die poſtꝙ in eo loco reſtitiſſent:venere interim aliȩ fran
corum cohortes quȩ in vico cui nomẽ eſt binaiugus tribus paſſuum milibus a bel-
monte diſtanti conſedere. Inter francorũ cohortes quæ ducentorum ſupra mille ar
matorum erant fluebat ſattra amnis:qui põte vno nõ procul a belmonte trãſiri po

terat. Angli vero qui in obſidione ſancti ſelerini agebant: de francorū conuentu cer
tiores facti: pars intermiſſa obſidione ad frācos qui caſtra habebant noctu ducunt:
nec morati prȩliātur. Excito mox ex re inſperata clamore: buellus & qui cū eo apud
belmontem armati excubabant: pōte tranſmiſſo laborantibus francis dum opem
ferre contendit: iam angli victores militaria ſigna extra vicum emiſerant parſqꝫ obli
gandis captiuis pars recipiendis equis & ſarcinis conuehendis diſtinebatur. Hoſtē
ſic impeditum franci inuadunt. Fit atrox prȩlium vt deiectis vtrinqꝫ militaribus ſi-
gnis: diu ſit dubitatū: quoruꝫ melior conditio eſſet. Deniqꝫ victor francus extitit ſex
centis anglis interfectis ꝗplurimis inſuper cū matagotho in captiuitatem abductis.
Ex frācis triginta deſiderati ſunt: & paulominus capti. Inter quos fuit delorus diro
vulnere percuſſus paulo poſt tamē inſtaurantibus bellum francis: recuperatus eſt.
Huius cladis nuntio accepto vilbius cum reliquis ſancti ſelerini obſeſſoribus alēco
nium fugientes petiuerūt. Apud carnotum res quoqꝫ proſpere francis ceſſit. Nā Carnutes.
poſitis tribus locis inſidiis: aurelianēſis nothus florētinum dillerium iuxta ſancti mi
chaelis portam in primis inſidiis locat: ſecūdas paulo a porta longius cōſtituit. Ipſe
& Hyrus cū quingentis equitibus: ſexcentis fere paſſuum milibus a ciuitate tertias ī
ſidias agit. Ordinatos auteꝫ: & ad hoc a ſe edoctos aurigas cum curribus qui piſces
aloſas vehebant ſub luceꝫ ad vrbē mittit: quos non ſecus/ ac victualiuꝫ vectores in
ciuitatem admittere ciues ſimile vero erat. Aurigȩ vero cū quibuſdaꝫ ſibi notis iani
toribus pridie in colloquium venerāt: & ſe illis aloſas daturos ꝓmiſerant: ſi dilucu-
lo venientibus patefacerent ingreſſum: Igitur ianitores vt appropinquantes auri-
gas cōſpexere: ſocios adhortati vt feſtinanter aperta porta piſcibus potirētur: por-
tam reſerant. quaꝫ ex proximis inſidiis dillerius prodiens occupat: ſubſequentibus
iis qui in ſecundis inſidiis erant: atqꝫ ita ante diuæ Mariæ templum progreſſi regiuꝫ
vexillum ſtatuunt: iohannem nothum expectantes. Concurſantibus vero per vrbē
armatis: loci antiſtes qui burgundus natione erat occiditur. Laubeſpinus autem ci-
uitatis præfectus muros vrbis tranſgreſſus aufugit. Ad hunc modum carnotum re Latiniacum
ceptum eſt. Obſeſſum eſt rurſus a bethforto Latiniacum: & magnis viribus fru-
ſtra oppugnatum/ Foucaudo/ Quennedoqꝫ/ & Renaldo de ſancto iohanne op-
pidum defendentibus. Extruxerat enim bethfortus ad pontis initium ligneam tur-
rim/ & ad alteram oppidi partem munitiones latiſſimas ad ſtationem militum. Ad
diderat quoqꝫ ſublicium pontem qui a turre ad munitiones peruius eſſet: atqꝫ ita cir
cunſeptum exiguum oppiduꝫ paucis diebus expugnare ſperabat: quatiens crebris
tormentis muros. Sed franci ducibus Aurelianenſi notho Iohanne rayo/ Iohanne
gaucurto/ & Roderico vallendrano hyſpano/ ſequana tranſmiſſo/ cum per ma-
tronam commeatum nauibus importāt obſeſſis: eruptione facta oppidani anglos
qui ad ligneam turrim in pontis capite ſtabant adoriuntur. Pars vero francorum
quæ in alteram matronæ ripam nauigabat turrim oppugnare feſtinat. Expugna-
to propugnaculo hoſtis partim capitur/ partim trucidatur. Et veniens bethfortus
ſuppetias laturus ſuis haud profuit ſed repulſus in munitiones ſe recepit. Franci q-
dem commeatu in oppidum importato: Gaucurtum ad oppidi cuſtodiam depu-
tant. Reliqui per franciam incedentes aliquot arces captas ſolotenus deiiciunt.

Francorum diſceſſu cognito: Bethfortus veritus ne in Pariſios ducerent: diſſo- Argētonuꝫ in dioceſi ſa-
luta confeſtim obſidione caſtriſqꝫ deſertis: pariſium ire accelerat. Fuit per hos di gienſi
es apud argentonum agri ſagienſis prœliuꝫ pertinax: atqꝫ admirabile: francis trigin

ta aduerſus totidem anglos pugnantibus. Nemo enim non vulneratus prælio ex-
ceſſit. tandem nouem ex hoſtium numero cum argentonii mareſcallo interemptis:
reliqui angli fugę ſe commiſerunt. Ex francis cecidere Ambroſius frolaus: Galterus
lapoſtus & Dorus roſſaus: reliquis omnibus grauiter vulneratis. Fuere præter-
Proſper ĩcurſus ĩ normãniã a francis — ea diuerſis per andegauiam locis ſingularia quędaꝫ certamina: de quibus ſcribere ſu-
peruacaneum iudicaui. Excurſionem ſubiiciam quam in normannia ambroſius
delorus proſpere conſinuauit. Eſt apud cadomẽſes annuus mercatus: quo normã-
ni & ex finitimis locis q̃plurimi vendendi emendiq; cauſa in diui michaelis feſto in
campo ante beati ſtephani cœnobium cõueniunt. Id cum non neſciret Delorus: ac-
cerſitis finitimis militum pręfectis petro ialleto/& ferrebonto/copias ex ſãcto ſeleri-
no mouens orna amne ſuperato copiarum partem ad diripiẽdas nundinas mittit.
ipſe cum equitibus quinquaginta & ſagittariis centum in ſubſidiis ſtabat aduerſus
anglos qui Cadomum tenebãt: ne oppido erumpentes reliquos interciperent. Ita-
q; direptis mercibus cum magno captiuorũ numero ſe recipientes franci poſt q̃ fluẽ-
tum ornam traiecere ad lapideam crucẽ ſtare copias delorus iubet. Ibi recenſitis ca-
ptiuis: omnes ſacerdotes ſeneſq; cuꝫ mulieribus & pueris: & pauperes inſuper agri-
Ridiculum. — colas domũ dimittit: cęteros q alicuius pẽſi erãt octingentos abduxit. Addã de-
inceps rem inter ſeria riſu non indignã. Venerat ad feugeram cœnomannię vicum
Guillermus de ſancto albino cum octoginta equitibus francis: vbi dum diuerſatur:
angli in eũ irruentes non modice francos terruerunt: ita vt nothus quidam boſapſ-
tus eques: protenus fugiens in rubo ſe occuluit. Fit nihilominus apud feugeram a-
trox pugna: & angli ſuperantur. Quorũ duo profugi ad rubum quo Boſapręſtus
ſe abdiderat euadunt. Ratus boſapręſtus perſecutores eſſe qui eum peterent: qui in-
quit eſtis Reſpondentibus anglis qui nõ minus pertimeſcerẽt ſe anglos eſſe: eiuſq;
poteſtati ſeſe ꝑmittere: intellexit rem proſpere a francis eſſe geſtam. Vnde ab anglis
fide accepta boſapręſtus tanq̃ egregiam operã prælio nauaſſet: eos ad Guillermuꝫ
de ſancto albino captiuos perduxit. At ille cuius ignauia nota eẽt irriſus eſt & capti-
uis priuatus. Eſt apud francos peruetuſta conſuetudo: grandem aliquem ramũ
vel procerum arbuſculum frõdoſum ad mayas kalendas ludi cauſa pro portis ami-
corum defigere. Id vt obſeruarent angli qui frenũuicontem occupabant: aſſumptũ
Strategema — de more ramum in conſpectu arcis ſancti ſelerini vbi delorus in pręſidio erat in ter-
ra defigunt protenus abeuntes. Quos mox delorus inſequens: euulſo quem hoſtis
detulerat ramo: eundẽ proxime propugnaculum freniuicontis per leuis armaturę
milites plantare iubet Pręmiſſo iohãne armengno cũ octoginta peditibus: qui ſin-
gulos virẽtes ramos manibus geſtarent ad fallendũ hoſtẽ. Delorus vero in inſidiis
non longe delituit. Poſt q̃ pedites non procul ab arce pone denſiſſimam ſepem cuꝫ
ramis ſe collocaſſent: angli vbi frondoſum ſtipitem pro portis arcis defixum cõſpi-
ciunt: ꝓtenus arce egreſſi eos qui ramum humo defixerant acriter perſequũtur do-
nec ad delori inſidias peruenere: ꝓdit confeſtim in hoſtem Delorus & prælio cum
hoſte cõtendit. Qui vero pedites ad ſepem ſtabãt ſe inter arcẽ angloſq; medios lo-
Angloruꝫ cędes. — cant: atq; hoc pacto interceptum hoſtem fundunt: occiduntq; cõpluribus captis.
Eadem fortunę benignitate vſus eſt apud ſillũ guillermi delorus. Anglos eñ ex
arce ſanctę ſuſannę in ſillũ guillermi mouẽtes: cum prædas feciſſent: ſupueniẽs delo-
rus ducẽtos ex hoſtibus interemit. ablatis ſpoliis: captiuiſq; receptis. Neq; deterio-
rem fortunã exptus eſt aduerſus comitẽ darondellũ in pratis amnis ſatrẽſis ſecus vi

cum quem gratalum incolę vocant. Nam cum ſexaginta ſupra centum equitibus:
aduerſus tria angloruꝫ milia præliari audet: prædas ex hoſte reportauit. Contra Hyr⁹ capit̃
accidit apud louuerium Hyro. Qui ab anglis obſeſſus dum quęrẽdi ſubſidii cauſa
loco egreditur: a Iohanne marſio dordani præfecto captus eſt: & louuerium ab an-
glis ſubiugatum. Sancti præterea ſelerini caſtellum interemptis Iohanne armen-
gno & Guillermo de ſancto albino Darondellus poſt trimeſtrem obſidionem ce-
pit. Inde ad ſillum Guillermi ducens: obſides de oppido dedendo accepit ea lege vt
eos ſi intra quadrageſimum diem francorum ſubſidio obſeſſi iuuarentur: ſaluos di
mitteret. Alioquin deditione facta oppido ipſe potiretur. Erant ad id temporis frã
corum copię in armis paratæ quas Ambroſius delorus ad ſanctum ſelerinum duce
re ſperauerat: quibus præerant Alenconius & Andegauus duces: & cuꝫ illis Riche
montus coneſtabilis. Hi cum ſuis ad lomellum (ſicut inter ſillenſes angloſqꝫ conue
nerat) proficiſcuntur. Stabat vterqꝫ exercitus in alterutrius conſpectu. Vnde & con
greſſus & pręlia commiſſa ſunt non quidem integra acie: ſed cohortibus hinc atqꝫ
hinc in ſe concurſantibus & interdum occidentibus. Nam quandoquidem Angli
loco ſe munitiſſimo cõtinebant: viſum non fuit frãcis eos totis copiis impetere. Sed
miſſo ad illos caduceatore petunt aut pugnandi poteſtateꝫ faciant: aut obſides red
dant ſillenſibus. Obſides anglus reſtituit: & franci domum rediere: rati hoſtem ideꝫ Perfid⁹ ãgl⁹.
facturum. Sed vix obliuiſcitur perfidię qui fraudulentus eſt. Itaqꝫ abeuntibus fran-
cis: hoſtis ad ſillum ſe cõtulit arcem ſummis viribus oppugnans: nec multum abfu-
it quin expugnaret. diſcedens inde Darondellus: per cœnomaniam andegauiamqꝫ
excurſiones faciens: arces duas cepit: mellayum & ſanctum Laurentiũ de mortariis.
Vbi pręſidiis impoſitis in normãniam reuertitur: paucis poſt diebus moriturus.

Eſt in bellouacis octauo ab vrbe miliario diſtans gerberoyum in colle mediocri
ter edito. Ea arx ſupra multos annos diruta deſertaqꝫ cum fuiſſet Hyrus Potonuſ- Gerberoyũ.
qꝫ mille circiter aſſumptis militibus: ex beluacenſibus profectus arcem inſtaurare cõ
ſtituunt. In quo opere nichil pigre agentes: muros munitioneſqꝫ diligentiſſime
extruebant. Qua re cognita Darondellus feſtinanter cum copiis ex Normannia ad
ueniens locum circũcingere properat. Id poſtq̃ Hyrus conſpexit: ſuos in contio-
nem vocans: vos inquit commilitones in hanc collapſam arcem perduxi: vt eam in
ſtauratam habentes: ea quaſi propugnaculo vteremur aduerſus hoſtem. Sed dum
muniendę arci animum intendimus Anglus nos præpedit. Itaqꝫ non arx nobis cu-
randa eſt: ſed vita protegenda. Hoſtium multitudineꝫ per agros ad nos hoc loco
velut in pedica concludendos properare conſpicitis. Si viri eſtis res in promptu ge
renda eſt: priuſq̃ ſtationeꝫ ſibi hoſtis in obſidione perfecerit. Itaqꝫ cenſeo infeſto ag
mine erumpendum eſſe: & hoſtem adhuc venientem & partim occupatum adori-
ri. Hyri approbato conſilio: miles ad rem gerendam accingitur. Fit eruptio & a-
cerrime Darondellus inuaditur. qui tametſi viriliter reſtiterit ſauciatus tamen capt⁹ Darõdellus moritur.
eſt: & ſui fuſi. Ex eo vulnere paulopoſt Darondellus interiit. Superato hoſte: fran-
ci gerberoyum reuerterunt opus cœptuꝫ exequẽtes. Sub his diebus cum Trimo Trimol⁹ cõ
lus apud Carolum plus cęteris aulicis poſſet: inuidiam in ſe multorum excitauit. Ca pręhendit̃
roli præſertim Andegauenſis bueili caluimontis atqꝫ coytiui. Hii tres quos poſteri
us dixi in arcem Chinonem per poſticum ab Oliuerio fretarto noctu admiſſi: Tri-
molum in cubiculo depræhenſum: in caſtellum monteſaurum traduxerunt: inſcio
rege qui tum chynone erat. Ad quem ex nocturno tumultu pauentẽ bueilus coyti-

uuſqꝫ accedentes:nichil eſt inquiunt sereniſſime rex quod expaueſcas. Captus eſt tri
molus tibi reiqꝫ publicę apprime nocens. Abducto trimolo carolus andegauenſis
apud regem cōtinenter conuerſatus eſt:in eius beniuolentiā ſe ſollerter inſinuās:ita
vt concilio apud turonos aduocato:rex trimoli depręhenſionem laudauerit:com⸗
pręhenſoreſqꝫ inter primores aulicos habuerit. Qui tamen nō longo tēpore in gra
tia permanſere:a curię negociis ſemoti. Trimolus autem quatuor muttonum aure⸗
Plebis incō⸗ſtantia. orum milibus bueilo perſolutis carcere liberatus eſt. Et normāni agri conſtanti
enſis qui mare accolunt:cum ab anglis arma aduerſus carolum regem ferre cogeren
tur:ipſi hortante quantepio multis hominū milibus ex plebe & aliquot nobilibus
collectis in anglos ſe conuerterunt:atqꝫ cadomū ducentes ab inſidiantibus anglis i⸗
tercepti partim occubuere:reliquis fugientibus. Quoruꝫ reliquias miſſo ambroſio
deloro alenconius dux ad arma reuocauit. Ipſeqꝫ mox abrincas cū plebeia multitu⸗
dine profectus:cum nichil proficeret:aſſumpta quantula inualidi exercitus parte in
cœnomaniam ſe contulit. Nec durauit in armis plebs:ſed ſenſim dilapſa domum re
Dieppa a frā cis capta petiuit. Caleti quoqꝫ armis aduerſus anglos deſumptis. Carnierum ductorem ſe
quentes illi obtemperabant. Quo tempore petrus de rupeforti frāciæ mareſcallus/
Militū inſo lentia Galterus bruſacus & Carlotus mareſius:Dieppam anglis noctu ſuſtulerunt. Qua
occupata cum caletis iuncto exercitu Fiſcanum Harfleum Monſtiuilarium/ Tan⸗
caruillam & inſulam bonam in caroli ditionē reduxere. Sed diſſoluta militari diſci⸗
plina:milites Petro mareſcallo nō audiebant. Petulce illiberaliterqꝫ viuentes: præ⸗
das non mitius a francis ꝗ ab hoste faciētes:mulieribus iniurii:monaſteriorū viola⸗
tores:& contemptores religionis. Hæc militū impietas agros ſpoliauit cultoribus:
& domos effecit deſertas. Præter arces & munitas vrbes nichil habitabatur. Igi⸗
tur nichil parturiētibus agris:miles annona deſtitutus alius alio diuertebat:quidaꝫ
Carolum conuenerūt opem ab eo vitęqꝫ alimoniam flagitātes:quandoquideꝫ for
tunas ſuas omnes eius cauſa detriuiſſent. Prouidit illis pius rex:& cui bene antea ſer
Sancti eligii cœnobiū capitur. uitum fuiſſet:deinceps quoqꝫ illi miles obediētior fuit. Itaqꝫ venablo Anglo du⸗
centorum ſupra mille armatoruꝫ præfecto:ſancti Eligii cœnobio quod in inferiore
normannia munituꝫ eſt occupāte:Andreas lauali comes:& Loheacus cum ambro
ſio deloro anglos noctu petūt:& cœnobii parte intercepta:ducentos ex hoſtib⁹ in
terimunt. Mox cum venablus inde ſuos eduxiſſet:Loheacus deloruſqꝫ laʒaium vſ⸗
qꝫ progreſſi poſt atrociſſimū prælium hoſtem ſuperarunt:morteꝫ oppetētibus du
centis:præter eos qui in francorū poteſtatem viui peruenere. Venablus autem cuꝫ
aufugiſſet:paulopoſt in ſuſpitionē veniens a ſuarum partium anglis capitis ſuppli
cio afflictus eſt. Per eam tempeſtatem borbonius dux corboliū & vicennas da⸗
ta pręfectis locorum pecunia recepit. Et potonus in picardiā excurrens abactis mul
tis pecoribus:aduerſante maxime comite luxemburgo prędam incolumis abduxit
Sanctum quoqꝫ dyoniſiuꝫ nocturnis inſidiis ceperūt iohānes nothus aurelianē
ſis & Petrus de rupeforti anglis inde extruſis. Vbi cōſeruandi oppidi cauſa Petrus
cum pręſidio manſit:abeunte iohāne notho qui aduerſus anglos copias compara⸗
ret. Moleſte enim hoſtis ferebat in cōſpectu fere pariſiorum habere loco munitiſſi⸗
mo militem francū. Propterea contracto validiſſimo exercitu ex pariſio mouēs ſan
ctum dyoniſium circūuallat. Conuenerat ex finitimis agris in oppidum ingēs ruſti⸗
corum turba:qui vna cum præſidio muros tuebatur ſperans venturū eis a iohāne
notho ſubſidiū. Atqꝫ equidem iohānes ipſe milite ſtipatus ad pōteꝫ meulanū iā ve

nerat cum certus factus eſt quaſdam anglorum turmas ex giſortio iter ad ſanctũ dy-
oniſium:facere eaſqꝫ ducere mathagonem & Thomam kyrielum.Eam ob rem ipſe
aſſumptis loheaco bueiloqꝫ & Ambroſio de loro:hoſti obuiã pergens anglos par
tim cędit:partimqꝫ capit:& mox ad pontem vnde venerat cum præda reuertitur.

Eius autem põtis atqꝫ arcis ad Caroli ditionem cõuerſio recens erat: procurata
quidem a rãboello:& petro iallardo viris nobilibus. Erat a muro prominẽs ad am
nem ſequanam latrina in quam cõſcendentes lacamus ferranduſqꝫ piſcatores viam
francis fecere:ſeducto pecunia custode anglo:qui põtis tutelę erat præpoſitus.Fal-
lendi angli auctor extitit francus quidã cui nomen erat imperator.Ponte recepto ii
qui in arce erãt deditione facta liberi abierunt. Interim duʒ Iohannes nothus au-
relianenſis apud pontem meulanũ moratur: durior indies erat ſancti Dyoniſii ob-
ſidio:ita vt deſperantibus auxiliũ obſeſſis:cum nec eſſet vnde militi ſtipendium ſol-
ueretur:nec multorum dierum cõmeatus adeſſet:Petrus de rupeforti viginti dierũ
inducias cum hoste cõſtituit vt ſi intra eoſdeʒ dies ſuppetię a Carolo non venirent
oppidum hoſti pmitteret. Per has obſidionis anguſtias viri cœnobitę monaſterii
diui dyoniſii miſerti fortunę obſeſſorum in ſtipendiũ militi argenti marcas quadrin
gẽtas libere contulerunt.Interea dum ſubſidium expectatur angli non ignorantes
quid Aurelianenſis nothus de ſuppetiãdo obſeſſis appararet:foſſam ſibi circũdant
in quam ex fluento quod extra oppidum eſt tãtam diuerſis riuulis aquaʒ deriuant:
vt ad caſtelletum quod maiori eccleſię vicinum eſt redũdaret:extructis quattuor fir
miſſimis propugnaculis quibus adorientes ſe arcere poſſent. Exactis induciis cum
ſubſidii ſpe deſtitutum ſe petrus intellexit:deditionem fecit.militeqꝫ vita fortuniſqꝫ
ſaluis eduxit.Recepto oppido anglus muros munitioneſqꝫ deiecit: præter eas quæ
ad monaſterii tutamen pertinebãt. Pariſiani vero anglo parentes cum crebris in
curſionibus ſe a francis premi grauiter ferrẽt: vilbiuʒ anglum qui apud pontiſaraʒ
in præſidio erat orant ciuitatis cuſtodiam recipiat. Qui põtiſaræ conſtituto ſibi vi-
cario Pariſium cuʒ bona anglorum manu ſe cõtulit. Nec multis poſt diebus per
vilbii abſentiam Pontiſarenſes anglos exoſi ad Caroli partes conſiderationem ſu-
am conuerterunt. Igitur die vna egrediẽte præſidio quod apud eos erat: ſiue vt fru
mentationem faceret:ſiue vt ex hoſte ſpolia prędaſqꝫ reportaret: cum pauciſſimos
in oppido cum ſuo præfecto Iohãne ripello relictos eſſe animaduertiſſent: ipſi ſum
ptis armis portas omnes oppidi obfirmantes anglos ſine vlla tumultuatione com
præhendunt.Præter tris qui cum ripello in proximam portam euaſerant. Vnde te
gulis lapidibuſqꝫ iactis: poſtq̃ fruſtra ſe tueri conſiderãt: in Pontiſarenſium pote-
ſtatem tranſiere.Qui confeſtiʒ accito Iohanne inſulæ adę domino:hemineʒ orant:
oppidum Burgundi ducis nomine cuſtodiendum recipiat. Conſulto duce Iohan-
nes Pontiſaram in cuſtodiam accepit.Iam enim interceſſerant collocutiones com-
ponendę pacis conueneratqꝫ:vt ad dieʒ prędefinitum legati attrebatũ mitterentur
reconciliationis faciendę poteſtatẽ habentes.Quamobreʒ anno ſalutis Milleſimo
quadringenteſimo trigeſimo quinto Attrebati pacis tractatores conſedere. Impri-
mis affuit cardinalis ſanctę crucis romanus legatus ordine cartuſienſis nicolaus no-
mine:cardinalis ciprius:quos epiſcopi ſex comitabantur & abbas veſelaus: Caroli
oratores fuere borboniorum dux:comes richemontus coneſtabilis:Remorum ar-
chipræſul cancellarius:vindocinenſis comes regii hoſpitii primarius magiſter Chri
ſtoforus haricurtus.Adã de cambray parlamẽtei ſenatus primarius præſes.Guiller

Liberalitas religioſorũ i obſeſſos.

Conuẽtio apud attrebatũ vbi pacis leges cũ burgũdo poſitę ſunt.

mus quadrigarius parlamenteus conſul:eccleſię pariſienſis decanus & alii permulti
ex francorum nobilitate non obſcuri. Nec defuere britonum ducis alenconiiq; &
barri oratores. Anglorum legationis hi principes conuenerũt cardinalis viceſtren=
ſis:Eboracenſis archiepiſcopus:Comites hontitonus & ſuffortus & nõnulli ex di=
gnitate eccleſiaſtica viri cũ permultis anglię nobilibus. Burgundionũ ducis hi pri=
mores fuiſſe tradunt:Leodius cameracenſiũ & attrebatenſiũ antiſtites:Nicolaꝰ rau
linus ducis cancellarius:gheldrenſis:ſtampenſis:ſancti pauli:vandemõtenſis:niuer
nenſiſq; comites:& alii inferioris nois proceres quorum frequẽs numerus erat:præ
ter flandrenſium oratores. Conſidẽtibus pacis gratia cuiuſq; partis legatis tametſi
ſanctę crucis cardinalis:plurimum eniteretur irritatos p̄teritis bellis animos ad con
cordiam pacẽq; perducere nulla ratione anglorũ pertinaciam flectere potuit:vt cũ
carolo francorum rege paciſcerentur. Sed cõcilio abierunt re infecta: ꝓmittentes ſe
alia aliqua die cõuenturos. Abſentibus anglis cardinalis nõ propterea cœptuȝ prę
termiſit:de burgũdi cum carolo recõciliatione mox affreens mentionem. Quæ res
ſicut grata oratoribus fuit:ita finem habuit optatum. Nã poſt q̄ nicolaus raulinus
burgundus cãcellarius ſui principis nomine longaȝ orationẽ habuiſſet:multa ediſ=
ſerens quę a carolo rege dari concediq; duci philippo merito deberẽtur (q̄q̄ omnia
in rem ducis eſſent) nihil de petitis detractũ eſt. Itaq; pleraq; loca burgũdię finitima
quæ regis campaniã verſus erant ad ducis ditionem peruenere. Artheſio quoq; ad
iunctę ſunt. Ambianis ciuitas corbia mondeſiderius perona ſãctus quintinus & ab
batiſuilla cum põtiuiaco & bolonię comitatibꝰ. Quas terras ſub caroli imperio par
lamenteiq; ſenatus ditione dux poſſideret. Eas aũt ciuitates quas poſterius nomia=
uimus quæ ad amnẽ ſommonobriã ſitę ſunt redimere carolus poterat quadringen
tis aureorum milibus. Fuere alię ad pacẽ conditiones:quę quandoquidem abſolu
tę hactenus nõ ſunt:nec eas perficiendi ſpes vlla manet:mortuis principibus:ſilẽtio
a me pretereuntur. Permulta ſiquidem cõcordię gratia frãci oratores admiſere quę
ſi completa omnia fuerint quemadmodũ carolo oneri erant:ita honori atq; maie=
ſtati eius forent indecora. Sed reuera rerum omniũ ea turbatio & calamitas per id tẽ
pus fuit:vt iuri regio aliquid abnuendum eſſet. Si eñ ab anglis burgundus non diſ
ceſſiſſet:longe difficillimũ carolo erat vtrunq; hoſteȝ peruincere. Et philippus bur
gundus anglorũ ſuperbiã veritus quos ſibi aliquãdo dominari formidabat libens
ab eis ſeceſſit. Rebus fœliciter cõpoſitis oratores in legati romani cõſpectu iurãt illi
bata ſeruare quę de pace dicta diffinitaq; extitiſſẽt: atq; ita pax per caduceatores ma
gna omniũ exultatione vulgata eſt. Moritur eodẽ tempore yſabella caroli ſexti
Mors yſa=bellę Caroli matris. vxor:fortunis (ſi reginam cõſideres) tenuis & pauper. Quippe quę ſub anglorũ ꝑn
cipatu degẽs:eorũ arbitratu vitam agebat priuatę fœminę nõ abſimilis:patientiſſi=
ma quidem & ad tẽporis qualitatem ſe acõmodans. Nulla re magis irritata: q̄ ꝙ ca=
rolum regem eius filiũ inceſto cõcubitu natum anglus diffamabat. Cadauer nobi=
liſſimę mulieris quattuor tantũ comitibus naui aduectum apud ſanctũ dyoniſium
ſine vlla pompa ſepelitur. Liberatur eiſdẽ diebus renatus dux barri qui apud di=
uionem burgũdię primarium oppidũ a philippo in cuſtodia habebatur. Ex eo
tempore ſolus hoſtis anglus erat aduerſus quem franci belligerarẽt. Igitur apud põ
tiſaram agente coneſtabili & cũ eo aurelianenſi notho:illo ſe cõtulere cũ quingẽtis
equitibus (philippi iuſſu) dominus de ternãdo:& ſymõ lallanus ſtrennuus auratę
militię eques:quibus põtiſarę relictis coneſtabilis ad ſanctum dyoniſium ab anglis

deſertam proficiſci conſtituit:oppidi inſtaurãdi cauſa.Qua re comperta:anglus ex Cędunt ãgli
pariſiis obuiam ꝑgens:a coneſtabili(francis a pontiſara mouentibus)duriter excipi
tur ad lapideum pontẽ qui non procul a ſancto dyoniſio ad ſequanaȝ pertinet vbi
quadringenti angli periere:multis cũ thoma belmonte militũ pręfecto captis.Præ-
lio fœliciter geſto coneſtabilis ſanctũ dyoniſium occupat.Et turrim quę veneni no
men habet in quẽ aliquot ex fuga angli ſe receperant circũſepit.Ibiqȝ relictis qui ob- Pariſiani frã
ſidionem cõtinuarent:cũ certum haberet quoſdã pariſianos ciues perteſos eſſe an- cos admit-
glorum dominationis:atqȝ cupere carolũ ſibi regem adciſcere:aſſumpto aurelianẽ- tunt.
ſi notho:aliiſqȝ militũ ductoribus:per poſſiacũ noctu ſequanam tranſmittẽs ad car
tuſienſes qui extra diui michaelis portã ſunt:caſtra admouit.De cuius aduentu claȝ
prędocti michael lailerius:iohãnes fõtanus & aliquot alii ciues cuȝ illuxiſſet:popu-
lum in hoſtem cõcitant:ad quos confeſtim cõuenientes thomas pigacheus: iohan
nes de ſancto benedicto:nicolaus louuerius/& iacobus bergerius magni inter ſuos
nominis:anglos partim cędũt:partim fugãt capiuntqȝ.Quorũ pleriqȝ ſancti dyoni
ſii portã occupare fruſtra niſi ſunt.Nã ferreę cathenę quę per omnia fere viarũ vr-
bis compita erant ꝓtenus tranſuerſum tenſę ſunt & iter hoſti pręreptũ. Ad hoc ex
feneſtris & tectis ędium nemo nõ in diffugientes anglos ſaxa & omnis generis ma-
teriam demittebat. Alii per viam inuentũ hoſtẽ armis adoriebantur . Morinorum
autem epiſcopus qui anglorũ ſe cancellarium gerebat:cũ vilbio & mohiero merca-
torum præpoſito populi ſeditionem declinãtes:in ſancti antonii propugnaculum
ſe citiſſime receperunt:fugientẽ prępoſitum dũ piſtor quidaȝ amicus illi & perfami
liaris vt eũ populo reconciliaret reducere conatur a prępoſito vibrata in euȝ haſta
occiſus eſt.Exaudito qui in vrbe erat clamore coneſtabilis & qui cũ eo franci erant:
alii porta ſancti iacobi refracta alii ſuꝑatis muris:pleriqȝ nauibus quas in flumine ſe-
quana repererunt in vrbẽ peruadunt:nulla cęde facta.Sed ꝓpugnaculũ quo ſe hoſ
tis tuebatur obſeſſum eſt.Ex quo iamiam mohierus delapſus apud pontem charẽ-
tonum diffugerat vbi a ſuis proditus in poteſtatem venit dyoniſii de chailli equitis
franci:a quo nõ multo poſt precio redemptionis accepto liberatus eſt. Erat hu-
ius mohierii nepos brichanteus qui turriȝ veneni apud ſanctũ dyoniſiũ a francis ob
ſeſſam tuebatur:anglorũ partes pertinaciſſime ſecutus. Huic vt fideȝ facerent fran-
ci pariſiorum deditionis auũculi mulaȝ illi repręſentant.Qua conſpecta brichante-
us ſpem euadẽdi capiẽs:e turris pinna in ſubiectam ſe foſſam pręcipitat : vbi ab iis ꝗ
rure in oppidũ cõuenerant ſine mora trucidatur:atqȝ ita turris recepta eſt: & qui in
ea erant vel occiſi vel capti. Pacato pariſiorum tumultu:angli qui propugnacu-
lum obtinebant ſalutem deſperãtes de deditione colloquium habuere . Itaqȝ loco
cedentes abire liberi permiſſi ſunt:irridẽte eos plebe ꝙ nõ per ciuitatẽ: ſed foras mu
ros facerent iter.Confirmatis in caroli fide pariſiis:coneſtabilis ad creolium mouẽs
poſtq̃ quindecim dierũ obſidionẽ fruſtra feciſſet:inde abiit & ſancti germani in laya
arcem recepit:data pręfecto vt illã dimitteret pecunia. Eodẽ anno qui erat chriſti
anę gratię quadringẽteſimus.xxxvi.ſupra mille Ludouicus caroli filius viennenſis Põtiſara ab
dalphinus Margaretã ſcotorũ regis filiam vxoreȝ turonis accepit. Neqȝ poſt di ab ãglis capi
es multos angli pontiſaram cepere:francis extruſis.Erat eñ tum hyems horrida:& tur.
oppidi foſſę glaciatę:& altiſſima niue terra albicabat.Igitur angli niuis beneficio ad
moniti lintheis candidis ſe amicientes in iꝑa niue cũ decubuiſſent:fallentes oppida-
nos:in foſſas gelu cõcretas demiſſi:inde in muros atqȝ oppidũ repente inuaſerunt:

negligenter excubantibus francis:qui tametſi vẽturos in ſe anglos accepiſſent:tamẽ
neq; vigilias facere:neq; foſſarum glaciẽ effringere curauerunt. E põtiſara ſe vix ſal
uum ꝓripuit iohãnes villerius:& varẽbonus burgundę cohortis ductor. Fratres
autem duo genere nõ obſcuri ludouicus atq; yndetus cognomẽto guitri portaʒ q̃
daucri nominatur cũ aliquot ex ſuis occupantes:poſtq̃ diu viriliterq; anglorũ op-
pugnationem ꝑtuliſſent:ſubſidii ſpe defecti:ſalui ꝑmittente hoſte abeuntes:portaʒ
reliquere:duobus tantũ ãglorũ poteſtati permiſſis:quos graui neſcio quo crimine
delatos capitis amputatione affecerũt. Cepere pręterea montẽargi & caſtella q̃-
dam:quę omnia paucis interactis diebus franci (ęre pręfectis impartito) receperunt
Miſſuſq; a carolo coneſtabilis ad caſtrũ laudunũ locũ expugnauit. Cepit deinceps
nemorſum:& deinde monſterolũ ad amnem yonam obſedit: ad quã obſidionem
veniente carolo confeſtim oppidũ vi receptum eſt:& mox arx in quã thomas gue-
rardus anglus cõfugerat Caroli ſe poteſtati ſummiſit:data pręfecto facultate abeũ-
di. Philippus item burgundionũ dux anglos caliſiuʒ occupare ꝑmoleſte ferens:

Caliſium a burgundo obſidetur.

ꝙ & ſibi inimici eſſent:& ad aliquid a finitimis ſurripiendũ promptiſſimi:grandi ex
flandria præſertim exercitu cõtracto:caliſium obſidere maturauit. Vbi poſtq̃ men-
ſes duos conſediſſet:pręliis cõpluribus militariter ꝑpetratis: tumultuãte flamingo
exercitu:vix a ſuo duce flandrenſes tẽperauerunt:indignati ꝙ tãto tempore domo
abeſſent:pręſertim in quotidiano periculo agẽtes. Itaq; occiſo iohãne horno nobi
liſſimo equite:quẽ philippus peramabat:ipi dimiſſa obſidione:& philippo cũ pau-
cis relicto:nullo ordine flandriã petiuerũt. Laboris ſiquidem impatiẽs flandrus eſt:
& crapulę aſſuetus in armis non durat. Dux nihilominus ſtrẽnue agens:cuʒ in ſe ꝓ
deuntes anglos ſuſtinuiſſet repuliſſetq;:cum ea quã habebat militum manu domũ
profectus eſt. Porro angli receptis ex anglia maioribus copiis:in artheſiũ flãdriã
q; incurſantes:mirum in modũ graſſati ſunt. incendia pręda ſq; facientes. Quos tan
dem burgũdus miles adorſus caliſium repetere coegit. Tẽtauit quoq; philipp⁹ cro-
toyum arcẽ ab anglis recipere lignea turre ad oppugnationẽ fabricata: cuius præfe

Frãcorũ militũ ĩhumanitas.

ctus fuit iohannes de croeyo. Sed mouẽtibus in eũ ex normannia anglis:relicta ob-
ſidione copias reduxit. Eadem tẽpeſtate & fames & peſtilentia pariſios vexauit.

Miſera pariſiorũ conditio.

Frumentaria enim mẽſura quę eſt apud illos ſextarius/ libris turonorũ nouem ve-
nibat. Et per agros tanta erat armatoruʒ in agricolas impietas: vt vicis villiſq; deſer
tis/in ciuitatem cõfugerent:nec erat illis anglorũ q̃ francorũ melior conditio. Itaq;
in hoſpitali domo pariſieñ. quæ dei nomen habet non pauciores fame q̃ peſtilẽtia
periere. Eam ob rem ciuitatis primores & imprimis richemõtus alii alio ſe contule-
re/tribus tantũ ad ciuitatis cuſtodiam relictis:adã cambracẽſi parlamẽti primo præ
ſidente:ambroſio deloro prętore/& ſymone carolo rationum regiarum pręfecto:
quem cõputorum pręſidentẽ appellant:viris quidem auctoritate prudentia atq; i
regem fide præſtantibus. Quibus inter cętera aduerſa illud moleſtiſſimum maxime
fuit: ꝙ milites frãci qui in pręſidiis ꝑ munitiſſima territorii pariſieñ. & finitimarũ ar-
cium loca erant:pecora ſibi abigebant ex agri colonis pręd as nõ minus q̃ hoſtis fa-
cientes. Neq; huic frequenti malo aliter q̃ precio raptoribus ſoluto occurrere pote-
rant/præſidio videlicet militũ deſtituti q peſtilentẽ ciuitatẽ non incolebant. Itaq; &

Luporũ incurſus

agri colonis/& ciuibus ciuitas ꝓpe deſerta erat. Accedebãt tot malis luporũ crebrę
in vrbẽ incurſiones qui ſupra octoginta hoĩes cum per agros deuoraſſent:in vrba-
nos quoq; ſęuiebant. Aduerſus hanc beluã lege definitũ pręmium eſt: vt ꝓ ſingulis

captis lupis ſolidi viginti ex fiſco captori ſoluerẽtur: præter publicam erogationem
quam plebs ſua ſpõte venatoribus impẽdiſſet. Nec defuit per id tempus philip-
po burgundo duci a brugẽſibus aduerſitas. quẽ ad ſe receptum clauſis portis bru-
genſes ꝓſecuti ſunt: multis ex eius aulicis trucidatis inter quos adam villerius inſulę
adę dominus dũ oppidi portam effringere contendit: occidit. Quam temerariaꝫ ſe
ditionem ducẽtis rideorum aureorũ milibus apud ducem poſtea brugenſes purga
uerunt: præter munera quę eius vxori yſabellę portugallenſi vt virũ placaret cõtu
lere. Hęc cũ brugis geruntur: Carolus apud bituriges cõuentu habito pragma-
ticam ſanctionẽ ad inſequentẽ modum Baſilienſis conſilii ductꝰ auctoritate ꝓdixit.

Brugenſiuꝫ ſeditio.

Apud baſileam eugenii quarti romani pontificis aſſenſu congregato conſilio/ii
quibus eccleſiaſticam tueri dignitatem mandatũ erat leges cõmuni oĩm ſententia ri
te digeſtas ſanxerunt quas a carolo admitti/miſſis eiꝰ rei cauſa oratoribus/petierũt.
Legum hæc capita fuere.

Pragmaticę ſãctionis capita.

eius tollendae consilia. 146. p

Romanus pontifex quoqꝫ decẽnio generalẽ ſynodũ loco queꝫ volet poſthac cõ
gregato. Si negligẽs erit: poteſtas eſto patribus id deſignandi. Cõuocati cõſilii locũ
niſi neceſſum erit: pontifex non mutato.

Baſilienſis contionis autoritas/& ipſius conſtantia decretorum/perpetua eſto.
quæ nemo vnq̃/nec ipſe romanus põtifex tollere/infirmare/aut trãſferre p̃ſumito.

Romanus pontifex maiores eccleſias metropoles ſcilicet atqꝫ epiſcopales colle-
giataſqꝫ: aut eas quibus abbates pręficiũtur/& eccleſiaſticas dignitates/q̃ per electi-
onem ſibi deligere rectorẽ conſueuerunt nemini reſeruato. Pręter eas quę iure ſcri-
pto/vel romani principatus cauſa/ſibi ꝑmittuntur. Huic decreto non contraueni
to. Si intercedet cauſa præter legeꝫ faciẽdi/id apoſtolicis reſcriptis exp̃mito. Idqꝫ dũ
ad pontificatum quipiam aſſumetur ſe ſeruaturũ iurato.

Eccleſia paſtore deſtituta: ii penes quos eſt eligendi poteſtas die & loco definito
cõueniunto. peccatorum ſuorũ confeſſionem agunto. & euchariſtiam ſumunto.
Mox conſidentes: pręmiſſo iureiurando/non negligenter/non doloſe/non timi-
de/eum qui gerendę dignitati ſit ydoneus eligunto. Principibus fas non eſto pro
quopiaꝫ commendando moleſtis precibus/ aut violenta comminatione premere
aut cogere electores.

Electionis formã & electi merita cõfirmatores pręlati inquirunto. Scribę & no-
tarii moderatum ſalariũ accipiunto.

Romanus pontifex quẽ ſanctitatis normam prę ſe ferre oportet: huic ſanctioni
nequaquam derogato. Si cõtemnet: & inde ſcandalũ exurgat: ad ſubſequẽs vniuer
ſale conſilium deferatur.

Electiones tametſi pro canonũ auctoritate legitimę eſſe videbuntur: ſi inde aut
eccleſia aut patria vel reſpublica turbari formidabitur: cũ huiuſmodi electio ad ro-
manum pontificem forte refertur: & ea diligẽter examinata nulla dici merebitur: al-
teram electionem iis quorũ refert indicito. Electum vero cõfirmari aut benedici ab
alio q̃ ab eo/qui ſine medio electo ſuꝑior eſt fas non eſto. Si in põtificis curia pręſẽs
electus erit: a pontifice benedictionem ſi volet recipito. iuramentum poſtea ſuo p̃la
to pręſtato. Secus qui faciet: centũ aureorũ mulcta eũ caſtigato.

Vniuerſali ſynodo/ eiuſqꝫ definitionibus & decretis omnis catholicus/etiaꝫ ro-
manus pontifex/eatenus obedito: quatenus fides & ſciſmatuꝫ explodenda ſeditio
poſtulat.

Quæ ſynodus/ſancto ſpiritu autore vocata conſedit ea3/ſicuti conſtantianę cō tionis patres definiere a chriſto deo autoritatē ꝓtenus obtinere credito.

Eccleſiis dei eos ſacerdotes & paſtores pręficito qui doctrina ſint & vita illuſtres vt creditum ſibi populum ſollicite inſtituant. & deo obedientē gratumqꝫ reddant.

Expectatiuis ꝓpterea gratiis /vnde plurima oriri mala cōſtat locū eē nō ſinito.

Beneficia(viuo eorum rectore)nemini reſeruato. Cum aute3 adminiſtratore va cabunt : eorum quibus conferre oportebit mores & merita/ graduati ne ſint an ſe cus cognoſcito.

Decretu3 de theologo per quaſqꝫ metropoles prębendādo ad epiſcopales quo qꝫ eccleſias extendito. vt in illis ꝑbenda theologo cōferatur qui in aliqua generali a cademia decēnem litteris opera3 nauauit. Beneficio donatus verbū dei ꝑdicato. & p q̄ſqꝫ hebdomades ſemel atqꝫ iterū ſacras litteras audire volentibus explanato. Ne gligenti quottidiana eccleſię ſtipendia ſuſtrahito.

Porro de iis qui gradu alicuius diſciplinę ꝓuecti ſunt/hunc ordine3 obſeruato. Primum poſt hanc ſanctionem vacuum poſſeſſore beneficium doctori vel licentia to vel baccalario conferto . Duo deinceps quę rectore carebunt bene merentibus clericis concedito . Quod his duobus ſucceſſiuū erit/illud graduatus obtineto.

Igitur ſcholaſtici gradu inſignes ſua noia beneficiorum collatoribus dū quadra geſima agitur ſcripta quotannis tradunto.

Beneficiorū pręter hoc decretum collatio facta inanis eſto .

E locis quę ab vrbe quattuor dierū itinere diſtant in ius vocandi romam/niſi in maioribus cauſis fas non eſto.

Qui dāno aut iniuria grauabitur/eū qui proximus eſt ſuperior appellato: ſi tale eſt dānum:quod per eius ſententiam reſtitui poſſit. Alioquin ſi ad romanā eccleſiā iudex per exemptionem pertinebit/ cauſam definiendā ad eum q̧ eiuſdem regionis eſt iudicem(ſi metus abeſt)pontifex cōmittito .

A grauamine/aut interlocutione iudicis ſecundo non prouocato. Eum qui fru ſtra atqꝫ inaniter ante latā ſententiam appellat quindecim florenis/præter cętera li tis impenſas mulctato .

Triennem alicuius beneficii & quietum poſſeſſorem non turbato. niſi hoſtilita te/metu/vel graui impedimento tardatus eris:ne per id triennium impetere potue ris poſſidentem.

Cardinales viginti quattuor tantū diuina & humana ſcientia eruditos/ annorū triginta boni nois & generis legitimi q̧ reipublicę xp̄ianę conſulere poſſint/ponti fex de ſuorū fratrum conſilio pręficito.

De dignitatibus & beneficiis eccleſiaſticis quibuſuis collatis aut cōferendis nihil prorſus/ſed neqꝫ annatā/neqꝫ fructuum primitias/neqꝫ vt vulgo dicitur deportu3 pontifex exigito. Notariis & ſcribis mercedem/qui beneficium recipit ſoluito. Hu ius decreti pręuaricatori pœnam ſymoniacis debitam infligito. Nichil præterea iu ris aut tituli in beneficiis contra hanc prohibitionem impetratis ſibi adquiſitum in telligat .

Clerici qui eccleſiarū & diuini cultus obſequiis deputantur rem omnē diuina3 & dei laudes ſancte:diſtincte/& grauiter celebranto. Ad ieſu nomen caput reuerenter demittunto. Decanos & reliquos per eccleſias pręfectos huius ſtatuti præuaricato res caſtigato.

Conſuetudinem qua inductum eſt: eũ qui in aliqua horaruʒ choro affuerit oĩm diſtributionum participẽ eſſe tollito. Idqꝫ ad decanos & prępoſitos qui ſuaruʒ prętextu dignitatũ rei diuinę non aſſunt extendito.

Quos noueris dum res diuina agitur ꝑ eccleſiam aut iuxta illaʒ deambulare aut confabulari totius diei quo hoc fecerint driſtributionibus priuato.

Iterum vero in hoc ipſo delinquentes vnius menſis ſtipendiis mulctato.

Tabulam vbi deſignentur ii ꝗ definitis hebdomadibus ſua officia exeꝗ debebũt in choro appendito. Negligenti totius diei ſtipem denegato.

Fidei ſymbolum non trũcato. ſed ad verbum abſolute decantato.

Camœnas vulgi in eccleſia canere laycos prohibeto.

Rem diuinam quam miſſam appellamus ſine miniſtro nunꝗ̃ celebrato. Dum eã facis vocem exaltato: quę a circunſtantibus exaudiri poſſit. Secus agentẽ corripito.

Canonicos qui ſe creditoribus obnoxios ita cõſtituunt/ vt ſi ſtatuto die debito ſe non abſoluerint interdicto rei diuinę cohibẽtur/ a ſtipẽdiis eccleſię toto trimeſtri abſtinẽto. Nec quicꝗ̃ inde/ ꝗ̃diu diuinis abſtinebunt percipiunto.

Solennibus diebus dũ maior miſſa fieri debet/ capituluʒ non cogito. ꝑ integram alioquin hebdomadã tranſgreſſores quottidiana ſtipe priuato.

Spectacula/ ludos/ comeſſationes/ choreas/ nũdinationes/ ludibria/ & laruatas ꝑſonas incedere/ ab eccleſia & ſacris locis arceto. Contemptorẽ clerum trimeſtri ꝓuentu abſtinere iubeto. Reliquos cenſura eccleſiaſtica cohibeto.

Clerico cuiuſuis ſtatus concubinã fouenti/ a ſecũda huius ſanctionis promulgatione non reſipiſcenti/ beneficiorum ſuorum perceptione mẽſes tris interdicito. & eos fructus in eccleſiarũ vnde percipiuntur vtilitatem impendito. Hanc aũt conſtitutionem in ſynodis & capitulis promulgari quotannis imperato. Nec minꝰ laycos admoneto nullam præter legitimam vxorem turpi copula contingere.

Excõicatos ante latam ſentẽtiam & reuera denunciatam non vitato. Niſi taʒ notoria excõicatio erit: quę non valeat ignorari.

Nulli omnino genti cõitati vel loco ſacris interdicito: niſi per ſemet/ aut per priuatos aut officiales id eſt per ſuos magiſtratus culpam admiſit. Iniquum ſiquidem eſt ob vnius cuiuſqꝫ priuati hominis delictum ferire inſontes.

Nullius litteris quibus quẽpiam beneficio aut ſuo iure ſe abdicaſſe narratur/ niſi teſtibus aut fideli documento id factũ eſſe conſtet credito.

Hęc cum carolus ſatis enucleata digeſtaqꝫ eſſe comperiſſet: Indicto apud bituriges conſilio pragmaticam quam vocant ſanctionem tulit. Eamqꝫ in parlamenti ſenatu ꝓmulgari mandat: anno chriſtianę pietatis. cccc.xxxviii. ſupra mille nonis iulii. Quam regiam (autoritate baſilieñ. ſynodi) factam conſtitutionem qui deinceps fuere romani põtifices non ſecus ac ꝑniciosam hereſim execrati ſunt: ꝙ eã nemo põtificum diſſoluto baſilieñ. conuentu probauerit. Vetuſtiſſima enim contentio de vniuerſali conſilio/ & romano pontifice vtrum maius ſit hactenus inter eccleſiaſticos perſeuerat. Quo mea ſententia factũ eſt: vt generales ſynodos cogere põtifices detractent. formidantes ſuam tam late patentem (ne dicam vſurpatam) autoritateʒ conſiliorum decretis cohiberi. Itaqꝫ ea eſt hodie illorum ſublimitas & amplitudo: vt parui habitis regibus. Licere eis omnia glorientur. Neqꝫ quippiam ad pontificatum mea ętate venit: qui dignitate adepta non ſtatim ſuos nepotes magnis opibus & principatu donauerit.

Meldis capitur.

Eodem anno richemontus meldim ciuitatem poſt quindecimum obſidionis di
em multis anglis interemptis expugnat. Mercatum autē in quo erat validum pręſi
dium hoſtis fortiſſime tutatus eſt. Aduenientibus pręſidio dorceto comite atqꝫ tal
leboto: qui nacta in flumine matrona naui in mercatū nouum pręſidiū induxerunt
poſt biduum inde abeūtes. Cęterum diligenti oppugnatione attriti angli: ſuis for-
tunis ſaluis deditionem fecere. Mercato a francis recepto cū rex pariſii eſſet accito ri
chemonto eū cum ingenti exercitu in normāniam mittit: quē mox ſecuti ſunt alen-
conii dux iohannes & andreas lauallus mareſcallus multis armatis ſtipati. Hi om-

Abrincę.

nes abrincas petentes ciuitateꝫ obſident. Eſt aūt vrbs in colle mediocriter edito ad
occeanum britannicum ſita normānorum ditionis. Ibi cum dies circiter viginti con
ſediſſent dorcetus comes: dominus de ſcalis / & Tallebotus anglorū pręfecti frequē
tibus copiis contractis: ad vicū ſancti leonardi duobus tantum paſſuū milibus a frā
corum caſtris diſtantem ſua caſtra admouere: nō procul a gilberti pōte / qui ſupra
ſceam amnem inter vtrūqꝫ exercitum erat. Vbi non pauca leuia vtrinqꝫ pręlia com
miſſa ſunt: aliis ſceam tranſmittere conātibus / aliis tranſitū ꝓhibentibus. Tandem
conſpiciētibus francis amne ſuperato anglus in abrincas euaſit. Qui mox eruptiōe
in francos facta acerrime pugnauerunt. Franci autē mutato loco pōtorſonem ver
ſus caſtra reduxerunt. Sub his diebus ſanctam ſuſannā buellus / prodente eā an-
glo noctu cepit: quę cum ad alenconiū ducem pertineret: buellus tamen ſibi inuito
duce obtinuit. Non ſatis carolo fortuna fuerat inimica: niſi a filio quoqꝫ pientiſ-

Ludouicī in patrē coniuratio.

ſimus offenderetur pater: tot per ſuperiora tempora turbationibus vexatus. Ludo
uicus erat ei filius dalphinus viēnenſis / qui traditus a patre marchię comiti liberali-
ter imbuendus: poſtq̄ adoleuit / pręceptoris eruditioneꝫ aſpnatus nyortuꝫ ſe rece-
pit. Accerſitoqꝫ iohāne borbonio & iohanne alenconii duce: abiecta tutela / libere
ſe poſthac viuere ꝓfeſſus eſt: quippe qui & ętate & rerum cognitione ydoneus eſſe
ſibi videretur negociorū regni adminiſtrationē gerere. Addebāt ludouico animos
ipſe dux / atqꝫ antonius chabānus / Iohannes de rupe pictauię ſeneſcallus: petrus de
ambaſia: & alii cōplures nouarum rerum ꝑcupidi: qui aliquot iā ciuitates ad defecti
onem ſollicitare cœperūt. Naꝫ ii omnes cōiuratione pictauis facta: ludouicuꝫ a pa-
tris cōmunione maxime auertebant. Quoruꝫ conſpiratio praguería dicta eſt. Ea re
per marchię comitem carolo delata cōfeſtim ad ciuitates ſcribit: ne dalphino eiuſqꝫ
ſectatoribus audiāt: ne ve eos ad ſe admittant. Interim dalphini factionis auctores
ex nyorto ad ſanctū maxentum ꝓgredientes arcem (iaqueto quodam ꝓditore) ex
cipiunt: atqꝫ in oppidum cœnobiūqꝫ conuerſi: loci dominā fortunis omnibus ſpo
liauerunt idem cœnobio facere feſtinantes. Verum iohannes ſachetus oppidi mu-
niceps cum tribus & viginti ſuarum partium ſtudioſis veſtibulum quod crucis ap-
pellatur: tādiu aduerſus dalphinates defenſauit: donec ex pictauis vbi carolus age-
bat ſubſidium impetraret. Abbas quoqꝫ & cœnobitę obſeratis eccleſię portis for-
nicem conſcendētes teſtudine effracta in hoſtes ſaxa deiiciebant. Qui audientes re-
gem ad ſe cum copiis ꝓficiſci / pręedis abactis diffugere: Carolus autem hora noctis
ſeptima cū veniſſet: laudata abbatis diligentia / monaſteriū ꝓuentibus atqꝫ priuile
giis donauit. Qui in arce inuenti fuere paucis exceptis vltimū ſuppliciuꝫ ſubierunt.

His ita geſtis carolus nyortuꝫ adoritur. Vnde mox ad borboniū ducem ſe pro-
ripuerunt dalphinates. Quapropter nyortēſes nulla rebellione adhibita carolo ſe
dedere. Captus in arce eſt iaquetus ille proditor & in partes quattuor membratim

diſſectus. Cognito ꝙ dalphinum cum ſuis dux borbonioruʒ recepiſſet conſilio=
rum particeps factus:Copias in borboniēſes carolus ducens:complura loca cepit:
multis regionem damnis afficiens. Hęc agente carolo:dalphinus ſanctum Por=
ſanum occupat belli fortunam experturus.Rex vero nūc rionem/nūc claromōteʒ
incolebat:borbonium agrum incurſantibus ſuis.Hęc ciuilis peſtis ſexto poſtq̃ ce=
perat menſe interceſſore comite deu quieuit.dalphino in patris gratiaʒ redeunte: q
poſtea apud regem vixit. Cōſpirationis autē auctores venia a carolo impetrata &
regio diplomate firmata:quiqꝫ in ſuas domos abierūt. Per hos dies obſidētibus
harfleum anglis:franci duce notho aurelianeñ. valida manu mouentes:cuʒ anglo= Harfleū ab anglis capit̃
rum munitiones penetrare nō potuiſſent:harfleum tandem pręſidio ſaluo & mon
ſtiuillarium hoſti ꝑmiſere. Atqꝫ eodem anno carolus aurelianorū dux qui poſt blā Liberat̃ dux aurelianēſis
gianam pugnam in angliam ductus quinqꝫ & viginti ānos in cuſtodia angliæ regis
fuerat ſolutus eſt:quatercentum aureorum milibus ꝓ ipſius liberatione numeratis
Hic cum in ſancto audomaro reuerſus ageret:philippi ducis burgūdię neptem ma
riam cleuenſis comitis filiam deſpōſauit multis a duce donis honoratus. Eodem
tempore egidius de raya frācię mareſcallus ſortibus vſus pleroſqꝫ infantes pereme= Egidius de raya.
rat:quorum ſanguine futura auſpicabatur:principatū affectans. Qui britonum du
cis iuſſu compræhēditur:& mox veritate maleficiorū per petrum hoſpitalem ducis
cancellarium cōperta:duplici cruciatu eodeʒ fere momēto afficitur. Extabat ad tor
menta furca:ad quam egidius illaqueatur ſcabello ſuppoſito:cui pedibus adnitere=
tur. Circum quem accēſo igni & ſcabello deiecto:confeſtim ſtrangulatur & vritur.

Eſt rupes in inferiore normānia inſtar inſulę in mare ꝓminens: interdiu bis atqꝫ
noctu ęſtuariis maris tribus partibus alluta:quam grauillā incolę vocant eam girar
di villam primo dictam fuiſſe accepi:eam cū alternis expugnationibus franci angli=
qꝫ diuerſis tēporibus poſſediſſent:angli tandē inſtaurant valide illam muniētes: vt
pote q̃ inexpugnabilis eſſe fortificatione facta videretur:& quam deinceps validiſſi
mo pręſidio tenuerūt. Et franci quoqꝫ eodē exemplo louuerium diu deſolatū a nor
mannis oppidum:auctoribus potono Salʒardo & antonio chabano muniūt:nō=
gentis milibus pręſidio adhibitis. Extruxerunt præterea ad ſequanę ripam ligneuʒ
propugnaculū:quo rothomagum nauigio adire eos qui ſupra aduerſum amnem
incolebant/impedirent. Conchas item petrus breſſayus & floquetus dedentibus ſe
anglis cepere. Et katherina caroli ſeptēnis filia philippi ducis primogenito deſpon
ſata eſt:vt quę inter principes beniuolentia cōuenerat:ſacro nuptiaruʒ fœdere per
duraret. Eſt in vaſconia oppidum tartas non ignobile ad dominum de albreto
ſpectans:id cum franci tenerēt burdegalus ſeneſcallus cū captabuſſo & quibuſdam Tartas.
anglis circūuallauit. Contritis tandem in obſidione menſibus fere ſeptem interueni
ente albreto ad inſequentē modū conuentum eſt. Oppidū in francorum poteſtate
permaneret:Carolus albreti filius in eo præfecturam gereret. fidem tamen daturus
burdegalo ſeneſcallo:nullam ſe vim aut bellum ex oppido aduerſus anglos illatu=
rum:liberum anglis in oppidum ire redireqꝫ negociandi cauſa. Francis quoqꝫ per=
miſſum eſſe burdegalę aliiſqꝫ locis anglicæ ditionis cum anglis mercatoruʒ more cō
uerſari. Has conditiones ſi carolus aliquādo obſeruare nollet:licere illum tertio an
te pręteritas conditiones menſe id mareſcallo prædicere. infra quod tempus: ſi fran
ci prælio ſuperarētur locum dederent. Sin contra:oppidum ſibi poſſiderent. Caro=
lo interim qui minori ętate eſſet aliquot ex francis angliſqꝫ conſultores deſignarent

Re vt ſcripſi confecta quiſq; quo voluit digreſſus eſt. In campania nonnullę frã-
corum cohortes cum per ſummam iniquitatẽ per agros palantes omẽs paſſim ſpo-
liarent: Carolus rex trecas petit: & imprimis borboniu3 nothũ crudeliter armis abu
tentem in amne alba extinguere iubet. Pleriſq; militum præfectis par facientibus of
ficio amotis: decernens milites poſthac vicis relictis vrbes vel arces incolere: & eis ſti
pendium ex publico dari: quo ſine iniuria quietiſſime alerentur.

Stipendiu3 militib⁹ aſſignatũ vt vicis relictis arces incolerẽt

Ordinatis apud
campanos rebus: cũ per picardiam ſimile Carolus effeciſſet: creolium mittit coytiuũ
mareſcallum & hyrũ qui arcem oppidumq; ad eã partem q̃ bellouacos ſpectat ob-
ſiderent: ipſe vero p ſiluanectum via3 carpens: ad alterã fluminis yſarę ripam caſtra
admouit: reliquam oppidi partem obſidens. Fuit illic oppugnatio frequens & ali-
quot locis tormentorum iactu muri deiecti: quo interdũ franci cõſcendentes manu
cu3 hoſte cõferebant: cõſpiciente eos rege. Quapropter colloquio cũ francis de de
ditione habito: guillermus poytus oppidi pręfectus libere cũ ſuis abire permiſſus/
arcem oppidũq; reliquit.

Creoliu3 capitur.

Creolio recepto: ad ſanctum dionyſium veniens caro-
lus inde pontiſara3 copias omnes admouet: in cœnobio maubuſſono quod mille
ab oppido paſſibus diſtat diuerſatus. Reliquo exercitu veteres macerias quę e regi
one oppidi paſcua verſus ſunt occupante. Quod ii qui in pręſidio erant aduerten-
tes: ſtatim oppido erũpunt: cœnobiũ vbi carolus agebat impetentes. Fit igitur vtri
q; atrox prælium: ſed cedentibus anglis franci ad pontẽ vſq; & propugnaculu3 qđ
in eo hoſtis extruxerat anglum pſequuntur. Ibiq; ſubactis foſſis & palis humo defi
xis: nocte illa ſe cõtinuerunt donec ex pariſiis deductis nauibus: amnẽ yſaram q op-
pidi muros pręterfluit tranſmiſerunt: eatenus qua diui martini cœnobium extitit:
quod ioachinus roaldus/thealduſq; valẽpargnus cum aliis quibuſda3 feſtinanter
occupant. Foſſis p gyrum cœnobii perductis: cum oppidũ fere hoc modo circũſeſ-
ſum eſſet franci propugnaculum pontis anglis eiectis capiũt. Libera erat porta quę
Rothomagum ducit qua ingredi hoſtis egrediq; poterat: ita vt per eam tallebotus
ſępe & deinde eboraceñ. dux cõmeatũ ſuis importarent: frãcos nonnũq̃ ad pugnã
prouocantes. Sed loco ſe mouere ordinemq; deſerere temerarium eſſe ducebãt frã-
ci: quorum maxime ſollicitus Carolus erat: diligentiſſime omnia prouidens quę ob
ſeſſoribus conuenirẽt. Nam per ambroſium delorum pariſiorũ prętorem ingentẽ
commeatum ad ſuos per amnem ſequanã yſarãq; importare fecit: hoſte maxime in
uito atq; ſummopere repugnante. Quod cũ prohibere dux eboraceñ. Tallebotuſ-
q; non poſſent: per Poſſiacũ vbi regem compræhendere Tallebotus ſperabat/ iter
faciens: cũ oppidum penitus populatus eſt: vna cum eboraceñ. duce in normanni-
am ſe contulit/relicto apud pontiſaram cliptono equite anglo cum fere mille arma
tis: quibus eboraceñ. fidem abiens dedit de ſubſidio obſeſſis ſtatuto die cõferendo.
Digreſſo duce carolus accerſitis præfectis qui per vicos finitimos in ſtatione erant/
tormentis muros quatere cœpit: & templu3 diuę marię quo ad propugnaculũ ho
ſtis vtebatur (quia prope muros extrinſecus erat) expugnat. Et tertio poſt die op-
pidum circũquaq; oppugnare iubens magno omnium militu3 animo nixuq; exu-
perat: occiſis quingentis anglis captoq; cum aliis multis pręfecto. Ex francis quinq;
ad ſummum deſiderati ſunt. Laudatus eſt imprimis coytiuus admiraldus q ad obſi
dionem atq; expugntionem ſingularem operam nauaſſet: nomen quoq; ſibi com-
parauit iohannes bureus qui tormentis & belli machinis per eos dies præfect⁹ erat
obſcurus antea & mox induſtria atq; diligentia regi acceptus. Ea victoria bene for-

Põtiſara obſidetur.

tunatus carolus pariſiuꝫ veniens a ciuibus magna celebritate exceptus eſt. Eadē tempeſtate Iohannes floquetus quorundam ciuium ope adiutus ebroicas cepit:ꝑforato ab aliquot incolis muro:per quem floquetus eſt admiſſus. Et licet in mercatum confugientes angli ſe turribus tigniſq; circūfulſiſſent:mox tamen partim interempti:partimq; capti aut clam (reſerata ciuitatis porta) elapſi ſunt. Subiiciaꝫ vnū quod militem cautum reddere poſſit. Ex pōtiſara cum nō pauci captiui in arce quæ coruila dicitur nō longe a carnoto in vinculis haberētur:vnus ex eis vt reliquoruꝫ redemptionem ꝓcuraret dimiſſus:franciſcum aragonenſem qui anglorum partiuꝫ erat conueniens:narrat q̃ negligēter caſtellum a francis ſeruaretur facile factu eſſe arcem occupare:prędari quę in ea eſſent & inde vinctos eximere. Nota Re cognita frāciſcus cohortem non ꝓcul a loco in inſidiis noctu locat. inde cum illuxiſſet quattuor ex ſuis habitu ruſtico indutos pomorum ſaccos raporūq; oppletos humeris tanq̃ venales importare in caſtellum mandat:qui nullo prohibente arcē ingreſſi (pars enim p̄ſidii loco aberat:pars adhuc ſomno tenebatur) in cubiculū prefecti euadunt:eumq; dormientem comprehendūt. & mox ex inſidiis ꝓripiens ſe hoſtis arcem & quæ in ea cōperta habuit occupat. Atq; ita ſolutis captiuis reliquam prędam rothomagū traduxit. Ignauię pœnas digne luit qui inimico proximus ſibi diligenter non cauet Enimuero periere aliquādo toti exercitus ſibi nimium indulgētes/ & non attendētes quid hoſtis moliatur. Anno inſequente qui fuit chriſtianę gratię. cccc. xlii. ſupra mille tallebotus mille quingentorū delectoruꝫ anglorum ductor non procul a dieppa maritimo oppido quod a frācis tenebatur caſtra ponens: in colle qui polletus ab incolis dicitur cōſedit. extructa ibi lignea grandi admodum turre:quam multis tormentis & machinis bellicis cōmuniuit:vt inde oppidi muros crebris iactibus concuteret. Erat ad oppidi tutelam carlotus mareſius trecētos ſecum egregia virtute milites habens. Ad quem paucis poſt diebus iohānes aurelianeñ. nothus cuꝫ circiter mille armatis veniens:poſtq̃ locum militēq; recenſuit arturum de lōgauilla & thomam droynū ſexcentorum manu militum ſtipatos ad vetus præſidium adiungens dieppa egreſſus eſt. Miſit præterea carolus rex alteruꝫ ſubſidiū obſeſſis. Cui p̄fecit thedoalum burgenſiū:aſſignato illi guillermo ricaruillo centū equitum præfecto. Firmata tanto pręſidio dieppa franci Talleboto cum potenter reſiſterent: ipſe paulopoſt abiit: relictis ad obſidionē peragendam ſexcentis anglis quibus pręerāt guillermus poyttus & iohannes rippellaus. Procedēte tempore poſtq̃ hoſtis ad dieppam pertinaciter ſedet: Ludouicus Caroli filius vienneñſis dalphinas patris iuſſu ingenti collecta militum manu ex pictauis dieppam petit diſſoluendę obſidionis gratia. Qui ſecūdum amnem ſummonobriam iter faciens: obuios ſibi excepit ſexcētos ſupra mille milites qui ei in ea expeditione obſequerentur. Eorum primi ductores extitiſſe referuntur ſancti pauli comes: domicellus de cōmerci/ Gaucurtus/ caſtillionis lauali comitis frater: & eius caſtillioni dominus qui ad amnem matronaꝫ eſt. Acceſſione huiuſmodi ꝓcerum inſtructior factus dalphinus abbatiſuillam ſe contulit: quo thedoalum burgeñ. ad ſe venire iubet. Is vbi aduenit: conſilio de re gerēda capto: thedoalum cum trecentis militibus præmittit: qui ad anglorum caſtra cō meatum inuehi ꝓhibeat: ipſe paulopoſt reliquas copias Dieppam ducit: vbi poſtq̃ militem ex labore pauliſper recreatum habuit: occidente iam prope ſole ſexcentū probe armatos ad collem vbi hoſtis conſidebat ꝓficiſci imperat. Fuit mox illa continuo fere ymbre madens nec ꝓpterea erumpere in francos deſtitit hoſtis: q̃q̃ acri

Dieppę obſidio.

pugna in munitiones ſuas regredi a francis cogeretur. Poſtridie dalphinus dieppã
mouens in collẽ polletum in cõſpectu hoſtium copias ſiſtit. Habebat enim fabrica-
tos ligneos pontes ad tranſmittendas foſſas quibus ſe anglus ꝑ ambitũ ligneæ tur-
ris circũſepſerat. Igitur ſecundo die poſtq̃ ad collem ſucceſſit: põtes rotis prouectos
ad foſſas admouens: mox ſigno dato oppugnare turrim feſtinat. Nec ſegniter hoſ-
tis obſtitit: & inſilientibus in eum francis ſumma vi cõflictatur: hos ſaxis opprimẽs:
alios telis ſagittiſq; vulnerans. Ad primũ congreſſum octoginta franci cęſi ſunt: tre-
centis & ſupra grauiſſime ſauciatis. Quibus integri hortãte ludouico ſuccedẽtes op-
pugnationem nequaq̃ deſerebant: dalphini pręſentia: anglorũ quoq; odio vehe-
menter animati. Nec defuere dieppenſes: Qui baliſtarios ſexaginta educẽtes crebris
ſcorpionibus hoſtem ne e turris muro tuto ꝓpugnaret: ꝓhibebant. Eapropter in-
ſtãte atrociter frãco milite: expugnata eſt turris: trecẽtis anglis interemptis/reliquis
captis cum guillermo poytto: Iohanne ruppallo & talleboti notho qui in dieppẽſi-
um poteſtatem venere. Qui aũt francę originis erãt omnes ſuſpẽdio affecti ſunt cuȝ
aliquot anglis qui ante oppugnatam turrim dalphino cõuiciati fuiſſent. Taȝ firmo
ꝓpugnaculo diſſipato: tormẽta quę in eo erant in oppidum dalphinus tranſtulit.
Laudatis militibus ciuibuſq; quorũ diligẽti opa parta de hoſte victoria erat. Dedit
iteȝ oppidanis munera ad ſarciẽda damna q̃ obſidionis tempore perpeſſos eſſe co-
gnoſcebat. Inſequenti anno. M.cccc. quadrageſimoquarto de duorum & vigin-
ti menſium induciis inter franciæ anglięq; reges cõuenit: permiſſa vtrinq; libertate
merces cõmutandi atq; inter ſe negociandi. Per quod induciarum tẽpus: ne mi-
les ocio torpeſceret ſicilię regi carolus ſuppetias tulit aduerſus mettenſes: & quoſdã
Expeditio ĩ lotharingiæ incolas qui ei nõ parebant. Admonitis mettenſibus obedire cuȝ dicto
mettenſes. audiẽtes nõ eſſent: eos Carolus circũſedit multis copiis & dalphini pręſentia potẽs.
Firmata obſidione/romanus ĩpator de heluetiis queſtus ꝙ imperio rebellarent:
Carolum per bourgalemoniũ germanum inſignem equitem orat partem milituȝ ſi-
bi contra deſciſcentem a ſe heluetium cõmunicet. Ea res cum ingrata regi non eſſet:
dalphinũ baſileam cũ copiis mittit. aſſiſtente illi bourgalemonio fœderici militis ꝑ-
In heluetios fecto. Dum autẽ viam pergit heluetiorũ nõ contẽnendam manum nõ longe a ba-
ſilea offendit: in quos cũ in hortos quoſdam ſe recepiſſent arma cõuertens: bourga
lemonium ante alios amiſit cũ aliquot aliis interemptuȝ. Fudit nihilominus hoſtẽ
& ad vnum occidit. Inde ad ſanctum hippolytuȝ mouens ſpe oppidi confeſtim op-
pugnandi: cum id fruſtra conatus fuiſſet: habuit tamẽ ſibi obtemperantes oppida-
nos. Sed francus miles ſuo more ex agris prædas agẽs furentem gentem in ſe excita-
uit: ita vt diuerſis locis cõſociati heluetiorum manipuli nõ paruam copiaruȝ partẽ
occiderunt. Igitur bourgalemonio mortuo ſuiſq; partim occiſis dalphinus regiõis
aſperitate cognita ad patrẽ qui apud nantium lotharingiæ primariũ oppiduȝ erat
reuerſus eſt. Quo ſe contulit comes ſuffortus anglus ab hẽrico ad carolũ miſſus qui
caroli filiam regi ſuo vxorem peteret. Neq; id comiti denegatũ eſt. Pręerat met-
Ductor met tenſibus iohannes vitotus barbarus & feris moribus homo. Hic equo inſigni vte-
tenſiũ crude batur: in cuius cauda aſſutum erat tintinabulum vt ingrediens egredienſq; ſæuus
lis. imperator audiretur: atq; cognoſceretur. Adeo quidẽ inhumanus vt ex ſuis aut ex
hoſtibus captum neminẽ precio redimi ſuſtineret. Si autem cõpertum haberet fœ-
minas vrbe egreſſas de virorũ liberatione pertractaſſe: eas nece afficiebat. Sed barba-
ri crudelitatem vicit ciuium ꝓuidentior modeſtia. Fatigati itaq; diuturna obſidio-

ne mettenſes:regem muneribus placant:ducentis ſcutorum milibus belli impenſas
compenſantes.Rebus ad hũc modum ordinatis:Carolus cathalaunum profectus
eſt. Sub idem tempus cũ eccleſię ſynodus baſileę haberetur:eugenius põtifex ro
manus cognito ꝙ patres q conſilio aderant eũ a pontificatu amouere ſtuderẽt:ſy-
nodum ferrariam & inde florentiam transferre laborauit. Vnde baſilienſis ſyno
dus amedeum ſabaudum qui ſolitariam vitã apud rapaliaꝫ viuebat in pontificem
quem fœlicẽ nominauit aſſumpſit.Interim mortuo eugenio cũ romani cardinales
thomaꝫ de ſuſanna eugenio ſubſtituiſſet nicolaũ quintum eum appellãtes : orto in
eccleſia ſciſmate Caroli maxime opera cõtentio ſopita eſt:cõceſſa fœlici per ſaubau
diam ampliſſima legati poteſtate. Per eoſdem dies tametſi inter reges francoruꝫ
atqꝫ anglię inducię procederent:Franciſcus tamẽ ſurienus cognomẽto aragonẽſis
tumultuaria armatorũ manu feugeras quę normãnię finitimę ſunt ad britanniam
ꝑtinentes circũuentas cepit atqꝫ populatus eſt.Qua de re britonum dux apud caro
lum per nũcios queſtus:oſtendit hanc in illum contumeliam ab hoſte illatam eſſe:i-
ducias illibate conſeruantem/decere ab anglo repetere quod per nefas abſtuliſſet.
Querela ducis accepta:carolus ad anglię regem & ſombreſſetũ ducem iohannẽ ha
uartum & guillermum couſinetũ ex ſuis aulicis mittit:qui res ex feugeris induciarũ
tempore a franciſco ſurreptas repeterent.His reſponſum eſt franciſcum aragonen
ſem id non ex ſentẽtia regis commiſiſſe : factum neqꝫ regi neqꝫ ſombreſſeto placere.
Quod vt carolo ſombreſſetus perſuaſum faceret:per nũcios idem ſignificat petens
vt ob eam rem nihil de induciis nouaretur.De accepta auteꝫ iniuria ſi oratores lou-
uerium mitteret/eodẽ venturos ſombreſſeti legatos:qui controuerſiam pariter cõ-
ponerent.Id carolo cum gratum fuiſſet:dies cõuentioni apud louueriuꝫ dictus eſt.
Ibi dũ oratores conſultant:interim de tollẽda anglis põtiſarcha fortiſſimo ad ſequa
nam in normãnia oppido Floquetus ebroicenſis prętor vir bello ſtrennuus conſi
lium capit. Vector quidam quadrigarius ſolitus ꝑ id oppidum iter crebro facere:&
eam ob cauſam anglis iam notus prouiderat animo eius loci præſidium negligẽter
agere:neqꝫ ſatis oppidi cuſtodię attentum eſſe.Igitur rem a ſe frequẽter animaduer-
ſam ad Floquetum iacobũqꝫ de claromonte & dominum de maulgnio belli peri-
tos defert.petitqꝫ ſibi aliquot delectos milites attribui qui illum ad id negocium iu-
uent .Deſignãtur imprimis duo:qui ſingulis ſecuribus deſũptis lignarios ſe fabros
ſimulantes vectorem comitantur.Quos ſingulatim alii longo interuallo ne multi-
tudo ſuſpitionem faceret ſubſequũtur.Qui omnes definito inter eos die ad caupo-
nam quę in ſuburbio eſt hoſpitii prętextu cõuenere.Huius auteꝫ cauponę hoſpes
iniuriam ſupra paucos dies ab anglo acceperat.Quod non ignorans quadrigarius
ab indignante ob iniuriam hoſpite cubiculum ſeorſum petit vbi ipẽ cum ſuis ſecre-
to diuerſetur:ſimulqꝫ rem conceptam illi patefacit. Letus rei indicio hoſpes:opem
quoqꝫ ſuam illis pollicetur. Inſequente nocte dominus de Breſſy cum militum
cohorte ꝗproxime oppidum poteſt verſus ſancti Andoeni portum ſe ad inſidias
componit. Floquetus ad alteram pontis regionem quæ louuerium ſpectat: cum
iacobo claromontano & quingentis equitibꝰ in vicino nemore ſe collocat. Vector
quadrigarius ſub lucem inſequẽtis diei cum vehiculo ad primam vſqꝫ pontis portã
cum ſimulatoribus fabris tantũ progreſſus:ianitoreꝫ nomine appellat. orans ianu
am ſibi reſerari:ꝙ feſtinus eſſet merces importare quo eas vehẽdas receperat:ſimul-
qꝫ præmium beneficio pollicetur:fidem dans pro eis qui ſecures ferebant. Ianitor q

Fœlix ſabaudus papa.

vectorem notum haberet:adhibito ſecuꝫ anglo portam recludit.quaꝫ mox vector
ingreſſus vehiculuꝫ ibi ſiſtit ſimulanſqꝫ ex marſupio nũmos in mercedem anglo de
promere.vnum qui ex britonum moneta erat labi in terram ex induſtria permittit:
quem nũmum vt humo leuaret dum ianitor ꝓcumbit:vector exerto pugione con
fodit:ii vero qui fabri putabantur ad ſecundaꝫ portam interim cum proceſſiſſent:
anglum interimũt.moxqꝫ ex inſidiis Floquetus:aliiqꝫ milites properantes oppidũ
arcemqꝫ hoſtiliter vociferantes inuadunt.omni præſidio vel cęſo vel capto:cuꝫ ad
eam horam non aliter ꝗ ſecurus quiſqꝫ obdormiſceret:inter captiuos compræhen-
ſus eſt comes fauquẽburgus diues anglus.Ea res anglos mirum in modum contri-
ſtauit.Quibus ne paci pręcluderetur via:carolus quę capta erant reddenda cenſuit:
ſi feugeras reſtituerent.Id ad ſombreſſetum referentibus anglis:vtriqꝫ legati ad cœ-
nobium quod bonũ portum vocant poſtea coiere.Interim gerberoyum in bello-
uacis a domino de mouy:& i burdegalis conacus:malgrinuſqꝫ a verdrino vaſcone
& a floqueto in normannia conchę captę ſunt.De quibus locis recuperandis miſ-
ſo a ſombreſſeto iohãne infante.Carolus reſpondet ſi feugeras britonum duci red
dant:ea quę recẽter capta franci tenerent ſe reſtituturuꝫ.De feugeris in mandatis ni
hil habere cum iohãnes infans reſpõdiſſet:re infecta diſceſſit. Nec ab his qui ad bo-
num portũ conuenerant aliud geſtũ eſt. Reuerſis ad Carolum oratoribus:ipſe de
belli ratione conſilium cum ſuis cõmunicat quippe qui hoſtis ſuffugia doloſqꝫ nul-
la modeſtia peruincere poſſet.Ad britonum ducem miſſis nunciis bellum cõmuni
beniuolentia gerendum ſuſcipitur.Per pręcedentium tempus induciarũ non deſti
terant angli qui mantam Vernoliumqꝫ & Latiniacum occuparãt vias publicas inſi
dere:quoſqꝫ paſſim vel ſpoliantes vel iugulantes:& vt a crimine patrociniuꝫ ſume
rent:eos qui ab eis talia paterentur armigniacos appellabant.Facies tamen ſuas ne
agnoſcerentur laruis obtegebãt & perſonati quidem incedentes:laruatos ſe appel-
lari gloriabãtur:eoſqꝫ pſeudo faciatos vulgus vocitabat.Aduerſus tot mala coeun
tibus vndiqꝫ copiis auſus hoſtis ex feugeris in britones eruptioneꝫ facere viginti ſu
Vernoliũ capitur. pra centũ anglis occiſis in ſuas munitiones redire coactus eſt. In normãnia apud
Vernolium multor cuius molendinum oppidi muris ꝓximum erat nocturnis ex-
cubiis deſignatus cum forte obdormiſſet:ab anglo excitatus iniuriã acceperat.Quã
egre admodum ferens multor:de ꝓdendo francis oppido rationem cũ Floqueto
init.Commoditate facinoris accepta floquetus mercedem homini pollicitus:Petrũ
bleſſeyum & iacobum claromontanum rei conſcios facit. Quos ad conſtitutum di
em conuenientes multor per molendinũ cui ipſe præerat ſcalis ad muros oppidi ad
motis in vernolium admittit.Erat enim dies ille dominicus ad rem diuinam audien
daꝫ chriſtianis maxime celebris.hinc occaſione accepta multor qui eo quoqꝫ die ex
cubuerat collegas ſub lucem admonet ad eccleſiam rei diuinę gratia properare: vt
dei religione expleta:mox cibo matutino reficerentur.Igitur collegis abeuntibꝰ gra
Nota tum francis facinus multor perpetrauit ſuam iniuriam vlciſcens. In minima ſiqui
dem fera interdũ animus ineſt:ſe ad vindicandum pro tempore componẽs.Capto
oppido qui euadere potuerunt angli in arcem ſe receperunt.atqꝫ eam quę in media
arce eſt turrim muro foſſiſqꝫ apprime munitam occupant.Ex qua ne hoſtis dilabe-
retur:Iohannes dunenſis comes quem Aurelianum nothum ſupra nominauimus
Caroli militiæ per eos dies princeps protenus aduenieus turriꝫ circũſedit. Nec mul
tis interiectis diebus accepit Tallebotum cum copiis Bretolium aduentaſſe:non ali-

am ob rem q̃ vt obſidionem diſſiparet:importaretqꝫ commeatum obſeſſis. Eapro
pter dunenſis comes non diu vernolii moratus relicto in obſidione florentio dilli=
ers carnotenſi in tallebotum ducens eum non procul ab haricuria eſt aſſecutus:lo=
co quidem munitiſſimo ſe continentem.In quo a francis die illa tota ad pugnam ꝓ
uocatus nullam pugnandi poteſtatem fecit.Sed inſequente eius diei nocte in Hari=
curię arcem ſe contulit.Franci autē relicto talleboto:ebroicas profecti ſunt. Duꝫ
hæc in normannia geruntur:Carolus ligeri per ambaſiam tranſmiſſo:vernoliuꝫ pe
tere conſtituit opem laturus obſidentibus turrim. Et per eos dies comites deu & ſā
cti pauli cum quattuor equitum milibꝰ nogentum ducentes oppidum arcēqꝫ capi=
unt præfecto iohanni fabro cuꝫ iis qui in præſidio erant data libertate abeundi. Ar
cem vero iniecto igne deſolatam franci reliquere.Inde ꝓgrediētes ſequana traiecto Pons audo=
ad pontemaudomari vocante eos ab ebroicis dunenſi comite iter carpunt.Illis igi= marus capitr̃
tur ad rillum amnem qui præter muros fluit ſe conferentibus dunenſis comes cum
reliqua copiarum parte in regione quæ ad rothomaguꝫ vergit caſtra ponens:poſt
q̃ omnia quę ad oppugnationem neceſſaria erant parata nūciantur dato ſigno qſ=
qꝫ certatim in muros euadere contendit.Itaqꝫ magnis animis anglus obſiſtit.Sed in
oppidum irruentes picardi:moxqꝫ altera parte dunenſes:hoſtem propulere. Qui i
ędes publicas quæ in mercato ſunt confugientes paulopoſt comitum dunenſis &
ſancti pauli poteſtati ſe permiſere.Qui enim capti ſunt fuere viginti ſupra quadrin=
gentos:inter quos oppidi præfectus monteſaurus normanni fiſci moderator fuit/
& Fouquetus hetonus anglus. Re bene ad pontēaudomari geſta:dominus de
mouy ad loci pręſidium ſtatuitur.Sub idem tempus alię quędam arces a francis du
ce ioheaco receptę ſunt.Et vernoliana turris:rege carnoti agente deditionem fecit
modico redemptionis precio ab iis qui in pręſidio fuiſſent perſoluto. Secuti ſūt
lexouii:ad quod dunenſis comes cum iis qui ad pontemaudomari militauerāt mo= Lexouium.
uens eos nulla vi adhibita receptos ſuis legibus viuere permiſit. Manta plus labo= Manta.
ris vt ſe dederet attulit:deditionem recuſantibus anglis qui eam tuendaꝫ receperāt.
Sed deficiente ab eis plebe & porta quæ ſancti nomen habet cum bona oppidi par
te armis occupata:ciues ad francos egreſſi de deditione conditiones acceperūt. Qđ
ab anglis compertum eos humiliores fecit.Nam accepta diſcedēdi cū ſuis fortunis
libertate oppidum reliquere.Cæteris qui cum hoſte alio ſe conferre duxiſſent idem
permiſſum eſt. Manentibus nichil nocitum omnino fuit.Rebus compoſitis petrū
breſeyum comes dunenſis oppido prępoſuit. Carolus eodem tempore ex car=
notenſibus vernolium venit ab incolis magna animi alacritate & beniuolentia ex=
ceptus. Atqꝫ interim pictauenſis seneſcallus petrus breſſeyus memorabile facinꝰ Longnyum
adortus eſt. Eſt caſtellum apud normannos longnyum cui pręextēditur atriuꝫ pa
tens(quod baſſam curtem franci dicunt)foſſa muroqꝫ circūſeptum.Ei caſtello præ
erat ſanctimarianus frāciſci aragonēſis gener:habens ad loci pręſidiū milites ducē=
tos:quos in atrio continebat.Cū hoc breſſeyus colloquio habito impetrat caſtelli
deditionē oportuno tempore a ſe faciendā. Adueniente conuentorū die breſſeyus
armatos longnyuꝫ mittit:quos ſanctimarianus ſoceri amicitiā eiuſqꝫ vxoris pręſen
tiam parui ducens in caſtellum clam per poſticū introducit.Qui autem in atrio ſta=
tionē habebāt francis in caſtello cōſpectis obſiſtere quidē conati facile quaſi & nūe
ro & robore inferiores cœpto deſtiterūt:qui omēs capti & bonis ſpoliati ſunt ꝑter
franciſci vxorem quę cum fortunis(in generū multū prius oblocuta)libera diſceſſit

Vernonẽſes

Sub idem tempus caduceator a floqueto ad vernonenſes qui ſequanam in nor-
mannis accolunt miſſus vt in Caroli ditionem fidemq; ſe conuerterent a iohãne do
remonto loci præfecto irriſus eſt: dicente ſe quidem cum loci incolis oppidi claues
perq̃ libenter præbiturum. Nec moratus ad clauium artifices pergens doremõtus:
multas rugibine vetuſtateq; ſemeſas claues caduceatori colligatas tradit. Cui reſpõ
dens caduceator: hę inquit obſoletiores ſunt q̃ vt tam celebris oppidi portis cõueni
ant. moxq; ad comitem dunẽſem qui interim proxime vernonem copias admoue-
rat acceſſit: referens ea quę a doremõto geſta cognouiſſet. Illuſione accepta: comes
ad oppidi regionem quę ad rothomagos ſpectat cõſedit: domino de mouy & guil

Inſtitutio francorũ ſagittarioruʒ.

lermo canuto alteram partem obſidentibus: quibus erat francorum ſagittarioruʒ
frequens manus attributa: qui ad belli neceſſitatem recenter fuerant ex ruricolis de-
lecti & a vectigalium omnium contributione ſine controuerſia liberi. Enimuero ex
ędibus ſexaginta: vnus aſſumptis armis ab iis qui domum reſtant inſtructus: & au-
reo tantum nummo dum domo egreditur donatus: in militiam pergit: & horum q
dem egregia opera carolus multis locis proſpere vſus eſt. Ex eoruʒ numero hi qui
ſub domino de mouy & canuto militabãt: inſula quæ in vernonis conſpectu eſt oc
cupata: confeſtim pontẽ qua in oppidum via eſt intercipiunt. Qua re perterriti op-
pidani ex ſuis ad comitem legant iohannẽ abaronem anglum & guillermuʒ dague
netum cum aliquot loci bonę opinionis incolis. Quibus ad comitem admiſſis: Da-

Orõ comitis dunenſis ad vernonẽſiũ oratores

guenetus ita locutus eſſe perhibetur. Ad vernonenſes (illuſtris comes) caduceato-
rem miſiſti qui eos regis tui nomine admoneret: ſe atq; oppidum eius poteſtati per
mittant. Igitur ad te venimus vt nobis dicas q̃obrem admonendos nos eſſe ducas
& quid a nobis tibi faciẽdum putes. Comes vt modeſtus erat reſpondens nõ igno
ratis inquit viri oratores vernonem cum arce & circũiacenti agro ad Caroluʒ regẽ
paterno iure pertinere. Quæ cũ vel vi vel dolo ablata hoſtis occupet: nunc patri ad
regnum ſuccedens carolus: ea ſibi reſtitui iure optimo petit. Fuiſſe nanq; per ſuperi
ores annos multa geſta bella quibus vaſtatũ regnum attrituſq; populus diu multũ
q; miſere elanguit: demũ inducias inter principes interceſſiſſe: vt interim concordiæ
via pararetur. Sed parum in fide ſtantibus anglis: medio induciarum tempore feu-
geras occupaſſe & expilaſſe: quaʒ adhuc tenerent tametſi cõpluribus conuentioni-
bus de redintegrando dãno fuiſſet tractatum. Tam multis iniuriis acceptis: caroluʒ
ex ꝓcerum cõſilio conſtituiſſe iuſtiſſimis repetere armis q̃ a patre atq; a ſe angloruʒ
perfidia ſuſtuliſſet. Eã cauſam eſſe q̃obrem vos de deditione faciẽda admonere p̃ce
pimus. Poſtq̃ hęc a comite dicta ſunt ꝗ miſſi fuerãt ſeorſuʒ a cõtione ſecedentes: re-
cuſantibus anglis deditionẽ oppidani caroli ſe partes ſequi omnino conſtituerunt
Relictis propterea apud comitẽ obſidibꝰ: vernonẽ repetẽtes: vernonetũ imprimis
(id eñ arci nomẽ eſt) reſtituere. Verũ ꝙ a rothomagẽſibus nõ plurimũ vernonen-
ſes abſunt: & inde ſubſidiũ affuturũ ſperarent oppidũ dedere ea lege pollicẽtur: ſi an
glus ſuppetias illis ĩ fra ꝓximũ ſabbatũ nõ ferret. Cõſtituto die ꝗa ſe deſtitutos ope
intelligerẽt: emiſſis libere ex p̃ſidio anglis: dunẽſem comitẽ in oppidũ vernonenſes
admittũt: ꝗ loci atq; arcis cuſtodiã rigaldo de fõtanis aſſignauit. Dũ hęc verno-
ne gerũtur carolus ebroicas: deinde louueriũ petẽs: ab incolis ĩcredibili lęticia exce-
ptus eſt. Quo t̃pe guillermus canutus arcẽ quę dangu appellatur ex pręfecto portu
gallo volũtaria deditione recepit. Et ſancti pauli comes gorneyum in fide admittẽs
oppido atq; arce a carolo donatus eſt. Comes itẽ dunenſis poſt ꝗndecimũ obſidio

nis diem haricuria potitus eſt. Interim mouentes ex vernone ꝓceres ad carolum
louuerii agentem cũ ingentibus copiis conuenerunt: per quos dies rupis guidonis
dominus eius nominis arcẽ quę ad eum pertinebat dedente ſe præfecto recuperat.

Contractis ad louueriũ omnibus copiis: Carolus maturat ea perſequi quæ ad re
Copię ad carolũ conueniunt.
liquam normanniã ſubiugandam opus erant. Carolum igitur artheſium comitem
deu: ſancti quoqꝫ Pauli comitem & iohannem ſaueuſum cum quattuor armatorũ
milibus ad nouum caſtrum cui prefectus erat adam billotonus anglus in præſidio
habens quadraginta ſupra centũ milites proficiſci iubet. Captum eſt oppidum vi.
arxqꝫ recepta: conceſſa anglis facultate ſuas inde fortunas exportandi. Dunenſem
preterea comitem carolus alteras copias ducere chambraſium mãdat: quem cõplu
Chãbraſiuꝫ
res franci proceres vno exercitu comitati ſunt. Inter quos fuere comites claromon⸗
tenſis & niuernenſis: doruallus & ialõnus francię mareſcallus. carolus culautus: pe
trus breſeyus: gaucurtus: buellus peditum equitũqꝫ milia quattuor educentes. Ca⸗
ſtris ad chambraſium admotis poſt diẽ octauum: guillermus ernitus anglus arcis p̄
fectus (lege cum frãcis libere diſcedendi cõpoſita) loco ceſſit. Erat deſſayum in a⸗
Deſſayum
lenconii ditione caſtellum quod anglus multis annis tenuerat: ab eoqꝫ lacus nõ lõ⸗
go multum interuallo diſtans. Hunc lacũ cum hi qui ad deſſayum erant expiſcãdũ
per eos dies accepiſſent: pleriqꝫ lacum petũt piſcium cõcupiſcentia illecti. Ea re ꝑ nũ
cios cognita: alenconii dux contractis ex tempore copiis: ad lacuꝫ occultis itineribꝰ
contendens: anglos illic palantes omnes intercipit. Captoſqꝫ in deſſay conſpectu ſiſ
tens: eos neci deſtinat niſi arcem dedant. Deditũ oppidum eſt & caſtellum. Ex di
Fecanuꝫ.
eppa quoqꝫ qui in præſidio erant partim fœcanuꝫ cœnobium quod ad occeanum
eſt petentes noctu expugnant. Nec lõga mora interpoſita ecce ab anglia nauis quę
circiter centũ milites ad fecani preſidiũ ferebat: ad portuꝫ appellit. Quos fecanę op
pugnationis ignaros & ideo in cõtinentem egreſſos franci cõpræhendunt. Ad
hęc britãnię dux: francorũ ſuorũqꝫ robore ſtipatus ex britãnia conſtantiã ꝓfectus
Conſtantia.
ciuitatem ſecũdo ſui aduentus die (abeũtibus inde anglis) cepit. Eadem fortuna nul
Sãctꝰ laudꝰ.
loqꝫ negocio ſanctum laudum & vicinas arces nõ paucas occupat vbi ex francis p̄ſi
dium conſtituit. Sub id tempus alẽconienſes ad ducem ſuum miſſis clam nũciis:
Alenconiuꝫ
patere illi aditum in oppidum promittunt. Quo nuncio dux ſpem recuperandę hę
reditatis capiens: ꝓtinus copiis ad oppiduꝫ collatis ab incolis intromittitur: anglis
in arcẽ fugientibus quã fractis animis defenſantes paulo poſt ducis ſa arbitrio dedi
dere. Auxiliatꝰ eſt duci ad hanc rẽ ludouicus bellomontus q ex cœnomãnia ad euꝫ
ſexaginta eqtes ducens cõuenerat. Fuit eodẽ anno. M.cccc.xlix. apud vaſcones
frãcis fortuna (ſicuti cœperat) candidior gaſtone fuxi comite mauliſſonẽ obſidẽte:
Gaſto fuxi comes.
q a carolo vaſconię regionis ad pireneũ vſqꝫ adminiſtrationẽ receperat. Erãt gaſto
ni in obſidione tria equitũ & decẽ ſagittariorũ milia: Quoruꝫ repentino conſpectu
ꝑmoti oppidani ad gaſtonẽ nuncios de deditione miſere. Angli vero vbi id cogno
uerunt: in arcem quę in edita rupe eſt profugerunt. Itaqꝫ mauliſſone recepta: comes
Mauliſſon.
fuxi cum accepiſſet in arce pœnuriam frumẽti & cõmeatus eſſe: rupẽ ex oĩ parte cir⸗
cũuallat. Cui aĩo obſiſtendi: rex nauarrus (cuius filiã gaſto habebat vxorẽ) ſex varii
Nauarrꝰ rex ãglos ſecutꝰ
generis hoĩꝫ milibꝰ ꝯtractis: cũ gaſtonis militũ ordinẽ roburqꝫ exploraſſet: ſuis pau
lo retrocedere iuſſis: ad comitis ſe colloquiũ admitti impetrat. Coiere paruo militũ
nũero principes: mille a caſtris francorũ paſſibus. Vbi rex nauarrꝰ comitẽ allocutꝰ.
Miror te inquit cariſſime gener: neglecta veteri noſtra amicitia mauliſſonẽ quã tu⸗

endam mihi anglus commiſerat vindicaſſe:& nunc arcem quoqꝫ capere conari: cui
Gaſtonis reſponſio.
meus coneſtabilis ſuo & anglorũ nomine præſideret. Ad regis verba gaſto ad ſeqñ
tem modum reſpondit. Affinitatem recte rex illuſtris cõmemoras:ꝗobreꝫ tibi & be
niuolus & obſequens eſſe debeo:ſi alio me non duceret parendi neceſſitas & hone-
ſtas officii. Carolo regi ſubiectione & fide cũ ſim imprimis obnoxius:tũ ob id maxi-
me ꝙ vaſconiam meę tutelę ſuppoſuit:iuſſus ab eo mauliſſoneꝫ cepi.neqꝫ hinc abſ
cedam donec aut alter me fortior extrudat:aut arcem ad caroli ditionẽ redire com-
pulero. Comitis voluntate cognita:nauarrus copias ad ſe reduxit. Obſeſſi vero im
petrata diſcedendi ſecuritate arcem dedidere. Eodeꝫ temporis tractu quędam in
normannia arces captę ſunt a domino de blãuilla:touqua:in rupe ꝓxime occeanũ
Dolus dolo ſuperatur.
extructa:a dunenſi comite argentonũ:vbi ſimulato metu de muro de deditione ꝓ-
locutus hoſtis:arma cũ pararet:quidam in populo primores:diuerſa qua angl⁹ par
te dolos agit:francos affati fraudem manifeſtant:orantes ſignũ quod præ ſe ferrent
ſibi ꝓtenus dari. Oppidanos cõſtituiſſe Carolo regi parere:anglis expulſis. Signo
recepto:fran cos admonent eo accedere quo ſignũ in muro erectum cernerent:ſe q-
dem illos in oppidũ accepturos. Admiſſis per muros bono numero francis: Angli
ſuo cõmento fruſtrati:in arcem perpropere cõfugerunt. Quã nõ multo poſt dedi-
dere:ex ſuis fortunis omnibus:pręter baculũ vnũ nihil inde exportãtes. Nec fuit
oliuerio de carſalio pręſidii pręfecto melior conditio. Per eos dies caſtellum gaillar-
di loco edito ad ſequanę ripam conſtitutũ(carolo in obſidione agente) captum eſt
Iohẽs gaucurtus.
Freneii quoqꝫ arx ab alenconii duce(dedẽtibus ſe libere anglis)recepta. Giſortiũ ꝓ-
terea richardus merburus anglus carolo reſtituit. Donatus ꝓpterea a carolo ſancti
germani in laya ditione atqꝫ pręfectura:duos inſuper liberos iohãnem atqꝫ hemo-
nem qui apud pontẽ audomari capti in cuſtodia tenebantur recepit. Giſortio præ-
poſitus eſt gaucurtus veteranus auratę militię eques:rerũ gerendarũ longa experiẽ
tia & fide in regẽ ſpectatus. Tot per normãniam locis potitus rex:cum & proce-
rum pręſentia & robuſtiſſimo exercitu inſtructus eſſet:contractis ad nouiburgi pla
Rothomagus obſidet̃.
niciem copiis:dunenſem comitẽ ſequanã(rothomagum verſus)tranſmittere iubet
pręmiſſis ad ciues caduceatoribus:qui ciuitatẽ ad caroli ius repeterent. Quos hoſtis
cõminata illis morte audire recuſauit. Tenebatur eñ ciuitas firmiſſimo angloruꝫ ꝓ̃
ſidio. Caduceatorũ relatione percepta:carolus copias ad ciuitatem ꝓmouere man
dat. Admotis in vrbis conſpectu militibus:atqꝫ per caduceatorem de dedenda ciui
tate ciuibus iterũ admonitis:poſt ꝗ triduo toto quo illic acies conſtitit: nemo in col
loquium ꝓdiret:ingruerentqꝫ cõtinui imbres(erat eñ hyemis principiũ) dunenſis
comes ad pontem arcis ſe recepit:diuerſantibus per circũiacentes vicos ad hibernã-
dum militibus. Duꝫ hęc ita rothomagi agũtur:aliquot ciues quibus grauis eſſet
anglorum principatus:duas turres cum muro intermedio per ſpeciẽ cuſtodię occu
pant:aio quidẽ francos oppugnationis tp̄e in ciuitatẽ admittendi. Ea ſpe erect⁹ Ca-
rolus:dunẽſeꝫ comitẽ cũ omnibus copiis rothomagẽſes adoriri iubet. Poſito in cõ
ſpectu ciuitatis toto exercitu:duas acies dunẽſis inſtituit:vnã cui ip̄e pręerat ad por
tam(ꝗ bellouaca dr̃)ſiſtit. Altera quã claromõtenſis comes carolus ducebat iter fur
cas & ciuitatẽ ſe locat. Expectãtib⁹ i eo ordine frãcis:ſi qd̕ a ciuitate ſignũ ꝓdiret:ve-
nit ad eos hora poſt meridiẽ ferme ſecũda hõ eques renũciãs duas turres a qbuſdaꝫ
ciuibus nõ alia cã teneri ꝗ vt opẽ accedẽtibus frãcis afferrent. Quo nuncio admoni
tus dunenſis ſagittarios ad eã partẽ qua turres erant mittit ipſe vero pedes (reliquo

comitante exercitu) ſubſequitur. Iam ſcalis erectis quadraginta armati in ciuitatem
euaſerant: cū Tallebotus cum trecentis egregie inſtructis peditibus properans: mi=
litare vexillū in ſummo muro ſiſtit. Moxq; in eos qui murū ſuperauerāt: & qui tur
res tuebātur debacchatus: ſexaginta trucidat p̄ter aliquot quos ſeruādos delegit ca
ptiuos. Qui vero pręcipiti lapſu e muro in foſſam volētes ſe demittebant: vel crure
vel brachio (paucis incolumibus) ſunt mutilati. Poſt ſecundam oppugnationis di
em rothomagēſes indignati aliquot ex ſuis nō mediocres ciues a talleboto occiſos
eſſe: neq; parū formidantes ne altera oppugnatione expugnati pręda fierent fran=
cis: primores ciuitatis (aſſumpto ſuo archiepiſcopo) cū populi turba prodeuntes.
ſombrecetū forte ducem: quē rex anglus normannię præfecerat: per viam offendūt
atq; ad inſequentem modū pōtifex alloquitur. Noſti clariſſime dux ꝗ proxime nos
circūſedit francorum exercitus: neq; miſeram ciuitatis conditionē ignoras. Secundꝰ
nunc atq; quadrageſimus dies agitur: quo nec frumenti neq; vini neq; lignoruꝫ qc=
ꝗ ad nos importatuꝫ eſt. Omnium reruꝫ & maxime annonæ caritas apud nos eſt:
perneceſſarium eſt ſi ſalui eſſe volumus: rem cū francorum rege componere. Liceat
igitur tua cum venia reipublicę & tuę ſaluti conſulere. Mittere legatos qui icto cuꝫ
francis qualicūq; fœdere ciuitatem quiete aliqua leuent. Hæc pōtificis oratio ꝗuis
duci non conueniret: circum tamen aſpiciēs cum paucis ſatellitibus inter populi tur
bam ſe ſtipatum intellexit: ferocitate cęlata: humilitatem prę ſe tulit: ſe inquiens bo=
ni conſulturum quod ciues optimū factu arbitrarentur. Moxq; ad publicas ciuita=
tis ędes ſe conferentem: pōtifex & populi melior pars ſecuta eſt. Ibi communi aſſen
ſu pontificem cum aliquot ciuibus atq; equitibus anglis oratores conſtituunt. Qui
bus mandata dāt francum regem cōuenire: & cum eo pacis ꝗ optimas conditiones
poſſent impetrare. Igitur pręmiſſo ad pōtiſarcem pontificis officiali. qui ꝓficiſcen=
di ad carolum ſecuritatem legatis obtineret: ſecuritate habita ad ſancti andoeni por
tum tribus paſſuum milibus ab ipſa pōtiſarce diſtantem oratores conuenere. Affu
ere caroli nomine dunenſis comes: cancellarius: petrus breſeyus: & guillermus cou
ſinotus: & nonnulli alii ex regio cōſilio litterati homines. Conſidentibus vtrinq; le
gatis: rothomagenſis pontifex orat rothomagenſibus in primis remitti ſi quod ab
illis in carolum regē perperam geſtum eſſet: Id quicquid eſſet non incolaruꝫ malicia
neq; franci nominis odio ſed ꝙ anglorum potētatui inuiti ſubiicerentur fuiſſe per=
petratum. Nūc regis poteſtati ſe ciuitatēq; permiſſuros ſi cuiq; liberum foret vel abi
re quo ſuus animus iclinaret: vel in ciuitate ſaluis fortunis incolere. Si tamē ad diſce=
dendum pateret anglis ſine offenſione ad ſuos cōmilitones via. His tantum a pon
tifice poſtulatis nihil detractum eſt: modo iuramēto firmarent ciuitatem in Caroli
ditionem poſituros. Adiurati: cum in vrbem noctu reuertiſſent: geſtoruꝫ a ſe ra=
tionem donec illuxiſſet ponere non valuerunt. Coacto poſtera die cōcilio: cui ſom
brecetus aſſiſtentibus pleriſq; anglis pręſidebat: poſtꝗ legationis ſerieꝫ pontifex e=
narraſſet: ciuibus conuenta probantibꝰ: indignantes angli cōcilio egreſſi: alii in pa
latium: alii in arcem raptis armis ſe receperūt. Qua re commoti Rothomagenſes: ar
ma quoq; deſumpſere: conſtitutis paſſim aduerſus hoſtiles inſidias excubiis. Simul
q; anglorum a ſe diſceſſionem per nuntium carolo ſignificant: vt ſine cunctatione
ſubſidium illis ferat: vno omnes animo eſſe recipere illum in ciuitatē. Interim cum ii
qui excubabant: anglos quoſdā per vias armatos incedere conſpexiſſent: ſeptē ex il
lis trucidatis reliquos in ſuas munitiones reppulerūt: murorū parte cū aliquot turri

Tallebotus.

Pōtifex ſom
brecetum al
loquitur

bus & portis occupatis. Nec longa interiecta mora dunenſis comes cum ingenti
bus copiis veniens: Sanctę katherinę cœnobium quod in colle ciuitati adiacẽte ſitũ
eſt (anglis qui in prępſidio erant ſeſe dedentibus) recepit. Quibus ne per viã honfleũ
petentibus prædandi occaſio eſſet: carolus pecuniã ad quotidianam impẽſam do-
nare iubet. Mox vero cœnobiũ ingreditur. Dunenſis autem comes ad portaʒ quã
marchauillam dicunt caſtra fecit. Anno chriſtianæ ſalutis milleſimo quadringẽteſi-
1449. mo quadrageſimonono. Ad quẽ protenus accedentes ciuium primores ex propu-
gnaculo quod pro ianua erat ita ſunt prolocuti. Fauſtus fœlixq; regi & nobis tu⁹
ad nos illuſtris comes aduentus ſit: populi ſiquidem iuſſu tibi occurrimus: portarũ
claues repræſentãtes: quo intelligas pateſcere franco militi in ciuitatẽ adituʒ: & quẽ
voles ex totis copiis numerũ ad nos introducere. Quibus dunenſis comiter reſpon
dit: non ſuo quidẽ ſed eorum arbitratu ſe omnia geſturum. Viſum eſt mille equites
cum ſuis ſagittariis qui in ciuitatẽ admitterentur ſatis eſſe. Horum pars proxime pa
latium (quo ſombrecetus atq; tallebotus ſuum præſidiũ continebant) ſtationẽ ha-
buit. Altera inter palatium & arcẽ ſedem accepit. Tertia duce petro breſeyo: in ipſo
arcis conſpectu cõſtitit. Reliquus exercitus ingens quidẽ & ſupra q̃ ante annos mul
tos viſus fuiſſet copioſus: per agruʒ qui ad bellouacos ſpectat diuerſatus eſt. His ſi-
cuti annotauimus ordinatis: angli qui pontẽ ad ſequanam amnẽ tenebant ſe dedi-
dere. Sombrecetus vero orat ad carolum ire ſibi liceat. Admiſſus petit id ratũ habe-
ri quod Rothomagenſis pontifex de reddẽda ciuitate apud ſancti Andoeni portũ
ad ſe veniens rettuliſſet. Cui ad hunc modũ Carolus modeſte reſpondens. Rem in
quit ſombrecete parum ęquam efflagitare videris. Poteras ęquo iure cuʒ rothoma
genſibus frui cum de deditione ageretur. Sed tu aduerſus pacis legem pugnans q̃-
tum per te fieri potuit ſpem in armis repoſuiſti. conatus ciues a me auertere. Conſti-
tui propterea te e palatio nunq̃ dimiſſurum donec liberam ciuitatẽ vna cum hon-
fleo: & reliquis quę tui occupant locis in meaʒ ditionẽ reſtituas. Poſtq̃ hęc ſombre
cetus accepit: valedicens regi in palatium remigrauit comitantibus illuʒ comitibus
Claromontano & Deu. Poſtridie palatium arcemq; obſidere Carolus iubet. Som
brecetus autem vbi ad oppugnationem parari taʒ diligenter omnia a francis videt
in colloquium cũ Carolo admitti petit. Ad regem cum veniſſet: eadem quæ prius
poſtulans: vt ea quæ fuerat Rothomagẽſibus indulta conditio ſibi ſuiſq; permane
ret: reſpõſum accepit: id ſe fruſtra ſperare qui apud ſancti andoeni portum cõuenta
recuſarat. Atq; ita a carolo ſombrecetus in palatiuʒ digreſſus eſt. At dunẽſis co-
mes Caroli iuſſu palatium arcẽq; foſſis circũuallat: ne obſeſſis egrediendi facultas vl
la eſſet. Igitur machinis tormentiſq; circum admotis: Sombrecetus dunenſeʒ ad col
loquium vocat. Data vtrinq; fandi poteſtate: & diurnis per vices induciis cõfirma-
tis: poſtq̃ diu multumq; vltro citroq; itum atq; reditũ eſt. Conuenit ſombrecetum
cum vxore & fortunis ſuis atq; anglis liberum dimittere: ea lege vt aureorum quin-
quaginta Carolo pacis tractatoribus milia ſex pſoluerent: ęre quod a ciuibus & in-
colis angli contraxerant in primis diſſoluto. Oppida præterea atq; arces ab anglis
per normanniã occupatis reſtituerent. His iureiurãdo roboratis & obſidibus: iter
quos Tallebotus erat datis: ſombrecetus dimiſſus eſt. Qui datę carolo fidei nõ obli
tus thomę hou & fouqueto ethoni mãdat loca de quibus cõuenerat in caroli po-
teſtate reponant. Repoſita oĩa præter harfleũ ſunt: quam arcẽ corſonus qui eã præ
ſidio tenebat relinquere pernegauit. Quæ cauſa fuit: vt vnus obſidum Tallebotus

Carolus rex rothomagū ingreditur

aliis abeuntibus in cuſtodia ſeruaretur. Emiſſis rothomago anglis kalendis no=
uembribus (omniū ſanctorū ſolennibus rite religioſeq; abſolutis) carolus regio ap
paratu ciuitatē ingreſſus: mira admodū exultatione & omniū lęticia exceptus eſt.

Recuperatē feugere.

Dum hæc rothomagi geruntur britonū dux feugeras dedēte ſe franciſco arago
nenſi recuperat: qui ab anglis quoq; deficiens francorū partiū fuit. Mathagotus p̄=
terea (qui beleſinū præſidio anglorū tenebat) poſtq̄ nullo ſuorū ſubſidio ſe adiutū
iri cognoſcit. locum duci alenconii liberū dimittit. Fuſam itē per id tempus fuiſſe in=
uenio anglorū cohortem ad gaurayum normānię oppiduʒ cum frumentatū ꝑge=
rent. Hęc cędes a militibus comitis ſancti pauli ducibus Gaufrido courano & ioa=
chino roaldo facta eſſe traditur. Poſtq̄ tēpus quod ſatis ad res rothomagi cōpo
nendas erat: carolus exegit: caudebecum ꝓfectus: harfleū exercitū duci iubet. Cu

Harfleum

ius obſidio difficultatē multam afferebat. Tum propter maris ęſtuaria. Tū propter
hyemis aſperitatem quæ & gelu & ymbribus plus ſolito inhorruerat. Neq; in agro
vicino ędes aut tuguriola erant ad militū ſtationē ſed vt quiſq; melius poterat ſcro
bibus ad hoc effoſſis: ſedem ſibi parauerat paleis atq; geneſtis eas obtegentes. Præ=
erant tormentis atq; impedimentis iohannes & iaſpar bureau fratres induſtrii ho=
mines. Hi vineis atq; aggeribus extructis: bombardas ſexdecim ad quatienduʒ har
flei muros in ipſius ęſtuarii arenis ſtatuerāt: ita vt per foſſas ad oppidi proxime mu
ros tuto perueniri poſſet. Et carolus quidē caſſide armatus & manu clipeum ferēs.
interdum ad opus viſendū accedebat. Ab occeano aūt quinq; & viginti nauiū claſ
ſis excubabat ne vel ab anglia obſeſſis ſuppetię prodirent vel obſeſſis fugę adeſſet
facultas. Hac tā arcta circūſeſſione coanguſtatus hoſtis: dunenſem comitē ex muro
ſecū verba habere efflagitat. Huic nomen erat Thomas auringanus in pręſidio ha
bens anglorū milia duo. Conueniente comite deu: cum diu fuiſſet de deditiōe fabu
latum: tādē natalis dominici die decretū eſt: hoſtē infra kalēdas ianuarias loco exceſ
ſurum: ſuis inde facultatibus ſine cōtrouerſia exportatis. Id decretū ſigillis ſex fran=
corū procerū firmatū eſt: & ab hoſte octo obſides dati: kalēdarū die harfleū receptū
& obſides reſtituti. Quinto poſt die relicto firmo pręſidio carolus honfleum copi=

Honfleum. Bella agnes.

as mittit. Ipſe interim in cœnobio gemetenſi diuerſatus eſt. Quo ad eū agnetē (quā
propter egregiā ſpeciem bellā appellabant) veniſſe iohannes charterius geſtorū ca
roli ſcriptor tradit: eo animo vt regē admoneret proditionis qua in eū quidam con
iurauerant. De hac agnete conſtans mea ętate ſama fuit eā a Carolo adamatā fuiſſe
& puellam breuiſſimę vitę peperiſſe: q̄q̄ carolus ex ſe prognatā eſſe omnino diffite
retur. Deceſſit in eo cœnobio agnes condito ſexaginta miliū aureorū teſtamento:
vbi exſecta eius p̄cordia humo tradita ſunt: reliquū cadauer lochias elatū & in diuæ
marię templo ſepultum. Fuit nanq; admodū lepida & faceta: luxuq; & veſtiū cultu
ſupra mulieris modeſtiā gloriabunda. Qui faſtus quandoquidem non niſi grandi
ſumptu ducitur: eius pōpę impenſam ad amorū mercedē carolus facere credebatur
Acceſſit ad ſtupri ſuſpitionē ꝓpinquorū agnetis ad dignitates eccleſiaſticas repen=
tina promotio. Per eos dies comes fuxi contracta ingenti militū manu: Lantretū
fratrem & fuxenſem nothū obſidere guycē: validā in agro baionenſi arcem iubet.

Id poſtq̄ nauarrus coneſtabilis cognouit: coactis anglorū copiis vna cum geor=
gio ſoltinto baionenſi prętore: nauibus per amnē qui baionā præterfluit vt obſeſ=
ſis auxilio adeſſet ducēs a francis (quibus hoſtis aduētus prædictus erat) interceptꝰ
eſt: & anglorū ducenti ſupra mille occiſi: Georgius autem vbi male ſuis fauentē for=

Guyces caſtellū prope baionam

tunam intellexit. Cuneo ſexaginta equitum facto: per mediam francorum aciem ir-
rumpens in propugnaculum arcis peruenit. Vnde noctu egreſſus cum baionam ſe
re cipere feſtinat a fuxenſi notho fugiens captus eſt. Ad honfleũ redeo. Quo prę
miſſi franci ſagittarii dũ reliquę copię aduenirent aliquot pręliis cũ hoſte decertaue
runt. Quo poſtq̃ dunenſis comes acceſſit: & tormenta admota ſunt. Courſonus e-
ques anglus honflei præfectus ad. xii. Calẽdas martias cędere arci: niſi infra euȝ dieȝ
ſubſidio ſuorũ iuuaretur ꝓmiſit. Fruſtratus expectatione: arcem reliquit: fortunas
ſuas ſecũ exportans. Freneyum itẽ receptum eſt: libere abeũtibus anglis: qui illud p̃-
ſidio tenebãt: recepto quoqꝫ monforto pręfecto qui apud pontẽ audomari captꝰ
extiterat: pro cuius redemptione ſalutiorũ milia decem ſoluerunt. Eiſdem diebꝰ
thomas cui quirielus cognomen fuit: cũ tribus hominũ milibus ex anglia norman-
niam appellens: vanlongnas inuadit: quas poſt primũ & vigeſimũ obſidionis dieȝ
(libere inde emiſſo a bello roaldo) capit. Nec diu illic moratus: ipſe cũ ſuis & iis qui
propinquioribus oppidis in præſidiis erant: Cadomũ baiocaſqꝫ mouens: per vada
clementis iter facere conſtituit. Ea re cognita Carolus comiti claromõtano mandat
Thomam quirielum perſequatur. Igitur aſſumptis caſtrẽſi comite: & petro breſeyo
aliiſqꝫ inſigni virtute proceribus: ſexcentos equites cũ ſagittariis ducens Gaufriduȝ
cẽuranum. Et ioachinum roaldũ præcedere cum ſuis cohortibus iubet: qui hoſtiuȝ
iter explorent. Inuento tandẽ hoſte: poſtremaȝ aciem adoriuntur. Occiſis mox ali-
quot anglis: tantilla fortuna cõtenti: paulo ab hoſte ſeorſum ſe receperũt: donec in
uentum a ſe hoſtẽ comiti nunciaſſent. Nuncio accepto comes copias diligenter p̃-
mouet: & anglos aſſequi feſtinat: q ad vicum formigniacũ qui carentum inter & ba **Pugna formigniana.**
iocas eſt: iam peruenerant: & cõſpecto procul franco exercitu in acie ſtabant inſtru-
cti: adciſcentes cõfeſtim ſibi ex baiocis mathagotũ. Erant illis a tergo pomaria & ſe-
pes quę francũ in eos progredi maxime prohibebãt. Quare in conſpectu hoſtiũ ve
niens comes leuibus pręliis anglos laceſſit. Verũ multitudine militũ inferior riche-
montem ex ſancto laudo ad ſe venire per nunciũ orat. Qui impigre aduenit: iacobo
luxemburgo eũ comitante: quos lauallus doruallusqꝫ & ioeacus ſequebantur: qui
ducentos & quadraginta equites præter ſagittariorum magnũ numerum ſimul ef-
ficiebant. Iam eñ comes claromõtanus diu pedes pugnam cõmiſerat: & paululum
ceſſerat loco: aliquot tormentis amiſſis cũ richemõtus ex molendino cui de foſſa ap
pellatio eſt: vbi caſtra poſuerat ſuos in hoſtẽ emittit. Quos poſtq̃ ad pontem queȝ
de barra incolę vocant cõceſſiſſe mathagotus conſpexit: ipſe cũ vero inſigni equite
anglo & mille ſatellitibus: deſertis ſociis pars cadomum: pars baiocas petit. Deſer-
tus a Mathagotho quirielus ad inferiorem profluentem (quo vicus alluitur/com-
militones ſuos concedere iubet. Illic cõmiſſo acerrimo prælio: ſagittarii anglos fun-
dunt: & partim interimũt ſe cũ comite claromõtano protenus coniungentes. Nec
mora iuſſus a richemonte petrus breſeyus ſuperiorẽ anglorum alam inuadit: quoſ
qꝫ obuios ꝓſternens q̃q̃ viriliter anglus decertaret. Vtroqꝫ cornu fuſo: richemõtus
ſupato fluento hoſtẽ totis copiis aggreditur. Decertatũ eſt eo loco incredibili perti
nacia. Nec ꝓfuit anglo ꝙ multitudine p̃ſtaret. Occubuere enim ſeptingenti ſeptua
gintaq̃ttuor ſupra milia q̃ttuor: & thomas quirielus cũ aliis mille inſigni nobilitate
anglis captus: octo tantũ ex francorũ exercitu deſideratis. Prę cęteris francis enituit
eo pręlio ſpectatiſſima monſgaſconis & ſancti ſeueri fortitudo. Nec caruit laude pe
trus breſeyus plurimiqꝫ habitus eſt dñs manneyus Floqueti militu ȝ ductor: qui flo

quetus effracto a calcitrante equo crure apud ponte᷑ arcis ęgrotus decubabat. Par
ta inſigni victoria franci virũ copias duxere:non ſine cõtrouerſia:coneſtabili ne an
comiti claromontano eius victorię gloria deberetur. Pleriſqꝫ affirmãtibus in cone-
ſtabilem victoriã eſſe referendã qui magiſtratu ſuperior eſſet. Aliis cõtra cenſentibꝰ
comitē claromõtanũ ad id prælĩũ a rege delegatũ nomine fuiſſe:eiuſqꝫ auſpiciis par
tam victoriam. Diremit contentionem Carolus:& rē ſapienter fortiterqꝫ geſtaꝫ cla
romontano aſſignauit. Pariſiani de victoria formigniana certiores facti:duode-
cim puerorum infra primã adoleſcentiam milibus ad ſanctũ innocenteꝫ contractis:
ſupplicationē ad diuę marię templum decreuerũt:ſingulis eorũ lucernam cereaꝫ ac
cenſam manu geſtãtibus. Viro quo ſe franci contulerãt recepto: claromontanꝰ
baiocas contēdit richemontus ad britonũ ducem profectus eſt qui delecto exercitu Virus capit.
abrincas circũſidere ſtatuerat. Circũuallata ciuitate & crebris per dies viginti oppu Abrincę.
gnationibus vexata:Lanyetus loci præfectus cũ præſidio libertate abeũdi impetra-
ta ciuitatem reliquit. Tombellenam præterea arcē non longe a diui michaelis iugo
diſtantem in rupe extructam:britonũ dux anglis(q̄q̄ frequentes eēnt) paruo nego
cio excluſis:Caroli nomine recepit. Eodem anno qui fuit ſalutis quadringenteſimꝰ 1450.
quinquageſimus ſupra mille Carolus ad baiocenſes dunēſem comitem cum exerci-
tu legat. Qui nihil moratus ad ſuburbiuꝫ quod Cadomũ verſus ſpectat caſtra fecit.
Claromontanus comes & ipſe caſtrēſis cum ſuis copiis alteram quę ad carentoniũ Baiocēſes.
vergit occupant. Domino de mõtenayo copiarum ducis alenconii ductori & Ro-
berto conigano ſcoto pars quæ ad diui franciſci cœnobium eſt ceſſit: atqꝫ ita tribus
diuerſis locis baiocenſes obſeſſi:dies quindecim grauē obſidionem tolerauere egre
gie pugnantibus anglis qui in præſidio erãt nongenti longo armoruꝫ vſu bellaces.
Itaqꝫ q̄q̄ crebro tormentorũ iactu muri per ambitũ ciuitatis deiecti eſſent: facilemqꝫ
expugnationem fore milites franci exiſtimarēt : inuitis principibus bis vno die op-
pugnationem tentauere. cupidi deturbare tota normannia anglos. Accepi regno-
bertum quem in ſanctorum numerũ relatum baiocēſes magna religione venerant:
qui viuens & baiocaſſinus comes primũ:& deinde epiſcopus extitiſſet : viſuꝫ fuiſſe
per quietem dunenſi comiti:eumqꝫ oppugnationis admonuiſſe: quam miles fran-
cus apparabat: vetuiſſeqꝫ ne id pateretur:ſed furentem exercitum reuocaret. Id ſi fa
ciat:bene quidem obſidionem ſibi ceſſuram. ſi ſecus diſpendiuꝫ accepturum:atqꝫ ea
viſione excitatum comitem mox ad milites properaſſe: eoſqꝫ ab oppugnandi per-
tinacia reduxiſſe:mathagotum vero poſt quindecimã obſidionis dieꝫ ad colloqui
um cum dunenſi comite acceſſiſſe:cõditioneſqꝫ ſuę & anglorum ex ciuitate digreſſi
onis accepiſſe. Enimuero tametſi multa ſibi concedi peteret:illud tantum impetrat:
abiret cum ſuis cõmilitonibus liber:armis relictis. Clarioribus autem fœminis ſingu
los equos qui eas veherēt habere:equitibus aureos decem peditibus quinqꝫ expor
tare permiſſum. Interdictum ne cadomũ ſed chereburgum ſe reciperent. Sub idē
tempus briquebecum valongnęqꝫ a coneſtabili receptę: cuꝫ ſancto ſaluatore vicõ Cadomēſes
to. Deinde cadomum obſeſſum quod firmiſſimo præſidio anglus tenebat. Ri-
chemontus ad diui ſtephani monaſteriũ ſtationem accepit : cui ſe confeſtim comes
claromontanus coniunxit. Erant his militantes equites mille ducenti cum quattu-
or milibus & quingētis peditibus duobuſqꝫ milibus francorum ſagittariorum. Du
nenſis comes ſuburbium vancellenſe obtinuit:quingentos equites:pedites quingē
tos ſupra milia duo:& totidem francos architenentes ducens. Affuere quarto poſt

die niuernenſis comes cum comite deu:& armatorũ fortiſſima manu:qui orna am-
ne per pontem ad idipſum a francis conſtitutum:tranſmiſſo ad trinitatis cœnobiũ
conſedere.Conuenientibus ad hunc modũ copiis:poſtera die propugnaculuʒ qđ
ad diui ſtephani ędem vergebat expugnatuʒ eſt.Venit deinceps carolus & cum eo
renatus ſicilię rex:mille equitibus:duobuſqꝫ ſagittarioruʒ milibus equo vectis:& to
tidem francorũ architenentium milibus ſtipatus:diuerſatuſqꝫ eſt apud ardaynum
monaſterium vbi per tẽpus obſidionis habitauit.Auxit milituʒ animos caroli præ
ſentia:& circũductis ꝑ ambitum foſſis:cuniculis ad oppidi mœnia ſuccedebãt.Et ꝓ
pugnacula quę ad vancellenſe ſuburbanum pro portis erecta erant Dunenſis ante
omẽs oppugnare cœpit:viqꝫ expugnauit.Coneſtabilis vero nihilo ſegnior turriʒ
quę ad angulũ oppidi ſanctum ſtephanum verſus extabat ſuis per cuniculum miſ-
ſis deiecit.Ea prolapſa hoſtem ita perterruit:vt de deditione mox colloquiuʒ iniret
Rebus componẽdis carolus dunẽſem & cum eo petrum breſeyum iohannẽqꝫ bu-
reum pręfecit.Anglorum nomine richardus heriſſonus cadomenſis præſes quem
balliuum vocant & robertus gargeus cõuenerunt.Pro ſe euſtacium gauuetum &
diui ſtephani abbatem cadomẽſes miſere.Cõuentionis dies poſtridie feſti diui bap
tiſtę iohannis fuit.Pactum eſt anglos oppido exceſſuros:ſi infra iulias kalẽdas ope
ſubſidioqꝫ ſuorũ non iuuarentur.Ad conſtitutum diẽ cuʒ nemo illis ſuppetiaretur
conuentis paruerunt:oppidum arcemqꝫ dedentes.Erat in arce dux ſombreſſetus
cum vxore & liberis:magno vallatus milituʒ præſidio.Nam ad oppidi cuſtodiam
quattuor anglorum milia fuiſſe memorantur.Quibus ad ſua in angliam conuehẽ-
da naues datę ſunt. Liberato anglis cadomo dunenſis comes cũ ducentis equiti-
bus & ſagittariorum frequentia per arcem in oppiduʒ ingreditur.Quinto poſt die
carolus a populo magnifice exceptus:poſt q̃ magiſtratus officiaqꝫ diſtribuit:exerci
tum falleſiam ire mandat.Dum cadomi Carolus agit venere a philippo burgundo
rum duce oratores dominus croyus & iohãnes croyus fratres:& darſius quoqꝫ cã-
panus eques auratus:qui Caroli filiam peterent:Carolo philippi filio vxorem dari.

Falleſia.

Procedentibus falleſiam copiis:& iohanne bureo qui impedimẽtis pręerat mul
tos ſagittarios ducens longo interuallo ſubſequente:angli eruptione facta impedi
menta adoriũtur:quos cũ ęgre bureus ſuſtineret:affuit confeſtim potonus cum va
lida cohorte cuius virtute in ſuas munitiones hoſtis ſe rettulit.Succedentibus dein
de copiis:falleſia toto ambitu circũdatur.Cui obſidioni cum multo plures q̃ nego-
cio cõueniret aſſiſtere carolus intelligit:richemontẽ cum parte copiarum cherebur-
gum mittit.Qui ad falleſiam mãſerunt:multis ſubactis foſſis tormẽtiſqꝫ muros qua
tiunt:obſeſſos nullo tempore quieſcere permittẽtes.Qua re veriti andreas treſbot9
& Thomas ethonus quos eo loci tallebotus ad pręſidium cũ quingentis ſupra mil
le anglis reliquerat ne vi expugnarentur:ea cõditione falleſiam in Caroli poteſtate
reponendam datis obſidibus ſe aſtringunt:ſi Tallebotuʒ dominũ ſuum (qui apud
druydas captus tenebatur)Carolus liberaret.Exactis vndecim dierum induciis(ne
mine ſuppetias obſeſſis ferente)& talleboto recepto:angli qui falleſiam tenebant li

Danfrõtum

beri abiere.Falleſiæ pręfectura potono Carolus cõtulit. Atqꝫ inde exercitus par
tem carolo culauto duce danfrontuʒ legat.Ea arx & ſi fortiſſima eſſet validoqꝫ an-
glorum pręſidio teneretur:Hoſtis nichilominus fortunę præſentis iniquitateʒ cõ
ſiderans:impetrata abeundi poteſtate oppidum cum arce franco permiſit. Eadẽ
tempeſtate chriſtianę quidem ſalutis anno milleſimo quadringenteſimo quinqua-

geſimo franciſcus britonum dux qui Caroli partes cõſtanti fide ſecutus fuerat:mor
tem obiit.Huic aduerſus egidium fratrem inexpiabile odium fuit. Propterea ꝙ an Egidiꝰ ducis
glicę factionis eſſet:neqꝫ vlla ratione vt ab ea reſipiſceret adduci poterat.Quare i cu britãnię fra-
ſtodia habitus franciſci tandem iuſſu a duobus ſatellitibus:mãtilibus ad eius iugu- ter ſtrãgulat̃
lum cõtortis ſtrangulatur.Eius necis culpam in montabanum qui egidii cuſtodiaꝫ
a duce receperat britones referũt:dicentes egidiuꝫ quidem bono in francos aio fuiſ
ſe ſꝫ mõtabani ꝑfidia ſecꝰ ac ille ſentiret frãciſco relatũ extitiſſe eiuſqꝫ rei teſtes poſtea
fuiſſe collegas montabani:quoruꝫ pars vltimo ſupplicio affecta eſt:pars fuga vitę
conſuluit. In chereburgi obſidione res ante illam ętatem inaudita geſta eſt:cuius Nota.
auctorem fuiſſe iohannem bureũ traditum eſt.Eſt chereburgũ arx ad maris ęſtuari
um ſita loco arenoſo & ad tormenta locãda ſolo inſtabili quo per dies ſingulos ſe-
mel atqꝫ iterũ mare influit.In tam male fido loco iohannes bureus tormenta ſtabili
uit obtegẽs ea cõtra pelagi iniurias tegumentis coriaceis:quæ multa pinguitudine
ipſe deunxerat.Eo pacto puluis qui in tormẽtis erat defenſus:nullo maris humore
vitiari poterat:ita vt reſtagnante pelago tormẽta facile ad iactum erigerẽtur & mu
ros arcis concuterent.Rei nouitatem admiratus thomas gonelus pręſidii modera-
tor:dedendę arcis conſilium capit.Erat illi filius ob ęs contractuꝫ rothomagi obſes
Hunc in precium deditionis ſibi reſtitui petit.Quo recuperato ipe cum toro chere
burgi pręſidio in angliã liber dimiſſus eſt . Initio huius obſidionis occiſus ex muro
eſt præfectus coytiuus frãcię admiraldus bello ſtrẽnuus & fide erga carolum ſpecta
tus.Interemptꝰ præterea tedualus cormoſianus trecẽſis prætor bello nõ illaudatus
eques.Hęc chereburgi arx vltima locorũ fuit quę anglis deuictis in normannia Ca Normãnia
rolus recuperauit.Poſt annũ & dies ſex q̃ bellum inchoaſſet:parua quidem homi- & normãni.
num cęde atqꝫ ſtrage ſi hoſtiũ multitudinẽ atqꝫ potentiaꝫ:variaſqꝫ per loca victori-
as putes.Eſt eñ terra normannia vna metropoli & ſex vrbibus quattuorqꝫ & no-
naginta munitiſſimis oppidis atqꝫ arcibus potẽs:pleriſqꝫ vicis frequens ad ciuitatũ
ſpeciem extructis:quam ſexto vix die expeditus pertrãſeat:pecoris & piſcium ferax
frumenti vberrima:pomorũ atqꝫ pirorum tam paſſim conferta:vt hinc potum gẽs
ſibi affatim exprimat:& ad exteros copioſe fructus exportet.Lanificii plebs ſtudio-
ſa eſt & bibax etiã pomacii quod ſicerã vocant.Gens oĩs ſuapte natura callida: nul
lis exteris legibus obnoxia:moribus ſuis & cõſuetudine quaꝫ ꝑtinaciſſime tuetur vi
uit:doli quidẽ & litis apprime gnara:quo fit vt cũ illa ſocietatem aut negociũ ſortiri
exteri formident:alioquin doctrinę & religioni dedita bello inſup idonea & fortis.
Cuius egregia in exteros geſta plurima referuntur. Poſt ſubactam normanniam
quã armis tuendã richemõtus accepit:Carolus ad aquitanos animũ conuertit: qui
bus quadraginta ſupra centũ annos anglus dominatus fuerat.primas eius belli par
tes recepit lemouicenſis vicecomes & cũ eo carolus culautus mareſcallus : potonus
ſantralianus:petrus louuanius:ioachinus roaldus:& gaufridus de ſancto belano .
Hi ad bergeracũ agri petragoricorũ ducẽtes oppidum circũuallant: admotiſqꝫ tor
mentis expugnant.Cui ad pręſidiũ pręficitur cum centũ equitibus philippus culau
tus.Inde ioſacum in dordonę amnis ripa ſitũ mouentes:occiſis quinqꝫ & viginti an Aquit ania.
glis caſtellũ capiunt:dedentibus ſe mox aliquot finitimis locis. Cuꝫ ad aquitanię
expeditionẽ pecunia ad militis ſtipendiũ parũ ſufficeret:delatus eſt xanconius regii
fiſci primariꝰ quæſtor ꝙ regiã pecuniã male adminiſtraſſet:idcirco in vincula apud
turonos cõiectus ingentẽ admodũ pecuniã regio ſe ęrario deraſiſſe cõfeſſus eſt.Igi-

tur diuturno carcere caſtigatus q̄q̄ grauior peculatori pœna deberetur:tñ centū &
viginti milibus aureorum a benigno rege mulctatus eſt.Leue quideʒ pro immenſo
Comes doruallus furto ſuppliciū. Per id tēpus doruallus comes albreti filius anglos exoſus: ex ba-
ſaco ad medocū nō procul a burdegala inſulam:prędę gratia iter faciens:cū ſui curā
di & reficiendi cauſa in ſaltu qui ſecus viā erat reſtitiſſet:certus efficitur burdegalen-
ſes duce ſuo maiore(ſic em̄ ciuitatis magiſtratū vocant)in eum arma deſumpſiſſe:at
qꝫ in ꝓximo circiter nouē peditū milia adeſſe.Quo nuncio minime exterritus dor-
uallus:tametſi q̄ngentos tm̄:ſed egregia virtute milites haberet:aciē inſtruit:moxqꝫ
hoſtē adorſus:ſexcentorū ſupra mille hominū cędem fecit:fugiente burdegalaʒ du
ce.Cepit præterea ducentos & mille captiuos.Huius victorię partes ſibi merito vē
dicauerunt ſtephanus vignolus:robinus petitus q̄ ſcotorū cohortes ducebat:& al
ter militū ductor cui leſpinaſſꝰ cognomē fuit militari fortitudine atqꝫ vſu exercitati

Franciſco britonū duci cū petrus in principatu ſucceſſiſſet:ad carolū ſe contulit:
q̄ eo tempore mōbaſonem incolebat.Veniendi cā erat fides carolo ob ducatū præ
ſtanda:vtqꝫ in regis verba iuraret.Fidelitatis ſacramentuʒ ſoluentibus mos eſt cin-
gulum enſem clipeūqꝫ deponere:quę relicta:ad primariū regis cubiculariū ꝑtinent.
Poſtq̄ fide carolo pręſtita ea militię inſignia petrus depoſuit:trenellus cancellarius
Tu igitur inquit illuſtris dux:regi liberam prorſus fidē exhibes:eiqꝫ vt domino pari
Altercatio de modo p̄ſtandi fideʒ regi p britonum duceʒ. turus te illi ſubiectum oſtendis.Cui ducis cancellarius qui iuxta aſtabat reſpondens
Non inquit vt locutus es:frācorū regi ſe ſubditū dux ꝓfitetur.Diuerſa eſt & in hoc
atqꝫ aliis frācię p̄ncipibus ratio fidei p̄ſtādę.De hoc verbo cuʒ diu altercatuʒ fuiſſet
Et ego inquit Carolus o illuſtris dux:tuorum anteceſſoruʒ more te admitto.Dein
petrus ob mōtiſſortis comitatū in caroli verba iurauit:nullaqꝫ adiecta cōditione ca
rolo fide ſe aſtrinxit. Inſequenti vere rex dunēſem comitem in aquitaniam legat
adiectis illi copiis.Imperatqꝫ montēguyonē circūſidere.Ad quē angoliſmoruʒ dux
non longe poſt cū iuſta militū manu:ipeqꝫ iohānes bureus acceſſit.Fuiſſe in eo ex-
ercitu quadringenti equites cū ſuis peditibus & geſariis:& tribus francorū ſagittari
Eques. orum milibus referūtur:Eques enim apud frācos is es qui vno gladiatore & duobꝰ
ſagittariis militat:publico ſtipēdio alitus.In præſidio montiſguyonis erat Arnoldꝰ
Mōſguyon de ſancto iuliano:qui deſperata ſalute confeſtim in colloquiū cū dn̄o rochechoar-
di & rochefoulandi iohanneqꝫ bureo venit.Deditionis conditionibꝰ firmatis:cuʒ
ad diē præfinitū nemo anglorū noīe ſuppetiatū arnoldo veniſſet:ipe libertate cuʒ
ſuis bonis abeūdi obtēta:montēguyonē caroli poteſtati reliquit. His quoqꝫ die
Blaya bus dunēſis comes blayam q̄ e regione medoci inſulę in littore maris ſita eſt duobꝰ
locis obſedit:qui in portę conſpectu ſtationē ſibi cōſtituens:ad arcis regionē reliq̄s
copias locat:quibus præfecti erant iacobus chabānus & ioachinus roaldus:a mari
vero iohānes burſarius claſſi imperitabat:armatos cōplures atqꝫ cōmeatum vehēs
Qui ad portū ſuccedētes:quinqꝫ ingētes hoſtiū naues ex burdegala obſeſſis ſubſidi
um frumentūqꝫ laturas cōſpiciūt.Quas intrepidi adoriunt̄:& duro cōmiſſo pręlio
anglos in fugā agunt.eos ad ſtationē vſqꝫ burdegalenſem ꝑſequentes. Reuerſo
ex hoſtium fuga burſario blaya tormētis quatitur:ita vt multis partibꝰ muri corrue
rint & franci aliquot ſagittarii de petri louuanii phalangę:occidente iam ſole in mu
ros ꝑuaſerint:ſequentibuſqꝫ reliquis oppidū vi ceperint ducētis ex pręſidio partim
occiſis partim captis:cęteris in arcem ſe recipientibus.Quibus vita his cōditionibus
ſalua fuit.Oēs in regis poteſtatē iure captiuitatis venirent.Vnde precio dato ſe re-

dimere poſtea poſſent bona ſua oīa ſub cuſtodia deponerēt:nec inde quicq̄ expor
tarent.Liberati aliquando in francos arma nō caperent.Nec captiuitate eximerent
niſi ea quę p aquitaniam occupabāt libera dimiſiſſent:dimiſſis etiaʒ quibuſcꝫ quos
vel iure belli vel contracti ęris obligatione ipi haberēt in vinculis. Erat cū anglis pe
trus de mōteferrato homo inſigni nobilitate qui præſenti libertate donatus eſt. da
tis obſidibus filio & nepote:donec decē aureorū milia perſoluiſſet.Qui ſi intra qua
drageſimū diem fidelitatis iuramentum carolo pręſtaret: duocꝫ ſuę ditionis oppi-
da dunenſi comiti ſeruanda cōmitteret:pecunia abſolueret. Rebus apud blayaʒ
ita cōſtitutis:franci oppidū arcemcꝫ recipiunt.ſeqꝫ mox ad burgū conferentes(vbi Burgus.
berardus de mōteferrato cū quingētis bellacibus armatis in pręſidio erat)loco po-
tiuntur:dedētibus ſe anglis & ſua inde libere ex cōpoſito exportantibus. Eodeʒ
ferme tpe quattuor locis franci obſidionē poſuere.Albretus cū duobus ſuis liberis
& robuſta militū manu arquas:armygniacus comes ryonē:comes de pointieure ca
ſtillionē in petragoricēſium agro circūuallat.Dunenſis comes fronſacū natura atcꝫ
arte munitiſſimā arcē petere iubet.Interim aūt libournēſes miſſis ad dunenſeʒ comi
tem oratoribus certis ſe legibus caroli ditioni credidere. Obſeſſi vero quattuor lo-
cis angli cū accepiſſent burdegalos de deditione cū francis verba facere acerrime q-
dem ſe defendebant:euentū cōuentionis pręſtolantes vt vna cuʒ ciuitate cōmuni
pacto vterentur:aut re infecta cōditioni tēporū ſe accōmodarēt.Sed qui fronſacuʒ
tuebātur:obſidione anguſtati ad.xiiii.kalen.iunii arcē francorū poteſtati pmittere
ꝓmiſerunt niſi intra illam diem ſuarū partium duces opem illis afferrent. Poſtq̄ fru
ſtra auxiliū expectant:fronſacum vt conuenerat relinquunt cum ſuis bonis abeun-
tes:receptis obſidibus quos ad ꝓmiſſi firmitatem dunenſis comes acceperat. Dum
hęc in prędictis obſidionibus gerūtur: burdegalenſes ad dunenſem comitem ſuos Burdegalen
nuncios mittunt cū mandatis ſe atcꝫ ciuitateʒ cū prouincia vaſconię caroli poteſta ſes.
ti diffinitis cōditionibus ſummittendi.At nos deditionis formulam nō ſubiicimus
propterea ꝙ burdegalenſes in fide non manſerunt:q̄q̄ exacta die qua ex anglia opē
pręſtolantur:francos in ciuitatē induxiſſēt. Fuxēſis comes & captaubuſſus bur-
degalorū exemplū ſecuti:in caroli ditionē venere:quibuſdā adiectis conditionibus
quas dunēſis comes fortunā nō aſpernatus regis noīe admiſit.Pacata omni fere ꝓ
uincia:magna pars exercitus domū dimiſſa eſt quę viginti miliū robuſtorū virorū
& qui armis aſſueti eſſent numerū efficere certo cognitum eſt. Superat vltima va
ſconum baiona:quā miſſis cū expeditione comitibꝰ fuxi & dunenſi circūuallare ca-
rolus mandat. Obſidio propter bina fluenta doram & niuam q̄bus ciuitas pene
omnis alluitur:duobus locis ita partita fuit: vt alter exercitus alteri ſuppetiari non
poſſet.Paucis tamen intercedentibus diebus angli qui ſuburbium ſancti leonis for-
ti pręſidio tenebant(rebus ſuis diffiſi)ſuburbiū cum ſacris locis incendunt: ad ſuos
ſe recipiētes.Quos inſecuti propere franci parū abfuit quin vna cū hoſte in ciuitatē
irrūperent:ſed altiſſima foſſa impediti impetu abſtinuerūt. Poſtridie eius diei albre
tus & vicecomes Tartaſus cum ducentis equitibus & tribus ſagittariorum milibus
ſublicium pontum qui ad ſanctum ſpiritum ducit:per quem ad obſidendentes hoſ
ti patebat acceſſus:occuparunt eumcꝫ deficiunt. Erat ad mare propugnaculū quo
eruptionem facere hoſtis poterat. Igitur imparatos intercipere francos ratus: cuʒ
clam milites eduxiſſet:bernardus biernus fuxenſis nothus in hoſtem ꝓgreſſus euʒ
in ciuitatem egregia virtute retruſit.Nec longa interueniente mora templum ciuita

ti propinquũ foſſis atqꝫ aggere diligentiſſime munitũ partim dolo partim vi atqꝫ ar
mis capit:atqꝫ ita circũquaqꝫ ciuitate cõcluſa:obſeſſi metu percelluntur. Nec tardãt
nuncios ad comites mittere q colloquiuꝫ impetrent. Quo aſſecuto:pax eis cõceſſa
eſt:ſi iohannẽ de belmõte rhodiũ equitem præſidii pręfectũ cũ omni reliquo præſi-
dio captiuũ darent:reliquis ciuitatis incolis ſuis legibus relictis/ſi quadraginta aure
orum milia in rebellionis mulctã perſoluerẽt. Ad hunc modũ baiona caroli ditioni

Crux candi-
da.

reſtituta eſt. Die vero inſequenti oriente ſole ſereno cęlo crux cãdida in cęlo viſa ap
paruit quã & francus angluſqꝫ palã conſpexit. Quo cęleſti ſigno arbitrati ciues ſe di
uinitus admonitos carolo parere:mox angli regis inſignibus abiectis cãdida ſe cru-
ce (vt francis mos eſt) ornauerũt. Baiona recepta aliquot ex burdegala atqꝫ baiona
ciues ad carolum qui apud talliburgũ agebat:veniũt:fidẽ non ſecus q̃ ſuo regi exhi-
bentes:baionẽſibus aũt carolus ex miliũ quadraginta mulcta viginti remiſit. Ea-

Gandenſes.

dem tẽpeſtate gandenſes a philippo burgũdionũ duce diſceſſere ob ſalis tributum
quod illis annuuꝫ imponere conabatur. Hinc bello excitato:magna pars regionis
cęde atqꝫ incendio vaſtatur. Nec fuit philippo incruenta victoria. Rediere tãdeꝫ in
ducis beniuolentiam gandẽſes: rebellionis pœnas magno ęre luẽtes. In anglia quo
qꝫ ob reipublicę adminiſtrationẽ dux eboraceñ. & ſombreſſetus cõgregatis copiis
manu cõſerere feſtinabant niſi ẽporum ſtudio atqꝫ moderatione deſtitiſſent. Per

Cõſtantino
polis a tur-
cis capitur

id tẽpus nicolao qnto eccleſiã romanã miniſtrante:cũ turci capto biꝫantio gręciam
omnẽ fere occuparent:Guillermus deſtoteuillus rothomagẽſis cardinalis ad caro-
lum legatus mittitur qui inter francos angloſqꝫ pacis arbiter eſſet. Nam tã potenti-
bus regibus bello ꝑ odiũ occupatis:reliquos chriſtiani nõis populos a turcis inua-
di & facile vinci põtifex veriſimiliter formidabat. Legato carolus reſpondit:dolere
ſibi e a quę a turcis gręcia pateretur. Neqꝫ ſe adeo in anglos eſſe concitatũ:quin po-
ſitis armis ęquam honeſtatem pacẽqꝫ admittat. Id ſemꝑ nõ modo optaſſe: ſꝫ & hoſ
ti obtuliſſe. Ea ſi interueniat:ſe armis milite atqꝫ opibus afflictis chriſtianoruꝫ rebus
vltro auxiliaturũ. Traiecerat in angliã ad henricum regem eadẽ cauſa archiẽpus
rauẽnates. Cui per regis henrici ad id delectos conſultores reſpõſum eſt. Cũ tñ ter-
rę a francis angli ſuſtulerint quãtum carolus ab eis abſtuliſſet:tũ oportunuꝫ fore vt
de pace conuentio haberetur. Tã ſuperbe verbũ fecit hoſtis:cui de chriſtianorũ emi

Reformatio
ſcholę pari-
ſienſis

nenti periculo nulla cura erat. Igitur legationis exitus inanis extitit. niſi ꝙ ſcholę pa
riſienſis deprauatos mores cõpoſitiores reddere legatus ſtuduit: excõmunicatiõis
mucrone feriẽs eos q poſitarum a ſe legũ præuaricatores forent:qui ve ſcholę recto
ratum id eſt primariũ magiſtratũ qui tertio quoqꝫ menſe finitur:pecunię largitione
reciperet. Qua lege cęteri quiqꝫ ſcholaſtici magiſtratus tenebãtur: ne ſolito ſtrepitu
atqꝫ largitione officia venirent. Dum hęc a legato gerũtur:iacobus cuerus caro-

Iacobꝰ cue-
rus.

li argẽtarius cum turcis cõmerciuꝫ habens: delatus eſt ꝙ omis generis arma contra
eccleſiaſticã prohibitionem ad illos importaſſet:opificeſqꝫ & fabros eiuſmodi artis
ad eos demiſiſſet. Chriſtianuꝫ inſuper e turcorũ ſeruitute forte elapſum dño ſuo ca-
ptiuum remiſiſſet:& ingentem per linguam occitanam pecuniam exegiſſet. Eas ob
res in carcerem Caroli imperio coniectus eſt:deinde grandi ęre mulctatus in exiliuꝫ
deportatus. Pœnas quoqꝫ falſę delationis luit fœmina inſignis cui mauritanienſis
nomen erat. Inuenio ſabaudiæ ducem per id tempus in Carolum non nihil com
miſiſſe:& propterea regem irritatũ expeditionem in ſabaudum duxiſſe. Delicti vero
modũ ſcribere non poſſuꝫ quẽ a ſcriptoribus non accepi. In foreſtam carolus cũ ve

niſſet(vnde breuis in ſabaudos eſt tranſitus)legatus deſtoteuillus ad nicolaum pō
tificem reuertēs cognito caroli aduentu:ad ducem primū conuerſo itinere: mox ad
regem venit:atq; ita egit vt cōmiſſorum pœnitēs dux omnia ſatis carolo facturum
iureiurando ꝓmitteret.Ea ducis pœnitudine mitior factus rex domuꝫ copias miſit
Legatus cœptuꝫ iter perſequitur. Interea burdegalenſes vetuſte anglorum con-
ſuetudinis & contubernii nō obliti aduerſus francos coniuratione facta:dominuꝫ
leſparrum cū aliquot ciuitatis optimatibus per ſpeciem alicuius cōuenientis nego-
cii a ſe dimittunt.Cuius cōiurationis auctores fuiſſe referuntur monferratus & dan
gladus fidei quam carolo præſtiterāt cōtemptores. Euecti in altum qui burdegala
egreſſi erant in angliam ad henricū ſe conferunt. Promittūtq; ſe ciuitatemq; ſuā ei⁹
poteſtati permiſſuros ſi exercitum in aquitaniam mittat: francorū apud eos nullas
copias eſſe præter eas quę in pręſidiis erant cōſtitutę minus ad cōferendū prælium
ſufficiētes.Legatur ad id bellum a henrico tallebotus qui anglorū milia quinq; claſ-
ſe imponens ad medocū inſulam.xv.kalendas decembris adnauigant:confeſtimq;
aliquot cohortes late dimittens terrorem incolis incutit.Burdegalenſes audito tal-
leboti aduentu:alter ad alterū ſermone clam habito:francoruꝫ præfectos liberos di
mitti oportere cōſulebant.Hi erant coytiuus aquitaniæ ſeneſcallus & iohānes po-
dienſis proprætor ciuitatis.Dum in dubio res agitur quidam ſecreto abeuntes por
tam anglis reſerant.Nec mora vterq; præfectus cū omni pręſidio & regiis magiſtra
tibus ad hoſtium manus nulla cęde cōmiſſa proditi ſunt. Coniuratione ad caro
lum perlata:vtrūq; mareſcallum cū doruallo comite & ioachino roaldo ad Claro-
montenſem comitē qui aquitanię pręerat mittit:ſexcentis equitibus & eis adiunctis
ſagittariis eos comitātibus.Sed diligens hoſtis prius aliquot arces cepit atq; copiæ
conueniſſent. Supuenerant quoq; talleboto ex anglia quattuor milia armatorum
cum octoginta nauibus cōmeatum affatim vehentibus.Et caſtillio quidem fronſa
cuſq; in poteſtatem talleboti peruenerūt.Carolus autem poſtq̄ turoni hibernaſſet
nouas copias educēs liſigniaci caſtra fecit:atq; inde ad ſanctum iohanneꝫ ꝓgreſſus
accepit charlayum oppidū a iacobo chabano vi captū eſſe multis anglis occiſis atq;
eos qui in turrim cōfugiſſent capite oms̄ punitos extitiſſe propterea ꝙ pręſtitaꝫ ca-
rolo fidem abiuraſſent hoſtē ſecuti.Nec multo poſt caſtillionem in agro petragori
ceñ.copias ducere loheacū iubet:attributis ipſi octingentis ſupra mille equitib⁹ cuꝫ
ſagittariis.Poſitis apud caſtillionē caſtris:Iohannes bureus & iaſpar eius frater im-
pedimentorū præfecti ſeptingentos quos continēter habebant foſſores foſſis circū
dare caſtra imperant.Cognito quid ad caſtillionē gerebatur tallebotus eductis qn-
q; anglorū milibus in francos progreditur qui ad eius aduentū in vallum ſe feſtinā
ter recipiunt.Pedites vero ſagittarios ſegnius agētes tallebotus circiter centuꝫ inter
cipit.Qua fortuna elatus:cum francos fugere pſuaſuꝫ haberet:nec ſuę adhuc copię
omnes cōueniſſent:paulo reſtitit atq; interim ſe curare milites iubet.Hęc mora frā-
co non inutilis fuit.Nā interea vallū munitioribus tormētis munit: & ſe in hoſtem
animoſe corroborat. Coacto omni exercitu tallebotus ad francorū munitiōes du-
cens:in vallū tumultuario impetu irrūpere contendit.Quē conſtāti virtute francus
exturbat. Vtebatur eo die tallebotus(ꝙ veteranus eſſet)paruo gradario ex quo ſu
os in pręliū animabat.Reliqui vero oēs pedites dimicabant:& incredibili animi fer
uore caſtra oppugnabant:militaria ſigna lōgē plura ad oſtētationē ferētes q̄ illorū
nūero ꝓuenirēt.Pugnatū eſt diu atq; acerrime ita vt diu dubia victoria neutri ſpem

Burdegalo- ruꝫ a carolo defectio.

Caſtillio

promitteret. Donec accito montabano & præfecto henaudoo cui britonū ducis phalanges audiebant: franci viribus receptis hoſtē propellunt: aliquot eorū ſignis occupatis. Quam ob rē animo tabeſcentes angli: cum Tallebоti gradarium glande ꝓſtratum & ipm tallebotum a ſagittario franco occiſum conſpexiſſent in fugā conuertuntur. Occubuere in eo prælio octingenti angli obſcuri nominis cū quadraginta viris illuſtribus in quibus fuit talleboti filius. Fugiētiū vero atq̧ eorum qui ſe amni dordonę credidere par numerus fuiſſe refertur. Mōferratus autem Danglautus & caudali filius cū quinq̧ milibus caſtillionē protenus petiuere. Leſparrus burdegalam. At caſtillionēſes q̄q̄ firmo præſidio tenerētur deditionē tamen fecere: Caroli ſe omnino voluntati ꝑmittentes. Quorū conſilium ſecuti melionenſes atq̧ liborneſes dicto paruerūt. Quiq̧ nouū in media inſula caſtellū tenebant poſt quintum decimū obſidionis diem a claromōtenſi comite recepti ſunt. Idem fecere blancaforteñ. cadillaci: ſancti macherii incolę: langonii & villēdrani. Nam ex angoliſmis carolus libornum veniēs hoſtē timore ꝑterruit: ita vt paucis intermiſſis diebus aliquot oppida atq̧ arces ceperit: & burdegalā ſagittarios miſerit qui agrū vaſtarent: extructo e regione ciuitatis ꝓpugnaculo in loco quem lormontū incolę dicūt: vbi ad p̄ſidium cōſtituti fuere loheacus / ludouicus de bellomōte / iacobus chabanus / iohannes & iaſpar bureus fratres. Erat nō longe in portu claſſis regia armis cibariiſq̧ abūde inſtructa in cuius cōſpectu etiā angli in nauibus ſtabant qui ad nauiū tutamē ꝓpugnaculum exędificauerāt vnde in francos excurſiones dietim faciebāt. Sed tandē cōmeatu deſtituti: preſſiq̧ continuo francorū incurſu: pręſertim cum finitima loca oīa ſibi erepta eſſent: nec quo ſe reciperēt haberent caroli clemētiā popoſcere. Erat enim carolus natura ꝑbenignus & iam peſtilens aer exercitū offendebat q̄obrem recepta in fide burdegala: anglis dedit abeundi poteſtatē. Duraſum aūt & leſparrum alioſq̧ ꝓditionis principes viginti relegauit. Sed leſparrus nō multo poſt apud pictauos capitis ſupplicium luit: ꝙ alteram in carolū proditionem cogitaſſet. Atq̧ ita burdegalenſium rebus compoſitis: claromōtano comite ad ꝓuincię cuſtodiā praefecto: carolus turonum regreſſus eſt: cum flueret a chriſtiana ſalute ānus quadringētesimus quinquageſimuſtertius ſupra mille. Quo tempore Guillermus edelinus theologus doctor ſancti germani de laya prior: apud ebroicas ad perpetuū carcerē dānatus eſt ob falſę religionis cauſam: Nam cū illuſtris cuiuſdā fœminę amorib⁹ teneretur: neq̧ cōſuetudine eius frui facile poſſet: demonē ſibi patronū adhibens: eū in arietis ſpecie adorauit: a quo poſtea edoctus ſcopā ſumere & inter fœmora equitis inſtar ponere: quo volebat breui momento ſe traducebat. Quod impietatis genus valdenſiū eſſe dicitur. Aduerſus aūt burdegalenſiū leuitatē atq̧ perfidiā carolus duas apud eos arces extruxit q̄bus in fide cōtineri populus recens conuerſus poſſet. Per id tempus cū de præſulatu auxitano duo diuerſarū partiū concertarent. Armygniacus comes caroli mandata aſpernatus: alterū competitorū iuſtinū nomine in ſacerdotii ſedem perduxerat. Quam rē ęgre carolus ferens claromōtanū comitem cū copiis in armygniacū mittit. Qui adiutoribus comite dōmartino & floqueto eboracenſi prætore rebellē ſpoliauerunt terris ſuis. Otho quoq̧ caſtellanus florentinus & guillermus gonfierus ſimulachra quędam magica arte confecerant: quorū nixu (vt ipſi ſtulte ſperabāt) pręcipuā apud regem inter aulicos auctoritatē conſequerentur. Eius rei cauſa ad carolum delati / alter Tholoſæ / alter turonis in carcerem coniectus eſt. Iohannes præterea alenconii dux caroli mandato Pari-

Morit̃ tallebotus

Guillermus edelin⁹ idololatra.

Iohēs alēconii dux capt̃

ſii compræhenſus meldunũ in cuſtodia deducitur. Ipſe enim temporum tranquilli-
tati inuidens & partę a Carolo quietis impatiens: nouos belli motus ab anglia pro
curabat: miſſiſq; ad hoſtẽ frequentibus nunciis: hortabatur appetere normanniaȝ:
ſe illis adiutorem fore pollicitus. Caſtella arceſq; habere ſe: q̃ omnia venientibus ꝓ-
derentur. Carolum ꝓcul abeſſe & tribus diuerſis regionibus copias ſuas continere
Loca multa prius occupare poſſe q̃ carolus ſentiat: & vt firmiore fide cõſilia proce-
derent: filiam ſuaȝ eboraceñ. ducis filio in matrimoniũ dare cõſtituit. Ad hanc pro
ditionem miniſteriis vſus eſt iacobi hay angli: thomę gilleti ſacerdotis danfronti &
hontitonis caduceatoris angli & emõdi calleti. Quibus occultũ ſignum alenconius
hoc dat: pollicem eius dextrũ manu præhendere ad queȝ vel verba vel litteras eẽnt
de hiſce rebus redditurì. Hęc poſt q̃ teſtibus & ipſius alenconii ſpontanea confeſſi-
one cognita ſunt: Carolus apud vindocinas cõuentu procerum habito: iohanneȝ
alenconii ducẽ fortunis omnibus priuatum ſecũdo poſt q̃ captus fuerat anno mor
tis ſupplicio dignũ ꝓnunciari iubet. Sed clemens rex ſententiam poſtea moderatus
eſt: nec eñ mors proditori inflicta eſt & eius liberis fortunę reſtitutę. Ad hęc om
nia ludouici quoq; in carolũ contumacia interceſſit. Hic enim cũ natu grandior eẽt
occaſione ex aulicis qui patri & rebus publicis inſeruirent ſumpta ex curia in dalphi
natum abire a patre impetrauit conſtituto ad hoc tẽpore menſium quattuor. Id ſeu
ſuapte natura ſeu ſuorũ prauis conſiliis fecerit non facile ſcripſerim. Illud certum eſt
ludouicũ moleſtiſſime perpeti: ꝙ a patre non ſatis pro ſuo arbitrio pecunię & pro
uentuum ſibi ſuggereretur. Et domeſticis eius dolebat: totã regendi auctoritatẽ pe
nes quoſdam aulicos eſſe qui publicis officiis atq; magiſtratibus pręfecti diuitiis ab
undarent: Ludouico vero primogenito ſcilȝ Caroli obſequentibus pręter quotti-
dianam impẽſam nihil illis ſupeſſet. Hac opinione ducti dalphinatũ petiuerunt p̃-
mentes omnia vectigalibus & ab opulentioribus pecunias exigentes. Nihil eñ eſt
quod indigens nobilitas ſibi nõ licere putet. Cuius rei conſcius factus Carolus dal-
phinates petit: vt ludouicũ apud viennam vbi ꝓpugnaculuȝ in colle ſibi ędificaue
rat compræhenderet. At ille patris aduentu ꝑterrefactus ad philippum burgundię
ducẽ mox proficiſci feſtinat. Interim vero carolus omnẽ dalphinatum vẽdicat mit
titq; ad regni exitus ludouici digreſſum obſeruare. Qui nihilominus claȝ dilapſus: ĩ
brabantiã perfugit: receptuſq; eſt a philippo: & debito honore habitꝰ: apud queȝ
annos fere decẽ manſit: Miſſis interim ad patrẽ oratoribus qui cõciliatuȝ eũ redde-
rent patri eiq; liceret in patris cõſpectum ꝑ aliquot annos nõ venire. Addidit huic
legationi philippus oratores ſe excuſaturos ꝙ ludouicũ hoſpitio admiſiſſet tãti re
gis filiũ cui ipſe obſequi maxime teneretur: trepidanti quidẽ & patris irã potiſſimũ
formidãti: cupiẽti quoq; in turcos expeditionẽ ducere ſi coadiuuaret pater. Audi-
tis vtriſq; legatis carolꝰ reſpõdit: honoris plurimũ ludouico q̃dẽ deberi ſi in patreȝ
debitã pietatẽ exſolueret: neq; philippũ erraſſe ꝙ eũ hoſpitẽ haberet. Veruȝ mirari
ſe q̃ cã timoris ludouico fuerit: ꝙ tantoꝑe trepidaret: cũ patrẽ facilẽ & maxime man
ſuetũ fuiſſet expertus: cuius rei teſtes locupletes eẽnt gabriel vernꝰ & celeſtinenſiũ aui
nioneñ. prior: q ob rẽ ipam nicolai põtificis romani auctoritate ad euȝ oratores ali
quãdo ꝯuenerãt: ꝙ vero poſtulationibꝰ nõ acqeuiſſet mĩme mirandũ eſſe ꝓpterea
ꝙ eiꝰ poſtulata optimorũ virorũ ſentẽtię repugnarẽt: q ſentirent nequaq̃ decere vt
filius a patre atq; a regno ꝓcul abeſſet: conſiliũ ſecutus hoim improborũ. Expedi-
tionem vero in turcos in ludouici mentẽ incidiſſe: ſe ꝓfecto admirari cuiꝰ ipe anteq̃

Ludouicꝰ a prẽ deficit

a patre diſcederet nunq̄ meminerat. Idipſum nihil aliud eſſe q̄ dilationem vere erga
patrem recõciliationis: eo maxime tempore cuʒ hoſtis anglus vigilantiſſimus eẽt re
gnum francorũ repetere: aduerſum quẽ milite opus erat: ꝙ vero dalphinatũ vendi
caſſet: id ad terrę incõmodũ non eſſe cuius incolę libertatẽ non amiſiſſent: quos de
hac re oratores ad dalphinũ ituros ſperabat: qui nullius ſe incõmodi preſſura vexa
tos teſtarẽtur. Verũ neqꝫ litteris neqꝫ legationibus ludouicus moueri potuit ad pa
tris conſpectum redire: diuqꝫ res in dubio fuit: an bello tanta diſcordia finiretur. Sʒ
diſſimulata res eſt: intereaqꝫ carolus interiit. Dum hęc inter patrẽ filiũqꝫ agitãtur
rex hungarus magdalenã caroli filiaʒ vxorẽ petit. Cuius rei cauſa ſexcentos equites
turonũ ad regem mittit cũ inſignibus muneribus. Erat laodiſlaus triũ regnorũ hun
Conſtãtinopolis capit. garię/bohemię: atqꝫ polonię princeps: cuius ope carolus cõſtituerat in turcos exer
citum aliquando ducere. Qui ſupra aliquot annos nicolao quinto romanam ſedeʒ
moderante conſtantinopolim imperii gręcorũ caput ceperant imperatore trucida
to. De qua re ad carolum franciſcus philelfus ſcribẽs eũ diligenter admonuit: vt mo
re maiorum ſuorũ fidei cauſam tutelãqꝫ reciperet. Hanc cõſtantinopolitanam cla-
dem Mahumetus turcorũ rex intulit quarto Calendas iunii anno chiſtianæ ſalutis
1453 Milleſimo. ccccliii. Excipiũtur a carolo legati incredibili apparatu: Sed lętitię & cõ-
Laodiſlaus rex moritur muni omnium gaudio ſe infœlix nũcius admiſcuit. Itaqꝫ nunciatur laodiſlaus mor
tem obiiſſe cuius interitus veneni ſuſpitione non caruit. Legati nihilominus nõ mi
nore cura accipiũtur: comitati illuſtribus viris qui publica eos impẽſa leuarẽt donec
in germaniã demigrarunt. Intermiſſis paucis poſt hęc diebus petrus britonuʒ dux
diuturno morbo correptus interiit. Qui ſucceſſorẽ habuit richemontuʒ francię co
neſtabilem morte poſt paucos dies abſumptũ. Quẽ ſecutus franciſcus aurelianẽſiũ
ducis nepos ducatuʒ adeptus eſt. Carolũ deinde mors excepit cũ nunciatum ei
Carolꝰ ęgritudinẽ contrahit fuiſſet quoſdã potionẽ apparaſſe qua interiret. Ea re tã vehemẽter turbatũ animuʒ
induit: vt dies ſeptẽ totos cibo abſtineret: hortantibꝰ maxime medicis ſe inedia ma-
gis q̄ morbo affici. Sed dũ edendo vitę cõſulit coercitis arteriis cũ ſtomachus nichil
cibi reciperet abſumitur: die feſto diuę marię magdalenes ſacris chriſtiano ritu per-
ceptis. Elatuſqꝫ eſt ex magduno yuerienſi regia põpa in ſepulchro maiorũ ſuorum
& in diui dyoniſii cœnobio ſepultus. Rex proculdubio in queʒ fortuna aſperrime
primũ deſęuiit tanq̄ exterminare eũ regno ſtatuiſſet. Deinde blande illum attollens
victorẽ glorioſum atqꝫ dei benignitate patrię reſtitutorẽ effecit. Naʒ illud de eo ſcri
bi dignũ eſt ꝙ diſcordantibus de regno anglis dux eboracẽ. richardus regnũ affe-
ctans Hẽrico regi nõ diſſimulato odio aduerſari cœpit. Cuius cœptis hẽricꝰ occur-
rens grandi exercitu contracto ſe campeſtri loco aggere & firmis munitionibus val
lato continebat: cõſtitutis octo per circuitũ portis atqꝫ cuſtodibus ſui generis ne qs
niſi notus in caſtra ſe conferret. Ad quem locũ richardus eboracenſis & varuici co-
mes frequenti populorũ manu inſtructi promouẽtes cum iã cuſtodes clã haberẽt
amicos: vallum ingreſſi ad Henricũ peruenerunt quẽ depræhenſuʒ occiſis aliquot
ꝓceribus qui henrico circũſiſtebant: londonias deduxerunt: præcedẽte illuʒ varui
co qui enſem coneſtabilis more præferebat. Moxqꝫ ad arceʒ quę Henrici præſidio
tenebatur ſuccedẽtes: cũ illam obfirmatã inueniſſent: præfectos quattuor viros in-
ſigni nobilitate ad colloquiũ vocant: promittuntqꝫ iureiurãdo adiecto vitã illis &
fortunas ſaluas fore ſi arcẽ illis patefacerent. Perſuaſi proceres regi occurrunt: atqꝫ
mox ſalutato henrico dũ illum a tergo comitantur: orta in populo ſeditione qdaʒ

in eos inſiliunt: vnumqꝫ illuſtrem apprime virum: cui deſcallis cognomen erat mactant. Reliquos poſtridie ante arcis portam capite mulctatos quadrifariam exſecuerunt. Fidei rara eſt ratio apud eos qui imperii concupiſcentia digladiantur: q̄q̄ ſceleris autorem pœna non pręteneat. Itaqꝫ ſupererat ex henrici familia dux ſombreſſetus qui iniquo animo ferens regē a coniuratoribus non ſecus ac captiuū teneri compluresqꝫ ſuę cognationis fuiſſe interemptos: iuuentutem multam eorum maxime quorū parentes aut cognati perierāt cogit: atqꝫ richarduʒ in planicie ſancti albonis inuentū plurimoqꝫ milite inſtructuʒ adorſus cū pleriſqꝫ aliis necat. Cuius caput amputatum quandoquidem regnū affectauerat ſtraminea corona illudi iubet. His hērici aduerſitatibus permotus carolus: litteras ad normānos dat: ſinant abſqꝫ cōtrouerſia anglos ad ſe henrici partes ſecutos transfretantes regioneʒ incolere: diuerſariqꝫ & in ea libere negociari. Tali profecto benignitate vſus eſt carolus in eū qui hoſtiliter illum ſępenumero fuerat perſecutus: tentauitqꝫ quoad fieri per eum potuit hērico auxiliari vt eum in libertatē vendicaret. Ad hunc modum humanarum rerum mutabilis conditio eſt: vt in ſublime prouectus caſurum ſe merito formidet: deiectꝰ autem nequaq̄ animo tabeſcat: Henrico fœlicia initia fuere: carolo contra. deturbatus ille regno eſt: hic in regnum poſt multas aduerſitates glorioſe exaltatus: & victorioſus appellatus. Pridie mortis eius viſus eſt fulgentiſſimus cometa tanti principis interitum præcurrens: & futurorum nunciator.

LEni & manſueto patri aſper & vehemens filius ſucceſſit ludouicus: conſilio pręceps ingenio vario & domeſticis vix ſatis perſpecto. Nec dubia fides fuit Carolum iuniori ſuo filio carolo regnū ſi commode potuiſſet relicturum: ſed belli ſeminaria execratus ludouici mores atqꝫ abſentiaʒ longanimiter tolerauit. Cogitauerat enim diu tacitus bellum in burgundos mouere: pleriſqꝫ ſibi aſſentientibus proceribus: & cum ad id ꝓpenſus eſſet: expectabat tantum belli aliquem motum a burgūdo excitari: ne tam autor diſſenſionis q̄ propulſator iniuriæ eſſe videretur. De caroli morte nūcio accepto: permulti qui officia magiſtratuſqꝫ adminiſtrabant ad ludouicū ꝓtenus gratulabūdi ſe in Hannoniā contulerunt: ſciſcitaturi ab eo quid illos facere præciperet: impetraturi quoqꝫ de ſuis magiſtratibus & officiis ſtabile firmamentū. Fuere qui pecuniam ęrario debitam & ad hunc dieʒ cōſeruatam ludouico nouo atqꝫ inopi regi perſoluerunt. Quattuor tantuʒ ex omni numero petitorum admiſit: Petrū orfauerium: Nicolaum louuerium: quos ad ratiocinia regiorū computoruʒ conſiliarios inſtituit: iohanne bailleto requeſtarū con iudice & in cancellaria referendario ordinato: ſymonem carolū in eum quem prius magiſtratum gerebat reſtituit. q̄q̄ iam fere ętate defectus eſſet: & non niſi lectica iter conficere poſſet. Reliquos magno numero pariſium remiſit: eius aduentum pręſtolaturos. Interea confluunt ad ludouicum ornatiſſimi quiqꝫ proceres qui ſacranduʒ nouellum regem remos perducerent. vbi iouenellus loci archipræſul euʒ more maioruʒ vnxit atqꝫ benedixit. Quo myſterio abſoluto ludouicus ad pariſios protenꝰ profectus eſt: nec facile ſcripſerim quo faſtu & pompa a pariſiacis ſit exceptus. Naʒ vt ſileam populi ex omni francorū imperio concurſum: qui ad feſtum diem conuenerat: mira erat per omnem ciuitatis publicam viam ludorū frequentia: gloriantibꝰ inter primos burgundis: qui in regnum ſua opera reducem Ludouicū poſt longuʒ a patre diſceſſum iactitabant. Exactis per hæc ſolennia aliquot diebus: cum Phi-

lippus burgundionum dux domum repetere cuperet:regem magnopere cohorta
tus eſt:iram ſi quam animo in proceres concepiſſet deponere:obliuiſci prorſus atq;
oblitterare quę pręterita erant:ſatis admodum eſſe illi ꝙ nullo tumultu rex eſſet &
vocaretur:& quia frater illi eſſet debere adoleſcenteꝫ amare atq; amplecti: & patris
hęreditatem cum illo legitima portione diuidere. Hęc atq; ſimilia multa locutꝰ phi
lippus ludouicum dimiſit: picardiā reuiſurus. At ludouicus qui exulceratuꝫ ani
mum haberet:& patrias leges iam didiciſſet: exteris moribus per diuturnum vſum
imbutus multa partim ſuo ingenio:partim eorū qui abſentiam a patre exiliuꝫ fuiſſe
reputabāt:agere cœpit. & principes in primis parui admoduꝫ habere. Venationis
omnem prope cōſuetudinem prohibens:ita vt piaculum eſſet aues aut canes alere:
caſſibus vti:inſidiari feris animantibus niſi quoad ipſe permitteret. Et quod illi ma-
ximum ad eas quę ſuperuenerūt diſcordias momentū fuit:magnopere nixus eſt in-
fimę ſortis homines prę proceribus opulentos ſublimeſq; facere. quos ad ſuas ve-
hementes voluntates obſequentiſſimos eſſe cupiebat. Non enim ęquanimiter fe-
rebat ſi quis dicenti vel imperanti ſibi quauis ratione aduerſaretur plus ſuopte inge
nio q̄ cuiq; ſapientiſſimo fidens. Fuit illi poſt annos aliquot inter pręcipuos dome
ſticos iohannes du lude:iohannes balua quē cardinalem romanum ſub Sixto quar
to atq; innocentio octauo ipſi vidimus:Iohannes hebergus poſt baluaꝫ ebroicē.
pręſul: dominus de foreſta:oliuerius dyabolus:quē ludouicus ſublata dyaboli ap-
pellatione malum:deinde dāmam cognominauit:ſtephanus oſtiarius. Quibus mi
niſtris pro ſua voluntate diuerſo tempore vſus eſt. Acceſſit his longo poſt interual
lo doyacus verſutus in primis & temerarius: ſupraq; generis ſui conditionem au-
dax. Ab his vt quiſq; per vices Ludouico obſequebatur poſthabiti principes &
magna pars nobilitatis:deſciſcere a ludouico:ſeq; & ſuam dignitatem tueri conſti-
tuunt. Igitur clandeſtinis nunciis quid ſinguli ſentiāt ſciſcitantes:poſtq̄ de ſententia
illorum ſatis conſtitit:britonū dux franciſcus oratores ad Ludouicum qui pictauię
agebat mittit:ſimulans neſcio quid quod vtriq; vtile eſſet. Nec repugnat Ludouicꝰ
tantum petit ducē ad ſe venire:qui ab oratoribus ꝓmiſſa pręſens confirmet. Dant
fidem legati id ſe facturos:ſeq; prope diem vna cū ſuo principe reuerſuros. Cum illi
pictauia a rege abeūtes:duodecim tantum paſſuum milia cōfeciſſent:clam dilapſus
carolus regis frater:ad eos ſe cōtulit:in britanniamq; feſtinanter ꝓfectus eſt. quo il-
lum pręceſſerat iohannes Dunēſis comes diſceſſionis caroli maxime conſultor. Sic
enim inter principes condictum erat. Nec defuerunt permulti proceres:qui eū mox
relicto rege ſequerentur. Qua re cognita iohannes borboniorum dux (qui ludoui-
ci ſororeꝫ in matrimonio habebat) aperto bello inſurgit:& quicquid regii fiſci in ſu-
is terris erat occupat. Cruſſolumq; & trainellum:atq; doriolum primores fere regis
aulicos in cuſtodia continuit. Deditq; ſedulo operam eximere de diui anthonii baſ
tilda Anthonium chabanum qui illic ludouici edicto ſeruabatur. Itaq; eodeꝫ ferme
tempore quo hęc gerebantur: Anthonius noctu ad ducem aufugiens:magna lęti-
tia ab eo exceptus. Quippe ꝙ ludouicum nō diligeret:& futuro bello commodiſſi-
mus eſſe ſperabatur. Huius ergo tam manifeſtę defectionis initio turbatus ludo
uicus:Carolum de melduno iohannem baluam: & iohannē pręuotum ad Pariſi-
os ſtatim cum litteris mittit quibus ciuitatis rectores & primos ciues monet:eminē-
tis ob caroli fratris a ſe defectioneꝫ periculi. Intelligere ſe principes arma aduerſuꝫ ſe
mouere:opus ideo eſſe vigilantiſſima cuſtodia:ne noui in ciuitate motus prodirēt.

Vnam eorum ciuitatem eſſe regni caput:vnde reliquę vel belli vel pacis exemplum
accipiant.Si in fide pariſii permaneant:nihil ſibi timendum eſſe quę cõiurati moliã-
tur.Ea oratione procliues ad audiendũ pariſii:excubias conſtituunt/adhibitis pri-
mariis portis cuſtodibus:aliquot etiam prorſus obſtructis.Cathenas pręterea quæ
ad viarũ compita negligentius curabantur reficiunt. Hęc dum pariſii geruntur.
Anthonius chabanus cuſtodia elapſus per vaſtinium iter faciens/ ſanctum forgeũ
& ſanctum mauriciũ(quas arces goffridus cuerus pręſidio tenebat)capit:bonis om
nibus direptis ipſoqꝫ goffrido captiuo abducto. Inſurgentibus tot rebus nouis:
Ludouicus accito renato andegaueñ.duce(quem ſicilię regem appellabant)& Ca-
rolo cœnomanorum comite:fortem.xxx.fere miliũ militum exercitũ cogit.Sed cuꝫ
dies non paucos ibi moratus parũ admodũ ꝓficeret:attributa renato caroloqꝫ fra
tribus parte copiarum:quę britonũ cœptis obſiſterẽt:reliquũ exercitũ in bituriges
ducit.Biturigem tñ ciuitatem pręteriit:quam magno pręſidio a borbonieñ.notho
fratris ſui caroli nomine teneri acceperat:moxqꝫ in borbonium (quod biturigibus
vicinũ eſt)profectus:caſtellũ ſancti amandi expugnat. Nec multo poſt molliſſonii
in ludouici poteſtatẽ venere:cedente loco iacobo borbonio oppidi p̃fecto. Per
hos dies cũ nonnulli ex pręſidio ſancti forgei ſatellites:moretuꝫ incurriſſent: indeqꝫ
quoſdam qui eo loci ex ſenonibus hoſpites diuerſabantur noctu abduxiſſent: re co
gnita ludouicus iubet põtes chamoſii & de bellomõte dirui.Iã enim fama erat caro
lum philippi burgundorũ ducis filium qui ex coniuratis erat copias contraxiſſe: vt
cũ aliis coniuratis iungeret exercitum.nec mendax fama erat. Nã anthonius philip
pi nothus:adiuncto burgundionũ mareſcallo:cum aliquot cohortibus præcurrẽs
caroli exercitum:royam & mondiderium occupat.Erãt apud peronam tunc tem-
poris in pręſidio comes Niuerneñ.& ioachinus roaldꝰ francię mareſcallus cũ quat
tuor milibus armatorum:qui cognito caroli aduentu:relicto ad oppidi cuſtodiam
aliquot ex nobilitate francorũ viris.& quingentis ſagittariis.peronã deſerẽtes mox
nouiomum cõpendiumqꝫ ſe contulerunt.His belli motibus dũ picardia agitatur:
Ludouici ſoror carlota borboniorum ducis coniunx ex viri cõſilio ſanctum porſa-
num(vbi rex agebat)petit finem diſcordiis poſitura.Sed intentione fruſtrata rionẽ
(quo dux ex molinis interim ſe receperat)reuertitur. Eodem tẽpore ſancti mauri
tii arx dedentibus ſe iis qui in præſidio erãt a Carolo meldunenſi recepta eſt. Iuſſi
quoqꝫ ſunt pariſii arma domi in expedito ſeorſum habere: facere de muris noctur-
nas excubias:faces per cõpita & per domos laternas noctu accẽſas ponere.Conatꝰ
eſt rex illis diebus ex ſchola pariſienſi delectos habere armatos quibus ad belli neceſ
ſitates vteretur.Præerat aũt ſcholę rector guillermus fichetus magni animi vir:do-
ctrina & dicẽdi arte potens:qui in caligine iacẽtibus humanitatis ſtudiis lumen mea
ętate attulit:excitauitqꝫ cõplures latine diſcere & elegãter loqui. Hic igitur acceptis
a rege de armandi ſcholaſticis litteris:cõtione generali habita:diſertam habuit ora-
tionem:qua veritus nõ eſt:repugnantem Ludouico ſententiaꝫ dicere qua maxime
probatus atqꝫ clarus factus eſt.Nam cũ beſſario gręcus cardinalis poſt aliquot an-
nos romana apud regẽ legatione fungeretur:audita fiſceti fama:euꝫ ad ſe accerſiuit
atqꝫ in vrbem duxit:cõmendãs illum ſixto quarto romano põtifici.Extant eiꝰ fice-
ti rethoricorum libri:orationes quoqꝫ atqꝫ epiſtolę.Beſſarionis aũt opus eſt defen-
ſio platonis aduerſus trapeꝫuntiũ:qui platoni conuiciatus ariſtotelem illi p̃ferebat
Sollicitis ad hunc modum pariſiis:carolus philippi filius ferox iuuenis(a quo au

Ludouicus copiaſcogit

Fichetus

xilii plurimum reliqui coniurati principes expectabant)copias ad pontem maxen-
tii qui eſt ad yſaram amnē ducit.Condixerant aūt ii qui arma aduerſus ludouicū pa
rabant:ſe ideo conuenturos vt populū vectigalibus preſſum:& pene ſeruū in liber
tatem vindicarent.Adeo ſolers eſt male errantiū cautio:vt iuſticię velamen ſuę iniq
Libertas po- pulo ꝓponi tur. tati ꝑtendant.Incedens igitur cum exercitu carolus:libertatem populo paſſim pro-
ponebat:ſpecie beniuolentię plebē ſibi cōciliās.Eius pontis atqꝫ arcis pręfectū ma
derum petri orfauerii vicarium pecunia carolus corrupit:arcēqꝫ recepit.Indeqꝫ flu-
mine traiecto:caſtella q̄daꝫ minimo negocio ꝓtenus occupat. Venere quoqꝫ in eiꝰ
poteſtatem bellilocus & dōmartinus.Mox occupato latiniaco libellos rationū re-
gii fiſci burgundi diripiunt atqꝫ incendunt:exactis vectigalibus. Salis item prōptua
riis patefactis:poteſtatem faciunt ſumendi ſalis:precio mercatoribus tantū perſolu
Riona obſi- detur. to:atqꝫ ita a tributo libera omnia eſſe ꝓnunciant. Graſſante ad hunc modū caro
lo:ioachinus roaldus veritus(quod vero ſimile erat)burgundū pariſium proficiſci
cū bona equitum manu in ciuitatem ſe cōtulit. Interea autem ludouicus rionē in
aruernia obſidet:quo borbonii atqꝫ nemorſi duces armygniacꝰ pręterea comes &
albretus ſe receperant.Erant in exercitu ludouici quattuor & viginti milia armato-
rum longo militię vſu ſpectatorū:quorum numero & robore territi duces:de pace
ad ludouicum nūcios mittunt.Iurantqꝫ (ſi regis gratiā recuperent)ſe illi probe ſince
reqꝫ inſeruituros:nauaturoſqꝫ diligenteꝫ operā vt reliqui ſibi cōfœderati principes
in beniuolentiam redeant:& fidē ſeruent. Deqꝫ ea re pariſium ad regem nuncios ad
xviii.kalendas auguſti legaturos. Q̄ ſi alia principibus mens maneret:ſe nichilomi
nus conſtanti fide conuenta cōpleturos.Hęc cōuentionis formula adhibitis apo-
ſtolicis ſcribis:litteris mandata eſt:pœna excōmunicationis in pręuaricatores adie-
cta.Quę omnia pariſiis referre carolū charlaium vigilum pręfectū ludouicus iubet.

Qua re cognita decernūtur in vrbe ad diuę catherinę vallis ſcholarium ędeꝫ ſup
plicationes.Interim compoſitis aciebus:carolus burgundus ad ſanctū dyoniſiū ca-
ſtra facit:atqꝫ poſtridie ſancti clodoaldi pontē miſſis aliquot cohortibus occupare
conſtituit.Quem tertio oppugnatum tandeꝫ (dedente ſe præfecto iacobo mairo)
hoſtis obtinet.Et ne regni caput pariſiū timide præteriiſſe carolus videretur:ꝓmo-
tis copiis caduceatores pręmittit qui liberū per ciuitatem tranſitū petant.Id ſi nō im
petrent:dicant carolū vim illaturum ciuitati.Pręerant eo die portę quę ad ſanctum
dyoniſiū ducit petrus orfauerius & iohannes pōpancurtus.Qui cū reſpōſum dare
caduceatoribus incipiūt:ecce burgūdi copias oēs ad ſanctū vſqꝫ lazarū ꝓgreſſas cō
ſpiciunt:quaſi incautos cuſtodes intercipere ſperarent.At armatus populus : & cū
ſuis ioachinus roaldus acerrime reſtiterunt.Moxqꝫ in ꝓximum campū hoſtis acie
inſtructa ꝓgrediens(aliquot ex ſuis interēptis)ciuitati cōminatur.Sed cuꝫ ex muro
tormenta in ſuos frequēter iaci cōſpexit copias reduxit.Moxqꝫ ſequana ꝑ ſācti clo-
doaldi pontē tranſmiſſo:cū accepiſſet ludouici fratrem cū britonibꝰ ꝑ belſiaꝫ iter fa-
cere:ad montlericū ducit.Iam enim rione diſceſſerat Ludouicꝰ & magnis itineribus
pariſium appetebat:certior factus de burgundorū acceſſu. Verū cognito ꝙ a tergo
frater:& a frōte burgūdus copias haberet:numeroſo pedite q̄ eum ſequebatur nō
expectato:chartras cū multo equitatu contendit:ratus burgundū prius fundere: q̄
Pugna apđ mōtlericuꝫ. cum illo britones iungerent.Eo vbi caſtra carolus habebat cuꝫ ꝑueniſſet rex: nulla
ſui curādi mora militi ↄceſſa:feruēs furenſqꝫ in hoſtē ꝓgredit. Fuit congreſſus ſuo
initio formidabilis & non incruentus.Nam q̄ in prima acie burgundi pugnabant:

plurimi ſe in fugã proripiunt. Fuereꝫ ex illis perq̃ multi in fuga capti atꝫ occiſi. huius rei fama ad pariſios perlata: arma quiſꝫ rapit: atꝫ per agros effunditur: pręhenſurus ex fugientibus prędam. Vidi ipſe frequentes captiuos diſſolutis armis vulneratos in ciuitatẽ deduci. Et populũ omnẽ non ſecus ac in certa victoria exultare. ſed ludouicus ſancti pauli comes reliquam Burgundorũ aciem in ſtatione atꝫ ordine ꝯtinens: ludouici vires ſuſtinere fortiſſime militẽ admonebat. Ludouicus aũt hoſte partim fuſo: reliquos adoritur: qui ſe curribus tanq̃ vallo atꝫ munitionibus circunſepſerant: cõuerſis in frãcos tormentis: quibus nõ paucos clari nomĩs equites proſtrauerunt. Itaꝫ cõſerta pugna pertinaciſſime dimicatũ eſt: ita vt ludouico nõ longe emineret periculũ inter ſuos fortiter prælianti. Et burgũdo quoꝫ fortuna minata eſt: quem ſemel a gaufrido de ſancto belino: iterũꝫ a gilberto graſſaio cõpręhenſum ſui eripuerunt. At equites franci tametſi magnis viribus in hoſtem vecti cõplures proſternerent: nemo tamen peditũ pone ſequebatur qui proſtratos iugularet: q̃obrem ſpaciũ erat deiectis exurgendi: & præliũ inſtaurandi. Pugnatũ eſt varia fortuna vſꝫ ad veſperam decimęſextę diei iulii menſis: donec milites ſcoti qui regii corporis cuſtodiam gerebant: animaduertẽtes ludouicũ graui in periculo verſari (Nã die tota per ęſtus & cędes nihil ſibi deſumpſerat:: & ſexcenti equites quos cœnomanorum comes: montalbanus mareſcallus: & gargaſſalus ducebant prælio exterriti turpiter deſerto ludouico aufugerãt) aſſumptũ regem in arcez montlerici perduxerunt: atꝫ ita pręliũ diręptum eſt: manẽte in ſua ſtatione burgũdo. Cęcidiſſe ex vtroꝫ exercitu ſexcenti ſupra tria milia memorantur. Inter francos occubuit Petrus breſeyus/gaufridus de ſancto belino & floquetus. Ex burgundis longe plures. Enĩ uero principis cuſtodes omẽs prope interierunt. Recreato paululum rege: conſilium fuit corbolium ſe conferre: etꝫ inde pariſiũ proficiſci. Cum corbolii eſſet: accepto ꝙ carolus burgũdus eo in loco vbi pugnatuz erat pernoctaret: nõ inq̄t mirari illum oportet in campo manere: cui neꝫ ciuitas vlla neꝫ arx ad diuerſanduz patet. Secundo poſt pręliũ die in ciuitatem ludouicus venit. Vbi inter cęnandũ duz caſuz fortunãꝫ ſuam conuiuis memorat: multa fortiter ſapienterꝫ locutus eſt: incertam inſtabilẽꝫ hominũ conditionem cauſatus. Callebet enĩ litteras & ſupra q̃ regibus mos eſt erat eruditus. Vnde & multos ad illachrymandum ꝓuocauit. Nihilominꝰ ſe iterum in hoſtẽ ducturum differebat. Sed a prudentibus diſſuaſus pariſii ſe continuit. Habuit ſiquidem ad eũ egregiaz orationẽ guillermus quadrigarius pariſianꝰ pręſul: qua rerũ pręteritarum memorẽ cum ludouicum reddidiſſet: ſequentiũ rationem habere hortatus eſt. Decere regẽ conſiliis omnia ꝓuidere. circũ ſe habere boni ęquiꝫ amantes viros: qui & pacis tranquillitatẽ ſeruent: & belli motus modeſtia atꝫ iuſticia moderẽtur Pręſulis oratiõe rex adductus: deligi ſibi viros ſpectatos iubet qui ad eius conſiliũ quoꝫ die vna cũ cęteris veteribus cõſiliariis accederent. Itaꝫ ex ciuibus ſex: ex parlamenti ſenatu totidẽ: exꝫ pariſienſi ſchola pari numero probati homines id negocii receperunt: duram profecto prouinciam ſi principis vehemẽtiam attendas: quã breſeyus viuens per facetiã lepide aliquãdo expreſſerat. Inſidens enim exiguo equo ludouicus dũ venatum exiuiſſet: ſequenti oratione a breſeyo eſt interpellatus. vnde inquit ſereniſſime rex tã fortẽ equũ nactus es? Cur ait ludouicus (breſey) id cenſes: quandoquidem puſillus eſt? Quia te breſeyus inquit & conſilium tuum totum vna comportat. Non diſſimili cauillatione rurſus regem taxauit: cum a rege anglorum oratores ad eum veniſſent. Nam quęrente ab familiaribus aulicis

Ludouici mores.

Ludouico:quod in oratores anglos prçcipuum ſine ſuo diſpendio munus confer-
ret:eſt breſeyus inquit tibi cantorum eccleſiaſticoruꝫ frequens chorus quos nō ma-
gni exiſtimas:nec eorum canticis oblectaris:cenſeo illos quibus facile carebis: orato
ribus vniuerſos dones. Subriſit ludouicus tametſi intelligeret per cauillationeꝫ id a
breſeyo dictum eſſe:propterea ꝙ ad rem diuinā:& ad curarū leuamen cantorū har
moniis ipſe perraro vteretur. Enimuero decoros rerum mundanaruꝫ a maioribus
obſeruatos ritus & mores ludouicus neglexit:& demiſſa regia maieſtate: multis ad
conuiuium admiſſis populariter diſcumbebat:obſcœne interdum loquens:præſer
tim cū de mulieribus ſermo incideret. Neqꝫ ſumptuoſa veſte induebatur:neqꝫ curia
lium pompa gaudebat. Fuit eniꝫ illi a mōtlerici pugna intentus ſummopere ad ſui
cuſtodiam animus: vindictç atqꝫ prorogandi imperii appetens:& longioris vitç lō
ge cupientiſſimus. Studuit prçterea ꝗplurimas copias habere. Quibus cum ſtipen-
dia tribuere cōmode ipſe non poſſet (occupatis a coniuratis locis vnde hçc percipi
ſolebant) pecuniam a pariſiis mutuo petit. Quam vtpote grandeꝫ conferre nō pau
ci ciues pernegarunt. Indignatus ꝓpterea ludouicus quoſdam regio magiſtratu at
qꝫ officiis amouit:ad omnem prorſus caſuꝫ ſuſpicioſus:nec vlli ſatis credulus. Inde
patuit delatoribus ad multorū perniciem via. Nam accuſatos complures fuiſſe ac-
cepimus:qui leuibus cauſis nō auditi:extincti ſunt. Per idē tempus iohannes bur
genſis qui dominū ſuum iohannem berardū parlamentei ſenatus conſiliariū in bri-
tanniam ſecutus fuerat:gratianuſqꝫ & franciſcus meriodeus fratres:offenſç maieſta
tis criminati in flumine ſequana demerſi periere. Et poſt aliquot dies petrus guerol-
dus qui a britonum duce pariſiū explorator veniſſe dicebatur capite punitus atqꝫ i-
de in partes quattuor ſectus eſt. Fœminæ prætereа aliquot & pariſiani ciues delati
ꝙ cū coniuratis ſermonē contuliſſent in profluento noctu extincti ſunt. Nihil eniꝫ
Conueniūt tutum a delatoribus erat. Satis ad interitū erat fuiſſe quomodolibet accuſatum. Sed
apud ſtāpas ad coniuratos redeo. Burgundus victoria ad montēlhericum habita: gloriabū-
principes. dus ſtampas petit: vbi ludouici fratrem & britonū ducem conuenere accedentibus
ad eos reliquis coniuratis:atqꝫ eo loci captato conſilio poſt quindecimum diem in
vaſtiniū mouent:occupatqꝫ priuinū moretūqꝫ. Aduerſum quos ſallaʒardus & qui
ſub ioachino roaldo militabant ad yonā ſequanamqꝫ vt tranſitu hoſtem prohibe-
rent progreſſi:quandoquidē numero militum longe inferiores eſſent retro abiere:
atqꝫ ita nauibus apud moretum repertis cōiurati yonaꝫ ſequanamqꝫ amnes exupe
rant. Erat inter cōiuratos iohannes renati filius dux calabrię:quē poſtꝗ cum copiis
in agro antiſſiodorenſi venire ludouicus accepit:dominum prçcigniaci & chriſto-
forum palardum ad eū mittit:ſi forte ad ſe magnis pollicitationibus adducere poſ-
ſent. Nam quia ob neapolitanū regnum patris ſui renati nomine aduerſus ferdinā-
dum alphonſi aragonenſis regis ſpurium bellū ſuſcepiſſet:& tanto bello per ſemet
haud ſatis eſſet:ſpe ludouicus ducebatur eū in gratiam reuocandi:dū auxiliaturū ſe
illi i eo bello ꝓmitteret. Sed ꝯſtāti animo dux iohānes:propoſiti tenax ad cōiuratio
nis ſocios ire perſeuerat. Qua re cognita rex pariſiacis rebꝰ ꝯſulēs:ſagittarios pedites
quos francos ſupra appellauimus qui ex normannia recenter venerant:ad prçſidi-
um ciuitatis cū quadringentis equitibus ordinauit. Moxqꝫ rothomagum profectꝰ
Salices oēs eſt:miſſo ad pariſios comite deu:qui ſui loco vrbis belliqꝫ rationē haberet. Et cū
per paludes per cloacarum foſſas quibus ſordes & purgamenta ciuitatis per paludes eluuntur
deiiciuntur. multç ſalices plantatç excreuiſſent ita vt ad conſtituendas inſidias facile accommo-

dari poſſe viderentur: omnes magno poſſeſſorum incommodo deiectæ ſunt. Tumulus vero qui exportatis ruderibus atq quiſquiliis vrbis ad diui dyoniſii portaꝫ excreuerat iuſſus eſt effodi. Sed conuenientibus ad opus plurimis plebeis: cũ res parum procederet: relicto inani negocio: aggeres intra pomerium atq tabulata ad vrbis tutelam extructa ſunt. Interim congregati principes charentonium pontem capiunt: recipientibus ſe ad pariſios iis qui pręſidio fuerant deſignati. Ponte capto poſtq̃ hoſtes ſequanam traiecerunt: ludouici frater carolus beautam quę matronã verſus: ſaltum vicennarum claudit ad diuerſandum occupat. Dux britonuꝫ ad ſanctum maurum conceſſit. Carolus philippi filius conflanum (quia paternę ditionis erat) profectus eſt. plurimę autem ex britonibus burgundiſq cohortes in ipſo ſaltu ſub diuo ſtationem habuere. Quod vbi comes Deu cognouit: Ramburum ad coniuratos legat: atq committit ſciſcitari ex principibus quid ſibi velit tantus armorum apparatus. quã mentem in regem atq rempublicam ipſi gerant: ſe Pariſii eẽ poſitum a Ludouico moderatorem qui ad reconciliationem & beniuolentiam magis q̃ ad bellum animum intendat: ſi ad rem componendam mediator admittatur. Talibus mandatis edoctus ramburus ad principes pergit. Sed eius legationis exitus ſoli comiti qui ramburum miſerat cognitus eſt: ne in vulgo forſitan temere prolata deterioris fortunę metu populus ad res nouas inclinaret. Vix eni ramburus reuerterat: cum hoſtis in planicie vbi diui anthonii campeſtris monaſterium eſt ſe late diffudit. In quem prodeuntibus pariſiis: leuibus prœliis paruo vtrinq damno certatũ eſt. Inſequenti die Carolus ludouici frater ex confœderatorum ſibi principũ ſententia litteras quattuor ad pariſios mittit. Ciuibus vnas: parlamenteo ſenatui alteras: clero tertias: reliquas pariſiacis ſcholaſticis. Quarum hæc ſententia fuit. ſe cum illuſtrioribus regni principibus non hoſtili animo ſed reipublicę gratia conueniſſe: mitterent ad ſe paucos ſapientes & ſpectatos homines: quibus coitionis eoruꝫ cauſę fierent communes. Cognitis litteris legantur ciuium nomine iohannes choartus caſtelleti proprętor / frãciſcus haſle & arnoldus olearius. Ex clero thomas courcellus / iohannes de oliua theologi doctores: & Euſtacius olearius. Ex parlamenti collegis iohannes boulengerius / iohannes ſellarius / iacobus fournerius. Ex ſchola pariſienſi iacobus iunius / iohannes olearius / iohannes montigniacus: & enguerrannus parenti medicus. Hi omẽs duce guillermo quadrigario pariſiano pontifice ad principes ſe conferunt. Quibus in conſilium admiſſis iohannes dunenſis comes p̃ncipum vice cauſas eorum vocationis ediſſerit. Accepto quid animi principes haberent. legati ad conſilium quod in ędibus publicis ciuitatis eius rei cauſa paratuꝫ erat reuertentes: principũ ſententiam ad inſequentem modum detulerunt. Principes ludouici mores iam diu conſideraſſe: populum nõ modo vectigalibus inſuetis & ſeruitute premere: ſed ſe quoq & omnem fere nobilitatem contemptui habere: omia pro ſua voluntate gerere: ſe legem ſe iudicem ſe parlamentuꝫ eſſe: omnem regnandi ſpem in armis & militibus reponere: domeſticos ex humili genere ſibi comparare: q illi aſſententur: qui quodlibet imperanti pareãt: ſtudere prorſus pares illos principibus facere. Delatorum plena eſſe omnia: nemini ſuas opes: ſed nec vitã in tuto eſſe. Proſcribi relegari ob friuolã ſuſpitionẽ q̃ plurimos nihil iaꝫ auctoritatis principib[9] relictum eſſe. feris & beluis plus ſecuritatis & libertatis q̃ hominibus eſſe: pecuniam & fiſcum in nullius penſi homies largiſſime ꝓfundi: penſiones illis annuas ſine mõdari q̃ p̃ncipib[9] adimunẽ. lã ꝓxime inſtare vt ad vnuꝫ ſingula atq oia intẽperanter

Rãburus ad coniuratos miſſus.

Oratores ex pariſiis ad cõiuratos.

Relatio oratorum.

pertineant. Eas cauſas principes mouiſſe vt inſtructi ad ſuam tutelam armis ad regi
am vrbem (a qua cõmune francorum iudicium petatur) coiuiſſe: vt more maiorum
conſilio cleri procerũqꝫ & populi contracto: de rebus cõmunibus quiete agi poſſit:
Ludouicũ quidem illorum & regni francorum regem eſſe: ſed eorum muneris atqꝫ
dignitatis eſſe: hortari atqꝫ cõmonefacere illum: maiores ſuos imitari: patriis legibꝰ
vti: in ſuo quẽqꝫ iure atqꝫ ꝯſuetudine continere: vectigalia moderari: miſereri popu
li: cui fortunarum nihil prope ſit. Igitur petere in vrbem ſine vlla iniuria aditũ. Hęc
ſunt inquit quadrigarius q̃ a principibus dicta vobis deferẽda accepimus. Relati
one cognita de cõuentu cõmuni cogendo ſentẽtia placuit: neqꝫ vrbem illis negãdã
eſſe: ſi fide data iniuriis abſtinerẽt: ſoluerentqꝫ quicquid impenſę ipſi in vrbe facerẽt.
Et hoc quidem (ſi ludouicus aſſentiatur) cõcedere contio reſpondit ſine cuius aſſen
ſu nihil temere ſe agere licebat. Qua de re poſtera die legati ad principes reuerterunt
pariſiorum ſententiã renunciantes. At pręfecti militum quos pręſidio ludouicus re
liquerat cognito pariſiorũ reſponſo: ſuos milites recenſuerunt: & militari ordine p-
ambulauerunt ciuitatẽ / inſtructi armis tanq̃ ad pręliandum accincti. Ea re populus
exultabundus ſpem meliorẽ cepit. Addidit quoqꝫ animum montalbanus admiral-
dus cum copiis eo die adueniens. Nec pigritatus eſt ludouicus a normannia cuꝫ
impedimentis & bona peditũ atqꝫ foſſorum manu reuerti / ne per eius abſentiaꝫ cõ
iurati in ciuitatem reciperentur. Non enim paruꝫ ſuſpectos habuit pariſienſes: ꝙ ſe
inconſulto nũcios ad principes demiſiſſent. Reditu ludouici cognito: principes
totis fere copiis cum magno tubarum & tubicinũ claſſico per ſequanę ripam ad di-
ui antonii planiciem in proſpectu pariſiorum oſtentandi ſui cauſa conuenerunt. In
quos nulla eruptio facta eſt: ſtantibus ſummo ſilentio ad cuſtodiẽdos muros armi-
geris: & ex pariſiacis ciuibus non paucis. Ad veſperam autem eius diei & inſequen-
tibus aliquot diebus cũ rurſus ſe oſtẽtaret hoſtis occurrit illi ex ciuitate miles: & nũc

Pœna ĩ oratores qui ad cõiuratos legati fuerunt

ad anthonianam: nunc ad dyoniſianam portã pręlia: militari quadam iactantia cõ
miſit. Interim ludouicus edoctus quæ fuiſſet de recipiendis in ciuitatem principi-
bus ſententia / eos proſcribit qui in eam ſententiã veniſſent: iohannem oleariuꝫ / eu
ſtacium & arnolduꝫ eiuſdem cognominis & generis ciues Iohannem choartum &
Franciſcum haſte. Quadrigarius quidem põtifex q̃q̃ maxime regi ſuſpectus atqꝫ ex
oſus eſſet / non tamẽ in proſcriptoruꝫ numero habitus eſt. Naꝫ ꝙ homo integer &
ſanctę ęſtimationis habebatur / in eum temere ſęuire ludouicus temperauit. Carpe
bat nichilominus atqꝫ repręhendebat antiſtitem ꝙ ad hoſtes ſe inſcio ꝓdiiſſet: Au
gebat crimen iohannes profeſſione monachus albigenſium pontifex & romanus
cardinalis natione Burgundus homo litterarum opinione clarus: qui quadrigarii
ad coniuratos profectionem ad crimen maieſtatis referebat. Nec dubiuꝫ fuit Ludo
uicum id ſollicite curaſſe: qua aliquando cauſa quadrigarium in aliam eccleſiam tra-
duceret. Sed paucis poſt annis cum pontifex vita functus / epigrammate & ſepul-
chro ſe digno honoratus in æde virginis eſſet: Ludouicus laminis ęneis quibus epi
gramma quadrigarii inſcriptum erat alterum adiicere iubet: famæ hominis maxi-
me repugnans atqꝫ aduerſarium. Per id tempus certior factus rex Carolum bur-
gundum ſtatuiſſe e regione conflani extruere pontem per quem in alteram ſequa-
nę ripam traduceret exercitum. egreſſus ciuitate: foſſorum magnuꝫ numeruꝫ ad eã
partẽ ducit: qui foſſas aggereſqꝫ ad ꝓhibendũ hoſtem cõcinarent: diſpoſito pedite
ad foſſores cõtra burgundũ ꝓtegendos. Sed callidus hoſtis cũ materiã iaꝫ in prom

ptu dolatam haberet:paulo ſupra conflanum ad portum qui anglus dicitur pōteꝫ
extruit/funibus ad oppoſitam foſſoribus partem firmiſſime colligatū. Et iam tranſ
mittere conabatur:cum ſagittarii frāci & equites adueniunt:qui tormentis teliſqꝫ ita
agūt:vt traiicīedi poteſtatē hoſti adimerēt. Atqꝫ interim duꝫ eminus certatur:ex nu
mero foſſorum quidam normānus nandi peritiſſimus:in medias fluenti aquas in=
ſtar mergi clam illapſus:funes vinculaqꝫ & cętera pontis retinacula nō percipiente
hoſte diſſoluit:moxqꝫ pōs ſecunduꝫ flumen actus burgundo fuit inutilis. Normā=
nus vero ad ſuos rediit incolumis. Cędente loco hoſte:non multo poſt p nunci
os de cōcordia agi cœptū eſt. Deputantur a ludouico cœnomanenſis comes prīci=
gniacus & iohannes dauuetus. A principibus:iohannes calabriæ dux: Ludouicus
ſancti pauli comes:& iohannes dunēſis. Qui protenus cōgredientes duorū dieruꝫ
inducias ad reliqua componenda ſtatuūt:& quia de pacis formula interim non ſa=
tis conueniebat:dies ſeptem induciis adiecerunt. Dum hęc a delegatis de concor
dia agitantur venere ad regē ex nobilitate normanna non paruę copię:quæ ad ſan
cti marcelli ſuburbium ſtationem habuere dāno incolarum. Nam cum vindemia=
rum tempus eſſet:gens vuarum ſuauitate illecta vix ſemimaturos vinearuꝫ fructus
ſine modo decerpebat & vorabat:nec rapinis aliunde abſtinebat:colonos afficiens
contumeliis. Duos tantū ex ea gente iniuriarū pœnas ſubiiſſe inuenio. Quorū alter
decinctus & nudus caput:facem accenſaꝫ geſtans per ciuitatem ad publicas ędes in
grauia deductus. a procuratore vrbano ſupplex veniam delicti poſtulauit. moxqꝫ
linguam candenti ferro illi perforata eſt:& deinde in exilium actus. Eius tam grauis
ſupplicii cauſa fuit:ꝙ dum a porta ne in ciuitatem ingrederetur a cuſtodibus reiicit:
pariſios per cōtumeliam burgundiones appellaſſet. Duo enim apud gallos nomi=
na diu ad ignominiam ferebantur burgundorū ſcilicet quos franci hoſtes habebāt
Et armygniacorū quorū generali appellatione francos burgūdi deſignabāt. Po
ſtridie ſancti pauli comes a ludouico accerſitus:prius nō venit:ꝙ̄ cœnomanorū co=
mitem rex obſidē dedit. Venienti ludouicus in campū qui diui anthonii monaſte=
rio proximus eſt occurrit:& poſtꝙ̄ horas duas totas confabulationem ſine arbitris
conſumpſiſſent:rediens in vrbem rex ſolito hilarior in portę veſtibulo ad circūſtan
tes conuerſus:non inquit deinceps a burgūdis tot pœnis atqꝫ ſudoribus afficiemi=
ni. Nam iniurias prohibebo. Sic loquēte ludouico:Petrus heronus in curia caſtel=
leti procurator:vuas nihilominus inquit illi noſtras auferūt nec illis occurritur:quā
vocem excipiens rex: Minus ait eſt vineas veſtras ſpoliari paucis racemis:ꝙ̄ hoſtem
occupare ciuitatem:& opes veſtras quas terrę viſceribus infodiſtis raptas tollere.
De concordia cum hactenus nihil bene procederet. ad. xiiii. kalendas octobris indu
cię prolongatę ſunt. Per quas nō ſine regionis detrimēto cōiurati in ſua caſtra mul=
tum commeatum coegerunt. Fueruntqꝫ poſt longas cōſultationes omnes conuē=
tus irriti:ceciditqꝫ tota concordię ſpes. Et copię quę ad portū anglum in munitioni
bus erant imperante ludouico ſe ad cartuſienſes recepere:religioſum locuꝫ occupā
tes:ita vt in cellis monachorum promiſcue diuerſarentur equi & milites:pulſis inde
ſanctis viris. Nec moratur hoſtis:flumine tranſmiſſo copias regias quę apud ſanctū
marcellum & vicina ſuburbia caſtra habebant adoriri. Vbi congreſſum eſt magnis
viribus:aliquot vtrinqꝫ cęſis atqꝫ captis. Ludouicus aūt interea ſecū reputās opę
preciuꝫ fore ſi eorū quę de pace a delegatis agitata fuerāt:pariſios conſcios faceret.
Cōtracto in ędes regiarū rationū ex quaqꝫ pariſiorū conditione cōſilio:petrū mor=

uillerium cancellarium mittit:qui diceret ſe fratris ſui & reliquorũ coiuratorũ petita
cognouiſſe.Et carolũ fratrem ante omnes petere ſibi in partẽ patrię ſucceſſionis aq-
taniam cũ xantonibus & tota pictauia:vel normanniæ integrũ ducatum diſtribui.
De qua re conſilium prudentiũ virorum cum cepiſſet:fratri reſpondiſſe: ſe id quod
regno peculiare erat:dirimere & alteri dare non poſſe. Verum campaniaꝫ briamq;
aliis legibus teneri:quas libens fratri donaret:melde monſteriolo meldunoq; exce-
ptis.Carolo pręterea philippi filio pecuniam grandẽ obtuliſſe:ad leuandam impẽ
ſam:quã in illa expeditione ipſe feciſſet.Quę tametſi ampla atq; magna eſſent:cõiu-
ratos tamen ea recuſaſſe.Et hęc inquit cancellarius cõicata vobis eſſe rex voluit: ne
ęſtimetis illũ illiberalem in fratrẽ:aut in quẽpiam fore:ſi de concordia cõuenire poſ-
Põtiſarã ſorbierus ꝓdit. ſet.Hęc locutus moruillerius cõſilium dimiſit. Interim apud pontiſaram ludoui
cus ſorbierusqui a ioachino roaldo relictus pręſidio fuerat:in oppidum atq; arcem
britones admiſit.Et vt recenti proditioni alterã adiungeret:mox ex pontiſara cũ a-
liquot armatis melannũ contẽdit:alba cruce vt ſemꝑ dũ regi obſequebatur inſigni-
tus:vt abſq; vlla inimicitię ſuſpitione in oppidũ receptus falleret oppidanos.At de
proditione iã edocti oppidani atq; ad muros in armis ſtãtes dum ſorbierum ꝑſpici
unt:ꝓditorẽ illum iterũ atq; iterum magnis vocibus inclamant.Quãobrem illuſus
Flamma repentina. proditor pontiſarã reuerſus eſt.Pariſii vero ii qui ad muros ciuitatis hoſtiuꝫ caſtra
verſus excubabant:noctu vident ignitam ſtellã in foſſaꝫ qua ędes dardorſiæ ſunt ce
cidiſſe. Verum ęthere ne an ab hoſte ignis ꝓcederet non ſatis conſcii:reꝫ Ludouico
renunciant:qui confeſtim locũ petens quo cęleſtis flamma excidiſſet: diu ibi mora-
tus eſt:dubius ſi ad incendendã vrbem illud ab hoſte fuiſſet excogitatum:atq; inte-
rim mandat haberi per ſingulas vrbis regiones atq; ad muros cuſtodias. Per id
Inſolens miles. tempus miles qui in vrbe apud quẽq; ciuem paſſim diuerſabatur verbo petulãs at
q; contumelioſus intantuꝫ extollebatur: vt dicere non vereretur: opes q̃ in ciuitate
erant non ciuium ſed ſuas eſſe:ideoq; claues ædium ſe ciuibus detracturos atq; pro
ſua libidine & arbitrio vſuros illis:fruſtra confidere illos:ꝙ vias cathenis ferreis im-
peditas haberent:quas ipſi in promptu effringere atq; euellere potuiſſent.Hãc mi-
litum ferociam & temeritatem referentibus multis:mercatorũ præpoſitus accerſitis
primoribus ciuibus de re ipſa conſiliũ capit.Itaq; protenus ſtatuitur fieri ꝑ ciuitatis
compita nocturnos ignes:& illic ſingulos per ſuas regiones armatos vigilias facere
Secundum hoc edictũ:vigilatur totis locis:& q̃q̃ ludouicus ꝓhiberet:vigilatum tñ
eſt.Hęc ſollicitudo ciuitatis milites quietiores fecit. Scio enim ꝑ eã tempeſtatem
pariſios a ſuo p̃ſidio q̃ ab hoſte magis ſibi timuiſſe pręſertim ꝙ intelligerent raros i
fide regis ſtare:ſed inclinare ad cõiuratos:ſi ſors obtuliſſet. Nam eadem tempeſtate
qua ignes per vrbẽ fiunt:ſancti anthonii propugnaculuꝫ.i.vt vulgus loq̃tur:baſtil
da compertum eſt portis recluſis peruium:quod ad hoſtem noctu admittenduꝫ fa
ctum eſſe permulti interpretabãtur. Nam & tormẽtoruꝫ aditus per quos ignis in
di ad puluerem poteſt adactis clauis obſtructi erant:ne in aduenientem hoſtem iaci
glandes aut ſaxa poſſent. Sed poſt q̃ tot ignibus illuminatã ciuitateꝫ hoſtis animad
uertit:cœptis deſtitit. Acceſſit ad has quotidianas ludouici curas binus per vices
nuncius: vnus qui giſortiũ renunciat copiis hoſtiũ circundari:nec in oppido aut in
arce quicq̃ pręſidii eſſe.Nullũ præterea tormentuꝫ aut machinã illic aduerſus hoſtẽ
relictam.Alter rothomagũ a cõiuratis ſollicitari.Cuius nuncii fidem auxere vxoris
breſeii litterę q̃ a mariti occubitu rothomagi incoluerat. His litteris ſignificabat ſe

brequemontum palatii rothomagenſis præfectũ pręhenſuȝ in cuſtodia habere: ꝙ hoſtiuȝ partes ſequi videbatur: ꝓpterea in tuto eſſe eam ciuitatis parteȝ quę a ponte & a palatio erat. Verũ tametſi hęc ita nunciabanť. poſtera tamē die iohãnes borboniorum dux vnus ex cõiuratis in arcē per poſticũ recipitur. Qua re cognita principes ludouico renũciant: caroluȝ eius fratrē neq̧ campania neq̧ bria pro parte hæreditatis contentum eſſe: normanniã vnam & ſolã petere patrimonii loco. Eaȝ ob rem cũ primariam ducatus normãnici ciuitatē occupatam rex intelligeret: quaȝ nõ facile recuperare ſperabat: & quod breſeii quã diximus vxor: iohãnes itē hebert⁹: & balua ebroicenſiũ ꝑſul ſibi ꝑfamiliares ſuadebant: normanniaȝ fratri dono coactus reliquit: recepto biturigũ principatu.

Pactũ cũ cõiuratis principibus.

Pacato fratre: ſuperant cęteri cõiurati: quibus facere ſatis oportebat. Carolo burgundo ceſſere in ꝑpetuaȝ poſſeſſionē perona roya & mondideriũ: ad hęc guinarũ & bolonię comitatus: q̄uis ea loca ludouicus ſoluta pecunia a philippo patre redemiſſet. Iohãni calabrię duci ingēs pecunia data eſt & copię attributę quas regio ſtipēdio quo vellet duceret. Borboniorũ duci par penſio quã a carolo ſeptimo annuã ꝑcipiebat aſſignata eſt: cuȝ ſolitis copiis. Et q̄ in cõiugis dotē ſoluta nondũ pecunia erat ꝑſoluta. Comes dunēſis q̄cũq̧ coniurationis tꝑe bona ſibi ablata fuiſſent reſtituta accepit: annua illi penſione adiecta. Dõnimartini comes in terras & poſſeſſiones quas iudicio ſenatus parlamētei regis fiſcus publicatas habebat: reſtitutus. Sancti itē pauli comitem ludouicus coneſtabilem inſtituit: mortis quã poſtea paſſus eſt ꝓludiũ. Poſtq̄ cõiuratis ſatis a rege factum pax perpetuarum induciarum nomine præconis voce & in ciuitate & in caſtris principũ vulgatur: fitq̧ & cõmeatus & rerũ venaliũ cõmunio. Illud tñ ꝑcipue indecorũ viſuȝ eſt: ludouicũ tantũ regem ad carolũ burgundũ conſlauum vſq̧ profectũ eſſe: diuq̧ cũ eo in agro ſeorſuȝ cõmunicaſſe. Sed erat ludouico ingeniũ ad futura longe ꝓſpiciens. Et q̄ p̄ntes iniurias vlciſci aliq̃n cuperet ſimulabat amicitiã nõ neſcius quoſq̧ ꝯiuratos ſeorſuȝ poſſe poſthac caſtigare: ſi burgundũ ab illis ſepararet. De quo poſtea aſtu & latentib⁹ cõſiliis ipſe vindicatus eſt. Nondũ erat de britonũ duce ꝯuentio firmata. Reſtituiť illi mõtifortēſis comitatus cum grandi pecunia.

Leodii bellũ mouent.

Per eos dies fiebãt a pariſiis magna ſollicitudīe excubię & nocturni ignes: ne aut in regeȝ aut in ſeipſos q̄cq̄ vel domeſticus miles vel peregrinus molireť. Surrexit eadem tempeſtate leodiorũ populus & in brabãtinos qui burgundarũ partiũ erãt crudeliter graſſabatur. Eius rei gratia carolus philippi filius copiis receptis: picardiam repetere conſtituit. Non tñ prius digreſſus eſt: q̄ venienti vicennas regi carolus ludouici frater in regis verba iurauit ꝑſtita ob normãnię ducatũ fide. Hinc carolus normannorũ dux appellatus rothomagũ petit. Quē ludouicus ſex miliuȝ paſſuuȝ itinere comitatus: ſalutatione vtrinq̧ data: ad villeriũ bellũ vna cũ carolo burgũdo ꝑq̄ familiariter ꝓfectus eſt: vbi dies tres ꝓpoſito ad beniuolētiã vultu nõ ſecus atq̧ amicitię glutino aſtricti cõuixere. Hęc q̄ de ꝯiuratorũ factiõe ſcripſim⁹ ãno grę. M. cccc. lxv. geſta ſunt & tertio kalēdas nouembris terminata. Principibus quietis quandoquidem quæ vellent a rege recepiſſent/ reipublicæ & populi (cuius cauſa ſe ad arma veniſſe principio prędicabant) patrocinio deſtiterunt.

Ludouici in pariſios beniuolentia

Redeuntem Ludouicum ciues ad cœnaȝ in ędibus ciuitatis ſplendidiſſimo apparatu accepere: ibi decanis & centurionibus vrbis gratias egit ꝙ in fide erga eum permanſiſſent. Eam ob rē eo animo in eos eſſe: vt benefacere illis cupiat: & quę ab eo priuilegia accepiſſent ea perpetua fore: quę & ipſe quoq̧ iterum approbaret firmaretq̧: alia inſuper adiectu

rus ſi petant. Grata regis oratio ciuibus fuit. Dum rex pariſii agit robertuꝫ deſto
teuilla magni nominis equitē pariſienſi præpoſitura donat: amoto iacobo villerio
ciues hortatus roberto per omnia audiant. Cuius apud montlerici pugnaꝫ egregi
am virtutem cōpertam habuiſſet. Inde parlamenti primores ad ſe vocat & iohan=

Magiſtratuuꝫ mutatio.

nem nanterr.num hominē vtiqꝫ iuſticia & ęquitate probatuꝫ ſed minime ad ludo
uici ſtomachum facientē ex primo præſidente ſecundū creat & iohannem dauetuꝫ
eius loco inſtituit. Moruillerium quoqꝫ cancellariatu priuat: ſuffecto illi iohāne iu=
uenello de vrſinis qui patre ludouici regnante eundē magiſtratū ſine repræhenſio=
ne geſſerat. His ita pro eius arbitratu cōſtitutis ſelectiſqꝫ ex pariſiacis ciuibus quos
ſibi conſiliarios haberet aurelianuꝫ adiit. Quinto poſt ludouici digreſſuꝫ die come=
tes flagrantiſſimus occidere in pariſiorum vrbem viſus eſt: vt longo ſatis tempore
ciuitas tota flamma inuoluta eſſe putaretur. Sed iam ad res normannorū redea=

Normāniaꝫ ludouicꝰ recuperat.

mus. Carolus normannię nouellus princeps poſtq̄ ad ſanctę katherinę monteꝫ ꝓ
xime rothomagum cum britonū duce acceſſit: aliquot ibi dies ſedit dū ad eum in ci=
uitatem admittendū pompa a ciuibus componitur. Sed interim non ſatis inuicē cō
uenientibus principibus: britonū princeps & dōnimartini comes quibus dolebat
tantum apud carolū auctoritatis non habere quantā ipſi ſuo iudicio meruiſſent: de
carolo in britanniā reducendo verba fecere: quæ mox ad carolū perlata ſunt. Qua
de re miſſo ad ciues iohanne lotharingo ꝓtenus rothomagenſes duce eodē iohan
ne in montē euadunt & carolum in ciuitatem nulla adhibita (præterq̄ cleri) cerimo
nia recipiunt. Nam ad diuę virginis templū perductus a canonicis diuina cantica ꝑ
ſonantibus honoratus eſt. Ludouico apud aurelios agente aliquot præfecti mi=
litum præfectura amoti ſunt. Inter quos poncetus riuerius & cōuenaruꝫ comes fu=
ere. Et loheacus mareſcallus reſtitutus. Contemptus a duce & rothomagenſibꝰ
britonum princeps q̄ maximis itineribus poteſt argentoniū contendit: quo ſe ludo
uicus fraternę aduerſus ducē contentionis certior factus (præmiſſis magnis copiis)
contulit: ratus occaſionē ſibi offerri qua normanniā a fratre eriperet. Frequenti ibi
colloquio aliquot dies rex duxqꝫ conſumpſere conſulentes quibus ducatuꝫ modis
recuperarent. Duobus locis eodē tempore copias ludouicus habebat. Borbo=
niorum dux ebroicas moxqꝫ vernonē recipit: Carolus meldunenſis eques auratꝰ gi
ſortium gorneyūqꝫ capit: & octoginta ſcotos partis aduerſę apud chayllum vicum
fudit. Per idē tempus dominus de ſternayo ludouicū fugiens rothomago exceſ

Dn̄s de ſternayo extinguitur.

ſerat: quē vno ordinis auguſtineñ. fratre comitatū & cordigeri veſte amictum qui=
dam armati cōpræhenderunt. Paucis autē diebus in cuſtodia apud louuerium ha=
bitus ipſe cū ſuo auguſtineñ. conſorte in amne dura extinctus eſt. Deinde exemptꝰ
ſepulchroqꝫ in ęde virginis honoratus. Periere præterea alii non pauci ex norman
na gente qui carolo duci fauebant. Et thomas baſinus lexouiorū epiſcopus in bra=
bantiam ſe recipiēs cū iuris peritiſſimus haberetur iuris interꝑtationem in ſchola lo
uanienſi quoad vixit profeſſus eſt: homo proculdubio magnanimus & moruꝫ lu=
douici contemptor. Cognito ꝙ ludouicus vrbes oppidaqꝫ occuparet: Carolus

Normannorū ī recipiendo duce ritꝰ

rothomagi ſe continuit. Quem in ędes cōmunes ciuitatis perductum rothomagē=
ſes pro veteri ſua erga normannos duces conſuetudine: ędes illi deſpōſant: dato a=
nulo quem ad fidē deſponſationis geſtaret: moxqꝫ allatū in populi cōſpectu geſto=
rum normannorū codicem legūt. Fuiſſe olim francorū regi liberos duos: quorum
grandior annis regnū: iunior vero normānię ducatum miniſtraſſet. Quem frater a

fratre armis repetere fruſtra tentauit:ſed irruentibus in regem normannis:eū in exi-
lium egiſſe:duce ſuo in regnum ſumma vi inducto:& nunc quidē ſe more maiorum
potentes eſſe:tutari ducē acceptum:nihil eſſe carolo quod formidet: cum apud eos
tuto verſari poſſit:qui munitā vrbem:genteʒ fide ſpectatā:opes duceſqꝫ nō medio-
cres & præter hęc animū habeant virilem ſe ſuaqꝫ defendendi. Poſtq̃ ludouicus
inferiorem normanniā ad ſe recepiſſet:inde per pōteʒ audomari & nouiburgi cam
paniam reuertens:iohannem borbonium louueriū prēmittit/cuius oppidani ſe il-
li regis nomine ꝑmiſerūt. Ex louuerio ludouicus mouēs:pontē arcis obſidet. Quo
tempore regii quidā milites dū eunt frumentatum:equites quattuor carolinę facti-
onis captos ad ludouicū ducūt. In quibus erat paruus balliuus qui dedendę ponti
ſarę auctor extitiſſet. Hos cū capite truncari ludouicus iuberet: ſic inquiunt. O rex
ſi ſalua nobis vita erit:tu noſtra opera pontem arcis recipies. Fuit grata regi promiſ
ſio. Liberatis itaqꝫ captiuis pons arcis in ludouici poteſtatē venit. Sed fugientibus
in arcē aliquot loci incolis tertio poſt die deditionē fecerunt. Vbi iohannes heber-
tus regii fiſci generalis moderator captus eſt. Territi tā vicinę arcis deditione rotho
magenſes ad Ludouicū oratores de cōponenda inter fratres controuerſia mitunt.
Quibus reſponſum eſt:omnia ad britonū & borboniorū duces referre qui pro eo-
rum arbitratu contētioni finem darent. Dum hæc agūtur carolus Ludouici fra-
ter Rothomago relicta Honfleū moxqꝫ Cadomum petit:non ſatis gnarus qđ ani-
mi rothomagenſes in ſe haberent. Iohannes vero lotharingus dū clandeſtinam ad
flamingos fugam parat captus ad Caroluʒ deducitur. Nec mora interpoſita rotho
magenſes ludouico ſe permittunt. Qui multos per normanniā magiſtratu ꝓtenus

Rothomagāſes ad Ludouicū nuncios mittūt.

amouit aliis eorum loco inſtitutis. Rothomago ad hunc modū recepta: cum nihil
belli ſibi vltra formidaret:magnam ludouicus copiarū partem cum tormentis belli
cis pariſium dimittit. Amotoqꝫ carolo meldunenꝰ. equitum quam gerebat prēfectu-
ram anthonio chabano dōnimartini comiti cōmittit:& palatii ſui primariuʒ magi
ſtratū in craonū tranſfert:q̃q̃ meldunen̄. ꝑ coniurationis principū tēpus conſtanti
fide ludouico inſeruiſſet. Leui momēto adducti reges nunc hunc nunc illum tollūt
deiiciuntqꝫ. Scitum propterea gallicum ꝓuerbiū eſt:principibus obſequi:hęredita-
rium non eſſe. Et cū anthonio chabano blancę fortis arx in vaſconia pertineret: cō
mutatione facta ludouicus gōneſſam & gorneyum in amne materna ſimulqꝫ crece
yuʒ in bria chabano donat. Sed diuerſa longe ſors petro de ambaſia accidit. Nā
cum in ſuſpitionem regi veniſſet:ꝙ calabrum ducē itemqꝫ eiuſdem factionis conſci
os coluiſſet:caluūmontem in iugo monticuli ad ligerim extructum petro pertinen-
tem ſolo ęquari ludouicus iubet. Et gauuinus māniel rothomagēſis proprętor ne-
ſcio q̃ ob rem repente delatus capitur:ductuſqꝫ ad pontē arcis:in medio pōte tabu
lato extructo capite damnatur. Cadauere in ꝓfluentū deiecto:capite autē truncato
lanceę affixo & ad populi ſpectaculum expoſito. Fuitqꝫ rothomagenſi clero fortu
na nocens. Nam eccleſię decanus aliquotqꝫ eius collegę canonici proſcripti ſūt. his
expletis ſęuiſſime iudiciis ludouicus aurelianū contendit. Ibiqꝫ legationeʒ ad anglū
regem iam diu a ſe deſtinatā expedit. Cuius hi primi fuere Roſſilionus comes:lingo
num epiſcopus:borboniꝰ nothus:francię admiraldus:iohannes pompācurtus &
oliuerius regis. Eodem ꝓpe tempore anthonius de caſtronouo ludouico antea
familiariſſimus:tūc autem ſuſpectus:& ideo a curia maxime alienus factus per claria

ci planiciem mutato conſueto amictu incedens:a chabano capitur.& ad ludouicuꝫ
cum ſuis conſortibus deducitur:quem non procul a magduno in vinculis rex aſſer
uari iubet. De anglis vero relatū eſt eos expeditionē in francos parare:propterea
miſſo Pariſium coneſtabili edictum profert ludouicus:quoſqꝫ nobiles francoſqꝫ ſa
gittarios.xviii.kalen.iunii ad bellū paratos eſſe:ſed inducię legatorum opera ad du
os & viginti menſes conſtitutę ſunt.Quo tēpore comes cœnomanorū linguę occi
tanę adminiſtratione priuatus eſt:& in eius locū dux borboniorum iohannes inſti
tutus. Atqꝫ vt de recte curanda republica ludouicus ſpem aliquam de ſe daret:ſa
cerdotum procerumqꝫ magnum numerū pariſium vocat:quorum illud pręcipuū
fuit conueniſſe.Nam cōuentionis nullū cōmodum ad rēpublicam acceſſit. Leo-

Bellū leodiēſe.

diis per id tempus philippus burgundionū dux bellum intulit:atqꝫ obſeſſaꝫ dinan
num eius gentis munitiſſimū oppidum expugnat:diruitqꝫ actis in exiliū incolis.Vi
di ipſe ex ſpoliis infortunati oppidi grandia volumina ſex in leuiticum moyſi ab ori
gene edita nitidiſqꝫ caracteribus ſincere ſcripta quę Pariſii venierunt.Grauis per eos
dies anni ſalutis.M.cccc.ſexageſimi ſexti peſtilentia pariſios vexauit:in ciuitate eniꝫ
& vicino territorio quadraginta milia abſumpta fuiſſe referuntur.Quo morbo ar-
noldus ludouici aſtronomus & medicinę artis cōplures ꝓfeſſores interiere. Per
eam tempeſtatē venere a philippo burgūdo ad ludouicum oratores.Quibuſcū de
re ꝓpter quam venerant cum nō ſatis conueniſſet:rex bellū illis indixit. Moxqꝫ Lo
heacum pariſiis pręfectū creat.Campaniam vero caſtilliono loheaci fratri regendā
committit:Sancti pauli comes factus vt prędiximus ex hoſte coneſtabilis:norman-
nię pręficitur.His itaqꝫ viris rem bene geri dum bello impediretur ſperabat. Prius
tamen q̄ ad deſtinatū a ſe aduerſus burgundos bellū proficiſceretur:rothomagum
petit.Quo varuicū comitem ex anglia ad ſe accerſitum poſtq̄ adnauigare cognouit
boyllam quindecim milibus paſſuum Rothomago diſtantem contendit. Vbi var
uicum a ſe pręcipuo honore exceptū iubet rothomagum nauigio concedat.Ipſe ter
reſtri itinere profectus eſt.Dū ciuitatem varuicus ingreditur miro cleri ciuiūqꝫ appa
ratu & pompa(qm̄ ita ludouicus imperauerat)ad diuę virginis ędē deducitur.Fu-

Ledati in angliam

it ludouici cum varuico duodecim dierū familiaris & archanus congreſſus.Inde ſa
lute inuicem impartita varuicus in angliam reuertitur a Ludouico atqꝫ iohāne bor-
boniorum duce precioſis donis honeſtatus.Quem ludouici oratores admiraldus/
Laudunenſis antiſtes/iohannes pompancurtus & oliuerius ruffus ſunt comitati.
Hi poſtq̄ in anglia mēſes fere quattuor fruſtra exegiſſent:ad Ludouicum tubis ve-
natoriis corneis & lagenis tantū coriaceis(quaruꝫ ſtudioſi maxime angli ſunt)a hē
rico rege donati remearūt. Per eos dies philippus burgundorū dux brugis mo-
ritur.Quem ſui diuionē perductum apud cartuſienſes digno ſe mauſoleo condide

Pariſiorū armatorū numerus.

runt mēſe iunio/anno chriſtianę ſalutis.M.cccc.lxvii. At ludouicus cuius pręci
pua cura erat magnis armatorū viribus ſe regnumqꝫ protegere Pariſios armari iu-
bet:ſiue quia noſſe volebat quid virium ciuitas haberet:ſiue ꝙ eius rei fama terreri
hoſtem ſperaret:dū audiſſet ex vrbe regia tot hominū milia educi poſſe. Itaqꝫ cū ad
idus ſeptembres vt imperatum erat ſub ſingulis magiſtratuum atqꝫ miniſteriorū ſi-
gnis per diui antonii portam ciuitate ſpectante ludouico egreſſi eſſent:ſeptuaginta
milia fuiſſe relatū eſt. Leodii per id tempus aduerſus ludouicum borbonium pō

Leodienſes.

tificem ſuum bello decertant:quę apud huyum obſident.Quod oppidum dum fe
rociſſime oppugnant pontifex clam dilapſus eſt.Cuius nepteꝫ quia carolus burgū

dus vxorem habebat miro in leodios cõcepto odio copias contrahit: mittitq; per
inſigniora ſuę ditionis loca bellum leodiis indicere. Qui autem id negocii exeque-
bantur: vna manu exertum gladiũ: altera facem ardentem gerebãt. Hac re ſignificã-
tes leodiorum gentem igne ferroq; perdendã a carolo fore. Fuiſſe autem cõſtat leo
dios francis iam diu coniunctiſſimos: eorũq; amicitiam ſemper ſecutos: q̃obrem lu
douicus ſuppetias illis ferre conſtituit. ſimul ne ex eorũ ruina: gloria burgũdo & vi-
res accederẽt: mittũtur eius rei gratia quadringenti equites cũ ſex ſagittariorum fran
corum milibus: quorũ ductores creantur chabanus dõnimartini comes. Salazard⁹
robertus cõnybanus ſcotus: & Stephanus vignolus. Fama ante hos dies fereba
tur: ludouicum pio põtifici romano ꝓmiſiſſe ſe pragmaticã ſanctionez de qua in ca
roli ſeptimi geſtis diximus deleturũ ſi aliquando ad regnũ ſine cõtrouerſia perueniſ
ſet. Eius promiſſi pius põtifex non oblitus cũ eandẽ pragmaticam maxime execrare
tur eamq; hęręſim appellaret: Legatũ iohannẽ diui benedicti monachũ attrebaten-
ſium cardinalem ad Ludouicũ mittit qui regez ſe ꝓmiſſo ſoluere hortaretur. Cui au
diens ludouicus legato litteras ad parlamenteũ ſenatum dat: de ipſa pragmatica ab
roganda. Erat in ipo ſenatu iohãnes romanus regius procurator. Hic (iohãne bal
lua ad curiam ludouici atq; legati nomine cum litteris veniente: petenteq; ſenatũ vt
eas ſuo decreto roboraret) ego inquit iudices hanc cõmodiſſimę legis abolitionem
non approbo: & quatenus ad meũ officium attinet iohannis balluę petitionez im
pedio. Ea re incandeſcens ballua (erat enim ingenio verſipelli & doloſo nimis) Io-
hanni romano multa eſt cõminatus. Cui repugnare etiam ſchola pariſienſis nõ for
midauit: eccleſię conſiliũ appellans. Igitur ballua ad Ludouicũ re infecta reuerſus: le
gationem cũ altero qui a pio legatus venerat ad Carolũ burgundum (rege imperã-
te) ſuſcepit. adiunctis ſibi iohanne drieſco & aliquot viris iurecõſultis. His manda-
tum eſt res inter leodios atq; Carolum cõponere. Eodem tẽpore in amne ſequa
na extinctus eſt ſilueſter cognomento monachus patria antiſſiodorẽſis ad ludoui-
cum delatus ꝙ aduerſus eum cõſpiraſſet. Sub his quoq; diebus agẽte apud iohã
nem dauuetum Ludouico dum multa iam nocte domo ꝓdiret: ignita ſtella in ęthe
re ſupra ędes emicuit quę regẽ ad Tornellas vſq; vbi pariſii diuerſabatur ſecuta eſt:
nec vltra comparuit. Inter hęc nunciatur ludouico magnam britonũ turbam ca
domum erupiſſe: arcemq; cepiſſe: atq; inde mouentes baiocas occupaſſe. Adeo nã-
q; erat illis diebus incõſtans francorũ principum in regem fides: vt nũc pax mox bel
lum eſſet: cogitante ſemper ludouico principum factiones diſſipare atq; vlciſci. Cu-
ius inceptationibus & motantibus ſe in dies ſtudiis principes noua remedia ſuſcita
bant. Ob eam rem loheacũ Ludouicus cum equitibus centum: & ad numerum pti-
nentibus ſagittariis mittit: qui britonũ cœptis obſiſteret. Iohannes autez alenco
nius quem ob coniurationẽ a ſe cum anglis factam a carolo ſeptimo in vindocinen
ſi conuentu cõdemnatum memorauimus a Ludouico poſtea cuſtodia exemptus:
cum britonibus ſentiebat: eratq; partium caroli biturigum ducis: cui arces atq; ſuæ
ditionis oppida tradere promiſerat. Depręhenſus pręterea eſt anthonius de nouo
caſtro Ludouico q̃ maxime familiaris: quem proditionis accuſatuz in arce huſſonis
apud aruernos diſtineri arctiſſime iubet. Conuerſus inde ad rempublicam Ludo
uicus conſcius ſibi quantũ odii atq; inimicitiarum ob plurimos a ſe vt voluerat ma
giſtratu officioq; deſtitutos contraxiſſet: legez tulit magiſtratus perpetuos fore: ne
q; amoueri inde eos poſſe qui ea gererent: niſi morte interueniẽte: vel commutatio-

Ludouicus copias ad leodiẽſes mittit.

De pragmatica ſanctiõe tollenda. huius capitu 125 fol.

ne aut dimiſſione facta:aut culpa forte geſtoris aliis officia mãdarentur.Si aduerſus
legem precum importunitate feciſſet donationem inanem fore.Lege lata:norman
niam petit:iuſſit militum pręfectis copias omnes cogere & ſe protenus ſequi. Dũ
vernone agit ludouicus:coneſtabilis ſancti pauli comes a carolo burgundo ad eũ
venit.Qui multa de burgũdo atq; leodiorum gente memorans:ſex tandem menſi-
um inducias burgundo impetrat.leodiis poſthabitis:tametſi copias & exercitũ cõ
tra Carolum ſiſtiſſent:ludouici auxiliũ pręſtolantes.Induciis impetratis: coneſtabi
lis ad burgundũ regreſſus eſt. Rediere item per id tempus ad regem Iohannes bal-
lua & reliqui cũ eo qui in legatione erant.Iaз eñ paulo ſupra fuerat ballua ad cardi
nalatum romanę ſedis:Ludouici ſedulo interuẽtu:non ſine multorum admiratio-
ne euectus.De legatione & quid in ea factũ ſit ex ipis induciis intelligi poteſt. leodi-
os videlicet falſis ſuggeſtionibus a ludouico eſſe deſertos:& burgundo permiſſum
miſeram gentem bello perſequi.Quę cum auxilio ſe deſtitutã intelligit: nõ aliter cũ
burgundo paciſcitur:q̃ ingentem illi pecuniã perſoluiſſet : muroſq; & turres ſuę ci-
uitatis parte aliqua diruiſſet. Eadem tẽpeſtate ballua cardinalis a Ludouico miſ-
ſus pariſios in agrum qui clericorũ iuxta ſancti germani monaſteriuз appellatur:ꝓ
gredi armatos iubet:quorũ numerum & armorũ modum recenſeret: Ludouicoq;
referret. Recenſuit ipe veſte linea ornatus & mula vectus:indignum ſane ſacerdoti
atq; pontifici munus:q̃obrem chabanus dñimartini comes in cardinalem cauilla
tus eſt.Cum enim apud ludouicũ chabanus per id tempus ageret: indignatus ſacer
dotem ad militare negocium deputari. Tu inquit prouidentiſſime rex balluaз cardi
nalem eundẽq; ebroicenſem epiſcopũ pariſium milites vrbanos recenſere mittis. te
oro mihi indulge ebroicas proficiſci:vbi de ſacerdotibus ſacrandis ſcrutinium faci-
am. Tam enim hęc mihi cura:q̃ epiſcopo militũ recognitio conuenit. Chabani ver
ba cum riſu excepta ſunt. Dum hęc gerũtur britones ingentibus copiis normãni
am ingreſſi conſtantiam vſq; peruadunt.Quę cauſa ludouico fuit eos milites reuo
candi quos ab exercitu & militari ſacramento demiſerat.Itaq; adeo numeroſum ex-
Ingens exercitus.
ercitum contraxit:vt ad cœnomãnos aduerſus britones profectus:centuз armato
rum milia habere diceretur:pręter eos qui impedimentis machiniſq; præfecti erant.
Id ita eſſe cum britones accepiſſent:ludouicum a congreſſu & pręlio remorari inſti
tuunt.Itaq; de induciis regẽ per nuncios conueniunt. De quibus cuз diu prolixeq;
tractatur:dies plurimi præteriere:per quos & francus hoſtiſq; cœnomanoruз atq;
alenconiorum agros vexabant:illi quaſi hoſpites familiarius hi tanq̃ prædones ho
ſtiliter rapiebant. Carolus autem burgũdus dum hęc a ludouico in fratrem bri-
toneſq; gerũtur:Leodienſi bello expeditus omnes ſuas copias ad ſanctuз quintinũ
cogit:eo conſilio(vt dicebat)vt carolo bituricenſi britonibuſq; ſuppetiaretur:præ-
ſertim aduerſus eorum inimicos:Ludouici nomen callide non exprimens:ne in do-
minum ſuum regem arma ſumere videretur.At Ludouicus q̃q̃ multis copiis potẽs
Ludouici metus.
britones adoriri potuiſſet:timide tamen agens ne vel miles parum fideliter pugna-
ret:vel fortunæ iniquitate aliqua portione militum ipe minueretur:militem quate-
nus potuit a congreſſu prohibebat ſtudebatq; maxime aliquam ſibi occaſioneз vel
conuentionis vel pacis non indecoram offerri atq; hoc pacto ſperabat aliquando
tempus fore cũ diſſociatos hoſtes vlciſceretur:quibus cum vna pugnantibus nõ te
mere audebat pugnam committere.Igitur ad carolum fratrem mittit apoſtolicum
legatum cuius ſupra fecimus mentioneз:qui per hos dies cœnomanię agebat.Cha

banumq; atq; driescum illi adiungit qui concordię viam inueniat. Audiuit carolus
legatos: verum ad pacē nihil commodius eſſe reſpondit: q̃ publicum regni conuen
tum vbi tanta animorū & belli diſcidia componi oporteret. Quod poſtq̃ per nun-
cios legati ludouico rettulerūt: ipſe in dilatione ſpem reponens: conſilium apud tu-
ronos ad kalendas apriles anni chriſtianę gratię. M.cccc.lxvii. indixit. Conuentio-
nis definito tempore affuere ex toto regno principes: rex imprimis ſicilię renatus: io
hannes borbonius: perſicus comes: alenconii ducis filius: multa quoq; procerū pō-
tificumq; atq; abbatum frequentia. Miſere pręterea inſigniores populi ſuos orato
res. Qui pręſide ludouico conſidentes tandem rogatis ſententiis: dixerunt norman
nię ducatum ea lege francorū regno pertinere: vt illū in alteruz transferre rex ipē nō
poſſet. Verum quod ad Carolum pro paternę hereditatis portione attinebat ludo
uicus duodecim librarum turonenſiū milia fratri deſignaret: decreta illi aliqua terræ
regione cum comitatus vel ducatus appellatione inſigni. Adderet pręterea annuā
viuenti Carolo ſexaginta milium librarum ex regio cenſu penſionem. Britonum ve
ro dux qui Carolum ad ſe deduxerat & complura in normannis loca occupabat: ea
libera dimitteret. Id ſi recuſet: & cum anglis ſocietatem habeat: Ludouicum compel
lere armis ducem ad ſatiſfactionem debere eiq; ablata repetenti opem a proceribus
conferendam eſſe. Quod autez de male adminiſtrata republica & iuſticię erratis ple
riq; omnes querebantur: deligerentur aliquot clariores homines qui male habenti-
bus ſe rebus conſulerent. Inter quos adeſſe deceret Carolum burgundum: tum pro
pter regię cognationis attinentiam: tum ꝙ francorum primas parium haberetur.

Cōuentꝰ turonis.

His hoc pacto per conſilium definitis: contio dimiſſa eſt. Factus eſt paucis poſt
diebus chriſti aſcenſionis die per turoniam terrę motus. Cunq; inde Ludouicus pa
riſios reuiſiſſet: publico ędicto iubet omnes qui armis aſſueuiſſent ad ſe quarto no-
nas iulias conueniant. Interim ludouicum borboniēſem cardinalem romanum:
& ſancti pauli comitem ad Carolum burgūdum oratores legat: qui pacis conuenti
ones bonis conditionibus quoad per eos fieri poſſet tractarent. Copias nichilomi-
nus in normanniam aduerſus britones duce admiraldo mittit: qui proſpera fortu-
na vſus Baiocenſes fugatis britonibus recepit. Eadem tempeſtate cum multi de-
lati maieſtatis capitis ſupplicium luiſſent anthonius melduneñ. qui arctiſſima fami-
liaritate ludouico inſeruiens plurimuz de eo per varios a ſe diuerſo tempore geſtos
magiſtratus officioſe meritus eſſe putabatur: poſt diuturnū carcerem andelliuz per
ductus in medio rerum venalium foro capite punitus eſt. Inter has tot inteſtini
belli tempeſtates principumq; ſimultates quibus alter alterum fallere aſtu & dolis
ſtudebat multas vltro citroq; cōuentiones legationeſq; geſtas fuiſſe ſcio: quæ cum
inanes exitus habuerint a me ſcriptę non ſunt. Quid enim ad rem attinet ꝙ carolus
Ludouici frater & franciſcus britonum dux cōuenta quæ turoni edicta fuiſſent gra
ta illis eſſe ſignificauerunt: & ciuitates ſe reſtituros quas apud normannos occupa-
bant: ſi quas Ludouicus in britannia ceperat dimitteret: quæ omnia irrita ceciderūt.
Nam & ſi magnis ſtipati copiis in mutuo conſpectu frequenter principes conſtitiſ-
ſent: motus tamen omnis & armorum oſtentatio vel induciis vel vanis colloquiis
ad tempus quieſcebat. Itaq; aſtu & fallaciis non virtute aut gloria militari res gere-
bantur. id ante omnia curantibus principibus ne a Ludouico circunuenirentur: in-
genium ſcilicet eius potentiamq; metuentes. quamobrem vix relinquebatur ꝑ fran-
ciam locus: qui graſſatoribus nō labefactaretur. Fugiens enim ex huſſonii (quę arx

Anthonius melduneñ. capite punitur.

in aruernis munitiſſima eſt) cuſtodia anthonius de nouocaſtro cũ philippo ſabau
do & pouceto ripario aliiſq; ludouico infenſis cõiunctus nouas turbationes excita
uit. Qua re cognita pariſienſis agri nobilitatem omnem ad Gonneſſaȝ armis inſtru
ctam repente ludouicus vocat: quaſi parum illi eſſet tot milia armatoruȝ iam diu cõ
tracta habere: quibus etiam maxime cupiẽtibus non faciebat cum hoſte congrediẽ
di poteſtatem. Inter hęc cũ pontiſaram proficiſci rex conſtituiſſet: audito ꝗ Bur
gundus peronę caſtra metaretur: ex nouiomo peronam paucis comitatus ſe cõtu

Fallax burgundus.

lit. Cardinalis enim ballua & borbonius tantum (præter aulicos aliquot) ſequebã
tur. Auſus tamen eſt ludouicus ad hoſtem ire: ſeq; illi familiarius (præter omniũ o
pinionem) credere. Ibi inter eos modici momẽti pax cõuenit: iurante burgundo: lu
douici partes ſe non ſecus ac ſubditum decet tutaturum. Proinde burgundo rex cõ
firmat quęcunq; in conuentione attrebatẽ. patris ſui tempore definita extiterant.
de quibus in caroli ſeptimi vita ſcriptum a nobis eſt. Eius reconciliatiõis gratia ſup
plicationes pariſii decretę & ignes per ciuitatis compita velut in communi gaudio
facti. vulgatuȝ eſt burgundum diu cogitaſſe de rege capiendo & inde in brabantiã

Leodienſes.

abducendo. Sed ab anthonio fratre eius notho diſſuaſum abſtinuiſſe. Per eos di
es quia leodienſium antiſtites nullum adhuc diuinę euchariſtię ſacramentum ſacris
altaribus immolaſſet: leodienſis populus in eum inſurgens ſacrum miniſterium põ
tificem facere compulit. Cuius ſeditionis motus (epiſcopo reconciliato) cum ſedatꝰ
eſſe putaretur: Carolus burgundorum dux namurcum cum iuſto exercitu mouens
de leodiis vltionem ſumere vehementer optabat. Ad quem ludouicus tanq̃ eiuſdẽ

Regia leuitas.

expeditionis ſocius vltro venit. Eo quoq; leodius pręſul placandi burgundi cauſa
acceſſit: nec profecit iurante burgundo non prius ciuitati parcere: q̃ ciues & vrbem
ſubegiſſet. Enimuero pontificem apud ſe ne ad ſuos rediret continuit. Re cognita
leodii de rebus ſuis deſperantes: egreſſi ciuitate hoſtem adoriũtur captos ſine miſe
ratione mactantes. vbi tamen obſidione ſe anguſtari cõſiderant: ad primam oppu
gnationem primores ciuitatis vtcũq; potuerunt elapſi aufugerunt. relictis in ciuita
te mulieribus & incompoſita plebe religioſis quoq; atq; infantibus. Ergo irrumpẽ

Leodiẽſium calamitas.

tibus ferociter burgundis ludouicus primum deinde burgundus ciuitatem intrat.
Fitq; mox paſſim occiſio & ſtrages: virginibus vis & religioſis mors infertur: neq; ĩ
dulgentia vlla militum in pueros fuit: quin ſtupratas a ſe virgines crudelis ſatelles iu
gulauit. Sacerdotes eadem hora rem diuinã in templis facientes gladiis periere. Nec
ſatiatus eſt inhumanus hoſtis taȝ multa cęde: prædas ex omni ciuitate & ex templis
ſacrilegia fecit: incẽſa poſtea vrbe & muris dirutis quorum ruinis foſſas ęquauit. an
no ſalutis Milleſimo quadringenteſimo ſexageſimo octauo. iii. kalendas nouẽbres

Veteribus francorum amicis ad hunc modum peſſundatis: Ludouicus ſiluane
ctum reuerſus eſt. Quo vocatis ad ſe parlamẽti iudicibus & qui fiſci atq; ęrarii ratio
nibus præerant: per Balluam cardinalẽ ea patefacit quæ inter illum & Caroluȝ bur
gundum de concordia & pace cõuenerant. Iubetq; grauibus pœnis adiectis: ea om
nia communi decreto rata atq; comprobata haberi. Nec iuſſioni defuit auctoritas.
per compita ſiquidem regię vrbis cuncta hæc publicus præco nũciauit: & venienti
bus paulo poſt ad ſenatum parlamenteum burgundi ducis oratoribus: diplomata
& ſyngraphi de huiuſmodi pactis dati ſunt. Quod vero ſequitur an ſcribereȝ ali
quando dubitaui facinus profecto ſua nouitate indignum rege. Picas & graculos
qui ĩ caueis humanas uoces vel ſibilare vel imitari edocti apud pariſios ad volupta

tem domeſticę alebantur:moxq; ceruos & grues capi omnes & ambaſiam duci Ludouicus imperat. Reuerſo turonum ludouico ballua cardinalis (qui plus cęteris aulicis apud regem aſtu atq; auctoritate valebat) diſſidentem a ludouico fratreʒ ad beniuolentiam reuocat:atq; ita agit vt poſthabitis quæ conſiliū turonenſe de capiēda paterna hęreditate definiuerat:Ludouicus aquitaniam carolo fratri relinqueret Qua recepta cōtentus carolus bello abſtinuit. Sed ballua qui apud pictauos humili loco natus paruo incremento ſed ingenio verſuto in ludouici familiā venerat: magniſq; & excellentibus beneficiis primum: deinde epiſcopatu mox cardinea dignitate autore Ludouico fuerat honoratus:quo ipe animo eſſet tandem apparuit. Autor enim fuit vt peronam ad burgundum & poſtea namurcum aduerſus leodios Ludouicus accederet. At vbi fratrum mutuā charitatem ſupra q̄ ſenſerat firmam eſſe intellexit:paci inuidēs:litteras familiari cuidam ſuo ad burgundionum ducem dat:quę interceptę ad regem delatę ſunt. His litteris Ballua ducem admonebat ſibi maxime caueret. Concordiam quæ inter fratres interceſſiſſet ad eius pernicieʒ factam eſſe:eos expeditionem in eū tantiſper differre donec aquitanię datam ſibi prouinciam carolus perluſtraſſet. remq; omnē domeſticā & exercituʒ ordinaſſet. Opꝰ propterea illi eſſe maioribus q̄ vllo tempore copiis & regem acerrime bello infeſtare. Balluę cognita perfidia:rex proditorem compręhendi & ad mombaſonem cuſtodiendum duci mandat:ſub tutela iohannis Torcei normanni fidiſſimi imprimis aurati equitis a quo ędificatum eſt ambleuillę caſtelluʒ in agro Rothomagenſi cum canonicorum collegio:opus memoria dignum. Interim rex nyortum atq; rupellam petit. Vbi dum regionem luſtrat:fratrem offendit. Qui paulopoſt Turonuʒ ꝑfectus in regis verba more aquitanorum ducuʒ iurat. Et quia armygniaci regiis iuſſis repugnarent:præfectos militū admiraldum & chabanum cum copiis mittit q̄ illos parere compellant. Qui nulla cęde facta regionem omnē receperunt. Dum hęc geruntur ludouicus beniuolentiam in britonū ducem cōceptam patefacere meditatus:diui michaelis regiū inſigne aureum:& torquē per illuſtres nuncios duci legat. Quod oblatum dux recuſauit:ꝙ per ſuperiores dies vt fama erat vellus aureuʒ burgundi ordinis ſuſceperat:amicus videlicet burgūdionis & ei arctiſſime cōfœderatus. Ea re maxime indignatus rex:britonibus bellum indicit:ſimulq; exercitum in britones ire iubet:dato britoni decem dierum ſpacio:intra quod ſuum in regeʒ animum ſiue ad pacē ſiue ad bellum reuelaret. Per id tēpus Edouardus ſubacto henrico rege cum regnum angliæ vendicaſſet:cōpoſitis inter principes diſcordiis omnium ſententia bellum in frācos ſuſcipitur. Quod poſtq̄ ludouico innotuit nouas copias ad priores adiūgit. Compulſis arma capere quibuſq; ſine diſcrimine qui feudo aliquo potirentur. Quę iuſſio neq; clerum neq; quoſuis priuilegiatos habuit exemptos. Et quod metu maxime ꝑculit regem:nunciatū quoq; eſt burgūduʒ ducē gandaui viſuʒ eſſe regis angli iarteriā (Id ēm eſt aureum cinguluʒ:principis peculiare inſigne) cruri ſuo alligatam & in pectore crucem rubram anglorū inſtar geſtare. Quo vno firmatam inter Edouardum burgundumq; amicitiam ſignificabatur. Et vt inter tot curas fortuna ludouico paululum blandiretur ludouicus villarus moriēs ludouicū vniuerſalem ſibi hęredem inſtituit. Cuius hęreditatē per ſe rex adiit poſſeditq; opulentam & locupletem. Interim varuicus comes:& clarētię dux vna cuʒ eorum vxoribus edouardum fugientes octoginta nauibus vecti honfleum adnauigarunt. quos in cōtinentē expoſitos admiraldus liberaliſſime excepit. Cuius rei cer

Balluę cardinalis iniquitas.

Dux britonū regis ordinē recuſat

tior factus burgundus:ad ſenatuꝫ parlamenteum litteras dat:varuicum hoſtē eius
a Ludouico acceptum eſſe præter pacis leges:de quibusinter regem & ſe cōuenerat
patres idcirco:eoſdemqꝫ iudices hortari:Ludouico ſuaſum faciant opem nullā var
uico ſuggerat. Si ſecus acciderit:perſecuturum ſe hoſtem:eumqꝫ vel e medio franco
rum regno abducturum.Hanc verborum ducis arrogātiam ſenatus non multi pē
dit.Et ipſevaruicus nichil inde territus.multis apud normannos diebus manſit.At
qꝫ ad Ludouicum ambaſiam ſe conferens familiari confabulatione de ſuo aduentu
cum eo tractauit. Affuit quoqꝫ anglorum regina renati ſiciliēſis filia cum eius filio
Edouardo galliarum principe.quem poſtea Edouardus qui regnum angliæ Hen-
Claſſis burgundorum. rico ſexto pulſo vendicauit occidit.Inſtruit igitur aduerſus illos non modicam bur
gundus claſſem quam ad littus normanni occeani varuico inſidiari iubet. Simulqꝫ
mercatores francos qui negociandi cauſa in nundinis erant compræhendit. cauſaꝫ
hinc ſumens ꝙ varuicus dum ab anglia perfugit.Burgundę ditionis negociatores
captos abduxiſſet. Illis diebus fere pridie kalendas Auguſti Carlota ludouici re-
gis vxor:Carolum filium ambaſiæ enixa eſt patri ſucceſſoreꝫ.Cui communi gaudio
Britonum dux ludouico recōciliat̄. aliud mox acceſſit. Britonum princeps franciſcus Ludouico reconciliatus eſt. In-
teruenientibus maxime renato ſicilienſi.Carolo ludouici fratre & iohanne Borbo-
nio. Nec cunctatus eſt franciſcus ad Carolum burgundum nuncios mittere:qui cō
iuratę aduerſus regem ſocietatis ſyngrapha illi referrent. Fuit burgundo ingratiſſi-
ma res. Eam ob rem magno nixu ſtudet varuico viam ad anglos intercludere. At
rex tanq̃ voto ſanctum Michaelem viſere teneretur normanniā petit. Abſolutuſqꝫ
voto per abrincas Honfleū veniens ingentis magnitudinis naues inſtruit. In quas
conſcendentes angli principes ad ſuos ſe retulerunt:nec a burgunda claſſe(quę per
longam moram commeatu deficiebatur)vllo ſunt damno affecti. Igitur Angli-
am ingreſſus varuicus poſtq̃ paruo tempore quæ ſua erant recepit : venere magno
fauore ad eum ſupra quinquaginta milia armatorum. Quibus auxiliaribus per an-
gliam agens : Edouardum hoſtem in primis quęritabat. Sed ille omnium fere auxi-
lio deſtitutus ad Burgundum qui eius ſororem in vxorem habebat profugit. Var-
uicus autem conciliatis regni proceribus: Henricum quem edouardus captum te-
nuerat in regnum reſtituit. Ipſe vero regni atqꝫ Henrici moderator fuit inſtitutus.
Hæc a varuico proſpere geſta eſſe cum angliæ regina accepit pariſium ex Ludouici
ſententia proficiſcitur : traiectura inde in Angliam ad virum ſuum Henricum re-
gem. Quo cum appuliſſet : magni animi mulier cupiens viri regis adminiſtratio-
nem gerere:diſcordes inter ſe proceres anglos fecit. Per id rempus ſancti Quinti-
Oppidū ſācti quintini recipitur ni viromandorum oppidum arturus de longa valle oppidanis aſſentientibus ce-
pit. Quo paucis poſt diebus coneſtabilis Ludouici nomine cum equitibus du-
centis ſe recepit. Rex vero pręmiſſis ſiluanectum copiis pariſium veniens expedi
tionem in Burgundum duxit:bonam ſpem capiens:eas vrbes recuperandi quę ad
ſommam amnem Carolus occupabat. Nec ſua expectatione fruſtratus eſt: Ambia
ni ſiquidem Roya quoqꝫ & Mondiderium in ludouici poteſtatem venerunt: quæ
omnia firmiſſimis munitionibus ꝓtenus circūambire vbi opus erat mandat. Mini
ſtrarunt ad id opus Pariſii magnum foſſorum & ligneorum fabrorum numerum.
Sed tā ingētis impēſę rōnem minime principes habent.pœnitet em̄ eos cōfeſtim lō
gę militię:ita vt ꝓpoſita parū melioris fortunę ꝯditione:rē a ſe bene geſtā putēt ſi in
ducias hoſti dēt.Enimuero burgundus caſtra in artheſio inter ambianos bapam-

maſq; fecerat: vbi fere obſeſſus:& rebus ad bellum longe neceſſariis inops vinci par uo negocio poſſe videbatur. Multis enim quottidianis leuibus prȩliis burgundi a cohortibus francis tentati: frequenti dãno afficiebantur. Superuenere nihilominus inſperatȩ multorũ dierum inducię q̃q̃ in burgũdia dalphinus comes egregie aduerſus hoſtem pugnaſſet. interemptis captiſq; plurimis. In auctores induciarum dicta ſcriptaq; ſunt dicteria & libelli famoſi: eaq; publicis templorũ foribus crebro appoſita: ȩgre ferentibus quibuſq; optimis nihil recte agi dum occaſio ſe ſponte Ludouico prȩſentaret. His vt diximus apud francos ſe habẽtibus magnis apud anglos turbationibus henricus vexabatur. Inter quas edouardus Burgundi ducis auxiliis irrumpens. poſt multas vario euentu conflictationes edouardo tandẽ victoria ceſſit: henrico capto: eiuſq; filio valię principe cum comite varuico interempto. Ea re cognita ludouicus picardia relicta turonos repetit. Interim pedemontanus p̃nceps qui ludouicum comitabatur: & comes deu: vita defuncti ſunt. Nam cum multi ꝓfluuio alui per galliam laborarẽt: eodem morbo nõ pauci periere. Cepit per id tempus indignatio carolũ aquitanię ducem: deq; rege fratre male ſuſpicatus eſt: cuius indignationis cauſas ipſe non noui. Armygniacũ tamen comitem (cuius terras ludouicus vendicauerat) patria extorrẽ reuocat: eiq; inuito ludouico partem reſtituit rerũ ablatarum. atq; ita conueniente ad carolũ cu; armygniaco fuxenſi comite copiæ cõtrahuntur nõ aliter q̃ ſi bellum aduerſus regẽ pararent. Mittuntur eam ob rem a ludouico in aquitanos copię cum machinis & francis aliquot ſagittariis. q cœptis aduerſariorũ obſiſtant. Fama per hos dies falſo vulgata eſt: carolum aquitanum burdegalȩ mortẽ obiiſſe. Introducta quoq; eſt autore ludouico cõſuetudo campanam hora meridiana (vt in noctis crepuſculo ſolet) pulſandi quo tẽpore populus vno poplite humi deflexo angelicam diuȩ marię ſalutationem obtinẽdȩ publicȩ pacis gratia: religioſe exhiberet. Qui mos hactenus diligenter a pleriſq; ſeruat. Erat ſiquidem ludouicus a pietate non alienus q̃tum ex rebus a ſe geſtis liquet. Fuit agnes quæ bella nuncupata eſt Ludouici patri pellex. Ea in diuæ marię tẽplo quod in caſtello lociarũ eſt ſepeliri voluit. Datoq; ſacerdotib⁹ annuo ꝓuẽtu/in medio tẽpli choro ſepulchrũ ſibi extrui impetrauit. Ad eũ locu; aliquãdo diuertens ludouicus: ſciſcitatus cuius hoc eſſet monumentũ: Eſt inquit vnus ex clero agnetis illi⁹ quã ꝓpter formȩ decorẽ bellã vulgus appellabat. Sed quia nobis impedimẽto eſt ſepulchrum/vellemus cũ tua venia alio aliquo ſacello reponere. Nõ ȩquũ inquit rex poſtulatis. q̃q̃ enim illa dũ vixit mihi ſit multũ aduerſata: mulieris tñ buſtu; ꝯtra leges nõ violabo. Sed nec vos arbitror illi⁹ cadauer ſine largo eius munere hic collocaſſe. Seruate benefactrici qđ viuenti ꝓmiſiſtis. Nec vobis fas eſto/hinc mouere ſepulta; Vt autem illius cauſa obnoxiores deum orare ſitis: accipite dono ſex milia librarum. Et hęc dicens nummos iuſſit ſacerdotibus tradi/quos in perpetuo templi redditus impenderent. Porro induciæ quȩ cum burgundo poſitȩ erant: ad paucos dies productæ ſunt. Interim nicholaus calabriæ dux renati ſicilienſis nepos cui Ludouici filia deſponſata erat: deſerto ſocero: ad burgundum declinauit: ſpe ductus ſibi in matrimonio aſſumendi filiam quam Burgundus vnicam habebat. Sed a patre (ſicuti alii quidam principes) illuſus eſt. Nam harum nuptiarum expectatione cum pleroſq; in amicitia pater contineret omnes tandem fefellit. Inter quos Fœdericus imperator fuit. Nam cum poſt ſubiugatum Gheldrenſem ducatum Burgundus treuerim quo eum imperator vocabat acceſſiſſet. Poſt multa ſecretiora conſilia

Inducię dãnoſȩ.

Belli ſuſpitio ĩ aq̃tania

Aue maria

Caroli in agnetẽ pietas.

Nicola⁹ dux lotharingię ad burgundũ ꝓfugit.

Burgundus vicariũ ſe imperatoris inſtitui poſtulauit pollicitus reducere q̃tis virib⁹
poſſet ad imperatoris manus quæ ab aliis ablata tenebantur His quoqꝫ pleriqꝫ ad-
debant:burgundũ affectaſſe vt a fœderico coronaretur in regeꝫ qua dignitate eſſet
ludouico ęqualis qui vt iactabat nõ erat opibus & poteſtate inferior.Id cum impe-
rator conceſſurus eſſe videretur burgundi filiã filio ſuo maximiliano vxorẽ dari pe
tit & mox nuptias celebrari.id ſe facturũ burgundus niſi impetrato vicariatu negat
Igitur cum imperator diu petita differt:clam vrbe digreſſus:ſe in germaniam relicto
burgundo contulit.Naꝫ illud conſtat vtrunqꝫ principẽ de gloria certaſſe.ita vt bur
gundo fœdericus inuideret.Carolus vero imperatorem contẽneret. Illud propter
ea verum eſt quod vulgo a francis dici ſolet duos craſſitudine ęquales vno vaſe cõ
pręhendi non poſſe. Eiſdem diebus diuæ mariæ templum quod apud cleriuꝫ in
Aurelianenſi agro magnis impenſis Ludouicus extruxerat:conflagrauit:igne negli
genter aſſeruato:quem ad liquandum plumbum tecti artifex in quotidiano vſu ha-
bebat.Quo die rex de Caroli fratris morte nunciuꝫ accepit. Obierat enim apud bur
degalam veneno a neſcio quo abbate non inſcio vt creditum eſt rege appetit⁹.Quã
ob rem accepta aquitania Ludouicus petrum de belloioco dominum regioni præ-
fecit. Per induciarum tempus burgundionum dux collecto in agro attrebatẽ.
grandi exercitu : Anthonium fratrem ſuum nothum cum parte copiarum neellam
mittit.Quam a loci præfecto & ſagittariis francis quingentis acerrime defenſam:fru
Neella capiũ ſtra iterum atqꝫ iterum Anthonius oppugnauit.At petitus picardus (id enim præ
fecto nomen erat)Conſilio cum loci domina capto:ad Anthonium cum ip̃a domi
na componendę rei deſiderio profectus eſt.Pactum extitit : relictis equis atqꝫ armis
exituros oppido milites:vitę incolumitate conceſſa.Hoc accepto reſponſo : ſagit-
tariiſqꝫ relato:duꝫ miles armis ſe nudat:ecce ab oppidanis clam in oppidum admiſ-
ſus hoſtis:exarmatos ſagittarios trucidat:eos vero qui in templum ſalutis cauſa cõ
Burgundi crudelitas. fugerant qui plurimi erant omnes ad vnũ burgundus ſatelles mactauit.Eo cuꝫ dux
equo inſidens adueniſſet:templum ingreſſus vt cędem cruoremqꝫ humanum con-
ſpexit:Iaꝫ inquit noui:q̃ cruentos habeo carnifices.Neqꝫ mitius petito præfecto pe
percit:qui in vincula cum aliquot inſignioribus armatis coniectus tenebatur. Ho-
minem enim(cui ab Anthonio fides data erat)furca ſuſpendere iubet. Atqꝫ oppi-
dum mox incenſum dirutũqꝫ reliquit. Protenus quoqꝫ royam contendens.eam
circunuallat multo milite atqꝫ machinis egregie munitam.Nam præter quadringẽ-
tos ſupra mille ſagittarios:erant in ea pręſidio ducenti delecti equites cum eorum p̃
fectis:Petro auberto.Mignone/Loyſeto balagnio/domino de mouy: & domino
rupempreo auratis equitibus. Et hi quideꝫ nulla oppugnatione expectata deditio
nem ea lege fecere:ſi ſaluos inde abire liceret. Relictis igitur per ignauiam armis atqꝫ
impedimentis:vecordes homines vno bacillo contenti non ſine perpetua ignomi-
nia per medios hoſtes irriſi roya diſceſſerunt. Roya vt diximus capta Burgun-
dus magna animo voluens.cum ſibi a Ludouico nullam vim paratã eſſe exiſtima-
ret:bellouacos picardis poſt ãbianenſes ad occidentẽ proximos petit:ratus ciuitatẽ
vbi nullũ pręſidiuꝫ erat prima oppugnatione ſubiugare.Sed plurima arrogantem
Bellouacuꝫ multa deficiunt.Bellouaci tametſi inſperato hoſtis aduentu nullius p̃ſentanei mali
periculo admoniti eſſent:venientẽ tamen burgundũ magno aĩo a muro ꝓhibent.
In ea oppugnatione egregia virtus puellę cuiuſdam apparuit. quę a burgũdo mili
te dũ in murũ ſcãdit vexillũ extorſit.Donec guillermus de valle normãni ſeneſchal-

li vicarius:cum ducentis equitibus auxilio acceſſit:qui ciuitateꝫ ingreſſus ad muros ſe protenus ꝓfert. vbi hoſtis incredibili pertinacia depugnabat. Venere nō multo poſt cruſſolus:ioachinus roaldus:guerinus grongnus atqꝫ torceyus trecentorū equitum:cū adiunctis ſagittariis ductores. Quibus cōmeatū affatim pariſii ſubminiſtrauerunt:miſſis permultis foſſoribus qui foſſis atqꝫ aggeribus ciuitatē cōmunirēt Enimuero ſic opus erat:nā ſubactis bellouacis libera in normānos burgūdo patebat via. Fuit enim eius rei tātus timor:vt in ipſa pariſiorū vrbe regia magnopꝫ curatum ſit vrbis foſſas purgare:muros inſtaurare:cathenas p cōpita repēte (autore ꝑſertim dyoniſio hynſelino) recenſere. colubrinas inſup atqꝫ ſerpētinas conflare atqꝫ fabricare. Per id tp̄s antiſſiodorenſes qui ſupra paucos dies admoniti ludouico parere ſpreuerāt burgundorūqꝫ pręſidiū in oppidū admiſerāt:eruptione facta dū frumentatū eunt quidaꝫ ex campanis equites illis occurrūt:centū ſexaginta ex graſſatoribus perimētes:octoginta in captiuitatē adductis. Perſeuerāte in obſidione apud bellouacos burgūdo:dura in caſtris eius annonę caritas fuit. feſtinans igitur priuſq̄ fame miles vrgeretur:animo firmat acerrimo cōgreſſu ciuitateꝫ expugnare. Ingentē ad hoc cratiū & ligneorū faſciū copiā cum multa materia cogit: quibus vrbis foſſas impleret Obſeſſi re cognita ad pariſios mittūt:minuſcula tormēta & commeatū cū baliſtariis petitū. Nec defuit petētibus miſericors ciuitas. Pręerat ad pręſidium portę q̄ domus hoſpitalis appellat̃ Robertus ſtoteuillus pariſiorū pręſes militaris apprime eques. Quā portā iactis in foſſas quas ꝓxime diximus cratibus faſcibuſqꝫ:hoſtis adoritur. Scalis quoqꝫ admotis in muros cōſcendere pſeuerat. Nec ꝓfecit:q̄q̄ horas quattuor cōtinenter pugnaſſet. In ea oppugnatiōe quingēti ſupra mille armati ex burgūdis in foſſas decidiſſe atqꝫ occubuiſſe referuntur. Nocte inſequenti qa ciuitatis portę obſtructę erāt:patefacto muro ſalaȝardus cū aliquot cohortibus in burgundionū caſtra ſub diei crepuſculuꝫ erumpens:tribus hoſtiū tētoriis incenſis:pleriſqꝫ occiſis impedimenta aliquot ex illorū caſtris rapiens: in ciuitatē dum reuertitur:ab hoſte eū inſequente preſſus:raptas a ſe machinas in foſſas ciuitatis pręcipitat:ęgreqꝫ ad ſuos ſe recepit. Bellouacorū obſidionis tēpore aurelianēſes officio in obſeſſos functi ſunt. Impoſita enim carpētis centuꝫ vini dolia ad bellouacos dono miſerūt:cum magno ſagittarū & miſſiliū numero:arcubus additis atqꝫ baliſtis. Poſtq̄ ſex & viginti cōtinuos dies ad bellouacum burgūdus incaſſuꝫ ſediſſet:die diuę magdalenes feſto obſidioneꝫ diluculo ſoluit:ſegetes vicoſqꝫ qua iter faciebat vrens:donec ad ſanctū valeriuꝫ caſtra poſuiſſet:quod oppidū cum aliis viciniis oppidis:modico præſidio defenſis minimo negocio cepit. Ex his locis quādoquidem vero ſimile erat in interiorem normanniam hoſtem profecturum: coneſtabilis & chabanus octingentis equitibus aſſumptis: normanniam petunt occurſuri Burgundo. A quibus nullo fere damno Burgundus affectus eſt: quin vicos atqꝫ oppida per caletos graſſatus incenderit Rothomagum vſqꝫ mouens. Vbi coneſtabilis ſe recipiens parum admodum burgundo incommodatus eſt. Niſi qꝫ a populo ciuitatis vix excitatus:nonnullos ex ſuis cum aliquot ciuibus armatis eruptionē facere permiſit. Burgundus aūt inde digrediens in picardiaꝫ copias reduxit. Sed neqꝫ in Britannnia quicq̄ a Ludouico præclare geſtum eſt: q̄q̄ quinquaginta hominum milia in armis habere diceretur. Nam legationibus pollicitationibuſqꝫ tardatus: cum res compoſitas proxime eſſe ſperat:illuſit eum hoſtis. Dimiſſa Normannia: burgundus nouiomum oppugnare inſtituit. Sed curſolus & q̄dam cum

Dura obſidio bellouacorum.

Salaȝardus.

Burgūdus i normannia

eo militum pręfecti.illo ſe conferentes ſuburbiis incenſis ne illic diuerſaretur hoſtis:
ciuitatem maximopere tutati ſunt. Robertus pręterea ſtoteuillus ex bellouacis mo-
uẽs: & deinde ioachinus roaldus:ad burgũdos qui apud eu oppidũ in præſidio e-
rant nuncium mittunt petentes oppidum ludouico reddi. Moxqꝫ cõpoſitione fa-
cta:locum & ſua omnia deſerẽtes:equites vno equulo:pedites baculo contẽti abie-
runt. Hoc exemplũ ſecuti valerienſes rembirienſeſqꝫ deditionẽ nulla vi facta fecere

Eodem tempore rouſſyus coneſtabilis filius burgundę factionis obſtinatiſſimꝰ
ſectator:burgundię pręfectus diffuſis late copiis tornodorũ vſqꝫ debacchatꝰ trecas
& campanię partem vaſtabat. Contra vero:dalphinus comes per burgundiaꝫ bo-
no exercitu potens:omnia igne conſumpſit:par pari rependẽs. Fiunt interim cũ
britonibus per ludouicum inducię. Quo tempore regina filiũ ludouico parit:cui vi-
ta breuis fuit. Petrus auteꝫ de belloioco aquitanię miniſtrator dũ leſtorię multa no-
bilitate ornatus agit:a ſuis in armygniaci comitis poteſtatẽ proditur : atqꝫ eo pacto
ciuitatem comes recuperat. Eam ob rẽ lodouicus aliquot ex nobilitate ſuſpectos in-
fidelitatis lochiæ in vincula miſit. Inter quos iohãnes deymerus crimẽ confeſſus ca-
pite damnatus eſt & in partes quattuor ſectus. Qui moriẽs cadetum albretẽſeꝫ eius
proditionis pertinaciſſime accuſauit. Dum eius rei gratia ludouicus in pictauis i-
moratur pax inter illum & britonũ ducem interceſſore oudeto de ria conuenit. Da-
ta britoni non parua pecunia. Porro alenconii dux iohãnes acceptę crebro gra-
tię oblitus : cum cõſtituiſſet poſſeſſiones omnes ſuas in burgundũ ducem accepto
inde precio trãſferre:& ad eũ clam proficiſci:per triſtannũ heremitam iubente ludo-
uico capitur:& Lochias primo ductus:paulopoſt pariſii in lupara arce in cuſtodia
conſenuit. Leſtoria quoqꝫ quã miſſo exercitu ludouicus duce iohanne cardinali
albieñ.atqꝫ yuone de fago obſidebat armygniaci culpa diruitur. Nã re cõpoſita vt
armygniacus loco cederet:cum in ciuitatem franci ſine vlla violentia ingrediuntur:
armygniacus in eos inſurgens occidere eos iubet. Vnde clamor exortus dum in ca-
ſtra perfertur:franci ꝑ effractos antea muros irrũpentes armygniacum ipm & om-
nem ſine diſcrimine populum trucidant:comitis vxore cũ tribus ſuis pediſſequis tã-
tum ſalua. Hic iohãnes armygniacus eſt qui ſororis illecebra captus:cũ eam inceſtu
polluiſſet:niſus eſt eã pontificis romani auctoritate ducere vxorẽ. Cuius ſtultitię fa-
uiſſe dicitur ambroſius cambrayus qui per ideꝫ tempus referẽdarius erat Calixti põ-
tificis. Accepta enim ab armygniaco multa pecunia:bullam diſpẽſationis de ſorore
deſponſanda armygniaco tradit:quã reuera adulteratam & a ſe falſo editã poſtea
confeſſus eſt pręſidente apud romanos pio põtifice maximo. Quo iubẽte ambroſi-
us in cuſtodia apud montoliuetum monaſteriuꝫ habitus eſt. Sed e cuſtodia noctu
adiutore ſeruo emiſſus:in galliã ſe recepit vbi aliquot annos mutatis frequenter lo-
cis ꝓfugo ſimilis delituit. Quippe cui carlota mater alioquin benigna mulier ſuam
domũ occluderet:offenſa ſcilicet filii criminibus qui homicidio primuꝫ/deinde hac
quam dixi falſitatis ignominia notabatur. Ingenio tamẽ & aſtu erectus viam inue-
nit apud ludouicũ fortunę melioris:ſimulãs a regina anglię ſe deſiderari queꝫ in an-
gliam traduceret. Qua re intelligens ludouicus eũ hominem eſſe quo ad dolos vte-
retur:ambroſiũ ad ſe accerſitum ſtipendio iuuit. & mox inter aulicos habuit. Quẽ
non multo poſt ſupplicationum regiarũ magiſtrum:& deinde pariſienſem cancel-
larium vidimus. hominẽ profecto doloſuꝫ & præter modũ glorię ſtudentem. ver-
borum & iactantię vanitãte redundantẽ & perfluum:fidei autẽ modicę:& cui ꝓbe

confidere nemo poſſet.Cuius mortem nec propinqui nec alius quiſq̃ illachrymaſſe
viſus eſt.Sepeliri voluit in ſacello ſorbonę ante aram maioreʒ.Depræhenſus apud
leſtoriam cadetus albreteñ.& pictauiá perductus:capitis ſuppliciũ luit. Agebat
per id tempus parpigniaci iohãnes tarraconię rex.Qui leſtorię ciuitatis deſolatiõe
accepta:ꝙ ꝗ audierat.philippũ ſabaudum cuʒ ingentibus copiis in euʒ aduentare
parpigniaco abiit.ob quod diu quidé atqꝫ pertinaciſſime a francis digladiatum eſt.
Sed victor francus extitit & ruſſilioné totuʒ ludouicus obtinuit. Per hos dies ni
colaus lotharingię dux apud nantiũ peſte abſumptus eſt. Fuit & ſiluanecti habi
tus cõuentus:venientibus a burgundo duce legatis:qui belli cauſas tollerent. Nec
fuit concordiæ locus:tametſi multos dies multa agitando legati conſũpſiſſent. Bur
gundus vero ducis lotharingi morte accepta:lotharingiá armis ſibi ſubiugare ten-
tauit:cauſam aſſumẽs:ꝙ nicolaus qui defunctus erat obęratus illi eſſet:ſimulqꝫ apd̕
ſe anxie meditatur regium nomen vſurpare.Sed illuſus a federico burgundus cum
pecuniæ egeret:nec ſuis viribus ſufficeret ludouici poteſtatem minuere ad venetos
mittit:a quibus ſtipendiũ trimeſtre mutuo ĩpetrat:quo ex gente veneta partim coa
ctas copias aluit. Miſſaqꝫ in niuernẽſes exercitus parte:rupeʒ caſtillionis & aliquot
regionis loca dolo capit.Per eos dies petrus de belloioco annam ludouici filiaʒ de-
ſponſat. Iterũ quoqꝫ burgundi oratores cũ regis legatis compendii conueniunt
Vbi tandẽ poſt longas concertationes:paucoruʒ menſiũ inducias firmant. Quo
tempore burgũdus inimicitias in ludouicũ omnifariam exercens: yterium mercato
rem:qui poſt caroli aquitani ducis mortem ad burgundũ ſe contulerat: magnis ꝓ-
miſſis inducit:veneno tollere regem.Igitur cõſtituto illi quinquaginta milium aure
orum precio:toxicũ parat.Datqꝫ iohanni audaci(quem ſeruũ habebat)ferendum:
pollicitus montes aureos ſi maleficiũ fœliciter exigat.Recipit ab yterio iohannes ne
gocium & ambaſiá vbi rex erat profectus:quẽdam in ludouici popina ſibi notum
(qui condiendis ſaporibus pręerat)cõuenit.Cui ꝙ aquitano duci ad ſimile miniſte
rium ſeruierat:rẽ patefacere non veretur.Atqꝫ ad facinoris preciũ viginti aureoruʒ
milia ſecure promittit:credulus hominem ad veneni propinationẽ facile conſortẽ
ducere:qui dñm ſuum non diſſimili maleficio ſublatum fuiſſe ſciret.Audiuit iohan-
nem ſumma diſſimulatione coquus:ſed rem nequaq̃ patrari poſſe ait:niſi colinetus
primarius coquorũ conſcius accederet.Igitur recepto a iohanne veneno:colinetuʒ
ad id negociũ cohortari pollicetur.Colinetus vero a conſorte coquo edoctꝰ:ſimul
cũ eo ad regem pergit. Veneficũ prodit:& ab eo exhibitũ toxicũ profert.Rex vene- Veneficꝰ de-
ficũ exhorrens:autorem pręhendi iubet.Qui tanq̃ rei bene gerendę ſecurus: iter ad pręhendit
yteriũ faciebat.Sed nõ longe a ſtãpis depræhenſus:ad ludouicũ deductus eſt.mox-
qꝫ ꝯfeſſus crimẽ:paulopoſt in cuſtodiã detruditur:data ingenti mercede fidelibꝰ co
cis. Aſſeruatus vero eſt iohãnes audax in publicis ędibus pariſioruʒ.deinde capite
truncatus.Cuius quattuor exſecta mẽbra ad quattuor regni extremas regiones cuʒ
titulo proditionis furcis ſuſpenſa.omnes eius ędes dirutę ſunt & natalis domus ſo
lotenus ſine vlla reſtitutionis ſpe euerſa:inſcripta ruinę cã. Eo die quo id geſtuʒ
eſt:Legati ab aragonia pariſium venere:a ſuo rege mandatũ habẽtes de controuer Legati ara-
ſia ob ruſſilionẽ & parpigniacũ orta tractare.Nec multo poſt rex quoqꝫ pariſiũ ſuc gones.
ceſſit.Iuſſitqꝫ pariſios ĩ armis eẽ & militari ordine ꝑ diui anthonii portã vrbe egredi
Quorũ multitudinẽ aragonẽſes legati admirati ſũt.Cẽtũ eñ & q̃ttuor hoim arma-
torũ milia e ciuitate in agrũ prodiiſſe relatũ eſt.Regredientibus in ciuitatem pariſiis

oratores vicēnas ludouicus ducit. Vbi regia cęna acceptos duobus eos poculis au-
reis varia cęlatura ornatis donauit. Horū precium tribus ducatorū milibus & du-
centis ęſtimatuꝫ eſt. Venere eodem tempore ab germania dux bauarus: & brito
num oratores: quos ſiluanecti Ludouicus audiuit. Affuerūt præterea incaſſuꝫ bur-
gundi. Britonibus liberaliter Ludouicus reſpondit. Legationū cauſas diuinare ma-
gis q̃ probe ſcribere poſſum. Ex ſiluanecto compendiū: mox nouiomū: rex pro-
ficiſcitur. Ceperat comes ſancti pauli francię coneſtabilis ſanctum quintinū viromā
Coneſtabilis temeritas dorum oppidū extruſo præfecto curtono cum præſidio quod in eo ludouicus po
ſuerat. Oppidumqꝫ coneſtabilis: impoſito ex ſuis præſidio: rege inuito occupabat
ita vt in ſuſpitionem veniretur concepti in regem belli. Nec aliter ad Ludouicuꝫ ac-
ceſſit: q̃ pōte inter ſe & regeꝫ facto ad colloquiū prodiit: ſatellitibus egregie ſtipatus
Colloquio paucis arbitris expleto: rex offenſaꝫ omnē comiti remittit. Iureiurando
interpoſito ꝙ in ludouici fide permaneret. Erant per id tēpus inter fedeicuꝫ im-
peratorem & burgundū ſimultates. Nitebatur propterea magnopere imperator
burgūdo incōmodare: vnde miſſis frequenter ad ludouicū nunciis illū hortabatur
cū burgūdo amicitiam non inire: ſe vnū ſatis eſſe qui ducis ſuperbiā deprimeret: eū-
Snīa in alenconii duceꝫ. qꝫ redderet regi obſequenteꝫ. Nec tamen exaudiuit federicū Ludouicus: ſed cum ex
picardia ſiluanectū reuertiſſet: cum burgūdi legatis inducias anni vnius firmat. In
terea in iohannē alenconii ducem capitis ſententia & bonorū omniū publicatio in
ſenatu parlamenteo per petrū dorioluꝫ cancellarium fertur. Burgūdo vero du
ci nulla fuit induciarū & iuriſiurandi reuerentia: quin in lotharingiaꝫ ducens virdu
num ceperit: ſollicitaueritqꝫ edouardū anglum regem aduerſus Ludouicū tranſfre-
tare. Quamobrem edouardus magno exercitu comparato: priuſq̃ moueret: ludo-
uicum per caduceatores petit aquitaniam ſibi normanniāqꝫ reſtituat. Nec diu diſtu
lit edouardus ad diui michaelis montē claſſeꝫ traducere. Quod poſt q̃ ludouicꝰ ac-
cepit: copias in normanniā miſit: eorū milituꝫ qui recēter fuerant ab eo inſtituti / &
dalphini cuſtodes appellabantur. Per eos dies tametſi induciarū finis nondū eēt
burgūdi qui peronę & per circūadiacentia loca in præſidio erant omnia vſqꝫ ad yſa
ram flumen infeſtabant. Et aliquot ex eis arſonā iaꝫ diu deſolatā inſtaurare ceperāt
Sed miſſis aduerſus prædones ex ambianorū & bellouacorū præſidio armatorum
turmis: non expectata pugna graſſatores aufugerūt. Nec deſtitit miles francus ſꝫ ac
citis ex finitimis præſidiis aliquot cohortibus: quibus præterea plebei plurimi ſe cō
iunxerūt: ad attrebates profecti in ſuburbio ciuitatis caſtra poſuerūt. Vbi nocte to-
ta diuerſati: deputatis agricolis qui eos ſequebantur ad excutiendos per villas & a-
greſtes manſiones frumenti manipulos: maximaꝫ tritici copiam & pecorū ingentē
numerum ex attrebatenſi agro comportauerunt. Nam id prius facere meditati vā-
nos & flagella curruſqꝫ cōplures ſecum adduxerunt. Recepere quoqꝫ nōnullos ca-
ptiuos quos raptor violatis induciis abduxerat. Principio inſequentis veris rex
in picardiam mouens: tronqueū vetuſtiſſimā non longe a mōdiderio turrim: vbi ꝓ
ditorū hoim turma duce motino caulero ſe receperat: oia incurſionibꝰ infeſtans ex
pugnat: occiſis aut patibulo appēſis qui in ea inuenti ſunt: p̃ter ipm motinuꝫ quem
rex vita & officio donauit. Turris ipſa ſolotenꝰ deiecta eſt. Mōdiderieſes aūt cū de
Coneſtabilis dolus. ditionē recuſaſſēt: obſeſſi oppidū dedidere: ſuis fortunis oibꝰ relictis abeūtes oppi-
dū vero ſolo ꝓſtratū ē. Roya p̃terea ludouico paruit. Nec ſpes deerat picardiā atqꝫ
artheſiū recipiēdi: niſi ſāncti pauli comes coneſtabilis dolo vſus regē fefelliſſet. Cui ꝓ-

gredi cupienti litteras mittit: Edouardum anglum ingenti claſſe petere normanniã
Idcirco opus eſſe cautione: ne deſtitutos præſidio normannos hoſtis inuadat. Si
ad illos partem exercitus ducere rex velit: ſe vnum cum reliqua militia ſatis eſſe ꝗ bel
lum in picardia gerat. Motus hoc nũcio ludouicus in normanniam ducens de an-
glorum aduentu nichil accepit. Redeunti autem coneſtabilis ſcribit: anglos caliſiuꝫ
appellere: & carolum burgundum nuſſii obſidione relicta: fœdus cũ fœderico im-
peratore iniuiſſe. Quę omnia tametſi nulla eſſent: caducerator tamen anglus cogno
mento ſcalus cum litterarũ faſce depręhẽſus: & ad ludouicum perductus vera eẽ iu
rauit. Neqꝫ horũ quicq̃ tam iniquo animo ludouicus tulit: q̃ coneſtabilem clam ſol
licitare borboniorum ducem: vt burgũdi partes relicto rege ſequeretur. Cuius per-
fidię ſyngraphum a coneſtabili miſſum borbonius per epiſcopũ mymatenſem Lu-
douico demiſerat. Eodem tempore in burgũdia apud guyũ non procul a caſtro Attrebates.
chynone magna burgundorum turma a francis ſuperatur: cũ ducentis equitibus ꝗ
ex venetis burgundo auxiliares venerant. Fuit non proſperior attrebatibus fortu-
na. Admiraldus cui decreta belli ratio in picardia erat: prope attrebatum diſpoſitis
inſidiis. xxx. equites laceſſitum attrebates mittit. In quos velut in contemnendi nu-
meri cohortem: eruptione facta attrebates cum ſuo pręſidio proficiſcuntur. At qui
ab admiraldo pręmiſſi erant: metũ ſimulantes pedetẽtiꝫ retro abeunt: donec ſuorũ
inſidias pręteriiſſent. Quamobrem intercepti attrebates inter medias francoruꝫ co-
pias: ad quingentos ſupra mille occubuerunt. Et cum romõtus reginę frater ꝗ bur-
gundarum partium erat his ſe ducem prębuiſſet vix ad ſuos ſe recepit: equo eius in
terempto. Iacobus autem ſancti pauli cum aliis inſignibus viris captus. Paulo ſu
pra hos dies auraicenſis princeps quẽ in cuſtodia ludouicus habebat: nullo precio
liber factus: ſeditionemqꝫ ſuam regi ſummiſit. donatus eſt ꝓpterea poteſtate cuden
di numiſmatis aurei atqꝫ argentei. remittendi inſuper criminoſis necis pœnam: niſi
hęreſis aut maieſtatis rei haberẽtur. Edouardi autem Anglię regis claſſis viginti
milium armatoruꝫ caliſium appulit. Qua re cognita mox ad priorẽ exercitum no- Edouardus
uas copias ludouicus ex pariſiis duce Roberto de ſtoteuilla contrahit. Et Carolus anglus apđ
burgundionũ dux nuſſio relicta: ad edouardum noctu venit: cui amice gratulatus caliſium.
eſt. Nam edouardi ſororem in vxorem duxerat. Hortatus magnopere eſt rem pro
ſpere gerat: & ſua recuperet: quę a francis iniuſte tenebantur. At aliquot diebus exa
ctis cum nec a carolo: nec a a coneſtabili promiſſa illi ſeruantur (conuenerat enim in
ter illos: dum Edouardus in artheſium veniſſet: admittere illuꝫ in aliqua munita lo
ca vbi & ſe atqꝫ exercitum recreare & tuto diuerſari poſſet) Iamqꝫ lihoneꝫ in ſangui-
ne terſo copias cum ꝓmouiſſet: pollicitis illuſus: ad ludouicum ſiluanectum vbi in
victoriæ cœnobio agebat oratores mittit: dicere ſe archanũ quicq̃ habere quod illi
cõmunicatum eſſe cupiat. Deſignet locũ & tempus ad rem exigendam. Pinquignia
cum in ambianorũ agro ad id deligitur. Interim mutuã a pariſiis grandem pecuniã
ludouicus petit. Ea fuit quinqꝫ & ſeptuaginta miliũ nummũ aureorum: quã diſſol-
uere infra kalendas nouembres ipſe promiſit. Ad pinquigniacum ex ambianis rex Cõuẽtio re-
veniens: frequẽti atqꝫ admirabili militũ manu ſtipatus: duos in ponte pinquigniaci gũ apud pi-
appendices extruere iubet. Vnum quo ipſe: alterum quo congredi edouardus poſ quigniacuꝫ.
ſet. Fuit inter vtrũqꝫ appendiceꝫ paries medius: cancellatꝰ ita latis foraminibus: vt ꝑ
ea dextras dare & contingere reges poſſent. Cõuenientibus ad deſignata loca prin
cipibus: cũ ſe alterni ſalutaſſent: lõga fuit inter eos (centũ vtrinqꝫ admiſſis illuſtribus

arbitris)collocutio.Inde vbi regibus viſum eſt:illis ſeorſum exeũtibus principes clã
ſermonem contulerunt.nec dilata diu concordia eſt.Itaqꝫ de ſeptem annoruꝫ indu
ciis conuenit.iiii.kalendas nouembris dum voluitur annus ſalutis Milleſimus qua
dringenteſimus ſeptuageſimus quintus.Donatuſqꝫ a ludouico edouardus eſt qui⸗
qꝫ & ſeptuaginta milibus aureis.& quinquaginta milia per ſingulos induciaruꝫ an
nos illi promiſſa.Ornauit quoqꝫ magnis muneribus clarentiæ ducem edouardi fra
trem. Rebus vt paucis annotauimus apud pinguiniacũ geſtis:anglus omnes copi⸗
as caliſium remittit.Iubetqꝫ hauartũ & primariũ ſuum ſcutiferuꝫ apud Ludouicum
Coneſtabilis nequitia. morari:donec ſe promiſſo abſoluiſſet. Digrediẽte caliſium edouardo : ludouicꝰ
de luxemburgo coneſtabilis cui regum cõcordia non conueniebat:nuncium cũ lit⸗
teris ad anglum mittit. vicio illi aſcribens:ꝙ imbelli ipſe animo cum ludouico pactꝰ
fuerit:promiſſis videlicet illectus hominis qui eũ falleret.Litteris cognitis:eas edou⸗
ardus ludouico cõmunicat. Interiectis inde non multis diebus accedentibꝰ ad lu
douicum britonum ducis oratoribus pax firmata eſt & annorum nouem induciæ
cum burgundo poſitæ.Additũ quoqꝫ de ludouico luxemburgo:qui ad eũ perfuge
rat:regi dedendo.Miſſi ſunt peronã qui illum exciperent borbonieñ.nothus admi
raldus:dñs de ſanctapetra:& guillermus ceriſayus cum bona armatorum turma.ex
ceptum coneſtabilẽ in diui anthonii propugnaculum apud pariſios philippo olea
rio loci præfecto cuſtodiendũ committunt.Deputat deinceps ludouicus petrũ do
riolum cancellarium & duos parlamenti prȩſidentes cũ aliis iureconſultis de cone⸗
ſtabili quȩſtionem habere.Igitur interrogatus confeſſuſqꝫ plurima in regẽ deliquiſ
ſe:in curiam parlamẽti poſt longam cuſtodiã deducitur. Vbi a cancellario regiũ in
ſigne.id eſt aureum diui michaelis torquem quẽ collo geſtabat:deponere iuſſus eſt
Moxqꝫ ingreſſus ad eũ iohannes põpancurtus:illuſtris inquit comes:hactenus in
cuſtodia regis iuſſu habitus fuiſti. Vbi de his quȩ in regem & rempublicam cõmiſi⸗
ſti quȩſitum eſt diligenter.cõfeſſus es maieſtatem frequenter offendiſſe.cum hoſti⸗
bus conſpiraſſe.& fidem violaſſe qua reipublicȩ eras obnoxius.Iã venio ad te a par
lamenteo ſenatu miſſus:ſignificare mortis ſententiam quȩ hodie in te lata eſt. Ho⸗
die tibi moriendũ in grauia ante ȩdes publicas ciuitatis. Terras & fortunas omẽs tu
as publicatas & fiſco attributas eſſe tibi renuncio. Ad hȩc ludouicus. O inquit opti
Coneſtabilis mors. me maxime deus : q̃ dura hȩc ſententia eſt. Te ſupplex oro:da menteꝫ ſinceram te a⸗
gnoſcendi.Sic locutũ quattuor theologi magni nominis doctores vt conſtitutum
fuerat reũ adeunt: ſalutaribus illuꝫ monitis cõſolaturi.Cõfeſſione more chriſtiano
expleta:orat viaticum chriſti corporis ſibi miniſtrari.quod nõ obtinuit. Res tamẽ
diuina quam miſſam appellamꝰ corã illo facta eſt.& panis benedictus oblatus:quẽ
religioſe manducauit.Inde a palatio ad grauiã ꝑ medias vulgi turbas ꝑductus: atqꝫ
in tabulatũ cõſcendens:poſtq̃ ad diuȩ marię templũ(qđ ex tabulato conſpicuum
erat)conuerſus longiuſculã orationẽ plorans habuiſſet:a carnifice iohãne couſino
vno gladii ictu capite punitus eſt.Cadauer aũt per cordigeros in ipſorũ eccleſia hu⸗
matum eſt:decẽbri menſe die decimanona.Anno.M.cccc.ſeptuageſimo q̄nto. De
Moneta noua. eius criminibus & ſupplicio epigrãmata gallica latinaqꝫ multa ſcripta fuerũt. Eo
dem t̄pe monetȩ p̄ciũ mutatũ eſt:& ſcuta aurea cuſa:q̄nqꝫ &.xxx.ſolidorũ turoneñ.
eſtimatione. Cui operi quattuor t̄m̄ viri prȩfecti ſunt germanus de merla/ Nicho⸗
laus potierus/dyoniſius brito & ſymon auſoranus. Vectigal quoqꝫ indictuꝫ ſingu
lis doliis quȩ e regno ad exterã gentẽ exportarentur. Nã pro quoqꝫ vini dolio)quã

franci caudam vocant)aureum nummũ portitores exigebant. Poſt hæc aliquid
in romanos molitus ludouicus:de congreganda epiſcoporũ ſynodo cogitauit. nã
cum ſibi antea nõ proceſſiſſet:ꝙ de vniuerſali eccleſiæ conuẽtu agendo ſuos orato
res ad diuerſos principes miſerat de ſuo regno habendum conſilium pręceptũ vul
gauit:iubens quoſcꝫ pontifices & maiorũ eccleſiarum rectores ad ſuas ſedes intra a
ſe conſtitutum diem redire. Deinde voto aſtrictus anicium(quod podiũ dicunt)
aruerniæ ciuitatem pergit. Vbi nouem totos dies:diuę marię tẽplo quod in galliis
ſumma religione colitur ſe promiſſis abſoluit:mox lugduni trãſiens ad dalphina⸗
tes cum perueniſſet:accepit carolum burgundũ qui in heluetios expeditionem du⸗
xerat fuſum fugatũcꝫ cum ſuo exercitu fuiſſe.non procul a granſone oppido:& ar⸗
cibus duabus receptis quas heluetiis ipſe abſtulerat. Tormentis machiniſcꝫ amiſſis:
caſtra & ſarcinas omnes direptas. Receptas inſuper ab Heluetiis arces & granſo⸗
nem eſſe.Inuentoſcꝫ in illis quingẽtos & duodecim alemannos quos ſuſpẽdio bur
gundus necauerat/eos omẽs patibulis liberatos terrę cõmendaſſe:& eiſdem alemã
norum furcis loriſcꝫ burgũdos ſtrangulaſſe quos granſonem recuperantes helue⸗
tii depræhenderant. Eadem tempeſtate nemorſus dux a dño de belloioco in ar⸗
ce carlati circũuallatus deditione facta captus:ad regẽ primum: deinde viennam &
deinceps pariſiũ perducitur & in cuſtodia aſſeruatur. Circũuallationis tempore eiꝰ
vxor caroli andegaueñ.filia cum peperiſſet:tam partus dolore q̃ animi ægritudine
mortem incurrit:mulier ſpectata plurimũ atcꝫ laudata. Rebus apud granſonem
diſſipatis. Carolus burgundus cũ ioignam in finibus ſequanorũ ſe ex fuga militẽcꝫ
recepiſſet Heluetios iterũ perſequi(ſicuti ferox & vindicte ꝑcupidus erat) cõſtituit.
At ꝙ illi milite & pecunia opus eſſet:guillermũ gonnetũ eius cancellarium:cuꝫ aliis
vndecim bonę apud ſuos auctoritatis viris ad flandrenſes & ditionis eiꝰ populos
legat.qui militẽ reſarciãt:ſextãcꝫ bonorum ſuorum omniũ partẽ ad belli impenſaꝫ
miniſtrent. Legatis reſpõſum eſt. Carolo ſi facultas deficit ſe tuto recipiẽdi: ſubſidiũ
illi vt principi & duci ſuo ſe quidẽ prębituros:donec domũ ſaluus redeat. Belli aũt
in heluetios gerendi cauſam nullã videre: cuius gratia ſeſe bonis & pecunia ꝑ̃mere
aut mulctare neceſſe ſit. Hęc dũ a burgundo geruntur ad ludouicũ lugduni agentẽ
renatus ex andegauenſi familia ſicilię rex acceſſit. Cũ quo de prouincię comitatu ad
hunc modũ tranſactum eſt. Erat renatus plenus dierum ſine liberis princeps: cuius
filia angliæ regina ab Edouardo de familia ducum doceſtrię in cuſtodia tenebatur
eius liberandę cauſa Ludouicum ſibi hęredem prouincię renatus inſtituit. Datis a
Ludouico milibus quinquaginta ſcutorum aureorum:quę redimendę reginæ cau
ſa edouardo ſoluta ſunt. Regina liberata iuri quod a morte patris in comitatu ipſo
vendicare potuiſſet abrenunciat: conſtituta quotannis(duꝫ ſuperſtes eſſet)penſio
ne:quã ludouicus reginę perſolueret. Accidit per hos dies nõ ꝓcul a dordano
plena miſerationis cędes. Ludouicus breſey filius normãniæ mareſcallus carlotam
agnetis(quæ bella appellata eſt)filiam ex carolo ſeptimo Ludouici patre(ſicuti cre⸗
debatur)genitam habebat vxorẽ. Hic laxandi animi cauſa cum in ſiluaꝫ aſſumpta
vxore venatũ prodiiſſet:domũ noctu reuerſus:cuꝫ ſe laſſuꝫ ſentiret:ſeorſuꝫ ab vxo
rio cubiculo cubitum pergit. Carlota aũt libera ad tempus viro:iohannẽ lauernuꝫ
pictauũ cũ quo ſtupri conſuetudinem fecerat:ad ſe protenus in cubiculuꝫ admittit.
Qua re cognita:iohãnes apotecarius domus ſenechalli prouiſor ſcelus dño defert.
Vnde furens ſeneſcallus gladio exerto cum cubiculi fores repente effregiſſet:inuen

Dux nemorſus capitur.

Burgundus fuſus.

Cędes carlotę vxoris mareſcalli a viro facta.

tum adulterum interiore tantum tunica amictum protenus confodit. Coniugez ve
ro quę ſe ad liberos in proximo penetrali receperat: culcitra obtectam manu appræ
henſam: humo proſternit. Quã in genua procumbentem & mariti miſericordiã fœ
mineo ploratu orantẽ: traiecto per mulieris pectus mucrone mactat. Sed ad ſuſce
Moracuz in helvetiis — ptam hyſtoriã reuertamur. Rege lugduni agente renunciatũ eſt Carolum burgun-
dionum ducem reparato exercitu ad moracum in heluetios caſtra poſuiſſe: atq̧ exi
le oppidulũ circũuallaſſe: eoq̧ renatũ lotharingię ducez (a quo nantiũ burgũdus
abſtulerat) cum validis copiis ſuppetiaturum heluetiis acceſſiſſe. primãq̧ hoſtium
aciem fudiſſe: in fugã verſo remoto comite eius aciei ductore. Vnde ex moraco eru
ptione facta: eos qui in præſidio erãt cum lotharingo duce ſe coniungentes in hoſti
um caſtra fugatis cæſiſq̧ q̃plurimis peruaſiſſe: nec fuiſſe fugę modũ donec ioingnaz
perueniſſent. Quę autem in burgundionũ caſtris ſpolia capta eẽnt: heluetios ad be
neficii compenſationez benefactori lotharingo reliquiſſe. Occiſorũ in ea pugna nu
merus. xvii. milium fuit. Victoria de burgundis habita: renatus argẽtinam (quæ
ſtraburgus dicitur) ſe recepit. Indeq̧ quattuor armatorũ milibus roboratus: nantiũ
quod ſibi burgund⁹ vſurparat recuperare cõtendit. & oppiduz (quod ducentorũ
ſupra mille militũ pręſidio tenebatur) obſidione cingit. Qua firmata ad agentinen-
ſes reuerſus: cum nouas copias coegiſſet: eas prioribus quas ad obſidionem relique
rat adiungit. nantiumq̧ recuperat. Hęc dum agũtur Ludouicus turonum repe
tens: multis votis quibus ſe aſtrinxerat ſatis pro religionis debito fecit. Erat enim di
uę marię chriſti matri vel reuera: vel ſimulatione deuotus. Cuius templis multa do-
naria obtulit. Interim burgundus (cui aduerſa omnia ſuccedebant) ęgre admoduz
ferens a modico principe (vt ipẽ querebatur) vinci: reſarcitis pro tẽpore copiis: ex ſa
linis ſequanorũ oppido nantium ducit. Cum eñ de renato ſermonem haberet illũ
magnopere parui exiſtimabat tan q̃ gygas ipſe: ille nanus eſſet. Per eaz tempeſta
tem de caſtellę regno diſceptatio inſurgit. Erat henrico caſtellę regi (vt ferebatur) ex
legitimis nuptiis filia: & ex patre grãdis natu ſoror: hęc aragonum: illa portugallo-
Rex portugalię ad burgũduz vadit qui nantiuz obſidebat. — rum regi vxor datur. Quãobrem vterq̧ reguz caſtellam vendicare magnis viribus
contendit. Portugallus rex francũ regem ſecutus: Ludouicũ per ſe cõuenit. ſperans
maxime diſcordiis inter eũ & burgundum compoſitis: copias ſibi ad vendicandam
caſtellam attribui. Fuit mediuſfidius Portugallus rex incredibili magnificentia a
pariſiis exceptus. Verũ cum ad burgũdum in obſidione nantii agentẽ pacis cauſa p
horridam hyemẽ fruſtra conceſſiſſet: ad ludouicũ rediit. Burgundus enim nantiuz
tam arcte cõcluſerat: vt fame prope deficientes burgũdo permittere ſe obſeſſi deſti-
narent. Militabat in burgũdianis caſtris lõgobardus quidã comes quẽ campobaſ-
ſum appellabant. Hic vel ſuapte perfidia vel pecunia clam corruptus: a burgundo
deficiens cũ nonaginta equitibus ad ludouicũ regem venire conſtituerat. At per re
gis internuncios tardatus ne ꝓditionis particeps ludouicus eſſe videretur ad rena-
tum ꝓfectus eſt: cui burgundi conſiliũ omne patefecit. Duo vero ſuæ factionis an-
gelus & montefortus: qui eum ad proditionẽ concepraz ſequebantur: iuſſi ſunt cõ
deum petere: qui locus a nantio ſecũdo tantum lapide diſtat: ad moſellaz flumen: q̃
a mettenſibus & luxemburgis ad burgũdos cõmeatus importabatur. Quarto autẽ
nonas ianuarii renatus Varẽgeuillam ad ſanctũ nicholaum cum ſuis & heluetiorũ
copiis progrediens: & poſtridie cũ nouãuillaz adueniſſet: ad lacũ qui nõ ꝓcul abeſt
acies inſtruit. Vnam dabeſtanus comes & qui friburgũ ſuricumq̧ incolunt. Alterã

bernenſes atqꝫ ternenſes duxerunt. Atqꝫ ita partito agmine alteri ſecunduꝫ flumen
alteri per viā militarē nantium verſus cōpoſito ordine incedūt. Iam enim burgun-
dus ſuos in acie ſiſterat. & heluetios ꝗ via publica ꝓgrediebantur: tormētis appete
re ꝓperabat. Quod animaduertētes aciei ductores ſiniſtrorſuꝫ ad ꝓximū colleꝫ di
uertunt: in quos burgūdus iacobum galleotū italum: & iudocum lalanuꝫ flandriæ
primarium iudicem: bino agmine mittit. Iubetqꝫ hoſtē ab equitibus inuadi: ſequen
te illos numeroſo peditatu. Mox nihilominus heluetii qui in colle erant conuerſa ī
burgundos facie: vix credibili impetu in venienīē in ſe hoſteꝫ ꝓcedunt: ita vt ad pri
mum colubrinarū iactum peditatus omnis burgundorum fugę ſe cōmiſerit. In gal-
leotum autē ii qui ad flumen iter habebant nulla mora incurſantes totā cohortem
fuderunt. Eſt pons non ꝓcul nantio qua via eſt ad thyonuillā & luxemburgū quā
campobaſſus comes occupauerat. Ad pontē poſtq̄ fugientes burgundi peruene- Apud nātiū renati victo-
runt: inſequēte eos ferociter lotharingo: pars fluminis vadis ſe credentes: ab helue- ria.
tiis trucidabantur: pars fluctibus obruri interibant. pars qui ſiluis ſe credebāt: ab in-
colis ſine miſeratione iugulabantur. Nec ceſſauit lotharingus hoſtem ſequi: donec
adueniēs plurima nox eū prohibuit. Tum de burgūdo duce interiiſſet ne an viueret
ſollicitus: quandoquidē de eo nullum nunciū acciperet: ad mettenſes confeſtim ſci-
ſcitatum mittit: an ipſe per eorū ciuitatem euaſiſſet. At ille reuera dum ſe fuga ſalua-
re cōtendit: labente equo quē inſidebat fuerat tribus vulneribus occiſus. vno ad ca-
put ſecus aurem. ad dentes vſqꝫ pertingens. Altero ad femora. tertiū ad anū. Id cer-
tiſſima fide compertū eſt capto baptiſta adoleſcente ex colūnenſium familia. qui du
ci eodem tempore familiariſſime obſequebatur: qui nō dubia de illo indicia ꝓtenus
oſtendit. Aſſenſuſqꝫ eſt teſtimonio eius matheus portugallenſis ducis medicus. at- Pertinax in
qꝫ anthonius eius frater nothus quē lotharingus captiuū habebat. Cuius rei fidem dñm amor
vix admiſerūt artheſienſes & ii qui burgundiorū poteſtatis erant: temere atqꝫ perti- ſtulta credu-
naciſſime aſſeuerātes: eū e pugna ad germanos dilapſum eſſe. ibiqꝫ ſeptēnem pœni- litas.
tentiam vouiſſe: quā poſtq̄ expleſſet inde cū potentia reuerſurū: & ſuas iniurias vin
dicaturum. Noui nōnullos: qui in ea credulitate obſtinati: equos gēmaſqꝫ venales
exhiberent. venderentqꝫ ſi quis eas plus iuſto emeret dilata ſolutione: donec Caro-
lus eorū princeps exacta pœnitentia rediiſſent. Eam crudelitatem auxit quidam vir
horridam vitā agens inter ſueuos in oppidulo cui bruxellę nomē eſt qui cum ſtatu
ra & voce nō abſimilis carolo eſſet/nec ſe oſtētaret ſed pœnitēti par & ſemp mœſtꝰ
eſſe videretur vulgus facile hunc ꝓ carolo habuit donec euidētioribus ſignis ad ve
rum peruentū eſt. Inuentum ducis cadauer nudum in pratello quod riuulus alluit
in diui georgii eccleſia apud nātiū anno ſalutis. M.cccc.lxxvi. poſtridie epyphanio
rum domini conditū eſt. In eo loco vbi tot occiſorum corpora iacebāt lotharingus
victor ſacellum condidit: addito ſacerdote qui memoriā defunctorū perpetuo ha-
beret. Edidit quoqꝫ in pratello crucem ex lapide vbi Burgundus occubuerat. Flandrię co-
Hic me locus admonet in catalogū conferre quot flādria ab exordio rectores co mites & re-
miteſqꝫ ad hūc vſqꝫ carolum per annos fere ſeptingentos habuit/ vt hinc cautionē ctores
accipiant ii qui ſplendore principatuū & generis antiquitate elati: facili per inconſi-
derationem lapſu/fabula poſteris fiunt. Terra flandria/inſula gallię belgicę/ab oc-
cidente britannico occeano: ab oriēte ſcalde flumine: a meridie liſa amne qui in mo-
rinis oritur circūſepta eſt. tota fere paluſtris & ſiluis olim impedita/ſicut ex cęſare li-
quet. qui morinos bello aggreſſus: difficile ſibi audientes fecit/propterea ꝙ in ſiluas

ſe recipientes/q̃rendi fuerunt vt vincerentur. Eſt enim nõ parua pars flandrię etiã=
num morinorum pontifici q̃tum ad chriſtianam religione ȝ attinet ſubiecta. Et hãc
fuiſſe olim nõ procul ſiluam illi nõ temere quis putabit: quæ carbonaria ſilua in ner
uiis fuit. vbi tornacum inſignis ciuitas extructa eſt. Cuius ſpirituali ditioni altera flã
drię portio paret. Ea regio raris colonis cuȝ diu inculta & plurimis foſſis interſciſſa
mãſiſſet: latronibus patuit: q prędas ex tranſeũtibus agebãt: donec ad annũ ſalutis

Ludericus

ſexcenteſimum viceſimũ primum quidã cui luderico lilleſcuquo appellatio erat/lo=
tarii quarti francorũ regis filiam vxorem habens: cũ liberos quindecim ex ea genuiſ
ſet: maxim⁹ natu anthonius ſiluę flandrię cuſtos a lotario poſitus eſt. vocatuſq; fo=
reſtarius. Silua enim francoruȝ linga foreſta appellatur. Vnde foreſtarii nomen de=
riuatum. Sed huic narrationi rari aſſentiunt. aliis tradentibus: ludericum ex germa=
nia vxorem duxiſſe. & vicum incoluiſſe arlebecaȝ/qui vnus in illa terra erat. Vxor
autem cũ flandra diceretur: ab eius nomine fuiſſe flandriam dictam. Ludericum ve=
ro a carolo magno ſiluę cuſtodiam vt eaȝ a latronibus quietam redderet accepiſſe.

Ingecamus.

anno gratię ſeptingẽteſimo nonageſimoſecũdo ibiq; quattuor & quadraginta an
nos imperaſſe: & ei filium ſucceſſiſſe ingecamũ. qui vicoruȝ extruendorum diuerſis
flandrię locis autor extitit. Porro exacto ſui magiſtratus ãno quindecimo apud ar=

Andaquerrus.

lebecam vita excedens ſepultus eſt. Fuit illi hęres filius andaquerrus reipublicę cu=
rator atq; amplificator induſtrius. gandauũ enim/curtracuȝ atq; aldenardum: nec

Balduinus.

non caſſelletuȝ conſtruere cœpit. Relicto autem balduino filio poſt. xiii. ſui foreſta
tus annum arlebecę humatus eſt. Poſt patris exceſſum balduinus regionis admini
ſtrationem eſt adeptus. Erat Iudith ſpecioſa fœmina quæ caroli calui frãci regis cũ
filia eſſet/& edouardo (qui & adolaphus dicebatur) anglo regi nupta: mortuo ma
rito in franciam rediẽs a balduino rapta eſt & matrimonio iuncta. Qua iniuria affe=
ctus rex balduinuȝ perſequi pergit. quemadmodum a nobis ſupra relatum eſt. Ab

Brugę.

hoc balduino burgus quẽ nunc incolę brugas vocãt ędificari cœptus eſt. Ipſe vero
a ſuſcepta adminiſtratione anno decimoſeptimo vita deſtitutus in diui bertini cœ=

Balduinus caluus.

nobio apud ſanctũ audomarũ cęlebri ſepulchro eſt honoratus. anno chriſtianę pi
etatis octingenteſimo. lxxxix. Cui ſucceſſor fuit balduinus/quẽ caluum flandri vo=
cauere. qui brugas muro circũdedit. & ethelſundã edelphidi anglorum regis filiam
vxorem accipiens Liberos duos arnoldũ & adulphum bolonię poſtea comiteȝ ex
ea tulit. Decurſo autẽ accepti comitatus anno quindecimo gandaui ſepultus eſt: in

Arnoldus

cœnobio quod diuo petro dicauerat. Arnoldus patris pricipatu recepto: religi
oſe vixit. Nam apud ſanctum donatũ/qui locus brugis cęlebratiſſimus eſt ſacerdo

Balduinus.

tes duodecim a ſe inſtitutos decimaruȝ largiſſimo prouentu donauit. Fuit illi vxor
aliſa viromandorũ comitis filia/q̃ illi genuit balduinum. Ab hoc arnoldo. vt a me
ſupra memoratuȝ eſt guillermus normannorũ dux per ſpeciem recõciliationis nõ
longe a pinquiniaco trucidatus eſt. Exactis aũt in principatu. xxxviii. annis ganda=
ui apud ſanctum petrum traditus eſt ſepulchro. anno chriſtianę miſericordię non=
genteſimo ſexageſimoquarto. Poſt quem ſuſcepit filius comitatum: trium annorũ
comes. Quo tempore data eſt illi vxor matildis emano ſaxonum duce nata. quę pe

Arnoldus

perit arnoldum. Huic balduino ſepulchrum cũ ſuis maioribus apud gandauuȝ fu
it. Cuius ſucceſſori arnoldo qui iuuenis nomen accepit: cura & diligens ſollicitudo
extitit ſubiectum ſibi populum iuſticia continere. Nam tametſi timori eſſet: amaba=
tur tamen vehementer propter ſummam eius ęquitatem & perſeuerantẽ iuſticiam

amicitiam iniit berengarii regis italię:cuius filiam ſuſannaꝫ thori participem aſſum
pſit. A recepto comitatu anno primo & vigeſimo:dum fluit annus ſalutis nongēte
ſimus octogeſimus octauus moritur/relicto filio Balduino cognomento pulchra — Balduinus
barba. Cui vxor fuit ennia filia guichardi luxemburgorū ducis. Pręfuit flandrię an- — pulchra bar
nis.xlvii.ſuſcepto filio/qui balduinus de inſula vocatus eſt. Sepelitur gandaui cum — ba.
maioribus ſuis. A cuius morte comitatū adminiſtrauit balduinus inſulanus annos
duos & triginta a quo diui petri de inſula templum extructū eſt. Eſt enim inſula mu
nitiſſimum & populo frequens cū firmiſſima arce oppiduꝫ flandrię finitimū. Huic
fuit vxor aliſa philippo francorū rege nata.q̄ duos liberos mares enixa eſt: baldui- — Balduinꝰ in
num & robertum & fœminā.quę guillermo notho normāno duci(a quo regnum — ſulanus.
anglię vindicatū eſt)nupſit. Orta inter germanię imperatorem & hunc balduinuꝫ
ſimultate:balduinus comitatū qui aloſteñ.nūcupatur occupauit. Sed cōpoſitis tā- — Balduinus.
dem diſcordiis impator balduino comitatū in feudum dedit. Hic ſucceſſorem ha-
buit filium ludouicum cui pio cognomē inditū eſt.exqꝫ richilde comite hanonię ꝑ — Ludouicus
genita duo liberi fuere/arnoldus & balduinus. Subditis amātiſſimus maxime pro- — pius.
pter benignitatē & egregios ipſius mores fuit. Tertio autē ſuę adminiſtrationis an-
no vita defectus in henone monaſterio ſepelitur. Arnoldus qui illi ſuffectus eſt/cuꝫ
bellum aduerſus robertū friſonū ducem mouiſſet occubuit. Poſt quē balduinꝰ bal- — Arnoldus
duini inſulani nepos comitatū eſt adeptus:quem cū gaufrido in paleſtina militaſſe — Balduinus.
ſupra ſcripſi. Accepta autem gertrude vxore filia ducis ſaxonum/ quam hollandiæ
comes moriens reliquerat/marē vnum robertum & fœminas duas excepit. Eiꝰ opꝰ
eſt apud caſſelletum diui petri eccleſia vbi viginti ſacerdotes aſſignatis annuis pro-
uentibus collocauit. Rexit flandriā annos duos & viginti. Eo abſumpto: robertus — Robertus.
ſuſcepit principatū/& ad recuperandam de mahumeti ſeruitute hieruſalem operā
cum gauffrido de buyllone dedit. tulitqꝫ ex filia guillermi normāni ducis balduinū
Erat illi conſobrinus ſacerdos ſancti donati brugenſis prępoſitus/quē flandrię can
cellarium aſſumpſit. Iuſſitqꝫ perpetuo decreto eū poſthac eadem dignitate fungi q
præpoſitus haberetur. Sepultus eſt attrebati apud ſanctuꝫ vedaſtū:poſt annū.xvii.
ſui principatus. Succeſſor balduinus cū margaritam bolonię comitis filiam vxoreꝫ — Balduinus.
accepiſſet:nec inde liberos haberet comitiali morbo affectus:monachatuꝫ profeſſꝰ
eſt/deſignato hęrede carolo reginę dalmatarū filio/qui ei conſobrinus erat. Apud
ſanctum bertinum ſepulturam accepit:cū annos octo flandriam gubernaſſet. Pari — Carolus.
annorū numero carolus miniſtrauit. Hic cū rei diuinę apud ſanctū donatū adeſſet:
in oratorio/ab inimicis & quidem familiaribus occiditur. Inde comitatū vſurpauit
guillermus vicecomes yprenſis:qui vxorem ex filia caroli dalmatę duxerat. ſed ſecū
do menſe ab vſurpato comitatu interiit:nullis liberis relictis. Cęteruꝫ dux norman- — Guillermus
norum guillermus/caroli primi cōſobrinus/rege francorū ludouico adnitente:eie-
cto guillermo yprenſi flandriam occupauit:deteriora omnia faciens. Quamobrem
flandri thericum/quem dux dauꝫay ex gertrude Caroli auia ſuſceperat/accerſunt. — Thericus.
Hinc excitato bello/cū thericus in oppidum aloſtuꝫ ſe recepiſſet:a guillermo nor-
manno circūſeptus eſt. At guillermus duꝫ obſidionem pertinaciſſime continuat ſa
gitta percuſſus vita exceſſit. Exactis menſibus quindecim poſt q̄ flandriam intraue-
rat.impoſitus eſt honorifico mauſoleo/in diui bertini ęde:quę eſt apud ſanctuꝫ au
domarum. Fuit illi ſucceſſor thericus/quem bello ꝑſecutus erat/& flandria extrude
re conabatur. Hic apud damyatam atqꝫ hieroſolyma ſub ludouico francoruꝫ rege

ordines francorum militum duxit: vnde reuerſus domum/aliquid de chriſti ſangui
ne extuliſſe traditur/quem in ſancti baſilii templo apud brugas repoſuit/monumē
tum ſcilicet chriſti paſſionis/quod a flandris maxima veneratione colitur. Sibyllaꝫ
vxorem duxit ſicilienſi rege prognataꝫ.hinc philippus & margareta prodiere. Mar
garetam balduinus hannonius comes vxorem accepit. Patri therico apud vatenas
Philippus poſt ſecūdum & quadrageſimū annum ſui magiſtratus ſepulto: ſucceſſit Philippꝰ
hieroſolymiticā expeditionem ſecutus. A qua rediens: quandoquidem liberis care-
bat: yſabellam ex ſorore neptem/Balduini hānonii comitis filiam Philippo augu-
ſto adoleſcenti vxorem dedit: ſicut in ipſius auguſti geſtis ſcripſimus. Inuenio hunc
neſcio quamobrem depræhenſum/& in vinculis habitū interiiſſe: & in claraualle ci
ſtertii ordinis cœnobio humatū: āno chriſtianę paſſionis Milleſimo nonageſimo.
Balduinus. Tenuit deinceps flandriaꝫ balduinus gratia cōnubii quod cum margareta therici fi
lia contraxerat. Pręfuit regioni cum laude. tulitqꝫ ex vxore liberos mares duos. bal-
duinum qui hieroſolymorū imperium adeptus eſt/& philippuꝫ namurci comiteꝫ
duas p̄terea filias margaretā q̄ philippo auguſto tradita ē: & alterā brabātini ducis
Balduinus. vxorē. Hunc ſecutus eſt balduinus qui flādrię atqꝫ hanonię principatū moderatus
eſt. Sed duabus ſuſceptis ex vxore fœminis iohanna & margareta: in paleſtinam cū
chriſtiano exercitu mox proficiſcens: poſt egregia multa militię opera in conſtanti
nopolitanum imperatorē aſſumptus eſt. inde a ſarraceno hoſte interceptus: nullo
poſt tempore cōparuit. In demortui locuꝫ filia eius iohanna flandris hannonibuſ-
Ferrandus. qꝫ imperauit/ accepto in virum ferrando/ portugallo genere oriūdo: frācis admo-
dum infeſto. Quam ob rem othoneꝫ germanum imperatorem ſecutus/ dum bellū
aduerſus philippū auguſtum francorum regē gerit: captus: in arcę cui luparę apud
pariſios nomen eſt aſſeruatur. Mortuo ſepultura fuit in monaſterio marquetenſi.
Iohāna vero viduitatis perteſa/ſecūdas cum thoma ſabaudi ducis filio nuptias cō-
trahit. Quarto deinde anno vita excedens cuꝫ ferrādo apud marquetas ſepulta eſt.
Margareta. Eius enim monaſterii inſtitutrix non procul ab inſula fuit. Huic ſoror Margareta
ſuffecta flandriæ hannonięqꝫ comitatus ānos trigintaquattuor gubernauit magni
animi fœmina. Semel enim atqꝫ iterū nupſit. Ex priore viro boſſardo/ qui ex anglo
rum regum familia prodierat iohannē filium genuit: breuis vitę puerum. Ex altero
guillermo dāpetro guido natus eſt & guillermus. Guidonem qui matre recuſante
fegardi de betunia filiam ſibi copulauerat diu a ſe relegauit. Iohannem quoqꝫ alte-
rum filiū maiorem natu perſecuta eum exhęredare ſtatuit. Quæ cauſa fuit guidoni
cū matre reconciliationis. Eapropter exurgens guillermus romanorū rex/& hollā
diæ dominator (cuius filiaꝫ iohānes dauēnes habebat vxorē) genero aduerſus mar
garetam auxiliatus eſt. Verū ludouicus francorū rex/cuꝫ medius arbiter acceſſiſſet
ex parlamēti decreto pronnnciatū eſt: iohanni deberi hannoniam. Flandriam aūt
matre defuncta guido poſſideret. Mors paulo poſt terris eripuit margaretam: quę
Guido apud flynas in monaſterio eiuſdem nominis (quod a duaco flandriam verſus mili
aribus quattuor diſtat) monumento honorata eſt. Ideo flandrię comes Guido eſt
effectus. Cui annos ſex & triginta præfuit/liberis taꝫ maribus q̄ fœminis fœcūdus.
Quinqꝫ enim ex priore vxore maſculos extulit: guillermū: robertū: balduinum phi
lippum & iohannem: qui leodienſiū pontifex extitit. filiarū quę quattuor fuere no
mina non inueni: præterq̄ uniꝰ philippetę quæ anglo regi deſponſata ante nuptia
rum diem pariſii interiit. Ex ſecūda quę namurco principabatur filios tris & filiam

vnam generauit.quę comiti gheldrenſi data eſt vxor. Hic guido anglis amicus eos
ad bellū ſecutus eſt. Tandem cū filio roberto captus vinctuſqꝫ moritur. Cuius ca-
dauer apud flynas humari rex permiſit/ Anno Milleſimo tricenteſimoquarto.
Rebellantibus autem ob guidonem captum flandris & tandem a philippo ſubiu- Robertꝰ de
gatis:pax data eſt/promiſſis philippo multis nūmorū milibus.Cuius cauſa inſulā bethunia.
duacum & orchias ab eis in pignus rex accepit.Poſt guidonem roberto de bethu-
nia flādria obuenit.factuſqꝫ auctior eſt bethunię atqꝫ tenerę mōdę acceſſu. Attreba
tes quoqꝫ hunc ſibi patronū & defenſorē(id eſt vt illorum ſermo eſt) aduocatū aſ
ſumpſerunt.Ex vna vxore caroli ſicilię regis filia carlomanus illi natus eſt.quem fe-
runt inter ſcapulas crucis ſimulachrum ex matris vtero attuliſſe. Sed cū matre non
multo poſt tempore obiit mortem.Ex altera cui niuernū atqꝫ rhetelium attinebant
mares duos Balduinum & robertum:quattuor inſuper fœminas excepit. Philip- Robertus.
po autem pulchro cum robertus infenſus eſſet:propterea ꝙ profecturo hieruſalē Philippus
ſexcentos auxiliares milites robertus mittete recuſauerat)philippus tris quos habe- pulcher
bat filios in comitem cum ingentibus copiis ducere iubet.Sed profectus nulla re gē-
ſta exercitus domum ſe recepit.Defuncto tandem philippo:& mox ludouico huti-
no:in philippi longi beniuolentiā eſt admiſſus. Mortuo ſepultura apud ypras fu
it in diui martini cœnobio anno dominici natalis Milleſimo.ccc.xxxii.poſt octauū
& vigeſimum annū ſui principatus.Comitatum protenus aſſumpſit Ludouicus ni Ludouicus
uernenſis comes ludouici filius qui franci regis filiā margaretā vxorem acceperat. niuernenſis.
Nam ex conditione nuptiarū conuenerat:mortuo hoc ludouico filium eius in flā-
driam recipiendū.Quam ob cauſā indignatus robertus caſſellanus:bellū in ludo-
uicum niuernenſē excitat.Sed parlamentei ſenatus definitione ſedatū eſt:vt in Ca-
roli pulchri vita annotauimus. Occubuit apud creciacū ludouicus relicto Ludoui-
co filio qui de marla cognominatus eſt & brugis in beati donati ęde ſepultus. Lu- Ludouicus
douico de marla niuernū & rhetelīū cū ſalinis& machlinia acceſſerūt. Moxqꝫ ma- de marla
tre margareta vita defuncta:artheſiū atqꝫ burgundiā adiuit.duxitqꝫ vxorē mar-
garetam brabantino duce progenitā/quæ alteram margaretā enixa eſt:& duci bur
gundionū philippo in connubio data qui.xv.annū agens interiit.Inde ad iohan-
nem francorū regē burgundia pertinuit.Quā paruo poſt tēpore cū filius eius phi
lippus cui audaci cognomen fuit margaretā huius ludouici de marla deſponſaſſet
philippo rex donauit:iis legibus quas in iohannis geſtis lector agnoſcet. Humatꝰ
eſt ludouicus apud ſanctū petrum inſulanum. Deinceps ſucceſſit philippus audax
omniū quę ſocer eius ludouicus poſſederat hęres genuit ex Margareta iohannem Pphilippus
anthoniū præterea brabantię poſtea ducē/ lothriciqꝫ & lemburci principē & phi audax.
lippum:qui niuerno rhetelioqꝫ principatus eſt. Fuerunt itē audaci ex eodem con
iugio fœminæ tres.Prima duci auſtriæ:altera ſabaudię: tertia Guillermo hanonio
comiti nupſit.Extruxit in agro diuionenſi cartuſiorū ędes/vbi voluit mortuꝰ ſepe-
liri.De iohanne filio quia ſupra abūde ſcripſi:non producā hyſtoriam.Eius ſceleris
eſt quicquid hactenus ſimultatis & bellorum franci principes excercent.Suſcepit ex Iohannes.
margareta bauarię ducis filia marem vnū philippū & fœminas ſex. Vna quę agnes
dicta eſt iacobo borbonio iuncta eſt.Hic aduerſus aurelianorū ducem grauiſſima
vſqꝫ ad internicionē odia exercuit. Tandē apud monſtrolium quod ad yonę am
nis oſtium collocatum eſt trucidatus:& inde ad cartuſios diuionenſes elatus huma
tur anno chriſtianæ reſurrectionis.cccc.xix.ſupra mille/poſtq̄ annos.xv.flandriā

Philippus

adminiſtrauerat.Philippum vidimus vna cum vtraqꝫ burgundia atqꝫ flandria: ar-
theſium:brabantiam/lothricū:lemburgum:hanoniam:hollandiam:ȝelandiam &
friſiæ parteȝ/cū ſalinis machlinia & namurco obtinere.Illi deinde acceſſit luxembur
gus.Hic patre interfecto anglorū partium fuit.Cum autem vxores tris habuiſſet ex
poſtrema yſabella quæ rege portugallo oriunda erat tris liberos excepit anthoniū

Iodocus.

& iodocum quos cita mors abſumpſit.& Carolū:Gandauos qui ſuo more ſeditio
ſo tumultu rebellauerant nō ſine ſuorum iactura tandem compeſcuit pœnaqꝫ affe-
cit.Defunctus brugis:diuione in ęde cartuſiorū ſepultus eſt: āno ſalutis Milleſimo

Carolus.

quadringēteſimo ſexageſimoſeptimo.xviii.kalēdas auguſti.Patri philippo ſucceſ-
ſit hic Carolus de quo pręſens narratio texitur a renato lotharingorū duce fuſus.fi
lia eius maria ex familia borboniorū ducum per matrem genita maximilianū federi
ci germanorum imparoris filium virū accepit.Ex quo philippū & margaretam cuȝ

Philippus
Margareta.

extuliſſet:equo lapſa & inde paruo poſt interuallo moriens/quotquot carolus ꝑn
cipatus tenebat Philippo filio reliquit.Ad hunc moduȝ poſt vnum & triginta flan
driæ comites potētatu illuſtris burgundię clariſſimū nomen in ſua familia Carolus
extinxit. Niſi ꝙ illi fuerunt ſuperſtites aliquot fratres nothi quos ex multis mulieri-
bus Philippus eius pater ſuſceperat.   Sed de Lotharingo reliqua perſequamur.
Carolo duce mortuo ꝓtenus in burgundiam exercitū ducit quam totam poſt pau
cos dies Ludouici nomine recuperat.Secuti burgundos ipſi antiſſiodorēſes regi pa-
ruerunt.   Certior factus de burgundoruȝ interitu ludouicus turonum linquens
poſtq̄ ſuo more varias diuæ mariæ ędes muneribus honeſtaſſet:Nouiomenſes adi
uit.Breuiqꝫ tempore mondiderium Peronam Abbatiſuillam Mōſtroliumqꝫ cum

Attrebates
obſtinati.

aliquot locis vſqꝫ ad attrebates occupat.attrebates vero pugnaciſſimi & duri animi
populus parere detrectarunt:recepto in ciuitate flandrenſi præſidio. Interim dū cū
ctantur attrebates regi obtemperare:Ludouicus grandē exercitum & belli appara-
tum cogit . Sed tandem captā ciuitateȝ quæ ſeorſum centū fere paſſibus ab oppido
loco editiore ſita eſt:& raro muro munita inſtaurat:aduerſus oppidanorum viȝ at
qꝫ iniuriam.ad quos ex aliis recenter recuperatis locis multi odio nominis franci ꝓ-
fugerant.Quibus tanta temeritas fuit:vt per muros & publicos parietes furcas ſcul
perent appenſis albis crucibus:tanq̄ ipſum regem francoſqꝫ ſuſpendio dignos arbi
trarentur.Fuerunt qui pudēdas partes reuelatas e muris militibus oſtentarent con
uiciantes regi. Venere tamen ex oppidanis ad ludouicū aliquot ex primorib⁹. Qui
hanc concordię formulam reportauerunt. Manerēt ipſi in regis fide atqꝫ poteſtate
Vectigalia & fiſcum regii quęſtores adminiſtrarent.pecuniam inde quęſitā Maria
caroli burgūdi filia vnica:ab ipis regiis miniſtris acciperet: donec regi ꝓmario prin-
cipi ſuo debitam fidem pſoluerit.interim nullum regium præſidiū oppidani recipe
rent.   His ita compoſitis ludouicus ad oppidanos mittit borbonium cardinalē:
petrum doriolum cancellariū:Guyotum potū & philippum deſquerdum : qui ab
attrebatibus fidei iuramentum exigant. Quo ſancte(vt putabatur)ꝓſtito:cū legati
in diui vedaſti cœnobio diſcumbunt:pars perditorū hominum inſurgens:clamo-
re(vt in ſeditione ſolet)ſublato in cœnobium ꝓcurrit:frequēter vociferans occidi
te occidite:a legatis tamen temperatum eſt. Qui protenus in ciuitatem ad Ludoui-
cum ſe recipiunt.Quam iniuriā diſſimulans rex:morinū petit.Inde hiſdinum occu-
pat:& paulopoſt arcem emiſſis qui in eā confugerant cum ſuis fortunis militibus.

Dum hiſdini eſſet ludouicus:attrebates ſimulata ad euȝ legatione admiraldum

adeunt:petẽtes vt bona eius venia hiſdinũ ad regẽ mittere ſuos nũcios liceat. Acce-
ptis ab admiraldo de profectione litteris:octodecim (odardo butio duce) oppido
egreſſi:flandriam verſus iter conſtituunt:eo cõſilio vt mariam caroli filiam conue-
nirent. Cuius doli ꝓuidus admiraldus:quoſdam ex ſuis exploratũ legatos miſerat.
Qui in fraude depræhenſos ad ludouicũ omnes perducit. Hi vltimo ſupplicio affe
cti ſunt. Odardo capuciolum pellibus aduocati more ornatum appoſitũ eſt. Erat
enim publicus attrebatium ꝓcurator:& in eo amictu caput amputatũ:tignoqꝫ ſub
latum:cum inſcriptione. Hoc odardi caput eſt. Hac attrebatium perfidia irritatus
rex:dũ boloniã religionis cã pergit:circũuallare oppidum iubet. Reuerſus bolonia
tormẽtis muros turreſqꝫ quatit. Extruxerãt oppidani ꝯtra ciuitatẽ ꝓpugnaculum
quo ſe tuẽtes ciuitatẽ maxime infeſtabãt. At tormentorũ violẽtia ꝓpugnaculum a
francis ita deiicit:vt in oppidũ longe patẽs ꝓſpectus eẽt:Simulqꝫ ludouic⁹ oppida-
norum bona militi diripiẽda publicat:quãobrẽ animoſior factus:q̄ maximã ſpẽ di
ripiendi oppidi miles capiebat. Verũ impẽdenti ꝑiculo ꝑterriti oppidani ad ludo-
uicũ mittunt:miam implorãtes:quã ꝑter multorũ voluntatem impetrarũt:admiſe
runtqꝫ ad ſe regis copias quantũ regi viſũ eſt.nec tñ obprobriis abſtinebãt in mari
am caroli hęredẽ ꝓpenſi. Quã lõge a ſe in flandria agentẽ nõ minus q̄ numen aliqđ
obſeruabãt:ita vt quidã ob ꝑfidiã in regẽ capite dãnati:cũ ſecurim ceruici diſtrictã
vnico euadere verbo potuiſſent:mori ꝑtinaciter maluerint q̄ dicere viuat rex. Mul
ctati ſunt attrebates multa fuſi celatiqꝫ argẽti copia.nec eo magis demiſſiore animo — Attrebatiũ pene.
erant:quãobrem veteres loci incolas ludouicus in penitiorẽ franciã transfert: voca — Franciſia
tis ex reliquo regno nouis colonis:quos in illorũ locũ velut in nouã coloniã mittit
mutatoqꝫ nomine:franciſiã attrebatũ vocat. Interim magnopere ſtudet ludoui
cus quõ mariã caroli filiã ad ſe traducere poſſet. Promittit itaqꝫ puellę maritũ ex re-
gio genere dare:nec ſinere eã diſpendio aliquo affici:ſed ditionẽ q̄ ad eã ꝑtineret tã- — Maximilianus mariã Burguudã deſponſat.
q̄ ſuã defenſare. Cuius rei cã oliueriũ dãmam regiũ tonſorẽ q flandrenſis erat ad eã
mittit. Non eñ franco alicui principi rex ſatis cõfidebat:ne legationis munere fret⁹
pernicioſũ qcq̄ machinaretur. Oliuerius aũt poſt q̄ ad mariã venit ſolita temerita-
te vſus:vel ꝙ ita in mãdatis acceperat:petit apud mariã ſeorſum colloquiũ habere.
Quod cũ puellę pudori atqꝫ celſitudini nõ cõueniret:ſermonẽ priuatim facere non
impetrat. Sed ea q̄ a ludouico acceperat dicere pñtibus ad hoc a maria delectis ꝓce-
ribus illũ oportuit. Nec legato fides habita eſt. Igitur ad ludouicum inanis reuertit.

At flandrẽſes tametſi oẽm belli rationẽ vitare cuperẽt frãcis tñ relictis ad germa-
nos reſpiciunt. Erat frederico alemãno imperatori filius maximilianus vnum & vi-
geſimum annũ agens. Cum hoc nuptiarum fœdera cõciliant. Nam ꝙ pater ad im
peratoriam maieſtatẽ plurimum theſaurũ per annos ferme quinquaginta quibus
imperiũ adminiſtrauerat adieciſſe putabatur:ſpes illis erat magni aduerſus regẽ frã
cum ſubſidii. Ea re cognita ludouicus hẽricũ hiſbucũ colonienſem qui a puero apđ
eum fuerat educatus:ſpecie viſendorũ amicorum ſuorum in alemanniam ire iubet:
vt reuera exploraret quid de nuptiis ageretur. Henricus cũ argentinam veniſſet co
gnoſcit de ineundo fœdere conuentũ apud francfordiã ad kalendas iunias edictũ
eſſe.quo ipſe imperator & cum eo maximilianus:ipi quoqꝫ flandrenſes conuenirẽt
Curat propterea ludouicus frencfordiam nũcios mittere:eiuſqꝫ negocii munus mi-
hi committit mãdans oratoris nomen non prius aſſumere:q̄ compertũ mihi eſſet
qui germani principes ſuas partes tuerentur. Sũma legationis fuit francfordię in cõ

uentione ipſa memorare quę amicitia inter imperatores regeſq; francos diu permã ſerit.quibus legibus atq; inſtitutis pſeuerauerit beniuolentia. Mariã burgundi hæredem feudi legibus erga ludouicum aſtringi:longo vſu obſeruatum eſſe:ne q̃ illuſtris inter francos fœmina viro peregrino iure nuptiarum rege inconſulto coniungatur.Decere illam patriis obtemperare inſtitutis.imperatorię dignitatis & fidei eẽ non violare amici iura. Tẽperet igitur fredericus ne id cõmittat quo veteris amicitię ſanctitudo offendat. Talibus mãdatis edoctus apud argentinã henricũ hiſbucũ offendi. Vbi dies ſex imoratus:cũ de cõuentu francfordieſi nunciũ nullũ accipimus fama aduolat maximilianũ p rhenũ amnẽ coloniam petere. Eo ꝓpterea feſtinãtes: maguntiã ꝓficiſcimur.quo marię quoq; oratores ſe ꝯferũt.rati maximilianũ in eaʒ ciuitatẽ aduẽtare. Verũ nulla ſtatione magũtię facta ꝑterlabit & coloniaʒ p paucis comitatus ꝯtendit. Quẽ & nos itẽ ſecuti:coloniã ꝑuenimus clã ſciſcitantes:qſnã ꝑnceps francorũ amicitiã ſequebat:cui litteras q̃s ꝑmultas a ludouico habebã redderemus. Vnũ tñ neq; ſatis pſpectũ iuliaci ducẽ cõuenimus. Qui legatione accepta rñdet:nos tarde qdem (negocio expleto) aduẽtaſſe.ſe maximiliano fide aſtrictũ eẽ:a q̃ ſine dedecore reſilire nõ poſſit.neq; tuto nos diu in eis locis diuerſari poſſe q̃ inimica nobis eſſent.Sed tñ obnixe curaturũ:ne qd nobis aduerſetur. Poſt dies viginti qbus maximilianus ꝓfectionẽ in flandriã parat:eo quo colonia egreſſus eſt die aquiſgranũ acceſſimus.Quo ꝑterea maximilianꝰ cẽtũ ſupra mille tñ eqtibus ſtipatꝰ ſe cõtulit.Poſtera aũt die ad ludouicũ q̃maximis potuimus itineribꝰ p leodios primũ inde p campaniã atq; artheſiũ feſtinãtes rei a nobis geſtę fecimus certiorẽ.Erat eñ per hos dies morini:ꝑmiſeratq; ad ſanctũ audomarũ magnã copiarũ ſuarũ partẽ:vt locũ obſidione cingeret. Redierant eo tpe ex anglia uienenſis archieps & oliuerius ruffus:q ludouico rettulerant edouardũ polliceri auxiliũ:miſſurũq; in hollandiam ſupra viginti militũ milia(ſi ita ludouicus volet)q terrã ipam occupẽt.Inter hęc dubius rex aio pendebat quorſum inclinaret:cũ ſubito defertur:maximilianum ſexdecim milibus armatorũ potentẽ baſſeyã aduenire.Qua re adductus copias ꝓtenus a ſancto audomaro reuocat.Cameracũq; ꝓfectus:copias maiores ꝯtrahit : nũq̃ ſatis

Cameracenſes.

ſui ſecurus. Admiſerant eñ ludouicum cameracenſes appoſitis legibꝰ.Cuius rei nõ multo poſt eos pœnituit marrafino illis pręfecto:qui ex ſacris reliquiis auro argẽtoq; (vt fama fuit) detracto:ſe ditauit.Itaq; torque multi ponderis ornatus cũ ad ludouicum veniſſet:illi occurrẽs briquebecus torquẽ venerari ſimulauit ꝙ ex ſacris rebꝰ conflatam eſſe accepiſſet.Cunq; torquẽ palpare tentaret:noli inquit ludouicus tangere:res enim ſacra eſt.Eius ſacrilegii marrafinus non taʒ autor fuiſſe fertur q̃ ille cui iohannes de daillon nomen erat:a quo grauia attrebates etiaʒ incommoda acceperunt.Ludouico autem religioſa cura inceſſit ablata cameracẽſibus reſtituere. Studebat enim eos ſibi ſubiectos perpetuo & parlamenteo ſenatui reddere audiẽtes licet ad germanici imperatoris ditionẽ pertinerent. Ex cameraco ſenatum parlamen-

Dux nemorſi.

ti ludouicus nouiomũ accerſit. Vbi de iacobo nemorſi ducis (quem carlati dephenſum diximus) quęſitum eſt.Qui propterea ꝙ poſt habitã apud rionem cuʒ rege cõcordiam cum hoſtibus ſenſerat quarto nonas auguſti ob lęſam maieſtatem morte dãnatus:capite apud pariſios in foro publici mercati apud hallas punitus eſt.& eiꝰ cadauer a fratribus diui Franciſci in eorum eccleſia ſepultum. Per eos dies ortis inter principem Auraycenſem & Craonum ob Burgundiæ adminiſtrationem inimicitiis:dum res bello decertatur: Auraycenſis a fratre adiutus qui Caſtelliguyonis

dominus appellabatur:& claudio valdrayo: guyũ in ſequanis oppidum accedens
a craono impetitur. Vbi cõmiſſa pugna cecidere vtrinq; qngenti ſupra mille arma-
ti:quamobrem quia francis victoria fauiſſet:ſupplicationes decretę ſunt. Eodez
ꝑterea tempore dux gheldrenſis mille & qngentis alemãnis inſtructus:tornaci ſub-
urbia cremare cõſtituens:a tornacenſibus primo cõflictu occiditur.& in vrbẽ infer
tur.Secũdo vero erũpentibus in alemãnos equitibus francis.cũ aliquot vrbis inco-
lis cędẽ fecere duorũ miliũ:ſeptingentis viuis cõpręhenſis.Et cũ flandrenſes ad blã-
cam foſſam multo numero caſtra haberẽt:miſſis in eos copiis profligati ad duo mi-
lia cecidere.Reliquorũ in fuga depręhenſorũ duo quoq; circiter milia corruerũt.In
ſequanis vero quos altos vulgus burgũdos dicit:non paruã francorũ cędẽ auray-
cenſis apud greyũ & alia ad ararim id eſt ſagonã loca fecit:eorũ imprimis q ſub Sala
zardo & conygano ſcoto militabant. Eadẽ tempeſtate caroli magni & diui Lu-
douici ſimulachra q̃ in ędibus palatinis apud pariſios inter regũ ſtatuas ſuo ordine
poſita erant:ad caput aulę.vbi ſacellũ conſtructũ eſt:iubente ludouico poſita ſunt.

Gheldrenſis dux capitur

Flandrenſes cęduntur

Accidit ꝑ id tempus in anglia edouardi in fratrem clarẽtię ducem dira ſententia.
Cõſtituerat clarentię dux ſorori q̃ burgundo duci olim nupſerat auxiliũ ꝑter edou
ardi conſiliũ ferre:quãobrem cōꝑhenſus & in vincula cõiectus multis poſt inter-
iectis diebus cõſilio ad edouardi pręſentiã aduocato.dux hanc in ſe ſententiaz acce
pit.Ex londonienſi arce extra ciuitatẽ ad patibulũ traheretur.ibi conſpiceret inteſti
na ſua cremari:cui mox caput tolleretur:& cadauer quadrifariã ſecaretur.Sed a tam
ignominioſa dãnatione(hortante matre)tẽperatum eſt.Eius tamen ſupplicii gen⁹
hoc fuit.Itaq; in maluatici vini dolio viuus extinguitur.& inde exẽptus capite trun
catus eſt.Alterã mortis cãm angli afferunt ꝙ ille regnũ expulſo Edouardo affecta-
rat.Gaudet ſiquidẽ anglorũ gens/vel exactione & exilio:aut nece ſuos reges cõmu
tare. Per hos dies edouardus miſſo hiſdinũ ad regẽ hauarto:res flandrenſiuz cõ
ponere fruſtra tẽtauit. Interim quia cõdeti ꝑſidio tornacenſes infeſtabanẽ: ita vt
cõmeatus ad illos difficile importaretur:ludouicus oppidũ cũ arce recepit: diſcedẽ-
tibus inde cuz ſuis fortunis militibus.Cõdeto capto:cameracũ:moxq; attrebatum
ludouicus petit.Quo maximilianus flamingiq; de pace ad regez legatos mitttunt.
Promittũt relicturos ſe ludouico artheſiũ:duacũ:inſulã:orchias:ſanctũ audomarũ
cũ vtraq; burgũdia:ſi ab armis rex ceſſet.His ꝓmiſſis confeſtim credulus rex came-
racũ queſneyũ bouchiuiũq; cũ reliquis q̃ occupauerat locis flandrenſibus reſtituit.
Et vt fidẽ promiſſis detrahere nõ putaretur maximilianus: caſtra inter duacũ attre-
bateſq; locat.vnde cũ ludouico expeditior cõgreſſus eſſet.Duxit regẽ multis verbis
maximilianus.nec fidei ſatiſfecit. Interim carolus de ambaſia burgũdo bello a lu
douico præfectus multas arces atq; oppida q̃ ad hoſtes deſciuerant recuperat: bel-
uenceſq; quadraginta milibus nũmum aureorũ mulctat.Mittuntur paulopoſt at-
trebatum a maximiliano oratores:quibuſcũ ꝑter vnius anni inducias nihil actũ eſt.
Redeunte a picardis Ludouico:vt erat in ſuperos magnopere deuotus:diui marti-
ni turoneñ.exterius feretrum quod ferreũ erat:ex ſolido argento fabricare mandat.
Opus ipſum vſq;quaq; abſolutum ducentis milibus librarum turoneñ. conſtitiſſe
fertur.Nec differt conſilium aurelianis habere.Vbi eius loco petrus belliioci domi-
nus præſedit:conſidentibus plurimis maiorum eccleſiarum ſacerdotibus atq; ſtudi
orum generaliũ inſigniumq; ciuitatum legatis.Enimuero de pragmatica ſanctione
de qua varię ſententię ferebantur:deq; eccleſiarũ annatis: quarũ gratia ingens e re-

Edouardi i frẽz ſeueritaſ

Maximiliani aſtus.

Feretrũ diui Martini argenteum

Contio aurelianeñ.

gno francorum pecunia romaȝ quotannis exportabatur inquirere cupiebat:adhi-
bita moderatione:ne tantũ nũmorum romana auaritia ſine rei chriſtianę commo-
do exigeret. Ad eã rem aduerſus romanorũ ambitioneȝ ludouicus ſublimi ingenio
& doctrina viros apud ſe(cõſtituto illis ſtipendio)alebat. Inter quos martinus co-
gnomento magiſtri theologus doctor fuit:litteratura celebris qui de quattuor vir-
tutibus quas vocant cardinales laudatiſſimũ ſcholaſticis volumẽ ſcripſit:non mul-
to poſt morte abſumptus. Sed mox cœpti pœnitẽs ludouicus aureliam cũ veniſſet
contioneȝ diſſoluit:dicens ſe eandẽ lugduni poſtea habiturũ. Per eos dies apud
Hermophrodita aruernos in cœnobio iſſorienſi monachus quidam cũ hermofrodita eſſet: grauid⁹
monachus par- eſt effectus:aſſeruatuſqꝫ ſumma diligẽtia donec parturiuit. Eadem prælterea regi
turit. one leo domeſticus dñi ſui domo elapſus:compluresviros fœminaſqꝫ vorauit:do
nec egreſſus in eũ cũ multitudine incolarũ dñs cuȝ forte leo apparuiſſet:cognito do
mino ad eũ ſe belua contulit. Quam cõfeſtim multis telis turba cõfodit. Apud attre
bates ſymon courthoſius ludouici ꝑ artheſiũ vniuerſalis ꝓcurator:malę fidei hõ ſi-
mulat ſibi in flandria negociũ eſſe:quo per inducias(ꝗ poſitę erant)ꝓfectus mariaȝ
maximiliani vxorem adit:ante omnia precatus ſe in ſeruũ illa recipiat. Illi quidẽ ob-
ſequi ꝙ regi malle:cũ ad illam artheſii comitatũ ꝑtinere maxime conſtet. Si in officio
quod a ludouico habebat ꝑ eaȝ confirmetur ſe nõ minus fidũ fore ꝙ ſuam familiaȝ
ꝙ burgundę domus celſitudinẽ olim ſecuta eſſet. maria(cuius ſtudiũ erat multoruȝ
amicitiã comparare)homini aſſentit:eumqꝫ ad fidẽ & iuſiurandũ admittit. Ille offi-
cii & marię benignitatis ſecurus ſpe bona domũ reuerſus:accuſatur ꝑfidię. Captuſ-
qꝫ & turonũ ad regem ductus:poſtꝙ crimen cõfeſſus eſt capite truncatur: tale fuit ꝓ
mium ꝓditoris. Per eos dies anno ſalutis. M.cccc.lxxviii. machina ingẽs (quam
Bombarda. bõbardam dicũt)turoni conflata:& inde pariſiũ vecta:triſte ſui ſpectaculũ prębuit.
1478 Ad diui anthonii portã extra muros cũ inſtrata & compoſita prorſus a peritis eius
operis eſſet:duȝ pila ferrea põdere quingentarũ librarũ in cauũ machinę deuoluit:
ignem excutit quo pila ipſa repẽte depulſa:machinę in primis autorẽ:moxqꝫ quat-
tuordecim ꝓxime aſtantes viros ita diſſipauit:vt ꝑ aerẽ mẽbra ꝓiecta ęgre inueni-
ri & colligi potuerint. Longius quoqꝫ euolans pila:aucupem auibus inſidias ponẽ
tem oppreſſit. Alii præterea ſex violẽtia ſpũs & ſulphuris fetore grauẽ valitudinem
icurrerũt. Iohãnes aũt mãgueus ꝗ machinã ꝯflauerat fruſtratiȝ ꝑ agrũ recept⁹: apd
Cameracen- ſanctũ medericum ſepultus eſt. Iam vero ad picardos cõuertamur. Cameracẽſes
ſes. ꝙꝗ prefectum haberent dñm de fiennis eius nationis inſignem equitem:cum bono
francorũ pręſidio:deficientes tñ ad maximilianũ eius militẽ accerſunt:francis expul
Bouchiniẽ- ſis. Nec minus perfidi fuere bouchinienſes qui nondũ finitis induciis:flandrenſium
ſes. cohortes receperunt:interimentes quoſqꝫ in arce deprehenſos frãcos. Ea re cogni-
ta Ludouicus nouas copias cum multis machinis atqꝫ tormentis:ad caroluȝ de am
baſia qui campaniaȝ moderabatur mittit:imperatqꝫ ſequanos id eſt ſuperiores bur
gundos petat:eoſqꝫ acerrime infeſtet. Paret ambaſianus Ludouico: & mox arcem
rochefortem capit:Dolam inſuper vi expugnat:diruitqꝫ. Quibus de rebus cum nũ
cium rex accepiſſet: vehementer gauiſus eſt. Cogitauitqꝫ per campaniam luxembur
gum proficiſci:quam regionem conſtituerat tanꝙ ad ſe pertinentem recuperare:ſed
aliis diſtractus cœpto deſtitit. Nam Maximilianus qui grandeȝ exercituȝ coegerat
Maximilia- ex flandria mouens Morinos adoritur. Erat morini validum francorum præſidiũ:
n⁹ morinos cui ꝓfectus imperabat auratus eques de ſancto andrea nomen habens militię ꝑitiſſi
petit.

mus.Eius opera ciuitas defenſa eſt. Vbi autem maximiliani aduentus ad cohortes
per viciniora morinis loca perlatus eſt:confeſtim erūpunt:morinis ſubſidium præ-
biturę.Incedentes autem cum iam ab oppugnatione depulſus Maximilianus eſſet
hoſtem procul cóſpiciunt:quadraginta pene armatorum milibus inſtructum: quē
maximilianus romōtuſq; imprimis ducebant.Francoruʒ copiis præerat philippꝰ
deſquerdus:qui protenus ſigno dato præliuʒ committit. Cecidere ex prima burgū
dorum acie permulti:ſarcinis eoruʒ precioſis direptis atq; amiſſis:& qui fugę ſe mā
dauerunt eos miles francus aeriam vſq; perſecutus eſt. At franci ſagittarii rati ſe vi-
ctoria potitos eſſe:dum prædę animū intendunt:a romonto comite intercepti nō
ſecus ac oues apud guynegataʒ mactantur.Ex burgundis vndecim:ex francia quin
q; milia occubuiſſe relatum eſt. Periit in ea pugna præfectus beluoſianus:& vaſtus
mōpedon rothomagenſis prætor. Venere viui captiui in manus francorum non-
genti fere burgundiones:inter quos polonię regis filius fuit.Receptis poſt pugnaʒ
militibus:Maximilianus malannoyū non procul diſtantem arcem cui pręerat cade
tus remonetus vaſco expugnat.Cadetus auteʒ fide ab iis qui eum ceperant accepta
cum ad Maximilianū perductus eſſet:& triduo in vinculis habitus maximiliani iuſ
ſu ſtrangulatus eſt.Quo illiberali atq; inhumano facto exaſperatus Ludouicus : ex
omnibus burgundis qui a francis capti tenebantur quinquaginta ſelectos pari ſup
plicio afficere mandat. Ex quibus eodeʒ quo cadetus necatus fuerat loco ſepteʒ ſuſ
penſi fuere:decem in conſpectu portę duaci:totidemq; proxime inſulā:& apud ſan
ctum Audomaruʒ pari numero:non procul deniq; ab attrebato alii deceʒ laqueis
vitam finierunt.Eius ſupplicii præpoſitus regię domus exactor fuit: octingentis ad
ſui tutamen equitibus &francorum ſagittariorū ſex milibꝰ ſtipatus.Qui exacto ſup
plicio non longe a guynis viam facientes.dum flandriam verſus incedunt deceʒ &
ſeptem munitiora loca occupant.vnde exacta multimoda præda ad ſua præſidia re
diere.Afflicti ſunt præterea magno detrimento flādrenſes:qui ſeptuaginta nauibꝰ
ex prucia cum plurimo cómeatu nauigantes:a colūno normāno ſuperati:totis na-
uigiis & mercibus a francis ſpoliati ſunt. Inciderat his diebus in mentem ludoui-
ci aduerſus iohanneʒ borboniorū neſcio quid iracundię:ita vt perdere hoīem vel-
le videretur.Quęſiuit profecto aduerſus ducē cui ſoror nupta erat eius perdendi oc
caſionē. Vnde iohanni auino parlamētei ſenatus conſiliario:& iohāni Doyaco ar
uerno negociū committit plurima pręter patrias leges aduerſus borboniuʒ perpe-
trādi:vt inde irritatus borbonius:aliquid in regē patraret quo in eū merito rex mo
ueretur.Nec veritus eſt doyacus præſente duce pręte nſis ſibi velis & tapetibus ſeri
ceis atq; aureis aſſidere:& ius dicere.Diem pręterea dicere ducis inſignioribus offici
is in parlamēti ſenatu ſe ſiſtēdi inter quos affuit iohānes hebertus ꝯſtātiēſis antiſtes
ꝗ in cuſtodia aſſeruatꝰ eſt:& eiꝰ bona regię ditioni deputata. Quo tꝑe rurſus cū ma
ximiliano.vii.annorū inducię interceſſerunt:ꝯſilio magis alterutrū fallendi q̄ ineū-
dę pacis.Trahebat eñ maximilianus ludouicū multis ꝓmiſſis:q̄ ſoluere ipſe mini-
me ꝯſtituebat.inſidiabaꝶ illi ludouicus ſi ingenio aliquo a galliis extrudere illuʒ po
tuiſſet.Sed ꝑ id tp̄s ęgrotare maxime ludouicꝰ cœpit.Naʒ comitiali morbo cū inter
dū ꝑmereꝶ:elephātię quoq; occulta indicia ꝑ ſe ferebat:& hemorroydis crebro ve-
xabaꝶ:quāobrē medicorū diligēti oꝑa vſus eſt:& ꝑſertim iacobi quoteri burgūdi ꝗ
ad extremā vſq; diē illi obſecutꝰ eſt:multis opibus ab eo ditatꝰ.Valitudine aūt pau
liſper leuatꝰ nihil prorſus vel ſeriū vel ludicrū ꝑtermiſit:qđ ad bonā valitudinē ꝯue

Pugna guy-
negatana.

niret. Nam multa excogitarunt cubicularii ad exhilarandum eum. ſicut maiorū mu
rium venationes: quas in cubiculo exhibebant. Condiderat ex tabulatis & curri
Cāpus regis bus munitiones quę ſuo ambitu grandem exercitum complecterentur: vbi miles tā
q̃ in vrbe contineretur. Neqꝫ ille minus ſolido ciuitatis muro: ſiue ad iaciēda ſiue ad
repellenda tormenta firmę erant: poterantqꝫ diſſolutę quorſuꝫ iuſſiſſet rex vectura
transferri. Eas laxandi potius animi cauſa q̃ neceſſitate in planicie pontis arcis expli
cari & in eis milites pro loci magnitudine induci iubet: eiqꝫ negocio philippum deſ
querdum & guillermū picardum pręficit. mandatqꝫ militem ibi menſem vnum to-
tum agere: cognoſcendi gratia quanto cōmeatu opus illi eſſet. Re aliquot dies per-
ſpecta militem in ſua pręſidia dimiſit: ipſe turonum ꝓficiſcitur. Eadem tempeſta
te franciſcus britonū dux miſſis mediolanū nunciis qui arma compararent: atqꝫ ad
ſe ferrent: dum per aruerniā arma (velut faſciculatas & bombice ne pulſu tinnirent
obtectas merces) nuncii vehunt: doyacus compręhendit: quibus armis eum rex cō
feſtim donat: Letus ꝙ britonem hoc dāno affeciſſet. Non multis poſt diebus cū
grauius ſolito ęgrotaret ludouicus: certauit magnis muneribus opem a diuis impe
trare: quibus complures eccleſias abunde ditauit. At cū vota oblationeſqꝫ illi paruꝫ
procederēt: nouiſſime diuo iohanni baptiſtę deuotus extitit. Inſtituitqꝫ in ſacro ſa
cello pariſiaci palatii miſſaꝫ dietim perpetuo cantari: quę de ipo dominico baptiſta
eſſet. Cantoribus autem libras mille annui cenſus deſignauit: ex vectigali quod Pa-
riſiani portitores a vectoribus marinorū piſcium exigunt. Diuum pręterea clau
dium qui apud ſequanos in mōte iura colitur religioſe veneratus eſt. Adiuitqꝫ mo-
naſterium multa militū manu ſtipatus. prius tamen q̃ peregrinationem aſſumeret:
Dira fames. carolum filiū petro de belloioco cum regni adminiſtratione cōmittit. Quo tempo-
1481 re duꝫ annus ſalutis. M.cccc. vnus & octogeſimus agitur: fames complures abſum
ſit. Longa enim inedia vexati pleriqꝫ: cū acceptum dono cibuꝫ manderent: illum ad
ſtomachum tranſmittere: coercitis inedia arteriis: non poterant. Hoc diro incōmo
do lugdunenſes aruerni borboniiqꝫ imprimis laborauerunt. Anno qui ſecutus
eſt iohāna ludouici ſoror iohannis borboniorū ducis cōiunx molini febre interiit:
mulier ante alias optima. Mortua quoqꝫ eſt maria maximiliani vxor relictis liberis
duobus: mare & fœmina. Peregrinatione claudiana exacta: ludouicus clerīū ve-
niens nouem totos dies in templo diuę virginis religionis gratia diuerſatus eſt. Al-
leuatuſqꝫ paululum morbo: magdunū ſe contulit. nec diu ibi moratus: cleriuꝫ cum
rediſſet: flandriæ oratores audiuit: qui de pace ad eū venerant. Quibus perbenigne
reſponſum eſt. Quare ad ſuos leti reuertentes: reliqua quæ paci cōueniebant tracta-
uerunt. At ſub ipſuꝫ tempus aeria ad liſam flumē (quo flamingi ab artheſienſib⁹ diſ
iunguntur) a philippo deſquerdo recipitur: dedente illā oppidi pręfecto: qui trigin
ta ſcutoruꝫ aureorū milibus a ludouico muneratus: pręfecturam quoqꝫ centū equi
Leodii. tum cum ſolito ſtipendio accepit. Apud leodios fuit ludouico borbonienſi ad-
uerſa fortuna. Nam guillermus marchianus (quem arduennę aprum leodii vocāt)
belli quęſita occaſione: ludouicum epiſcopū cum incompoſita populi multitudine
vrbe egredientem ex inſidiis adoritur: & manu ſua necat: mox pontificis nudum ca
dauer pro eccleſię maioris foribus plebi conſpiciendū exhibuit. Fertur eum a ludo
uico rege pecunia militeqꝫ vt id faceret fuiſſe adiutum ꝓpterea ꝙ maximiliano anti
ſtes complaceret. Non erat ludouico a morbo requies: ſeqꝫ in dies magis ac ma-
gis debilitari ſentiebat: & mortis metu angebatur: nemo enim fuit illo vitę cupidior

Tamen prouidus finis ambaſiam ſe portari iubet. Ibi Carolum filium admonens. Ludouici ad filiū oratio.
Sum inquit cariſſime fili breuioris q̃ ęſtimas vitę: vtiq; morbo afficior cui nulla ſub-
uenire medela queat. Tibi poſt me regnandum eſt: in qua re tibi maxime neceſſarii
ſunt fideles miniſtri. Inter plurimos quorū fidem & diligentiam ipſe expertus ſum:
duos tibi cōmendatos facio. oliuerium dammā & iohannem doyacum. Illius ſerui
tio ita vſus ſum: vt eius maxima ope vitaȝ mihi diu ſeruatam eſſe putem. Illū in tuo
obſequio poſt me habeto: nihil de officiis aut fortunis quę ſeruiendo cōſecutus eſt
illi detrahi ſinito. Guyotum quoq; potum & bochagiū ita exiſtimabis: vt viros cō-
ſilio & prudētia valētes. Philippū vero deſquerdū in rebus bellicis plurimū ſcire at
q; intelligere dubius non ſum: eius prouidentia atq; moderamine dum bellum erit
vtitor. Cęteros qui magiſtratus a me aut officia adepti ſunt cōſeruato: populo quē
ingruentium bellorum neceſſitate multis vectigalibus extenuaui quoad per te fieri
poterit leuato. Matri ne credito: cum enim ſabaudienſis ſit: burgundis fauere mihi
ſemper viſa eſt. Alioquin bonā & pudicā illam ſum arbitratus. Hæc poſtq̃ dixit
turonum reuerſus excogitauit a muſica valitudinis leuamen quęrere. Quamobrem
accerſiri mandat omnis generis muſici inſtrumēti luſores: quos centū & viginti con
ueniſſe conſtat. Inter quos affuerūt ouium paſtores qui multos dies non ꝓcul a re-
gis cubiculo cōtinenter modulabantur eius cōſolandi cauſa: & ne ſōno quo graua
batur ſuccumberet: iuſſit præter hoc hominū genus: alterum longe diuerſum ad ſe
conuenire. Solitarii & qui eremū incolebant homines: quiq; opinione ſanctitatis
plurimi ęſtimabantur. Fœminæ quoq; ſpectatę religionis turonū cōuenerunt: qui
bus negociū mandatum eſt: deum indeſinenter orare: vt regi ſalute reſtituta mane-
ret ipſe diu ſuperſtes. Tam appetens diutiſſime viuendi fuit ludouicus. Pręſagiebat
credo animo turbationes quas ipo mortuo regni adminiſtrandi cōcupiſcentia im-
portauit. Venere per id tempus ad valitudinariū regem flandrenſium oratores:
quos per iohannem de vaccaria primarium parlamenti præſidentem & philippuȝ
deſquerdum audiuit. Poſt aliquot conuentiones tandē de pace conuenit: vt carol⁹ Carol⁹ margaretam maximiliani filiā deſpōſat
ludouici filius Margaretam maximiliani filiā dum legitima vtriq; ętas eſſet accipe-
ret vxorem. Donantur a ludouico legati. xxx. milibus ſcutorum aureorum præter
pocula argenti cęlati quod illoruȝ cauſa rex cudere iuſſerat. Erat autem Margareta
infra bimatū: & a gandauis educabatur. Igitur redeuntibus gandauū flamingis ora
toribus: fit apparatus ingens de margareta ad francos ducenda. nec minus curabat
rex magna pompa Margaretā a flamingis recipere. Ob eam rem petrum de bello-
ioco cū multa procerum frequentia: Ludouicus illi obuiam mittit. Annā quoq; ſo-
rorem quæ petro nupſerat occurrere nouę nuptę iubet. Fit pręterea a pariſiis mul-
tiplex & varium ad eam excipiendam paramentum. Quarto autem nonas iunii an
no ſalutis. M. quadringenteſimo octogeſimotertio: margareta Pariſiuȝ ingreditur 1483
infans puella. Et paulopoſt ad Ludouicū ambaſiam frequenti pompa deducitur.
Vbi deſponſationis feſtum cōmuni omnium lęticia menſe iulio celebratū eſt. Quo
anno ludouicus ſurſum deorſumq; a ſuperis: hominibuſq; opem ſuę valitudini im
plorans ſacrum liquorē: quem ſacrando remis clodoueo cęlitus miſſum ſupra dixi-
mus: ad ſe turonum deferri iubet. Allata eſt præterea ex ſacro palatii ſacello ſummi
ſacerdotis aaron virga: & victorię crux: quam carolo magno diuinitus fuiſſe dataȝ
pleriq; aſſeuerant. Sed definitę mortis nemo limitem ꝓduxerit. Infirmatur indies
magis ac magis ludouicus: nec proſunt miris modis quęſitę & raro antea excogita-

tę medicinę. Nam humano ſanguine quē ex aliquot infantibus ſumptum hauſit ſalutem comparare vehementer ſperabat. Veruꝫ tertio kalēdas ſeptembres apud turonos moritur: qui mortis ſuppliciū aut metum multis frequenter incuſſerat. Voluit autem in diuę marię apud Cleriū templo ſepeliri. Vbi monumentum ſibi extruxerat: in quod viuens adhuc deſcenderat: decubueratq; tentans ſi cadaueri eius monumentum quadraret. Qui tametſi duriſſimis pro ſuo arbitrio inſtitutis nobilitatem populumq; preſſerit: operę tamen precium regno erat aliquot illi annos vitam ſupeſſe: donec Carolus adoleuiſſet: quem tenerum & nullo rerum vſu exercitum hæredem relinquebat.

In hunc Ludouicum hoc luſimus epigrammate/ ex eius perſona loquentes.

Ne dubites vero me dicere nomine regem:
 Lex ego. pœna. modus. gratia cuiq; fui.
Audiuit francus prona ceruice iubentem:
 Mox aderant dictis facta relata meis.
Nec ſatis hoc. noſtra vultu præcognita mens eſt:
 Et ſolo nutu pleraq; geſta meo.
Et ſi vnq̄ in terris potuiſti cernere numen:
 Me tanq̄ ętheream credere fulmen habes.
Paſcua: paſtor: ager: bos: grex: armenta: colonus:
 Saguineq; & faſtu nobilitata domus:
Clerus item: & vaſtę patiens habitator eremi:
 Aut lucro illectus paruit: aut tremitu.
Hoccine miraris? potius mirabere romam/
 Quę pede concordi vota ſecuta mea eſt.
Vix habet in ſacris venerandum francia patrem:
 (Principe me) quem non fecit apoſtolicus.
Nonne vel oblatis tentaui vincere diuos:
 Plurima numinibus qui pia dona dedi?
Quid memorem ſaltus? quid caſſes/ ſpicula: telas?
 Mille meis canibus ſilua ferebat apros.
Crimen erat cuiuis luſtris errare ferarum:
 Caprea/ damma/ lepus/ omnia regis erant.
Ardea per nubes: per ſentes abdita perdix:
 Falcone emiſſo decidit eſca michi.
Quinetiam ſęuos aſtu tardauimus hoſtes.
 Et tandem incautos fecimus eſſe nichil.
Rhenus/ arago/ ligur/ ruſcillo/ ſabaudus/ & anglus
 Ingenium/ moreſq; extimuere meos.
Quodq; magis ſtupeas/ glaciatis amnibus altis
 Gammarus eſt raptim iuſſus adeſſe cibis.
Nec dubium/ lictor iuſſus diſtringere ferrum/
 Pergeret humana vellere carne iecur.
Et terrę & pelago: q̄tum natura reponit
 Pręfuimus. Sed habet vltima fata caro.

Millibus ipſe tamen multis ditatus alyptes/
  Pugnauit geneſis ducere luſtra meę.
Sed medicas cohibet naturę conditor artes:
  In mortem nulli eſt imperioſa manus.
Cętera ſunt nobis ſubiecta timore/vel armis:
  Nunc verme & ſanie non redimendus agor.
Me dicas poſthac lodoicum multipotentem:
  Flectere pro nutu maxima qui potui.

Eiuſdem compendii Liber vndecimus.

v

Olenti mihi deinceps ſcribere/lachrymę ſuboriuntur: dũ fluidas vitę ſpes & fortunę volubilitatẽ attentius cõſidero. hic eñ qui proxime ſequitur magnanimus princeps ſuperata quam ægerrime exegit pueritia/ cũ adoleuiſſet expectationem quidẽ inter viciũ virtutẽqꝫ de ſe dedit. Sed decurſis aliquot annis dexterior factus: & voluptati frenos ponens/qualis futurus eſſet facile potuit intelligi: niſi pręceps illum morbus/& inexpectata mors adoleſcentiam vix ſupergreſſuꝫ abſtuliſſet. Fuit enim illi cui carolo octauo nomen erat: mitius ingeniũ & natura benignior. Quẽ nulla eruditione latina inſtitui pater voluit. exiſtimans litteras impedimento eſſe regnantibus. Idqꝫ de ſe iudicium faciebat. ꝙ cuꝫ excellenti ingenio eſſet: & plurima noſſet: ad moleſtiam ſibi eruditionem accedere dicebat. Credo ludouicũ prouidere caroli fragilitati voluiſſe. cui infantiam non ſatis firmã eſſe conſpiciebat. Teneris enim atqꝫ imbecillibus mẽbris primo Carolus fuit: ita ſedulo duci illum & geſtari molliter priuſq̃ ſolide incederet oportuerit. Cui incõmodo doctrinę ſtudiũ & laborem non congruere pater arbitrabatur. Alioquin erat carolo animus diſciplinę appetens. Naꝫ ludouico mortuo cum regiam adeptus eſt dignitatem: ſcriptos gallice libros libenter legit. tentauitqꝫ latine ſcire. Conſecratione remis ſuſcepta: protenus de ſupfluis ludouici donationibus ratio habita eſt. quę ad ius fiſci reuocatę ſunt. De oliuerio dãma cum ꝓpter multa: tum ob necem ab eo/ludouici iuſſu/perpetratam vltimum ſupplicium ſumptum. Nam cum Daniele quodaꝫ flamingo ſibi plurimum in flagitiis familiari vitã patibulo terminauit. In quem ſequens carmen a nobis edituꝫ eſt.

Sunt ſua criminibus ridentia tempora tonſor:
  Currere quæ ſubito prouida parca vetat.
Hoc poteras olim longe pręnoſcere damma
  Vt ſaltem horreres tollere cęde pios.
Te natura humilem cum mater flandra tuliſſet:
  Arte vna noras radere cęſariem.
Hunc talem & ſeruum te ſępe lutecia vidit.
  Tutus ab hac poteras ducere ſorte dies.
Raptus ad excelſam lodoici principis aulam/
  Mox erebi furias moribus anteuenis.
Et crinẽ huic tondens/dum ſuffers lingere ficos.
  Par ducibus/regi regulus alter eras.

Quid tibi non licuit ſoboles o dira neronis?
    Nemo non vixit te referente reus.
Nemo dei ſacra:cenſuram nemo gerebat:
    Grandia qui renuit promere dona tibi.
Protenus auxilium/vel mors/vel mulcta/negantem
    Preſſit.eras iudex.lictor.& exitium.
Regnaſti.ſatis eſt.ſurgunt noua ſydera mūdo.
    Turba ſceleſtorum territa luce fugit.
Agnoſce o tonſor quo te ſcelus extulit atrox.
    Et te præcipitem propulit in laqueos.
Te daniel:te dira cohors:te memmius odit.
    Et ſcelerum auctorem dānat.& inſequitur.
Neſcio quid de te ſuperi:vel fata reponunt:
    Seu lictore cades:ſeu cruce liber eas.
V na tamen vulgi conſtans ſententia furcas
    Expetit.vt ſatiet/te pereunte/odium.
Interea vinctus culpas abſterge gemendo.
    Peccaſti.morte eſt nunc redimenda ſalus.

Doyaco aures amputatę.Sed ſtatim ab initio ſuſcepti regni ortæ ſunt de Caroli
tutela & regni adminiſtratione diſcordię:ęgre ferentibus pleriſqꝫ:annam caroli ſo-
rorem rebus gerendis anteferri.Primus ob eam rem ludouicus aurelianorum dux
(quaſi præludente ſibi ad regnū fortuna:quod mortu o carolo eſt aſſecutus)belluꝫ
mouit:multa prius molitus vt regni gubernacula reciperet.Ioannam enim alteram
ludouici filiam vxorem habebat.Sed expectatione fraudatus apud ſanctum albinū
(qui locus britonum eſt)dum non ſatis fœliciter præliatur captus eſt:& in arce bitu
rigum diu aſſeruatus.Sed de viro ſollicita vxor quia regis ſoror erat crebris poſtea
precibus mariti liberationem impetrauit.Libertati reſtitutus fidem carolo debitam
maximiliani coniuratione relicta ſeruat.Inde maximilianus qui burgundiam arthe
ſiumqꝫ poſt caroli ſoceri ſui interitum a ludouico occupatum repetebat magnis vi-
ribus inſurrexit.In britones quoqꝫ(franciſco duce defuncto)arma a carolo ſumpta
ſunt.Superſtites erant franciſco filię duę quibus vna appellatione anna nomē erat
In has donec fidei iura ſecundū fundi leges perſoluiſſent:neue rege inconſulto nu-
berent:bellum indicitur.Fit in nanentenſes incurſus/& dura ſed tandem inanis ob
ſidio.Miſit britonibus henricus ſeptimus anglię rex ſubſidium.q̃q̃ ipſe ſupra non
multos annos profugus ad caroluꝫ veniens diu apud eum manſiſſet pecunia libe-
raliter adiutus.atqꝫ inde acceptis a Carolo militibus in angliam nauigans regnū oc
ciſo richardo vendicaſſet.Cuius rei gratia aliquot legationibus cum franciſco luxē
burgo/& Carolo marignyano ad eundem Henricum functi ſumus.Qui neqꝫ ami-
citię/neqꝫ beneficiorum recordatione diſtineri potuit:quin expeditioneꝫ boloniā
vſqꝫ traduceret/vbi caſtris non procul poſitis tentauit eam expugnare.Demū Phi
lippi deſquerdi qui artheſio præerat/opera rebus compoſitis:copias in angliam re
duxit.Pacis enim q̃tum ſibi ſine anglorum offenſione licuit Henricus amator erat.
Sed anglis morem gerens magis q̃ ſuopte ingenio adductus:militeꝫ ex anglia dedu
xerat.ne in ſuſpitionem ſuis veniret:ꝙ franco regi plus ęquo beneuolus eſſe videre
tur.   Poſtridie initę cū henrico pacis/carcaluenti britonis negligentia atqꝫ inertia

Attrebatum (cuius præfectus erat) a Maximiliani copiis noctu captum eſt: nemine
omnino defendente ciuitatem. Quinimo ip̃e Carcaluentus/ creditis cuidam ex ſuis
portarum clauibus/ ſtrato ſegniter decubans in hoſtium poteſtatem venit. Mili⸗
tabant in copiis maximiliani theutones pleriqꝫ atqꝫ germani: qui cuȝ ſtipendia mul
tis diebus non recepiſſent rapinis non abſtinuerunt. Sed poſtq̃ opulentiores tanq̃
hoſtes ſpoliaſſent in ſacras ędes ſunt debacchati ita vt nõ locum maximiliano recu⸗
peraſſe: ſed extremę deſolationi deſtinaſſe miles videretur. Tam dira paſſi ciues non
tantuȝ inde mœroris q̃tuȝ gaudii ex francoruȝ deturbatione ceperũt. Exactis poſt
aliquot menſibus: arcem ad maioreȝ mercatũ/ & munitiones ciuitatis aduerſus op
piduȝ a ludouico extructis funditus deſolauerunt. Adeo imbibit populus ille fran
ci nominis odium: q̃q̃ ad francos maieſtatis & iuriſditionis vetuſtiſſima lege perti⸗
neat. Fuit non multo poſt cum maximiliano conciliata vel potius ſimulata cõcor⸗
dia. Dimiſſa tamen margareta: quoniam ſponſalia patri grata non erant: carolus re Margareta
conciliatis britonibus annam eorum dominã vxorem accepit. Et ferdinando ara⸗ dimittitur
gonum regi ruſcillo/ præter multorum opinionem eſt reſtitutus. ita enim ludoui⸗
cum caroli patrem morientem teſtamento voluiſſe vulgatuȝ eſt. Mittitur propter
ea ludouicus de ambaſia albigeſius antiſtes: qui ex Caroli ſententia ruſcillonem fer⸗
dinando taragoneñ. reſtituat. qua vna te perpetuam inter reges amicitiã parari pu⸗
tabatur. Verum longe ſecus poſt accidit. Igitur cum a bellis quieſcere carolus potu Expeditio
iſſet: cura illi inceſſit: de ſicilię regno. quod ſibi patrimonii iure pertinere cõtendebat neapolitana
Nec potuit a ſententia dimoueri. Nec pariſiorum oratores eius rei cauſa ad euȝ miſ
ſos audiuit. Contractis propterea terra mariqꝫ copiis hortante maxime alexandro
ſexto romano pontifice/ & Ludouico ſfortia/ qui Alphonſo neapolitano infenſi
erant: in italiam ducens Lugduni primuȝ aliquot dies moratus eſt. non ſatis certus
an alpes ipſe tranſcenderet. Diſtinebatur enim ciuitatis delitiis & quarundam amo
ribus fœminarum. Sed vbi aer peſtilens factus eſt: Viennam dalphinatium vrbẽ pe
tit. Antecedebat eum copioſus exercitus/ & iam ad aſtenſes ſuperatis alpibus perue
nerat: cum necdum firmaſſet animo quid primum exequeretur. Stat tandeȝ ſequi ex
ercitum. Nam licet puſillo corpore eſſet: ducebatur tamen animi magnitudine prę
clarum quiddam gerendi. Igitur viennam digreſſus: vercellas ſabaudi ducis ciuita⸗
tem profectus eſt. Quo eius ſalutandi cauſa Ludouicus ſforcia cuȝ aliquot italię p̃n
cipibus ſe contulit. Ibi paucis diebus exactis/ quia copias partim piſas: partim bono
niam præmiſerat/ mox ip̃e ſecutus rapellam genuenſium munitiſſimum oppidum
plurimis oppidanorum cęſis expugnat. Piſas inde petens magna omniũ lætícia &
plauſu excipitur. Florentinis dubia mens fuit an regem ad ſe admitterent grandi ex
ercitu potentem. cuius & ſi diu amiciciam coluiſſent: militum tamen variam fidem
pertimeſcebant: qui ferociter agentes: in tam longinqua expeditione prædę & opi⸗
bus inhiabant. Erat petrus medices apud florentinos imprimis opulẽtus qui in ſuſ
pitionem venerat tyrannidis. hic caroli gratiam meriturus petram ſanctam atqꝫ ſar⸗
ȝanellam olim ianuenſium oppida Carolo tradit. Proinde magno ſuorum comi⸗
tatu ornatus rex a florentinis admittitur. Quo tempore picus mirandula genere il⸗ Picus miran
luſtris philoſophus & orator nominatiſſimus multarumqꝫ linguarum ſciens. xxx. dula.
ſuæ ętatis anno vita deceſſit. Apud florentinos non multos dies moratus ſenas per
git. Cui ſenenſes obuii/ hoſpitio liberaliter illum ſuſceperunt: miniſtrato affatim cõ
meatu. Inde tuſcanellam progrediens/ cum oppidani alexandro iubente militẽ adi

tu prohiberent:pœnas luerunt. Viterbium quoqꝫ nolens repugnanſqꝫ excercituꝫ
accepit. Pontifex romanus alexander cui caroli aduentus ꝓpter eius magnitudinē
formidabilis erat:ferdinandi alphonſi filiū ad pręſidiū vrbis adſciuerat: prohibitu-
rus quoad poſſet carolo vrbis ingreſſum. Cui populꝰ romanus aduerſabatur. Quā
obrem vbi aduentare regem pontifex accepit:ſibi timens in molem adriani:quę ſan
cti angeli caſtellum appellatur ſe feſtinanter proripit. Rex vrbem ingreſſus: militeꝫ
a tumultu temperare iubet. Quoſdam qui edicto non paruerunt ſupplicio (tribus
per vrbē erectis furcis) afficit. Inter hæc ferdinandus cogitur vrbe excedere. Duꝫ pau
cos dies in vrbe rex agit:nec vllus auditur militaris tumultus:ſecurior ſui alexander
arce egreſſus regem ad colloquium admittit. Fecit rem diuinam pontifex. eiqꝫ poſt
ſumptam eucariſtiam vinū in ſacrum calicem Carolus miniſtrauit. Fuere ſicuti acce
pi pleriqꝫ ex cardinaliuꝫ cœtu:qui carolo ſuaderent alexandrum captum abducere:
vt pontificatu amoueretur. Quibus audiens non fuit pius princeps:perfide ſe face-
re ratus:ſi poſt datam fidem:calūniam inferret pontifici. Diſcedens ab vrbe carolus
ne ſibi via interciperetur:terracinam/cui auxur vetus nomen eſt/a pontifice accepit
Zyzynum etiam turcum quem ex galliis vbi aſſeruabatur:innocenti o octauo tradi
tum ſupra annotaui:conſentiente alexandro ſecum eduxit. Iam enim a iuliano car-
dinali oſtiam acceperat. Rebus ad hunc modum ordinatis: campaniam adiens

Carolus in campania

carolus .aquilam in monticulo ſitam dedentibus ſe ſponte incolis recepit. Ad ſan

Aquila. Sācꝰ germanus.

ctum germanum qui oppidum eſt ſitu & arte longe fortiſſimuꝫ ſtatio fuit:repugnā
tibus pertinaciter oppidanis. qui ſe foſſis/frequentiſſimiſqꝫ aggeribus muniuerant
Sed inſiliente franco milite:poſtq̃ machinę admotę ſunt/tertia poſt hora oppiduꝫ

Alphonſus fugit.

expugnatur. Vnde perterritus alphonſus qui neapolim tenebat: ferdinandū ad ſe
vocans:regnum illi reliquit. Ipſe in ſiciliam fugiens paulo poſt vita deficitur. Nam
ꝙ tyrannidem apud neapolim excercuiſſet alphonſus:odium populi miruꝫ in mo

Ferdinādus fugit.

dū in ſe conflauerat. Ferdinandus fugiente patre in caſtrū oui/veniente neapolim
carolo ſe recepit. Quam ingrediens carolus applaudentes illi honoratiſſimos quoſ
qꝫ ciues habuit:& plebem. inde per internūcios: vitę & ſtatus honeſtam conditio-
nem/ſi in galliam ſe recipere velit fernando pollicetur. Id quia recuſaret inde fugere
compulſus eſt. Ad Caroli ſecūdas res appulia ſucceſſit. deinde Calabria. mox etiam
lucania. Tam proſperis ſucceſſibus inuidens pōtifex:conſociatis ſibi venetis: & ma

Alexādri & venetorū in regē coniuratio.

ximiliano romanorum rege:quibus cum accedebat rex hyſpanus: & ludouicus me
diolaneñ:hi omnes ad carolum legatos mittunt:petentes:neapolim liberam dimit
tat:aut in turcos ſicut promiſiſſet copias ducat. Ad hæc ſubindignatus rex protenꝰ

Legati ad carolum.

reſpondens:vos inquit omnes aduerſum me arctiſſime coniuraſtis:ſed veſtras con
ciliationes vnus irritabo. ita vt vos veneti/mercaturam non rerum imperia diſcatis

Caroli reſponſum

me auctore moderari. Hoc verbo dimiſſis oratoribus:grauiora neapolitanis tribu
ta remiſit. quibus ab alphonſo grauiſſime premebantur. Paccata neapoli:& per lo-

Carolꝰ ī galliam redituꝫ parat.

ca pręfectis cum valido pręſidio impoſitis ſummam rerum gilberto mompenſerio
committit. ipſe in galliam cum parte copiarum reuerti parat. Redeūti portas vrbis

Alexander ornetum fugit.

alexander claudit. Quam licet foſſis atqꝫ aggeribus vallaſſet: ornetuꝫ tamen cuꝫ car
dinalibus ſe confert. Veniens romam carolus fauente populo in ea ſtationem fecit.
Et quas ab alexandro vrbes habue[illegible] libere dimittit præter oſtiam:& Zyzymū tur
cum qui apud neapolim vita deceſſerat. Inde profectus ſenas in ſuam tutelam acce-
pit.. Dum fornouium non longe a parma ciuitate appropinquat nuncium acci-

pit: venetos & reliquos cõiuratos vias inſidere qua erat tranſiturus. Erant in hoſti
um caſtris milia quadraginta armatorum. Carolo ſeptem ad ſummũ millia electiſſi
morum pugnatorum militabant/diuturno itinere feſſa/& nõ minꝰ indigentia via
tico. nam reliqui exercitus bonã partẽ neapoli & alibi ꝑ præſidia reliquerat. miſerat
quoq genuã ducibus philippo de ſabaudia & hugone ambaſiano alterã nõ exigu
am manũ: ꝙ ſpem illi iulianus cardinalis fecerat vrbem recipiẽdi. Sublatus ꝓpterea
hoſtis exploratũ q̃ſi habebat: venturũ in ſuã poteſtatẽ carolũ: aut reuera vulnere a-
liquo moriturũ. Quinq̃ginta nãq alii dicũt cẽtũ millia ducatorũ ꝓpoſuerãt in mer Vana hoſti-
cedẽ illi/qui regẽ vel viuũ vel occiſuʒ in caſtra abduxiſſet. ei q̃ frãci caput exhibuiſſet nm expecta-
p̃miũ ducatorũ ſex erat ꝯſtitutũ. Tali ſpe militẽ hoſtis venetus aĩabat. Sed nichilo ſe tio.
gnius diſpoſitis aciebus carolꝰ ꝯgredit̃. & poſtera die taro flumĩe traiecto: victor ad
aſtenſes ſe recepit. Cecidere ex venetis pleriq noĩatiſſimi & opulẽtiſſimi ciues/Nec
quenq̃ ex hoſtibꝰ captiuũ frãcus miles ſeruaſſe inuẽtus eſt. Seq̃bat̃ carolũ turba mul Victor caro
ta famulantiũ q̃ ſarcinas vehebat: atq eorũ qui excituʒ curioſitatis magis q̃ bella cã lus.
comitabãtur quorũ magna cędes fuit. Cũ ad aſtenſes venit: ludouicũ aurelię duceʒ
cui mediolanũ pertinere iamdiu ꝯſtans opinio erat: nouarię a mediolanenſibus ar-
ctiſſime obſeſſum accepit. Eius liberandi cã carolus cũ hoſte minus honeſtã pacem
iniit. Atq ſic liberato ludouico: in franciã cũ reuertiſſet: diui dyoniſii cœnobiũ cõtẽ
ptis pariſiis adiuit: vota quæ ſuperis vouiſſet ſoluturꝰ. Mos em̃ regibꝰ frãcis ſupra Francorũ re
multos ãnos fuit: cũ longinquã expeditionẽ aſſumũt petere a beatis martyribꝰ opẽ gũ mos.
& e cõditorio vbi illorũ reliquię pręcipua veneratione ſeruant̃ feretra in patẽteʒ tẽ
pli arã ſiſtere. nec prius reponere: donec a militia reuertẽtes feretra in ꝓpriã ſedẽ ipſi
reſtituãt. Igitur voto ſecũdũ priſcã maiorũ ſuorũ ꝯſuetudinẽ liber factꝰ carolꝰ pariſi
os viſere dedignatus: relicta dextrorſuʒ vrbe: ꝑ ſanctũ antoniũ de campis iter faciẽs: Pariſios rex
põte chalẽtonio traiecto: ꝑ belſiaʒ ambaſiã eſt ꝓfectus. Indignationis in pariſios cã cõtẽnit.
erat: ꝙ ad neapolitanã expeditionẽ centũ milia nũmũ ꝯtribuere pariſii negauerant
Cogitauit ꝓpterea carolꝰ aliquo icõmodo illos afficere. & quo id faceret mõ opor
tunitatem expectabat. Redeũte in frãciã carolo ſtatiʒ neapolis a fide defecit. & mor
tuo gilberto mõpẽſerio reliq̃ p̃fecti ægre ſua p̃ſidia tuẽtes ad carolũ ſe recepe. primã Carolꝰ infir-
adoleſcẽtiã carolꝰ cũ parũ caſte egiſſet: vires illi intabuerãt. ita vt añ paucos menſes matur.
q̃ moreret̃ macilẽtia extenuatus atq effœtꝰ effectus: p̃teritas interiʒ deteſtari volup
tates: ſeq ad caſtimoniã colligere videbat̃. Eapropter idolebat illi maxime ꝙ ſine li
beris eẽt: cũ ex ãna vxore quos genitos tris habuerat mors abſtuliſſet. Deceſſit ãba- Carolꝰ octa-
ſię ſeptimũ & vigeſimũ vix agẽs annũ: duʒ laxãdi animi gr̃a ex deambulatorio cum uus morit̃
vxore pila ludẽtes deſpectat. vii. idus ap̃lis ãno ſalutis. M.cccc.xcvii. Pridie vero ka
lendas maii funꝰ ad ſanctũ dyoniſiũ ꝑ pariſios accuratiſſima põpa efferre ſequẽti or
dine ꝯſpexi. Apud ãbaſiã in diui florẽtini tẽplo/ꝑ ioannẽ peraudi cardinaleʒ ex Pompa fu
pletis exequiis: comitãtibus inde ſuo ordine veſte lugubri p̃ncipibꝰ atq primoribꝰ nebris.
aulicis miniſtriſq ſupra millia ſeptẽ & p̃lucẽtibus ꝯtinenter quadrigentis facibꝰ: q̃s
totidẽ pauperes pullis tunicis & caputio induti pręferebant: poſtq̃ ad beatę mariæ
templum/quod de campis in pariſino ſuburbio nũcupatur/primo & vigeſimo die
ab ambaſiæ exitu peruentum eſt: defuncti feretrum in eodem templo ea quæ ſecuta
eſt nocte reponitur: pernoctantibus ibi permultis ſuo ad hoc nomine deſignatis cu
rialibus. Ad eam tam numeroſaʒ pompã toto itinere nonaginta milibꝰ paſſuuʒ de
ducẽdã: ex inſtituto petri de rufe aurati eq̃tis p̃mi (ſecũdũ vulgi appellationẽ) regis

ſcutiferi præfecti erant honorati ductores/qui multitudinem ſemota famulantium
& ſeruorum colluuione moderarentur. Et ad quemqꝫ locuȝ vbi diuerſanduȝ eſſet:
præcedebat cuȝ domeſticis regiæ aulæ miniſtris Caſtellaudius/eius temporis magi
ſter domus/qui alimenta non ſecus ac viuenti adhuc Carolo/multitudini pararet.
Anteibant præterea omnem pompam longo interuallo cantores & miniſtri re-
galis capellę vt per eccleſias vbi ſtatio futura eſſet/ aras ornarent & lichnos. Et ne
præter prædeſtinatum ordineȝ a quoq̄ erraretur: Guyotus maȝacus: Petrus loyſi-
us: & Rigaudus ſeruandis ordinibus erant præpoſiti. Erant item qui cōmeatuȝ
& diuerſoria curarent. Igitur pariſii accepto nuncio de funeris aduentu: altera die ſe
cundum cuiuſqꝫ ordinis conditionem ad eum vbi Cadauer repoſitum erat locum
procedentes: ſequenti modo funus ſunt comitati. Ibat ante omnes commiſſari-
us vnus caſtelleti: cui aſſignati aſſiſtebant bono numero ſeruientes/ quos Clientes
vocant/cuȝ ſingulis tunicis nigris/baculos eius coloris manibus ferentes: ad dimo
uendam plebeȝ: ne progredienti pompæ foret moleſta. Hos ſequebantur dextror
ſum ſiniſtrorſumqꝫ pauperes portandis facibus (vt ſupra expoſui) deputati. A ſin-
guli tędis pendebant ſcuta duo inſignibus liliis picta. Veniebant inde quattuor &
viginti cū ſingulis campanulis polinctores (quos clamatores pariſii dicunt) a pecto
re & ſcapulis regis inſignia geſtantes. qui nec punctum quidē temporis a pulſandis
tintinnabulis ceſſabant. Dextro latere/ viri religioſi cū ſua quiqꝫ cruce/ primū men-
dicantes/ poſt cęteri diuerſoruȝ ordinum (ſicuti antiquitas ferebat) incedebant. his
ſubibat præfectus vigiluȝ cum ſuis ſeruientibus. Inde quattuor & viginti ſalis baiu-
li qui hannonii vocitantur. Hi nēpe venerant ꝙ priuilegiis iure funeris feretrū fer-
re contendebant. Sed priuilegio derogatū eſt. Retro hos tabellarii equites qui ferē-
dis regiis litteris deſignantur/ mox regii corporis cuſtodes/ inde ſuitenſes cuȝ ſingu
lis geſis/ quas hallebardas appellant/ ingrediebātur: quibus præerat Claudius præ
fecti cuſtodum vicarius. Poſt ibant ii qui illuſtri genere orti: honoris vocantur infā
tes. Inde regię domus magiſtri quibus ꝓ more ſinguli baculi in manu erant. Talis e-
rat dextri lateris inſtitutio. Siniſtrum tenebat magno numero ſtudii pariſienſis vni
uerſitas: incipiens ab extremis clamatoribus/ & inde ſecundū ſingularū facultatum
collegia ſurſum ad rectoreȝ vſqꝫ/ verſus epiſcopos. Rectori pręibant bidelli cū ſuis
baculis & maſſis argenteis. nec aderant ſcholaſtici omnes: ne ꝑ illorū multitudineȝ
via arctaretur. Inter hos hinc inde procedentis pompæ ordines poſt faciferos ibat
caſtellaudius mula inſidēs/ ſequētibus cōminiſtris peditibus/ vt a me dictū eſt. His
ſuberant tubicines inuerſis tubis: & caduceatores. inde claudius ſignū militare regi
peculiare gerebat: equo vectus non ignobili. Ducebatur hinc ſex equis carpentū
in quo regis corpus ad diuam vſqꝫ Mariam de campis fuerat aduectum/ veluto te-
ctum nigro/ & aureo deſuper pallio inſtratum. Cuius limbi per quadrum/ ex Velu
to colore cæleſti pendebant/ aureis Liliis/ Arminiſqꝫ quales pro inſignibus Anna
vxor defuncti gerebat intexti. Super hæc diſtenſa ęrat lata Crux candida. Equi cuȝ
ſuis iugis & loris pari veluto/ ſuperaddita cruce tegebantur. Adequitabant hinc
atqꝫ hinc equis vecti Emarus ronus/ & Canuquanus illuſtres ſcutiferi. Carpento
poſthibat Blandinus quottidianæ regis impenſæ ſcutifer. Atqꝫ inde ſex geneoſi
adoleſcentes/ Pagios vocant/ totidem inſignibus equis vehebantur: ſimili appara-
tu quem de Carpento diximus. Minabatur poſt hos non inferiori ornamento
Equus cæteris dexterior: Hunc gladii latorem aulici vocant. Quem ſequebantur

ín equís ínſidentes ſplendído ſanguíne nati ſuffacus & ſanctamemus. Poſt huíuſ⸗
modí medíum ordínem dextrorſum procedebant ſacerdotes & clerus parrochíali
um eccleſíarum:inde ii quí ſacello palatino & quí maíorí eccleſię ínſeruíunt. Succe
debant monaſteríorum abbates/ſancti Victoris. Maglorii/díuę genoueſę. & de fe
cano. Accedebant ſubínde pontifices. Sarlatenſís. Valentinus. Andegauus. Altiſſi
odorenſís. Paríſienſís. Cardínales duo/gurcíus & luxemburgus. ílle natione picta⸗
uus in germanía prçſulatum obtínebat. Híc ex pícardía nobili ſtirpe genítus cœ⸗
nomanis prçerat antiſtes. Siniſtrorſuꝫ prçter ſcholaſticos nemo incedebat. Eratꝗ
rector e regione prçlatorum ſuo ordíne poſtremus. Inter hos & pontifices medíí
íbant víatores regíí vírgas ſuas quæ maſſę nominantur ínuerſís capítellís geſtãtes.
Inde caduceatores duo quí reges armoruꝫ nuncupantur mõíoíus díco & clareuoy
us. Poſt quos alter equus (curſoriũ vocant) toto præter oculos corpore veluto a⸗
mictus ſine aſſeſſore ducebatur. Cuí petrꝰ de rufe prímaríus vt ante díxí ſcutifer par
uula mula vectus accedebat regío enſe accinctus. Pone hunc tríum paſſuum inter⸗
uallo íbat pedes Iacobus de ſtoteuílla paríſínus prçtor vírgam manu præferens. ín
de ex regis maxime domeſticís clariſſimí homínes/quí lectícam vbí carolí funus con
dítum erat comportabant. Cuí ſuperextabant tanꝗ in lecto íacẽs carolí ſímulachrũ
ſímillimum quoad fierí potuít víuo. Erat lectus líntheo ex ſubtílí tela hollandína ín
terram profluente ínſtratus. cuí ſuperpoſítum erat grande veluteum pallíum vlnís
quínquagínta conſtans. Deſuper íntextum ex auro pallíum quínꝙ & vígíntí vlnís
extendebaẽ ſímílíbus límbís quos ín carpẽteo ſupra deſcrípſí ꝑter armínas. Addíta
erãt puluínaría aurea duo. Altero ſímulachrí caput altero pedes nítebanẽ aurea co
rona caput decorabat. Tíbías índuebãt ſericeí coturní blauío vt íta dícã colore/ſup
aſſutís aureís lílíís. Veſtís ꝑma ex purpureo tafeto. í. tenuí ſerico & fímbríę eíꝰ aureę
erãt. Erat & altera tuníca ſupíor ex ſatíno cęleſtís colorís aureís lílíís íntexta. qbꝰ ſup
extabat chlamís armínís duplícata/dextrorſum apta ex veluto parí colore: lílíís ſu⸗
pínductís. Ad chlamídís extremã fiſſurã armũ verſꝰ fibula erat multís gẽmís & auro
florentíno precíoſa. Chírotecatís autem maníbus cum ſtatua eſſet: dextera ſceptrũ
ſíníſtra gerebat manum quam íuſtícię francí vocant. Ea eſt huíuſmodí. índícem dí⸗
gítum & medíum erectos habet. relíquos cum pollíce ad volam ímplícítos deflectít
Dextera manus paulo altíus ꝗ ſíníſtra pectorí emínebat: vt quí ín dígíto aureus an⸗
nulus erat vídérí poſſet. Aureí pallíí angulos quattuor parlamenteí ſenatus præ
ſídes ſínguli ſíngulos tenebãt: veſtíbus ornatí quíbus ín curía ſolenníá íudícía excer
cent. Ad lectícæ latera íncedebant cæterí Senatores rubrís tunícís veſtítí. Quos
hoſtíaríí lugubrí toga præcedebant. Supra lectícam aureum velum quadratum de⸗
cem baculís ſuſtínebatur. quos mercatorum præpoſítus & ſcabíní vectítabant. Eíꝰ
velí ſíngula latera velutea erant: ad eundem modum quo carpentum ornatum fu⸗
íſſe ſcrípſímus. Quo etíam tegumento baculí tegebantur. Ad lectícæ ſíníſtruꝫ latus
mílítare ſígnum quod panonem appellant ludouícus daucus geſtabat. Dextrorſũ
pecullíare regís ſígnum ferebat yuo dalegre. Retro prodíbat cum íntegro vexíllo.
Carolus tremolus. quem comítabatur chaumontus regíę domus prímaríus magí⸗
ſter. Veníebant índe príncípes Mompenſeríus. de Guyſa. de Dunoys. & dux alba
nię talaríbus chlamídíbꝰ pullís capucííſꝗ amíctí. índe cãbellaríí: & íí quos regíí ordí
nís torqbus carolꝰ donauerat. Quattuor índe & .xx. archítenẽtes qbꝰ víuẽtís carolí

prçcipua cuſtodia fuerat. Mox ſequebantur ſelecti nobiles ducẽti terſas & ſplendi-
das haſtas manu geſtantes. Siniſtrũ latus ſuo ordine decorabant regiarũ rationum
computores. vectigalium quoq; id eſt vt aiũt iuſticię generales. regii itez theſaurarii
& ex caſtelleto frequẽtes iudices atq; miniſtri/honoratorũ quoq; ciuiũ ingẽs mul-
titudo. Poſtremi omniũ ibant vrbis pariſiorum ſagittarii: bini procedẽtes. Hoc ap
paratu & luctuoſa pompa funus ad diuę marię pontificiale templũ deductum eſt:
ſpectante ex feneſtris tectiſq; vicatim inumera plebe ciuitatis. Maioris templi ſingu
la ornamẽta & ſubſelliorũ ordines/vela/tapetes qui parietes veſtiebãt ſcribere ope
roſum & longum eſſet. Lichnorum aũt per templi muros ſurſum deorſũq; tãto ful
gore eccleſia & micabat & calebat: vt illo venientes pauloq; morati ęſtuarẽt. Poſtri
die ſolennibus exequiis facta re diuina pari quo ſupra dictũ eſt inceſſu: cũ ad dyoni-
ſianam portam ventũ eſt/ ordo deducentium funus / tranſito ſuburbio & rectore
cũ ſuis ſcholaſticis domũ repetente) talis fuit: qualem ab ambaſia ad beatã vſq; ma-
riam de campis ſeruatũ fuiſſe diximus. Inde ad crucem quæ in via militari ad ſanctuz
dyoniſium eſt/& pendens nũcupatur pompa proceſſit. Quo religioſi cœnobitę ec
cleſiaſtico ornamẽto cõuenere: funeri per ſacras cerimonias obuiantes. Præerat illi
abbas de fecano. nã loci abbas ſupra aliquot annos cardinalis factus romę agebat.
Vbi ad oppidi portam põpa ſucceſſit quattuor parlamenti præſides & cęteri ſena-
tores ſuum iterũ ordinem recéperũt: obambulantes funus. Cui tamdiu aſtiterunt:
donec funebribus officiis abſolutis ad ſepulchri locum deduxiſſent. Fecit rem diui-
nam cardinalis luxemburgus. funebrem orationem ioannes andegauus prçſul qui
regius confeſſor fuerat: habuit/lamentationis plenam. Dum in foſſam cadauer de-
poni cœptuz eſt: adſcitis per caduceatores regiæ domus magiſtris ſinguli ſingulos
baculos quibus miniſtrando regi vſi erant in foſſaz demiſerunt. Inde caduceatores
ipſi & armorum ſeruientes ſericeas veſtes regiis inſignibus pictas exuentes: eas cum
ſuis maſſis deponunt. Qui vexillum (cui guydon nomen eſt) geſtabat/demiſſã ma-
gna religione lanceam ad tumulum proſtrauit. Eadem obſeruatione fecit is qui re-
giũ ſignũ ferebat: cũ pars adhuc feretri extra foſſaz extaret. Eo in foſſa inſtrato: acce
dens qui panonem gerebat/humi ſignum depoſuit. Simile fecit ſignifer maioris ve-
xilli. Magnus inde ſcutifer petrus de rufe regium gladium quem terræ commiſerat:
in altum exerens: poſtq̃ exaltata voce viuat rex pronunciauit: caduceatores ſuas tu
nicas receperunt. Mox ex cambellariis primus/vexillum maius erexit. quod poſtea
eminenti loco poſitum eſt. His ad prçmiſſum modum religioſo ritu conſummatis
epulatum eſt: in regia domo/non ſecus ac regibus mos eſt. Si quis hyſtoriæ hæc cõ-
iunxiſſe me calumniabitur: miretur magis/nuſq̃ apud Francos ſcriptores inueniri
quo ritu quave pompa aut cerimoniis ſuorum regum funera ad ſepulchrum ſupe-
rioribus ſçculis deducta ſunt. Delectauit me/in ipſo etiaz publico luctu/ hçc raptim
annotaſſe: quç futuris hinc funeribus exemplaria ſint/ & non aliunde quçrantur.
Minus enim operoſum fuerit priora ęmulari: vt illis aliquid adiiciatur: q̃ ancipiti
(in re prçſenti) cogitatione/quid factum aut gerendum ſit augurari. Occidentalib⁹
enim incolis exteri auctores vicio vertunt: ꝙ ſe & ſuę gentis originem & progreſſuz
turpiter ignorent.

De caroli autem morte cui multis legationibus inſeruieram
hoc epigramma ſum meditatus.

Nunc tandem agnoſco ſtultus mendacia mundi:
Et ſpes exiguas dum punctum viuimus ęui.
Congeries nos fallit opum.nos fallit & ętas.
Nec fida vllis eſt quęſita potentia regnis.
Deſerit elatos ſublimis gloria reges.
Calcat & excelſum mors protenus atra tribunal.
Inde fidem ſi vis:repetito funera carli.
Late cuius erat omnis poſſeſſio francus.
Cui tremefacta caput ſummiſerat appula tellus.
Britoq; depoſitis parebat ſubditus armis.
Quem ligur & veneti conſulto marte petitum.
Terribilem ſenſere manu.fortemq; duello.
Fornouii multo maduit dum ſanguine campus.
Ille pila dum forte videt colludere ſeruos.
Confeſtim abripitur:& vox occluſa fatiſcit.
Vix quater aſpirans ſeptena volumina ſolis:
Emoritur/ſine prole ſacrum diadema relinquens.
I iam.rumpe alpes/multorum effunde cruorem.
Dilata imperium/promitte palatia cęlo
Cuiq; domus terra eſt longo ſeruanda ſopore.

Scripſit quoq; de caroli inopinato obitu egregius autor fauſtus andrelinus q̃- plurima.De quibus hæc digna lectione excerpſimus.

Ecce trucis numen non exorabile parcę
Florida trūcauit ſurgentis ſtamina carli
Stamina neſtoream tranſcendere digna ſenectam
Cumęaꝫ: phrygiamq; ſimul:ſed ſtrenua virtus
Ante ſuum veniens iuuenili in corpore tempus:
Ipſis inuidiaꝫ ſuperis commouit atrocem:
Et tanto orbarunt fœlices numine terras.
Feſtaq; plaudentis decorarunt atria cęli.

SEcundum hunc(quoniam ſine liberis deceſſerat)Ludouicus aurelianorū & valeſii dux maria cliuienſi matre natus/ qui quarto ſtirpis gradu Carolum contingebat dum bleſis agit/rex aſſumitur.Statimq; ſepulto Carolo Remis inungitur.Mox iudicio eccleſiæ dimiſſa Ioanna quam vxoreꝫ Ludouici metu cum gibboſa deformiter eſſet inuitus duxerat:annam caroli relictam ſibi copulauit:dato ioannę in partem ſucceſſionis biturigum ducatu.Dum hæc agūtur maximilianus romanoruꝫ rex:nunq̃ quietus princeps:cuius cœptis fortuna raro fœliciter arriſit:coacto raptim exercitu:ſequanos/id eſt ſuperiores burgundos petit.in alteram burgundiam quæ francorum eſt/licet ad philippum maximiliani filium pertinere pleriq; diſputent:impetuꝫ facturus.Itum eſt ꝓtenus aduerſus hominis conatus leuibus p̄liis atq; incurſionibus non ſine vtriuſq; exercitus dāno præluſis.Verū ſuccedente ꝓxime bruma:induciatū eſt.Venere per hos dies a venetis legati nouo regi gratulantes.ſuppetiaſq; illi aduerſus ludouicū ſforciaꝫ pacti:in amicitiā recepti ſunt.Non defuere cōfeſtim ab initio q vel ineūdę gratię cā:vel rerū innouādarū ſtudio vl' oſtētādi ſui libidine moti ludouico pſuaſert aiaduertere q̃tū a maiorū legib⁹

Morū ac inſtitutorū reformatiōes.

magiſtratus & iudicia deſciuiſſent.decere illum qui reipublicę gubernacula ſuſcepiſ
ſet:reſtituere ea in priſcam integritatem quę corrupta & neglecta eſſe conſtabat. Igi
tur ludouicus ante omnia pręclarum ratus/ſi optimis legibus regnum ſtabiliret: iu
diciorum formam correxit.& diſciplinę ſcolaſticorum priuilegia interpretatus eſt.
Porro a religionis obſeruantia incipiens/per omnia iudicia & forēſia officia perqꝫ
generalium ſtudiorum conſeruatorias ſedes/& priuilegioruꝫ aliquot protectores
decretum & ſuam explanationem adiecit.Iuſſitqꝫ in parlamenti ſenatu atqꝫ aliis re=
gni foris promulgari:miſſo eius rei cauſa ludouico albigeſiorum pontifice. Tenta=
uit autem pariſianoruꝫ ſcholaſticorum vniuerſitas tueri ſuam libertatem/& de re=
giis conſtitutionibus ea demere/quæ priuilegiis & diuturnę eorū conſuetudini di=
uerſa contrariaqꝫ eſſe videbantur.Miſit propterea ſuos ad ſenatum oratores q pe=
terent quæ conſtituta a rege erant benignius explanari.neqꝫ ſinerent iudices apud
quos iudiciorum poteſtas erat turbari ſcholaſticorum quietem/qui & pariſiis ma=
ximo commodo eſſent/& chriſtiano orbi luminis atqꝫ fidei ſtabilimentum afferret
Si quid grauius ſolito & præter veteres regum ſanctiones ſtatutum foret:mox diſſi
pandam forte tam ingentem litteratorum hominū multitudinem: alioqꝫ abituram
vbi tranquillam ſedeꝫ obtineret.Ad hec ſenatus reſpondit/ſe a rege iuſſos promul
gare quas tulerat leges.Apud illum autoritatem eſſe abuſiones tollendi & corrigē=
di errata quæ a ſuis cōmitti ſubditis comperiſſet.Nichil de illorū priuilegiis demere
regem velle.Cęterum quoad ſenatus poterat concedere quidem illis poteſtatē ſua
priuilegia edendi.quę curiæ exhibita incōtaminata ſeruarentur.Igitur hoc iudican
te ſenatu:vniuerſitatis ſyndicus biduo tantum impetrato aliquot quę pro tempo=
ris anguſtia præſentanea habebat priuilegia apud ſcribam deponit.Neqꝫ melior in
de facta eſt ſcholaſticorum conditio.Neqꝫ derogatum eſt legi.quam ludouicus rex
condiderat.Quod iniquo animo ferentes ſcholaſtici coacto numeroſo conuentu:
de intermittendo ſtudio:deqꝫ litterariis exercitationibus deſerendis conſultant. Di
cuntur in eo cœtu variæ ſententię/donec tertio cōuenientes:ventuꝫ eſt in ſentētias
eorum/qui prędicationibus & quottidianis interpretationibus interdicere ſuade=
bant.Poſtridie eius cōuentionis dies erat feſtus euchariſtiæ ſacramenti.Miſſum eſt
autore iohanne caue qui vniuerſitati pręerat rector/ad eos qui concionaturi in ec=
cleſiis erant vt plebi nunciarent/non habendas deinceps verbi dei prædicationes/
donec priuilegiorum ſuorum integram libertatem ſchola pariſienſis recuperaſſet.
Fuere inter prædicandum qui liberius locuti ſunt:ita vt ad ſeditionem oratio illo=
rum ſpectare pleriſqꝫ viſa ſit.Venerat per hos dies ad vrbem guydo de ruppe forti
cancellarius in quem probra & libelli per multa vrbis loca poſiti fuerunt:incidit ꝓ=
pterea ſuſpicio id a ſcholaſticis factum eſſe.moxqꝫ per vrbem rumor irrepſit:ſchola
ſticos turmas & conuēticula ad ſeditionē habere. Quamobrem parantur ab vrbis
prępoſito armati.nec minus vigilum pręfectus excubias habet:viaſqꝫ diligenter cir
cuit ciuitatis) q̄q̄ ex omni ſchola iuuentus eſt nemo non quietus/& domi ſe oīno
continens.Mirum profecto eſt q̄ cita & pernix fama/homines quos multi inter ma
giſtratus exiſtimaſſes fefellit.Ex his eniꝫ nonnulli litteras tanq̄ de re comperta ad re
gem dant feſtinanter:ſcholaſticos in armis eſſe:ſollicitare ad plebem populum.ve=
rendum eſſe ne ciuitas tota ad rebellionem ꝓpe diem ſpectet. feſtinet ergo: tanq̄ ad
reſtinguendum incendiū accedere.His litteris permotus rex paucis poſt diebus ad
uenire nunciatur plenus indignationis aduerſus ſcholam quam neſciebat innocen

tem.Qua re accepta:nuncios ſuos corboliū quo rex venturus ferebatur ſchola ideo
pręmittit:vt priuilegiorum antiquam libertatem recuperet.aut poſitis per euʒ legi⸗
bus benigniorem rex explanationem adhibeat.Qui miſſi erant ſollicite inquirentes
quo in ſcholaſticos animo ludouicus eſſe videretur:comperiunt illum irritatum eē
vehementer.ꝙ decretis parere tam contumaciter cunctarentur: excitarentqꝫ ſuis cō
tionibus populi furorem quo pariſii omnes non modice turbabantur. Ea re per il⸗
luſtres aulicos accepta:oratores mutato de retinendis priuilegiis cōſilio: pacare an⸗
te omnia regem leui oratione conſtituunt.Igitur ad regis conſpectuʒ admiſſi in hac
ſententia locuti ſunt.Nichil ab eorum vniuerſitate perperam eſſe factum. Falſa eſſe
q̃ aduerſarii ad eū de ſeditione detulerant.ſcholaſticorum multitudinem domi qui⸗
etiſſime agere.expectare cum ſumma modeſtia quid eius amplitudo imperaret. Vi⸗
deret ne per paucorū inſipientiam/conſultiſſimos quoſqꝫ pergeret vlciſci.Eum qui
dem poſitum regem eſſe:ſed(vt eſt in principe apum)qui vel aculeo careat:vel habi
tum ad vindictam non exerat.remittat eius clemētia/quod a iunioribus leuiter gar⸗
ritum extitit.eſſe in omni ciuitate dicaces.Linguas ad ſtulte loquendum fluxas & la
biles tam parui habendas q̃ imbecilliū canum latratus.Summi principis laudeʒ prę
cipuam:ab ira ne excandeat temperare:manſuetudine leniri:vt amari magis q̃ time⸗
ri ſtudeat.Ipſum vnum eſſe:quem non ſecus ac filia patrem ſchola pariſienſis obſer⸗
uet.In eo ſpem repoſitam ſcholaſticorum:qui præter ſolam libertateʒ & libros poſ
ſideant:dicendi ab oratoribus:ſine facto georgius de ambaſia rothomagenſium p̄⸗
mas:qui inter aulicos plurimi habebatur:eruditi inquit viri non mirum vobis eē de
be::ſi ęquiſſimus rex de abuſibus qui prætextu veſtræ libertatis committi deferūtur
veſtris priuilegiis limites poſuerit.Ipſi pro veſtra eruditione noſtis quid in his om⸗
nibus peccatum hactenus eſt.Emendare voſipſos prius decebat:q̃ alterius cenſura
iudicaremini. Neqꝫ enim ſua opinione rex/ſed prudentium virorum conſultis ac
reſponſis erratorum delicta legibus cohibuit.quibus repugnare vos non oportuit
ita vt repentinis edictis a veſtro ſtudio ceſſaretis/prohibentes diſſerere per eccleſias
populo verbum dei.Quo mediuſfidius facto regem a vobis deſpectum eſſe qs igno
ret?Veſtræ libertati detractuʒ ire rex noluit.Dolos amouere/fraudes amputare eſt
arbitratus:non vt veſtræ quieti aduerſaretur aut bonos a litteraria lucubratione
auerteret.Tenet memoria quanta tranquillitate vos fouerint reges qui eum præceſ
ſerunt.Nouit quæ ſunt in regnum ſuum & rem communem chriſtianorum veſtra
merita.Sed veſtra res ſincera eſſe non poteſt quæ peruerſoruʒ abuſionibus atqꝫ ille
gitimis negociis perturbatur. Ea regis cōſcientia eſt vt pauciſſimos malit doctrinæ
recte incumbentes q̃ diſcolorum incompoſitam multitudinem.Date operā veſtro⸗
rum mores componere.vt regiis inſtitutionibus audientes ſapientiam cuius gratia
conueniſtis comparetis.Si hoc ritu conuerſabimini:cum principis gratiam vobis ī⸗
petrabitis:tum priuilegia veſtrę communitati affatim conferentur.Hęc cum ponti
fex dixiſſet:petentibus legatis:an aliud præcipere rex illis optaret:Ite inquit & con⸗
ſcholaſticos veſtros qui hoc nomine digni ſunt/ſalutate.de malis nulla michi cura
eſt.moxqꝫ percuſſo manu pectore:ipſi me inquit ſuis prędicationibus taxauerunt.
illos autem mittam alio prædicatum.Intellexerunt hoc verbo oratores iratum eſſe
regem.Feſtinantes ergo pariſium reuerti:vocata eodē die magno numero vniuer⸗
ſitate:quę accepiſſent oratores rettulerunt.Rector vero ex vniuerſorum ſententia
protenus iubet/ſtudii cōmunionem/exercitationeſqꝫ repetere. & prędicatoribus

contionari permittit. Ingreſſus eſt vrbem ludouicus multis armigeris cum tenſis ar-
cubus & procerum multitudine ſtippatus. vbi habito poſtridie parlamenteo ſena-
tu: leges ab eo ſemel poſitas publico edicto pertinaciſſime confirmauit. Erat quidā
ex contionatoribus thomas varuetus cameracenſis qui neſcio quid minus conſul-
to inter prædicandum dixerat. Hic ſui conſcius non expectato regis aduentu: came-
racum vnde oriundus erat ſe recepit. Ioannes auteꝫ ſtandonc brabantinus theolo-
gus doctor vita & doctrina clarus/ludouico alioquin ſuſpectus qui collegio mon-
Philippus fidem p̄ſtat. tis acuti præſidebat/regno interdictus eſt. proſcriptionis cauſam non comperi.

His rebus geſtis cum philippo deinde archiduce ob præſtandam regi fideꝫ libe-
raliter actum. Veniens enim attrebatum (quo miſſi a ludouico rege/guydo de rup-
pe forti cancellarius & ludouicus luxemburgus ligniaci comes ſe cōtulerant) in ver-
ba regis/ſtante pro tribunali cancellario/philippus flandrię & artheſii comes iura-
uit. oppidaqꝫ cum toto artheſio quę anteq̄ pubeſceret/rex vt feudi dominus occu-
pabat: recepit. Sub idem tempus heluetii qui & ſuitenſes in germanos vaſtatis il-
Bellū heluetiorum. lorum agris ferociter incurrunt. Maximilianus numeroſo exercitu inſtructus ſuitē-
ſes vlciſci feſtinat. Cæterum ludouicus iniuriarum memor quas a ludouico ſforcia
Expeditio i mediolanū. apud nouariam ſupra annos tris acceperat: ſimulqꝫ mediolani ducatum tanq̄ ad ſe
pertinentem vindicare conſtituens: grandi conflato excercitu alpes traiicere copias
pręmittit. Quas (reuiſa obiter vxore/quia grauida erat) Lugduni nō cunctanter aſ-
ſequitur. Vbi magiſtratuuꝫ ciuiūqꝫ ordinibus accurate diſpoſitis: cleri præterea ap-
paratu/publica omnium lęticia excipitur. Itaqꝫ ingrediente ludouico ciuitateꝫ: vbi-
qꝫ ludi ioci qꝫ celebrantur. & plauſu cantuqꝫ ęther reſonabat: ea præſertim cauſa: ꝙ
nouo regi maxime gratulari lugdunenſes cupiebant. & in expeditionem aduerſus
inſubres proficiſcenti fœlicem auſpicari euentum conabantur. Nam animo reputā-
tes inſidias quibus apud fornouium carolus octauus appetitus fuiſſet/& quo apđ
nouariam modo ludouicus laboraſſet: nemo non gaudebat accinctum ad bellum
regem intueri: quem & hoſtes vlturum: & ſua repetiturum ſperabant. Enimuero
Mediolanū quō ad Ludouicum ꝑtineat mediolanenſium ducatus ſupra aliquot annos a morte philippi/qui fuit ex viceco-
mitum familia vltimus mediolani princeps & āno ſalutis. cccc. quadrageſimoſepti-
mo ſupra mille e vita migrauerat/ad aurelianenſium ducem Ludouicum hoc potiſ-
ſimum iure pertinere conſtabat. Itaqꝫ philippus ſororem habens valentinam hanc
ludouico: qui regis caroli ſexti frater/& aurelianenſium dux erat vxorem tradit. da-
ta illi in dotem aſtenſi vrbe. quam nichilominus tradere licet a carolo fuiſſet ſępenu-
mero admonitus: tam diu recuſauit: donec rerum neceſſitate adductus: ſpe auxilii a
carolo impetrandi: illam raynaldo drenſnenſi Caroli regis pręfecto (qui propterea
miſſus erat reſtituit. Qua a raynaldo recepta: ſequenti proxima nocte philippus fe-
bre & alui profluuio interiit. Raynaldus autem tametſi duobus tantum armatorū
millibus inſtructus aſtaꝫ teneret: poſtq̄ de philippi morte certior factus eſt: ſimulqꝫ
intelligit mediolanenſes ꝯſiliū capere/dominū ne quēpiam admitterent: an in liber-
tatem ſe aſſerentes rem ſuam paucorum moderationi cōmitterent: dum occupare
alexandriam cupit: non nulla agri illius loca vi obtinet. diripitqꝫ. donec repugnan-
tibus boſcenſibus/qui ad alexandrinos ꝑtinent/cum illos pertinaciter obſidet: mit-
tuntur a mediolano milites/qui raynaldum multis francis partim captis/ partiꝫ oc-
ciſis exuperant. & vinctum in alexandriam ducunt. Fuit alexandrinorum in capti-
uos ferina crudelitas. Eodem tempore inſurgentibus per franciam diris factioni

bus:& rege per temporis interualla mente capto a mediolanenſi bello ceſſatum eſt
Erat franciſcus ſforcia vir animo & opere militaris qui blancham mariam Philippi
filiam vxorem duxerat.quam ex agnete nobili maynę ſtirpis fœmina philippus ille
gitimo thoro genuerat.Eam ob rem franciſcus mediolanenſem ducatum occupa-
re contendens:depulſis venetis/qui aliquot vrbes in ea regione tenebant/ducatuʒ
occupat/recepto vniuerſi mediolanen̄.agri dominio. Ad quam rem magno vſui
fuit renatus andegauorum dux/qui collecto ex francis ad belluʒ ſicilienſe milite frā
ciſco ſe coniunxit.vt quietis aliquando mediolanenſium rebus eius copiis in rem ſu
am vteretur.Itaqꝫ poſtq̄ manus gallica ad franciſcum venit:pontem vicum(ad oliū
amneʒ ponte facto) circūuallat.vbi exardens in expugnatione francoruʒ furor:mi
ſerabilem in oppido cędem/incendiumqꝫ excitauit. Quod cuʒ reſtingui facile non
poſſet:totum oppidum/quia venetarum partium erat/permittente franciſco con-
flagrauit.Hęc clades ad finitimas ciuitates delata/miro terrore incolas perculit.ita
vt ad ſua iaʒ mœnia ſtare gallos exiſtimarent. Hinc cremona:mox brixienſis ager/
& quæ in montanis ſunt oppida atqꝫ arces:octauo poſt pontiſvici excidiuʒ die:frā
ciſco paruerunt. Atqꝫ inde ſuccedentibus proſpere rebus Mediolanenſes franciſco
ſe permiſerunt. Tam vtilis fuit illi gallorum animus ferox.Sed itali ſcriptores crude
litatem appellant/propterea ꝙ italus miles ſtipendia faciens hoſtium ſpolia magis
q̄ belli finem velit.Franciſco liberi quattuor fuere.galeacius:philippus:ludouicus:
aſcanius:ipſe intercute morbo interiit.Galeacius ſucceſſor ab andrea lampugnano
in diui ſtephani templo apud mediolanum occiditur:relicto filio galeacio. Quem
patruus eius ludouicus ſforcia venenauit.inuaſitqꝫ mortuo adoleſcente ducatum
ad hos vſqꝫ dies/cum ludouicus rex bellum tyranno indixit. Superatis igitur mē
ſe auguſto alpibus:cum aſtam copiæ perueniſſent:duo in alexādrinis oppida:quo
ruʒ alteri Non:alteri roqua nomen eſt expugnata diripiuntur:ſoloqꝫ ęquātur præ
ter roquę arcem quæ in edito loco ſita aditu diſſicillima eſt ſed tamen incenſa. Mox
in alexandriam itum/ductore Ianiacobo/qui a ludouico ſforcia ob male a tyrāno
adminiſtratā rempublicam ad ludouicum regem ſe contulerat. Tenebantur alexā-
drini firmo ſforcianorum præſidio.ideoqꝫ acerrime primo impetu ſe tuentes ſum-
ma difficultate expugnari potuerunt:donec e muro Galleacius qui vrbi præfectus
erat ſe proripiens ad ſforciam aufugit. Et in eis quidem breui tempore ſubigendis
magna non ſine noſtroruʒ incommodo cędes facta eſt & pars ciuitatis direpta.nā
præter id quod in ſforcianorum fide ſtare alexandrini pertinaciter ſtudebant: adde
bat illis animos vetus odium gallici nominis.quod poſt ſenonenſium in italiam ir-
ruptionem omnibus fere italis ſemper exoſum fuit:nunc illorum leuitateʒ/nūc cru
delitatem auariciamqꝫ & libidinem exprobrantibus/quaſi huiuſmodi vicia nō ma
xime apud illos regnent.Nulla enim re inſignior fere ſicilia eſt:q̄ principum qui ī ea
regnauerunt nece.Et conditor vrbis romulus fratris ſanguine imperium eſt auſpi-
catus.ipſe deniqꝫ in ſenatu ab iis quos conſcripſerat patres direptus eſt. Indigna eſt
nomine crudelis illa fœmina:quæ in patrem recenter trucidatum carpentum quo
vehebatur aurigam agere coegit. Sed nunquid Tarquinium cum ſua omni poſte
ritate expulit romanus furor? Proſcripſit & conſules.Corinthum ob leuem culpaʒ
deſolauit.Horret animus ſillanę crudelitatis meminiſſe.qui atroci imperio legiōes
quattuor clementiam miſerabiliter comprecantes trucidatas in tyberim præcipites
dedit.Qui pręneſtinos fide impunitatis data ſpoliatos armis e conſpectu ciuitatis

ad quattuor milia & ſexaginta iugulauit. Quin & occiſorũ capita crudelis dictator oculis eius oblata aſpicere per voluptatem non horruit. Nec humanior exiſtimari marius debet/qui marci antonii præclari oratoris menſę appoſitum caput manibꝰ per ludibrium contrectauit. Quis neſcit cęſarem multis in curia vulneribus præſente ſenatu fuiſſe necatum. Sed ne ſingula cõmemorem: pleroſqꝫ etiam laudatiſſimos imperatores inſolens romanus miles occidit. Simile in aliis multis italiæ ciuitatibus & regulis legimus/& accepimus noſtra memoria perpetratum. Gallia autem ſemel acceptos reges inuiolata fide obſeruauit. Sed panygericum ad gallos: in italos ſatyraꝫ ſcribere non aſſumpſi. Perſeuerant ab ortu cuiqꝫ genti cognata vicia: quę altera alteri improperet. Illud obiter dico extare per italiam gallicę gloriæ atqꝫ maieſtatis perpetua monumenta: quibus ad hunc vſqꝫ diem illuſtrantur inſubres. & præclaras a gallis conditas vrbes habent: Mediolanum: Comum: Brixiam: Veronã: Bergomum: Tridentum: atqꝫ vincentiam. nonulli papiam addunt quã a boiis atqꝫ cœnomanniis eutropius cõditã tradit. Quinimo magnę portioni italię perdurat gallicum nomen. quod & ab eiſdeꝫ & a ſenonibus gallorum populis initiuꝫ accepit. Extant alia recentiora gallorum non obſcura apud italos geſta. in quibus non exiguam laudem obtinet. Carolus ille magnus francorum rex. Qui apoſtolicę ſedis inimicos frequenti expeditione vltus eſt. Cuius munificentia obrutam ruderibus florentiam reſtituit. Nec abſcondere poteſt ſicilia quę a gallis olim per richardum & tãcredum perqꝫ Andegauorum principes ornamenta accepit. Ad quorum gloriam accedit appulia atqꝫ neapolis vbi viſuntur magnifica gallicę virtutis argumenta quibus admoneri decebat ingratam prouinciam ne in pulchre meritam de ſe gentem: panhormi: perqꝫ reliquam ſiciliam clandeſtinis conciliabulis furens crudelitateꝫ nouo exemplo excerceret/per proditionem auſa/quod palam agitare ſibi metuens ꝑfidia formidabat. Sed ad propoſitam narrationem me conuerto. Alexandria quia aſtenſibus finitima eſt ad omnem motum gallicę vltra alpes expeditionis primam belli molem ſuſtinere ſolita/ruinas hactenus ſuę calamitatis oſtendit. Accepta alexandrinorum expugnatione/mox papienſes in regis poteſtatẽ tranſiere. Quo euẽtu permotus vecors ſforcia/& de ſuorum erga ſe fide dubius: ſubducere ſe periculis cogitauit. Poſitoqꝫ in arce mediolanẽ. ad præſidium milite: dat non paruam præfecto pecuniam. ratus arcem quæ longe munitiſſima eſt annum totum aduerſus irruentem francum reſiſtere poſſe. quo in tempore ipſe ad maximilianuꝫ romanorũ regem (cui ſuam neptem in matrimonio collocauerat) ſe recipiens germanorum inde copias educeret. Atqꝫ ita cum filio & paucis clam per comũ per lacum larium tridentum ignauus abſceſſit vbi a Maximiliano romanorum rege receptus conuocatis tertio germanię principibus de recuperando ducatu auxiliũ petit. Fugiente ſforcia non multo poſt mediolanẽ. regem admiſerunt. Et arcis præfectus idem facere admonitus ſemel atqꝫ iterum reſtitit tanq̃ arcem ſincera fide ſforcię ſeruaturus. Sed auaricię (quę lombardis congignitur) obſequens: arcem dediturum ſe promittit: ſi quam in ea ſupellectilem ludouicus diſcedens reliquerat/ regio dono ſibi liceret accipere. Placuit partim conditio & dimidium ſupellectilis pręfectus accepit. Decemqꝫ millibus nummum aureorum a rege donatus eſt ne diuturna obſidione forte labefactanda arx impendioſa reparatione indigeret. Quę ſex validiſſimis turribus exurgit quas latiſſima foſſa & aqua perennis cingit. Eſtqꝫ intra eius arcis ambitum altera quam roquetam vocant vix (ſi defenſorem habeat) expugnabilis. Vnde ad ter

Ciuitates in ſubriũ a gallis cõditę

Sforcię vecordis fuga.

tium vſqꝫ lapidem ſunt ſubterranei meatus tres/per quos fieri libera in campos eru
ptio poteſt.In ea bienne viaticuꝫ & arma repoſita erant/quot duorũ hominuꝫ mil
libus inſtruendis ſufficerent.Et duo machinarũ bellicarum milia pręter quattuor i
gentes bombardas taꝫ in priore arci q̃ in hac roqueta reperta ſunt. vanum procul-
dubio & inutile in tanta mole munimentum quod meticuloſus atqꝫ ignauiſſimus
princeps viſo necdũ hoſte deſeruit & prodidit auarus pręfectus.Igitur rex munitio
nem admiratus:vah inquit hunc locuꝫ annos multos facile defendiſſem.Hanc ar-
cem franciſcus ſforcia condidiſſe perhibetur. Mediolano cum arce recepto reliq̃
regionis oppida cum caſtellis vniuerſis libera paulopoſt deditione in regis poteſta
tem traducta ſunt. Venere prætereagenuenſes.quibus præfectũ dedit Philippũ Genuenſes.
raueſtanum materno ſibi genere attinentem.Venetis cremona cuꝫ aliquot inſigni-
bus mediolanenſis principatus locis(quia ita ab initio cõuenerat)permiſſa. Sub Turchoruꝫ
idem tempus turcorũ claſſis quos auxiliares ſforcia adciuerat/a venetis galliſqꝫ ma- inſultus.
xima parte deleta eſt.Præerat venetorũ claſſi anthonius grimanus inter venetos ap
prime diues qui cũ victoriam in manibus haberet puſillanimiter agens turcho non
reſtitit quin naupactũ(lempatum vocant)ingreſſus ſolo ęquauit.Franci vero ſala-
mina nauigantes hoſtiliter occupauerunt igni ferroqꝫ omnia vaſtantes. Cephalo-
niam venetus iuaſit cepitqꝫ. Turchus forũiulliũ inuadens omnia crudeliſſime in p̃-
dam vertit.Sed a hungaris & Bernardino comite francpano obſeſſus hoſtis/fame
tabeſcentibus equis per inacceſſa capris montiũ iuga reptando potius q̃ incedẽdo
euaſit.Interemptis magno numero quos abducebat chriſtianis captiuis.Tam pro-
ſpera & minime cruenta intra paucos dies habita victoria adductæ Italiæ ciuitates
& reguli/legatos quiqꝫ ad regem miſerunt gratulatũ rebus eius proſperis oblatum
qꝫ opem ſuam:ſi ea vti placuiſſet.Fuerũtqꝫ a poetis eiꝰ regionis multa ad regis extol
lentiaꝫ carmina honorifice ſcripta & oblata. In hac rerũ fœlicitate quidam medi
ocri nobilitate armati licentius militũ more agentes ob ſtuprum & fœdas libidines
vltima(rege mandante)paſſi ſunt. Fuit his diebus per gallias pluuioſus aer:& ꝑ
pter continuos imbres vuę non maturuerunt.Et pariſii peſte laboratum eſt:nõ ta
men diuturna. Priuſq̃ in lombardiaꝫ proficiſceretur Ludouicus/ de normanno
ſcacario (id eſt cõmuni gẽtis normannorũ foro) ſuaſu maxime georgii de ambaſia
rothomagenſium archiſacerdotis hęc ſtatuit.Mos erat poſt rollonis mortem dili-
genter obſeruatus ſtatutis annis ſcacarium rothomagi indicere.Ibiqꝫ ex omni nor- Scacarii ĩpar
mannorum conuentu totos tris menſes ius dicere litigatoribus:qui ad ſcacariũ do- lamentũ cõ
leantiam(quo nomine ꝓuocatio ſignificatur)perferebant. Id tempus quia expe- mutatio.
diẽdis iudiciis haud quaq̃ ſufficeret:reſtantibꝰ multis cauſis quibus patronorũ cul-
pa finis dari non poſſet.(Patronis eniꝫ qui conſuetudinarii a normannis dicuntur
ſuumqꝫ a litibus lucrum augurantur/id interſtitiũ maxime conducebat).Edixit ꝑ-
pterea rex ſcacarii nomen in parlamentum cõmutare.vt non alternis annorum vi-
cibus:ſed perpetuo conſeſſu cauſę in eo agerentur:iuſqꝫ diceretur. Igitur huic par-
lamento iudices quattuor & conſiliarios ſex & viginti inſtituit: Addidit pręterea cã
cellariam & regium ſigillum.Pręſides fuerunt iohannes hebert conſtantianus præ
ſul.Antonius boierus monaſterii ſancti andoeni abbas. Criſtoforus de carmona/
& Robertus calange. Cœperũt ſedere in eo parlamento kalendis octobris ãno do
minicę pietatis quadringenteſimo nonageſimonono ſupra mille.Quo ãno tertio

Pōtis ruina. idus octobris anna regina fœminam parit. cui claudię nomen inditum eſt. Et pons
nouus apud pariſios ſecundo & nonageſimo anno poſt q̃ conditus fuerat: cū vni⸗
uerſis ędibus quæ pulcherrimo ad vtrunqꝫ pontis latus ordine eademqꝫ forma at⸗
qꝫ altitudine ſexaginta ſuper extructę erant horam ante meridiem circiter nonaꝫ to
tus concidit. Quod vix exiſtimandum incōmodum / præpoſiti & ſcabinoruꝫ vrbis
negligentia accidiſſe conſentanea omniuꝫ fama prædicabat. Cū enim annuas octin
gentas libras ex pontis prouentu acciperent permodicuꝫ tamen in eo inſtaurando
impendebant reliqua in ſuum cōmodum reponentes. Nam ſuperiore anno / ędili
bus qui magiſtri operum vulgo appellantur / denunciantibus tigna quibus pōs ni
tebatur antiquata eē: atqꝫ ideo opus eſſe (veteribus ſublatis) alia apponere: negoci
um diſtulerant: donec imminente prope diem ruina: cum de inſtaurando pōte nul
la ſpes eſſet: faber lignarius ad cenſorem criminum iohannem papilionem veniens:
ruiturum ante meridiem eius diei pontem conſtanter affirmat. Quamobrem (aſſer
uato in cuſtodia fabro) cenſor ad curiā protenus venit. Quem ꝙ intempeſtiuius ſo
lito accederet (erat enim hora fere ſeptima) Theobaldus bailletus ex curiæ præſidi⸗
bus ſecundus ratus cenſorem de captiuis pro ſuo officio aliquid conſulturum / ro⸗
gat quid velit. Eſt inquit cenſor aliud miſerabile. Pons nouus proximaꝫ & nunc in
ſtantem ruinā minatur. Id renunciare ſenatui aduenio. Inde theobaldus confeſtim
ad ſenatum conuerſus / dirum nunciū explanauit. Mox ex ſenatuſconſulto cenſor
nichil cunctatus omnes pontis inquilinos migrare iubet. ſimulqꝫ regios ſeruientes
ad pontis extrema locat: qui tranſituros prohibeant. Dum ſupellectilem quiqꝫ ſuaꝫ
& merces auferre trepidus feſtinat: qui in ea re tardiores fuerunt / vna cum pōte cor
ruerunt. Fuit hęc iactura cum multis inquilinis tum reipublicę pariſioruꝫ apprime
moleſta. Inquilini domibꝰ mulctati / & quos precario aliena domicilia ſubire opor
tebat / ſua damna querebantur. Plebs tanto accepto incōmodo in rectores tumul⸗
tuari & furere timebatur. Quod ne accideret: parlamenteus ſenatus prępoſitū mer⸗
catorum iacobum pedemferreum & ſcabinos confeſtiꝫ accerſiri & in cuſtodia apd'
regium palatium ſeruari iubet. In quos iudicium ferre nō prius voluit q̃ de pręſen⸗
ti fortuna regis ſententiam exploraſſet. Pręnunciabant ruinam ingentes in ędibus
rimę / & in trabium tignorumqꝫ cōmiſſuris hyatus. Et pauimentuꝫ fatiſcere cœpit.
moxqꝫ non ſuſtinentibus tantam molem veteranis tignis: pauimentum primo reli
qua inde omnia quæ ponti hęrebant in ſemet prona & tanq̃ ſibi occurrentia miro
fragore prolapſa ſunt ſimulqꝫ tanta puluerum nubes aerem obſcurauit: vt nichil eſ
ſet videntibus perſpicuum. Siſtit ſequana ſuos fluxus: & ſurſum non ſecus ac ſi cata
ractis fuiſſet cohibitus refluxit. Puellę enim quędam dum ad glatiniacum paulo ſu⸗
pra pontem pannos abluunt / altera fluminis reſtagnatione correpta extincta eſt.
Altera fluctibus præualens enatauit. In cunis obligatus infans in ſummam aquam
emergens (adnauigantibus qui in flumine cum lembis erant nautis) periculo libera
tus eſt. Vnus ex iis qui quottidiano quęſtu operas ſuas locant / dum ex quadaꝫ do⸗
mo magnum ſagittarum atqꝫ telorum faſcem efferendum ab opifice deſumpſiſſet:
ipſe vna cum faſce clitellis ad humeros impoſito in flumen collapſus: nullo vulnere
præterq̃ parua cutis deraſione offenſus nautarum ope eripitur. Alter vbi diſſolui
pauimentum animaduertit: ad poſteriorem ędium ſuarum feneſtram raptim con⸗
ſcendens: cum nandi peritus eſſet / ſe deiecit in amnem. atqꝫ euaſit incolumis. Tā va⸗
rio euentu aliis ſaluatis: alii non admodum multi ruina attriti perierunt. Eius pōtis

longitudo ſeptuaginta paſſuum & pedum quattuor. Latitudo octodecim paſſuũ erat. Suſtinebatur ſecundum aluei latitudinem decem & ſeptem tignorum ordinibus. Singuli ordines tigna triginta continebant. Quodq; tignum paulo plus pedis craſſitudine cum eſſet: duobus & quadraginta pedibus longũ erat. In eo ponte deambulantes cum nulla parte aſpici flumen poſſet: in continente ſe eſſe: & in nundinis diuerſari reputabant. itaq; tanta ibi opificum atq; rerum venalium copia & varietas erat: tam prætcrea ęqualis & ſpecioſa domorum facies: vt inter publica regni francorum opera id eſt non iniuria primarium dici potuiſſet.

De põtis ruina apud pariſios.

De huius pontis caſu hoc epigramma condidi.

Ne longa dubius titubes indagine rerum/
Quid ſors forte ferat/ aut qui ſit caſibus autor/
Argumenta patent plus ſolis lampade dãni.
Non fato cecidit/ non ictu fulmineo pons.
Nec mala portendit dirus pręſagia caſus.
Prętor & ędilis/ & ſtipes debilis ęuo/
Pontis cauſa fuit miſerandæ infauſta ruinę.
Qua ſexaginta flumen deſorbuit ędes.
Matreſq; & teneros violentus ſequana partus.
Et famulos pariter ſęuo torrente vorauit.
Mole ruinarum ſtagnauit gurges/ & vnda
Retroflexit iter/ donec pręſtantia rupit
Alueus indignans ſibi dudũ peruia claudi.
Et ſe terrifico prouexit murmure fluctus.
Obruta nunc ſaxis/ nunc tignis vndiq; trita
Corpora merſa latent. & piſcibus eſca manebunt.
Criſpini feſtum dicent inſigne nepotes
Tam triſti clade/ quam mœſta lutecia plorat.
Quingentos noſtrę poſt annos mille ſalutis/
Dimidium cicli ſi vis ſubducere ſolis.

Mediolanẽ. ordinatio.

Inter hanc pariſiorum publicam calamitatem rex Mediolani agens ad ordinandam inſubrium rempublicam animum intendit. Quam a ſforcia vehementer vexatam grandi tributo leuauit. Nam ex annuo vectigali mille ſexcentorum octo millium ſexcentorum octogintaſex librarũ turonenſium quæ ſforcia exigebat: rex ſexcẽta & viginti duo milia & quingentas libras tantu; accipere contentus: pręſidia munitioribus locis impoſuit. Cõmiſſaq; in primis ianiacobo primaria ducatus gubernatione: illum mediolani in palatinis ędibus habitare iubet. Quẽtino ſcoto roquetam committit/ eiq; ducentos pedites francos & totidem ſcotos attribuit. Maioris arcis cuſtodiam domino de ſcepeio mandat cum quadringentorum militum franci ſanguinis & leuis amaturę præſidio. Ianuenſibusraueſtanu;. Sauonenſibus yuonem dallegre pręfecit. Palatio vrbis iohannes de ſanctoſymone: caſtelleto quod vrbi Ianuæ eminet guyonus regis admiraldus præponitur. Caſtellis autem & inſigniloribus oppidis quę etruriam verſus mari adiacent/ francorum atq; ſuitenſium pręſidium collocauit. Ad hunc modum compoſitis per inſubres rebus rex in frãciam menſe decembri reuertitur. Pręſtolabantur trecis regis aduentũ guillermus iulliaci & Carolus gheldrię/ duces. quibus erat de inſignibus ferox contentio. Indigna

Iuliaci ducis aduentu.

batur enim iulliacus/carolum vicinum ſibi ducem eadeꝫ quę ipſe geſtabat inſignia vſurpare relictis maiorum ſuorum inſignibus nec reſipiſcere q̄uis ſępenumero fuerat ne id faceret admonitus. Vnde creſcente indignatione ꝙ par pari cędere recuſabat res armis cœpit diſceptari. Digladiatumqꝫ eſt multuꝫ acerrime. Et iulliacus quidem oppidū arcklens quod in planicie & loco ſilueſtri ſitum munitiſſimū carolo ꝑtinebat cepit. Conuenerat igitur tandeꝫ ad francorum regem de ea controuerſia referre: vt quod ille arbitraretur id litem dirimeret. Quamobrem profectis aureliā ducibus: & cauſa diligenter agitata: Carolū gheldriæ iulliaci ducis inſignibus abſtinere pronunciat. Oppido vero arcklens iulliacum cędere: & illud carolo reſtituere decernit. Vſuſqꝫ digna rege munificentia quattuor millibus nūmū aureorum iulliacū donat/conſtituta inſuper in annos ſingulos penſione. Comitabātur iulliacum ducem cum plurimi tum viri illuſtres Philippus de vernebergh. Guillelmus de waldech comites. Guillelmus de renenbergh baro inſignis. Dn̄s ioannes nagel eccleſiæ monaſterien̄. canonicus & diui ioannis oſnaburgen̄. prępoſitus. Crato de mylendūckeques auratus. Ioannes palant de wildenbergh dn̄s. Robertus plettenbergh Godefridus hanſſeler iuuenis generoſus. quem ſuorū aulicorum numero rex aſcripſit. Reliquis vel pulchro munere vel annua penſione honeſtatis.

Comparata hoc pacto inter duces amicitia rex lochias ꝓfectus eſt/Carolus gheldrius molinū: iulliacus pariſios petit. Vbi dū honoris cauſa regium ſenatum ingreſſus conſedit Ioannes couardus primarius pręſes in mercatorū præpoſitū ſcabinoſqꝫ de quibus ſupra a nobis dictum eſt ſententiā tulit. Pecunia em̄ prout quiuis eorū negligentius magiſtratū geſſerat mulctatus eſt/omneſqꝫ officio amoti: ita vt inquilinorum qui pontē incolebant incōmodum & iacturaꝫ (damni ęſtimatione pręhabita) compenſarent. in reliquos qui extra ordinem erant & ſupra aliquot annos ſcabinatui præfuerant ꝙ iminenti iam diu ruinę non occurriſſent pœna indicta eſt q̄nto idus ianuarii. Anno chriſtianę religionis. M.cccc.nonageſimonono.

Peroratio.

HEc ſunt quę ex ingenti francorum annalium aceruo delecta ad compendium deduxi: ducentorū ſupra mille annorū curricula complexus. Legat piꝰ lector cui hęc forte conuenient. Sin minus: iuſtis ſaltem gaguini in rempublicam laboribus non detrahat.

FINIS.

P. Fauſti andrelini forolíuienſis poetæ laureati ac regii in ampliſſimo gymnaſio Pariſiẽſi oratoriam ac poeticam artem profitentis in gallicas hyſtorias ab eruditiſſimo Roberto gaguino editas Carmen.

Vt nitidos totum radios diffundit in orbem
Cum titan puro ſplendidus axe micat:
Hyſtoriis ſic galla tuis monumenta relucent
Exculte ac breuibus clare Roberte ſonis.
Grandia milleno quis tędia voluerit anno
Quę rudis immenſo codice maſſa parit:
Gallia q̃ debet regalibus inclyta geſtis
Tam debent ſcriptis regia geſta tuis.

Heraſmus Rotterdammus Roberto Gaguino viro vndecũqꝫ doctiſſimo Salutem dicit.

QVod francorum regum principumqꝫ res geſtas: idonei ſcriptoris deſiderio: hactenus in tenebris prope ſepultas pedeſtri hyſtoria in lucem efferre atqꝫ immortalitati conſecrare inſtitueris Roberte gaguine: pręcipuũ gallicę academię decus: non poſſum equidem iſtum tuum laborem non magnopere probare. Sumpſiſti enim (immo potius ſuſcepiſti) munus (mea ſententia) pulcherrimum: & cum omnibus latinarum litterarum ſtudioſis: incredibili voluptati futurum: tum vero gallię tuę ſplendidum imprimis. magnificum ac (vt ita dixerim) triũphale: deniqꝫ tua doctrina: tua eloquẽtia: tua pietate digniſſimum. Neqꝫ enim vlla te alia cauſa (quandoquidem neqꝫ quęſtus neqꝫ glorię vel leuis vnq̃ tibi habita ratio eſt) ad iſtud negocii capeſſendum: prouocatum eſſe facile crediderim: q̃ ſingulari in patriam pietate: quam et tu: & optimus quiſqꝫ ſemper fecit maximi. Dolebat nimirum tibi (quod ego quoqꝫ mecum interdum mirari ſoleo) gallorum virtuti gloriam tam maligne reſpondere: & qui olim cum italis factis ſępe contenderint: nunc etiam præceſſerint: eos tamẽ ob hyſtorici pœnuriam: opinione ac fama tam longo interuallo conſequi. Dabunt itali mihi veniam: ſi nobis idem videtur: quod franciſcum philelfum italum natum non puduit fateri. Extat enim illius ad carolum regẽ octaui (opinor) auum epiſtola: in qua pręter multas laudes: quibus frãciæ regnum proſequitur: illud quoqꝫ ingenue fatetur. Romanos quidem olim pacis belliqꝫ artibus: longe omnium ampliſſimum ſibi peperiſſe imperium: pręterea non ſegnius ingeniis: q̃ prius fecerant armis: cum gręcis contendiſſe: verum antiquã illam imperii gloriam: factionibus ac ſtudiis prauis: in deterius prolapſam eſſe. Contra vero francię regnum: prudentia regum: principum fide: ciuium concordia: eouſqꝫ creuiſſe: vt iam facile cum quouis alio chriſtiani orbis imperio poſſit contendere / vel opibus / vel imperii finibus / vel rerum geſtarum magnitudine / vel regum nobilitate: quos plurimos habuiſſe cõſtat: non fortiſſimos modo: verũ etiam piẽtiſſimos. Quapropter in hoc regno: non iniuria: ſenatus chriſtianus contra turcorum violẽtiam potiſſimum atqꝫ vnicũ pręſidiũ ſibi collocaſſe videtur. Sed tamen vnũ quiddã adhuc tanti ĩperii maieſtas deſiderare videbatur. Cętera vel par vel nõ inferior: Liuio atqꝫ Saluſtio vincebat adhuc italia. Nã (vt ſcite cecinit Horati⁹) regũ ducũqꝫ bene geſta:

quantūuis alioquin prçclara:aut intermoriantur : aut obſcurentur ætate neceſſum
eſt:niſi hyſtorici eloquentis opera litteris(vnicis rerum cuſtodibus) cōmendentur:
perinde gloria apud poſteros valitura : atq; is qui ſcripſit ingenio valuerit. Hāc tu
ſupremam prouinciam:diſertiſſime gaguine:tanq̄ fatis tibi ſeruatam:velut alter Sci
pio ſummo omnium applauſu ſuſcepiſti:difficillimam plane atq; immenſi negocii:
ſed tamen roberto prorſus aptiſſimam. Qui ita credam rogas? Cum multis de cau-
ſis:tum duabus potiſſimum ita mihi videtur. Duo ſunt enim præcipua: quæ in hy-
ſtorico probato quçri ſolēt. Nempe fides & eruditio. Nam vt ſcriptoris leuitas: ve-
ris quoq; nonnunq̄ fidem abrogat : ita & grauitas hyſtoriographi priuata auctori
tate rebus ipſis fiduciam quādam addere ſolet. Vt item narratoris imperitia(vt fidē
faciat quod ne ipſum quidem poteſt)tamē res plçrūq; per ſe ſatis illuſtres obſcurat:
imminuit:deturpat:ita docti ſcriptoris ingenium : obſcura illuſtrat:humilia eleuat:
ſplendidis lucem quandam ac decus apponit . Quoniam vero & fides & eruditio:
vtraq; tanta in te ſunt quanta in alio nemine : nemo profecto fuit iſti muneri aptior
vel iſtud muneris nemini fuit aptius:q̄ tibi vni:qui poſſes: & pro ſingulari tua graui
tate fidem facere : & pro non vulgari eloquentia rem adornare . Iam facile ſuſpicor
humaniſſime gaguine te ſubiraſci Heraſmo tuo: qui laudū tuarum vel tantillū au-
ſim attingere. Neq; enim me clam eſt: q̄ modeſto/q̄ pudēti(ne dicā putidulo)ſis in-
genio prçditus:quippe qui amicā etiam laudatiūculam multo moleſtiꝰ ferre ſoleas:
q̄ quiſpiā alius cōuicium ferat. Sed obſecro te:dato hāc veniam meo in te amori : vt
quç paſſim oēs prçdicant:fas ſit etiam amico meminiſſe. Cui enim tuorū:incredibi-
lis vitç tuç:morūq; integritas:innocētia:grauitas: nō eſt ſpectatiſſima? Vbi gētium
nō prçdicata? Adeo vt nō modo de ſcriptis: ſed ne de dictis quidē gaguini vlla poſ-
ſit incidere ſuſpicio vanitatis . Adde ꝙ cū omēs norint : te francos reges tuo merito
ſemper feciſſe plurimi: ſeriis in rebus opera tua perſçpe vſos . te regiis arcanis conſi-
liiſq; ſçpenumero accitū. te regio nomine. cū apud diuerſas gentes:tum apud italos
crebra legatione functū eſſe: facile coniiciunt. te vnum gallorū geſta: & priſca curio-
ſius relegiſſe: & recētiora exploratius veſtigaſſe. De eruditione porro tua quid ego
çōmemorem? Ipſa(quod aiunt)abūde ſe prçdicat. Teſtis abūde eſt hoc celebratiſſi-
mum gymnaſiū vrbis pariſiç : cuius tu florētiſſima alioquin ſtudia primus latinarū
litterarū opibus decoraſti:pulcherrimoq; incremento eloquētiç:quā vnam adhuc
deſiderare videbantur adauxiſti. Ipſa teſtis eſt italia:quç te ſçpenumero maximis de
rebus grauiſſime diſſerentē audiuit:nō ſine ſtupore:immo fortaſſis nō ſine dolore:
ꝙ(vt de Cicerone dixit appollonius)eloquētiç laudem quā vnam adhuc ſibi pro-
priam habuiſſet: videret per te galliç cōmunem fieri . Teſtes ſunt litteratiſſimi quiq;
noſtrç memoriæ ſcriptores:qui certatim vno ore oīs:tuū ingeniū prædicant:effe-
runtq;. Quorum nulla prope pagina eſt:quæ ſibi gaguini nomē nō habeat. Teſtes
deniq; ſunt: vel locupletiſſimi: prçſul ampliſſime : tui libri qui iam per orbē diſſemi-
nati. paſſim ſumma cū ſtudioſorū voluptate lectitātur. In quibus oībus tametſi vel
oratione ſoluta vel carmine:nō eruditis ſolū: verū etiā curioſis auribus abūde ſatiſ-
facias:in iſto tñ ſcripti genere. i. in hiſtoria(ſi quid vltra crepidā ſutori permittis)ſin
gularē quendā ac mirificū artificē præſtare videris:atq; in cçteris quidē plurimos in
hiſtoria teipſum ſuperaſſe. Tanta eſt ſermonis puritas:elegātia Saluſtiana:fœlicitas
Liuiana:ſumma luculētia: varietas iucūdiſſima:in cōſiliorū:rationū:tēporū : cōmo
ditatis. dignitatis:ac cçterorū id genus. quç doctum hiſtoricū arguunt: obſeruatio-

ne ſingulare artificium. Tanta eſt narrationis viuacitas vt res geri non narrari vide-
atur. Neqꝫ vero deeſt dulcis quędaꝫ breuitas: quę hyſtoricis: vt rara ita gratiſſima le
ctoribus eſt. Nam bone deus q̃ vaſtam rerũ ſyluã: q̃ breui volumine: q̃ abſolute cõ
plecteris: & prolixe breuis & breuiter ꝓlixus? Cui igitur non pręclare cuꝫ gallicis rę
bus actum videatur: cui talis pręco contigerit? Alexander ille magnus: Cũ ad Achil
lis ſepulchrum perueniſſet. O te fortunatum (inquit) Achille: qui Homerum tantũ
poetam laudum tuarũ pręconem ſortitus ſis. Et quis franciam quoqꝫ non fortuna
tiſſimam cenſeat: quę Robertum ſuarum lauduꝫ preconẽ optimum nacta ſit? Quid
illi ſuperum benignitate pręſtari potuit/ pulchrius/ magnificentius/ diuinius? Ni-
chil ꝓfecto neqꝫ tu gaguine doctiſſime. inſignem tuam erga patriã pietatem grauio
re prorſus argumento potuiſti declarare. Quę tametſi antea quoqꝫ plurimũ tibi de-
beret vt quã latinis mercibus primus ditaſſes. hoc tñ inęſtimabili beneficio adeo de
uinxiſti. vt quantũuis habeat: pareꝫ tamen nunq̃ ſit gratiã habitura. Quę em̃ ſtatua
qui tituli: quod monimentũ valeat iſtius beneficii magnitudini reſpõdere? Priſci illi
maiores ſuos qui vel imperium paraſſent. vel auxiſſent rempublicã: vel aliter de pa
tria benemeriti eſſent. ſolebant diuinis afficere honoribus: titulis in ęs inciſis hono-
rare: ſtatuis donare aureis. Atqui longe pręſtantius eſt: maiorũ gloriam ab ortu ad
occaſuꝫ vſqꝫ protendiſſe: q̃ agroruꝫ limites extendere. Minus eſt ſaxea mœnia: ędeſ
qꝫ vrbanas ab incendio tueri: q̃ optimorũ regum ac ciuium gloriam ab inuidis obli
uionibus (ſic em̃ appellat Horatius) & interitu vindicaſſe. Non paulo magnificen
tius mihi videtur patriam optimis litteris auxiſſe/ locupletaſſe/ decoraſſe/ q̃ ſpoliis:
q̃ exuuiis/ q̃ cęris/ q̃ id genus monimẽtis phaleraſſe. Nullę enim tabulę: nullę cerę:
nulla numiſmata: nullę ſtatuę: nullę piramides: neqꝫ clarius indicant: neqꝫ fidelius
cuſtodiunt regum gloriam: q̃ hominis eloquẽtis litteræ. Poſthac gallorum gloria/
quę hucuſqꝫ tanq̃ anguſtiis incluſa delituit: fulminis inſtar emicabit: & gallo quideꝫ
cãtore. ſed (quod pulchrius eſt) romana tuba decantata omniũ regionuꝫ aures per
ſonabit. Omnibꝰ illa terris. vrbibus. gymnaſiis. legetur. celebrabitur. cãtabitur. nec
gaguini beneficio vnq̃ interire nouerit: imo cum ętate vſqꝫ ſuccreſcet. Amplectere
igitur O francia immortale laudum tuarum monimentum Robertum gaguinum
alũnum tuum imortalitatis tuę vindicem. ama. cole. venerare. Nos certe & quibuſ
cunqꝫ egregia ſtudia cordi ſunt: te pręſul ampliſſime non amare non poterimus: ꝑ
quem id quod in litteraria ſupellectile pręſtantiſſimum habeamus: hoc eſt hiſtoriã
adauctum eſſe conſpicimus. Vale decus litterarum & meum.

Ad Robertum gaguinũ ordinis ſanctę trinitatis miniſtrum generalẽ. Cor
nelii Girardi goudenſis Hieronymianæ vallis Canonici regularis Epiſtola
in laudem cõpendii eiuſdem quod de gallię rebus accuratiſſime ędidit.

LEgi tuum in hiſtorias galliæ cõpendium optime pater Roberte gaguine
opus meo iudicio: qđ vt tibi non imerito apud poſteros immortalitatis
nomẽ afferat: ita & ſingulis e ſua dignitate quũ rerũ geſtarũ noticiã: tũ mi
litię peritiam copioſiſſime ſubminiſtret. Nihil in eo legi/quod vel expreſſius vel lu-
culentius dici potuit: & qđ vel oĩꝫ in hyſtoria maximi facimus: fidẽ rebus tribuis/ac
oĩa vt conſulta vt geſta ſunt/explicas euidẽter. Nõ tuis non hoſtibus tua parcit au
ctoritas. ita ſingulorũ vicia & factiones/ita ſingulorũ virtutes & ſtrategemata pro-
bas: vt neqꝫ in exteros odio: neqꝫ amore in tuos flecti videare. Nulla ĩ te gratię ſuſpi
tio/nulla ſimultatis inuenitur: quo minus ꝗ rei veritas poſtulabat dicere p̃ſumpſe-
ris nihil. O aĩm integerrimũ. O pectus veri tenaciſſimũ. O virũ ęquitatis obſeruan-
tiſſimũ/qui perinde turpia atqꝫ pręclara oĩm facinora/& deprimit & extollit: vt ne
ſcias vtrũ in ciues an hoſtes ꝓpẽſior habeatur. Naꝫ in omni hiſtoriographo nihil
vnꝗ magnificentius/nihil illuſtrius/nihil deniqꝫ laudabilius quęri poteſt/ꝗ vt nul-
lo amore nulloqꝫ odio a vero deflectatur. Id eñ vel vnũ oĩm eſt: in quo palmariaꝫ
ſibi criſpus ſaluſtius nauauit operã/ꝗ & teſte liuio & noſtro aurelio/iccirco celebri
or: ꝙ cęteris rerũ ſcriptoribus verior æſtimetur. Vt eñ nihil falſi ſcriptor fidelis in-
termiſcere debet: ita etiã nihil veri qđ nõ dicat p̃termittere. Hęc eñ ſunt veluti duo
candelabra ꝗbus oĩs hiſtoria neceſſario illuſtretur. Quę vbi deeſſe ꝯtinget: nihil qđ
non fumo & caligine plenuꝫ ſit repies. Hę ſunt p̃terea duę colũnę ꝗ tẽpli porticum
ſuſtentabãt. Hiſtoriã equidẽ meo iudicio nõ ab re tẽpli porticuꝫ dixerim/ꝗ oĩbus
nobis ad diuinarũ rerũ archana tanꝗ ductrix & magiſtra introitũ patefacit. Tu aũt
optime pater: & oĩm litterarũ facile princeps Roberte gaguine/nõ ſolũ hęc ꝗ p̃dixi
mus: verũ etiã ꝗ ex vſu hyſtorię eẽ Marcus anthonius in ſecũdo de oratore libro p̃
cipit tã mirabili artificio obſeruaſti oĩa: vt nõ parũ ad Thucydidis & ingeniũ & lau
dem acceſſeris. Et quid dicã? Tã creber es rerũ frequẽtia: tã verbis aptus & ſententiis
vt quũ in multis tuarũ editionũ opibus plurimos: tuꝫ in hoc tuo cõpendio: teipſuꝫ
viciſſe videaris. Nũc eñ in eo militũ ſelectus/nũc expeditorũ cõgreſſus ita deſcribis
& inculcas: vt cũ rebus ſudare ſentẽtias prudẽs lector ĩueniat. Ita ante oculos ponis
oĩa: vt nõ legere hyſtoriã: ſed pugnantiũ turmis intereſſe me credam. Poſtremo qđ
nõ minime demiratꝰ ſuꝫ: vbi opportune habita occaſiõe ſiue de cymbris & burgũ-
dis. ſiue de religione & eccleſię cerimoniis: ꝗd externaruꝫ rerũ affers: tã artificioſe ex
curris. vt tñ inceptę narrationis textũ nõ ꝯfundas/neqꝫ aliquo modo abiiciẽda fuiſ
ſe: ſed eodẽ ꝓpe modũ glomere pẽdentia & filo ꝓfuſa videant̃. Et vt vno verbo cõ
plectar vniuerſa/ita rebus temporũ ordinẽ/locorũqꝫ & perſonarũ deſcriptioneꝫ:
ita verbis dicẽdi genus modo fuſuꝫ modo collectũ/ſed nõ ſine mirifica ſuauitate ac
cõmodas: vt nihil ſit qđ legentẽ nõ ſumme delectet: & tuã ingenii facilitatẽ: incredi-
bilemqꝫ memoriã: oĩbus prędicet & oñdat. Parcius te laudo cãdidiſſime pater ꝗ di
gnus ſis. tum ꝙ primarias tuę laudis partes/meus heraſmus: illo ſuo facundiſſimo
ore occupauit: tum ꝙ tuis ex litteris (quę tua modeſtia eſt) tuarum laudum: te impa
tiẽtiſſimum eſſe intelligam. Scribo tamen hęc (ꝗtulacunqꝫ ſint) ne amici mei aut euꝫ
me eſſe garriant qui vere iudicare non poſſim/aut certe adeo malignum vt laudare
non velim. Vale.

In laudem operis Epigramma Cornelii Girardi. In quo ipſum librum quid in ſe contineat/& de fide rerum quid ꝑmittat loquentem introducit.

Ad lectorem Liber in perſona cornelii canonici regularis.

Noſſe cupis lector quo Gallia creuerit ortu
Et quibus ad ſummum eſt regibus aucta gradum:
Quis domini cultum/quis cœperit oppida muris
Cingere/& eccleſias rite dicare ſacras:
Quid pax accumulet quid martius excoquat horror:
Et quibus hic cœpta eſt relligio ipſa viris:
Me lege: me placido complectere mentis amore
Nam cano liligeri fortia geſta troni.
Olim qua Tacitus placuit/breuitate vigemus
Atq; Titi nobis iam prope ſplendor adeſt
Qua cunctos ſuperat Criſpus/recitatio veri
Aſſidua/& rerum ſtat mihi plena fides.
Nil ego prætereo/nulli mea pagina parcit.
Sit meus/aut hoſtis nil metuo omne loqui.
Eloquor intrepidus/quę vero conſona vidi:
Iuſticię & fidei nil mea charta negat.
Forte nigra excandens (quod non probo) bile tyranne
Vulcani iubeas me penetrare focos.
Seu mergi vitreas me Deucalionis in vndas
Exilium ve pati/plus tibi (crede) noces.
Mox alium qui me genuit dabit ecce Robertus
Qui cum lacte olim/non niſi vera bibit.
Quinetiam vaſto tanta eſt mihi copia in orbe
Vt metuam ipſe tuas nil (miſerande) minas.
ſi mala te cruciant ſeuę contagia mentis:
Quę noto/non ego te ſed tua culpa premit.
Hęc tibi me lector voluit Cornelius ipſe
Dicere voce data. qui mihi totus auet
Qui non blandiri qui me intus & in cute nouit
Cui nihil eſt vero gratius atq; fide.
Hic mihi ſignifero pręcepit honore reuiſam
Marte olim rutilos orbis & vrbis auos.
Non locus eſt inquit/quem non tua geſta decorent
Te nouit Latium/Rheblata/Pindus/Arabs
Anglia te celebrat ſcotus/Brito/dalmata/iberus
Te Belgę & Phriſii: Te q; ſicamber amat.
Te cymbri/Octauii/te Sueui/teq; Turingi
Francones/Hubii/Parthenopeq; colunt.
Perge igitur fœlix/& te duce Gallia vbiq;
Fulminet/ac nomen tollat in aſtra ſuum.

FINIS.

Iodoci Badii Aſcenſii de pręſtantia gallorum Et auctoris huius vtiliſſimi compendii Carmen.

Acria męonio tot prælia digna cothurno:
Totq; cothurnati numeris referenda maronis:
Gallica fœlici depleuit marte iuuentus.
Nullaq; principibus tam formidata togatis
Gens capitolinas totiens obſederat arces:
Vnde auro pelli poterat nō viribus vllis.
Scilicet inſomnis norat perducere noctes:
Atq; aſſueta malo: patienſq; algoris & ęſtus
Prima per ymbriferas ſeſe traduxerat alpes.
Protinus & parthos bello domitura feroces
Subq; iugum graios victrix miſſura ſuperbos:
Vnde gerit mixtum nunc gallogręcia nomen.
Nec tamen antiqua ſuperis deuinctius vllum
Relligione genus: nullum obſeruantius ęqui:
Nullumq; excultis tam præſtans moribus ortum eſt.
Sed neq; ſacrorum reſeranda occulta prophanis
Aut populo fixis duxit pandenda tabellis.
Ne torpore graui iuuenum mens victa: libriſq;
Freta: aſpernetur ſacros ediſcere ritus.
Nec ſua nobilibus præconia fulta triumphis:
Et clarum facinus memori mandare poetę
Geſtiit: aut docti ſcriptis concredere cadmi.
Scilicet egregie contenta egiſſe: diſerte
Dicere neglexit: donec vi martis & ęqui
Octauum inuiti Carlum coluere latini:
Parthenopeq; ſuum dñm agnouiſſe coacta eſt.
Teq; decus noſtrum pulſo Lodoice tyranno/
Inſubres verum dominumq; ducemq; ſalutant.
Nunc ſiquidem altiſonę tua fortia geſta camœnę
Certatim ad ſuperos tollunt: vnde aurea Fauſti
Exoritur veterum nulli ceſſura poeſis.
Quin adeo noſtri nitor indelebilis ęui
Primus ab italia linguam tranſferre latinam
Fœlix: Robertus tua ſtēmata clara gaguinus
A proauis atauiſq; trahit: prolemq; per omnem
Ingreditur: totam referens ab origine gentem
Et quas quiſq; vrbes curuo ſignauit aratro:
Et quibus auſpicibus gallorum gloria creuit.
Proinde decus regum preclaris annue cœptis
Et patere in toto reſonent te pulpita mundo.

FINIS.

Regni gentis infandissime Turchorum principium et progressus ex diversis auctoribus collectus / Jacobus philippus Bergomensis.

Turci sunt Scythice gentes ut divus scribit hieronimus. hy fu-
erunt quos Alexander macedo inter hiperboreos montes fer-
reis clausit repagulis. hi circa annum domini septingentesimum quinqua- 758
gesimum octavum ab incarnatione christi sub paulo primo ~~pp~~
et Constantino quinto imperatore ut tradit Othus historicus
caucaseas portas egressi. cum avaribus viris ferocissimis bello
(multis ex utraque parte interfectis) conflixerunt. Et ex inde
ponticum capadociamque transgressi. ad reliquas finitimas gentes
paulatim se infuderunt. ubi haud multo post latronum more
furtivis quibusdam excursionibus vires sibi vendicantes occupa-
tis montibus et opportunis claustris unde per occasiones facile
irruptiones fieri possent. usque adeo emersere. et animis sublati sunt. ut palam iam parique
marte adversum finitimos de agri possessione certare presumerent Et procedente tempore
non solum ponticum et capadociam. sed et Gallaciam Bithiniam Licaoniam pisydiam utramque phrygiam
pamphiliam Ciciliam cariam et omnem Asiam que minor vocatur. ultra citraque thaurum ad o-
ras usque Jonie. et littora greci maris occuparunt. Nec unum quidem (ut modo principem. sed
alios atque alios duces sequebantur. Et primo quidem (ut diximus) in Asiatica Scythia ul-
tra hiperboreos montes et Tharacinas insulas contra Aquilonis ubera sedes primas
habuere postea diffusi universam asiam et Greciam omnem occupavere. Viri utique truculenti
et in cunctis stupris ac lupanaribus ignominiosi fornicaria comedentes que ceteri abo-
minantur Jumentorum luporum ac vulturum carnes. et quod magis horrendum est omnes etiam
abortiva comedunt. principes autem turcorum othomani dicuntur. ab othomano eorum primo
principe nuncupati qui nostris temporibus totam fere asiam minorem et greciam partim armis
partim quoque seditionibus sibi subdiderunt. hic igitur othomanus primus turcorum rex quondam
fuit ipsius gentis a principio obscure natus et exigui census sed cum inter turcorum principes
magna orta esset discordia. felicem sibi prebuit aditum et dum reliqui invicem sese dilaniaret
accitis undique viris latronibus aliisque raptoribus et predonibus brevi tempore et nomen
magnum et auctoritatem maximam adeptus est. unde et oppida non pauca a principibus sue
gentis accipiens in suam redegit potestatem. qui moriens Orchanem nomine reliquit filium.
qui et ipse suscepto regno rem a patre inchoatam longe lateque propagavit. Eo quoque mor-
tuo Amurates filius eidem tercio loco successit. vir callidus et insidus qui cum duo quidam
de grecorum imperio ut infra dicemus. disceptarent ab altero qui superari timebat ex
Asia in greciam pro auxilio accersitus fuit. qui videns ambos viribus fractos atque de-
fessos arma in eos convertit et grecie magnam partem sibi subiecit. Is moriens du-
os post se reliquit filios Solimanum et paticetem. Solimano autem extincto res univer-
sa ad paticetem deducta est. qui priusquam a Thamerlane caperetur res magnas in
grecia gessit. Dimissus vero nil memoria dignum postea egit sed inglorius apud asi-
am e vita migravit. huius autem filii complures fuere. Eorum primus Calapinus fuit quin-
tus inter eos Rex nam maior qui regnum post patrem obtinuit. cui defuncto Orcham filio
adolescentulo regnum devenit. qui paulo post a Moyse patruo extinctus fuit et non mul-
to post et ipse patruus nullo superstite filio decessit. Mahumetes autem septimus Rex tercius
ex paticete filius obscentus regnum obtinens magnas res in Europa gessit multos quoque
turcorum regulos armis oppressit. necnon et eorum regna abstulit. Ipsoque mortuo Amu-
ratem filium dimisit heredem qui et Mustapham patruum superavit. atque tam in grecia quam
in Asia multas victorias obtinuit hic Mathumetum habuit filium virum preclarissimum
qui duo imperia et duodecim Sed hec que brevi epilogo prelibata sunt explicatius

digerenda sunt. Quare sciendum quod Turchi ut scribit Eneas Pius papa et Ethicus philosophus tradit ultra Pirracheos montes et Tharacontas insulas contra Babilonis ubera sedes patrias habuere, gens truculenta ignominiosa et in cunctis stupris ac lupanaribus fornicaria. Comedit quod ceteri abhominantur iumentorum luporum et vulturum carnes, nec abortivis hominum abstinuit. Die festum nullum colunt nisi mense augusto saturnalia. Romanorum imperium audivit magis quam sensit. Cuius Octaviano Augusto in auro littoreo censum dedit et id quidem sponte, nam cum vicinas undique regiones annua illi tributa reddere animadvertisset, nomini dicionique temporum deum exortum esse arbitrata, ei munera quotannis transmisit. Hec gens teste Othone historico et imperatoris Friderici patruo regnante apud Francos Pipino a Caspiis portis egressa cum Avaribus quos Hungaros nostra vocat etas feroci pugna multis utrobique desideratis conflixit. Exinde Pontum Capadociamque transgressa ad reliquas inde finitimas gentes sensim dilapsa more latronum clandestinis quibusdam excursionibus vires sibi vendicans, occupatis quibusdam montibus et claustris oportunis unde per occasiones facile irruptiones fieri possent, usque adeo emersit ac sublata est animis ut palam et pari marte adversum finitimos de agri possessione certare et denique procedente tempore non solum Pontum et Capadociam verum Galaciam Bithiniam Pamphiliam, Pisidiam utramque Phrygiam, Cylices, Cares et eam Asiam que minor vocatur ad oras usque Ionie et littora Greci maris occupaverit, non unum quempiam principem sed alios atque alios duces et varia auspicia quasi per factiones secuti. Ex hac gente quemadmodum Nicolaus Sagundinus vir grece ac latine historie peritissimus ad nos scripsit vigesimum ab hinc et centesimum circiter annum Othomanus exigui tamen census et obscuri inter privatos nominis ex collecticio milite non parva manu per seditionem conflata grassari passim ac non solum reliquias Romanas vexare verum et homines sue gentis armis infestis petere et sibi subdere cepit. Cumque conatibus orta inter Turcorum principes seditio facilem cursum prebuit, nam illi dum sese mutuo lacerant, accitis undique omnibus qui pro ingenio prede rapinarumque propositi essent auctoritatem brevi et nomen adeptus est, oppida non pauca partim vi partim deditione in potestatem accepit. Ottomano filius successit Orchanes qui rem inchoatam a patre comode prosecutus ad modum propagavit. Cum Amurates filius subsecutus est qui duobus de Grecorum imperio disceptantibus ab altero qui superari timeret in auxilium accersitus Turcorum primus transmisit in Greciam ubi consulto bellum protrahens, postquam ambos enervatis consumptisque viribus fractos et defessos animadvertit, versis ut aiunt proris arma in eos sine ullo discrimine per occasionem convertit, et occupato Callipoli oppido peroportune in Cheroneso ad Hellesponti fretum cito cetera Greca oppida aperte petere bello palamque sibi et posteris Grecorum polliceri imperium non dubitavit, magnamque Thracie partem nullis ferme obsistere audentibus ditioni sue subiecit. Is vita functus duos reliquit filios Calmanum et Pazietem. Calmano brevi e vita subtracto res universa ad Pazeitem deducta est qui prosperos fortune adeptus afflatus usque adeo novelli regni fines extulit ut Thraciam pene universam excepta Constantinopoli ac Pera, Thessaliam, Macedoniam, Phocidem, Boeciam, Atthicam maiori ex parte occupavit, Misios quoque Illirios Triballos crebris excursionibus infirmaverit. Constantinopolim vero cum omni agro suburbanisque ac deliciis spoliavit, tum longa et difficili obsidione vexavit ut cives desperata salute de deditione agere ceperint, perissent procul dubio et in hostis sevissimi potestatem venissent, ni Tamburlanes ille Scitharum prepotens rex instar torrentis ipso incursu atque impetu cuncta prosternendo ac vastando Pazeitem ipsum occurrere ac reluctari conantem magno prelio et ingenti strage su-

peratu in asia cepisset. hic est ille terror gentium in cuius exercitu duodecies centena
milia hominum fuisse tradunt. xerse ac dario maior quorum copiis siccata flumina perdiderunt.
ira ipse se dei vocitavit. nec non crudelitas defuit. multas ac preclaras asie urbes dele//
vit. homines tanquam pecora trucidavit non etati non sexui pepercit. damascum nobilissimam
sirie urbem diripuit atque incendit. pazeitem ottomana victum prandens quasi canem sub
mensa sua comedere iussit. ascensurus equum eo tanquam scabello usus est. post cladem pazeite
filii eius qui complures erant in potestatem grecorum venere quum piculum evasuri in thra//
tiam traycere contenderent. calapinus ante natu maior emissus a grecis patrium reg//
num obtinuit. adversus quem sigismundus rex ungarie collatis signis plurimum iniens tu//
multuose fusus castra et impedimenta reliquit christianorum ingens occisio facta. Joha//
nes dux burgundie in eo prelio captus multo auro libertatem redemit. calapino mor//
tuo orcam eius filium tenella etate adolescentulo moyses patruus et regnum et vitam
eripuit. qui paulo post sine filio desiderato maomete fratre reliquit heredem.
Is flaccis id est walachis fortissimis et bellicosissimis nationibus transdanubium ut
ante diximus late dominantibus bello attritis tributa gravia imposuit. nonnullos in asia
turcorum regulos armis regnisque penitus spoliavit. caramanos sub imperio suo degentes quamvis
durissime afflixit. machomete mortuo amurate eius filium qui dum per id tempus in asia
diu mustaphaque reliquum ex pazeite filiis ut rerum potiretur emisit et magna ope
prosecutus est. Sed mustapha pugna superato et interempto amurates victoria bruniso
regnum consecutus thessalonicam illustrem grecie urbem quam tum veneti possidebant vi ca//
ptam expugnatque penitus diripuit. ea quoque victoria auctus epirum atque etholiam non
obscuras provincias reliquo regno adiecit. Illiricorum agros vastavit. oppida multa
vi cepit diripuit atque incendit. uxoribus more gentis quam pluribus motus est. inter quas
Georgii sirvie dispoti filiam duxit. nec diu post immemor affinitatis adversus eum
duxit exercitum. Georgius impar genti potentie furentem quoque veritus. hostem relicto
uno ex filiis qui cum presidio Smedram tueretur cum coniuge ceteris quoque liberis ac gen//
tis sue sacerdotibus in hungariam profugit. expugnata est tamen Smederoma ac
direpta et dispoti filio lumine ademptum. Georgius patria pulsus diu apud hungaros
exulavit. Joannes huniades iam per arma clarus sepe cum exercitu serviam ingressus
plurimis cladibus turchos affecit. eorumque duces acie conflixit verum quoniam servie mag//
nam partem recuperavit non tamen Georgio cuncta restituit multa sibiipsi retinuit
multa dedit amicis neque iniuria cum et ipse sua virtute repulisset hostes et georgii su//
specta fides esset qui medios inter hungaros ac turcos nunc hos nunc illos fefellisset
in his vero que religionis essent neque romane ecclesie auscultaret neque maomethes
legem sequeretur. Libet quoniam huc ventum est huius opera ad finem prosequi. quum male
pugnatum esset in prelio varinensi. de quo paulo post dicemus. fugiens huniades
in serviam se recepit. Sensit adventum georgius atque obviam factus venientem intercepit
et quasi hostem coniecit in vincula. nec prius dimisit quam oppida sue ditionis ab
eo pridem occupata recepit. Nec multo postea cum Joannes versus sophiam copias
duceret videreturque non parva turcis illaturus damna amurati omnia hungarorum
consilia patefecit unde ille admonitus maximam christianis intulit cladem quemad//
modum suo loco referetur. Cum vero turci constantinopolim cepissent atque in ser//
viam ducere exercitum minarentur secundo asylum petens ad hungaros transit
et in austriam usque profectus Ladislaum adiit regem grandevusque iam senex dignus vene//

ratus si recta de religione sensisset ea in eo sermonis auctoritas ea corporis maiestas fuit
Accessit hunc Ioannes Capistranensis ordinis minorum professor vite modestia et inter predi-
catores evangelii nostro tempore insignis quesivitque an audire se vellet admonenti quod Ro-
mana ecclesia credit et docet exposuit diuque secum per interpretem de sacris eloquiis dis-
putavit et errorem sue gentis relinqueret magnopere cohortatus est. Ille denique hoc re-
sponsum dedit Annis xc vitam produxi nec aliam religionem quam suscepi a patribus novi sapien-
tem me cives mei hactenus infelicem putarent. tu mihi quod sepe agitant senes delirum effi-
cere cupis laqueo vitam finire malim quam patrum traditiones relinquere atque his dictis
e conspectu abiit tam periculosum est religionem imbibisse damnatam Reversus domum cum
accepisset Michaelem Zilagi qui tum Albe cum presidio preerat fratremque eius Ladislaum qua-
drigis vectos urbe exisse milites misit qui eos vel comprehenderent vel occiderent
Michael ubi adesse hostes animadvertit currum desiliens equum qui pene ducebatur
ascendens veloci fuga salvatus est. Ladislaus in quadriga repertus multis vulneribus
confossus ac discerptus interiit sed non impune id Georgio cessit. Cognovit et Michael pau-
cis post diebus illum prope Danubii ripam iter habere aggressusque cum armatis captum
abduxit cui dextre manus duos digitos amputavit cum se gladio defenderet Rede-
ptus est Georgius magno auri pondere non tamen diu supervixit cum tristicie magnitudinem fer-
re non posset. atque hic predicti hominis exitus fuit. Lazarus filius post eum gubernatio-
nem suscepit excluso fratre Gregorio quem quondam Amurates excecavit. Is cum sororem
quam nupsisse Amurato diximus ad opes Maomethis confugiens frustra eius auxilium
imploravit. Obiit deinde Lazarus de cuius hereditate non parva contentio exorta est
Gregorius Turchorum auxilio paternum regnum nititur vendicare. Uxor Lazari relicta
Hungaricas opes implorat nec Katherina Ulrici comitis Cilie quondam uxor ac Geor-
gii filia portionem hereditatis desperat. Joannes cardinalis sancti angeli ab
Hungaris invitatus eo profectus ut arces Rascianas que Turchis in Hungariam
aditum precludunt aut apostolice sedis nomine recipiat aut Hungaris tradi curet. rebus
infectis non sine gravi periculo ex medio manu Turchorum evasit et Budam rediit Nos Amu-
ratis opera que medio cursu reliquimus prosequamur. Magnus hic vir fuit domi bellique
tam suis amatus quam nostris odiosus cum centum milibus pugnatorum intravit Hungariam
late populatus provinciam sterilis anni impedimento fuit ne regno potiretur commeatus
penuria compulsus rediit. Julianus cardinalis sancti angeli ab Eugenio pontifice
maximo adversus eum missus Hungarorum extulit animos et arma sumere persuasit. ex-
ercitus Varnas usque Sophiam ad arcem magnam profectus est. Sepe cum Turchis conser-
pere dimicatum non sine Joannis Huniadis ingenti laude. qui cum copias duceret eius
nomen apud hostes adeo terrificum fuit ut ploratibus pueris matresfamilias ta-
citurnitatem non aliter imperarent quam Joannis presentiam minitantes Congregato tamen
non parvo numero Turchi quam Varnas confugere non dubitarunt sed non tam felix eis
pugna quam fortis animus fuit. Superati virtute Hungarica multis cesis terga dedere.
Hungari qui bello interfuere cupiditate glorie res suas amplificantes ac de magnis
maiora tradentes imperatori Friderico superatos bello Turcos scripsere xxx milia hosti-
um cesa captaque multo plura Cardinalis sancti angeli sex milia duntaxat hostium
in eo prelio cecidisse suis litteris affirmavit Signa militaria novem capta Joannem
Huniadem non ducis tantum sed militis quoque singulari virtute usum ei quoque fides habita Turchis
ea Pannonum victoria plus Pannoniis quam damni attulit non Hungaricas tantum vires sed
Germanicas quoque in se commotas arbitrantibus Consternati ergo ac perculsi metu p-

inde ac totus occidens conjurasset. pacem petiere hungari qui suas vires non ignora//
vent. nec tam potentie sue quam casui victoriam imputaret periculosum existimantes sepiusque tentata//
re fortuna oblatos ultra conditiones pacis non recusarunt inducie belli in decem annos ius//
iurandum per sua sacra ambe date partes prestitere despoto servie que bello amiserat
reddita molesta ea res Juliano cardinali fuit cui prosequenda victoria videbatur. Euge//
nio quoque romano pontifici nihil molestius nunciari potuit. cuius menti nulla maior cura
insedit quam christiane fidei propagande. Scripsit igitur cardinali nullum valere fedus quod se
inconsulto cum hostibus religionis percussum esset. Vladislao regi polonie qui eo tempore
hungariam occupabat uti convencta dissolveret imperavit iuramenta remisit non//
num instaurari bellum tum precibus tum minis extorsit Ex christianis principibus auxilia petiit
preter philippum tum burgundie ducem neminem christiane religionis zelus commovit. hic so//
lus classem instruxit que usque in hellespontum profecta turchis ex asia transitum pro//
hibere in europam conata est. Franciscus cardinalis venetiarum Eugenii nepos cum
plerisque triremibus eo missus classi prefuit Vladislao qui alienum regnum invasisset
a re sua visum est sollicitudinem belli provincialibus non deesse. Accersitis igitur ex polonia
et bohemia ceterisque vicinis gentibus auxiliis coactis ex hungaria copiis turcho//
rum agros invadere statuit Joanni huniadi castrorum cura commissa quadraginta circiter
equitum milia fuisse traduntur. plerique dimidio minore numerum prodidere Regni
hungarie pontifices quamplurimi interfuere. Julianus sancti angeli cardinalis milites
cruce signatos non paucos secum duxit iter per valachiam receptum deinde transito danu//
bio in mysiam ventum ut per plana et campestria loca in romaniam transirent Amurates
hostium cognito adventu cum grecis et turchis in europa manentibus non satis confideret
exercitum ex asianis militibus comparavit sed angebat animum traijciendi freti non mediocris
cura. qui classem apostolicam obtinere pelagus non ignorabat auxilio ut aiunt et multa vol//
venti animo Genuenses quidam curas ademere qui suis navibus accepta pecunia transpor//
tare copias promiserunt. Locus est ubi non amplius quam stadia quinque latitudo freti con//
tinet inter propontidem et euxinum pelagus. tum est spacium quod europam asiamque
discriminat Bosphorum Tracium dixere maiores a bizantio .xl. fermo stadiis distantem
hic amuratis exercitus transvectus est aureo nummo vectoribus per capita tradito qui
si vera est fama centum milia fuisse feruntur. Jam christiani locum attigerant cui verna
est nomen. quoniam adventare innumerabiles hostium copias nunciatum est. Cedendum
Vlatislao cardinali que videbatur. et ne circumvenirentur ab hoste possent munitum magis
quam locum petendum. At huniades adversari ac resistere tironum se nosse vires dicere famam
semper vero maiorem esse. Quod si turchi omnes adsint hungaris tamen impares fore
illos aurea et discolori veste. hungaros ferro atque ere fulgere. christianum agmen et sta//
re paratum et sequi. nec turba nec sarcinis pergrave intentum quo dux non modo sig//
net sed et innuat. Contra si turcorum mores inspiciantur feminas magis existimare debe//
re quam viros Si fugiat exercitus christianus quem rex hungarie ducit in quo legatus apostolicus
adest. in quo tot nobilissimi proceres militant nunquam deinceps hungaris contra turcos
futurum animum vicit huniadis sentencia expectati hostes postera die visi maioris exer//
citus speciem prebuere quam fama ipsa vulgaverat sive quod metuentibus omnia vero maiora
videntur. sive quod amurates in cogendo milite vulgate opinioni haud quaquam defuerat.
Territus huniades eo conspectu tum primum periculi magnitudinem animo volvens de fuga
regem admonuit. ille servum consilium arguens perniciosam magis fugam quam pugnam dixit
Commisso prelio sperari victoriam posse. sepe minoribus exercitibus cessisse maiores. non tam
multitudinem bellatorum quam audaciam et ordinem prestare victoriam. deum quoque respicere

meliorem causam prestantioremque se paucis si modo audeant exhibere. Fugientes victoriam hosti tradere ferendaque terga et multam suorum cedem. Magnifica quoque verba Ioannis predicta plenus iram exprobravit. Iussis quoque omnibus arma capescere plurimum expectavit. Amurates in proximo colle consederat, ex quo suos pariter atque hostes expectare potuit. Dato belli signo xv milia equitum qui pugnam provocarent facto globo in christianos impetum fecere. Singulis albe vestes super loricas fuere, que vento agitate instar alarum pre se ferebant; totidem viridibus induti sagulis sequebantur. Aurea equorum frena multorum visa et multus galearum argenti atque gemmarum nitor. Ipsas quoque gladiorum vaginas pergrandes uniones ornabant. Non detrectavere christiani certamen. Itum est viribus in pugnam animis. Superior acies nostra turcos in fugam vertit compluribus primo impetu prostratis. Perculit ea res magno metu amuratem, nihil tale verente, fugissetque protinus perdito exercitu nisi circumstantes satrape comprehenso eius equi freno ignaviam eius increpassent fugientique comminati sub necem. Perstitit ergo invitus iussisque fortissimis arma sumere plurimum instauravit. Pugnatum est summa contentione pluribus nunc christianis nunc turchis propinquiorem victoriam sese probente. Cadebant hinc atque inde complurimi. Plures ex turchis quorum corpora parum tecta facile sagitte ensesque penetrabant. Postremo cum novus in horas hostis incederet et sauciorum loca integri occuparent non tam virtute quam numero superati hungari paulatim referre pedem cepere. Tum vladislaus cum globo suorum quos erga se non minus fortes quam fideles habuit ex polonia ut hostes ex acie victores ducerent, christianisque animum redderet in tumultum quem tenere ab amurate diximus circumiectosque undique turcus impetum fecit. Ibi nova pugna commissa novusque iniectus amurati pavor. Trepidatum totis castris nec iam consistendi animus aderat. Quod si huniadi par animus ac regi fuisset et arridenti fortune dedisset manus haud dubium quin ea dies et amurati vitam et posteris eius imperium grecie abstulisset. Verum ipse ut primum cedere christiana signa conspexit cum decem milibus hungaris ac valachis ex acie se subtraxit atque insalutato rege incerta adhuc victoria fugam arripuit. Fortasse rei militaris perito nulla in pugna salus visa et salvare aliquos quam perire omnes maluit. Poloni accepta eo prelio clade huniadis vecordie atque ignavie tradiderunt. Ipse sua consilia spreta conquestus est. Vladislaus sue sorti dimissus dum fortiter circa munimenta hostium pugnat equo deiectus obtruncatus est. Caput eius hasta infixum per greciam atque asiam in signum victorie populis ostentatum. Poloni ad unum cesi omnes. Direpta castra et qui munitiones curruum tuebantur necati. Episcopi et proceres hungarie qui aderant eadem calamitate oppressi. Iulianus cardinalis dum fugit amisso prelio quoniam iam hostes evasisset hungarorum perfidiam evadere non potuit. Potum equo danti ad stagnum forte repertum latrunculi quidam nocere et arbitrati pecuniam apud eum esse deiecto equo necaverunt et ablatis vestimentis nudum cadaver feris et volucribus dimisere. Hic exitus eius viri fuit magni et admirabilis in quo nescias doctrina maior an eloquentia fuerit. Grata hominis presentia, blandi mores, vita omni etate nitida, religionis zelus, qui omnia pro christo et mortem ipsam ferre suaserit. Huniadem ut ante diximus fugientem dispotus servie cepit. Poloni regem suum hoc pacto bello pluribus annis vivere crediderunt captum non interfectum arbitrati. Cardinali venetiarum eius culpa cladis magna in parte imputata est, dum neque fretum uti par fuerat custodivit neque transvectos hostes christianis nuntiavit quod secundum fuerat eius officium. De numero cesorum minime constat. Illud exploratum est longe plures ex turchorum acie cecidisse. Ceterum pro numero copiarum longe maius damnum christianis illatum. Victor amurates neque fugientes hostes insecu-

tus est. neque gloriabundus inter suos magnifica verba iactavit neque ut ante assue-
verat hilarem vultum ostendit. Interrogatus quid nam tristior esset et cur non victis ho-
stibus exultaret. Nollem inquit hoc modo sepius vincere iubensque vasa colligi copias que
superfuerant domum remisit. ipse adrianopolim reversus deo suo que pro victoria fecerat vo-
ta persolvit. Exinde volvens animo regnorum curas vere felicitatis expertes esse. inconstantiamque
fortune veritus que nulli perpetuo bona est. Advocatis principiorum maioribus Maomethem
ex liberis suis natu maiorem pro se regem constituit. ipse privatam diligens vitam in asiam pro-
fectus cum paucis ocii sui comitibus religioni cuidam solitarie sese addixit. Calibassa inter
satrapas turchorum opibus et auctoritate maior Maomethi qui nondum per etatem aptus
esset imperio. gubernator datus. reliqui regis filii ne quas regno turbas excitarent mo-
re gentis necati sunt. felicius apud turchos privatis quam regibus liberi nascuntur. Effluxit
deinde non parvum tempus in quo hungari turchos non turci hungaros armis la-
cessere presumpserunt. Una quemque calamitas domi attonitum tenuit. Cruentissima varne-
sis pugna vires utriusque partis eliserat. nec turchis neque hungaris rex bello idoneus
erat. hos huniades. illos calibassa alieno nomine gubernavit ferocior huniades rei
militaris peritior ignominiam varne acceptam oblivisci non poterat et abolere infamiam
resartire dampna quonam pacto valeret dies noctesque meditabatur spe bene gerende rei
turchorum principes prebuit qui iam pridem nullum belli apparatum ostenderat vires illis atque
animos defuisse ratus tempus idoneum existimavit in quo pristinam reparare gloriam pos-
set turchosque persundaret quibus si adsunt exercitus imperatorem tamen pro istis prorsus
defuturum arbitrabatur. nec magis existimandum exercitum sine duce quam ducem exercitu
carentem. Coactis itaque repente copiis ex hungaria accersitis bohemorum auxiliis mer-
cenariorumque militum non parva manu coacta duce in turchos statuit quos prius ag-
gredi ac conficere cecidit quam venisse ex hungaria nunciaretur. Eam rebus gerendis
solerciam ac celeritatem adhibuit. Consilium eius Georgius dispotus servie ut ante dix-
imus turchorum ducibus patefecit magnum genti periculum imminens manus ostendit. per-
culsi eo nuncio turchi quid agerent non satis intelligebant. Ammurates iam senior
religioni addictus regni curas abiecerat. Maomethes etate minor tantam belli
molem ferre posse non credebatur. Calibasse defuturam obedientiam putabant
qua nihil est in bello magis necessarium. Trepidare igitur ac estuare modo huc
modo illuc mentem convertere nullum consilium satis placere. Herentibus in deli-
beracione multum satrapis nihil tandem salubrius quam revocare ab ocio ammu-
ratem. neque enim veteranum militaturum sub alio credebant nec fortunam belli sub
alio temptandam arbitrabantur quam sub eo qui vincere consuesset. Calibassa eius sen-
tentie auctor fuit. in qua re Maomethis animum vehementer offendit cupientis in
ea expeditione sese virum ostendere. verentisque ne imperium amitteret si pater iterum
regnum assumeret ut sunt hominum mutabiles voluntates Missi ergo legati ammura-
tem revocare qui comparato mox exercitu in hostem profectus non aliter quam si ad pre-
dam pergerent alacres milites duxit. Jam huniades cum copiis sophiam transie-
rat prostratis quoque qui occurrerant locorum prefectis hostiles agros late popula-
tus loco qui basilia vocatur castra posuerat. cum adventare ammuratis copie nun-
ciantur non expectavit huniades provocari prior ipse pugnam iniit. commisso
prelio anceps diu certamen mansit. qua parte pugnavit huniades fusi ho-
stes terga dedere nec parva strages edita pari modo et ammurates in cornu
suo victor hungaros fudit. Postremo quoniam victor victorem inveniret non
tulerunt christiani turchorum impetum qui quamquam virtute prestarent numero tamen supera-

ti non tam victi quam fessi compulsi sunt cedere. Hunniades postquam suos neque minis
neque precibus sistere potest cum paucis ex bello profugit. multi Hungarie proceres et
non nulli etiam episcopi in eo prelio cecidere. Gregorius miles ad munitionem cessus. nec
tamen pauciores ex turcis interiere. Empta multo sanguinis victoria Amurates domum
rediit nec diu postea relicto Moamethi regno quemadmodum prius destinaverat mor-
tem obiit. Corpus eius more maiorum in Brusa sepultum que est bithinie civitas
et asiatici regni caput. paulo antequam obiisset Amurates duxerat uxorem filiam Sca-
derbeck nobilis in penderachia satrapis ex qua natum filium nomine Chialapinum septimum
agentem mensem calibasse moriens commendavit. ille Moamethis gratiam initurus
et matrem et puerum ei prodidit. Moamethes accersitis xxx ut aiunt matronis
que puerum recognoscerent postquam certam Amuratis sobolem esse constitit stran-
gulatum matri filium reddidit. primusque regio more fraternum duxit auspicia regni pa-
ricidio consecrans. Sunt qui calibassam alienum puerum Chialapini nomine supposuisse
ferunt illumque pro filio Amuratis necatum. Chialapinum vero ad Constantinopolim clam
educatum. post capturam vero urbis inde subtractum ac Venetias ductum et hunc esse quem
Calixtus pontifex maximus pro fratre Moamethis in palatio custodiri iubet. nos
veri periculum ad grecos remittimus quamvis multa in historie rebus figmenta interve-
nire non ignoramus et sepe tonsoris filios regio defungi honore viderimus. Mo-
amethes igitur defuncto Amurate gubernacula regni ex voto adeptus institu-
ta maiorum pro ingenio correxit. leges ipse suas domi forisque tulit erarium locu-
pletavit. nova vectigalia excogitavit. copias auxit. in proceres et aulicos sevire
contumeliarumque cepit. hic est ille Moamethes qui Constantinopolitanis ut supra
diximus bellum intulit. de quo nunc referre que accepimus haud alienum fuerit.

Idem Eneas Silvius Pius papa de expugnatione Constantinopolis.

Volverat iampridem animo Maomethes quonam modo Constantinopolim
sibi subigere posset neque ad suam gloriam pertinere arbitrabatur urbem in
medio turchorum sitam esse que suo imperio non pareret. tantoque ma-
ius inde nomini suo decus accedere si eam urbem expugnaret quanto progenitores sui idem
conati turpibus acceptis destitissent. Cum paucis igitur participato consilio castellum
iuxta littus ad hostium Bosphori paulo ab urbe remotius aliud dissimulans incre-
dibili celeritate extruxit ac munivit. bellum deinde urbi non modo indixit sed
contra inita federa contra iusiurandum intulit simul et gerere cepit. Senserant
eius animum greci diffidentesque suis viribus ad latinorum opes confugerant lacrimis
ac fletibus auxilia expetentes. Surde proh pudor nostrorum principum aures fue-
re. ceci oculi. qui cadente grecia ruituram christiane religionis partem non viderunt
quamvis privatis quisque aut odiis aut commoditatibus occupatum salutem publicam
neglexisse magis crediderim. Maomethes interea coactis undique copiis mi-
rabili apparatu formidando impetu terra marique regiam urbem aggressus
cuniculis ac latentibus fossis altissimis actis aggere lato edito ponte qua Pe-
ram oppidum versus mare muros alluit urbis longitudinis ad duo milia
passuum raptim extructo. turribus ligneis consque erectis ut muros (quamvis al-
tissimos) excederent, machinamentorum tormentorumque multiplici adhibito genere.
oppugnata est urbs defensaque summis utrimque viribus. non paucis diebus ad extre-

vna voce preconis totis castris inclamatum est. Quinto kal. maij milites omnes
ieiunium sanctificent sequenti die in armis assint urbem extremis viribus oppug-
nari. triduo ciuitatem militum direptioni futuram. Constituta die ieiunium ad no-
ctem usque seruatum. exinde lucentibus stellis inuitationes conuiuia passim habita
et quisque amicum propinquum notumque habuit cum eo hilaris epulatus est. atque ubi
satis est bibitum tamquam se deinceps nunquam visuri essent amplexati exosculatique si-
mul ultimum vale dixerunt. In urbe ante sacerdotes sacras ferentes ymagi-
nes sequente populo urbem lustrare. auxilium de celo petere. affligere corpora ie-
iunijs atque orationibus vniuersi ciues intendere. Subsecuta nocte ad sua quisque lo-
ca defendenda redierunt. erant muri urbis et altitudine et crassitudine toto orbe ce-
lebres sed ob vetustatem et grecorum incuriam plurimis ac propugnaculis nudi. antemu-
ralia vero oportune communita. in his greci salutis posuere. et armati milites
inter muros et antemuralia pugnam sustinere decreuerunt. Triangulare penes
urbis formam fuisse tradunt. duas partes alluit mare. nec muri desunt ad pul-
sandos nauales impetus idonei. quod reliquum est ad terram vergens post alta
menia et antemuralia que annotauimus ingenti clauditur fossa. Ceptum est prelium
paululum ante lucem cum miles turchus periculum quam more patientior esset ac vulne-
ra et sanguinem predarum dulcedine pensaret. pugnatum est in tenebris maiorum tur-
chorum primicie in quos tela superna librabantur. At postquam dies illuxit dato sig-
no vndique non solum constantinopolis sed etiam ipsa quoque pera ne quid auxilij grecis
prestaret. oppugnari cepta est sua cuique legioni murorum pars ac portarum attributa
ut districtus labor fortes atque ignauos distingueret et ipsa contentione decoris
militum virtus magis ac magis accenderetur. pari modo et nauales socij attri-
butas partes inuadere iussi. Admouentur urbi lignee turres. conectant milites
dolabras falces scalasque. Et iam elatis super capita scutis densa testudine succedunt
Greci saxorum pondera prouoluunt disiectam fluitantemque testudinem lanceis contisque
perstringunt donec soluta compage scutorum exangues ceteros quos prosternunt fit stra-
ges et iam turchi deficientibus animis languidius pugnant. sed adest maomethes for-
tissimum quemque nominatim vocitans ut quam in prelium redeant adhortatur. hos premijs
allicit. illos minis deterret. instaurant ex integro certamen turchi rursus subrue-
re murum portasque quatere incipiunt humeris et super iterata testudine standentes
pensare hostium tela brachia quam mittunt. iterum integri cum saucijs. semianimes
cum expirantibus euoluuntur. cernitur varia pereuntium forma et plurima mortis
ymago. Joannes iustinianus apud genuam ligurum metropolim nobili loco natus
qui superioribus diebus solus urbem defendisse videbatur in hoc certamine vulnera-
tus ubi fluitare sanguinem suum animaduertit ne ceteros deterreret querens me-
dicum clam sese pugne subtraxit. sed imperator ut abesse iustinianum cognouit quo
ierit percontatur. inuentumque rogat ne pugnam deserat. ille nihilo magis flexus
aperire portam iubet qua curaturus vulnus in urbem redeat. Erant ante
obserate urbis ianue quibus ad antemuralia patebat iter ne qua fugiendi fa-
cultas militi esset ac propterea hosti fortius resisteret. fit interea remissior
defensio quod turchi aduertentes acrius incumbunt. Et quoniam pars muri
iam tormentis eneis disiecta fossam magna ex parte oppleuerat per ruinas ipsas
scandentes antemurale contendunt grecosque loco deturbant. porta que
Joanni patuerat omnibus aperta fugam procliuiorem reddit. Tunc imperator

non ut regem decuit pugnando sed fugiens in ipsis porte angustijs quoniam ce-
cidisset oppressus calcatusque obijt. in tanta multitudine pugnatorum duo tantum reperti
sunt qui se viros ostenderunt alter grecus alter dalmata theophilus paleologus
et Joannes sclavus qui fugere turpe putantes cum diu turchorum impetum sustinuissent
multosque obtruncassent. denique non tam victi quam vincendo fatigati inter cadavera ho-
stium occubuere. Justinianus in peram cum divertisset inde chium navigavit ibique seu vulne-
re seu molestia morbum incidens inglorius vitam finivit. felix si in ipsis Bizantij
menibus animam exalasset. in ingressu porte .ij. M. circiter milites ex latinis grecisque pe-
riere. partim vulneribus ex tergo confossi partim contusione oppressi et iam hostis
superiorem murum tenebat scalasque in cives devolvens ingredientibus suis auxilio erat
Turci subito capta urbe cesis omnibus qui resistere ausi sunt in rapinas iere. Erat
victorum infinitus numerus in libidine ac sevitia corruptior. Non dignitas non etas
non sexus quemquam protegebat. Stupra cedibus cedes stupris miscebantur. senes exac-
ta etate feminas viles ad predam in ludibrium trahebant. ubi adulta virgo aut quis
forma conspicuus incidisset in manus rapientium dimissus ipsos postremo direptores
in mutuam perniciem agebat. dum pecuniam vel gratiam templorum dona sibi quisque tra-
herent maiorem aliorum vi truncabatur. Cumque in exercitu maximo et dissono ex civibus so-
cijs atque exteris conflato diverse lingue varij mores atque cupidines essent. et aliud cui
quam fas nihil illicitum toto triduo In constantinopoli templum fuit Sophie iustiniani ce-
saris opus toto orbe famosum et cui compari alterum nequeat mundatum sacrum supellec-
tile ad omnes spurcitias patuit. Ossa martirum que fuerant illa in urbe preciosissima cani-
bus obiecta et suibus. Sanctorum ymagines aut luto fedate aut ferro delete. altaria
diruta in templis ipsis aut lupanaria meretricum facta aut equorum stabula. coacti sunt
sui verberibus ac tormentis dominorum abdita scrutari ac eruere. inventi non pauci thesauri
quos in ipso belli principio infelices suffoderunt cives. quibus si pro defensione urbis usi
fuissent suam fortasse vitam et patrie libertatem servassent. sed avaro in aurum nulla pietas.
captivi omnes in castra deducti. Pudet dicere christianorum dedecus. dicam tamen et posteritati
tradere non verebor quantum persuasum michi est futurum aliquando et fortasse antequam moriar qui
tantam salvatori nostro illatam ignominiam ulciscantur. Simulacrum crucifixi quem coli-
mus et verum deum esse fatemur tubis ac tympanis precedentibus raptim ex urbe hostes ad
tentoria deferunt sputo lutoque fedant et ad nostre religionis irrisionem iterum cruci affigunt
Exin pileo quem sarculum vocant capiti eius imposito corona undique facta hic est in-
quiunt christianorum deus. tum lapides lutumque iactantes miris dehonestant modis. sed ni-
chil obsunt hec deo nostro celum tenenti. nec maiestati eius quoquo modo nocumento pos-
sunt. cuius ea gloria ea sublimitas est. ea beatitudinis perfectio ut nec laudibus huma-
nis extolli nec humiliari vituperijs ullis possit. nos ista ledunt atque confundunt per ignavi-
am atque desidiam. dum veri dei cultum perire sinimus et in hoc seculo bonum nomen
et in altero spem salutis amittimus. post hec convivatus maomethes cum forte plus
solito adbibisset ut sanguinem mero adderet principes optimatesque civitatis captos cru-
delis et sanguinarius carnifex fede misereque iugulari iussit. kirilucas qui apud impera-
torem plurimum poterat ceso ante oculos maiori filio. altero ad illicitos usus reser-
vato securi percussus est. Duo alij eius filij occiderant in bello. Isidorus cardinalis in
eo tumultu captus cum veste mutata non fuisset cognitus. aere asperis sese redemit.
Id genus pecunie est admodum levis. multi et veneti et ianuenses et latinorum

alii gladio cesi sunt, quidam multo redempti auro. Insignis hic annus fuit expugna-
tione Constantinopolitana tam christiano populo fedus ac lugubris quam Turchorum genti fau-
stus letusque, qui ab ortu salvatoris christi secundus et quinquagesimus supra millesimum qua-
dringentesimum cucurrerit annum. Perenses vetus colonia Genuensium qui et Galathe nun-
cupantur cognita Bizantiorum clade priusquam rogarentur Maomethi deditionem fecere. Mu-
ri urbis diruti, multorum bona contra fedus direpta, femine puerique ludibrio habiti.
Calibasse qui ad eum diem non sine Maomethis displicentia vixerat tamquam Constantino im-
peratori Turchorum consilia prodidisset per missos cruciatus vita erepta. Ingentes quas cumulave-
rat opes exitio ei fuisse traduntur, et quod Amirato dimisso imperio ex privata vita revo-
cavit ad regnum. Auctus eius potentia Maomethes tanto rerum successu tumens in Hunga-
ros expeditionem parare cepit, qua per triennium circiter instructa accersitis ex omni regno pro-
ceribus penetratis Tracie montibus cum maximis atque infestissimis copiis ad Savum usque
flumen pervenit. CL milia hominum in eius exercitu fuisse traduntur, plerique terciam partem
huic numero subtrahere. Calistus tercius qui per idem tempus Romanam cathedram sor-
titus erat, Iohannem cardinalem sancti Angeli cuius supra meminimus prestante virtute
virum qui Germanos in arma concitaret Turchorumque compesceret impetum ad eas partes
legatum misit. Is promissa peccatorum indulgentia cunctis qui contra Turchos militare
vellent adiuvante Joanne Capistrano qui per idem tempus Hungaris evangelizabat, cru-
ce signatorum haud parvum congregatum exercitum, non divitum aut nobilium sed inopis atque in-
compositi vulgi. Surdent opulentum aures evangelio nec divinus sermo principibus auditus
est. Contenti presenti rerum statu potentes futurum christi regnum non nisi morientes inqui-
runt. Credula paupertas facile predicatoribus obedit. Supra XL milia signum crucis ac-
cepere tecta magis fide quam ferro acies. Huniades quoque non parvas copias in armis
habuit. Appropinquabat spe plenus et incredibili superbia tumens Maomethes nec iam
sibi vel montes vel flumina obstare putabat. Gloriari inter suos Hungariam iam pene
victam asserere, Latinorum imperatorem in propinquo esse dicere. Deleto Grecorum
imperio Latinorum instare finem, Turchis omnia paritura, spolia ingentia promittere, Germa-
niam atque Italiam militum direptioni offerre, prima cuncta Turchorum armis iactare. Sed quam
gloriosus eius adventus tam turpis atque infamis recessus fuit. Albam ad confluentes Da-
nubii Savique sitam parvam urbem oppugnare adorsus obtinere nequaquam potuit. Perfre-
git machinis priores muros, irrupit in urbem eius acies, pugnatum est inter diu noctu-
que, nunc victi nunc victores visi sunt hostes. Ad extremum vulneratus sub pupilla Maome-
thes relictis impedimentis per noctem trepidus aufugit. Huius pugne seriem in historia
Boemica comprehendimus, non est cur hoc loco latius insistamus. Auctores victorie tres
Joannes habiti, legatus cardinalis cuius auspicio res gesta est, Huniades et Capistranus
qui prelio interfuere. Verum neque Capistranus Huniadis neque Capistrani Huniades men-
tionem fecere in eis litteris quas de obtenta victoria sive ad Romanum pontificem si-
ve ad amicos scripsere, suum quisque ministerium deum dedisse christianis victoriam affirmavit.
Avarissima honoris humana mens, facilius regnum et opes quam gloriam partitur. Potu-
it Capistranus patrimonium contemnere, voluptates calcare, libidinem subigere, gloriam
vero spernere non potuit. Dicat forsitan aliquis non suum illi honorem fuisse cure sed
dei qui per pauperes et inermes rem christianam salvare voluerit, credimus huic asserti-
oni quamvis Huniadis ministerium se victorie non auctorem dixerit. Ferunt Maomethem
ab eo tempore numquam postea eius cladis meminisse quin mentem barbamque manu de-
mulcens quassansque caput ei diei maledixit qua pugnam ad Albam conseruit.

Marcus Antonius Sabellicus Coccius Principallo Mantice.

Tristibus nunciis: et mox litteris multo tristioribus turpe est: huc nuper allatum his paucis
diebus vehementer esse in isto Italie angulo laboratum partem que multo altissimam
carnice ore flebiliter afflictam: subita turcorum incursione quicquid ameni culti que soli est
inter Tiliaventum et liquentiam id totum ferro et igni cessisse uno die: villas direptas et mes-
sas agrestes cum pecore in predam abactos: et quod omnium atrocissimum: preter impuberes
cetera que captivorum multitudo: que porro ingens fuit nocte una crudeliter trucida-
ta est: ab inumanissimo hoste qui ad Tiliaventum amnem haberet castra dubium: ut
gravi preda se expediret an quod propius vero est: veritus ne cum hoste manus conserenda
esset: illa captivorum manus ex occasione in se consurgeret invaderet que suorum victoriam
sed quecumque fuit his causa in captivos seviendi multo atrocior ea cedes censenda est
quam villarum deflagratio aut ceterarum rerum amissio. Doleo ergo ac debeo ob eam ne-
cessitudinem que mihi intercedit cum eo Humensibus immo cum patriamis omnibus: ob Humens
ipso: res atrociter istius patrie affectas sed hi sunt precipali bellorum fructus incendia: cedes
direptiones: alia que eiusmodi malorum exempla: que eo fortius ferenda sunt quo ma-
gis omnibus communia: nulla fuit gens unquam: quam non vis bellica aliquando attigerit. Nunc que
diceris in publico nomine castra illa ingressus ut de captivis redimendis cum barbarorum
duce ageres non dubium est quin non pauca abs te viro ista prudentia apud hostem fuerint
observata que non indigna sint ut in litteras mittantur. facies rem mihi non mediocriter gratam si de
omnibus que tibi memoria digna videbuntur pro brevi dederis ad me commentarium. Juvabis
que historiam: que est nunc in manibus: aliqua ex parte: erunt ea: que ad me scripseris
eo gratiora quo maiore fide subnixa videbuntur: fide nobis opus est: ut scribere non
ludere videamur. Vale.

Excerpta sparsim et carptim ex m. Anto. Sabellico Coccio de laudibz divitijs et cete-
ra gloria prestantissime civitatis Venetiarum.

Venete urbis stupendus magis quam admirandus situs non solum fastigium hoc rerum
ad quod ventum est primis illis conditoribz ab initio pollicitus videri potest sed
posteris etiam stabile perpetuum et mansurum imperium. Alluitur itaque urbis ipsa
ad quam ultro describendam venimus non ut pleraque alie suis partibz marino
fluctu sed ipsa tota medijs est aquis sita in qua preter edificia nihil facile repies: quod non idem
sit et mare interdum tota navibz commodius quam pedibz peragratur quod ne hoc ipsum daretur
quidem daretur nisi pontibz iungeretur rivi: quibz non solum insule sed tecta quoque pene
singula inter se sunt districta. Affert et illud miraculum primo spectantibz cum pelago sub-
urbane que aguntur singulis senis horis variatur locorum facies: ut hic ubi nuper alti
navigabantur fluctus paulo post vada fiant: mox vero quicquid ubique vadorum fuit subi-
ta videas inundatione opertum que perpetua alternatis estus variatio non patitur in tanta ceni
altitudine putriosum aliquid contrescere nam quanta sit ipsius celi temperies vel ex eo potest intelligi
quod ceteris partibz multo plures in hac una quam in reliquis terre italie Civitatibz senes reperiun-
tur atque illi ipsi pleniore corporis habitu: minus quam offensa valitudine nec auster Italie pare
aliogui saluber multum urbi ipsi formidabilis. Quippe qui in tanta maris vastitate fractus
quanta illi a libya ad adriam evolenda est minus violentius applicat: aut certe quo magis alpi-
nis frigoribz appropinquat eo minus nimis quam illorum contiguus est ut antea tepescit. quo fit: ut pre-
ter vastissimos fluctus non sine inundatione in Venetum littus deiectos: nihil ultra civi-
tati habeatur infestius. Si quis eminentiore loco tamquam ex specula quadam subiectam urbem
diligenter consideret illius faciem magis quidem rotundam iudicet quam alterius figure opor-
tet si iudaicam insulam ad meridiem urbi applicet: que in theatri speciem lunata ad duo fre-
dia illi ex adverso respondet sed illud edificiorum efficit altitudo que aquarum conspectum hoc se
loco aut illo insinuantium procul aufert spectantibz. Domorum ad hec frequentia et altitudo
ingens omnem pene urbanarum aquarum aufermit prospectum quo fit ut qui supra (ex specula
aliqua eminentiore) urbem contempletur. terrestrem telluris imaginem medio oceano figu-
ratam se putet inspicere navigantur aque ipse suburbane non minori navigiorum
frequentia quam altum mare sed a locorum peritis lembis quam aut alijs levioribz navigijs pro pa-
tet urbem tutiore omnino loco sitam quam si alto alluerett pelago ad usum igitur rerum
vicinarum et ad piscationes fluctus mentibz circumiecti frequentantur: quippe qui et si
non sunt tam vastissimi circumsepta stagnum habent speciem obiectu namque littorum
neque tam facile ut in alto agitantur fluctus: neque ubi moti sunt tam atrociter seviunt
quamquam non eo inficias: in is quoque locis subitis depulsos procellis non numquam periclitari so-
litos quod raro accidit. Nec ignorandum haud urbem de qua hec scribere orsi sumus
peralto et inflexo rivo: qui in meandri speciem illam perrat in duas esse partes divi-
sam quarum hec ad meridiem et occasum vergat illa ad septentrionem et ortum utraque
in tris distincta regiones (sextertia vulgo patti appellant) De quibz late Idem Sabel-
licus tribz voluminibz. Est hec civitas una omnium que hodie sunt in terris (absit verbo
invidia) sacrarum ceremoniarum studiosissima et vere pietatis cultrix Omnium religiosa-
rum sectarum illic tantus est numerus ut nullus sit in terris tam vetus aut recens
initiatorum ordo: qui non hodie in hac urbe censeatur. Divi edis forma que eadem
est et divi Marci crucis videtur figuram exprimere pavimentum habet partim tessella-
to distinctum opere partim marmoreis tabulis alijs que non parvi pretij lapidibz minutum in qui-
bz (vix aliquis credat) semipedales secantur carchedonij ad aram maximam colune due
alabastrite lapidis: plures ad hec circa aram maximam et colume: et tabule ex ex phirite et
laconico marmore facies templi ad dimidium fere tabulis compacta est marmoreis que
quid inde ad fastigium tollitur purpurissimo fulget auro: altissime testudines opere calui-
operis amorum habent similitudinem; que mesta presentia non plus venerationis spectan-
tibus incutiunt quam horroris vestibulum cum exteriore facie eodem opere et materia predi-
tum: sed eo superbiore aspectu quo marmoree colune multiplici serie et a fronte et a

lateribus oīa cōuallant in ipīs laterū faſtigijs crebris q pinnaculis marmoree diuorū
ſtatue genijs colludentibꝫ ordine impoſite in veſtibili ſupcilio quattuor eneī equi alacri
ſtatu prominent q̄ ſpectaculū non paruū affert ornamentū opulentiſſimo: alioqui tē/
plo plumbee tegule edem forū et curiā operiunt Diui Marci corpꝰ occultiore condi/
tum eſt ſacrario ac oīo paucis noto ad aram maximā gemmata tabula inter publicos
ſpectantur theſauros. Hec ibidē ſemꝑ illi ſanctiore aſſeruatur loco frequens hic
clerus cū antiſtite quem ꝑimicerion vocant. Omni ſacrarū ediū que tota vrbe ſunt aut
quadrato lapide aut teſſellato opere tabulis q marmoreis ſubſtrata ſunt pauimenta oēs
circa aram maxima et in veſtibulis peregrini habent lapidis colunas: plereq aureas
teſtudines circa aras aurēe tabule quas pallas vulgo nominat: plebanie edes que
ſingule ſingulis ſunt inſulis ſite ſuū quelibet antiſtitem eſt ſortita plebanū hunc vocāt
famulantem habet et clerū: a quo canonico ritu ſacra tranſiguntur: eaq ad organo/
rū cantū hoc in virginijs ipīs: hoc in ceteris edibꝫ ſacris collegiū habentibꝫ ita ut
ſine rubore affirmare poſſis hanc vnā vrbe in toto orbe vere ſacriſtula hodie no/
minari poſſe: et debere atq ſacrorū cultu cerimonia q ſollemni nulli earū que in
terris ſunt poſt habendam: tota ad hec quacūq pedibꝫ peragitur lateribꝫ munita
ꝑuate edes domeſticatim puteos habent: que aquis incubant ripas ad nauale
vſum: atria: porticus: veſtibula: columnis dalmatici hiſtrici ve lapidis fulta ſꝫ intus
hec magis q̄ foris ſpectantur ex eadem materia: cenacula: feneſtre: partesq̄ ediū
eminentiores: nulla ferme eſt recens domꝰ: que nō aurata habeat cubicula
nec procul aberat qui iam edes pro tectorio eſſent aurū habiture: niſi luxurie in dies
validius incumbenti legibꝫ itū eſſet obuiā idem in muliebri cultu ſplendor qui et ipē
paucis annis ſepius eſt coercitus nulla inualeſcente luxuria ſunt tam mediocris fortu/
ne femina que non in auro conſpiceretur nulla que nō aureos torques uncus pon/
deris collo induceret vtrūq lege ut dixi: ademptū: quo factū eſt: ut iā oīs deliciarū
impetus in gemarū et vnionū oſtentatione incubuerit: qui igitur ornatiores in
publicū exeunt: quicquid a medio ſurſū eſt gemmis et grādioribꝫ ſplendet margari/
tis virorū cultꝰ in vrbe ciuilior q̄ foris a pueris veſtibꝫ ad pedes demiſſis vtunt
atq ipīs pluribꝰ nigris: violaceus colos ſatis frequens ſꝫ coccinus adhuc frequēti/
or equalis utpote in libera ciuitate habitus: ꝑmiſſum cuiq colores: amictu: veſte
qua volet uti: quo fit: ut nullū inter ordines primo aſpectu appareat diſcrimen: capil/
lus vulgo flauus et fluuidꝰ: ita ut adhuc iuuenes pleriq calui fiant: color candidꝰ
ſtatura magis procera q̄ breuis tacitꝰ inceſſus: ac curioſus: ſmo grauis et demiſſꝰ
et qui plus grece ſibi vendicet: ſi aliqua ſit ex parte adulteratus priſcorū ſtudio: aut
in re publica adminiſtranda, aut in negociatione ſita: philoſophia nō nulli attingunt: quidā
etiā et eloquentie ſtudia ac facilis in vtroq profectus quo apparet totiꝰ gentis in/
genia non minus ad liberaliū artiū cultū capeſſendū: q̄ ad id quod curat natu/
ra comparata: medius ordo mercature et opificijs vacat vulgus remigia explet
victꝰ oībꝫ magis nitidus q̄ ſumptuoſꝰ parſimonia et lege et natura queſita in ceteris
moderatur. In ſexta regione a litore lazareſiū nomē vſus triſtis ſꝫ frauslori letiſſia
item Andree ꝑhanū hic vrſati iuſtiniani ex pario marmor ſepulchrū affabre
celatū templū ab imo hodie: inſtauratū nobiliorū lapidū apparatu pene in/
credibili ſubiecta eſt oculis nuꝑ tanta inibi eiuſmodi lapidū copia in preſentem vſū
queſita ut vix dimidiū italie tantudem habere crederetur et quod magis omnino
miretur: aliquis varius in illis et numeroſus color laconici hic lapidis emulꝰ
ille ſinadici/aut thaſij/alij numidicū/alij auguſteū imitant nō nulli etiā ophite
(et alia pleraq genera a veteribꝫ longe celebrata: et ne exotica materiam arbi/
tretur quiſq indigenas lapides eos eſſe conſtitit/circa q alpes qua ille in italiam
reſupinantur temere a locorū incolis recentiſſime reptos: quo ſubijt animū potuiſſe
rhomanos veteres ex proximo ſibi querere: ſi oīa vidiſſent que laborioſe alio/

qui qua procul italia ab eis in ornanda urbe fuerunt accersita: sunt illi fortasse
molem et peregrino lapide secuti quam alpes ex iis que vidimus coniectare potui Tamvia
m nubi vitus: sed qui edificiorum magnificentia: et amplitudine urbis procul spectantibus
appareat: longitudine ad mille passus patet / vitrariis officinis: precipue illustratur: pre
clarum inventum primo ostendit vitrum posse cristalli candore mentiri: mox ut procacia
sunt hominum ingenia: et ad aliquid inventis addendum: non inertia in mille varios colores
innumerasque formas ceperunt materiam inflectere: hinc calices: phiale: canthari / lebe
tes cadi: candelabra: omnis generis animalia cornua: segmenta monilia: hinc omnes hu
mane delitie: hinc quicquid potest mortalium oculos oblectare: et quod vix vita ausa
esset sperare nullum est preciosi lapidis genus: quod non sit vitraria industria imitata
suave hominis et nature certamen: quid quod et murrina hinc tibi vasa sunt: nisi pro
sensu sit precium: arte vero cum primum venit in mentem brevi pila includere omnia florum
genera: quibus vernantia vestiuntur prata at qui omnium gentium hec oculis maritima
subiecere negotia: ut que nemo alioqui credibilia putasset iam minimo usu vilescere
ceperint nec in una domo aut familia novitium hesit inventum magna ex parte
vitus huiusmodi fervet officinis De qua urbe idem Sabellicus concludit Hec felix illa
ora in qua rhomano inclinare imperio suum ultro fortuna condidit caput / que hodie ter
ra marique omnibus gentibus frequenti cultu celebratur: cuius imperium modicis ut cetera
principiis ortum ab abdua in phamphilium et sirium usque mare est hodie propagatum
eo quod melioribus usa fatis: quam libertas: in qua urbs nata est semper genti incolumis
mansit perpetuo que duratura: si res humane hec essent que hominum consiliis perpetuo stare
possent sed quidem nullus unquam populus quod bona aliorum venia sit dictum sanctioribus
vixit institutis nulli gentium sit iura equata Accedit ad hec regionis situs: qui is est
ut neque maris sit fluctibus obnoxius unde maior aliquis timeri possit incursus: ne
que ullis terrarum conatibus sed incerta locorum nata: et quasi divina providentia inter
duo elementa suspensa quorum ~~ventri~~ neutri fas sit eam sibi ex toto vendicare: quod
alternantis nature ratio et celum ipsum salubrius efficit et accolarum otia ab omni huma
na tuetur iniuria //

Idem Sabellicus De solemni pompa in adventu principum et illustrium hospitum
quando publice excipiuntur /

Beatricem venientem. Barbaricus princeps et priores patrum frequenti matrona
rum cetu: Bucentauro navi exceperunt. Vetus est mos civitatis in illustrium hospitum
adventu eam navim auro et purpura insternere: est id navigium senatus et omnium urbis
magistratuum capax: agitur que tecto remigio: sepius remulco: sedet princeps civitatis in
puppi auro strata et ipse aureo fere pallio amictus / que omnium civitatis magistratuum sena
torumque claudit consessus maiestatis et silentii plenus. hos aurum purpura et mini
um est ceteros vestit comitantur multi interim variique concentus: comite precedunt
longo ordine navigia pleraque tapetibus aulcis ac festa fronde in topiarii operis spe
ciem: varie ad tempus instructa quibus a puppi pulpita consurgunt ex quorum fastigiis
omnifaria apparatu collucentibus pueri puelleque: elegati cultu: alii alios genios men
titi occultiore nexu aperto puroque librantur aere: hi sistra hi thyrsos alii alia deorum
insignia ferentes vehuntur inferiore gradu aliquanto maiores natu: ceterum etate
et ipsi florentes in tritonum et nympharum morem figurati inter suavissimos cantus
et odores suo quisque statu Columina ad hec vexilla auro micantia toto navigio dessipa
vento que agitata tanta spectantibus voluptatem afferunt ut nullum meo iudicio sit
hodie in terris tam voluptuosum spectaculum quod blando et hillari affectu possit huic
navi merito comparari Sequitur ducaria navim tanta cymbarum multitudo quibus
magna pars civitatis officii causa vehitur ut ad octo interdum stadia qua longe te
gatur excurrit stagni facies: que pompe ratio si a vetustatum rerum peritis diligentius
consideretur non multum dissimile et si diverso elemento absa reperient: qua veteres

Rhomani dicuntur in triumphis usi: ut ornatissima illa navis / ac longe maxima: sit
currus nullus alioquin tante moli possit currus comparari ille minorum navium apparatus
triumphalis pompa que currum preferri solita est qua simulacra urbium recon quam gestarum series
varijs erat imaginibus expressa / ruitum vis illa incens que Bucentaurum sequitur
officium quiritum triumphante duce. comitantur: et si luce illa gravo accidere solet: accur/
rere naves veloces: et biremes bellico apparatu instructe: sunt pompam illam secute. Accur/
lit et matronarum etas eodem die non insuave spectaculum: ante oculos civitatis
exquisitissimo cultu praternecte: in aurea veste nulla hodie conspicitur cum paucis
ante annis pistorum etiam filie conspicere auro igitur legibus adempto / alio incubuit
muliebris luxuria id a medio sursum quicquid est totum gemmis / et unionibus tegitur
ut frugalissime ornatus quaternis stet milibus aureorum nummum mediocriter conspicien/
denis: duplo aut triplo maiore adhuc conspectione dicimus. Formam ex alijs distes / et
si scriptorum sit: de hac quoque iudicare atque hoc illa comitatu per media urbe: cum
Leonora matre: ad extenses edes delata / ubi biduo post suburbane puelle vel quin
quaginta numero vestibus succincte navali cursu decertarunt spectaculum huic urbi
ad eam diem insuetam: utpote in Beatricis gratia tum primum excogitatum secutum
virile certamen maiore navium actu: sed quia res nota minus voluptuosum. Postridie
illius diei centum lecte ex omni nobilitate matrone: cultu et forma insignes: convitio
ad tempus velut in procinctu statere lectissimi iuvenes cum his ad tybiarum cantum
in orchestra saltarunt mox inclinate die tres tre heritico habitu: indicis belluis
sedentes: ad tubarum cantum magister scene in convitium intulit: hi magno cance si/
lentio semel: atque iterum: orchestra circuncta: in ea transmere tum ibi mutatis modu/
lis non molli et effracta: sed virili et heroica saltatione: quale pyrrhice fuisse suspi/
cari possis: non nihil evagati: cum mira corporis agilitate: omnium in se oculos vertissent:
sistra que manibus quatiebant aureis pomis perfexa: repente corripuerunt: atque folijs
que introrsum complexa fuerat: dissilentibus bos: leo et manus: fidei pacis et concor/
die inscriptione: medijs velut lilijs: magno plausu et clamore extiterunt. Fuit quam
corollarium illud eorum que postea secuti sunt illam tantisper dum bellaria inferunt
orchestram non nihil in se caveam revocavit centum et amplius florenti etate ministri
et omni iuventute lecti: ex sacharo et auro sigilla longo ordine circumtulerunt: et in
his signa et imagines sociorum principum: naves cum toto remigio: sunt pistrices et sire/
nas tritones atque omnifaria pelagi monstra inerat et elephantes: cameli leones
ursi / tygres / pardi / aquile / vultures / struticameli / pavones: et mille volucrum genera quin/
quid preterea estas: quicquid felix habet antiquus: opificum manus nature rerum emule af/
fabre ex eadem materia effinxerat / quorum pars maxima longiore mora invectum/
dam a populo direpta est. Tumultuabatur adhuc cunei recenti rapina cum ma/
ior quam ullus antea tubarum clangor ex comitij vestibulo redditus: aures et oculos omnium
in se vertit cum postremus ille scenicus incredibili spectatium stupore: est currus
iniectus Elephanti: hippotami: Ibices: Apri: et alie parum note animalium effigies
currus et pegmata: in orchestra detulere: hic deinde Meleagri amor ac pene totum
Calidonis schema magna scenicorum arte maiore spectantium voluptate representatum,

De Sabellicus de preclaro spectaculo venetijs edito in novo federe inter ve/
netos ictum et plerosque christiani nominis reges summos quam principes ad Italie statum res
quam sociorum tuendas,

Hoc tempore preclarum incidit in hac urbe spectaculum Rarum mehercule non
magis rarum quam hilare et suave Triduo itaque est in ea leticia perseveratum: ut a prima
face ad altam noctem urbane turres sint fesse luminibus multifaria quam letitijs ope/
rare postremo indicta est supplicatio universe civitati ad auream edem: est quam pridie
idus aprilis hoc maxime modo supplicatum totum arce spatium: quod foro: marciane quam

edi obiacet candido panno procerioribz titius imposito est ad tempus coopertum. Ex
turri maxima que foro iminet navales exuvie circa fastigium pependere: supra auree
edis vestibulum duo in extremis frontibz publica vexilla ex auro et purpura prefixa:
media qz intercapedine circa aureas quadrigas que in procestrio templi alarii statu
prominent signa pleraqz publica ex eadem materia: si ijs data: qui maris imperio aliqua
do prefuerunt. longissimam columnarum seriem vestibulo impositam: aureus texit pannus
ab epistilijs ad bases: nec edes aureo phano circuniecte consueto in eiusmodi spectaculis orna
tu caruerunt / compleuit frequens multitudo patente area: at quicquid vacui soli usqz ad
Geminiani pharum: et geminas columnas longe late qz templo preiacet. nam pleri
qz mortales ex patavio et finitimis urbibz huc spectandi studio confluxere, habet
hec civitas collegia tot fere numero: quot sunt opificum ordines Sz quinqz omnium celebritate
et opibz prestantissima: horum publice charitatis primum omnium pompam intulit. Rmi
quadraginta aurea candelabra / cum cereis ex rubenti cera ordine processere / mox auricomi
pueri versicoloribz alis purpureo succincti amictu. eo qz auro circa imum fimbriato: hi
aureas phialas manibz habentes: illi thyrsos in Amalthei cornu speciem inflexos hy
acinthos horum vestigijs herebant et qui hymnos suaviter canerent illata inde pe
gmanata duo / quorum uno Noe: quem Ianum postea Italia nuncupavit et David rex
equata fronte eodem locati erant throno. purpureo hic: ille ceruleo pallio amictus:
hic plectrum tenens ille arcam: qua fuit cathaclismo servatus haud dubio divitiarum
humanarum qz rerum argumento et in horum conspectu Abigail camelum quadrupe
dum traens triticea spica omnifaria qz delitijs honustum. Erant qz in pegmatibz ipsis
velut modulatus quidam gressus: ut cum precedenti choro pari motu procederet. mais
in alterum fuit schema. Italia virginali habitu cetera venerabili specie: aurea qz
palla fulgens et vexillifero sistro huic submixa inde leva citonia aurem tenens ma
nifestavit concordie votum. Dextera illi Venete urbis simulacrum leva parte hispa
nia / tam hec / qz illa aureis comis aurea qz palla insignis. hec autem ea illa alige
rum leone aureo scuto fovens / mox a tergo eminentiore throno tres pari habitu
virgines Alexandri Ro. pontificis Maximiani et hispanie regum signa pre se fere
tes nec multum hinc diversus alter fidicum chorus secutus: inde ordo ingens ad sex
centum rasis vestibz amicti: totidem fere numero sunt singulis collegijs ascripti:
multo plures adhuc futuri: nisi cautum esset lege: ne maior adhiberetur numerus
singulis suus erat rubens cereus est enim collegij huius peculiaris rubentis cere color
ut misericordie quod proxime sequebatur viridis pegmatibz: duntaxat ademptis: cete
ra nihilo inferiore apparatu: contentus est et geminis plures virenti palla: alijs qz ce
ruleis sociorum principum insignia ferentes topiarij opibz inserta: habuit et Rochianum
collegium plura relatu digna: et in his terre globum socialibz signis circunquaqz
signatum: Sz Marciani multo lucolentior fuit pompa: utpote quinis pegmatibz inue
cta: quorum singula federatorum regum principum qz suas habuere effigies et cum his mi
nistros signa qz in auro affabre celata. Nec Zebedeis qui omnium novissime in aper
tum processerunt. suus defuit apparatus. Maior inde religio oculis admota. Gym
nopodes primum longo ordine preces supplicarunt: mox et Minoritani / et ipsi ex assi
siatis Francisci familia hi quoqz virtutum pro se tulerunt simulacra quedam cum sede
ratorum insignibz puerorum choro in altos genios transfigurato. hoc heremita
ni. hoc Carmelite alie qz permulte religionum secte Mitto vasa sacra et propha
na: preciosa veste: umbellas et alia sacrorum ornamenta longo ordine prelata
que si per partes sint in explicanda voluminis magnitudine implebit hec epistola
nec omnia tamen fuero complexus. hoc itaqz apparatu a tertia diei hora ad me
ridiem est ad auream edem supplicatum traducta qz longissimo ordine est hu
iusmodi pompa ante principis et legatorum: qui ex omni fere xpiano nomine aderant:
totius qz senatus oculos qui ad multum diei templo egressi Augustinus princ
eps cum legatis et magna parte patrum eo quo ceteri ordines solenni circunactu

ad templū reuſi: ad arā maximā ad quam Ro. pont. p die adeuntibz plenā conceſſit ve/
niam: ſolenni more ſupplicarunt. princeps et ſenatorū pars nō parua in auro conſpecta
eſt/ cetera multitudo purpura: et cocco uſa/ et hec interdiu. Nox: que ſpectaculū propie
ſecuta eſt luminibz alijs qȝ publice letitie ſignis ſ maiore expte exacta:

Rumores e venetys allati fideliſſimis auctoribus An̄ ſalutis
noſtre 1517. ſcribente petro Carmeliano

Grandia e veneta urbe de turco accepi ꝙ ſtilz turco ipo iam pridem Soldano a ſe interfecto
et Carris atq̃ imperio egipti potito Contigit ut e reliquijs ſoldani quidā admirallus cum
quattuor millibus armatorū fugā arriperet et triū dierū ſpacio in ipa fuga fieret obuius
decem et octo millibus arabū audaciſſimorū militū qui ad ferendas ſuppetias ſoldano iā
ipis inſtijs ſuperato atq̃ obtrūcato veniebant Qui arabes audita ab ipo admirallo Sol-
dani ſtrage et ruina grauiſſime ingemnere et vlulatus magnos dedere atq̃ in extremā
pnitiem ipſius turci vnanimes coniurauere Erectis q̃ et explicatis vexillis aduerſus
turcū vna cū ipo admirallo et ſuis caſtra ſua mouere Cuius exercitū cū attigiſſent cū
eo atrociſſime dimicatū eſt et tam diu pugnatū ut maior ac validior pars turcici
exercitus in eo bello ceciderit magna etiā ipoꝝ arabū clade recepta nihilomi-
nus terminato ipo conflictu vtraq̃ pars nocte litem terminante ſeſe in ſuā ſtationem
recepit Et hec ꝓ veriſſimis habentur nec minus verū eſt ꝙ turcus ipe naualem claſ-
ſem potentiſſimā in alexandria habet in cuius portu quotquot nauigia applicant il-
lico arreſtantur Inter q̃ue arreſtata nautica eſt quedam triremis veneta magna one-
ratas aromaticis merib₃ mercibus Dicitur q̃ et ꝓ certo h̃etur ꝙ iccirco ipāz claſ-
ſem turcus ipe in eū portū traduci fecit tū ad captiuos in Conſtantinopolim vrbem adu-
chendos ꝙ ad ſeſe recipiendū ſi neceſſitas eū fugā arripere compulerit Vnde viri
ſapientes iudicant ipm turcū in magno diſcrimine eſſe pſertim ꝙ fama eſt non
vulgaris qualiter ſophinus cū maxia claſſe peditū equitū q̃ In ſyriā hoc eſt
damaſcū et alepū verſus potentiſſiā vexilla dirigat quibus turcica potentia nullo
pacto reſiſtere potit Cogitur q̃ turcus ſeſe in ſuā claſſem recipe et ſic impꝛiū no-
biliſſimū facilius amittet Vbi terga dederit ꝙ galeatus et armatus quesiuit Cum nunc
hieme iam horribili dominante et ipe et tota ſua claſſis in euidentiſſimo periculo nau-
fragij eſt futura

A
[illegible]
P

A
[illegible]
P

A
[illegible]
P

A
Irea
P

A
Inc[illegible]
P[illegible]

p. 27 Hearne

Foedus inter Sigismundum imperatorem et Henricum quintum regem Anglie et Francie

Sigismundus dei gratia romanorum et henricus Anglie et Francie reges cum
heredibus et successoribus utriusque imperii amodo pro imperio utriusque terris et
subditis contra quoscumque reges principes/ proceres dominos et populos omnes qui
alterius imperii duorum regnum fore inimici semper socii confoederati que sunto. Neuter
eorum in consilio quo perdat aliquid virium alter unius imperii vitam membrum vel
sanguinem esto. Si dampnum alter alterius mortem vel preiudicium quod ius supradi
ctorum per alium quempiam tentari senserit et queri totis viribus illud impedito
vel si nequiverit/ id ipsi contra quem quid machinabitur tale quantocius notificato.
Sine dolo malo regnorum imperii terrarum honoris et comodi subditorum alter
alterius. Rex cum usus venerit procurato Neuter horum regum in alterum alterius ve
terras et subditos arma inferto. nec a subditis suis inferri sinito. vel si suos prope
dire nequiverit/ quin inferant arma socio/ regi subito denunciato. Tunc et am
bo simul reges imperia que monentes illos arma continuantes totis viribus expugna
to. Regnorum utriusque viri negociatores/ et alii cuiuscumque artificii vite vel artis
secure tute que tam in sui quam amici regis imperio solutis vectigalibus servatis
que moribus loci ubi fuerint/ negociari morari/ ire redire vivere possunto. Nen
ter alterius proditores vel transfugas in suo regno scienter habitare sinito. Nec
amodo regum ipsorum alter contra quempiam alium qui modo non sit hostis nisi
pro defensione tutela que imperii sui. vel ad iniurias propulsandas sine alterius
concessu consilio que bellum inferto. Contra quoscumque gallos pro conquirendo Fran
cie regno bellum inferre Regem henricum liceto. Tantundem et Sigismundo pro viri
bus imperii per gallos iniuste detentis arma quando placuerit movere liceto. Hec
foedera non minus apud heredes et successores utriusque Sigismundi et henrici re
gum inviolabilia firma que sunto. Et hec anno regni regis henrici quarto
vii. vero idus octobris. ./

Hearne p. 83

Processus icti foederis inter Carolum regem francie et henricum quintum regem
Anglie super iure regni Francie ad Anglos traducto

Quoniam invalitudine sepe Carolus laborabat qua rem publicam se sua que regere
nequibat. Isabelle regine philippo que Burgundie duci dumtaxat ad tempus
valuit una cum suo consilio potestatem dedit omnimodam infra scriptas in conditio
nes pacem ineundi paciscendi que cum henrico rege pro se regno que suo Francie
sic et in ipsius animam Caroli iurandi quod ferienda pax sine dolo malo per
se suos et heredes et successores henrico successoribus heredibus que suis plene
servabitur. promisit et ipse Carolus in verbo regio iurans per se suos et heredes
ratum et firmum habiturum quicquid per serenissimam eius uxorem Isabellam

reginam et philippu̅ Burgundie ducem hac in pace eijciendo q̄ federe factum promiſſu̅ et concluſum fuerit

Ad diem igitur. xij. kal. Junij Caroli regis anno quadrageſimo Trecis in epiſcopali templo henricus rex inuictiſſimus cum sereniſſimo eius fratre et Thoma Clarentie duce et reliquis ſuis principibus ducibꝫ comitibꝫ proceribꝫ equeſtris ordinis militibus cete ris ſuis nobilibꝫ antiſtitibꝫ humani diuini q̄ iuris conſultiſſimis viris et ſacerdotibꝫ pluribꝫ. Et Jſabella sereniſſima regina cu̅ duce Burgundie pro sereniſſimo rege Ca rolo ſuis et proprijs nominibꝫ cum conſilio Caroli regis et om̄ galliaru̅ contione ma gna qua̅ ſepe diximus parliamentu̅ nominat tribꝫ videlicet ſtatibꝫ ut crebrius vſur pant nobilibꝫ clericis et populis pacem inter duo clariſſima regna Ffrancie et An glie fecerunt. eijcierunt et ictam ſequentibꝫ cum conditionibꝫ approbauerunt.

Eodem die Carolus regis bine ſigillo regio Ffrancie littere date ſunt quibus Carolus rex pacem factam eſſe declarabat ſuis omībꝫ in regno Ffrancie. principibꝫ proceribꝫ prefectis balliuis. ut eoru̅ verbo loquamur militibꝫ: antiſtitibus ſacerdo tibus ciuibus et oppidianis quam ſub pena leſe maieſtatis ſeruis ſeruari q̄ curas eodem q̄ pacto in manibꝫ henrici regis Anglie regentis et Ffrancie ſeruenda illeſam inuiolandam q̄ iurans.

Mox Jſabella regina Ffrancie philippus q̄ Burgundie dux no̅ie Caroli regis velut ab eo ſuo q̄ conſilio in mandatis habuerant in anima̅ prefati regis ad ſacra dei euangelia per ipm̄ et ſucceſſores ſuos et heredes iurauerunt pacem tunc inter duos reges duo q̄ clariſſima regna conuentam et pactam cu̅ ſingulis con ditionibꝫ infraſcriptis in perpetuu̅ ſeruare ſine q̄ dolo malo ſeruari facere.

Jdem iuſiurandum nominibꝫ proprijs Jſabella regina philippus q̄ Burgundie dux henrico regi ſuis et heredibꝫ et ſucceſſoribꝫ preſtitere.

Jurauit pro ſe burgundus in hanc formam. Ego philippus burgundie dux per me meos et heredes ad ſacra dei euangelia dn̄o regi henrico Anglie Ffrancie q̄ pro Carolo rege regenti iuro: q̄ humiliter ipſi henrico fideliter q̄ cunctis in rebus que reimp. ſpectant et Ffrancie corona̅ obediemus. et ſtatim poſt mortem Caroli dn̄i nr̄i regis dn̄o henrico regi ſuis q̄ ſucceſſoribꝫ in perpetuu̅ liget fideles erimus/ nec aliu̅ quempia̅ pro dn̄o noſtro ſupremo Ffrancie rege: q̄ Hen ricum et ſuos heredes habebimus. neq̄ patiemur. nō erimus preterea in conſilio vel conſenſu cuiuſq̄ dāni regis henrici ſuoru̅ q̄ ſucceſſoru̅ vbi quecq̄ detrimenti patiantur. capitis imperij membri vel vitam perdant: predicta q̄ quantu̅ in nobis fuerit q̄ citiſſimis litteris vel nuncijs ut ſibi melius promdere valeant ſignifica bimus.

Et ita iurauerunt quotquot illic fuerunt conſiliu̅ regiu̅. parliamentu̅. antiſti//

tes prefecti: balivi/ cives et incole meliores ad diem x. kal. et ad viii kal. Cancellarius
Francie. proceres antistites sacerdotes nobiles et alii prefecti baliviique quamplures henrico
regi nominibus quibus supra iusiurandum huiusmodi prestitere.

Eodem die presente regio Caroli consilio Isabella regina duce Burgundie to/
to perliamento Francie serenissimo et henrici regis fratre duce clarentie cete/
ris et Anglicis quicum rege venerant principibus proceribus equestris ordinis
militibus aliisque pluribus nobilibus antistitibus divini humanique iuris consultissimis
viris connubium per verba de presenti inter invictissimum regem henricum et claris/
sima virgine Katerina Caroli regis Isabelleque regine filiam solenniter celebra/
tum est.

Pax in hunc modum convenit. Rex henricus amodo vivente Carolo Francie rege
se non nominato nec a suis nominari neque scribi facito. neque sinito. post Caroli morte
cum suis heredibus et successoribus Francie rex pacificus henricus esto. Quoniam
et per adversam valitudinem Carolus se tempore regnum quo numquam regere valet ad
eius Caroli bonum honorem et usum se vivente Carolo/ Francie regnum henricus
regito. Carolus henricum omnibus in suis tabellis filium nostrum heredem Francie
scribito. scribique facito. publice littere que scribentur Caroli nomine semper ipsos
vivo si quempiam forte casum Caroli comodum concernente Regis henrici anglie
Francieque regentis nomen inscribendum fore semper scribuntor: Carolum prez
Isabellam matrem henricus nominato. sic et honorato. nec a corona coroneque Fra/
cie provenientibus Rex henricus Carolum prohibeto prez/ neque fraudato Isabellam
reginam matrem sue maiestatis in digno statu semper in vita sua servato
Sic et ut omnia facilius lubentiusque faciat Anglicus Carolus rex/ Isabellaque regina
clarissimam et eorum castissimam filiam caterinam virginem henrico regi in matrimo/
nium locanto et danto. cum katerine post connubium quantitatis poterit quadraginta
milium scutorum annuos provenientes in dote comix Rex henricus in Anglia nunc
post et quum Francie corona pacifice possiderit et quiete scutorum. XX. milia in Fra/
cia provenientibus annuos assignari facito Consilium sibi sapientum et bonorum virorum
henricus ad regimen Francie bene regendum eligito. Iurisdictiones omnes perliamenti
regens servato. Regno principibus ducibus comitibus proceribus militibus: nobilibus
antistitibus sacerdotibus et clericis civibus oppidanis burgensibus et rustici corone
Regibus Caroli subiectis henricus regens secundum iustum equum et bonum sancto iusti//
ciamque servato/ rectionique facito. prefectos balivos regnique ceteros officiales secundum
leges et iura francie semper eligito. Census et vectigalia pecuniarum exactiones

Caroli ſubditis ſine cauſa nunq̄ imponito. Carolus rex q; henrico regi anglie ſic et
ffrancie regenti tres ſtatus ffrancie tres principes ſcilicet duces. proceres: comites
magnates et nobiles antiſtes ſacerdotes et clerici. Cives burgenſes oppidani caſtel/
lani ruſtici q; iuſt iuſiurandum fidelitatis in forma ſupra notata de Burgundie
duce preſtabunt ad hoc preſertim opera dato. Rex ante henricus rebelles omnes
et contumaces factioſos q; maxime qui delphinum ſequuntur et armeniacorum factionum
animis et viribus ſuis ad obedientiam et imperium Caroli regis rebellans domas
q; deducito. Quicquid viribus et armis ab inobedientibus et contumacibus regens
henricus preterquam in Normanie ducatu receperit ad imperium Caroli regis
reducito Qui nunc inobedientes contumaces q; Carolo pacem querens et volens
fidelitatem q; iurabunt adempta predia eorum predia ſibi redduntor Qui vero
factionis burgundie Caroli regis imperio fauens quoniam per anglicos ſuis pre/
diis primati iuſt per id temporis iam de rege donata fuerint / et eo caſu quum
rex pacifice fuerit henricus ea predia reſtitui pariusque poſſeſſionibus curato
Quamque poſſidebit henricus francie corona tunc Normanie ducatus eſt et
illic omnia per henricum armis adepta ſub monarchia francie ſunto pax vero
vel concordia cum Carolo qui ſe delphinum dicit ſine Caroli et H. regum Bur/
gundie ducis et trium ſtatuum utriuſque regni nulla fieri poteſto. Primiſque octa/
uus menſis finat quicunque pacem voluerit declaraſſe pateſto Super omnibus
et ſingulis predictis pactis federibus et conuentionibus publice regis utriuſque
ſigillis tabelle ſcribuntor. //

Actum eſt et fedus cum burgundie duce hoc pacto. Philippus dux Burgundie
pacem hanc nuper ictam inter duos christianiſſimos reges in omnibus pactis conuent
q; firmam ratam q; fore procurato. ſumma et ad id opera dato / quas ob operas
bonas henrici regis unus et ſereniſſimis fratribus ſororum una burgundi
ducis in matrimonium ducito. Rex henricus philippo duci velut cariſſimo
fratri ſuis q; viribus imperii ſemper fauecto. Poſt vero Caroli mortem fidelitatis
iuſiurandum ut ſuo ſupremo domino et ſuis heredibus velut iuriſiurandi ſupra
dicta forma notatum eſt preſtito. Nunc et ſemper henrici regis et ſuorum
heredum in omnibus ſibi fauens amicus eſto henricus rex ad hoc potiſſimum
ut ſuper paraſidium burgundie cedis parentis ducis contra Carolum qui dicitur
delphinus et ceteros eiuſdem cedis conſcios et reos animaduerſio iuſta q;
punitio fiat totis viribus curatoz Si capietur in prelio vel obſeſſo loco delphinus
vel quempiam burgundi ducis cedis conſcius et culpabilis non ſine dato

digno factis supplicio preterquam de consensu Caroli et henrici regum tractatum statum utriusque
regni abire negotio pre studio laboribus que burgundi ducis et velut patentem cautionem habe a
Carolo rege Isabella que regina ita Burgundus dux propter suas terras feudum habeat a coro/
na ffrancie cum annuis proventibus librarum XX milium parisiensium pro se michaella que sua
coniuge suis et heredibus virilis sexus ex utroque parente descendentibus henricus rex cum studio
curato. si que prius fieri non poterit, quam primum anglica corona francie coronabitur ipse rex
in feudum dictos proventus annuos prefato duci solito cum homagio francie dato vel dari faci/
to 7.

Hec descripta sunt ex vita henrici quinti: quam scripsit titus livius hortatu
humfridi ducis Glaucestrie/ qui his rebus gerendis interfuit scribe/
de que vere historie materiam suppeditavit 7

Ex henrico Bebelio Iustingensi poeta et gramatica insigni excerpta de dignitate horum no/
minum Imperator Cesar Augustus etc

Isti fuerunt et sunt habiti Cesares et Augusti qui senatus populusque romanus censu et suffragio vel mi/
litum ab exercitu sunt electi in imperatores cesares a primo Ces dicti quasi in eius familia
adoptati Augusti a primo qui fuit Octavianus cum senatus populusque romanus hoc nomen dedit quod est
sanctum illa teste pompeio ff dicitur ab avium gestu vel gustu et svetonius scribit loca religiosa
et in quibus augurato quid consecratur augustia dicta unde Octavianus Cesar maius amplius
sanctus quod nomen a senatu accepit Omnis ante Augustus etiam Cesar erat sed non econtrario
Ille ante Cesar tantum erat qui ex favore et amicitia Cesaris Augusti aut rebus optime
gestis ab Augusto aut alio ab exercitu obtinuit ut in Cesaris familiam et in consortem
imperii esset ascitus et imperii futurus successor et tunc demum post mortem Augusti vel senatus
consensu potestatem in imperatorem eligendus Aelius aut verus primus ut dicit Spartianus Cesaris
tantum nomen accepit Qualis fere differentia est modo inter imperatorem vivum et Regem Romanorum etc

Haringhus Sinnama de eodem

Benevenutus Imolensis in vita philipporum Cesarem ab Augusto in hoc inquit differre quod is sit Cesar
qui a principe vel exercitu sit electus Augustus vero quem senatus confirmaverat Addit etiam civibus
Augustum Cesarem appellari sed non contra Certum est tamen Julianum non a senatu aut imperatore
Augustum appellatum sed existente adhuc Constantino in Germania atque illo renuente ab exer/
citu Augusti nomen assumpsisse ut pomponius testatur etc

Ex Boccatio de viris illustribus de Arthuro rege Britonum

Britones angulo in occiduo positi, et ab orbe fere cetero seperati, suis in annalibus
habent Arthurum quondam regem suum longe regum omnium occidentalium clariorem eumque
a Constantio quodam qui olim Graciano imperante insule tyranno regnum tenuit originem
duxisse. eiusque fuisse patrem Uter cognomento Pendragon insule regem. quo mortuo cum is
regale constendisset solium, adhuc iuvenis et indolis prestitisset eidem: tantum possideret imperium:
non contentus, relicti a patre imperij finibus. collectis viribus hiberniam orchades, daciam
gothlandiam norvegiam alias quoque plures eciam versus galliam provincias maximo celeri quoque
successu subegit, Porro cum satis visum foret regni terminos et nominis gloriam ampliasse. ratus
aliquem finem bellis ponendum, ne ocio virtus marcesceret, ut fertur Merlini vatis ea tempestate
florentis consilio tabulam (quam rotundam angli vocitant) ordinavit. ad quam quasi ad commune
celebre quoslibetque ex suis nobilioribus armis et moribus noverat egregios convocavit selectos
quoque legibus ordinibus quoque in consortium et societatem coegit. Fuit quippe omnibus lex precipua, arma non
ponere. monstrosa exquirere, ius debilium totis viribus defensare, violare neminem, se
iniuriae non ledere, pro salute amicorum pugnare, pro patria vitam exponere, sibi preter ho//
norem nil querere, fidem, nulla ob causam infringere, religionem diligentissime colere, hospita//
litatem quibusdam gratis pro facultatibus exhibere, contingentia seu in honorem seu in dedecus
referentis vergentia, summa cum fide et veritate quibus annalium cura erat exponere, et huiusmodi
plura laude quidem dignissima exercere. Quibus rite servatis tanto robore sociorum militum
ex inclita morum claritate, regum nomen in tam splendidam gloriam delatum est: ut nec fortu//
na saeviens nec annosa vetustas agere potuerit quin usque in nostrum seculum claro cum
fulgore devenerit. Hijs igitur iam felix dum solitum vectigal romanis postulantibus de//
negasset, et copijs in galliam deportatis, signis collatis adversus Lucium consulem illud
postulantem descendit in aciem. et cum illi cessisset victoria: in omissum desiderium recidens
occupaturus ampliora processit, Sed elato iam parabatur occasus, dum enim armis interi//
ora gallie infestaret: Mordredus eius ex concubina filius cui sedem regni se absente tu//
tandam reliquerat, acer iuvenis et ad omnia facinus audax, iamdudum regnandi cupidine captus,
oblatum sibi tempus a fortuna regis absentia ratus cepit ad libertatem iugo pressos
regno irritare, alios omnes donis allicere se regem benignissimum futurum ostendere, civitates,
arces quoque regni, suis presidijs observare, amicos convocare, vires parare, mercenariorum
militum maximam manum conducere: regi patri supplementa et commeatus negare, et cum iam
precogitatum tempus adesset ficticijs litteris regem bello mortuum demonstrare, sese regem
dicere, et regalia cuncta tractare. que cum fama velox Arthuri detulisset in castra, repente
belli sedes mutata est. et arma que in socios romanorum infelix direxerat, in filium rector//
quere coactus est, Assumptis igitur in classe copijs, in litore britanico filium habuit re//
pugnantem. verum dum Mordredus resistere nequivisset. dimisso litore et in fugam versus
sese Guintoniam contulit, ibi quoque cum omne robur suum convenisset, certamine tentare fortunam
disposuit. tante quoque fuit obstinate perfidie ut non vereretur, adversus patrem in pugnam
descendere. Commisso igitur certamine. etsi militum Arthuri armorum atque bellice disipline
virtus esset insignis, multitudo tamen adversa criminis lesi maiestatis conscia et ob

id mori potius quam vinci disposita. nec flecti poterat, nec impelli, et ideo diu sub dubio
diu acriter hinc inde pugnatum est. et ex utraque parte tam ingens quam feda pugnantium
cedes facta. Periere equidem ibi omnes fere Arthuri commilitones egregii. quod cum egre
ferret Arthurus videret quod Mordredum quasi renovatis viribus distinectem, et fere
sua virtute victoriam occupantem: seposita affectione patria, lancea sumpta, toto retentis
equi impetu, in venientem irruit, cuius quam miserrimi, pectus lancea tota transfodit, vex
non impune nam nimemus letali dolore percitus, cum se totum in vires collegisset ex
adverso propinquanti regi erecto gladio caput adeo ferijt, ut non resistente galea
ad cerebrum usque descenderet, Rex vero transverso equo dum lanceam ex pectore mo-
ribundi retraheret: accidit adeo ampliatum vulnus ut cadens iam sol illud radijs penetra-
ret, Mordredus igitur illico decidens, finem suppressit infauste presumptionis, et vite. Rex
autem iam diem extremum sentiens, continuo prosiluit ex equo, navim quoque conscendens,
iussit se moriturum, transferri in insulam Avalonis, Ibi quoque ex felicissimo miser mo-
riens Constantino nepoti suo regni dominium ac desolationis vindictam pagandam reliquit,
Vane seu quia a successore Arthuri mors arte celata est, seu quia eo tenere (existentibus
rebus perturbatione maxima involutis) Arthurus pannis contijs moreretur, et nullo appa-
ratu sepultus sit, quasi non mortuum sed sub taciturnitate servatum, adhuc tamquam in-
stinctu et precipuum regem suum vulgo vivum arbitrantur Britones, cum quoque solidatis vulne-
ribus procul dubio asserunt rediturum, Quid ergo. Unius nepharij hominis ausu, parvissimo
temporis tractu ampliatum Arthuri regnum diminutum est. illi quoque cum vita subtractum.
tabula rotunda tot pedibus ampla et tot splendida viris, cessit omnibus deserta,
fracta quoque in vulgi fabulam versa redacta est. adeo ut possint si velint mortales ad-
vertere nil in orbe preter humilia posse consistere, &c

Contenta

Robertus Gaguinus in hiſtoria francoꝝ
ffoedus inter ſigiſmūdū imperatorē et henricū quītū regē angliæ
ffoedus inter henricū quītū et Carolū regē franciæ
ffoedus inter henricū et philippū ducē burgundiæ
Boccatius de Arthuro rege britonū
Origo et progreſſus turcharū
Pius papa de expūgnatione conſtantinopolis
Sabellicus de preſtantia venetiaꝝ
Idem de pompis illic illuſtriū hoſpitū

[illegible]

in

A
Ins[illegible]
P[illegible]

The extracts from Titus Livius Forojul. appear to be taken from the MS. in Benet's College Cambridge.

674

AGUINI
MPENDIUM